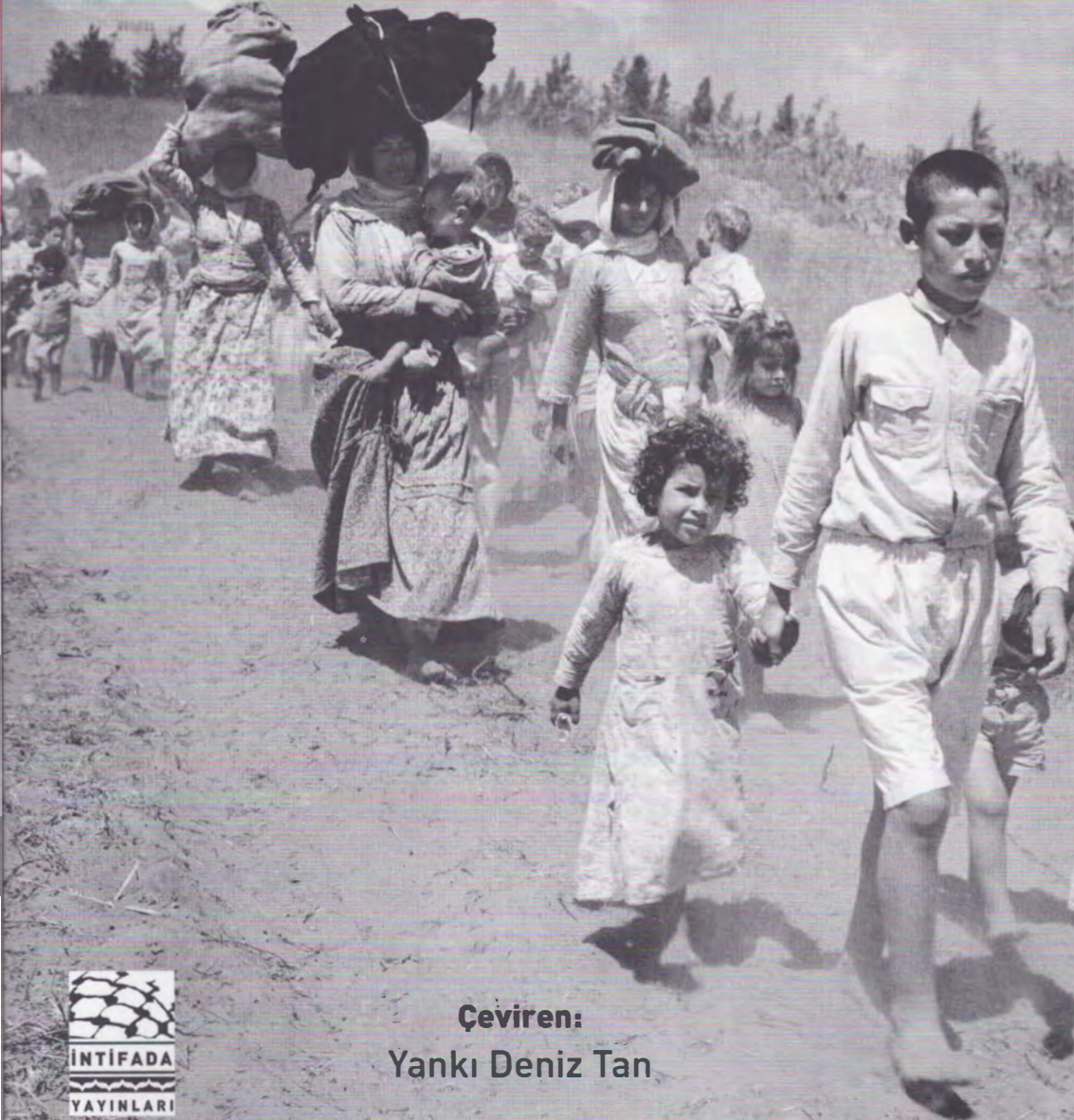

İlan Pappé

Filistin'de Etnik Temizlik

Çeviren:
Yankı Deniz Tan

Genel: 8

Filistin: 5

FİLİSTİN'DE ETNİK TEMİZLİK

İlan Pappe

First published by **Oneworld Publications Limited 2006:**

THE ETHNIC CLEANSING OF PALESTINE

Copyright © **İlan Pappe 2006**

All rights reserved

Oneworld Publications Limited ile AnatoliaLit aracılığıyla yapılan anlaşmayla yayımlanmıştır.

Editör:

Harun Özgür Turgan

Çeviren:

Yankı Deniz Tan

Düzeltili:

Belkıs Dalkıranoglu

Redaksiyon ve Son Okuma:

Mine Şirin

Kapak Tasarımı ve Grafik:

Meltem Ulusoy

Kapak Fotoğrafı:

Hayfa yakınlarındaki köylerinden ayrılmak zorunda kalan kadınlar ve çocuklar Tulkerim'e yürürken,
26 Haziran 1948 (© Bettman Archives via Getty Images)

Kitapta kullanılan fotoğraf ve haritaların kullanım izinleri için
UNRWA ve Institute for Palestine Studies/Filistin Araştırmaları Enstitüsü'ne
teşekkür ederiz.

Fotoğrafların telif hakları:

1 © Hulton-Deutsch Collection/CORBIS/Corbis via Getty Images;

4 © CPA Media Pte Ltd / Alamy Stock Photo;

6, 13 © Bettman Archives via Getty Images;

7 From *The New York Times*. © [1948] The New York Times Company;

8, 10, 11, 12, 18, 19 © UNRWA;

14, 15, 16, 17, 18 Courtesy of the Institute for Palestine Studies (Walid Khalidi [ed.], *All That Remains*,
© 1992 The Institute for Palestine Studies)

Birinci Basım:

Ekim 2022, İstanbul

Baskı ve Cilt:

Ceylan Matbaası

Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi No: 83 B Blok 318-319-320 Topkapı - Zeytinburnu / İstanbul
Matbaa Sertifika No: 40933

ISBN: 978-605-85156-7-3

İntifada Yayınları

Cumhuriyet Mah. Coşkun Sok. 11-B, Üsküdar - İstanbul

Yayınevi Sertifika No: 43094

E: intifadayayincilik@gmail.com

Ilan Pappé

Filistin'de Etnik Temizlik

Çeviren:
Yankı Deniz Tan

İlan Pappe

Tarihçi İlan Pappe 1992’de Givat Haviva’da Barış İçin Akademi Enstitüsü’nün kurucusu ve 2000’e kadar yöneticisi oldu. 2000-2006 yıllarında Hayfa’daki Emil Tuma Filistin Çalışmaları Enstitüsü’nün başkanlığını yaptı. 1984’ten 2006’ya kadar Hayfa Üniversitesi’nde Ortadoğu Tarihi ve Siyaset Bilimi bölümlerinde ders veren Pappe 2007’den beri çalışmalarını Birleşik Krallık’taki Exeter Üniversitesi’nde ve yöneticisi olduğu Exeter Etno-Politik Araştırmalar Merkezi ve Exeter Üniversitesi Avrupa Filistin Araştırmaları Merkezi’nde sürdürüyor. Araştırmaları modern Ortadoğu ve özellikle Filistin ve İsrail devleti tarihine odaklanan Pappe’nin Türkçeye çevrilmiş kitapları arasında *Modern Filistin Tarihi* (2007), *Ortadoğu’yu Anlamak* (2011), *Yaşamla Ölüm Arasında Gazze - Dünden Bugüne Filistin Sorunu* (Noam Chomsky ile birlikte, der. Frank Barat, 2011), *İsrail Hakkında On Mit* (2018), *Modern Ortadoğu Toplumsal ve Kültürel Bir Tarih* (2019) ve *Unutulmuş Filistinliler - İsrail’deki Filistinlilerin Tarihi* (2020) yer alıyor.

Yankı Deniz Tan

1990 yılında doğdu. Robert Kolej ve Boğaziçi Üniversitesi Dilbilim Bölümünü bitirdi. Çevirilerine Yunanistan’ın Atina kentinde İngilizce, Türkçe ve Yunanca dillerinde devam etmektedir.

Arapça ve İbranice ad ve terimlerin yazımı hakkında

Kitapta geçen Arapça ve İbranice özel ad ve terimlerin, okunuşlarına en yakın Türkçe yazımla karşılanması amaçlanmıştır, İngilizce ya da Latin harfleriyle yazılan başka dillerdeki yazımıyla tanınmış adlar ve Türkçede yerleşmiş yer ve kişi adları yaygın olarak kullanılagelen biçimleriyle yazılmıştır. Kaynakça ve dipnotlarda Arapça ve İbranice yazar ve yapıt adlarının Türkçe okunuşları kullanılmış, Latin harfleriyle yayımlanmış yapıtlar kaynak gösterildiğinde, yazar adının yayındaki yazımı korunmuştur. Kitabın çeviriye esas olan İngilizce basımının kaynakça ve dipnotlarında özgün adlarıyla değil adlarının İngilizce çevirileriyle yer alan Arapça ve İbranice yapıtların özgün adlarının verilmesine çaba gösterilmiş, özgün adlar saptanamamışsa İngilizce çevirilerinden yararlanılarak köşeli ayraç içinde Türkçe karşılıkları verilmiştir.

İçindekiler

Teşekkürler	11
Önsöz	13
Kızıl Ev	13
1. Bölüm Etnik Temizlik İddiası mı?	23
Etnik Temizlik Tanımları	23
Bir Suç Olarak Etnik Temizlik	27
Bir Etnik Temizliğin Zihinde Yeniden İnşası	30
2. Bölüm Yahudilere Mahsus Bir Devlet Dürtüsü	33
Siyonizmin İdeolojik Motivasyonu	33
Askeri Hazırlıklar	39
Köy Dosyaları	41
Britanyalılar ile Karşı Karşıya: 1945-1947	48
David Ben-Gurion: Mimar	49
3. Bölüm Taksim ve Yıkım: 181 Sayılı BM Kararı ve Etkileri	57
Filistin'in Nüfusu	57
BM'nin Taksim Planı	59
Arapların ve Filistinlilerin Konumları	61
Yahudilerin Tepkisi	64
Danışmanlık, Görevine Başlıyor	65
4. Bölüm Ana Plana Son Şeklinin Verilmesi	69
Temizliğin Metodolojisi	70
Danışmanlık'ta Değişen Hava: Misillemeden Gözdağına	84
Aralık 1947: İlk Eylemler	87
Ocak 1948: Misillemeye Veda	92
Uzun Seminer: 31 Aralık-2 Ocak	94
Şubat 1948: Şok ve Dehşet	106
Mart: Planda Son Rötuşlar	115
5. Bölüm Etnik Temizliğin Ayrıntılı Planı: Dalet Planı	121
Nahşon Operasyonu: İlk Dalet Planı Operasyonu	123

Filistin’de Kentkırım	128
Temizlik Devam Ediyor	142
Daha Üstün Bir Güce Boyun Eğmek	154
Arap Tepkileri	156
“Gerçek Savaşa” Doğru	163
6. Bölüm - Filistin Uğruna Sahte Savaş ve Gerçek Savaş: Mayıs 1948	169
Tihur Günleri	174
Tantura’da Katliam	176
Tugayların Kan Patikaları	181
İntikam Harekâtları	184
7. Bölüm - Temizlik Operasyonlarının Tırmanışı: Haziran-Eylül 1948	189
İlk Ateşkes	192
Hurma Ağacı Operasyonu	198
İki Ateşkes Arasında	199
Olmayan Ateşkes	218
8. Bölüm - İşçi Tamamlamak: Ekim 1948-Ocak 1949	223
Hiram Operasyonu	224
İsrail’in Geri Dönüş Karşısı Politikası	232
Oluşum Sürecindeki Mini İmparatorluk	235
Doğunun ve Güneyin Son Temizliği	238
Devâyime’deki Katliam	240
9. Bölüm - İşgal ve Çirkin Yüzü	245
İnsanlık Dışı Kapatma	246
İşgal Altında İstismarlar	250
Ganimeti Bölüşmek	259
Kutsal Yerlere Saygısızlık	265
İşgalin Kökleştirilmesi	268
10. Bölüm - Nekbe’nin Anı Kırımı	273
Filistin’in Yeniden İcadı	273
Fiili Sömürgecilik ve YUF	275
İsrail’deki YUF Dinlenme Parkları	277

11. Bölüm - Nekbe'nin İnkârı ve "Barış Süreci"	283
İlk Barış Teşebbüsleri	285
1948'in Barış Sürecinin Dışında Tutulması	287
Geri Dönüş Hakkı	289
12. Bölüm - İsrail Kalesi	297
"Demografik Sorun"	298
Sonsöz	307
Yeşil Ev	307
Kilit Tarihlerin Kronolojisi	313
Fotoğraflar	319
Haritalar ve Tablolar	337
Kaynakça	347
Dizin	355

Teşekkürler

Yıllar içerisinde bu kitabın ana fikri şu ya da bu şekilde destekleri ve cesaretlendirmeleriyle katkıda bulunmuş pek çok arkadaşla tartışıldı, pek çoğu aynı zamanda bana belgeler, tanıklıklar ve kanıtlar temin etti. O kadar çok kişi bana yardımcı oldu ki, bir liste çıkarmaya cüret edemiyorum, onlara ancak kolektif bir teşekkür sunmayı arzu ediyorum. Askeri materyal Oşri Netta-Av tarafından bir araya getirildi; geriye dönüp bakınca, yalnızca materyalin genişliği dolayısıyla değil, aynı zamanda belirsiz siyasi atmosfer sebebiyle oldukça zor olan bu görev için kendisine teşekkür ediyorum.

Uri Davis, Nur Masalha ve Charles Smith el yazmalarını okudular ve umuyorum ki ortaya çıkan sonuç kendilerinin gayretli çalışmalarını kısmen yansıtır. Nihai biçimin bana ait olduğunu ve kendilerinin metinle ilgili hiçbir sorumluluğa ortak olmadıklarını söylemeye gerek yok. Bununla birlikte onlara çok şey borçluyum ve gösterdikleri işbirliği için kendilerine çok teşekkür ediyorum.

El yazmalarını okumuş olan Velid Halidi ve Anton Şammas manevi destek ve motivasyon sağlayarak daha basımdan önce, kitabın yazımını değerli ve anlamlı bir proje haline getirdiler.

Değerli eski dostum Dick Bruggeman her zamanki gibi özenli ve titiz bir şekilde düzeltmeler yaptı. Kendisi olmaksızın bu proje tamamlanamazdı.

Oneworld'den Novin Doostdar, Drummond Moir, Kate Kirkpatrick ve hele Juliet Mabey el yazması üzerinde zaman harcadılar ve uykusuz kaldılar. Umarım nihai sonuç, muazzam çabaları için yeterli bir ödüldür.

Her zamanki gibi Revital, İdo ve Yonatan eşlerinin ve babalarının uzmanlık konusu, hobi ve takıntı olarak uzak geçmişteki uzak bir ülkeyi seçme-

miş olmasından dolayı çok çektiler. Bu kitap sevgili ülkemizin neden ümitsiz, mahvolmuş, nefret ve kanla parçalanmış olduğunu herkese olduğu kadar kendilerine de anlatma teşebbüslerimden biridir.

Ve son olarak bu kitap alışılmış biçimde kimseye ithaf edilmemiştir, ancak her şeyden önce 1948 etnik temizliğinin Filistinli kurbanları için yazılmıştır. Birçokları arkadaşım, yoldaşım, başka birçoklarıysa benim için meçhul. Ama çektikleri acıyı, kayıplarını, umutlarını Nekbe'yi öğrendiğimden beri benliğimde taşıyorum. Ancak onlar geri döndüğü zaman, felaketin bu bölümünün nihayet hepimizin barış ve uyum içerisinde yaşamamıza olanak sağlayarak arzuladığımız sona kavuşmuş olduğunu hissedeceğim.

Önsöz

KIZIL EV

Vedanın yasını tutmuyoruz
Ne vaktimiz var ne dökecek gözyaşımız
Sarılmıyoruz veda ânına
Ama işte veda
Bize kalansa gözyaşları.

Muhammed Ali Taha (1988), Saffûriyye köyünden bir
mülteci.

“Ben zorunlu nakil yanlısıyım, bunda ahlaka aykırı bir şey göremiyorum.”

David Ben-Gurion’dan Yahudi Ajansı Yürütmesi’ne,
Haziran 1938¹

“Kızıl Ev” tipik bir erken dönem Tel Aviv binasıydı. 1920’lerde, üzerinde emek harcayan Yahudi yapı işçileri ve zanaatkarların gururuydu, yerel işçi konseyinin genel merkezine ev sahipliği yapmak üzere tasarlanmıştı. Filistin’deki ana Siyonist yeraltı milis örgütü Hagana’nın karargâhı haline geldiği 1947 yılının sonuna kadar da öyle kaldı. Tel Aviv’in kuzey kesiminde, Yarkon sokağı üzerinde denize yakın bir yerde bulunan bina, edebiyatçıları ve âlimle-

¹ Merkezi Siyonist Arşivleri, Yahudi Ajansı Yürütme Kurulu toplantı tutanağı, 12 Haziran 1938.

rince sevgiyle “Beyaz Şehir” olarak anılan Akdeniz'deki ilk “İbrani” şehrine bir başka zarif katkı oluştuyordu. Çünkü bugünün aksine, evlerinin bu kusursuz beyazlığı bütün şehri dönemin ve bölgenin Akdeniz liman şehirlerine özgü gösterişli bir parlaklıkla yıkamaya devam ediyordu o günlerde. Kelimenin en az itibar kırıcı anlamıyla Levanten denen karışım içerisinde Bauhaus motiflerini yerli Filistin mimarisiyle zarif biçimde kaynaştıran bir içim suydı Tel Aviv. Girişi çerçeveleyen ve iki üst kattaki balkonları destekleyen ön kemerlerle donatılmış basit dikdörtgen hatlarıyla “Kızıl Ev” de öyleydi. Kızıl sıfatının ilham kaynağı belki binanın bir işçi hareketiyle ilişkili olmasıydı, belki de gün batımı sırasında aldığı pembemsi renkte eve adını veren.² 1970'lerde İsrail kibutsim hareketinin merkez binası olarak sosyalizmin Siyonist çeşidiyle ilişkisini sürdürdüğüne göre ilk açıklama daha uygundu. Manda döneminin önemli tarihsel kalıntıları olan bu gibi evler nedeniyle, UNESCO 2003 yılında Tel Aviv'i Dünya Mirası sit alanı olarak belirledi.

Ev bugün artık orada değil; yeni Sheraton Otel'i'nin yanına yapılacak otoparka alan açmak için bir mimari yadigârı yerle bir eden kalkınmanın kurbanı oldu. Böylece, kalkınmanın yavaş yavaş yayılıcı, kirli ve ölçsüz bir metropole, modern Tel Aviv'e dönüştürdüğü “Beyaz Şehir'den” bu sokakta da eser kalmadı.

Soğuk bir çarşamba öğleden sonrası, 10 Mart 1948'de bu binada eski muharip Siyonist liderler ve genç Yahudi subaylardan oluşan on bir kişilik bir grup, Filistin'in etnik temizliği planının son rötuşlarını yapıyordu. Aynı akşam, sahadaki birliklere Filistinlileri ülkenin geniş bölgelerinden sistematik olarak sürmeye hazır olmaları emri verildi.³ Emirler insanları zor yoluyla tahliye etmek için uygulanacak yöntemlerin detaylı bir açıklamasıyla beraber geldi: geniş kapsamlı yıldırma; köylerin ve yerleşim merkezlerinin kuşatılması ve bombalanması; evlerin, mal ve mülklerin kundaklanması; kovma; yıkım; son olarak da sürülen sakinlerden hiçbirinin geri dönememesi için enkazın arasına mayınların yerleştirilmesi. Her birliğe, bu ana planın hedeflerini içeren kendi köy ve mahalle listesi verildi. Plan D (İbranicede Dalet) kod isimli bu plan, Siyonistlerin Filistin ve sonuç olarak Filistin'in yerli halkı için tasarladıkları

² Kimileriye binanın ön cephesinin sosyalizmle dayanışmayı göstermek üzere kırmızıya boyanmış olduğu kanısındadır.

³ Tarihçilerden biri, Meir Pail ise, emirlerin bir hafta sonra verildiğini ileri sürüyor (Meir Pail, [Hagana'dan Savunma Kuvvetleri'ne], s. 307).

kaderin ana hatlarını çizen daha sınırlı kapsamdaki planların dördüncü ve nihai haliydi. Önceki üç plan Siyonist liderliğin, Yahudi ulusal hareketinin kendi toprağı olarak göz diktiğı topraklarda yaşayan bu kadar çok sayıdaki Filistinlinin mevcudiyetiyle nasıl başa çıkmayı tasarladığını ancak kapalı bir biçimde ifade ediyordu. Bu dördüncü ve son plansa bunu açıkça ve belirsizlik bırakmadan açıklıyordu: Filistinlilerin gitmesi gerekiyordu.⁴ O planın öneminin farkına varmış olan ilk tarihçilerinden biri olan Simha Flapan'ın sözleriyle, "Araplara karşı 'kırsal bölgelerin ele geçirilip tahrip edilmesini' de içeren askeri harekât, Hagana'nın Dalet Planı'nda ortaya konuldu."⁵ Planın amacı aslında, Filistin'in hem kırsal hem de kentsel bölgelerinin yok edilmesi idi.

Bu kitabın ilk bölümlerinde elden geldiğı kadar gösterileceğı gibi bu plan hem Filistin'de yalnızca Yahudi varlığının olmasına yönelik Siyonist ideolojik dürtünün kaçınılmaz ürünü, hem de Britanya kabinesinin mandayı kaldırmaya karar vermesinden sonra sahada yaşanan gelişmelere cevaptı. Filistinli yerel milislerle yaşanan çatışmalar, etnik olarak temizlenmiş bir Filistin doğrultusundaki ideolojik vizyonu uygulamak için mükemmel bir ortam ve bahane sağlıyordu. Siyonist politika, ilkin Filistinlilerin Şubat 1947'de gerçekleştirdikleri saldırılara misilleme yapılmasına dayanıyordu, 1948 Mart'ındaysa ülkeyi bir bütün halinde etnik olarak temizleme girişimine dönüştü.⁶

⁴ Toplantı belgelerinin özetleri İsrail Savunma Kuvvetleri arşivlerinde bulunuyor, GHQ/Operations Branch, 10 Mart 1948, Dosya 922/75/595 ve Hagana Arşivi 73/94. Toplantı hakkında Yisrael Galili 4 Nisan 1948'de Mapay merkezindeki toplantıda bilgi veriyor; bkz. Hagana Arşivi 80/50/18. Grubun ve tartışmalarının ortaya konulması, gelecek bölümlerde açıklanacağı gibi, birçok belgenin mozaik misali yeniden bir araya getirilmesinin ürünüdür. 4. Bölüm'de 10 Mart'ta gönderilen mesajlar ve planın son şeklini almasından önceki toplantılar da belgeleniyor. O toplantıdan birkaç hafta önce kabul edilen Dalet Planı hakkında benzer bir yorum için bkz. Uri Ben-Eliezer, *Dereh ha-Kavenet: Hivatsruto şel ha-Militarizm ha-Yisreeli, 1936-1956* [Nişangâhtan: İsrail Militarizminin Yapılanışı 1936-1956], s. 253'te şöyle yazıyor: "Dalet Planı köylerin arındırılmasını, karma şehirlerden Arapların atılmasını amaçlıyordu." Emirlerin verilışı konusunda ayrıca bkz. Meir Pail, s. 307 ve Gerşon Rivlin ve Elhanan Oren, *David Ben Gurion Yoman Milhama – Milhemet ha-Atsmaut 1948-1949* [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü Bağımsızlık Savaşı], c. 1, s. 147. Verilen emirler Hagana Arşivi 73/94'te birimlerin her biri için bulunabilir: D Mevzilerine – Mazav Dalet– geçmeleri için tugaylara ve tugaylardan taburlara emirler, 16 Nisan 1948.

⁵ Simha Flapan, *The Birth of Israel: Myths and Realities*, s. 93.

⁶ David Ben-Gurion, *Rebirth and Destiny of Israel*'de şunu içtenlikle belirtiyor: "Britanyalılar gidinceye kadar [15 Mayıs 1948] Araplar hiçbir Yahudi yerleşimine, ne kadar ücre olursa olsun, girmiş değildi. Oysa Hagana Arap mevzilerinden birçoğunu ele geçirmiş ve Taberiye, Hayfa, Yafa ve Safed'i kurtarmıştı. Yani kader gününde Filistin'de Hagana'nın faaliyet gösterebildiğı yerler hemen hemen Arapsızdı." Ben-Gurion, *Rebirth and Destiny of Israel*, s. 530.

Bir kere karar alındıktan sonra görevi tamamlamak altı ay aldı. Bittiğinde Filistin'in yerli nüfusunun yarısından fazlası, 800 bine yakın insan yerinden edilmiş, 531 köy yok edilmiş ve kentsel alanda bulunan on bir mahalle boşaltılmıştı. 10 Mart 1948 günü kararı verilen plan ve her şeyden önemlisi bunu takip eden aylarda sistematik olarak hayata geçirilişi, bugün uluslararası hukukta insanlığa karşı suç sayılan etnik temizlik uygulamasının su götürmez bir örneğiydi.

Holokost'tan sonra insanlığa karşı işlenmiş büyük çaplı suçları saklamak neredeyse imkânsız hale geldi. Modern iletişime dayalı dünyamız, özellikle de elektronik medyanın yükselişinden sonra, insan yapımı felaketlerin kamuoyundan gizli kalmasına ya da inkâr edilmesine artık izin vermiyor. Buna karşın böylesi suçlardan biri, küresel toplum hafızasından neredeyse bütünüyle silindi: 1948 yılında Filistinlilerin İsrail tarafından mülksüzleştirilmesi. Bu, Filistin toprağının modern tarihindeki en biçimlendirici olay, o günden bu yana sistematik bir şekilde inkâr ediliyor ve hem siyasi hem de ahlaki olarak yüzleşmek gereken bir suç olarak kabul edilmesi şöyle dursun, bugün hâlâ tarihsel bir gerçek olarak bile tanınmıyor.

Etnik temizlik insanlığa karşı bir suçtur ve bu suçu işleyenler bugün özel mahkemeler önüne çıkartılması gereken suçlular olarak değerlendirilmektedir. 1948 yılında Filistin'de etnik temizlik suçunu işlemiş kimselere hukuki alanda nasıl atıfta bulunulması ya da hangi işlemin yapılması gerektiğine karar vermek zor olsa da, işledikleri suçları zihinde yeniden inşa ederek, hem şimdiye kadar gerçekleştirilmiş tarihyazımlarından daha isabetli bir tarihyazımına hem de daha dürüst bir ahlaki konuma erişmek mümkün.

Kızıl Ev'in en üst katındaki o odada, koruyucu bariyerler arkasından "düşman Arap istilacılara" karşı "cesur kavgada" silahlarını doğrultan –kaslı, sağlıklı ve bronzlaşmış– "yeni" Yahudileri gösteren, "Silah Arkadaşları" ve "Çelik Yumruk" gibi sloganlar yazılı Marksist tarzda afişlerin altında oturanların isimlerini biliyoruz. Sahada emirleri uygulayan kıdemli subayların isimlerini de biliyoruz. Hepsi, İsrail kahramanlığının panteonundaki tanınmış şahıslardır.⁷ Kısa bir zaman öncesine kadar, bu kişilerin pek çoğu hayattaydı. İsrail politikasında ve toplumunda önemli roller oynuyorlardı; pek azı bugün hâlâ aramızda.

⁷ Bu on bir kişi bu kitapta verdiğim adla "Danışmanlık"ı oluşturuyordu – bkz. Üçüncü Bölüm. Bu karar vericiler kurulunun yanı sıra başka kimseler de hazır bulunmuş olabilir, ama katılımcı değil seyirci olarak. Subaylara gelince, sahadaki on iki tabura gönderilmiş on iki emir vardı; bkz. 922/75/595, a.g.e.

Bu kişilerin suçlar işlemiş olduğu, ancak adalete hesap vermekten başarıyla kaçtıkları ve muhtemelen hiçbir zaman yaptıklarından ötürü yargılanmayacakları, bu kitabın yazılmasından çok önce de Filistinliler için ve Siyonist anlatıya karnı tok olan herkes için açıktı. Yaşadıkları travmanın yanında, Filistinlilerin uğradığı hüsranın en derin biçimi, 1948 yılından beri bu kişilerin sorumlu olduğu suç fiilinin bu kadar toptan inkâr edilmesi ve Filistinlilerin ıstırabının böyle bütünüyle görmezden gelinmesidir.

Yaklaşık otuz yıl önce, etnik temizliğin mağdurları, 1948 hakkındaki resmi İsrail anlatısının örtbas etmek ve çarpıtmak için her şeyi yaptığı tarihsel resmin parçalarını yeniden bir araya getirmeye başladı. İsrail tarih yazımının uydurduğu hikâye, yeni doğmuş Yahudi devletini yok etme peşindeki işgalci Arap ordularına yol açmak amacıyla evlerini ve köylerini geçici olarak terk etmeye karar vermiş yüz binlerce Filistinlinin kitlesel “gönüllü naklinden” bahsediyordu. 1970’lerde Filistinli tarihçiler, hepsinden önce de Velid Halidi, halklarına ne olduğuna dair hakiki anılar ve belgeler derleyerek, İsrail’in silmeye çalıştığı resmin önemli bir kısmını geri getirebildi. Ne var ki bunlar Dan Kurzman’ın 1970’te ve 1992’de bir daha (bu kez, zamanın başbakanı olan, Filistin etnik temizliğinin uygulayıcılarından Yitshak Rabin’in önsözüyle) basılan *Genesis 1948*’i gibi yayınlarla kısa zaman içerisinde gölgede bırakıldı. Ancak 1987’de basılan *Palestinian Catastrophe*’unda BM belgeleri ve Nekbe sırasında başlarından geçenlere ilişkin hatıraları hâlâ rahat vermeyecek derecede canlı olan Filistinli mülteci ve sürgünlerle yaptığı röportajlarla 1948 olaylarının Filistinlilerce anlatılan biçimini doğrulayan Michael Palumbo gibi, Filistinlilerin gayretlerini destekleyenler de vardı.⁸

Filistin’de bellek üzerine verilen savaşta, 1980’lerde İsrail’de “yeni tarih”in belirmesiyle siyasi bir atılımımız olabiliirdi. Küçük bir İsrailli tarihçi grubunun 1948 Savaşı’na ilişkin Siyonist anlatıyı revize etme teşebbüsüydü bu.⁹ Ben de onlardan biriydim. Ancak biz, yeni tarihçiler, etnik temizlik meselesinden kaçınarak diplomasi tarihçileri için tipik olduğu üzere detaylara odaklandığımızdan, Nekbe’nin inkârına karşı verilen mücadeleye hiçbir zaman önemli bir katkımız olmadı. Her şeye karşın, esas olarak İsrail askeri arşivlerini kullanan

⁸ Walid Khalidi [Velid Halidi], *Palestine Reborn*; Michael Palumbo, *The Palestinian Catastrophe: The 1948 Expulsion of a People from Their Homeland* ve Dan Kurzman, *Genesis 1948: The First Arab-Israeli War*.

⁹ Avi Shlaim, “The Debate about the 1948 War”, *The Israel/Palestine Question*, der. Ilan Pappé, s. 171–92.

revizyonist İsraili tarihçiler İsrail'in, Filistinlerin "kendi rızalarıyla" topraklarını terk ettikleri iddiasının ne kadar saçma ve yanlış olduğunu göstermeyi başardı. Kitlese köy ve şehir tahliyelerinin pek çok örneğini teyit edebildiler ve Yahudi güçlerinin, katliamlar dâhil olmak üzere kayda değer sayıda vahşet olayına imza attığını ortaya çıkardılar.

Konu üzerine yazan en tanınmış kişilerden biri İsraili tarihçi Benny Morris'ti.¹⁰ Yalnızca İsrail askeri arşivlerindeki belgelere dayandığı için Morris'in ulaştığı sonuç sahada olup bitenlerin çok kısmi bir resmi oldu. Ama bu kadarı da, İsraili okuyucularından kimilerinin Filistinlilerin "gönüllü kaışı"nın bir efsane olduğunu ve İsrail'in kendini 1948 yılında "ilkel" ve düşman Arap dünyasına karşı "ahlaki" bir savaş yürütmüş olarak gördüğü aynanın önemli ölçüde kusurlu, belki de çoktan işi bitmiş olduğunu fark etmeleri için yeterliydi.

Resim kısmiydi, çünkü Morris arşivlerde bulduğu İsrail askeri raporlarının sunduğu görünümü gerçek, hatta mutlak gerçek olarak kabul ediyordu. Böylelikle, Akka'nın su kaynağının tifo ile zehirlenmesi, pek çok tecavüz olayı ve Yahudilerin gerçekleştirdiği onlarca katliam gibi vahşetleri görmezden gelmiştir. Aynı zamanda 15 Mayıs 1948'den önce hiçbir zorla yerinden etme olmadığı konusunda da –haksız yere– ısrar etmiştir.¹¹ Filistin kaynakları Arap güçlerinin Filistin'e girmesinden aylar önce ve Britanyalılar hâlâ ülkenin kanun ve nizamından sorumluyken –yani 15 Mayıs'tan önce– Yahudi güçlerinin çeyrek milyon Filistinliyi zor yoluyla yerlerinden etmeye muvaffak olduğunu açık bir şekilde gösteriyor.¹² Morris ve diğerleri Arap kaynaklarını kullanmış ya da sözlü tarihe başvurmuş olsalardı, 1948'de Filistinlilerin yerlerinden edilmesinin arkasında sistematik bir planlamayı belki daha iyi kavrayabilecek ve İsrail askerlerinin işledikleri suçların büyüklüğüne dair daha gerçeğe sadık bir tasvir sunabileceklerdi.

Yalnızca resmi tamamlamak (aslında resmin ikinci yarısını ortaya koymak) için değil, aynı zamanda –ve daha önemlisi– çağdaş İsrail-Filistin çatışmasının köklerini tam olarak anlamamızın başka bir yolu olmadığı için de, Morris'te

¹⁰ Benny Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947–1949*.

¹¹ Bunu, kitabının 1997'de Am Oved tarafından Tel Aviv'de basılan İbranicesinde (s. 179) ileri sürüyor.

¹² Morris aynı yerde 200–300 bin mülteciden söz ediyor. Gerçekte, 15 Mayıs 1948'e kadar ortadan kaldırılan 200 şehir ve köyün bütün nüfusu toplanınca 350 bin mülteci oluyor.

gördüğümüz gibi tasvirlerin ötesine geçmeye hem tarihsel hem siyasal olarak o zaman da ihtiyaç vardı, bugün de hâlâ var. Ancak her şeyin ötesinde, suçun inkârına karşı mücadeleyi sürdürmek tabii ki ahlakın emridir. Daha ileri gitme çabası, başkaları tarafından zaten başlatılmıştır. En önemli çalışma, inkârla mücadeleye daha önceki katkıları düşünüldüğünde kendisinden bekleneceği gibi, Velid Halidi'nin ufuk açıcı kitabı *All That Remains* oldu. Bu, yok edilen köylerin bir almanağıdır. 1948 felaketinin büyüklüğünü anlama niyetindeki herkes için hâlâ temel bir rehberdir.¹³

Halihazırda açığa çıkarılmış olan tarihin rahatsız edici sorular uyandırmaya yeteceği söylenebilir ancak, “yeni tarih” anlatısı ve Filistin tarih yazımının yakınlardaki katkıları kamuoyunun ahlaki vicdan ve eylem dünyasına nedense giremedi. Bu kitapta, hem 1948 etnik temizliğinin mekanizmasını hem de Siyonist hareketin 1948 yılında Filistin halkına karşı işlediği suçu dünyanın unutmamasına izin veren ve faillere inkâr olanağı sağlayan bilişsel sistemi açığa çıkarmak istiyorum.

Diğer bir deyişle, etnik temizlik paradigmasını ortaya koymak ve 1948 hakkındaki akademik araştırmanın ve toplumsal tartışmanın temeli olarak savaş paradigmasının yerine onu kullanmak istiyorum. Hiç şüphem yok ki etnik temizlik paradigmasının şu zamana değin mevcut olmayışı, felaketin inkârının bu kadar uzun süre devam edebilmiş olmasının sebeplerindendir. Siyonist hareket ulus devletini kurduğunda, yerli halkın “kimi kesimlerinin”, “trajik fakat kaçınılmaz” olarak yerlerinden edilmelerine yol açan bir savaş yürütmedi, tam tersine: Temel amaç hareketin yeni devleti için gözünü diktiği Filistin’in bütününe etnik temizlikti. Etnik temizlik operasyonlarının başlamasından birkaç hafta sonra komşu Arap ülkeleri, etnik temizliği engellemek için sonuç vermeyecek bir çabayla küçük –genel askeri güçlerine kıyasla küçük– bir ordu gönderdiler. Düzenli Arap ordularıyla yapılan savaş, etnik temizliği 1948 sonbaharında başarıyla tamamlanmasına dek sekteye uğratmadı.

Kimilerine göre bu yaklaşım –etnik temizlik paradigmasını 1948 anlatısının apriori temeli olarak benimsemek– ta baştan bir suçlama olarak görülebilir. Pek çok açıdan bu gerçekten de benim etnik temizliği tertip eden politikacılara

¹³ Walid Khalidi (der.), *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948*.

ve gerçekleştiren generallere karşı kendi *J'Accuse*'üm.* Hâlâ isimlerini andığımda, bunu ölümlerinden sonra mahkemeye çıktıklarını görmek istediğim için değil, mağdurlar kadar mağdur edenlerin de insan olarak kavranması için yapıyorum: İsrail'in işlediği suçların “koşullar”, “ordu” ya da Morris'in deyişiyle “à la guerre comme à la guerre”** gibi iyi tanımlanmamış etkenlere ve bunlara benzer, egemen devletleri kurtaran ve bireylerin adaletten kaçmalarının yolunu açan kaypak referanslara dayandırılmasını engellemek istiyorum. Suçluyorum, fakat aynı zamanda ben de bu kitapta mahkûm edilen toplumun parçasıyım. Kendimi hikâyenin hem bir parçası hem de sorumlusu hissediyorum ve kendi toplumumdaki başka insanlar gibi ben de, Filistinlisiyle, İsraillisiyle hepimiz için daha iyi bir gelecek yaratmak istiyorsak, bu denli acılı bir geçmişe yolculuğun, yazdığım son sayfaların da gösterdiği gibi, ilerlemenin tek yolu olduğuna inanıyorum. Çünkü özünde kitap bunun hakkında.

Daha önce herhangi birinin bu yaklaşımı denemiş olduğundan haberdar değilim. 1948'de Filistin'de ne olduğu konusunda birbiriyle çekişen iki resmi tarihsel anlatı da etnik temizlik kavramını göz ardı ediyor. Siyonist/İsrail anlatısı yerel nüfusun “gönüllü” olarak gittiğini söylerken, Filistinliler, başlarına gelen Nekbe'den, “felaket”ten bahsediyorlar, bu da bazı yönleriyle kaypak bir terim, çünkü kimin yaptığından ya da neyin sebep olduğundan ziyade felaketin kendisine atıfta bulunuyor. Nekbe terimi anlaşılır sebeplerle, Yahudi Holokost'unun (Şoa) ahlaki ağırlığına karşılık verme çabası içinde benimsendi, ancak faili bir yana bırakmasıyla, belki de bir bakıma 1948 ve sonrasının Filistin'indeki etnik temizliğin dünyaca inkâr edilmesinin devamına katkıda bulunmuştur.

Kitap, herkesçe kabul edilebilecek ölçüde şeffaf olduğunu umduğum bir etnik temizlik tanımıyla, günümüzde ve geçmişte böylesi suçları işleyenlere karşı hukuki işlemlerin dayanağını oluşturan tanımla başlıyor. Alışılmış karmaşık ve (pek çok ortalama insan için) anlaşılmasız hukuk söyleminin yerine burada oldukça şaşırtıcı bir şekilde açık, jargondan kurtulmuş bir dil var. Bu basitlik fiilin çirkinliğini azaltmıyor, suçun büyüklüğünü de gizlemiyor. Tam

* *J'Accuse*”, *I'Aurore*, 13 Ocak 1898. Türkçesi: *Suçluyorum*, çev. Tahsin Yücel, İstanbul, Can Yayınları, 2007. Émile Zola'nın 1890'lar Fransa'sının Yahudi düşmanlığı ikliminde casuslukla suçlanarak hüküm giyen Yüzbaşı Alfred Dreyfus'un suçsuzluğunu ve yargılama sürecindeki hukuksuzlukları dile getiren ünlü açık mektubu. (y.n.)

** *à la guerre comme à la guerre*: hamama giren terler. bkz. Ahmet Çetin Ertürk, *Fransızca – Türkçe, Türkçe Fransızca Bilge Büyük Sözlük*, Genişletilmiş Üçüncü Baskı, Ankara, 1999. (y.n.)

tersine; sonuç uluslararası toplumun telafi etmeyi reddettiği vahşi bir politikanın doğrudan bir tasviri.

Etnik temizliğin nelerden oluştuğunun genel tanımı, Filistin meselesine neredeyse kelimesi kelimesine uyuyor. Böylece, 1948’de olanların hikâyesi, Filistin’in mülksüzleştirilmesi tarihinin yalın, ancak yalınlığından ötürü hiç de basitleştirilmiş ya da ikincil olmayan bir faslı olarak ortaya çıkıyor. Doğrusu, etnik temizlik prizmasını benimsemek, İsraili diplomatların neredeyse içgüdüsel olarak sergiledikleri, İsraili akademisyenlerin de Siyonizmin ya da Yahudi devletinin politikaları ya da tutumlarını dışarıdan eleştirme teşebbüslerini defetmek için rutin olarak arkasına sığındıkları karmaşıklık pelerininin kolaylıkla delinip geçilmesine olanak sağlıyor. “Yabancılar,” denir ülkemde, “bu kafa karıştırıcı hikâyeyi anlamıyorlar, anlayamıyorlar”, öyleyse bunu onlara açıklamaya çalışmak bile gereksiz. Çatışmayı çözme girişimlerine dahil olmalarına da –İsrail bakış açısını kabul etmiyorlarsa– izin vermemeliyiz. Bütün yapabilecekleri, İsrail hükümetlerinin yıllardır dünyaya çok iyi anlattığı gibi, çatışmanın “medeni” ve “rasyonel” tarafının temsilcileri olarak “biz” İsrailiilerin hem “kendimiz” hem de diğer taraf, yani Filistin’in dahil olduğu “gayri medeni” ve “duygusal” Arap dünyasının en iyi örneği olan Filistinliler için hakkaniyetli bir çözüm bulmamıza izin vermek. Birleşik Devletler bu çarpık yaklaşımı benimsemeye hazır olduğunu gösterdiği ve bu yaklaşıma zemin teşkil eden kibri onayladığı anda, hiçbir yere varmayan ve meselenin özünü tamamiyle göz ardı etmesi sebebiyle varamayacak olan bir “barış süreci”miz oldu.

Oysa 1948’in hikâyesi, kuşkusuz, hiç de karmaşık değil, onun için de bu kitap Filistin’le ve bizi çözüme neyin yaklaştıracak sorusuyla uzun yıllardır pek çok sebeple haşır neşir olmuş olanları hedeflediği kadar, bu alana yeni gelenler için de yazılmıştır. İsrail’in inkâr etmek ve dünyaya unutturmak istediği bir insanlık suçunun, Filistin’deki etnik temizliğin basit ancak korkunç hikâyesidir. Onu bu unutulmuşluktan çıkartmak bizlerin mesuliyetidir, yalnızca tarihyazımı açısından vakti çoktan gelmiş bir yeniden inşa edimi ya da mesleki bir görev olarak da değil. Bu bence ahlaki bir karar ve eğer bir uzlaşma şansı olsun, Filistin ve İsrail’in parçalanmış topraklarında barış kök salsın istiyorsak atacağımız ilk adım.

Bölüm 1

“Etnik Temizlik İddiası” mı?

Bu satırların yazarına göre etnik temizlik belirli bir grup insanın başka bir grup insanı dinsel, etnik ya da ulusal köken temelinde verili bir bölgeden sistematik olarak silmeyi amaçlayan açık seçik politikasıdır. Böylesi bir politika şiddet içerir ve çoğu zaman askeri operasyonlarla ilişkilidir. Ayrımcılıktan imhaya, mümkün olan her türlü araçla gerçekleştirilir, insan hakları ve uluslararası insancıl hukukun ihlal edilmesine neden olur... Çoğu etnik temizlik yöntemi, 1949 Cenevre Konvansiyonu’nun ve 1977 Ek Protokolleri’nin vahim şekilde çiğnenmesidir.

Drazen Petrovic, “Ethnic Cleansing – An Attempt at Methodology”, *European Journal of International Law*, 5/3 (1994), s. 342-60

ETNİK TEMİZLİK TANIMLARI

Etnik temizlik bugün iyi tanımlanmış bir kavramdır. Neredeyse sadece eski Yugoslavya’daki olaylarla ilişkili bir soyutlama olmaktan çıkıp, uluslararası hukukça cezalandırılabilir şekilde, insanlığa karşı işlenmiş suçlardan biri olarak tanımlanır olmuştur. Kimi Sırp general ve politikacıların “etnik temizlik” terimini kullanma biçimi, bilim insanlarına bunu daha önce duymuş olduklarını anımsattı. Bu terim, İkinci Dünya Savaşı’nda Naziler ve müttefikleri, örneğin Yugoslavya’daki Hırvat milisler tarafından kullanılmıştı. Toplu

mülksüzleştirmenin kökleri tabii ki daha eskilere dayanır: Yabancı işgalciler, terimi (ya da muadillerini) kullanmış ve fikri ilkçağdan sömürgeciliğin doğuşuna kadar yerli nüfuslara karşı uygulamışlardır.

Hutchinson Encyclopedia etnik temizliği, belirli bir bölgenin ya da yörenin etnik olarak karma nüfusunu homojenleştirmek amacıyla zor yoluyla yerinden etme olarak tanımlar. Yerinden etmenin amacı, Kasım 1995'teki Dayton Anlaşması'ndan sonra Hırvatistan'dan atılan Müslümanlar örneğindeki gibi şiddet içermeyen yöntemler de dâhil olmak üzere uygulayanın tasarrufu altında bulunan tüm araçlarla, mümkün olduğunca çok yerleşim biriminin boşaltılmasıdır. Bu tanım ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından da kabul edilmektedir. Uzmanları, etnik temizliğin özünün bir parçasının, eldeki tüm imkânları kullanarak, bölgenin tarihinin imha edilmesi olduğunu eklemektedir. En yaygın yöntem, “misilleme ve intikam eylemlerini meşrulaştıran bir atmosfer” içerisinde nüfussuzlaştırmadır. Böylesi eylemlerin vardığı sonuç bir mülteci sorunu doğmasıdır. ABD Dışişleri Bakanlığı özellikle Mayıs 1999 civarında Batı Kosova'nın Pejë (Peć) kasabasında neler olduğuna bakmıştır. Peć yirmi dört saat içerisinde nüfussuzlaştırılmıştı –ancak önceden planlayıp sistematik biçimde uygulayarak ulaşılabilecek bir sonuç. Ayrıca operasyonu hızlandırmak amacıyla şurada burada katliamlar da olmuştu. 1999'da Peć'te yaşananlar, 1948'de hemen hemen aynı şekilde Filistin'in yüzlerce köyünde yaşandı.¹

Birleşmiş Milletler'e baktığımızda, onun da benzer tanımlar kullandığını görüyoruz. Örgüt, 1993'te bu kavramı ciddi bir şekilde tartıştı. BM'nin İnsan Hakları Konseyi (UNHRC) bir devletin ya da rejimin karma bir bölgede bir etnik topluluğun egemenliğini dayatma isteğini –Büyük Sırbistan amacına yönelik faaliyetler gibi– yerinden etme ve diğer şiddet içeren yöntemler ile ilişkilendiriyor. UNHRC'nin yayınladığı raporda, etnik temizlik eylemleri, “kadınların erkeklerden ayrılması, insanların alıkonması, evlerin tahribi” ve ardından, kalan evlere bir başka etnik grubun yerleştirilmesini içerecek şekilde tanımlanıyordu. Kosova'nın kimi belirli yerlerinde, raporun belirttiği üzere, Müslüman milisler karşı koymuştu: direnişin inatçı olduğu yerlerde yerinden etme katliamlar getirdi.²

¹ ABD Dışişleri Bakanlığı, “Etnik Temizlik” konulu özel rapor, 10 Mayıs 1999.

² Birleşmiş Milletler, 819 Sayılı Güvenlik Konseyi Kararını Müteakip Rapor, 16 Nisan 1993.

Önsözde bahsedilen İsrail'in 1948 D Planı BM'nin etnik temizlik tanımında tasvir ettiği yöntemlere bire bir uyan bir temizlik yöntemleri repertuarı içermekte ve kitlesel yerinden etmeye eşlik eden katliamların anlamlandırılmasını sağlayan zemini oluşturmaktadır. Etnik temizliğe böyle atıfta bulunulması bilim ve akademi dünyalarında da olağandır. Drazen Petrovic etnik temizlik tanımları üzerine en kapsamlı çalışmalardan birini yayımlamıştır. Petrovic etnik temizliği milliyetçilik, yeni ulus devletlerin kuruluşu ve ulusal mücadeleyle ilişkilendirir. Bu bakış açısından, suçun işlenmesinde politikacılar ile ordu arasındaki yakın ilişkiyi ortaya koyarak burada katliamların tuttuğu yeri konu eder. Demek ki siyasi liderlik, mutlaka sistematik planlar sunmasa ya da açık talimatlar vermese de genel amaç konusunda şüphe olmaksızın etnik temizliği hayata geçirme yetkisini askeri düzeye devretmektedir.³

Böylelikle bir noktada –ve bu yine Filistin'de olanlara tıpa tıp benziyor– yerinden etme mekanizması, ancak görevini bitirdiğinde durmak üzere kendi eylemsizliği ile sürüklenen büyük bir buldozer gibi işlemeye başlayıp yoluna devam ederken, siyasi liderlik etkin bir rol oynamaktan çıkar. Makinenin altında ezip öldürdüğü insanlar, onu harekete geçiren politikacıların umurunda değildir. Petrovic ve başkaları, soykırımın parçası olan önceden planlanmış katliamlar ile etnik bir temizliğin gerçekleştirilmesi için yukarıdan gelen genel bir direktif zemininde kamçılanan nefret ve intikamın doğrudan sonucu olan “planlanmamış” katliamlar arasındaki farka dikkatimizi çeker.

Böylelikle yukarıda ana hatları verilen ansiklopedik tanım, etnik temizlik suçunu kavramsallaştırmaya yönelik daha akademik çabayla bağdaşır görünüyor. Her iki açıdan da etnik temizlik, belirli bir grup insanı yerlerinden edip çıkarıldıkları evleri yıkarken onları mültecileştirerek etnik olarak karma bir ülkeyi homojenleştirme çabasıdır. Bir ana plan olabilir, ancak etnik temizlikle görevli askerlerin çoğu doğrudan emirlere ihtiyaç duymaz: Kendilerinden bekleneni öncesinden bilirler.

Operasyonlara katliamlar eşlik eder, ancak meydana geldikleri yerde bir soykırım planının parçası değildirler; katliamlar, yerinden edilmek üzere seçilmiş olan nüfusun kaçışını hızlandırmaya yönelik bir kilit taktiktir. Sonrasında ise, yerinden edilenler ülkenin resmi ve popüler tarihinden silinir ve

³ Drazen Petrovic, "Ethnic Cleansing – An Attempt at Methodology", *European Journal of International Law*, 5/3 (1994), s. 342–60.

toplumsal bellekten kesilip atılır. Planlama aşamasından nihai uygulamaya kadar Filistin'de 1948'de meydana gelenler, bu bilgiye ve bilime dayalı tanımlara göre açık bir etnik temizlik vakası teşkil eder.

Yaygın Tanımlar

Elektronik ansiklopedi Wikipedia erişilebilir bir bilgi ve enformasyon deposudur. Herhangi biri Wikipedia'ya girip mevcut tanımlara ekleme yapabilir ya da değiştirebilir, böylece Wikipedia belli bir düşünce ya da kavrama ilişkin yaygın bir toplumsal algıyı –asla ampirik değilse de sezgisel olarak– yansıtır. Tıpkı yukarıda bahsi geçen akademik ve ansiklopedik tanımlar gibi, Wikipedia da etnik temizliği kitlesel yerinden etme ve aynı zamanda bir suç olarak niteliyor. Aktarıyorum:

En genel düzeyde etnik temizlik, belirli bir bölgede “istenmeyen” bir nüfusun, dini ya da etnik ayrımcılık, siyasi, stratejik ya da ideolojik değerlendirmeler ya da bunların bir bileşimi sonucunda zorla yerinden edilmesi olarak anlaşılabilir.⁴

Madde, 1913'te Bulgarların Osmanlı Devleti'nden sürülmesinden başlayarak, 2005'te İsrail'in Yahudi yerleşimcileri Gazze'den çekmesine kadar 20. yüzyıldaki pek çok etnik temizlik vakasını listelemektedir. Liste, Nazi etnik temizliği ile egemen bir devletin kendi halkından insanları yasadışı yerleşimciler olduklarını ilan ettikten sonra yerinden etmesini nasıl aynı kategoriye soktuğunu düşününce tuhaf gelebilir. Ancak editörlerin –bu durumda siteye erişimi olan herkesin– politikalarını dayandırdıkları gerekçeden –listelerindeki her tarihi olayın önüne “iddiaya göre” sıfatını koymaktan şaşmamalarından– ötürü bu sınıflandırma mümkün oluyor.

Wikipedia 1948 Filistin Nekbe'sini de listeye alıyor. Ancak editörlerin Nekbe'yi Nazi Almanyası ya da eski Yugoslavya örneklerinde olduğu gibi herhangi bir çelişkiye yer bırakmayan bir etnik temizlik olayı olarak mı gördükleri, yoksa İsrail'in Gazze Şeridi'nden çektiği Yahudi yerleşimciler vakasına benzetilebilecek kuşkuyla bir vaka olarak mı değerlendirdikleri anlaşılamiyor. Bu ve diğer kaynakların genellikle iddianın ciddiyetini ölçmek için kabul ettikleri

⁴ Petrovic, a.g.e., s. 351. Petrovic de Andrew Bell-Fialkoff, "A Brief History of Ethnic Cleansing"den aktarıyor.

ölçüt, konuyla ilgili olarak daha önce bir uluslararası mahkeme önüne çıkarılan kimse olup olmadığıdır. Diğer bir deyişle, suçu işleyenler adalet önüne çıkarılmışsa, örneğin bir uluslararası yargı sistemi tarafından yargılanmışlarsa, bütün belirsizlik ortadan kalkıyor ve etnik temizlik suçu artık “iddia” olmuyor. Ancak düşününce bu ölçütün, mahkemelere götürülmüş olması gereken, ancak hiç götürülmemiş meselelere kadar genişletilmesi gerekir. Bu da kuşkusuz daha açık uçludur ve kesin olarak insanlığa karşı işlenmiş suçlardan bazıları, dünya onları tarihsel gerçekler olarak tanıyınca dek uzun bir mücadeleyi gerektirir. Ermeniler bunu kendi soykırım meselelerinde öğrendiler: 1915’te Osmanlı hükümeti, Ermeni halkına karşı sistematik bir kırım girişti. 1918’e kadar tahminen 1 milyon insan yok oldu, ancak hiçbir birey ya da grup mahkemeye çıkarılmadı.

BİR SUÇ OLARAK ETNİK TEMİZLİK

Etnik temizlik, Uluslararası Ceza Mahkemesi’nin (UCM) kurucu statüsü gibi uluslararası anlaşmalarda insanlığa karşı işlenmiş suç olarak belirlenmiştir; ister “iddia” ister tamamen tanınmış olsun, uluslararası hukuk nezdinde yargıya tabidir. Eski Yugoslavya meselesinde suçluları yargılamak için Lahey’de özel bir Uluslararası Ceza Mahkemesi kurulmuştur, Ruanda meselesi için de Tanzanya’nın Arusha kentinde aynı şey yapılmıştır. Başka örneklerde ise (Sudan hükümeti tarafından Darfur’da işlenen suçlar gibi) herhangi bir hukuki işlem başlatılmamış olsa dahi etnik temizlik bir savaş suçu olarak tanımlanmıştır.

Bu kitap, Filistin’deki etnik temizliğin insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak hafızamıza ve bilincimize yerleşmesi zorunluluğuna ve suç *iddiaları* listesinden çıkarılması gerekliliğine derinden inanarak yazılmıştır. Burada suçu işleyenler belirsiz değil, gayet belirli bir grup insan: Yahudi bağımsızlık savaşının, isimleri pek çok okuyucuya oldukça tanıdık gelecek kahramanları. Listenin başında Siyonist hareketin tartışmasız lideri, etnik temizliğin baştan sona her aşaması evinde tartışılıp kararlaştırılan David Ben-Gurion var. Ben-Gurion, bu kitapta “Danışmanlık” olarak bahsedeceğim, yalnızca Filistinlilerin mülksüzleştirilmesini planlamak ve tasarlamak için bir araya gelen tek amaçlı (*ad hoc*) bir komitenin yardımını alıyordu.⁵ Danışmanlık’ın

⁵ En önemli toplantılar 3. Bölüm’de anlatılmıştır.

toplantılarından birinin kayda geçirildiği nadir belgelerden birinde bu grup Danışma Komitesi –*ha-Veadah ha-Myeazet*– olarak anılıyor. Bir başka belgede ise, sansür tarafından hepsi silinmiş de olsa (gerçi, görüleceği gibi bütün isimleri çıkarmayı başardım) komite üyesi on bir isim yer alıyor.⁶

Etnik temizlik için planları bu kurul hazırladı ve Filistin'in yerli nüfusunun yarısının yerinden edilmesi işi tamamlanana kadar yürütülmesini denetledi. Kurul üyeleri arasında en önemlileri, efsanevi Yigael Yadin ve Moşe Dayan gibi gelecekteki Yahudi Devleti'nin ordusunun yüksek rütbeli subaylarıydı. Bunlara ek olarak Yigal Allon ve Yitshak Sade gibi İsrail dışında bilinmeyen ancak yerel değerler dünyasında köklü yeri olan isimler vardı. Bu ordu mensupları bugün olsa “Oryantalist” diyeceklerimizle, kendileri Arap ülkelerinden geldikleri ya da Ortadoğu araştırmaları alanında çalıştıkları için genel olarak Arap dünyası, özel olarak Filistinliler konusunda uzman olanlarla iç içeydi. Bu isimlerden bazılarıyla ileride de karşılaşacağız.

Subaylar da uzmanlar da, Safed bölgesini temizleyen Moşe Kalman ve el-Celil'in büyük bölümünü yerinden eden Moşe Karmel gibi bölge komutanlarından yardım görüyorlardı. Yitshak Rabin, Kudüs metropoliten alanında olduğu kadar el-Lid'de de er-Remle'de de çalışıyordu. İsimlerini hatırlayın, ancak onların yalnızca birer İsrail savaş kahramanı olmadıklarını düşünmeye başlayın. Evet, Yahudiler için bir devlet kurulmasına katıldılar ve yaptıklarından birçoğu dıştan gelen saldırılardan kurtulmalarına yardımcı olduğu, krizleri atlatmalarını sağladığı, en önemlisi de, dünyanın farklı bölgelerindeki dini sebepli zulümler karşısında güvenli bir yer sunduğu için, kendi halkları tarafından anlaşılabilir şekilde saygı görüyor. Ancak terazinin karşı kefesinde Filistin'in yerli halkına karşı işledikleri suçlar varken, bu başarıların ağırlığının nihai olarak ne kadar olduğunu tarih yargılayacaktır. Diğer bölge komutanları arasında güneyi temizlemiş olan ve birlikte savaştıkları meslektaşı Rehavam Zeevi'nin yıllarca sonra hakkında “Givati Tugayı'nın komutanı Şimon Avidan gibi komutanlar, cephelerinde onlarca köyü ve kasabayı temizledi” dediği Şimon Avidan da vardı.⁷ 2004'te *Haaretz*'e, “İki yüz köy vardı [cephede] ve

⁶ Ben-Gurion Arşivleri, Yazışmalar Bölümü, 1.01.1948–07.01.48, 79–81 belgeleri. Ben-Gurion'dan Galili ve komite üyelerine. Belge aynı zamanda Hagana güçleri tarafından suikast amacıyla hedef alınmış kırk Filistinli liderin listesini içermektedir.

⁷ *Yediot Aharonot*, 2 Şubat 1992.

hepsi gitti. Yok etmek zorundaydık, aksi halde burada [yani Filistin'in güney kısmında] Celil'de olduğu gibi Araplar olurdu. 1 milyon Filistinli daha olurdu" diyen Yitshak Pundak, Avidan'a yardım ediyordu.⁸

Sonra, sahadaki istihbarat subayları vardı. Yalnızca "düşmana" dair bilgi toplamaktan öte, temizlikte büyük bir rol oynamakla da kalmadılar, Filistinlilerin sistematik bir şekilde mülksüzleştirilmelerine eşlik eden en caniyane eylemlerden bazılarında da yer aldılar. Hangi köylerin yok edileceğine ve köylüler arasından kimlerin infaz edileceğine dair nihai karar yetkisi onlara bırakılmıştı.⁹ Hayatta kalan Filistinlilerin anılarında, bir köy ya da mahalle işgal edildikten sonra, işgal edilen yerlerdeki insanların, bazen tutuklanmakla özgürlük, ölmekle yaşamak arasındaki fark anlamına gelecek şekilde kaderlerine karar verenler onlardı. 1948'deki operasyonlarını, gelecekte Mossad'ın ve İsrail gizli servisi Şabak'ın ilk şefi olacak olan İsser Harel denetliyordu. Görüntüsü pek çok İsrailli için tanındıktır. Kısa, tıknaz bir beden. Harel 1948'de mütevazı bir albay rütbesindeydi, ancak her şeye rağmen bütün sorgulama operasyonları, kara listeye alma ve İsrail işgali altında Filistinlilerin hayatlarına dair diğer baskıcı öğeleri denetleyen en kıdemli subaydı.

Son olarak, nereden bakılırsa bakılsın –ister hukuki ister akademik ister en popülist açıdan– etnik temizlik bugün karşı çıkılmaz bir şekilde, planlayıcıları ve uygulayıcıları özel uluslararası mahkemelerce yargılanan, savaş suçlarını da içeren, insanlığa karşı işlenmiş bir suç olarak tanımlanmaktadır. Ancak şimdi şunu eklemeliyim: Geriye dönüp baktığımızda bu olayla ilgili olarak bir "metrukiyet" kuralı uygulamayı düşünebiliriz. Açıkçası Filistinde barışın bir şansı olması için uygulamamız gerekir de. Ancak tek bir koşulla: Normalde hem Birleşik Devletler hem de Birleşmiş Milletler tarafından uzlaşma için temel sayılan tek siyasi çözümün burada da hayata geçirilmesi, yani mültecilerin koşulsuz olarak evlerine geri dönmesi. ABD Filistin için böyle bir BM tasarısını, 11 Aralık 1948 tarihli 194 sayılı kararı kısa –çok kısa– bir süre için destekledi. 1949 ilkbaharında, Amerikan politikası Washington'lu

8 Haaretz, Pundak, 21 Mayıs 2004.

⁹ Bunun nasıl işlediğini gelecek bölümlerde detaylandıracağım, ancak imha yetkisi birliklere 10 Mart tarihinde gönderilen emirle verilmiştir ve infaz yetkisi veren spesifik emirler İsrail Savunma Kuvvetleri (Tsahal) arşivlerindedir. 49/5943 bel. 114, 13 Nisan 1948.

arabulucuları genel olarak Filistinlilerin bakış açısını görmezden gelmeleri ve özellikle Filistinlerinin geri dönüş haklarını göz ardı etmeleri sebebiyle dürüst araçlar olmaktan çıkarak, artık çarpıcı bir şekilde İsrail yanlısı bir rotaya oturmuştu.

BİR ETNİK TEMİZLİĞİN ZİHİNDE YENİDEN İNŞASI

Yukarıda verilen etnik temizlik tanımına bağlı kalmakla, kendimizi etnik temizliğin ideolojik sebebi olarak Siyonizmin kökenlerinin derinine inme ihtiyacından kurtarıyoruz. Konu önemsiz değil, ancak başkalarının yanı sıra Velid Halidi, Nur Masalha, Gershon Shafir ve Baruh Kimmerling gibi çok sayıda Filistinli ve İsraili bilim insanı tarafından başarıyla ele alınmıştır.¹⁰ Operasyonların hemen öncesindeki arka plana odaklanmak istememe karşın, okuyucular için bu bilim insanlarının temel savlarını tekrar özetlemek değerli olacaktır.

Geçmişteki ve günümüzdeki Siyonist siyasal düşüncede nakil kavramının köklerinin ne kadar derinlerde olduğunu açık bir şekilde gösteren Nur Masalha'nın *Expulsion of the Palestinians*'ı başlangıç için iyi bir kitaptır.¹¹ Siyonist hareketin kurucusu Theodor Herzl'den, Filistin'deki Siyonist projenin başlıca liderlerine kadar, toprağın temizlenmesi geçerli bir seçenektir. Hareketin en liberal düşünürlerinden biri olan Leo Molskin'in 1917'de dediği gibi:

Düşüncemiz Filistin'in kolonileştirilmesinin iki yönde gitmesi gerektiğidir: Erets Yisrael'de Yahudi yerleşimi ve Erets Yisrael'deki Arapların ülke dışındaki bölgelerde yeniden iskânı. Bu kadar çok sayıda Arap'ın nakli ekonomik olarak ilk elde kabul edilemez görülebilir ancak her şeye rağmen uygulanabilir. Bir Filistinli köyünü başka bir toprağa taşımak için çok fazla paraya gerek yok.¹²

Yerli halkı kovanların ülkeye yeni gelenler olması ve bir sömürgeleştirme projesinde yer almaları, Filistin örneğini beyaz yerleşimcilerin rutin olarak

¹⁰ Aşağıdaki kaynaklara bakınız.

¹¹ Nur Masalha, *Expulsion of the Palestinians: The Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought, 1882–1948* ve *The Politics of Denial: Israel and the Palestinian Refugee Problem*.

¹² Aleks Beyn (der.), *Sefer Molskin*, s. 164.

böyle suçları işlediği Kuzey ve Güney Amerika, Afrika ve Avustralya'daki sömürgeci etnik temizlik tarihi ile bağlantılı kılıyor. İsrail'in sunduğu tarihsel örneğin bu ilginç yanı, yakın zamanda gerçekleştirilmiş çok sayıda başarılı çalışmanın da konusudur. Gershon Shafir ve Baruh Kimmerling bizleri ilk elde yerinden etmeden ziyade sömürüye götürebilecek bir örgü olan, Siyonizm ve sömürgecilik arasındaki bağlantı konusunda bilgilendirmiştir. Ancak bir kere Yahudilere mahsus bir ekonomi düşüncesi vizyonun merkezi bir parçası olunca, Arap işçi ve köylülere yer kalmıyordu.¹³ Velid Halidi ve Semih Farsun nakil ideolojisinin merkeziliğiyle mandanın son bulması arasında daha yakın bir ilişki kurarak BM'nin bunca Filistinlinin kaderini niçin ideolojisinde açıkça nakil düşüncesi bulunan bir hareketin ellerine bıraktığını soruyorlar.¹⁴

Ben olayla ilgili kişilerin ideolojik eğilimlerini açığa çıkarmaktan çok, etnik olarak karma bir bölgeyi etnik olarak saf bir mekâna çevirmeleriyle ilgili sistematik planlamayı vurgulamaya çalışacağım. Kitabımın ilk bölümlerinin amacı budur. İdeolojik bağlantıya kitabın sonuna doğru geri döneceğim ve 1948'de başlayan ama bugüne değin çeşitli araçlarla devam etmekte olan Filistinlilerin İsrail tarafından etnik temizliğe maruz bırakılmalarının tek yeterli açıklaması olarak inceleyeceğim.

İkinci ve daha nahoş bir görev, İsrail'in yerinden etme ve yıkım ana planını uygularken kullandığı yöntemleri yeniden inşa etmek ve bu yöntemlerin etnik temizlik uygulamalarıyla tipik olarak nasıl ve ne ölçüde ilişkili olduğunu incelemek olacak. Yukarıda ileri sürdüğüm gibi, bana öyle görünüyor ki eski Yugoslavya'daki olayları hiç duymamış olsaydık, yalnızca Filistin meselesinden haberimiz olsaydı, ABD ve BM tanımlarının en küçük detayına kadar Nekbe'den esinlenildiğini düşünmemiz hoş görülürdü.

Filistin'deki etnik temizliğin tarihine girmeden ve bugüne değin sürmüş sonuçlarına kafa yormaya başlamadan önce bir anlığına durup görelî sayılar hakkında düşünmeliyiz. II. Dünya Savaşı'nın bir sonucu olarak Avrupa'da yerinden edilmiş milyonlarca insan ya da 21. yüzyılın başında Afrika'da yaşanan mülksüzleştirme bağlamında düşünüldüğünde, yerinden edilmiş

¹³ Baruh Kimmerling, *Zionism and Territory: The Socio-Territorial Dimensions of Zionist Politics*; Gershon Shafir, *Land, Labour and the Origins of the Israel-Palestinian Conflict, 1882-1914* ve Uri Ram, "The Colonization Perspective in Israeli Sociology", *The Israel/Palestine Question*, der. Ilan Pappé, s. 55-80.

¹⁴ Khalidi (der.), *All That Remains* ; ve Samih Farsoun ve C. E. Zacharia, *Palestine and the Palestinians*.

750 bin Filistinli “mütevazı” bir sayı olarak görülebilir. Ancak bütün bir ülke nüfusunu yutan bir trajedinin büyüklüğünü anlamaya başlamak için kişinin bazen sayıları göreceleştirmesi ve yüzdeler üzerinden düşünmesi gerekiyor. Filistin’de yaşayan yerli halkın yarısı sürüldü, köylerinin ve kasabalarının yarısı yok edildi ve bu kişilerden ancak pek azı geri dönebildi.

Ne var ki Filistin meselesinde en hayret verici olan şey sayıların ötesinde, gerçeklik ile temsili arasındaki derin uçurumdur. Modern zamanlarda, BM gözlemcileri ve yabancı gazetecilerin hazır ve nazır olması beklenecek bir tarih kavşağında işlenen bir suçun neden böyle tamamen görmezden gelindiğini anlamak ve dolayısıyla açıklamak gerçekten de zor. Hal böyleyken, 1948 etnik temizliğinin küresel kolektif bellekten ve dünyanın vicdanından neredeyse bütünüyle silindiğini inkâr etmek mümkün değil. Çok da uzun olmayan bir süre önce, aşına olduğunuz verili herhangi bir ülkenin bütün nüfusunun yarısının bir yıl içerisinde zorla yerinden edildiğini, geride yalnızca enkaz ve molozlar bırakmak üzere ülkenin köylerinin ve kasabalarının yarısının yok edildiğini hayal edin. Bir de bu eylemin tarih kitaplarına hiçbir zaman girememesi ve söz konusu ülkede ortaya çıkan çatışmayı çözmeye yönelik tüm diplomatik çabaların böylesi bir felaketi –görmezden gelmiyorlarsa– kenara itmeleri ihtimalini düşünün. Kendi payıma, II. Dünya Savaşı sonrası bildiğimiz dünya tarihinde boş yere bu karakterde bir olay, bu türden bir kader arayıp durdum. Buna benzer bir seyri olmuş başka, daha eski olaylar var, mesela 19. yüzyılın sonunda Macar olmayanlara karşı düzenlenmiş olan etnik temizlik, Ermeni soykırımı, 1940’larda Nazi işgali tarafından göçebelere (Sinti olarak da bilinen Roman halkına) karşı girişilmiş holokost. Umuyorum ki, gelecekte Filistin artık bu listede yer almayacak.

Bölüm 2

Yahudilere Mahsus Bir Devlet Dürtüsü

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu hangi biçimde olursa olsun etnik temizliği teşvik etmeye yönelik politikaları ve ideolojileri şiddetle reddeder.

47/80 sayılı karar, 16 Aralık 1992

SIYONİZMİN İDEOLOJİK MOTİVASYONU

Siyonizm, 1880'lerin sonunda Orta ve Doğu Avrupa'da, bu bölgelerde yaşayan Yahudilere ya tamamen asimile olmaları ya süregiden zulmü göze almaları için uygulanan baskının artmasıyla tetiklenen bir ulusal uyanış hareketi olarak ortaya çıktı (gerçi bildiğimiz gibi, Nazi Almanyası örneğinde tümünden asimile olmak bile imhaya karşı bir teminat değildi). 20. yüzyılın başına gelindiğinde Siyonist hareket önderlerinin çoğu bu ulusal uyanışla Filistin'deki kolonileşme arasında bağ kuruyordu. Diğerleri ve özellikle hareketin kurucusu Theodor Herzl ise daha çelişik tutumlara sahipti, ancak Herzl'in 1904'te ölümünden sonra Filistin yönelimi artık değişmeyen bir mutabakat konusu oldu.

Filistine Yahudi dininde verilen ad olan Erets Yisrael'e, Yahudi kuşakları

tarafından yüzyıllar boyu kutsal hac yeri olarak saygı gösterilmişti. Ama asla gelecekteki bir laik devlet olarak değil. Yahudi geleneği ve dini, Yahudilere açıkça bir Yahudi teokrasisinde hükümler bir halk olarak yani Tanrı'nın ita-atkâr kulları olarak Erets Yisra'el'e dönebilmek için önce, "kıyamet günü"nde geleceği vaat edilen Mesih'i beklemelerini emrediyordu. (Bugün pek çok Ultra Ortodoks Yahudinin Siyonist olmaması ya da anti-Siyonist olması bundandır.) Bir başka deyişle Siyonizm, Yahudiliği dinden bağımsızlaştırmış ve ulusallaştırmıştır. Projelerini amacına ulaştırmak için Siyonist düşünürler kutsal kitapta geçen bölge üzerinde hak iddia ettiler ve o bölgeyi yeni milliyetçi hareketlerinin beşiği olarak yeniden yarattılar, daha doğrusu yeniden icat ettiler. Onlara göre Filistin "yabancılar" tarafından işgal edilmişti ve Filistin'e yeniden sahip olunması gerekiyordu. "Yabancılar" burada Roma döneminden beri Filistin'de yaşayan Yahudi olmayan herkes anlamına geliyordu.¹ Aslında pek çok Siyonist için 1882 yılında oraya vardıklarında Filistin "işgal edilmiş" topraklar dahi değil, daha ziyade "boş" topraklardı: Orada yaşayan yerli Filistinliler onlar için büyük oranda görünmezdi, görünmez değillerse de doğanın alt edilecek ya da ortadan kaldırılacak çetinliğinin bir parçasıydı. Hiçbir şey Siyonist hareketin göz diktiği toprakların ulusal "kurtuluş"u önünde durmamalıydı –ne kayalar ne de Filistinliler.²

1918 yılında Filistin'in Britanya tarafından işgal edilmesine değin Siyonizm milliyetçi ideolojiyle sömürgeci pratiğin bir karışımıydı. Kapsam açısından sınırlıydı: O zamanlar Siyonistler, ülkenin toplam nüfusunun yüzde beşinden fazla değildi. Kolonilerde yaşıyorlardı, yerel nüfusu etkiledikleri de onlar tarafından aman aman fark edildikleri de yoktu. Tarihçilerin geriye dönüp Siyonizmin fikir babalarının yazılarına baktıklarında açık bir şekilde görebildikleri, ülkenin gelecekte Yahudiler tarafından ele geçirilmesi ve yerli Filistin halkının yerinden edilmesi olasılığı, kimi Filistinli önderlerin gözünde daha Birinci Dünya Savaşı'ndan önce aşıkardı; diğerleri ise hareketle o kadar ilgilenmiyordu.

Tarihi deliller, 1905 ve 1910 yılları arasında bir ara çeşitli Filistinli önderlerin Siyonizmi, Filistin'de toprağı, mülkleri ve iktidarı satın almayı amaç-

¹ Örneğin bkz. Hayim Arlozorov, [Makaleler ve Denemeler], Kudüs, 1931; Filistin'in tarihinde yabancılar kavramı hakkında 1930 Shaw Komisyonu'na cevap.

² Bu mitin çok iyi bir betimlemesi Israel Shahak, *Racism de l'état d'Israel*, s. 93'te bulunabilir.

layan bir hareket olarak tartıştığını ancak yıkıcı potansiyelinin o zamanlar bütünüyle anlaşılmadığını gösteriyor. Yerel seçkinlerin pek çoğu Siyonizmi Avrupa'nın misyonerlik ve sömürgecilik güdüsünün bir parçası olarak görüyordu –kısmen böyleydi de, ancak Siyonizmin kuşkusuz bir artışı da vardı ki onu yerli nüfus için tehlikeli bir projeye dönüştürüyordu.³

Bu potansiyel Siyonist önderlerin kendileri tarafından pek sık tartışılmadı ya da dile getirilmediyse de Filistinli eşrafın ve aydınların bazıları büyümekte olan tehlikeyi sezmiş olmalı ki, İstanbul'daki Osmanlı hükümetini, 1918'e kadar hâkimiyeti altında olan Filistin'e Yahudi göçünü tamamen yasaklamayacaksa, kısıtlamaya ikna etmeye çalıştıklarını görüyoruz.⁴

Osmanlı Meclis-i Mebusan'ının Filistinli üyesi Said el-Huseyni, 6 Mayıs 1911'de, "Yahudiler Filistin, Suriye ve Irak'ı içeren bölgede bir devlet kurma niyetindeler" iddiasında bulundu.⁵ Oysa el-Huseyni, 1930'lara kadar bir yandan yeni gelenlere toprak satarken diğer yandan Siyonist kolonileşme aleyhinde konuşan bir ailenin ve eşraf kesiminin üyesiydi. Manda yönetimi altında yıllar akıp giderken, seçkinlerin daha aydın kesimleri arasında, büyüyen bir tehlike, daha doğrusu felaket hissi yerleşmeye başladı,⁶ ancak bu hiçbir zaman toplumlarının varoluşuna yönelen tehlikeye karşı doğru düzgün bir hazırlığa dönüşmedi.

Filistin'in yakınlarındaki başkaları, örneğin önde gelen Mısırlı aydınlar, Yahudilerin Filistin'e hareketini yerel halkın mülksüzleştirilmesini hedefleyen bir ana plan değil de, Avrupa adına sorumsuzca bir girişim, Avrupa'nın, en yoksul ve çoğunlukla devletsiz insanlarını Filistin'e nakletmesi olarak görüyordu. Onların gözündeki bu perişan insanların hareketi Avrupalı sömürgeci güçlerin ve kiliselerin, misyonerleri, diplomatları ve kolonileri yoluyla "Kutsal Toprakları" ele geçirmeye yönelik çok daha açık teşebbüslerine kıyasla küçük

³ Alexander Schölch, *Palestine in Transformation, 1856–1882: Studies in Social, Economic and Political Development*.

⁴ Neville Mandel, *Arabs and Zionism before World War I*, s. 233.

⁵ Aynı tarihli *el-Harem*'den.

⁶ Uyarı, İshak Musa el-Huseyni tarafından Kudüs'te, önce *Filastin* gazetesinde tefrika halinde, daha sonra, 1942'de kitap olarak basılan *Muzekkirat Decace* (İngilizcesi *Memories of a Hen*, çev. George Kanazi, Toronto, York Press, 1999) adlı öyküyle geldi.

bir tehditti.⁷ Doğrusu, 1917 yılı sonunda Filistin'in Britanyalılar tarafından işgal edilmesinden önce, Siyonistler asıl planlarının ne olduğu konusunda kararsızdı. Pek o kadar ne yapacaklarını bilemediklerinden değil de, daha çok henüz küçük bir topluluk olan Yahudi göçmenlerin endişelerine öncelik vermeleri gerektiğinden: Her zaman İstanbul'daki hükümet tarafından yeniden kovulma tehdidi vardı.

Oysa iç tüketim için daha açık seçik bir gelecek ufkunun dile getirilmesi gerektiği zaman herhangi bir ikircik görmüyoruz. Siyonistlerin öngördüğü, Batı'da yaşanan pogrom ve zulüm tarihinden kurtulmak için, dinsel "kadim vatan"ın "kurtuluş"u düşüncesini uyandırma aracına başvurarak, Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasıydı. Resmi anlatı buydu ve şüphesiz, Siyonist önderliğin üyelerinin çoğunluğunun asıl motivasyonunu ifade ediyordu. Ancak bugün daha eleştirel bir görüş, Siyonistlerin olası başka yerlerdense Filistin'e yerleşme dürtüsünü on dokuzuncu yüzyıl Hristiyan binyılcılığı ve Avrupa sömürgeciliği ile iç içe geçmiş görüyor. Çeşitli Protestan misyoner toplulukları ve Uluslararası Viyana Düzeni hükümetleri, Osmanlı İmparatorluğu'ndan koparmak istedikleri bir "Hristiyan" Filistin'in geleceği üzerine aralarında çekişmekteydi. Batı'da böylesi bir arzuyu taşıyanlar arasında daha dindar olanlar, Yahudilerin Filistin'e dönüşünü ilahi planın bir evresi, İsa'nın ikinci gelişine ve orada bir Tanrı devleti kurulmasına zemin hazırlanması olarak görüyordu. Bu dini coşkunluk, Birinci Dünya Savaşı'nda Britanya Başbakanı olan Lloyd George gibi dindar politikacıların Siyonist projenin başarısı için daha büyük bir bağlılıkla hareket etmelerini sağlıyordu. Bu, Lloyd George'un aynı zamanda Filistin'in Siyonist hareket tarafından neden sömürgeleştirilmesi gerektiği konusunda kendi hükümetine mesihçi değerlendirmelerden ziyade birçok "stratejik" değerlendirme sunmasını engellemedi; bu değerlendirmeler de çoğunlukla kendisinin "Araplar" ve "Muhammediler" (Filistinlilere böyle diyordu) hakkındaki her şeyin önüne geçen küçümsemesinden ve güvensizliğinden besleniyordu.⁸

Son zamanlardaki akademik çalışmalar, İsrail resmi tarih yazımının Filistin'in kolonileştirilmesinin ilk dönemleri konusunda, Siyonizmi sosyalist

⁷ Genel bir analiz için bkz. Rashid Khalidi, *Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness*, daha spesifik olarak ise bkz. *el-Menar*, c. 3, sayı 6, s. 107–8 ve c. 1, sayı 41, s. 810.

⁸ Bkz. Uri Ram, "The Colonization Perspective in Israeli Sociology", *The Israel/Palestine Question* (der. Ilan Pappé) ve David Lloyd George, *The Truth about the Peace Treaties*.

ve Marksist devrimlerin Rusya'daki o kadar başarılı olmayan teşebbüslerin ötesine taşınmasına yönelik olumlu bir çaba gibi tasvir ederek takındığı daha Marksist edayı da sorgulama eğiliminde.⁹ Daha eleştirel olan yaklaşım bu arzuyu en iyi tarafından bakılırsa şüpheli, kötü tarafından bakılırsa manipülatif olarak resmediyor. İşin doğrusu, tıpkı ülkede Yahudi olmayanların demografik çoğunluk olacağı ihtimali ile karşılaştıklarında demokrasi ilkelerini bırakmaya hazır olan bugünün görece liberal fikirli İsraili Yahudileri gibi, sosyalist Siyonistler de daha evrensel hayallerinin yerine milliyetçiliğin güçlü cazibesini geçirivermiş gibi görünüyor. Temel hedef artık Filistin'i sosyalist yapmaktan ziyade münhasıran Yahudi yapmak olduğunda, yerel nüfusa karşı etnik temizliği başlatan ve uygulayan, önemli ölçüde Siyonizm içindeki işçi hareketi oldu.

İlk Siyonist yerleşimciler enerjilerinin ve kaynaklarının çoğunu yerel emek pazarına girmeye ve henüz küçük ve ekonomik olarak kırılğan bir yeni gelenler grubu olarak kendilerini ayakta tutabilecek toplumsal ve komunal ağlar yaratma çabasıyla toprak parçaları kapatmaya yöneltti. Filistin'in bir bütün olarak en iyi nasıl ele geçirileceğine ve ülkede ya da ülkenin bir bölümünde bir ulus devletin en iyi nasıl kurulacağına dair daha kesin stratejilerin gelişmesi, Britanya'nın, alevlendirmek için o kadar çok şey yaptığı çatışmanın en iyi nasıl çözüleceğine dair fikirleriyle yakın ilişki içerisinde, daha sonra gerçekleşecekti.

Britanya Dışişleri Bakanı Lord Balfour, 1917 yılında Siyonist harekete Filistin'de ulusal bir vatan kurma sözünü verdiği anda,¹⁰ ülkeyi ve ülke halkını çok geçmeden girdabına alacak sonu gelmez çatışmaya kapıyı açmış oldu. Balfour, hükümeti adına verdiği taahhütte Yahudi olmayan nüfusun –büyük yerli çoğunluğa tuhaf bir atıf– isteklerini gözetmeyi vaat ediyordu, ancak Deklarasyon, Filistinlilerin ulus olarak tanınmaya ve bağımsızlığa olan özlemle-

⁹ Bu çalışmalardan en öne çıkanı Zeev Sternhell, *The Founding Myths of Israel: Nationalism, Socialism, and the Making of the Jewish State*'tir.

¹⁰ Balfour Deklarasyonu, Britanya Dışişleri Bakanı Arthur James Balfour'un Britanya Yahudi topluluğu liderlerinden Lord Rothschild'a gönderdiği 2 Kasım 1917 tarihli bir mektuptur. 31 Ekim 1917 tarihli kabine toplantısında kararlaştırılan Deklarasyon metninde Britanya Hükümetinin pozisyonu açıklanıyordu: "Majesteleri in Hükümeti Filistin'de Yahudi halkı için ulusal bir vatan kurulmasını memnuniyetle karşılamaktadır ve Filistin'de mevcut Yahudi olmayan toplulukların medeni ve dini haklarına ya da herhangi bir başka ülkedeki Yahudilerin yararlandığı haklara ve siyasi statüye zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açık bir şekilde anlaşılmış olarak, bu amaca ulaşılmasına yardımcı olmak için elinden gelen her çabayı gösterecektir."

riyle de doğal haklarıyla da çok geçmeden çatışmaya girdi.

1920'lerin sonunda, çoktan yüzlerce Filistinlinin ve Yahudinin hayatına mal olmuş olan önerinin potansiyel olarak şiddet dolu bir özü bulunduğu artık açıktı. Bu da Britanyalıları için için yanan bu çatışmayı çözmeye yönelik ciddi ancak isteksiz bir girişimde bulunmaya itti.

Britanya hükümeti 1928'e kadar Filistin'e bir sömürge değil Britanya etki alanı içerisinde bir devlet, Britanya vesayeti altında hem Yahudilere verilen sözün hem de Filistinlilerin arzularının yerine getirilebileceği bir devlet olarak davranıyordu. Her iki topluluğun da eşit bir zeminde devletin parlamentosunda olduğu gibi hükümette de temsil edilebileceği siyasi bir yapı yerleştirmeye çalışıyorlardı. Pratikte, bu teklif sunulduğunda pek adaletli değildi; Siyonist kolonilerin lehineydi ve Filistinli çoğunluğa karşı ayrımcıydı. Yeni teklif edilen yasama meclisindeki denge, Britanya yönetimi tarafından atanan üyelerle ittifak kuracak olan Yahudi topluluğunun lehineydi.¹¹

Filistinliler 1920'lerde toplam nüfusun yüzde sekseni ile doksanı arasında bir çoğunluğu oluşturduklarından, Britanyalıların önerdiği eşitliği, hele pratikte aleyhlerine olacakken, anlaşılır şekilde ilkin kabul etmeye yanaşmadılar. Filistinlilerin bu konumu da Siyonist önderleri eşitliği desteklemeye teşvik etti. Burada bir örüntü kendini gösteriyor: Filistin önderliği 1928'de ülkeye artan Yahudi göçünün ve Yahudi yerleşimlerinin genişlemesinin uyandırdığı endişeyle bu formülü bir müzakere zemini olarak kabul edince Siyonist önderlik hemen reddetti. 1929'daki Filistin isyanı, Filistinliler Britanya'nın nüfuz alanı içerisindeki diğer tüm Arap devletlerinde müzakerelerin zemini olarak savunduğu demokratik çoğunluk ilkesini bir kenara koymaya razı geldikten sonra, Britanya'nın eşitlik sözlerini olsun hayata geçirmeyi reddetmesinin doğrudan sonucuydu.¹²

1929 isyanından sonra, Londra'daki İşçi Partisi hükümeti Filistinlilerin taleplerini sahiplenmeye meyilli görünüyordu, ancak Siyonist lobi Britanya hükümetini Balfour rotasına rahatlıkla yeniden sokmayı başardı. Böylece bir isyan daha kaçınılmaz hale geldi. Tam 1936'da, Britanya hükümetini Filistin'e Hint yarımadasındakinden daha çok asker yerleştirmeye zorlayacak karar-

¹¹ Yehoshua Porath, *The Emergence of the Palestinian Arab National Movement, 1918–1929*.

¹² Elyakim Rubinstein, [1929-Sonrası Dönemde Filistin'de Arap Sorununun Ele Alınışı], Ilan Pappé (der.), [Manda Döneminde Araplar ve Yahudiler – Tarih Araştırmalarına Yeni Bir Bakış] (İbrance).

lılıkta bir halk ayaklanması olarak patlak verdi. Britanya ordusu isyanı üç yıl sonra, Filistin kırsalına yönelik şiddetli ve acımasız saldırılarla bastırdı. Filistinli önderler sürgüne gönderildi ve manda güçlerine karşı gerilla savaşı veren paramiliter birlikler dağıtıldı. Bu süreçte, ayaklanmaya karışmış olan çok sayıda köylü tutuklandı, yaralandı ya da öldürüldü. Filistinli önderlerin çoğunun ve kendi ayakları üzerinde duran Filistin savaş birliklerinin büyük bölümünün yokluğu, 1947’de Yahudi güçlerinin Filistin kırsalına kolayca girmesine yol açtı.

İki ayaklanma arasında Siyonist önderlik, Filistin’de tek başına bir Yahudi mevcudiyetine yönelik planlarını geliştirmekte hiç zaman kaybetmemişti: İlkın 1937’de Britanya Kraliyet (Peel) Komisyonu’nun Filistin’in iki devlete bölünmesi tavsiyesine olumlu yanıt verdiklerinde toprağın mütevazı bir parçasını kabul ettiler,¹³ ikinci olarak da 1942’de bütün Filistin’i kendileri için talep eden daha maksimalist bir strateji izlediler. Siyonist önderliğin arzuladığı coğrafi alan zamanla, koşullara ve fırsatlara bağlı olarak değişmiş olabilir, ancak ana hedef aynı kaldı. Siyonist proje ancak Filistin’de saf bir Yahudi devleti kurulmasıyla gerçekleştirilebilirdi. Hem Yahudiler için zulme karşı güvenli bir bölge hem de yeni bir Yahudi milliyetçiliği için beşik olarak. Böylesi bir devlet de yalnızca sosyopolitik yapısıyla değil, aynı zamanda etnik bileşimiyle de münhasıran Yahudi olmak zorundaydı.

ASKERİ HAZIRLIKLAR

En başından beri Britanya manda yetkilileri, Siyonist hareketin gelecekteki devletin altyapısı olarak Filistin’de kendisi için bağımsız bir anklav oluşturmaya izin vermişti, 1930’ların ikinci yarısında hareketin önderleri artık soyut bir “Yahudilere mahsus ülke” ufkunu daha somut planlara çevirebilecek güce sahipti. Toprağın, diplomasi aracılığıyla kendilerine verilmesi sağlanamayacak olursa zor yoluyla alınmasına yönelik Siyonist planlar –kendilerine yakınlık duyan Britanyalı subayların yardımıyla– etkili bir askeri örgütün inşasını ve (Diaspora Yahudilerinden sızdırabilecekleri) geniş mali kaynaklar aranmasını içeriyordu. Nüve halinde bir kordiplomatik oluşturulması da Filistin’de zor yoluyla bir devlet koparma amacına yönelik aynı genel hazırlıkların pek

¹³ Peel üzerine bkz. Charles D. Smith, *Palestine and the Arab–Israeli Conflict*, s. 135–7.

çok açıdan ayrılmaz bir parçasıydı.¹⁴

Her şeyden önce Filistin'de sayıları artmakta olan Yahudi anklav ve kolonilerini korumak için, ama aynı zamanda –daha hayati olarak– yerli Filistinlilerin olası bir direnişine karşı silahlı saldırganlık eylemlerinin etkili bir caydırıcılığı olması sebebiyle, Yahudi devleti düşüncesinin militarizm ve bir ordu ile sıkı sıkıya ilişkili olması gerektiğini Siyonist önderlere daha kapsamlı olarak fark ettiren, özellikle Orde Charles Wingate isimli bir Britanya subayıydı. Buradan bütün bir yerli nüfusun zorla naklini tasarlamaya giden yolun gerçekte ne kadar kısa olduğu sonra ortaya çıkacaktı.¹⁵

Orde Wingate 20. yüzyılın başlarında Hindistan'da bir asker ailesinde doğmuş ve çok dindar yetiştirilmişti. Köle tacirlerine karşı özellikle etkili bir pusu politikasıyla prestij kazandığı Sudan'da Arap dostluğu duygularıyla kariyerine başladı. 1936'da Filistin'e tayin edildi ve Siyonist rüyanın büyümesine kapılıverdi. Yahudi yerleşimcileri etkin bir şekilde teşvik etmeye karar verdi ve onların askerlerine yerel nüfusa karşı daha etkili saldırı taktikleri ve misilleme yöntemleri öğretmeye başladı. Siyonist mesai arkadaşlarının kendisine duyduğu büyük hayranlık hiç de şaşırtıcı değil.

Wingate, Filistin'deki Yahudi topluluğunun başlıca paramiliter örgütü Hagana'yı dönüşüme uğrattı. 1920'de kurulan Hagana'nın ismi İbranicede kelime anlamıyla “savunma” demektir. Görünüşte ana amacının Yahudi kolonilerini korumak olduğuna işaret eder. Wingate'in vekomutanları arasında yaydığı militan havanın etkisiyle Hagana hızla Filistin'deki Siyonist yönetim organı Yahudi Ajansı'nın askeri kolu haline geldi. Yahudi Ajansı sonuçta Filistin'in askeri olarak bütünüyle Siyonistlerin eline geçmesi ve yerli nüfusa etnik temizlik uygulanması planlarını geliştirecek, sonra da bunları gerçekleştirecekti.¹⁶

Arap isyanı Hagana üyelerine Filistin'in kırsal bölgelerinde, Wingate'in onlara öğrettiği askeri taktikleri yol kenarındaki keskin nişancılar ve kibuts-tan mal çalan hırsızlar gibi hedeflere karşı misilleme operasyonları biçiminde uygulama şansı verdi. Ancak ana hedefin hasbelkader Yahudi yerleşimlerinin yakın çevresinde yaşayan Filistinlilerin gözünü korkutmak olduğu görülüyor.

¹⁴ Barbara Smith, *The Roots of Separatism in Palestine: British Economic Policy, 1920–1929*.

¹⁵ Bu bağlantı için bkz. Uri Ben-Eliezer, *The Making of Israeli Militarism*.

¹⁶ John Bierman ve Colin Smith, *Fire in the Night: Wingate of Burma, Ethiopia and Zion*.

Wingate, Arap isyanı sırasında, Hagana birliklerini Britanya güçlerine iştirak etmekte başarılı oldu. Böylece bir Arap köyüne yönelik “cezalandırma görevi”nin neleri gerektirdiğini daha da iyi öğrenebildiler. Örneğin Haziran 1938’de Yahudi askerleri bir Filistin köyünü işgal etmenin ne demek olduğunu ilk defa deneyimledi: Bir Hagana birliği ile bir Britanya bölüğü İsrail - Lübnan sınırındaki bir köye ortak saldırı düzenleyip birkaç saatliğine köyü ellerinde tuttular.¹⁷

Operasyonda görev alan Amatsiya Kohen, savunmasız köylülere saldırırken süngülerini nasıl kullanmaları gerektiğini kendilerine gösteren Britanyalı çavuşu anımsıyor: Amatsiya ve arkadaşlarına kampa dönmelerinden sonra “Pis Araplara saldırırken süngü kullanmanın ilk kuralını, sol ayağınızı nasıl ileri atacağınızı bile bilmediğinize göre bence Ramat Yohanan’ınızda [Hagana’nın talim üssü] tamamen cahilsiniz!” diye bağırmış.¹⁸ Bu çavuş 1948’de ortalıkta olsaydı, Yahudi askerlerin köylere saldırma sanatının nasıl da çabucak ustası olduklarını görünce gurur duyardı.

Hagana, birçok üyesinin Britanya’nın savaş faaliyetine gönüllü olarak katıldığı İkinci Dünya Savaşı’nda da değerli bir askeri deneyim kazandı. Filistin’de kalanlar ise yüzyıllar boyunca kırsal bölgeye serpilmiş 1.200 civarındaki Filistinli köyünü gözlemlemeye ve oralara sızmaya devam etti.

KÖY DOSYALARI

Bir Filistinli köyüne saldırmanın heyecanını tatmaktan daha fazlasına ihtiyaç vardı: Sistematik bir planlama gerekiyordu. Öneri, İbrani Üniversitesi’nden, o zamanlar Yahudi Ajansı’nın eğitim bölümü çalışanlarından olan Ben-Tsiyon Luria adında genç ama gözlüklü bir tarihçiden geldi. Luria, tüm Arap köylerinin detaylı bir kaydının bulunmasının ne kadar da kullanışlı olacağına dikkat çekti ve böyle bir envanteri Yahudi Ulusal Fonu’nun (YUF, İng. JNF/Jewish National Fund, İbr. Keren Kayemet Lisrael) hazırlamasını önerdi. YUF’a, “bunun toprağın kurtarılmasına büyük yardımı dokunacak” diye yazdı.¹⁹ Daha iyi bir muhatap seçemezdi: YUF’u gelecekteki etnik temizliğe

¹⁷ Hagana Arşivleri, Dosya 0014, 19 Haziran 1938.

¹⁸ a.g.e.

¹⁹ [Hagana Arşivleri Bülteni], sayı 9–10, haz. Şimri Salomon, “İstihbarat Servisi ve Köy Dosyaları, 1940–1948” (2005).

dâhil etme girişimi, yerinden etme planlarına ek bir itici güç ve şevk katacaktı.

1901'de kurulan YUF, Filistin'in sömürgeleştirilmesi için başlıca Siyonist araçtı. Siyonist hareketin daha sonra Yahudi göçmenleri yerleştirmek üzere Filistinlilerden toprak satın almak için kullandığı aracı olarak işlev gördü. Beşinci Siyonist Kongre tarafından resmen kurulan YUF, manda yılları boyunca Filistin'in Siyonistleştirilmesinin öncülüğünü yaptı. Baştan beri Filistin'de Siyonistlerin Yahudi halkı adına ele geçirdiği toprakların "vasi"si olması planlanmıştı. YUF bu göreve, İsrail devletinin kurulmasından sonra da, zamanla birincil rolüne ek diğer görevler üstlenmekle birlikte devam etti.²⁰

YUF'un manda dönemindeki ve Nekbe sıralarındaki etkinliklerinin çoğu, yerleşim dairesi başkanı Yosef Weitz ismiyle yakından ilişkiliydi. Weitz Siyonist sömürgecilerin tipik örneğiydi. O zamanlar ana önceliği, toprağının başında bulunmayan, belirli bir uzaklıkta, hatta belki manda sisteminin daha önce sınır olmayan yerlerde sınırlar yaratması sebebiyle ülke dışında yaşayan sahiplerinden satın alınmış topraklardaki Filistinli kiracıların tahliyesini hızlandırmaktı. Geleneksel olarak bir arazi parçasının ya da hatta bütün bir köyün mülkiyeti el değiştirdiğinde köylülerin ya da çiftçilerin taşınması gerekmiyordu;²¹ Filistin bir tarım toplumdur ve toprağın yeni sahibinin topraklarını ekip biçmeye devam etmeleri için kiracılara ihtiyacı olurdu. Ancak Siyonizmin gelişiyle bütün bunlar değişti. Weitz yeni satın alınan araziye çoğunlukla en yakın yardımcılarından eşliğinde bizzat ziyaret ediyor ve arazinin yeni Yahudi sahiplerini, toprağın bütünü kendi işlerine yaramayacak bile olsa yerel kiracılarını atmaya teşvik ediyordu. Weitz'in en yakın yardımcılarından Yosef Nahmani bir noktada kendisine kiracıların "maalesef" ayrılmayı reddettiklerini ve bazı yeni Yahudi mal sahiplerinin, kendi deyişiyle, "kalmalarına izin verme seçeneğini düşünerek korkaklık" gösterdiklerini bildirdi.²² Böylesi "zayıflıklar"ın sona ermesini sağlamak Nahmani ve diğer yardımcıların işiydi: Onların gözetimi altında bu tahliyeler süratle daha kapsamlı ve etkili hale geldi.

Bu türden faaliyetlerin etkisi o zamanlar için sınırlı kaldı, çünkü Siyonist

²⁰ YUF üzerine eleştirel bir araştırma için bkz. Uri Davis, *Apartheid Israel: Possibilities for the Struggle Within*.

²¹ Kenneth Stein, 'The Land Question in Palestine, 1917-1939.

²² Bu yazışma, Merkezi Siyonist Arşivleri'nde bulunmaktadır ve Benny Morris, *Tikun Taut* [Bir Hatanın Düzeltilmesi – Erets Yisrael'de Yahudiler ve Araplar 1936-1956], s. 62 n. 12-15'te kullanılmıştır.

kaynaklar her şeye karşın kıttı, Filistinlilerin direnişi sertti ve Britanya politikaları kısıtlayıcıydı. 1948’de manda yönetimi sona erdiğinde Yahudi topluluğu Filistin topraklarının yaklaşık olarak yüzde 5,8’ine sahipti. Oysa daha çoğuna iştahı vardı. Hiç değilse el altındaki kaynaklar genişlesin ve yeni fırsatlar ortaya çıksın diye. Weitz’ın köy dosyalarından haberi olur olmaz heyecana kapılıp onları derhal bir “ulusal proje”ye dönüştürmeyi önermesi bu yüzdendi.²³

Kim katıldıysa hepsi bu düşüncenin ateşli savunucularına dönüştü. Siyonist önderliğin önde gelen üyelerinden, tarihçi ve daha sonra İsrail’in ikinci cumhurbaşkanı Yitshak Ben-Tsvi, Yahudi Ajansı’nın başkanı (ve daha sonra İsrail’in başbakanlarından) Moşe Şertok’a (Şaret) bir mektubunda köylerin yerleşim düzeninin topografik kaydından başka, projenin aynı zamanda her köyün “İbrani kökenlerini” ortaya çıkarmayı içermesi gerektiğini açıklıyordu. Üstelik bazı köyler “ancak” 1830’larda, Filistin’in Mısır tarafından işgali sırasında inşa edilmiş olduğundan, hangilerinin görece yeni olduğunun bilinmesi Hagana için önemliydi.²⁴

Ancak temel uğraş köylerin haritasının çıkarılmasıydı ve bu sebeple İbrani Üniversitesi’nden Manda kartografya dairesinde çalışan bir topograf işe alındı. Havadan keşif fotoğrafları çekilmesini önerdi ve Ben-Gurion’a gururla Sindiyâne ve Sabbârin köylerinin hava fotoğraflarına dayalı iki haritasını gösterdi (1948’den sonra bu köylerden yalnızca şimdi İsrail Devlet Arşivleri’nde bulunan bu haritalar kaldı).

Bunun üzerine ülkedeki en iyi fotoğrafçılar bu girişime katılmaya davet edildiler. Tel Aviv’den Yitshak Şefer ve Palmah (Hagana’nın komando birlikleri) şefi Yitshak Sade’nin karısı Margot Sade de işe alındılar. Paravan bir sulama şirketi görünümündeki film laboratuvarı Margot’un evinde çalışmaya başladı: Laboratuvarın bunu kendilerine karşı yasadışı bir istihbarat çabası olarak görebilecek Britanyalı yetkililerden gizli tutulması gerekiyordu. Britanyalıların gerçekten de konuya dair ön bilgileri vardı, ancak hiçbir zaman gizli laboratuvarın yerini bulamadılar. 1947 yılında bu kartografi bürosu tamamıyla Kızıl Ev’e taşındı.²⁵

²³ a.g.e.

²⁴ Hagana Arşivleri, Dosya 66.8.

²⁵ Hagana Arşivleri, Köy Dosyaları, Dosya 24/9, Yoeli Optikman’ın tanıklığı, 16 Ocak 2003.

Gerek topografik gerek Oryantalist çabaların sonucu, Siyonist uzmanların Filistin'in her köyü için adım adım oluşturdıkları detaylı dosyalar oldu. 1930'ların sonları itibariyle bu "arşiv" neredeyse tamamlanmıştı. Her köyün topografik konumuna, irtibat yollarına, toprağının kalitesine, su kaynaklarına, başlıca gelir kaynaklarına, sosyopolitik bileşimine, dini mensubiyetlerine, muhtarlarının isimlerine, diğer köylerle olan ilişkilerine, erkeklerin yaşlarına (on altıdan elliye kadar) ve pek çok şeye dair kesin detaylar kayıt altına alınmıştı. Önemli bir kategori, köyün 1936 isyanına katılma düzeyi üzerinden karar verilen (Siyonist projeye) "düşmanlık" indeksiydi. İsyanı karışmış olan herkesin ve Britanyalılara karşı savaşta bir üyesini kaybetmiş ailelerin listesi vardı. Yahudileri öldürdüğü iddia edilen kimselere özel bir dikkat gösterilmişti. İleride göreceğimiz gibi, 1948'de bu son bilgi parçaları, toplu infazlara ve işkencelere yol açarak köylerdeki en büyük zulümleri körükledi.

Köylere düzenlenen "keşif" gezileriyle veri toplama görevi verilen sıradan Hagana üyeleri, en baştan bunun coğrafyaya ilişkin akademik bir çalışmadan ibaret olmadığını farkına vardılar. Bunlardan biri de 1940'larda ilk gezilere ve veri toplama operasyonlarına katılan Moşe Pasternak'tı. Uzun yıllar sonra olayı şöyle anımsıyor:

Arap köyünün temel yapısını çalışmak zorundaydık. Yani yapısını ve ona en iyi nasıl saldırılacağını. Askeri okullarda bana modern bir Avrupa şehrine nasıl saldırılacağı öğretilmişti, Yakın Doğu'daki ilkel bir köye değil. Bunu [bir Arap köyünü] bir Polonya ya da Avusturya köyüyle kıyaslayamazdık. Arap köyü topografik olarak Avrupa köylerinin tersine tepelere kurulmuştur. Demek ki köye yukarıdan en iyi nasıl yaklaşılır ya da aşağıdan en iyi nasıl girilir, bulmamız gerekiyordu. "Arabiyatçılarımıza" [bir işbirlikçiler ağını işleten Oryantalistler] muhbirlerle en iyi nasıl çalışılacağını öğretmemiz gerekti.²⁶

Doğrusu pek çok köyün dosyasında belirtilen sorun, bir işbirlikçilik sisteminin Pasternak ve arkadaşlarının ilkel ve barbar olarak nitelendirdiği insanlarla nasıl kurulacağıydı: "Kahve içmeyi ve pirinci elleriyle yemeyi seven insanlar; bu onları muhbir olarak kullanmamızı oldukça zorlaştırdı." 1943'te artık nihayet düzgün bir muhbir ağı olduğu duygusunun gitgide güçlendiğini hatırlıyor. Aynı yıl köy dosyaları daha da sistematik hale gelmeleri için yeniden düzenlendi. Bu esas olarak tek bir kişinin, Filistin'in etnik temizli-

²⁶ Hagana Arşivleri, Dosya 1/080/451, 1 Aralık 1939.

ğinde başrol oynayacak olan Ezra Danin'in eseri idi.²⁷

Pek çok açıdan, istihbarat çalışmalarına ve köy dosyalarının organizasyonuna yeni bir verimlilik düzeyi kazandıran, Ezra Danin'in başarıyla işlettiği kendi narenciye bahçesinden alınıp görevlendirilmesi olmuştur. 1943 sonrası dönemin dosyaları hayvancılık, ekili arazi, fidanlıklardaki ağaç sayısı, her meyvelerin (ve hatta her meyve ağacının) kalitesi, aile başına düşen ortalama toprak büyüklüğü, araba sayısı, dükkân sahipleri, atölye çalışanları ve her köyün zanaatkarının isim ve becerilerinin detaylı tasvirlerini içeriyordu.²⁸ Daha sonra her bir aşiret ve siyasal eğilimleri, eşraf ve sıradan köylüler arasındaki toplumsal katmanlaşma ve manda yönetimi memurlarının isimleri hakkında çok titizce hazırlanmış detaylar eklendi.

Ve bir yandan veri toplama kendi ivmesini yaratırken, 1945 yılı dolaylarında, köy camilerinin tasviri ve "sıradan bir adamdır" gibi nitelendirmeler ve hatta böyle önde gelen kişilerin evlerindeki oturma odalarına dair kusursuz raporlarla beraber cami imamlarının isimleri gibi ek detayların ortaya çıktığı görülüyor. Manda döneminin sonlarına doğru bilgiler açıktan açığa askeri amaçlara dönük hale geliyor: Nöbetçi sayısı (pek çok köyde hiç yoktu) ve köylülerin ellerinde bulunan silahların (genellikle eskimişti, hatta belki de hiç yoktu) niteliği ve niceliği.²⁹

Danin, ileride İsrail'in önde gelen Oryantalistleri arasına girecek olan Yaakov Şimoni adlı bir Alman Yahudisini göreve aldı ve onu, bilhassa muhbirlerin çalışmalarını izlemek üzere köyler içindeki özel projelerin başına getirdi.³⁰ Bu muhbirlerden birine Danin ve Şimoni "hazinedar" (*ha-gizbar*) ismini taktılar. Dosyaları toplayanlar için bir bilgi deryası olduğu anlaşılan bu adam 1941-1945 yıllarında işbirlikçilik ağını yönetti. 1945 yılında deşifre oldu ve Filistinli militanlarca öldürüldü.³¹

²⁷ Hagana Arşivleri, Dosya 194/7, s. 1-3, 19 Aralık 2002 tarihli röportaj.

²⁸ bkz. n. 15

²⁹ Hagana Arşivleri, S25/4131, 105/224 ve 105/227 ve bu dizide yer alan, her biri başka bir köyle ilgili diğer birçokları.

³⁰ Hilel Kohen, *Tseva ha-Tselalim: Meşatfim Palestinim be Şerut ha-Tsiyonut, 1917-1948* [Gölge Ordu: Siyonizmin Hizmetinde Filistinli İşbirlikçiler, 1917-1948].

³¹ Palti Sela ile röportaj, Hagana Arşivleri, Dosya 205.9, 10 Ocak 1988.

Danin ve Şimoni'ye kısa zaman içerisinde iki kişi daha katıldı: Yehoşua Palmon ve Tuvia Lişanski. Bunlar da Filistin'in etnik temizliğine hazırlık sürecinde etkin rol aldıkları için hatırlanması gereken isimlerdendir. Lişanski 1940'larda Yahudi Ulusal Fonu'nun mevcut ya da toprağının başında bulunmayan toprak sahiplerinden aldığı arazi parçaları üzerinde yaşayan kiracılara karşı kampanyalar düzenlemeye çoktan koyulmuştu ve bütün enerjisini bu insanları, ailelerinin yüzyıllardır ekip biçtikleri topraklardan önce gözlerini korkutarak, sonra da zor yoluyla çıkarmaya yoğunlaştırmıştı.

Fureydis köyünden ve "muharip" Yahudi yerleşimi Zihron Yaakov'dan çok uzak olmayan bir yerde, bugün sahil otobanını Vadi Milk üzerinden Merc bin Âmir'e (Emek Yizreel) bağlayan yolda Şefeya isimli bir gençlik köyü (Siyonist gençlik için bir tür yatılı okul) var. 1944'te köy dosyaları projelerinde görevli olan özel birimlerin eğitim aldıkları ve keşif görevine çıktıkları yerdi burası. Şefeya, Soğuk Savaş'taki bir ajan köyüne çok benziyordu: etrafta Arapça konuşarak dolaşan ve kırdaki Filistinlilerin geleneksel yaşam ve davranış biçimleri olduğunu düşündükleri şeyleri taklit etmeye çalışan Yahudiler.³²

2002'de, bu özel eğitim üssüne ilk alınanlardan biri, yakındaki bir köy olan Ummü'z-Ziynât'a 1944'te düzenledikleri ilk keşif görevini hatırlıyor. Amaçları, köyü incelemek ve muhtarın nerede yaşadığına, caminin nerede olduğuna, köyün zenginlerinin nerede oturduğuna ve 1936 isyanında kimlerin etkin olduğuna dair bilgiler getirmektir. İçeri sızanlar geleneksel Arap konukseverliğinden faydalanabileceklerini bildikleri ve hatta bizzat muhtarın evinde ağırlandıkları için pek tehlikeli bir görev değildi bu. Tek bir gün içerisinde istedikleri tüm verileri toplamayı başaramayınca yeniden davet edilmek istediler. İkinci ziyaretlerinde kalitesinden fazlasıyla etkilenmiş oldukları anlaşılan toprağın verimliliği hakkında bilgi edinmeleri için talimat almışlardı. 1948'de Ummü'z-Ziynât yok edildi ve tüm sakinleri kendilerinden kaynaklanan herhangi bir kışkırtma olmaksızın sürüldüler.³³

Köy dosyalarının son güncellemesi 1947'de yapıldı. Her köyde "aranan" kişi listeleri oluşturmaya odaklanıldı. 1948 yılında Yahudi birlikleri bu listeleri bir köyü işgal eder etmez uygulamaya başladıkları arama-tutuklama operasyonları sırasında kullandılar. Yani köydeki erkekler bir sıraya dizilir,

³² bkz. n. 27.

³³ Hagana Arşivleri, Köy Dosyaları, 105/255, Ocak 1947.

sonra da listede bulunanlar teşhis edilirdi. Teşhis eden çoğu zaman ilk elden onları ihbar etmiş olan kişiydi, ancak şimdi tanınmasın diye kafasına yalnızca gözleri için iki delik açılmış bir çuval bezi geçiriliyordu. Teşhis edilenler çoğu zaman oldukları yerde vurulurlardı. Bu listelere dâhil edilme kriterleri Filistin ulusal hareketine katılmak, hareketin önderi Müftü Hacı Emin el-Huseyni ile yakın bağları bulunmak ve daha önce belirtildiği gibi Britanyalılara ve Siyonistlere karşı faaliyetlere katılmış olmaktı.³⁴ Listelere dâhil edilmek için diğer sebepler ise “Lübnan’a seyahat ettiği biliniyor” ya da “Britanya otoriteleri tarafından köydeki ulusal komitenin üyesi olduğu gerekçesiyle tutuklanmış” gibi çeşitli suçlamalardı.³⁵

İlk kategori olan Filistin ulusal hareketine dâhil olmak oldukça geniş bir şekilde tanımlanmıştı ve bütün bir köyü kapsayabilirdi. Müftü ya da onun önderliğini yaptığı partiyle bağ da oldukça yaygındı. Neticede Müftü’nün partisi 1923’te Britanya mandasının resmi olarak kurulmasından beri yerel Filistin politikasına egemendi. Parti üyeleri, ulusal ve yerel seçimleri kazanmaya ve Filistin’in oluşum safhasındaki hükümetine dönüşen Arap Yüksek Komitesi’nde önde gelen mevkileri ellerinde tutmaya devam ediyordu. Siyonist uzmanların gözünde bu suç teşkil ediyordu. 1947 dosyalarına bakacak olursak yaklaşık olarak 1.500 sakini bulunan köylerde genellikle bu gibi yirmi ya da otuz şüphelinin bulunduğunu görürüz (örneğin, Hayfa’nın güneyindeki Kermil dağlarının güney kesimi civarındaki Ummü’z-Ziynât’ta bu gibi otuz ve yakınındaki ed-Dâmûn köyünde yirmi beş şüpheli vardı).³⁶

Yigael Yadin, Siyonist askeri komuta kademesinin Kasım 1947’de, “Filistin Araplarının kendilerini doğru dürüst örgütleyebilecek kimsesi yok” sonucuna varmasını sağlayan şeyin her bir Filistinli köyünde ne olup bittiğine dair bu dakik ve detaylı bilgi olduğunu hatırlıyor. Tek ciddi sorun Britanyalıları: “Eğer Britanyalılar olmasaydı, [1947’deki BM Taksim Kararı’na karşı çıkan] Arap isyanını bir ay içerisinde bastırabilirdik.”³⁷

³⁴ Tsahal Arşivleri, 49/5943/114, 13 Nisan 1948 tarihli emirler.

³⁵ bkz. n. 27.

³⁶ a.g.e., Dosya 105.178.

³⁷ Aktaran Harry Sacher, *Israel: The Establishment of Israel*, s. 217.

BRİTANYALILAR İLE KARŞI KARŞIYA: 1945–1947

Siyonist hareket, ülkeyi gelecekte ele geçirmeye hazırlık olarak dikkatle Filistin kırsalının haritasını çıkarmanın ötesinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yeni devletin en iyi nasıl filizlendirileceği konusunda şimdi artık daha net bir fikir sahibi olmuştu. Buradaki en önemli etkenlerden biri Britanyalıların 1936 İsyanı'nı bastırdıklarında zaten Filistin önderliğini ve savunma kabiliyetini parçalamış ve böylelikle Siyonist önderliğe bir sonraki hamlelerini yapması için yeterli zaman ve mekân tanımış olmalarıydı. 1942'de Filistin'in Naziler tarafından işgal edilmesi tehlikesi ortadan kalktığına, Siyonist önderler toprağı ele geçirmeyi başarmalarının önünde duran yegâne engelin Filistinlilerin herhangi bir direnişi değil, Britanyalıların orada bulunması olduğunun keskin bir şekilde farkına vardı. Bu, Ben-Gurion'u örneğin, 1942'de New York'taki Biltmore Hotel'de düzenlenen bir toplantıda masaya neden manda yönetimi altındaki Filistin'in bütünü üzerinde Yahudi devleti talepleri getirirken gördüğümüzü açıklıyor.³⁸

İkinci Dünya Savaşı sona yaklaşırken Filistin'deki Yahudi önderliği Britanyalıların ülkeden gitmesi için bir kampanyaya girişti. Bir yandan da ülkenin yüzde yetmiş beşlik çoğunluğunu teşkil eden Filistinli nüfusa dair planlarını detaylarıyla oluşturmaya devam ettiler. Önde gelen Siyonist şahsiyetler görüşlerini açık bir şekilde dile getirmiyor ancak düşüncelerini yakın çalışma arkadaşlarıyla paylaşıyor ya da günlüklerine yazıyorlardı. Bunlardan biri, Yosef Weitz 1940 yılında şöyle yazmış: "Arapları nakletmek bizim hakkımız" ve "Araplar gitmeli!"³⁹ Bizzat Ben-Gurion 1937'de oğluna yazarken, Siyonizmin izleyebileceği tek eylem planının bu olduğu kanısına varmış görünüyor: "Araplar gitmek zorunda kalacaklar" diyor, ancak bunu gerçekleştirmek için elverişli bir âna ihtiyaç var, mesela bir savaşa.⁴⁰ Bu elverişli an 1948 yılında geldi. Ben-Gurion pek çok açıdan İsrail Devleti'nin kurucusu ve ilk başbakanıdır. Aynı zamanda Filistin etnik temizliğinin arkasındaki beyindir.

³⁸ Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, s. 167–8.

³⁹ Yosef Weitz, *Yomani* [Günlüğüm], c. 2, s. 181, 20 Aralık 1940.

⁴⁰ Ben-Gurion'un günlüğü, 12 Temmuz 1937 ve *New Judea*, Ağustos – Eylül 1937, s. 220.

DAVİD BEN-GURİON: MİMAR

David Ben-Gurion 1920'lerin ortasından 1960'lara kadar Siyonist hareketin önderliğini yaptı. 1886'da (o zamanlar Çarlık Rusya'sının bir parçası olan) Polonya'nın Płońsk şehrinde David Grün ismiyle doğmuş, 1906'da da artık ateşli bir Siyonist olarak Filistin'e gelmişti. Kısa boyu, arkaya taranmış gür beyaz saç ve sürekli olarak giydiği haki üniformasıyla dünyadaki pek çok insan için siması artık tanındık. Etnik temizlik operasyonları başladığında seçkin birliklerinin giyinişini taklit ederek askeri kıyafetine bir tabanca ekledi ve boynuna bir kefiye sardı. O zamanlar aşağı yukarı altmış yaşındaydı ve ciddi sırt ağrılarından mustarip olmasına karşın Siyonist hareketin oldukça enerjik ve çalışkan önderiydi.

Filistinlilerin kaderine karar vermekteki merkezi rolü, Filistin'deki Yahudi topluluğunun güvenliği ve savunmasıyla ilgili tüm konular üzerindeki eksiksiz denetiminden kaynaklanıyordu. İktidara bir sendika önderi olarak yükselmişti, ancak kısa zamanda kurulmakta olan Yahudi devletinin mühendisliğiyle iştigal etmeye başladı. 1937'de Britanyalılar Yahudi topluluğuna, Yahudilerin kafasındakinden daha küçük bir devlet teklifinde bulunduklarında, Ben-Gurion bu teklifi iyi bir başlangıç olarak kabul etti. Oysa gönlünde yatan, Filistin'in mümkün olduğu kadar büyük bir parçası üzerinde Yahudi egemenliği sağlamaktı. Daha sonra Siyonist önderliği hem kendi mutlak otoritesini hem de gelecekteki devletin mutlak Yahudi hâkimiyeti anlamına geldiği temel düşüncesini kabul etmeye yönlendirdi. Böylesi bir saf Yahudi devletine nasıl erişileceği de 1937 yılı dolaylarında Ben-Gurion'un rehberliği altında tartışıldı. İki sihirli kelime ortaya çıkmıştı: Güç ve Fırsat. Yahudi devleti ancak güç yoluyla kazanılabilirdi, ama sahadaki demografik gerçeklikle –Yahudi olmayan bir yerli nüfus çoğunluğunun mevcudiyeti– askeri olarak baş etmek için, elverişli tarihsel ânın gelişini beklemek gerekliydi.

Ben-Gurion'un uzun erimli süreçlere ve kapsamlı çözümlere odaklanması, Siyonist önderlikteki muadillerinin pek çoğuna bakıldığında alışılmamış bir özellikti. Diğerleri hâlâ şurada bir parça toprak, burada birkaç ev satın alarak öngörülen yeni gerçekliği kurabileceklerini umuyordu. Ben-Gurion bunun hiçbir zaman yeterli olmayacağını farkına erken vardı ve tabii ki haklıydı: Manda sona erdiğinde, daha önce gördüğümüz gibi, Siyonist hareket toprağın

ancak yüzde altısı kadarını satın alabilmişti.⁴¹

Ancak Ben-Gurion'un komutan yardımcısı, manda altındaki Filistin'de Yahudi topluluğunun "dışişleri bakanı" Moşe Şaret gibi daha temkinli Siyonist önderler bile Yahudilerin Filistin'e yerleşimlerini yerli Filistinlilerin mülksüzleştirilmesi ile bağdaştırıyordu. Örneğin 13 Aralık 1938'de, Kudüs'te Siyonist örgütlerin çalışanlarına verdiği bir söylevde Şaret onlara özellikle tatmin edici bir kazanımı bildirecekti: Filistin'in doğusundaki Beysan Vadisi'nde 2.500 dönümlük arazinin satın alınması (bir dönüm bin metrekareye ya da 0,1 hektara eşittir). Konuşmasında çok şey ifade eden bir detaya yer verdi:

Bu satın almaya ilginç bir şekilde nüfusun nakli eşlik etti [dinleyicilerinin terime aşına olduklarından emin olmadığı için İngilizce tekrarladı]. Ürdün Nehri'nin batısında yaşayan bir aşiret var ve bu alım, aşirete nehrin doğusuna yerleşmesi için para ödenmesini de içeriyor, bu [eylem] yoluyla, [Filistin'de] Arapların sayısını azaltacağız.⁴²

Yukarıda gördüğümüz gibi 1942'de Ben-Gurion herkesin önünde bütün Filistin üzerinde Siyonist hak talebinde bulunduğunda daha yüksekleri hedefliyordu. Balfour Deklarasyonu günlerinde olduğu gibi Siyonist önderler ülkeyi bir bütün olarak kapsama vaadini anladılar. Ancak kendisi, bir devlet kurucusu olduğu kadar pragmatik bir sömürgeciydi. Biltmore programı gibi, Filistin mandasının bütününü talep eden maksimalist planların gerçekçi bulunmayacağını biliyordu. Ayrıca Britanya, Avrupa'da Nazi Almanyası karşısında mevzi tutarken Britanya'ya baskı yapmak pek tabii ki imkânsızdı. Sonuç olarak Ben-Gurion İkinci Dünya Savaşı boyunca hırsını gemledi. Ancak savaş sonrası Clement Atlee idaresindeki Britanya İşçi Partisi hükümetinin Filistin için farklı planları vardı. Artık Avrupa'daki Yahudiler imha tehlikesiyle karşı karşıya olmadığı ve pek çoğu Ortadoğu yerine Atlantik'in öte yakasına gitmeyi tercih ettiği için, yeni Britanya kabinesi ve onun enerjik dışişleri bakanı Ernest Bevin, Filistin'e taşınmak isteyebilecekleri Siyonist önderlerce iddia edilen kimselerden ziyade, Filistin'de fiilen yaşayan insanların çıkar ve arzuları temelinde bir çözüm arıyordu; bir başka deyişle demokratik bir çözüm.

Silahlı, ama özellikle terörist nitelikteki Yahudi yeraltı milislerinin saldırıları bu politikayı değiştirmekte başarısız oldu. Köprülere, askeri üslere

⁴¹ Shabtai Teveth, *Ben-Gurion and the Palestinian Arabs: From Peace to War*.

⁴² Hagana Arşivleri, Dosya 003, 13 Aralık 1938.

ve Kudüs'teki Britanya ana karargâhına (King David Otel) yönelik bombalı saldırılara karşı Britanyalılar –özellikle de 1930'larda Filistinli isyancılar karşısında uygun gördükleri acımasız muameleye kıyasla– ılımlı tepki verdiler. Misilleme, pek çoğu ilk olarak 1937'de Filistinlilerin isyanına karşı savaşta, sonra da 1939'da Mihver güçlerine karşı kendilerinin silahlandırıp seferber ettiği Yahudi askerlerinin silahsızlandırılması kampanyası biçiminde gerçekleşti. Silahsızlandırma çok kısmiydi, tutuklamaların sayısıysa görece olarak yüksekti, bu da Siyonist önderlerin ülkede kanun ve nizamdan Britanyalılar sorumlu olduğu sürece daha esnek bir politika gütmeleri gerektiğini fark etmeleri için yeterliydi. Daha önce gördüğümüz gibi, İkinci Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında Britanya iki milyondan az insanın yaşadığı bir ülkede orantısız sayıda –100 bin– asker tutuyordu. Bu kesinlikle bir caydırıcılık işlevi gördü, gerçi King David Otel'ine yönelik Yahudi terörist saldırısının ardından bu güç bir nebze azaltıldı. Ben-Gurion'u Siyonist hareketin hayallerini ve arzularını gerçekleştirmesine olanak sağlamak için biraz daha “küçültülmüş”, Filistin'in yüzde seksenini kaplayan bir devlet kurmanın yeterli olduğu sonucuna varmaya sevk eden, bu değerlendirmelerdi.⁴³

1946 Ağustos'unun son günlerinde, Ben-Gurion Paris'te Royal Monceau Otel'inde, bütün Filistin'i ele geçirmeyi hedefleyen Biltmore planına bir alternatif bulmasına yardım etmeleri için Siyonist hareketin önderlerini bir araya getirdi. Siyonist hareketin “eski-yeni” bir düşüncesi yeniden su yüzüne çıktı: Filistin'in bölünmesi. Meslektaşları Paris'te bir sonraki adımlarını müzakereler ederlerken, Nahum Goldman Londra'da Britanya hükümetine, “Ülkenin küçük bir kısmında bile olsa bize bağımsızlık verin” diyordu. Goldman o zamanlar Siyonist önderliğin en “güvercin” üyesiydi ve Filistin'in yalnızca “küçük” bir parçası isteği Ben-Gurion'un ihtiraslarını yansıtmıyordu: Ben-Gurion prensibi kabul ediyor, boyutları kabul etmiyordu. Fransa'nın başkentinde bir araya getirmiş olduklarına, “Filistin'in büyük bölümünü talep edeceğiz” dedi. Kendisinden sonra gelen, 2005 yılında Ariel Şaron'a kadar uzanan kuşak kuşak İsraili önderler gibi Ben-Gurion da kendini daha aşırılıkçı Siyonist üyeleri zapt etmek zorunda buldu ve onlara Yahudi hâkimiyetinin güvenceye alınması şartıyla manda altındaki Filistin'in yüzde seksen ila doksanının, yaşanabilir bir devlet kurmak için yeterli olduğunu söyledi. Gelecekteki altmış yıl boyunca ne bu kavram ne de yüzdelik oranı değişti. Birkaç ay sonra Yahudi

⁴³ Britanya'nın politikası için bkz. Ilan Pappé, *Britain and the Arab–Israeli Conflict, 1948–1951*.

Ajansı Ben-Gurion'un "Filistin'in büyük bölümü" lafzını haritaya aktararak haritayı Filistin'in geleceğiyle alakalı herkese dağıttı. 1947 tarihli bu harita, 1967 öncesi İsrail'yle neredeyse her noktasına kadar aynı olan bir Yahudi devleti öngörüyordu, yani Batı Şeria ve Gazze Şeridi olmaksızın Filistin.⁴⁴

Bütün bu tartışmalar süresince Siyonist önderler yerel halktan gelebilecek bir direniş ihtimali üzerinde hiç durmadılar: Temel endişeleri Britanyalılar ve belki de uluslararası tepkiydi. Bu tesadüf değildir. Siyonist önderlik, İkinci Dünya Savaşı sonrası Filistin önderliğinin tamamen çöktüğünün ve Filistin meselesinde Arap devletlerinin hepsinin birden ortaya koyduğu tereddüt-lü tutumun farkındaydı. Filistin'in yerli nüfusunun çaresiz durumu, şimdi kendileriyle anayurtlarının çoğuna göz dikmiş, soğukkanlı bir şekilde karar veren ve yüksek derecede motive olmuş Siyonist hareket arasında duranların, kurtuluş hareketlerini ezmiş olan Britanya manda yetkilileri olduğunu anlayınca dokunaklı bir şekilde açıklık kazanıyor. Ancak daha da kötüsü olacaktı; Avrupa kendi toprakları üzerinde şiddetini gerçekleştirmiş olan Holokost nedeniyle Yahudi halkına tazminat olarak Filistin'de bir devlet vermeye hazırlanıyor, hem de bunun ancak yerli Filistinliler pahasına gerçekleşebileceğini görmezden geliyordu.

Filistin tarafındaki iktidar boşluğu göz önünde bulundurulursa, Siyonist karar mercilerinin Filistinliler sanki dikkate alınacak bir etken değilmiş gibi davranmaları hiç de şaşırtıcı değil. Ancak, tabii ki, hâlâ ülkedeki büyük çoğunluğu teşkil ediyorlardı ve bu yönden bir "sorunlardı". Dahası, Arap dünyası, en azından potansiyel olarak, imdatlarına koşabilir, ordular yollayabilir ve onlara silah sağlayabilirdi. David Ben-Gurion bu olası senaryonun bütünüyle farkındaydı ve bu sebeple kendisini ve yakın çalışma arkadaşlarını İbranicede *bitahon* denen güvenlik meselesiyle meşgul etti. Bu mesele Ben-Gurion'un Filistin'deki, sonra da elbette İsrail'deki Yahudi topluluğunun gündeminde yer alan tüm diğer toplumsal ve siyasi meseleleri gölgede bırakacak kadar üstüne titreyerek besleyip büyütmeyi başardığı bir takıntıya dönüştü.⁴⁵

Bitahon o zamanlar yurtdışından silah satın alınmasından, diğer siyasi partilerle iç mücadeleye, gelecekteki devlet için hazırlıklardan yerel Filistin

⁴⁴ Moşe Slutski'nin, Moşe Sne ile röportajı, Gerson Rivlin (der.), [Zeytin Ağaçları ve Kılıç: Hagana Hakkında Belgeler ve İncelemeler] ve Ben-Gurion, [Günlük], 10 Ekim 1948.

⁴⁵ bkz. Yoav Gelber, *Garin le-Tsava İvri Sadir* [Bir Yahudi Ordusunun Doğuşu], s. 1–73.

nüfusuna karşı izlenecek politikalara kadar geniş bir meseleler dizisini kapsamak ve sayısız ana politikayı meşrulaştırmak için Siyonist ve sonrasında İsraili önderler tarafından kullanılan bir meta-terimdi, hâlâ da öyledir. Filistinli yerel nüfusa yönelik politikalar doğası ve söylemi bakımından misilleme niteliğindeydi, ancak eylemde çoğu zaman kışkırtıcıydı. 1946 yılından itibaren, gelecek senaryo ve planları pekiştirmeyi amaçlayan daha kapsamlı bir stratejik hedefler kümesi ortaya çıktı. David Ben-Gurion, Siyonist karar mekanizmalarına eskiden hayli külfetli ve etkisiz olan piramidin tepesine kendisini yerleştirecek yapısal değişiklikleri sokması nedeniyle İsrail'in *bitahon* bakışının şekillenmesinde hayati bir rol oynadı. 1946'da 22. Siyonist Kongre tarafından savunma işleriyle görevlendirildiğinde, Ben-Gurion Filistin'deki Yahudi topluluğunun tüm güvenlik meseleleri üzerinde topyekûn kontrol sahibi oldu.⁴⁶

Henüz devletsiz de olsa, Ben-Gurion artık bir çeşit savunma bakanı ve (hükümetten tasarı geçirebilme yetkisi göz önünde bulundurulursa) başbakan olarak hareket ediyordu. Pek çok açıdan sorumluluğu paylaşıyordu ve Yahudi topluluğunun gündemindeki meselelerin çoğu, Filistin'deki Yahudiler arasındaki başlıca siyasi grupların bileşimini temsil eden kurumlarda demokratik bir şekilde tartışılıyordu. Ancak Filistinlilerin kaderiyle ilgili hayati kararların verilmesi gereken zaman yaklaştıkça, Ben-Gurion resmi yapıyı göz ardı etmeye ve daha gizli oluşumlara bel bağlamaya başladı.

1946 ve 1947 yıllarında Siyonist gündemde yer alan başlıca madde, Şubat 1947'de Britanyalıların Filistin'den çıkmaya ve Filistin meselesini BM'ye devretmeye karar vermesiyle de kendiliğinden çözüldü. Aslında Britanyalıların pek az seçeneği vardı: Holokost'tan sonra, gelişmekte olan bir Yahudi isyanı ile asla 1930'lardaki Arap isyanıyla başa çıktıkları gibi başa çıkamazlardı; İşçi Partisi'nin Hindistan'ı terk etmeye karar vermesiyle de Filistin cazibesinin büyük bir bölümünü yitirdi. 1947'nin çok soğuk kışı, İmparatorluk'un, küresel etkisi iki yeni süper gücün gölgesinde kalmış, ekonomisi sterlinin sert bir şekilde düşmesine sebep olan bir kapitalist sistem tarafından kötürümleştirilmiş ikinci sınıf bir güç haline gelme yolunda olduğu haberlerini getiriyordu Londra'ya. İşçi Partisi Filistin gibi uzak yerlere yapışmaktansa memlekette bir refah devleti kurmayı öncelik olarak gördü. Sonunda Britanya aceleyle ve hiç

⁴⁶ Michael Bar-Zohar, [Ben-Gurion: Bir Siyasi Biyografi], c. 2, s. 39–66 (İbrance).

hayıflanmadan Filistin'den çekildi.⁴⁷

Ben-Gurion daha 1946 yılı sonunda Britanyalıların Filistin'i terk etmek üzere olduklarının farkına varmıştı ve yardımcıları, Britanyalılar gittiği anda, Filistinli nüfusa karşı uygulanabilecek bir genel strateji üzerine çalışmaya başlamışlardı. Bu strateji C ya da İbranicesiyle *Gimel* Planı oldu.

C Planı önceki iki plan olan A ve B planlarının gözden geçirilmiş haliydi. A Planı'nın bir diğer adı olan "Elimeleh Planı" ismini, 1937'de Tel Aviv'de, Ben-Gurion'un talebi üzerine Britanyalıların Filistin'den çekilmesi halinde Filistin'in ele geçirilmesi için olası yönergeleri hazırlamış olan Hagana komutanı Elimeleh Avnir'den alıyordu. B Planı 1946'da geliştirilmişti ve bu iki plan şimdi C Planı'nı oluşturmak üzere birleştirilmişti.

A ve B planları gibi, C Planı da Filistin'deki Yahudi topluluğunun askeri güçlerini Britanyalılar gittikten sonra Filistin'in kırsal ve kentsel bölgelerine karşı girişilecek saldırı harekâtlarına hazırlamayı amaçlıyordu. Böylesi faaliyetlerin amacı, Filistinli nüfusu Yahudi yerleşimlerine saldırmaktan "caydırmak" ve Yahudi evlerine, yollarına ve trafiğine yönelik saldırılara karşı misilleme yapmaktı. C Planı bu türden cezalandırıcı eylemlerin neleri içerdiğini açık bir şekilde ortaya koyuyordu:

Filistinli siyasi önderleri öldürmek.

Filistinli kışkırtıcıları ve onların mali destekçilerini öldürmek.

Yahudilere karşı hareket eden Filistinlileri öldürmek.

[Manda sistemindeki] Filistinli kıdemli subay ve memurları öldürmek.

Filistin ulaşımına zarar vermek.

Filistinlilerin geçim kaynaklarına zarar vermek: kuyular, değirmenler vb.

Gelecekteki saldırılara yardımcı olabilecek yakındaki Filistinli köylerine saldırmak.

Filistinlilerin kulüplerine, kahvelerine, toplanma alanlarına vb. saldırmak.

C Planı bu faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için gerekli bütün bilgilerin köy dosyalarında bulunabileceğini ekliyordu: önder ve eylemci listeleri,

⁴⁷ bkz. Pappé, *Britain and the Arab-Israeli Conflict*.

“potansiyel canlı hedefler”, köylerin detaylı yerleşim planları ve benzerleri.⁴⁸

Ancak birkaç ay içerisinde bir başka plan hazırlandı: D (*Dalet Planı*).⁴⁹ Siyonist önderlerin gelecekteki Yahudi Devleti için göz diktikleri bölge içerisinde kalan Filistinlilerin kaderini çizen işte bu plandı. Dalet Planı Yahudi Devleti ile işbirliği yapmaya mı yoksa karşı çıkmaya mı karar vereceklerine bakmaksızın Filistinlilerin anayurtlarından sistematik bir biçimde ve tamamen sürülmesini gerekli görüyordu.

⁴⁸ Yehuda Slutski, [Hagana Kitabı], c. 3, Bölüm 3, s. 1942.

⁴⁹ bkz. Bölüm 4.

Bölüm 3

Taksim ve Yıkım: 181 Sayılı BM Kararı ve Etkileri

Eski Yugoslavya'daki çatışmanın en acımasız unsuru, başka bir çoğunluk tarafından işgal edilen bölgelerdeki azınlık gruplarını zorla kovmak üzere tasarlanmış “etnik temizlik”ti.

Önceden farklı halklar etnik gruplara bölünmeden ve etnik temizlik diye bir şey olmadan aynı köyde beraber yaşıyordu. Dolayısıyla durumun sebepleri açık bir şekilde politikti.

BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi'nin eski Yugoslavya'ya ilişkin özet tutanağı, 6 Mart 1995.

FİLİSTİN'İN NÜFUSU

Siyonist hareket 1947 Aralık'ının ilk günlerinde Filistin'de etnik temizlik operasyonlarına başladığında, ülkenin Filistinliler ve Yahudilerden oluşan “karma” bir nüfusu vardı. Yerli Filistinlilerin oranı, mandanın başlangıcında yüzde doksanken üçte iki çoğunluğa inmişti. Üçte bir, yeni gelen Yahudilerdi, yani Siyonist yerleşimciler ve Avrupa'yı parçalayan savaşın mültecileriydi,

çoğunlukla Filistin'e 1920'lerden itibaren gelmiş olanlardı.¹ 19. yüzyılın sonu itibariyle yerli Filistinliler önce bir pan-Arap kimliği içinde, daha sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından ise, Ortadoğu'da yarattığı yeni ulus devletleri bağımsızlığa ve demokratik ilkelere dayalı bir geleceğe kavuşturmayı vaat eden manda sistemi yoluyla kendi kaderlerini tayin hakkı arayışındaydılar. Oysa Britanya'nın Filistin üzerindeki mandası, Siyonist harekete Filistin'de Yahudilere bir "vatan" sağlanmasını vaat eden 1917 Balfour Deklarasyonu'nu olduğu gibi bünyesinde barındırıyordu.

İngiltere'nin Siyonist yanlısı politikalarına ve sayıca büyüyen bir Yahudi azınlığın mevcudiyetine karşın Filistin, manda döneminin sonunda hâlâ büyük ölçüde bir Arap ülkesiydi. Filistin'deki ekili alanların neredeyse bütünü yerli nüfusa aitti –1947 yılında yalnızca yüzde 5,8'i Yahudi mülkiyetindeydi. Bu da "karma" sıfatının kullanımını en hafif tabiriyle biraz yanıltıcı kılıyor. Hareket Filistin'e ayak bastığından beri Siyonist liderler Yahudi mültecileri kırsal bölgeye yerleşmeye ikna etmeye çalıştıysa da başaramadılar: Yeni gelen Yahudilerin büyük çoğunluğu şehirleri ve kasabaları tercih etti. Bunun bir sonucu olarak, kırsal bölgelerdeki Siyonist yerleşimci kolonilerinin pek çoğu birbirinden ayrı duruyordu; kuzeydeki Celil ve güneydeki Nakab (Negev) gibi bazı bölgelerde, etraflarını saran Filistinli kırsal bölgenin ortasında adeta yalıtılmış adalar.

Bu yalıtılmışlık, kolonilerin köyden ziyade askeri garnizon gibi kurulduğu anlamına geliyordu: Yerleşim planlarına ve tasarımlarına ilham veren, insan ikametinden çok, güvenlik kaygısıydı. Bu kolonilerin içe kapanıklığı, doğal taşlardan yapılmış evleriyle, yanı başlarındaki bahçelere, tarlalara ve etraflarındaki zeytinliklere engelsiz erişme olanaklarıyla geleneksel Filistin köylerinin ferahlığına tuhaf bir şekilde ters düşüyordu.

İki topluluk arasında büyüyen çatışmayla ilgili çözümlerini taksim ilkesine dayandırmak isteyenler için, Filistin kırsal bölgesine o kadar az Yahudi yerleşmiş olmasının ciddi bir sorun teşkil ettiği görüldü. Bir yandan mantık ve sağduyu, bütün kırsal alanın –manda bölgesinin dörtte üçünden fazlasının– Filistinli kalması gerektiğini söylüyordu. Kasabalardaysa neredeyse eşit oranlarda yaşanıyordu. Sorun, sahadaki gerçeklik böyleyken, her biri homojen

¹ Filistin çeşitli idari bölgelere bölünmüştü. 1947'de Yahudilerin bu bölgelerdeki oranları şöyleydi: Safed 12%, Akka 4%, Taberiye %33, Beysan %30, Nâsıra %16, Hayfa %47, Kudüs %40, el-Lid %72 (buna Yafa, Tel Aviv ve Petah Tikva dahildir), er-Remle %24 ve Bîrüsseba %7,5.

nüfuslu iki ayrı Yahudi ve Filistinli oluşumunun nasıl kurulacağıydı. Filistin'i bölmek aslen Britanyalıların çözümüydü, ancak 1937'den itibaren Siyonist politikanın en önemli ögesi haline geldi. Daha önce Britanyalılar pek çok başka seçenek sunmuştu, bilhassa, Yahudiler tarafından reddedilen iki uluslu devlet ve her iki tarafın da değerlendirmeyi reddettiği (İsviçre modeline uyan) kantonlaşmış bir Filistin. Sonunda Londra, büyüyen çatışmaya çözüm bulma çabasını bıraktı ve Şubat 1947'de Filistin sorununu Birleşmiş Milletler'e havale etti. Siyonist önderlik tarafından tercih edilen ve şimdi de İngiltere tarafından arka çıkılan taksim, oyunun esası haline geldi. Filistinlilerin çıkarları ise yakın zamanda bu süreçten neredeyse bütünüyle çıkartılıp atılacaktı.

BM'NİN TAKSİM PLANI

1947 yılında yalnızca iki yaşında olan deneyimsiz BM, Filistin'in akibetinin ne olacağı meselesini, hiçbir üyesinin çatışma çözme konusunda daha önce herhangi bir deneyimi ya da Filistin tarihi hakkında pek bilgisi olmadığı görülen Filistin Özel Komitesi'nin (UNSCOP) ellerine emanet etti.

UNSCOP da gelecekteki çözüm için yol gösterici bir ilke olarak taksime destek sağlamaya karar verdi. Filistin'in tamamını –geleceğine sonradan nüfusun çoğunluğunun oylarıyla karar verilecek– demokratik bir devlet yapma ihtimali üzerine UNSCOP üyelerinin bir süreliğine düşünüp tartıştıkları doğrudur, ancak sonuçta bu düşüncüyü terk ettiler.

Bunun yerine UNSCOP, BM Genel Kurulu'na Filistin'in federasyona benzer şekilde ekonomik birlikle birbirine bağlı iki devlete bölünmesini tavsiye etti. İlaveten Kudüs şehrinin BM tarafından idare edilen uluslararası bir rejim altında *corpus separatum* olarak kurulmasını tavsiye etti. UNSCOP'un ortaya koyduğu rapor iki müstakbel devletin iç demografik dengeleri dışında birbirinin eşi olacağını öngörüyordu ve bu sebeple her ikisinin de liberal demokratik kaidelere bağlı kalması gerekliliğini vurguluyordu. 29 Kasım 1947'de bu rapor 181 Sayılı Genel Kurul Kararı'na dönüştü.²

BM'nin, Taksim Kararı'nı kabul etmekle ülke nüfusunun etnik bileşimini bütünüyle gözden kaçırdığı açıktır. BM eğer Yahudilerin gelecekteki devletlerinin büyüklüğünün Filistin'de yerleştikleri topraklara denk düşmesi

² bkz. Ilan Pappé, *The Making of the Arab–Israeli Conflict, 1947–1951*, s. 16–46.

kararını alsaydı, Yahudilere toprağın yüzde onundan fazlasını vermeyecekti. Oysa BM Siyonist hareketin Filistin’le ilgili milliyetçi iddialarını kabul etti ve dahası, Avrupa’daki Nazi Holokost’unun tazminatını Yahudilere böylece ödeme arayışına girdi.

Bunun sonucu olarak Siyonist harekete ülkenin yarısından fazlası boyunca uzanan bir devlet “verildi”. UNSCOP üyelerinin Siyonist bakış açısına doğru yön değiştirmelerinin bir sebebi de Filistin önderliğinin 1918’den beri topraklarının bölünmesine karşı çıkmış olmasıydı. Ağırlıkla kent eşrafından oluşan bu önderlik, tarihi boyunca Filistin’in yerli nüfusunu gerçekten temsil etmeyi çoğu kez başaramamıştır; ancak bu sefer doğrusunu yaptılar ve Filistin toplumunun, ülkelerini sömürgeleştirmeye gelmiş Avrupalı yerleşimcilerle vatanlarını “paylaşma” düşüncesine yönelik yaygın içerlemesine arka çıktılar.

Arap Birliği (Arap ülkelerinin bölgesel örgütü) ve Arap Yüksek Komitesi (rüşeym halindeki Filistin yönetimi) BM kararından önce UNSCOP ile müzakereleri boykot etmeye karar verdi, Kasım 1947’den sonra da bu kararın nasıl en iyi şekilde uygulanabileceği hususundaki müzakerelerde yer almadı. Siyonist önderlik, gelecekteki Filistin için nasıl bir şema geliştirileceği üzerine hızla BM ile ikili diyalog kurarak bu boşluğa kolayca ve güvenle adım attı. Bu, özellikle Amerikalıların sürece dâhil oldukları 1967 yılından sonra, Filistin’de barış arayışı tarihinde sıklıkla tekrarlandığını göreceğimiz bir şablon: “Filistin’e barış getirmek” bu güne dek hep, bırakalım Filistinlilere saygıyı, fikirleri bile doğru dürüst alınmaksızın özellikle ABD ve İsrail arasında geliştirilen bir anlayış doğrultusunda hareket etmek anlamına gelmiştir.

1947’de Siyonist hareket diplomatik oyunda o kadar büyük bir hızla egemen hale geldi ki Yahudi topluluğu, UNSCOP’tan toprağın yüzde sekseninden fazlasını kapsayan bir devlet tahsis etmesini talep edecek kadar kendinden emindi. Gerçekten de, BM müzakerelerindeki Siyonist temsilciler arzu ettikleri devletin, gelecek bir yıl içerisinde İsrail’in işgal edeceği toprakları, yani Batı Şeria hariç, manda altındaki Filistin’i içeren, bir haritasını hazırlamıştı. Ancak çoğu UNSCOP üyesi bunun biraz fazla olduğunu düşündü ve Yahudileri toprağın yüzde elli altısıyla yetinmeye ikna etti. Dahası Katolik ülkeler de BM’yi Kudüs’ün dini öneminden ötürü uluslararası bir şehir haline getirilmesine ikna etti ve bu sebeple UNSCOP Siyonistlerin Kutsal Şehir’in gelecekteki Yahudi

Devleti'nin bir parçası olması talebini de reddetti.³

Büyük bir çoğunluğu Filistinlilere ait olan ülkenin iki eşit parçaya bölünmesi, yerli nüfus çoğunluğunun iradesine karşı gerçekleştirildiği için böyle yıkıcı oldu. BM Filistin'de eşit birer Yahudi ve Arap siyasal oluşumu yaratma niyetini açıklamakla, Filistinlilerin temel haklarını ihlal ediyor ve Ortadoğu'da sömürge karşıtı mücadelenin doruk noktasındaki geniş Arap dünyasının Filistin'e ilişkin endişelerini tamamen görmezden geliyordu.

Daha kötüsü ise kararın ülke ve ülke halkı üzerindeki etkisiydi. Niyet edildiği şekilde havayı yumuşatacak yerde, karar yalnızca gerilimleri arttırdı ve ülkenin, tarihinin en şiddetli safhalarından birine düşmesine doğrudan sebep oldu. Daha 1947 Şubat'ında, Britanyalılar Filistin'den ayrılma niyetlerini ilk kez açıkladıklarında, iki topluluk topyekûn bir çatışmaya her zamankinden yakın görünüyordu. Her ne kadar, BM'nin 29 Kasım 1947'de Taksim Kararı'nı kabul etmesinden önce kayda değer bir şiddet patlaması bildirilmemiş olsa da, karma nüfuslu şehirlerde gerginlik hayli yükseldi. BM'nin hangi yönde adım atacağı belli oluncaya dek hayat aşağı yukarı normal akışında sürüyordu, ancak ok yaydan çıkıp da insanlar BM'nin büyük çoğunlukla Filistin'in taksimi yönünde oy verdiğini öğrendikleri an, kanun ve nizam çöktü ve taksimin habercisi olduğu son hesaplaşmayla ilgili bir kötülük sezgisi çörelendi. Bunu takip eden kaos, ilk Arap-İsrail savaşını doğurdu: Filistin'de etnik temizlik artık başlamıştı.

ARAPLARIN VE FİLİSTİNLİLERİN KONUMLARI

Yukarıda açıkladığım gibi, Filistin önderliği en başından itibaren BM konferanslarını boykot etmeye karar vermişti. Bu karar çağdaş İsrail propaganda-sında sık sık, 1948'de başlarına gelen akıbetten –İsrail'in değil– Filistinlilerin kendilerinin sorumlu tutulması gerektiğinin kanıtı olarak ön plana çıkıyor. Filistin tarih yazımı, BM'nin takip etmeyi seçtiği prosedürlerin ne kadar hukuka aykırı ve adaletsiz olduğunu ortaya koyarak ve UNSCOP'un varlık sebebini inceleyerek bu gibi suçlamaları başarıyla savuşturmuştur. Devam etmeden önce bu argümanları özetlemek ve daha detaylı incelemek istiyorum.

BM, ana hedefi olarak taksimi seçmekle plana karşı Filistinlilerin dile getirdiği, arabulucuların otuz sene önce Britanya'nın açıkladığı Balfour Dek-

³ bkz. Birleşmiş Milletler Arşivleri: UNSCOP Belgeleri, Kutu 2.

larasyonu'ndan beri aşına olduğu temel itirazı görmezden geliyordu. Velid Halidi Filistinlilerin konumunu kısa ve öz olarak şöyle ifade ediyor: "Filistin'in yerli halkı, tıpkı Arap dünyasındaki, Asya'daki, Afrika'daki, Amerika'daki ve Avrupa'daki tüm diğer ülkelerin yerli halkları gibi toprağını yerleşimci bir toplulukla bölüşmeyi reddetti."⁴

UNSCOP'un işine başlamasından birkaç hafta sonra Filistinliler, oyunun kendilerine karşı hileli olduğunun farkına vardı: Bu sürecin nihai sonucu, yerel halk olan Filistinliler ile birçoğu ülkeye daha yeni ayak basmış olan sonradan gelenlerin oluşturduğu bir yerleşimciler kolonisi arasında ülkenin bölünmesi üzerine bir BM kararı olacaktı. Kasım 1947'de 181 Sayılı Karar kabul edildiğinde, Filistinlilerin en büyük kâbusları gözleri önünde gerçek olmaya başladı: Britanyalıların Filistin'i terk edeceklerini açıklamalarından dokuz ay sonra, kendi kuruluş antlaşmasında yer alan tüm uluslararası uzlaş kurallarını görmezden gelmeye hazır görünen ve Filistinliler nezdinde hem yasadışı hem de gayri ahlaki olan çözümü ilan etmeye istekli bir uluslararası örgütün merhametine kalmışlardı. Zamanın önde gelen Filistinlilerinden pek çoğu bu kararın yasallığının (1946 yılında kurulan) Uluslararası Adalet Divanı'nda sınanmasını talep etmişti, ancak bu hiçbir zaman gerçekleşmedi⁵. Bir ülkeye, halkının çoğunluğunun şiddetle karşı çıktığı bir çözümün zorla uygulanması konusunda uluslararası mahkemenin neye hükmedeceğini öngörmek için büyük hukukçu olmaya gerek yok.

Adaletsizlik şimdi ne kadar çarpıcı görünüyorsa o zaman da öyleydi, gene de o sıralar Filistin üzerine haber yapan önde gelen Batılı gazetelerin hiçbirinde konu edilmedi: Filistin topraklarının toplamının yüzde altısından azına sahip olan ve nüfusun en fazla üçte birini oluşturan Yahudilere, toplam toprağın yarısından çoğu veriliyordu. BM'nin önerdiği devletlerinin sınırları dâhilinde Yahudiler toprağın yalnızca yüzde on birinin sahibiydi ve her yerleşim bölgesinde azınlıktaydı. Nakab'da –Yahudi devletinin geniş bir kısmını oluşturan, evet, kurak ama kayda değer bir kırsal ve Bedevi nüfusun yaşadığı bir arazi– toplam nüfusun yüzde birini teşkil ediyorlardı.

⁴ Walid Khalidi [Velid Halidi], "Revisiting the UNGA Partition Resolution", *Journal of Palestine Studies*, 105 (Sonbahar 1997), s. 15. UNSCOP hakkında daha fazlası için ve Siyonistlerin etkisiyle BM'yi Siyonistler yararına Filistin'in bölünmesi çözümüne nasıl yönelttiği hakkında bkz. Pappé, *The Making of the Arab-Israeli Conflict*, s. 16–46.

⁵ Khalidi, a.g.e.

Kararın hukuki ve ahlaki itibarını düşüren diğer boyutlar da, kısa bir zamanda ortaya çıktı. Taksim Kararı, Filistin'deki tüm Yahudi kırsal ve kentsel alanlarının yanı sıra en verimli toprakları da Yahudi devletine katıyordu. Ancak aynı zamanda (toplam sayısı 1000'den fazla olan) Filistinli köylerinden 400'ünü, belirtilen Yahudi devleti içerisinde gösteriyordu. Geriye dönüp bakınca, UNSCOP'u savunmak üzere 181 Sayılı Karar'ın iki yeni siyasal oluşumun barışçıl şekilde bir arada var olacakları, bu sebeple de demografik ve coğrafik dengelere o kadar dikkat etmek gerekmediği varsayımına dayandığı öne sürülebilir. Eğer, kimi UNSCOP üyelerinin daha sonra ileri sürdüğü gibi durum böyleyse, o zaman Siyonizmi tümüyle yanlış yorumladıkları ve emellerini son derece hafife aldıkları için suçluydular. Yine Velid Halidi'nin sözleriyle 181 Sayılı Karar "Filistin'i Arapsızlaştırma arzusunun daha 1930'larda açık bir şekilde ifade eden bir ideolojik harekete, Filistin'in yarısının alelacele verilmesi" idi.⁶ Dolayısıyla 181 Sayılı Karar'ın en ahlaka aykırı yönü Filistin'in etnik temizliğini engelleyecek hiçbir mekanizma içermemesiydi.

BM'nin 1947'de önerdiği son haritaya daha yakından bakalım (bkz. Harita 5). Filistin aslında üç parçaya ayrılacaktı. Yahudilerin devleti 499 bin Yahudinin, 438 bin Filistinli ile paylaşacağı, toprağın yaklaşık yüzde elli altısı üzerinde uzanırken, 818 bin Filistinlinin toprağın yüzde kırk ikisinde içinde 10 bin de Yahudi bulunan bir devleti olacaktı. Üçüncü parça ise 200 bin kişilik nüfusu eşit oranda Filistinliler ve Yahudilerden oluşan, uluslararası yönetim altında olacak Kudüs şehri ve civarını kapsayan küçük bir anklavdı.⁷

Yahudilere tahsis edilen devletteki neredeyse eşit demografik denge, eğer harita gerçekten uygulansaydı, Siyonist önderlik için kâbus olacak gibiydi: Siyonizm başlıca hedeflerinden hiçbirine asla ulaşamazdı. 1948 olaylarının geleneksel Siyonist anlatımına meydan okuyan ilk İsraili Yahudilerden Simha Flapan'ın dediği gibi, Araplar ya da Filistinliler Taksim Kararı'na razı olmayı kabul etselerdi, Yahudi önderliği, UNSCOP tarafından kendilerine önerilen haritayı kesinlikle reddederdi.⁸

⁶ a.g.e.

⁷ BM Genel Kurulu Tam Katımlı Oturumları, 126. Oturum, 28 Kasım 1947, UN Official Record, c. 2, s. 1390-1400.

⁸ Flapan, *The Birth of Israel*, s. 13-54.

Doğrusu BM haritası, 181 Sayılı Karar'ın kabul edilmesinin ertesi günü başlayan trajediyi hazırlamak için bire birdi. Daha sonra etnik temizlik teorisyenlerinin kabul ettikleri üzere, aşırı gerilim dolu etnik gerçeklik varken bir dışlayıcılık ideolojisi benimsenirse, bunun yalnızca tek bir sonucu olabilir: Etnik temizlik. Taksim Kararı lehinde oy kullanan BM üyeleri, haritayı bu şekilde çizerek, işlenmek üzere olan suçta doğrudan katılmış oldu

YAHUDİLERİN TEPKİSİ

1947 yılı itibariyle David Ben-Gurion, bu kitapta aktarılan tarihin muhtemelen tek karmaşık yönünü oluşturan siyasi karar alma yapısına başkanlık ediyordu, ancak bu konu başka yerlerde derinlemesine ele alınmıştır ve bu kitabın kapsamı dışındadır.⁹ Kısacası bu ona, dünya, Arap komşuları ve Filistinliler karşısında Yahudi topluluğunun ana politikalarını neredeyse tek başına belirleme imkânı sağlıyordu. Ekibini, 29 Kasım 1947'deki BM Taksim Kararı'nı aynı zamanda hem kabul hem de göz ardı etmeye yönelten, Ben-Gurion'du.

Planın Arap hükümetleri ve Filistin önderliğince koşulsuz reddi, şüphesiz Ben-Gurion'un, planı hem kabul edip hem de aksine hareket edebileceğine inanmasını kolaylaştırdı. Daha 1947 Ekim'inde, karar henüz alınmamışken Ben-Gurion, önderlikteki arkadaşlarına, taksim planı haritası tatmin edici olmazsa Yahudi devletinin bunu kabul etme zorunluluğu olmadığını zaten açık bir şekilde ifade etmişti.¹⁰

Öyleyse şurası belli ki planın Filistinliler tarafından reddi ya da kabulü, Ben-Gurion açısından taşıdığı eksikliklerin nasıl değerlendirileceğini değiştirmeyecekti. Kendisine ve Siyonist hiyerarşinin tepesindeki arkadaşlarına göre, yaşama şansı olan bir Yahudi devleti, Filistin'in büyük bölümü üzerinde uzanan ve eğer olacaksa, çok az sayıda Filistinlinin varlığına izin veren bir devlet anlamına geliyordu.¹¹ Benzer şekilde, kararın Kudüs'ü uluslararası bir şehir haline dönüştürme çağrısı, Ben-Gurion'u hiç etkilememişti. Şehrin

⁹ Örneğin, bkz. David Tal, *War in Palestine, 1948: Strategy and Diplomacy*, s. 1–145.

¹⁰ Bar-Zohar, [Ben-Guri Bir Siyasi Biyografi], II. kısım, s. 660–1.

¹¹ bkz. Mapay Merkezi'ndeki 3 Aralık 1947 tarihli konuşması.

tamamını, kendi Yahudi başkenti haline getirmekte kararlıydı. Sonuçta bunu başaramayışı, ileride bahsi daha çok geçecek olan, ülkenin ve şehrin geleceği üzerine Ürdün-Yahudi görüşmelerinde ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve engellerden ötürüydü.

BM haritasından ne kadar mutsuz olsa da, Ben-Gurion bu koşullar –haritanın Arap dünyası ve Filistinliler tarafından topyekûn reddi– altında nihai sınırların çizilmesinin askıda kalacağını fark etti. Önemli olan, Yahudilerin Filistin’de kendi devletlerine sahip olma haklarının uluslararası alanda tanınmasıydı. Kudüs’te görev yapan dikkatli bir İngiliz yetkili, hükümetine Taksim Kararı’nın Siyonistlerce kabulünün seçici olduğunu yazıyordu: Siyonistler Yahudi devletinin uluslararası alanda tanınmasını sevinçle karşılamıştı, ancak sonrasında BM’nin “bunu korumak için Siyonist olmayan koşullar” önerdiğini iddia ediyorlardı.¹²

Arapların ve Filistinlilerin planı beklendiği gibi reddetmesi,¹³ Ben-Gurion’a ve Siyonist liderliğe BM planının daha kabul edildiği gün hükümsüz kaldığını iddia etme olanağı sağladı –tabii ki Filistin’de bir Yahudi devletini tanıyan maddeler hariç. Filistinlilerin ve Arapların reddi göz önüne alınırsa sınırlar, Ben-Gurion’un kelimeleriyle, “Taksim Kararı’yla değil, güçle belirlenecek” idi.¹⁴ Tıpkı üzerinde yaşayan Arapların kaderi gibi.

DANIŞMANLIK, GÖREVİNE BAŞLIYOR

Şimdi bir formül kendini gösteriyor. Önüne çıktığı organ ne kadar önemsizse, Ben-Gurion Taksim Kararı’nı o kadar destekliyordu; meclis ne kadar önemliyse, planı aşağılayarak reddetmekte o kadar kararlıydı. Güvenlik meselelerinde danıştığı özel heyet olan Savunma Komitesi’nde Taksim Kararı’nı duraksamadan bir kenara attı; daha 7 Ekim 1947’deyse –Birleşmiş Milletler’in 181 Sayılı Karar’ının kabul edilmesinden de önce– Danışman-

¹² Özel Arşivler, Middle East Centre, St. Antony’s College, Cunningham’s Papers, Kutu 2, Dosya 3.

¹³ a.g.e.

¹⁴ Arapların tepkisi ilişkin kapsamlı bir analiz için bkz. Eugene L. Rogan ve Avi Shlaim (der.), *The War For Palestine: Rewriting the History of 1948*; özellikle Charles Tripp, “Iraq and the 1948 War: Mirror of Iraq’s Disorder”; Fawaz A. Gerges, “Egypt and the 1948 War: Internal Conflict and Regional Ambition” ve Joshua Landis, “Syria and the Palestine War: Fighting King Abdullah’s ‘Greater Syria’ Plan”.

lık'taki çalışma arkadaşlarından oluşan yakın çevresine, Arapların BM ile işbirliğini reddetmelerinin ışığında “gelecekteki Yahudi devleti için herhangi bir bölgesel sınır olmadığını” söylediğini görüyoruz.¹⁵

1947 Ekim ve Kasım aylarında Danışmanlık, Ben-Gurion'un en önemli referans grubu haline geldi. Taksim haritasına itibar etmeme kararının olası sonuçlarını, ülkedeki Yahudi çoğunluğunu ve ayrıcalığını sağlamak için zora başvurma sonucunun ne olacağını yalnızca onların arasında açık bir şekilde tartışmıştı. Böylesi “hassas” meselelerde ancak askerlerden ve politikacıardan oluşan bu yüksek derecede seçkin zümreye içini dökebilirdi.

Ben-Gurion'un, “Danışmanlık”ı her şeyden önce bu tür meselelerin herkesin önünde dile getirilemeyeceğini anlamış olmasından ötürü oluşturduğu bellidir. Yukarıda açıklandığı üzere, bu resmi bir kurum değildi ve toplantılarının çoğuna dair düzenli tutanaklara sahip değiliz.¹⁶ Toplantılarda not tutulup tutulmadığı dahi belirsizdir –kâğıda dökülen ve daha sonra tekrar döneceğim bir iki hayati öneme sahip toplantı haricinde. Ancak Ben-Gurion o yıllara dair önemli bir tarihsel kaynak olan günlüğünde, toplantıların çoğunun özetini not etmişti. Dahası, kimi Danışmanlık üyeleriyle sonraki yıllarda röportajlar yapılacak, kimileri ise otobiyografi ve hatırat yazacaklardı. İlerideki sayfalarda yararlandığım ipuçlarını Ben-Gurion'un günlüğünden, arşivlerdeki yazışmalardan ve her bir toplantıda bulunmuş olan Yisrael Galili'nin kişisel arşivinden alıyorum (bu kaynakların hepsi Sde Boker'deki Ben-Gurion Arşivleri'nde bulunmaktadır). Bunlara ek olarak, bu toplantılar çeşitli İsrail arşivlerinde de bulunan yoğun bir yazışma trafiğiyle çevreleniyordu. Toplantılar kısmen Ben-Gurion'un Tel Aviv'deki evinde, kısmen de Kızıl Ev'de gerçekleşti. 10 Mart 1948'de olduğu gibi, kimi toplantılar Yüksek Komuta'nın (*Matkal*) Kızıl Ev'deki haftalık resmi toplantısı dahilinde Çarşamba günleri yapılıyordu –bu toplantıların resmi kısımları İsrail Savunma Kuvvetleri (*Tsahal*) arşivlerinde kayıtlıdır. Diğer, daha özel danışma toplantıları, daha resmi olan Çarşamba toplantılarından bir gün

¹⁵ Ben-Gurion, [Günlük], 7 Ekim 1947.

¹⁶ Ben-Gurion Danışmanlık'a yalnızca bir kez adıyla atıfta bulunmuştur. Günlüğündeki bir yazıda (1.1.1948) “bir uzmanlar buluşması” (*memsibat mumhim*) diyor. Yayımlanan günlüğün editörleri buluşmanın Arap Meseleleri uzmanları toplantısı anlamına geldiğini eklediler. O toplantının belgesi, uzmanlara ek olarak kimi Yüksek Komuta üyelerini de içeren daha geniş bir forum olduğunu gösteriyor. Aslında bu iki grup bir araya geldiği zaman Danışmanlık adını verdiğim şey oluyordu.

sonra Ben-Gurion'un evinde gerçekleşiyordu. Bu daha özel toplantıların bahsi Ben-Gurion'un günlüğünde oldukça ihtiyatlı bir şekilde geçiyor, ancak Yosef Weitz'in günlüğü, Yisrael Galili'nin arşivleri ve Ben-Gurion'un, başta sağ kolu (bu dönemde çoğunlukla yurtdışında olan) Moşe Şaret olmak üzere, meslektaşlarına yazdığı mektuplar gibi bazı kaynakların yardımıyla içeriği çözülebiliyor.¹⁷ 15 Mayıs 1948 günü bu toplantılar Tel Aviv'in doğusunda, İsrail Ordusu'nun ana karargâhı haline gelen yeni bir yere taşındı.

Gördüğümüz gibi Danışmanlık, güvenlikçilerden ve "Arap meseleleri" uzmanlarından oluşan bir birlikti; İsrail'in gelecekteki hükümetlerine uzun yıllar boyunca devlet güvenliği ve genelde Arap dünyasına, özelde ise Filistinlilere yönelik strateji ve politikaların planlanması konularında tavsiye vermekle görevli kurumların çoğunun dayandığı formüldü bu.¹⁸ Ben-Gurion'un etrafındaki bu grup Şubat 1947'de Britanyalıların Filistin'i terk etme kararı aldıkları andan itibaren düzenli olarak toplanmaya başladı, Filistinlilerin BM Taksim Planı'nı reddedeceklerinin belli olduğu Ekim 1947'de de toplantılar sıklaştı. Filistinlilerin ve genel olarak Arapların konumlanışı netleştğinde, Danışmanlık üyeleri, yalnızca BM tarafından belirlenen Yahudi devletindeki Filistinlilerin kaderini tayin edeceklerini değil, aynı zamanda politikalarının BM'nin Filistin'de Arap devletine verdiği bölgelerde yaşayan Filistinlileri de etkileyeceğini biliyorlardı. Gelecek bölümde Danışmanlık'ın düşünce biçiminin, ülkenin neresinde olduklarına bakılmaksızın, bir milyon Filistinlinin mülksüzleştirilmesi için nihai bir plan geliştirinceye kadar nasıl evrim geçirdiğini göreceğiz.

¹⁷ Ben-Gurion'un günlüğü şu toplantılara değinmektedir: 18 Haziran 1947, 1–3 Aralık 1947, 11 Aralık 1947, 18 Aralık 1947, 24 Aralık 1947 (günüğünde 25'inde aktarılmıştır ve Nakab'daki tahkimatla ilgilidir), 1 Ocak 1948, 7 Ocak 1948 (Yafa'nın geleceği üzerine tartışma), 9 Ocak 1948, 14 Ocak 1948, 28 Ocak 1948, 9–10 Şubat 1948, 19 Şubat 1948, 25 Şubat 1948, 28 Şubat 1948, 10 Mart 1948 ve 31 Mart 1948. Günlükte bahsi geçen tüm toplantıların öncesindeki ve sonrasındaki yazışmalar, Ben-Gurion Arşivleri' in yazışmalar ve özel yazışmalar bölümlerinde bulunabilir. Günlükte kabaca yapılmış referanslardaki birçok boşluğu dolduruyorlar.

¹⁸ Danışmanlık üyeleri şu kişilerden oluşmaktadır: David Ben-Gurion, Yigael Yadin (Harekât Kurmay Başkanı), Yohanan Ratner (Ben-Gurion'un Stratejik Danışmanı), Yigal Allon (Palmah ve Güney Cephesi Komutanı), Yitshak Sade (Zırhlı Birlikler Komutanı), Yisrael Galili (Yüksek Komuta Başkanı), Tsvi Ayalon (Galili'nin vekili ve Orta Cephe komutanı). Yüksek Komuta (*Matka*) üyesi olmayan diğerleri: Yosef Weitz (Yahudi Ajansı'nda yerleşim dairesi başkanı), İsser Harel (İstihbaratın başı) ve adamları: Ezra Danin, Gad Mahnes ve Yehoşua Palmon. Bir ya da iki toplantıda, Moşe Şaret ve Eliyahu Sason da bulundu. Gerçi Ben-Gurion, günlüğünün tanıklık ettiği üzere Yaakov Şimoni ile beraber her pazar Kudüs'te Sason'la ayrıca buluşuyordu. Sahadan kimi subaylar da toplantılara nöbetleşe davet ediliyordu: Dan Even (Kıyı Cephesi Komutanı), Moşe Dayan, Şimon Avidan, Moşe Karmel (Kuzey Cephesi Komutanı), Şlomo Şamir ve Yitshak Rabin.

Danışmanlık'ın ilk kayıt altına alınan toplantısı, Çarşamba öğleden sonraları düzenli olarak toplanan Yüksek Komuta'nın toplantısı sırasında yapılan 18 Haziran 1947 günlü toplantı. Ben-Gurion bu toplantıyı hem günlüğünde hem de basılmış anılarında anlatmaktadır. Toplantıya katılanlara, Yahudi topluluğunun “yalnızca yerleşimlerimizi değil, bir bütün olarak ülkeyi ve Ulusal Geleceğimiz'i savunması” gerekeceğini söylemiştir. Sonrasında, 3 Aralık 1947'de yaptığı bir konuşmada “ulusal geleceğimiz” terimini tekrarlayacak ve bunu ülkedeki demografik denge için bir kod olarak kullanacaktır.¹⁹

¹⁹ Toplantı Ben-Gurion'un *Be-Hilahem Yisrael* [İsrail Savaşığı Zaman] kitabında da aktarılmaktadır, s. 13–18.

Bölüm 4

Ana Plana Son Şeklinin Verilmesi

NATO Sözcüsü Jamie Shea NATO'ya ulaşan tüm raporların, Koso-va'da olanların Belgrad tarafından iyi organize edilmiş bir ana plan olduğuna işaret ettiğini söyledi. Bildirilen şiddet modelinin Sırp tanklarının köylerin etrafını sarması, sonra da paramiliterlerin girerek silah zoruyla sivilleri bir araya toplayıp genç erkekleri kadın ve çocuklardan ayırması olduğunu anlattı. Daha sonraysa kadın ve çocuklar evlerini terk etmek zorunda bırakılıyor ve ardından sınıra doğru gönderiliyorlar. Köylerini terk etmelerinden sonra evleri yağmalanıyor ve sistematik olarak yakılıyordu.

CNN, 30 Mart 1999

Bu operasyonlar şu yolla gerçekleştirilebilir: Özellikle sürekli kontrol etmenin zor olduğu nüfus merkezleri başta olmak üzere köyler yok edilerek (ateşe verilerek, havaya uçurularak ve enkazlarına mayınlar yerleştirilerek) ya da şu anahatlar doğrultusunda tarama ve denetleme operasyonlarına girilerek: Köylerin kuşatılması, köylerin içerisinde arama yapılması. Herhangi bir direniş halinde silahlı güçler temizlenmeli ve nüfus devletin sınırları dışına çıkartılmalıdır.

Dalet Planı, 10 Mart 1948

TEMİZLİĞİN METODOLOJİSİ

Bu noktada Şubat 1947 ve Mayıs 1948 arasındaki kilit olayların kronolojisini yeniden özetlemek gerek. Dolayısıyla bu bölümde, detaylı bir şekilde odaklanmak istediğim dönemin önce bir genel görünümünü sunacağım. İlk olarak Şubat 1947'de Britanya kabinesi, mandası altındaki Filistin'den çekilme ve ülkenin geleceği sorununu çözmeyi BM'ye bırakma kararı verdi. BM'nin bu meseleyi tartışması dokuz ay aldı ve sonra ülkenin bölünmesi fikrini benimsedi. Bu, zaten taksimi savunan Siyonist önderlik tarafından kabul edildi, taksim yerine Filistin'in tek bir devlet olarak kalmasını öneren ve meseleyi daha uzun bir müzakere süreci yoluyla çözmek isteyen Arap dünyası ve Filistin önderliği tarafından reddedildi. Taksim Kararı 29 Kasım 1947 günü alındı ve Filistinlilerin BM kararının kabulünü takip eden birkaç gün içerisindeki protesto gösterileri sırasında tahrip edilen otobüslere ve dükkanlara misilleme olarak Filistinlilerin yaşadığı köy ve mahallerin uğradığı bir dizi Yahudi saldırısı ile 1947 yılı Aralık ayının ilk günlerinde Filistin'in etnik temizliği, başladı.¹ Tek tük olmalarına karşın bu ilk Yahudi saldırıları, önemli sayıda (yaklaşık 75 bin) insanın toplu göçüne sebep olacak kadar şiddetliydi.

9 Ocak günü ilk pan-Arap gönüllü ordusu Filistin'e girdi ve yollarla münferit Yahudi yerleşimleri için Yahudi güçleriyle küçük çatışmaları oldu. Bu çarpışmalarda kolayca üstün gelen Yahudi önderliği taktiklerini resmi olarak misilleme eylemlerinden temizlik operasyonlarına kaydırды. Bunu zorla yerinden etmeler takip etti. 1948 Şubat'ı ortasında Yahudi birlikleri bir gün içerisinde beş Filistinli köyünü boşaltmayı başardı. 10 Mart 1948'de Dalet Planı kabul edildi. İlk hedefler, Nisan ayının sonu itibarıyla tamamen işgal edilecek olan Filistin'in kent merkezleriydi. Bu aşamada yaklaşık olarak 250 bin Filistinli yerinden edildi ve buna çok sayıda katliam eşlik etti, aralarında en dikkate değer olanı Deyr Yasin katliamıydı. Nisan ayının son gününde

¹ Grev olarak başlayan bu protestonun nasıl şiddete döktüğü konusunda, elimizde Filistin'deki Britanya Yüksek Komiseri Sir Alan Cunningham'ın söyledikleri var: "İlk Arap başkaldırıları spontane ve örgütsüzdü ve Yahudilere yönelik kararlı saldırılardan ziyade, BM kararından duyulan memnuniyetsizliğin ifadesiydi. Başlangıçta kullanılan silahlar taş ve sopalardı ve eğer Yahudiler ateşli silahlara başvurmazaydı, bu hareketliliğin dinmesi ve pek az can kaybına yol açılması imkânsız değildi. Bütünyle Arap Yüksek Komitesi'nin, özellikle de Mufti'nin, grev çağrısına verilen güçlü karşılıktan memnun olsalar da ciddi başkaldırlardan yana olmadıklarına ilişkin güvenilir deliller bulunduğuna göre, bu olasılık daha büyüktü." Aktaran Nathan Krystall, "The Fall of the New City, 1947-1950," Salim Tamari, *Jerusalem 1948: The Arab Neighbourhoods and Their Fate in the War*, s. 96.

Arap Birliği bu gelişmeler karşısında askeri müdahalede bulunmaya karar verdi, ancak Britanya mandası son bulduktan sonra müdahale edilecekti.

Britanya 15 Mayıs 1948'te Filistin'i terk etti ve Yahudi Ajansı Filistin'de bir Yahudi devletinin, o günlerin iki süper gücü olan ABD ve SSCB tarafından resmen tanınarak kurulduğunu derhal ilan etti. Aynı gün düzenli Arap birlikleri Filistin'e girdi.

Şubat 1948'e gelindiğinde Amerikan yönetimi BM Taksim Kararı'nın, bir barış planı değil, tersine, kan dökmeyi ve düşmanlığı sürdürme reçetesi olduğunun ortaya çıktığına çoktan karar vermişti. Bu sebeple çatışmanın şiddetlenmesine dur demek için iki defa birer alternatif plan önerdi: Şubat 1948'de beş yıllık bir vesayet planı, 12 Mayıs'ta da üç aylık bir ateşkes. Siyonist önderlik her iki barış teklifini de vakit geçirmeden reddetti.²

Bu dönem boyunca resmi Siyonist strateji, iki güdüden beslendi. Birincisi sahadaki iki şaşırtıcı gelişmeye gösterilen doğaçlama tepkilerden oluşuyordu. Bu gelişmelerden biri, Filistin siyasi ve askeri güç sistemlerinin eğer toptan dağılması değilse, parçalanması, diğeri de saldırgan Yahudi girişimleri ve bunlarla eşzamanlı olarak Siyonist projenin ve gelecekteki Yahudi devletinin gördüğü uluslararası destek karşısında Arap dünyası içerisindeki artan kafa karışıklığı ve kargaşaydı.

Siyonist stratejik düşüncüyü öne çıkartan ikinci güdü ise, Yahudilere mahsus devlet hayallerinin gerçek olması için ortaya çıkan eşsiz tarihi fırsattan sonuna kadar istifade etme dürtüsüydü. Kitabın daha önceki bölümlerinde gördüğümüz gibi bu saf Yahudi ulus-devleti vizyonu, 19. yüzyılın sonlarında hareketin ortaya çıktığı andan bu yana Siyonist ideolojinin tam kalbindeydi. 1930'ların ortaları itibarıyla bir avuç Siyonist lider Britanya hâkimiyetinin bitmesi ile Filistin'in Arapsızlaştırılması, yani Araplardan arındırılması arasındaki açık bağlantının farkına vardı. 1947 Kasım'ının sonuna gelindiğinde önderliğin iç halkasındakilerin çoğu da bu bağlantıyı kavramışa benziyordu ve Ben-Gurion'un kılavuzluğunda bütün dikkatlerini, bunun kendilerine vermiş görüldüğü fırsattan nasıl daha fazla istifade edebilecekleri sorusuna çevirmişlerdi. 1947 öncesinde başka, daha acil sorunlar gündeme hâkim olmuştu: Birincil vazife ülke içerisinde siyasi, ekonomik ve kültürel bir Siyonist anklav inşa etmek ve Yahudilerin bölgeye göçünü garanti altına almaktı.

² Gelecek bölümde konu detaylı olarak tartışılacaktır.

Daha önce bahsedildiği gibi, yerel Filistinli nüfusla en iyi nasıl başa çıkılacağı konusundaki düşünceler belirsiz kalmıştı. Ancak Britanya mandasının yaklaşmakta olan sonu, Arapların Taksim Kararı'nı reddi ve Ben-Gurion'un bir Yahudi devletini ayakta tutmak için Filistin'in ne kadarına ihtiyacı olduğu konusundaki keskin farkındalığı, geçmişteki ideolojileri ve bulanık senaryoları şimdi belirli bir ana plana dönüştürmeye yardımcı oldu. Mart 1948 öncesinde Siyonist önderliğin vizyonunu gerçekleştirmek için hayata geçirdiği etkinlikler, hâlâ Filistinlilerin ya da Arapların hasmane eylemlerine misilleme olarak tasvir edilebilirdi. Ancak Mart ayından sonra böyle olmaktan çıktı: Siyonist önderlik –mandanın son bulmasından iki ay önce– toprağı ele geçirmeye ve yerli nüfusu zor kullanarak kovmaya çalışacağını açıkça ilan etti: Dalet Planı.

Alanın Tanımlanması

Filistin'in olabildiğince büyük bir bölümünü, üzerinde olabildiğince az Filistinli yaşamak üzere ele geçirme Siyonist hedefine yönelik ilk adım yaşayabilecek bir devletin nasıl bir coğrafi görünüme sahip olması gerektiğine karar vermektir. BM'nin 181 Sayılı Karar'la resmileşen Taksim Planı Nakab'ı, kıyı şeridini, doğu vadilerini (Merc bin Âmir ve Beysan Vadisi) ve Aşağı Celil'i Yahudilere tahsis ediyordu, ancak bu yeterli değildi. Ben-Gurion'un, kendisinin "savaş kabinesi" diye isimlendirdiği, Britanya Ordusu'nda görev yapmış Yahudi subayların yalnızca bu amaçla bir araya geldiği bir grup ile düzenli toplantılar yapma alışkanlığı vardı (diğer Hagana üyelerinden gelen baskıyla daha sonra bu grubu dağıtmak zorunda kaldı). Şimdi bu subayların aklına ülkenin bir bütün olarak işgal edilmesi için hazırlıklara başlanması gerektiği fikrini sokmaya kalkışıyordu. Ben-Gurion, Ekim 1947'de, aralarındaki en kıdemli subay olan General Efraim Ben-Artzi'ye, hem komşu Arap devletlerinden gelebilecek olası bir saldırıyı püskürtebilecek hem de ülkenin olabildiğince büyük bölümünü, bir umutla bütünü işgal edebilecek askeri bir güç yaratmak istediğini açıklayan bir mektup yazdı.³

O günün şartlarında Siyonist önderlik gelecekteki devletlerinin topraklarını, en uzak ve izole Yahudi yerleşimlerinin konumlarına göre belirlemeye karar verdi. Manda yönetimindeki bölgenin en uzak uçlarında yer alan bu birbiriyle bağlantısız koloniler arasındaki tüm topraklar Yahudilerin olma-

³ Bar-Zohar, [Ben-Gurion - Bir Siyasi Biyografi], s. 663.

lıydı ve etrafları tercihen, bunlarla Filistinli yerleşimleri arasında birer tampon bölge işlevi görecek ek “güvenlik bölgeleri” ile sarılmalıydı.⁴

Mavera-i Ürdün’de Haşimiler ile devam etmekte olan gizli müzakereler bilgileri dâhilinde olduğundan, önderliğin pek çok üyesi gelecekteki haritalarının şeklini etkileyecek yalnızca tek bir kısıtlamaya izin veriyordu, o da, Filistin’in doğusundaki, bugünün Batı Şeria’sındaki belirli bölgelerin Büyük İsrail yerine gelecekteki Büyük Ürdün’ün parçası olabileceğiydi. 1946’nın sonlarında Yahudi Ajansı, Ürdün Kralı Abdullah ile yoğun müzakerelere girişmişti. Abdullah, I. Dünya Savaşı’nda Britanyalılar ile beraber savaşmış olan Hicaz –kutsal Müslüman şehirleri Mekke ve Medine’nin yer aldığı bölge– kökenli Haşimi hanedanının oğullarındandı. Kraliyete hizmetlerinden dolayı Haşimilere, manda sisteminin yarattığı Irak ve Ürdün krallıkları verilmişti. Ortadoğu’nun o bölümünü Fransızların ele geçirmesini engelleme çabasıyla Britanyalılar tarafından Haşimilere başlangıçta (1915/1916 Huseyn-McMahon görüşmelerinde) en azından onların anladığına göre, Suriye de vaat edilmişti. Ancak Fransızlar Abdullah’ın kardeşi Faysal’ı Suriye’den attıklarında Britanyalılar Irak’ı Abdullah yerine tazminat kabilinden Faysal’a verdiler.⁵

Hanedanın en büyük oğlu olarak Abdullah, özellikle de 1924 yılında Haşimilerin merkezi Hicaz Suudiler tarafından ellerinden alındığı için, bu anlaşmadaki payından mutsuzdu. Maveria-i Ürdün, Ürdün Nehri’nin doğusunda, Bedevi kabileleri ile dolu, birkaç da Çerkes köyü olan kurak bir çöl emirliğinden ibaretti neredeyse. Abdullah’ın verimli, gelişmiş ve nüfus sahibi Filistin’e doğru genişlemek istemesine, bu amaç için de her aracı meşru görmesine şaşırılmamalıdır. Kısa zaman içerisinde bunu gerçekleştirmenin en iyi yolunun Siyonist önderlikle iyi bir ilişki geliştirmek olduğunu gördü. II. Dünya Savaşı’nın ardından Yahudi Ajansı’yla manda sonrası Filistin’inin aralarında nasıl paylaşılacağı konusunda prensipte anlaşmaya vardı. Toprak paylaşımına dair muğlak fikirler, BM’nin 29 Kasım 1947’de kabul edilen 181 Sayılı Kararı’ndan sonra başlayan ciddi müzakerelerin temeli haline geldi. Kralın istediği bölgede (bugünkü Batı Şeria) çok az sayıda Yahudi kolonisi

⁴ Meir Pail, “İsrail Bağımsızlık Savaşı’nda İç ve Dış Unsurlar”, Alon Kadiş (der.), *Milhemet ha-Atsmaut 5708-5709* [Bağımsızlık Savaşı 1948-1949], s. 485-7.

⁵ Smith, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict*, s. 91-108.

bulunduğundan, Yahudi topluluğunun liderlerinin çoğu Filistin'in bu kısmından vazgeçmeye, Hebron (el-Halil) şehri gibi Kitab-ı Mukaddes'te Yahudi yerleşimleri olarak geçen kimi yerler bu bölgede olsa da "razıydı". Pek çoğu sonraları bu karardan pişman olacak ve Haziran 1967 Savaşı'nda Batı Şeria'yı işgal etme çabasına arka çıkacaktı, ancak o zamanlar Ürdünlülerin sunduğu karşılık gerçekten de cezbediciydi: Abdullah, Yahudi devletine karşı hiçbir pan-Arap askeri operasyonuna katılmayacaklarına söz veriyordu. Manda sona ererken inişleri çıkışları olsa da müzakereler sürdürüldü, yalnızca Batı Şeria'da çok az Yahudi olduğu için değil, aynı zamanda Ürdünlüler, Yahudilerin 1948 yılının ikinci yarısı boyunca yinelenen Batı Şeria'nın kimi kısımlarını işgal etme girişimlerini Irak askeri birliklerinin yardımıyla başarılı bir şekilde püskürttükleri için (Arap askeri tarihinin 1948 yılına ait az sayıdaki muzaffer sayfalarından biri).⁶

Bu, Siyonist hareketin göz diktiği coğrafi bölgeyi belirledi: Bütün Filistin; tıpkı 1942 Biltmore programında talep ettikleri gibi. Ama eğer –pek çok tarihçinin bugün kabul ettiği üzere– Siyonist liderliğin kendini Ürdünlüler ile yaptığı gizli anlaşmaya bağlı saydığı kabul edilirse, bir tek bu kısıtlamayla. Demek ki Yahudi önderliği gelecekteki devletlerinin manda altındaki Filistin topraklarının yüzde sekseninden fazlası üzerinde uzanmasını bekliyordu: BM tarafından Yahudilere vaat edilen yüzde elli altıya ek olarak, BM'nin Filistinlilere tahsis ettiği devletten alınacak yüzde yirmi dört. Kalan yüzde yirmi ise Ürdünlüler tarafından alınacaktı.⁷

Ürdün ile yapılan bu örtük anlaşma, pek çok açıdan etnik temizlik operasyonunun engellenmeksizin devam edebileceğini garantileyen ikinci adımı oluşturuyordu: Hayati biçimde Arap dünyasındaki en güçlü orduyu etkisizleştiriyor ve Yahudi güçleriyle çarpışmasını Filistin'in yalnızca çok küçük bir kısmıyla sınırlandırıyordu. Ürdün ordusu, Arap Lejyonu olmayınca Arap dünyası, Filistinlileri savunacak ya da Filistin'de yerli nüfus pahasına Yahudi devleti kurmaya yönelik Siyonist projeyi engelleyecek ciddi bir kapasiteden yoksun kalıyordu.

⁶ Avi Shlaim, *Collusion across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement, and the Partition of Palestine*.

⁷ Avi Shlaim, "The Debate about 1948", Pappe (der.), *The Israel/Palestine Question*, s. 171-92.

Araçların Yaratılması

Başarılı bir etnik temizliği sağlama almaya yönelik üçüncü ve muhtemelen en belirleyici adım yeterli bir askeri güç inşa etmektir. Danışmanlık, Yahudi topluluğunun sahip olduğu askeri gücün Filistin'in büyük çoğunluğunu ele geçirme ve orada yaşayan Filistinlileri yerinden etme yönlerinden oluşan ikili planlarını başarıyla uygulamaya yetecek güçte olduğu konusunda hiçbir şüpheleri kalmamasını istiyordu. Son Britanya birlikleri de gittikten sonra, Danışmanlık manda devletini ele geçirmenin yanı sıra, Filistin'in işgal edeceği kısımlarında etnik temizlik uygularken, aynı zamanda Arap güçlerinin inşaa aşamasındaki Yahudi devletini işgal etmeye yönelik her teşebbüsünün önünü kesme gereği duyuyordu. Böylelikle yüksek derecede yetkin bir profesyonel ordu, eski manda Filistin'inde katıksız bir Yahudi devletinin kurulması için hayati bir araç haline geldi.

Neticede 1948 Savaşı arifesinde Yahudi savaş gücü, otuz bini muharip, kalanı da çeşitli yerleşimlerde yaşayan ihtiyatlar olmak üzere elli bin askerden müteşekkildi. Mayıs 1948'de bu güçler küçük bir hava ve deniz kuvvetinin desteğine ve onlara eşlik eden tank, zırhlı araç ve ağır topçu birimlerine bel bağlayabilirdi. Karşılarında ise yedi bin kişiyi geçmeyen düzensiz paramiliter Filistinli gruplar vardı: Hiçbir düzeni, hiyerarşisi olmayan ve Yahudi güçleriyle kıyaslandığında teçhizatı yetersiz bir savaş gücü.⁸ Buna ek olarak Şubat 1948'de Arap dünyasından bin kadar gönüllü gelmişti, sonraki birkaç ay içerisinde sayıları üç bini bulacaktı.⁹ 1946 Mayıs'ına kadar her iki taraf da yetersiz bir biçimde teçhiz edilmişti. Sonrasında ise yeni kurulan İsrail ordusuna, ülkenin Komünist Partisi'nin yardımıyla Çekoslovakya ve Sovyetler Birliği'nden büyük bir ağır silah sevkiyatı geldi,¹⁰ düzenli Arap ordularıyla kendi ağır silahlarından bir miktar getirdi. Savaşın başlamasından birkaç hafta sonra İsrail asker alımı o kadar randımanlıydı ki, yazın sonunda ordu seksen bin askerden oluşuyordu. Arap düzenli gücü hiçbir zaman elli bin sınırını aşmadı, ana silah tedarikçileri Britanya'dan silah alımları da artık

⁸ Rivlin ve Oren, [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü], c. 1, s. 320, 18 Mart 1948; s. 397, 7 Mayıs 1948; c. 2, s. 428, 15 Mayıs 1948.

⁹ a.g.e, s. 187, 28 Ocak 1948.

¹⁰ Buna Hagana'nın Çekoslovakya'dan 24.500 tüfek, 5.200 makinalı tüfek ve 54 milyon mermi aldığı 12.280.000 dolarlık silah anlaşması da dahildi.

durmuştu.¹¹

Bir diğer deyişle etnik temizliğin erken aşamalarında (Mayıs 1948'e kadar), birkaç bin düzensiz örgütlenmiş Filistinli ve Arap, on binlerce iyi eğitilmiş Yahudi askerinin karşısındaydı. Sonraki aşamalar gelişirken neredeyse Arap ordularının toplamının iki katı olan Yahudi güçleri işlerini tamamlamakta pek zorluk çekmedi.

Ana Yahudi askeri gücünün çeperinde daha aşırı iki grup etkinliğini sürdürüyordu: İrgun (İbranicede yaygın biçimde Etsel olarak anılır) ve Ştern Çetesi (*Lehi*). İrgun 1931'de Hagana'dan kopmuştu ve 1940'larda Menahem Begin tarafından yönetiliyordu. Hem Britanya varlığına hem de yerel nüfusa yönelik kendi saldırgan politikalarını geliştirmişti. Ştern Çetesi'nin kökeni 1940'ta ayrıldığı İrgun'du. Hagana ile birlikte bu üç örgüt, Nekbe günlerinde tek bir orduda birleşti (ama ileride göreceğimiz üzere her zaman uyumlu ve eşgüdümlü hareket etmediler).

Siyonistlerin askeri çabalarının önemli bir kısmı da 1941'de Palmah adıyla kurulan özel komando birliklerinin yetiştirilmesi idi. Bu birlikler aslen Naziler Filistin'e erişecek olursa onlara karşı savaşta Britanyalılara yardımcı olmak amacıyla kurulmuştu. Kısa zaman içerisinde Palmah'ın gayreti ve etkinlikleri Filistin kırsal alanlarına yöneldi. 1944'ten itibaren bu birlikler aynı zamanda yeni Yahudi yerleşimlerinin inşasında ana öncü güç oldu. 1948 sonbaharında dağıtılmalarından önce bu birliklerin üyeleri oldukça etkindi ve ülkenin ortasında ve kuzeyinde başlıca temizlik operasyonlarından bazılarını yürüttüler.

Takip eden etnik temizlik operasyonlarında Hagana, Palmah ve İrgun köyleri asıl işgal eden güçlerdi. İşgal edilmelerinden kısa zaman sonra köyler daha az savaşçı birlikler olan Alan Muhafızları'na (İbranice *Hiş*) teslim ediliyordu. 1939'da kurulan bu birlikler Yahudi güçlerinin lojistik kollarıydı. Temizlik operasyonlarına eşlik eden kimi zulümler bu destek birlikleri tarafından gerçekleştirildi.

Hagana'nın 1933'te kurulan ve temel işlevi gerek Britanya yetkililerini gerek ülke içindeki ve dışındaki Arap siyasi kurumlar arasındaki iletişimi dinlemek olan bir istihbarat birimi de vardı. Daha önce bahsettiğim; köy dosyalarının hazırlanmasını denetleyen ve etnik temizlik başlayınca binlerce Filistinlinin derhal idam edilmek ya da uzun süre hapiste tutulmak üzere

¹¹ bkz. dipnot 8.

tespit edilmesine yardımcı olan kırsal bölgelerdeki casuslar ve işbirlikçiler ağını kuran birim buydu.¹²

Bütün bu birlikler bir arada, Ben-Gurion'un Yahudi topluluğunun hem manda devletinin vârisi olma hem de üzerindeki mal ve mülk ile beraber Filistinlilerin topraklarının büyük bölümünü ele geçirme kabiliyetine dair kanaatini¹³ pekiştirmeye yetecek kadar güçlü bir askeri kuvvet oluşturuyordu.

BM'nin 181 Sayılı Kararı kabul edilir edilmez Arap liderleri Filistin'i savunmak için asker göndereceklerini resmen ilan etti. Hal böyleyken, Ben-Gurion (ve etrafındaki önde gelen Siyonist şahsiyetlerden oluşan küçük grup) Kasım 1947 sonu ile Mayıs 1948 arasında gelecekteki devletlerinin herhangi bir tehlike altında olduğunu ya da askeri operasyonların Filistinlilerin gereği gibi kovulmalarını aksatacak yoğunlukta olduğunu bir kez olsun hissetmedi. Yahudi topluluğunun liderleri halkın önünde kıyamet senaryoları yazıyor ve kitlelerini muhtemel bir "ikinci Holokost" konusunda uyarıyordu. Kapalı kapılar ardındaysa bu söylemi hiç kullanmadılar. Arap savaş retorığının sahada karşılığı olacak hiçbir ciddi hazırlık bulunmadığının tamamen farkındaydılar. Gördüğümüz gibi, bu orduların teçhizatlarının zayıflığı, savaş deneyimlerinin ve dolayısıyla eğitimlerinin yetersizliği hakkında bilgi sahibiydiler ve böylelikle herhangi bir savaş verebilmek için ancak sınırlı bir yetenekleri olduğunu biliyorlardı. Siyonist liderlerin askeri olarak üstünlüğün kendilerinde olduğuna ve hırslı planlarının büyük bir kısmını gerçekleştireceklerine güvenleri tamdı. Hakları da vardı.

Yahudi devletinin "belirlenmiş" dışişleri bakanı Moşe Şaret, devletin ilanı öncesindeki aylar boyunca ülkenin dışındaydı. Arada bir Ben-Gurion'dan, yok edilme tehlikesi altında olan gelecekteki devlet için küresel destek ve Yahudi desteği sağlama gerekleri arasında en iyi nasıl gidip gelineceği konusunda kendisini yönlendiren, bir yandan da sahadaki gerçek durum hakkındaki bilgisini güncel tutan mektuplar alıyordu. 18 Şubat 1948'de Şaret Ben-Gurion'a, "Yalnızca kendimizi savunmaya yetecek kadar askerimiz olacak, ülkeyi ele geçirecek kadar değil" diye yazdığında, Ben-Gurion kendisine şu şekilde cevap verdi:

¹² İstihbarat subaylarına verilen emirden daha sonra da bahsedilecektir; İsrail Savunma Kuvvetleri Arşivleri, Dosya 2315/50/53, 11 Ocak 1948.

¹³ Ben-Artzi'ye (Bar-Zohar, [Ben-Gurion], s. 663'te aktarılan) ve Şaret'e (Ben-Gurion Arşivleri, Yazışmalar Bölümü, 23.02-1.03.48 belge 59, 26 Şubat 1948'de yer alan) mektuplarında görülebileceği üzere.

Eğer halihazırda satın almış olduğumuz silahları vaktinde teslim alırsak ve belki hatta BM tarafından bize sözü verilenlerin bir kısmını da alırsak, yalnızca [kendimizi] savunmakla kalmayıp aynı zamanda Suriyelilere kendi ülkelerinde öldürücü darbeler vurabilecek ve Filistin'i bir bütün olarak ele geçirebileceğiz. Bundan hiçbir şüphem yok. Bütün Arap kuvvetlerine göğüs gerebiliriz. Bu mistik bir inanç değil, pratik incelemeye dayalı, soğuk ve mantıklı bir hesap.¹⁴

Bu mektup, Şaret yurtdışına gönderildikten sonra birbirlerine yazdıkları diğer mektuplarla tamamen uyum içerisindedir. Yazışmaları Aralık 1947'de Ben-Gurion'un siyasi muhatabını Filistin'de Yahudilerin askeri üstünlüğüne inandırmaya çalıştığı bir mektupla başladı: "Hayfa ve Yafa'daki Arapları [istersek] açıktan öldürebiliriz."¹⁵ Hagana'nın Filistin'i bir bütün olarak ele geçirebileceğine ve dahasına ilişkin bu kendinden emin duruş, yalnızca Ürdünlülere verdikleri sözlerle kısıtlanarak, savaş süresince korunacaktı.

Pek tabii ki, ileride izah edeceğim üzere, politikaların hayata geçirilmesinde kriz anları oldu. Birbirinden uzak Yahudi yerleşimlerinin hepsini birden savunmanın ve Kudüs'ün Yahudi kısımlarına ikmal yollarının açık kalmasını sağlamanın imkânsızlığı kendini gösterdiğinde krizler çıktı. Ancak Siyonist liderlerin emrinde bulunan birlikler, Yahudi topluluğunun hem Arap dünyasıyla olası bir karşı karşıya gelmeye hem de yerel nüfusun temizlemeye hazırlanabilmesi için çoğu zaman yeterliydi. Dahası, Arap müdahalesi BM'nin Taksim Kararı'nın kabul edilmesinden beş buçuk ay sonra, 15 Mayıs 1948'de gerçekleşti. Bu uzun dönem boyunca Filistinlilerin çoğu, yürütülmeye çoktan başlamış olan Yahudi operasyonlarına karşı –paramiliter grupların çeşitli direnişler örgütlemeye çalıştıkları birkaç anklav dışında– savunmasız kaldı.

Bir tarih sürecinin soyut bir ideolojinin elle tutulur bir gerçeklik haline geldiği parçasını yeniden inşa etmek söz konusu olduğu zaman, tarihçiler olarak içlerinden birini tercih edebileceğimiz iki seçenek vardır. 1948 Filistin'i vakasında ilk seçenek okuyucunun dikkatini Siyonist liderlerin –Herzl'den Ben-Gurion'a kadar– gelecekteki Yahudi devletini mümkün olabildiği kadar çok sayıda Filistinliden arındırma arzularında

¹⁴ Ben-Gurion'un mektupları, a.g.e.

¹⁵ İsrail Devlet Arşivleri Yayınları, [Merkezi Siyonist Arşivleri ve İsrail Devlet Arşivleri Politik ve Diplomatik Belgeleri], Aralık 1947-Mayıs 1948, Kudüs 1979 (İbrance), Bel. 45, 14 Aralık 47, s.60.

ne kadar istikrarlı olduklarına çekmek ve sonrasında bunun 1948’de gerçekleştirilen fiili yerinden etmeler ile nasıl bağdaştığını açıklamak olurdu. Bu yaklaşım en üstün şekliyle, Siyonist “kurucu babalar”ın tahliyecî hayal ve planlarının şeceresini titizlikle çıkartan, tarihçi Nur Masalha’nın çalışmalarında temsil edilmektedir.¹⁶ Masalha, Filistin’i Arapsızlaştırma arzusunun, Theodor Herzl şahsında hareketin siyaset sahnesine ilk çıktığı andan bu yana Siyonist düşünüşün nasıl temel direklerinden birini oluşturduğunu gösteriyor. Gördüğümüz üzere, Ben-Gurion’un konuya değgin düşünceleri 1937’de açık bir şekilde dile getirilmişti. Ben-Gurion’un biyografisini yazan Michael Bar-Zohar konuyu şu şekilde açıklıyor: “İç tartışmalarda, kendine bağlı olanlara verdiği talimatlarda ‘İhtiyar’ net bir tavır sergiliyordu: Devletin toprakları içerisinde ne kadar az sayıda Arap kalırsa o kadar iyiydi.”¹⁷ Diğer seçenek ise, politika belirlemenin kademeli gelişimine odaklanarak strateji ve yöntemlere ilişkin kararların toplantıdan toplantıya nasıl aşama aşama sistematik ve kapsamlı bir etnik temizlik planında bütünleştiğini göstermeye çalışmaktır. Ben her iki seçeneğe de başvuracağım.

Gelecekteki Yahudi devletinde Filistinli nüfus hakkında ne yapılacağı meselesi manda yönetiminin sonuna yaklaşan aylar boyunca yoğun bir şekilde tartışılıyor ve Siyonist iktidar koridorlarında yeni bir düşünce boy gösterip duruyordu: “Denge”. Bu terim Filistin’de Araplar ile Yahudiler arasındaki “demografik denge”ye işaret etmektedir: Denge ne zaman Yahudi çoğunluk ya da Yahudilerin ülkeye tek başlarına sahip olması aleyhine değişse durum feci olarak tanımlanıyordu. Ve ister BM’nin Yahudilere teklif ettiği ister Siyonist hareketin kendi tanımladığı sınırlar dâhilinde, demografik denge Yahudi liderlerinin gözünde aynen öyleydi: Büyüyen bir facia.

Siyonist önderlik açmaza iki çeşit karşılık geliştirdi: Bunlardan biri kamuya, diğeryse Ben-Gurion’un etrafında topladığı sınırlı sayıdaki yakın çalışma arkadaşından oluşan ekibe yönelikti. Kendisinin ve çalışma arkadaşlarının açık bir şekilde Halk Meclisi (Filistin’deki Yahudi “parlamentosu”) gibi forumlarda dile getirmeye başladıkları aleni politika, ülkeye çok büyük bir Yahudi göçünü teşvik etme gerekliliği idi. Daha dar çevrelerde liderler artan göçün hiçbir zaman Filistinli çoğunluğa dengelemeye yetmeyeceğini kabul

¹⁶ Masalha, *Expulsion of the Palestini*

¹⁷ Bar-Zohar, [Ben-Gurion], s. 702.

ediyordu: Göç başka araçlarla birleşmeliydi. Ben-Gurion daha 1937'de, gelecekteki bir devlette sağlam bir Yahudi çoğunluğunun bulunmayışı hakkında arkadaşlarıyla tartışırken bu araçları tarif etmişti. Onlara böylesi bir gerçekliğin –bölgedeki Filistinli çoğunluğun– “rüyayı” –saf bir Yahudi Filistin'i– gerçekleştirmek için Yahudi yerleşimcileri zor kullanmaya mecbur edeceğini söylemişti.¹⁸ On yıl sonra, 3 Aralık 1947'de partisi Mapay'ın (Erets Yisrael İşçi Partisi) kıdemli üyeleri önünde yaptığı bir konuşmada BM Taksim Kararı'nın öngördüğü gibi kabul edilemez gerçekliklerle nasıl başa çıkılacağını daha açık bir şekilde ana hatlarıyla ifade etti:

Yahudi devletine tahsis edilen bölgelerde %40'lık bir Yahudi olmayan nüfus var. Bu bileşim Yahudi devleti için sağlam bir temel değildir. Ve bizlerin bu yeni gerçeklikle bütün şiddeti ve özgünlüğü ile yüzleşmemiz gerekiyor. Böylesi bir demografik denge Yahudi egemenliğini sağlama kabiliyetimizi tartışılır kılıyor... Ancak en az yüzde 80'i Yahudilerden oluşan bir devlet sürdürülebilir ve istikrarlı bir devlettir.¹⁹

2 Kasım'da, yani BM Genel Kurulu kararının kabul edilmesinden neredeyse bir ay önce, bir başka mekânda Ben-Gurion, mümkün olan en açık terimlerle ilk defa, yeni devletin Yahudilere mahsus bir devlet olmasını garantileyen alternatif ya da bütünleyici aracın etnik temizlikten oluştuğunu dile getirdi. Kendisini dinleyenlere, Yahudi devleti içerisindeki Filistinlilerin “beşinci kol” olabileceklerini ve durum buysa “ya topluca tutuklanabileceklerini ya da gönderilebileceklerini; gönderilmelerinin daha iyi olduğunu” söyledi.²⁰

Ancak bu stratejik hedef nasıl gerçekleştirilecekti? Simha Flapan, Siyonist liderlerin çoğunluğunun toplu ihraç noktasına kadar gitmeyecek olduklarını ileri sürüyor. Bir başka deyişle, Taksim Kararı'nın kabul edilmesinden sonra Filistinliler Yahudi hedeflere saldırmazlardı ve Filistinli elitler, şehirleri terk etmeselerdi Siyonist hareket için etnik olarak temizlenmiş bir Filistin vizyonunu uygulamak oldukça zor olacaktı.²¹ Ne var ki Flapan aynı zamanda Dalet Planı'nın Filistin'de etnik temizlik için bir ana plan olduğunu da kabul ediyor-

¹⁸ Ben-Gurion *günlüğündeki* 12 Temmuz 1937 tarihli uzun bir notta Yahudi önderliğinin Arapları Filistin'den nakletme iradesi ve gücüne sahibi olması dileğini ifade ediyor.

¹⁹ Konuşmanın tamamı David Ben-Gurion'un *BaMaaraha* [Savaşta], kitabında s. 255-72'de yayımlanmıştır.

²⁰ Merkezi Siyonist Arşivleri, 45/1 Protokol, 2 Kasım 1947.

²¹ Flapan, *The Birth of Israel*, s. 87.

du. Örneğin, Benny Morris'in mülteci sorununun gelişimi üzerine kitabının birinci baskısında sunduğu analizin aksine, buna karşılık kitabın ikinci baskısında bu analizinde yaptığı değişikliklerle son derece uyumlu olarak, Filistin'in etnik temizliğinin açık ana planı olan Dalet Planı boşlukta yaratılmamıştı.²² Nihai plan olarak zaman içerisinde, olayların sahada aşama aşama gelişimine tepki yoluyla, billurlaşan, somut durum odaklı bir politikadan doğmuştu. Ancak Siyonist ideoloji ve onun amaçladığı saf Yahudi devleti içerisinde bu tepkinin her zaman için sarsılmaz temelleri vardı. Böylelikle temel hedef –Filistin'in Arapsızlaştırılması– ta baştan beri netti, bunu en etkili biçimde gerçekleştirme araçlarıysa Filistinlilere ait, ileride yeni İsrail Yahudi devleti olacak toprakların fiili askeri işgaliyle etkileşim içinde geliyordu.

Artık topraklar tanımlanmış ve askeri üstünlük garantilenmiş olduğuna göre, Siyonist önderliğin Filistin'in mülksüzleştirilmesine yönelik dördüncü adımı kendilerinin böylesi büyük bir nüfusu yerinden etmelerine olanak sağlayacak asıl somut araçları devreye sokmaktı. Gelecekteki büyük Yahudi devletlerinin topraklarında 1947 Aralık'ı başlarında 1,3 milyon toplam Filistinli nüfusun 1 milyonu yaşamaktaydı, Yahudi topluluğu ise 600 bin nüfuslu bir azınlıktı.

Araçların Seçilmesi: Endişe Verici Olağanlık (Aralık 1947)

Arap Yüksek Komitesi, üç günlük bir grev ilan etti ve BM'nin Taksim Kararı'nı kabul etmesini protesto amaçlı bir sokak gösterisi düzenledi. Bu tepki biçimde bir yenilik yoktu: Zararlı ve tehlikeli addettikleri politikalara Filistinlilerin alışlagelmiş tepkisiydi –kısa ve etkisiz. Kimi eylemler kontrolden çıktı ve Kudüs'te eylemcilerin Yahudi dükkânlarına ve bir pazara saldırımları örneğinde olduğu gibi, Yahudi ticaret bölgelerine sıçradı. Ancak diğer hadiseler, Yahudi istihbaratına göre, BM kararıyla hiçbir alakası olmayan saldırılardı. Örneğin, neredeyse bütün İsrail tarih kitaplarının 1948 Savaşı'nın başlangıcı olarak nitelendirdikleri, bir Yahudi otobüsüne kurulan pusu gibi. Ebu Kışk çetesi tarafından düzenlenen eylemin gerisinde, herhangi bir ulusal gündemden çok aşiretçiliğe dayanan ve adliyeyle ilgilendiren güdüler vardı.²³

²² Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*.

²³ Bu olayın politik bağlantılı olmadığı Ben-Gurion'a bildirilmiştir. bkz. Ben-Gurion Arşivleri, Yazışmalar Bölümü, Bel. 7, Eizenberg'den Kaplan'a, 2 Aralık 1947.

Her halükârda eylemleri ve grevleri gözlemleyen yabancı muhabirler, üç gün geçtikten sonra sıradan Filistinlilerin eylemlere devam etmeye gitgide daha gönülsüz olduğunu gördüler ve belirgin bir normale dönüş arzusunun mevcut olduğunu bildirdiler. Ne de olsa pek çok Filistinli için 181 Sayılı Karar, tarihlerinde sıkıntılı ancak yeni olmayan bir sayfa anlamına geliyordu. Yüzyıllar boyunca ülke bir elden diğerine geçmiş, kimi zaman Avrupalı ya da Asyalı işgalcilere ait, kimi zaman da Müslüman imparatorlukların bir parçası olmuştu. Halkın yaşamıysa öyle ya da böyle değişmeden devam etmişti: Nerede olurlarsa olsunlar toprağı işlemişler ya da ticaretlerini yürütmüşlerdi ve hızla yeni duruma o da değişinceye kadar ayak uydurmuşlardı. Dolayısıyla köylüsü de kentlisi de ya bir Yahudi devletin ya da Britanya hâkimiyetinin yerini alacak bir başka yeni rejimin parçası olmanın ne anlama geleceğini görmeyi sabırla beklemekteydi. Kendilerini neyin beklediği, gerçekleşmek üzere olanın Filistin'in tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir evre oluşturacağı–sadece bir egemenin gidip diğerinin gelmesi değil, ülkede yaşayan insanların fiili olarak mülksüzleştirilmesi– konusunda pek çoğunun hiçbir fikri yoktu.

Filistinli toplumun gözleri şimdi, Arap Birliği'nin merkezi ve Britanyalıların kendisini ülkeden uzaklaştırdığı 1937 yılından bu yana sürgünde olan liderleri Hacı Emin el-Huseyni'nin geçici ikamet yeri olan Kahire'ye çevrilmişti. Kararın kabul edilmesinden sonraki ilk günler Arap liderleri tümenden bir düzensizlik içerisindeydi, ancak 1947 Aralık'ı boyunca bir çeşit politika kademeli olarak şekil kazanmaya başladı. Arap liderler, özellikle Filistin'e komşu ülkelerinkiler, konuya dair bireysel ya da şiddetli kararlar almamayı tercih etti. Ülkelerinde kamuoyunun, BM kararına karşı derhal harekete geçildiğini görmek istediğinin tamamen farkındaydılar. Sonuç olarak, Arap ülkeleri dışişleri bakanlarından oluşan Arap Birliği Meclisi, Filistinlilere silah gönderilmesini ve Arap Kurtuluş Ordusu (*Ceyşu'l-İnkaz*, kelime anlamıyla, "yakında gerçekleşecek tehlikeden kurtarma" anlamındaki *enkeze* fiilinden gelen "Kurtarma Ordusu") olarak anılacak bir pan-Arap gönüllü kuvvetinin kurulmasını tavsiye etti. Birlik bu ordunun başına Suriyeli bir general atadı. Ayın sonraki günlerinde bu orduya ait küçük gruplar Filistin'e sızmaya başlayarak, Danışmanlık'a halihazırda yolda olan Hagana operasyonlarının daha ileriye taşınmasını tartışma bahanesi sağladılar.

Şablon belirlenmişti ve bu açıdan 1947 yılının Aralık ayı, belki de Filistin'in etnik temizlik tarihinin en ilgi uyandırıcı bölümüdür. Filistin'i çevreleyen Arap başkentlerindeki ılımlı tepki Ben-Gurion'un Danışmanlık'ınca

hoş karşılanmıştı –Filistinlilerin kayıtsız, neredeyse uyuşuk tepkileriye onları *rahatsız* etmişti. Taksim Kararı'nın kabul edilmesinden sonraki üç gün içerisinde, Danışmanlık içerisindeki küçük, seçilmiş grup her gün bir araya geldi,²⁴ ancak, sonrasında az çok rahatladılar ve Çarşamba öğleden sonraları yapılan haftalık Yüksek Komuta toplantılarına ek olarak küçük grubun da bir gün sonra (genellikle Ben-Gurion'un evinde) buluşması düzenine geri döndü. Aralık ayındaki ilk toplantılar Filistinlilerin ruh hallerini ve niyetlerini değerlendirmeye ayrıldı. “Uzmanlar”, gönüllülerin ilk günlerde Filistinli köy ve kasabalara sızmalarına karşın halkın kendisinin hayatlarına normal olarak devam etmeye istekli görüldüğünü bildirdi.²⁵ Bu normallik hasreti, sonraki yıllarda en kötü krizlerinde ve mücadelelerinin en zayıf noktasında bile, Filistin'deki Filistinlilerin tipik bir özelliği olarak kaldı, 1948'den bu yana kendilerinden hep esirgenen de normallikti.

Normalliğe hızla dönüşmesi ve Filistinlilerin bir iç savaşa sürüklenmeme niyetleriye, gelecekteki Yahudi devletindeki Arap sayısını tamamen olmaya-caksa da şiddetli bir biçimde düşürmeye kararlı Siyonist önderlik için sorun teşkil ediyordu. Bir bahaneye ihtiyaçları vardı ve eğer Filistinlilerin ılımlı tepkileri devam ederse bahanenin yaratılması tabii ki daha zor olacaktı. “Şanslarına”; bir noktada Arap gönüllü ordusu düşmanca eylemlerinin hedefini Yahudi konvoylarına ve yerleşimlerine yönelecek kadar genişletti, böylece Danışmanlık'ın işgali ve yerinden etme politikasını bir tür meşru “misilleme” (İbranice *tagmul*) olarak ifade etmesini kolaylaştırdı. Ancak zaten 1947 Aralık'ında Danışmanlık, arzuladıkları Yahudi devleti içerisindeki Filistinliler konusunda izlemeyi düşündüğü stratejiyi tarif etmek için “girişim” (İbranice *yotsma*) kelimesini kullanmaya başlamıştı. “Girişim” gelişecek *tagmul* için bahane aramasızın Filistinli nüfusa karşı harekete geçmek anlamına geliyordu. Misilleme bahaneleri gitgide dikkat çekici biçimde eksik kalacaktı.

Palti Sela, etnik temizlik operasyonlarını hayata geçirmede çok önemli rol oynayacak istihbarat birimlerinin bir üyesiydi. Bu birimlerin görevlerinden biri, Filistin'in kırsal nüfusu içindeki ruh hali ve eğilimler hakkında günlük raporlar vermektir. Ülkenin kuzeydoğu vadilerinde konuşlanan Sela

²⁴ Ben-Gurion'un günlüğünde, 2 Aralık 1947'de yapılan böyle bir toplantıda Oryantalistlerin Filistinlileri su kaynaklarına ve ulaştırma merkezlerine saldırmayı önerdiği aktarılıyor.

²⁵ Çoğu köylünün savaşta yer almak istemediği değerlendirilmesi için, bkz. Ben-Gurion, [Günlük], 11 Aralık 1947.

iki taraftaki toplulukların çevrelerinde gelişmekte olan yeni siyasi gerçekliğe verdikleri tepkilerin bariz farklılıklarına şahırmıştı. Kibutslardaki ve kolektif ya da özel yerleşimlerdeki Yahudi çiftçiler, konutlarını saldırıya ve savunmaya hazır askeri karakollara –tahkimatı güçlendirerek, çitler örerek, mayınlar yerleştirerek vs.– çevirmişlerdi; her üye bir silah almış ve Yahudi askeri kuvvetine entegre edilmişti. Filistinli köyleriye Sela'yı şaşırtacak şekilde “hayatlarına her zamanki gibi devam ediyordu”. Aslında ziyaret ettiği üç köyde –İndür, Dabburiyye ve Ayn Mahel– insanlar onu her zamanki gibi karşılamıştı, olası bir takas müşterisi gözüyle bakarak buyur etmişler, alışveriş yapmış, karşılıklı olarak nezaket sözleri söylemiş ve birbirlerine son gelişmelerden bahsetmişlerdi. Bu köyler, Arap Lejyonu'nun ülkedeki Britanya kolluk kuvvetinin bir parçası olarak konumlandığı Afûle'deki Britanya hastanesi yakınındaydı. Ürdünlü askerler de duruma normal gözüyle bakıyor gibiydi ve herhangi bir özel hazırlığa girişmemişlerdi. 1947 Aralık'ı boyunca, Sela'nın aylık raporunda özetlediğine göre: Normallik kural, gerginlik istisna.²⁶ Eğer bu insanlar uzaklaştırılacaklarsa bu, onların gösterdiği herhangi bir saldırganlık sebebiyle “misilleme” olarak yapılamazdı.

DANIŞMANLIK'TA DEĞİŞEN HAVA: MİSİLLEMEDEN GÖZDAĞINA

Kızıl Ev'in en üst katında 10 Aralık 1947, Çarşamba günü öğleden sonra hayal kırıklığı içerisindeki Danışmanlık durumu değerlendirmek için bir araya geldi. Konuşmaların başını iki katılımcı çekiyordu: Ezra Danin ve Yehoşua Palmon.²⁷

Ezra Danin daha önce bahsedildiği üzere, Arapça bilgisi sebebiyle (Suriye'de doğmuştu) istihbarat birliğine davet edilmiş bir narenciye korusu işletmecisiydi. Danin 1940 yılında Hagan'a'ya katıldığında 40'lı yaşlarının ortasındaydı; 1947'de, gerek Filistin topluluğu içinde gerek komşu Arap ülkelerinde Yüksek Komuta için casusluk yapan Arap Yahudilerinin ve yerli Arap işbirlikçilerin çalışmalarını denetleyen Hagan'a'nın “Arap Bölümü”nün başına geldi. Mayıs.1948'de yeni bir rol üstlendi: Etnik temizlik operasyonu ciddi bir şekilde başladığında, Yahudi kuvvetlerinin işgal sonrası etkinlikle-

²⁶ Hagana Arşivleri, 205.9.

²⁷ Bu toplantı Ben-Gurion'un günlüğünde bir gün sonra, 11 Aralık 1947 tarihinde aktarılıyor; daha sınırlı bir forum halinde gerçekleşmiş olabilir.

rini denetlemek. Adamları, bir Filistinli köyünün ya da mahallesinin işgal edilmesinden sonra uygulanan işlemlerden sorumluydu. Yani geçmişte Yahudilere saldırdığından ya da Filistin ulusal hareketine mensup olduğundan şüphelenilen ya da yalnızca intikam alma fırsatından istifade eden yerel muhbirler tarafından sevilmeyen insanları muhbirler yardımıyla arayıp buluyor ve kimliklerini saptıyorlardı. Bu şekilde seçilen insanlar genellikle anında infaz ediliyorlardı. Danin sık sık bu operasyonları bizzat teftiş etmeye geliyordu. Birliği aynı zamanda bir köy ya da kasaba işgal edilir edilmez “askerlik çağındaki”, yani on ile elli yaş arasındaki tüm erkekleri diğer köylülerden ayırmaktan sorumluydu. Ayrılanlar daha sonra “yalnızca” uzaklaştırılıyor ya da uzun dönemler boyunca savaş esiri kamplarında tutuluyordu.²⁸

Yehoşua (“Yoş”) Palmon, pek çok açıdan Danin’in yardımcısıydı ve seçme, sorgulama ve kimi zamanlar da infaz politikalarının uygulanmasına büyük bir kişisel ilgi besliyordu. Danin’den genç olan ve Filistin’de doğan Palmon’un daha o zaman etkileyici bir askeri kariyeri vardı. 1941 yılında Britanya komando birliğinin bir üyesi olarak Suriye’nin ve Lübnan’ın işgalinde yer aldı, bu işgal Vichy Fransa’sının oradaki egemenliğine son verdi. Danin’in ve Palmon’un emrindeki subaylar, tanınmamak için soluk haki üniformalar giymelerine karşın onları ayırt etmeyi çabucak öğrenen pek çok Filistinli tarafından tanınıyor ve kendilerinden korkuluyordu. Yüzlerce köyde perde arkasında etkindiler ve Nekbe’nin sözlü tarihi bu insanlara ve işledikleri zulümlere atıflarla doludur.²⁹

Ancak 10 Aralık 1947’de Danin ve Palmon henüz halkın gözünde tanınmıyorlardı. Filistinli kentli elitlerin evlerini terk ettikleri ve Suriye, Lübnan ve Mısır’daki kışlık konutlarına taşındıklarını bildirerek toplantıyı açtılar. Bu, kentlilerin bir gerginlik anında verdikleri tipik bir tepkiydi –etraf sakinleşene kadar güvenli bir yere taşınmak. Hal böyleyken içlerinde Benny Morris gibi revizyonistlerin de bulunduğu İsraili tarihçiler, bu geleneksel geçici çıkışları, bizlere bundan İsrail’in sorumlu olmadığını anlatmak amacıyla “gönüllü kaçış” olarak yorumlamıştır. Oysa bu kişiler tamamen daha sonra evlerine geri dönme niyetiyle gidiyordu, gelgelelim İsraililer tarafından bunu yapmaları engellenecekti: Nüfusu azaltma hedefiyle yerel halka yönelik başka herhangi bir eylem ne

²⁸ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 49/5492/9, 19 Ocak 1948.

²⁹ bkz. www.palestineremembered.com - sözlü tarih tanıklıklarını derleyen interaktif bir web sitesi.

kadar yerinden etmeyse, insanların yurtdışında kısa bir süre kaldıktan sonra evlerine dönmelerine izin vermemek de o kadar yerinden etmedir.

Danin, Yahudi saldırısı korkusuyla Arap köylerine yakın yerlere yerleşen çeşitli Bedevi kabileleri ayrı tutulursa, Filistinlilerin BM tarafından sınırları belirlenen Yahudi devletinin dışındaki bölgelere taşındığı bundan başka bir olay tespit edemediklerini bildirdi. Bundan ötürü hayal kırıklığına uğramış gibi görünüyor, çünkü neredeyse aynı cümle içerisinde –Filistinliler yakasından herhangi bir saldırganlık girişimi ya da eğilimi olmamasına karşın– daha saldırgan bir politika çağrısında bulunuyor ve Danışmanlık'a bu politikanın faydalarını açıklamaya koyuluyor: Muhabirleri kendisine, Filistinlilere yönelik şiddetli eylemlerin onları çok korkutacağını, bunun da “Arap dünyasından gelecek yardımı işe yaramaz hale getireceğini” söylemiş, böylece Yahudi kuvvetlerin onlara ne isterlerse yapabileceklerini ima etmişler.

“Şiddetli eylem derken neyi kastediyorsunuz?” diye soruyor Ben-Gurion.

“Trafığı (otobüsleri, tarım ürünleri taşıyan kamyonları ve özel araçları) tahrip etmek... Yafa'da balıkçı teknelerini batırmak, dükkânlarını kapatmak ve fabrikalarına hammadde ulaşmasını engellemek.”

“Buna nasıl tepki verecekler?” diye soruyor Ben-Gurion.

“İlk tepki isyan olabilir ancak sonunda mesajı alacaklardır.” Böylece temel hedef, nüfusun kaderinin Siyonistlerin insafına kalmış olmasını garanti altına almaktır. Ben-Gurion bu öneriyi beğenmiş gibi görünüyor ve üç gün sonra Şaret'e genel fikri açıklamak için bir mektup yazıyor: Yahudi bölgelerindeki Filistinli topluluğunun kaderi “insafımıza kalmış” olacak ve “onları açıktan öldürmek” de dâhil olmak üzere Yahudiler ne isterse yapılabilecek.³⁰

Danışmanlık'ta bir yere kadar şeytanın avukatlığını yapmaya çalışansa gene bir başka Suriye Yahudisi olan Eliyahu Sason'du; Danin ve Palmon'un ortaya koydukları yeni saldırgan yaklaşım konusunda tereddütlü görünüyordu. 1927'de Filistin'e göç etmişti ve belki de Danışmanlık'ın en ilgi çekici ve çelişik duyular besleyen üyesiydi. 1919'da, Siyonist olmadan önce, Suriye'deki Arap ulusal hareketine katılmıştı. 1940'larda esas rolü, Filistinli topluluk içerisinde ve aynı zamanda komşu Arap ülkelerinde “böl ve yönet” politikası yürütmektir.

³⁰ Ben-Gurion, [Günlük], 11 Aralık 1947 ve Moşe Şaret'e mektup için bkz. G. Yogeve, (der.), *Teudot mediniyot e-diploma iyot, Detsember 1947-Mai 1948* [Siyasi ve Diplomatik Belgeler, Aralık 1947-Mayıs 1948], Kudüs, İsrail Devlet Arşivleri 1980, s. 60.

Böylece Ürdünlü Haşimi krallığı ile Filistin'in geleceği üzerine ittifakın güçlendirilmesine yardımcı oldu, Filistinli grupları birbirlerine düşürme girişimleri ise Siyonist önderliğin ülkenin bütününde kapsamlı bir etnik temizlik yöneline yaklaşmasıyla hükümsüz kaldı. Ancak, örneğin, Ariel Şaron'un 1981'de savunma bakanlığı sırasında, Arabiyat profesörü Menahem Milson'un tavsiyesi üzerine, Filistin direniş hareketini baltalamak amacıyla işgal altındaki Batı Şeria'da İsrail yararına bir örgütlenme olarak "Köy Birlikleri" kurma girişiminde görebileceğimiz gibi, Sason'un "böl ve yönet" mirası sonraki yıllarda İsrail politikası üzerinde kaçınılmaz etkisini gösterdi. Bu kısa süreli ve sonuçsuz bir çaba oldu. Daha başarılı bir örnekse, daha 1948 yılında, Dürzi azınlığın İsrail ordusu içerisinde daha sonra İşgal Altındaki Bölgeler'de Filistinlileri bastırma için başlıca araç haline gelecek birliklere dâhil edilmesi idi.

10 Aralık toplantısı, Sason'un kendi deyimiyle "kapsamlı bir plan" –yani yerel nüfusun uzaklaştırılması– gereksinimine karşın, çalışma arkadaşlarını bütün Arap nüfusuna düşman gözüyle bakmayıp "böl ve yönet" taktiklerini kullanmaya devam etmenin gene de akıllıca olduğuna ikna etmeye uğraştığı son toplantı olacaktı. 1930'larda, Filistinli lider Hacı Emin el-Huseyni'nin hasımlarından oluşan, "barış çeteleri" denen Filistinli grupları silahlandırmaktaki rolünden dolayı kendisiyle çok iftihar ediyordu. Bu birlikler, Arap İsyanı sırasında Filistin ulusal örgütlerine karşı savaştılar. Sason şimdi bu böl ve yönet taktiklerini kimi sadık Bedevi kabilelerine uygulamak istiyordu.

ARALIK 1947: İLK EYLEMLER

Danışmanlık yalnızca yeni işbirlikçi "Arapları" kazanma düşüncesini reddetmekle kalmadı, o sıralarda Orde Wingate'in tavsiyesi üzerine benimsemiş oldukları "misilleme" düşüncesinden bütünüyle vazgeçmeyi önerecek kadar ileri gitti. Toplantının çoğu katılımcısı, sistematik bir gözdağı kampanyası "angajmanı" yönünde görüş bildirdi; Ben-Gurion onayladı ve yeni politika, toplantının ertesi günü uygulamaya geçti.

İlk adım iyi örgütlenmiş bir tehdit kampanyasıydı. Özel Hagana birimleri köylere girerek "sızmalar" (yani "Arap gönüllüleri") aramaya koyuldular ve yerel halkı Arap Kurtuluş Ordusu ile işbirliği yapmamaları konusunda uyarı bildiriler dağıttılar. Böylesi bir baskına karşı herhangi bir direniş, genellikle Yahudi askerlerinin rasgele ateş açması ve çok sayıda köylüyü öldürmesi

ile sonuçlanıyordu. Hagana bu baskınları “şiddetli keşif” (*ha-siyur ha-alim*) olarak adlandırıyordu. Bu da, 1930’larda Hagana’ya Filistinli köylülere karşı bu terörist yöntemi kullanmayı öğretmiş olan Orde Wingate’in mirasının bir parçasıydı. Ana düşünce, gece yarısına yakın savunmasız bir köye girmek, orada birkaç saat kalmak, evinden çıkmaya cesaret edenlere ateş etmek ve sonra da çekip gitmekti. Wingate’in günlerinde dahi bu bir misilleme saldırısı ya da cezalandırıcı bir eylemden çok bir güç gösterisi olarak düşünülüyordu.

Aralık 1947’de, Wingate’in taktiklerinin yeniden canlandırılması için böyle iki savunmasız köy seçilmişti: Deyr Eyyub ve Beyt Affâ. Bugün, özellikle de kışın, Filistin’in iç ovalarının dikenli, sarı karaçalıları yeşile dönerken, er-Remle şehrinden güneydoğu istikametine 15 kilometre kadar giderseniz, tuhaf bir görüntüye rast gelirsiniz: Açık bir arazide, hayali bir kare biçimindeki görece geniş bir meydanı çevreleyerek uzanan çakıl ve taş sıraları. Bunlar Deyr Eyyub’un taş duvarlarıydı. 1947’de, taş yığını 500 kadar sakini olan köyün korunmasından ziyade estetik sebeplerle yapılmış alçak bir taş duvardı. Çoğu sakini Müslüman olan, adını Hz. Eyüb’den alan köyde, insanlar bölgeye özgü taş ve kerpiçten evlerde yaşıyorlardı. Yahudi saldırısından hemen önce köy sevindirici bir şekilde halihazırda 51 öğrencinin kaydolduğu yeni okulun açılışını kutluyordu. Hepsi köylülerin aralarında topladığı paralarla yapılabilişti, öğretmen maaşını da bu paradan ödeyebileceklerdi. Ancak eğlenceleri gece saat onda yirmi kişilik Yahudi birliğinin –Aralık ayında pek çok köyde olduğu gibi herhangi bir savunma mekanizması mevcut olmayan– köye girmesi ve askerlerin eve rasgele ateş açmaya başlamasıyla aniden bozuldu. Köy tamamen yok edildiği Nisan 1948’de zorla tahliye edilmeden önce üç kez daha saldırıya uğradı. Yahudi kuvvetleri, Aralık ayında Gazze Şeridi’ndeki Beyt Affâ’ya da benzeri bir saldırı gerçekleştirdiler, ancak burada saldırı başarıyla bir şekilde püskürtüldü.³¹

Halkı uyaran tehdit bildirileri, ayrıca Filistin sınırındaki Suriye ve Lübnan köylerine de dağıtıldı:

Eğer savaş köyünüze gelecek olursa, köylülerin eşleri ve çocukları ile beraber kitlesel olarak uzaklaştırılmalarına sebep olacaktır. Böylesi bir akıbete uğramak istemeyenlere diyorum ki: Bu savaşta acımadan

³¹ Aktaran *The New York Times*, 22 Aralık 1947. Hagana raporu 14 Aralık’ta Yigael Yadin’e gönderilmişti; bkz. Hagana Arşivleri, 15/80/731.

öldürmek var, merhamet ise yok. Eğer bu savaşa katılmıyorsanız ev-
lerinizi ve köylerinizi terk etmeniz gerekmeyecektir.³²

Bunları, Filistin'in kırsal ve kentsel alanları boyunca sınırlı bölgelerde gerçekleştirilen imha operasyonları izledi. Kırsal kesimdeki eylemler başta tereddütlüydü. Yukarı Celil'in doğusunda üç köy seçilmişti: Hısas, en-Nâime ve Cahula. Ancak operasyon, belki de Yüksek Komuta o aşama için fazla iddialı bulunduğundan, iptal edildi. Öte yandan bu iptal, kuzeydeki Palmah komutanı Yigal Allon tarafından büyük ölçüde göz ardı edildi. Allon en azından bir köye saldırmayı tecrübe etmek istemişti ve Hısas'a saldırmaya karar verdi.

Hısas, yüz metre genişliğinde doğal bir taraça olan Hula Ovası'nın kuzey kısmında eşsiz bir topografik bölgede konumlanmış, birkaç yüz Müslümanın ve yüz Hristiyanın bir arada barış içerisinde yaşadığı küçük bir köydü. Bu taraça, Hula Gölü'nün binlerce yıl önce yavaş yavaş çekilmesiyle oluşmuştu. Yabancı seyyahlar eskiden bu köyü gölün kıyısındaki konumunun doğal güzelliği ve Hasbani Nehri'ne yakınlığı sebebiyle ziyaret ederlerdi.³³ 18 Aralık 1947'de Yahudi birlikleri köye saldırdı ve gecenin köründe, köy sakinleri henüz uykularındayken rasgele evleri havaya uçurmaya başladılar. Saldırıda aralarında beş çocuk da bulunan on beş köylü öldürüldü. Bu hadise, gelişmekte olan olayları yakından takip eden *New York Times*' muhabirini dehşete düşürdü. Gidip Haganadan bir açıklama talep etti, Hagana önce operasyonu yalanladı. Araştırmacı muhabir işin peşini bırakmayınca sonunda kabul ettiler. Ben-Gurion eylemin onayları olmadan gerçekleştirildiğini öne sürerek kamuoyu önünde dramatik bir özür diledi, ancak birkaç ay sonra, Nisan'da bu saldırıyı başarılı operasyonlar listesine dâhil etti.³⁴

Danışmanlık 17 Aralık Çarşamba günü yeniden toplandığında, Ben-Gurion tarafından Danışmanlık organını kurmadan önce bir "ulusal strateji" formüle etmeleri için görevlendirilen iki subay, Yohanan Ratner ve Fritz Eizenshtater (Eşet) de aralarına katılmıştı. Toplantıda başarılı Hısas operasyonundan çıkarılabilecek sonuçlar enine boyuna konuşuldu ve kimi üyeler köylerin imhasını, insanların sürülmesini ve yerlerinin Yahudi yerleşimci-

³² İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 51/957, Dosya 16.

³³ Merkezi Siyonist Arşivleri, Rapor S25/3569, Danin'den Sason'a, 23 Aralık 1947.

³⁴ *The New York Times*, 20 Aralık 1947 ve Siyonist Yürütme'de Ben-Gurion tarafından yapılan konuşma, 6 Nisan 1948.

lerce alınmasını içeren yeni “misilleme” operasyonları çağrısında bulundu. Ertesi gün Yahudi topluluğunun savunma işlerinden sorumlu daha geniş resmi organı olan “Savunma Komitesi” önünde Ben-Gurion önceki gün gerçekleşen toplantıyı özetledi. Operasyon, “Bize ordunun bütün bir köyü imha edip tüm sakinlerini yerinden edebilecek yeterlikte olduğu anlatıldı; sahiden, bunu yapalım!” diyen ultra Ortodoks Yahudiler birliği *Agudat Yisrael*’in temsilcisi de dâhil olmak üzere herkesi heyecanlandırmış gibi duruyordu. Komite aynı zamanda bu gibi operasyonların her birine istihbarat subaylarının atanmasını da onayladı. Bu kişiler etnik temizliğin sonraki aşamalarını hayata geçirmekte hayati bir rol oynayacaklardı.³⁵

Yeni politika aynı zamanda Filistin’in kentsel alanlarını da hedef alıyordu ve Hayfa ilk hedef olarak belirlenmişti. İlginçtir, bu şehir, ana akım İsraili tarihçiler ve revizyonist tarihçi Benny Morris tarafından Siyonistlerin yerel nüfusa karşı gerçekten iyi niyetli olduğunun örneği olarak ayrı tutulur. 1947 sonundaki gerçeklikse çok farklıydı. BM’nin Taksim Kararı’nın kabul edilmesini izleyen sabahtan itibaren şehirdeki 75 bin Filistinli, İrgun ve Hagana tarafından ortak olarak yürütülen bir terör kampanyasına maruz kaldı. Yahudi yerleşimciler son on yıllarda gelmiş oldukları için, evlerini dağın yüksek kısımlarına kurmuşlardı. Böylelikle topografik olarak Arap mahallelerinin üstünde yaşıyorlardı ve mahalleleri kolaylıkla topa tutabilir ya da hedef gözeterek ateş edebilirlerdi. Aralık’ın ilk günlerinden itibaren bunu sık sık yapmaya başlamışlardı. Başka göz korkutma yöntemleri de kullanıyorlardı: Yahudi birlikleri patlayıcılarla dolu varilleri ve büyük çelik topları Arap yerleşim alanlarına yuvarlıyor ve yollara yanıcı maddeyle karışık yağ döküp ateş veriyorlardı. Paniğe kapılmış Filistinliler bu ateşten ırmakları söndürmek için evlerinden çıktıkları anda da üzerlerine makinalı tüfekle ateş açılıyordu. İki topluluğun hâlâ etkileşim içerisinde olduğu bölgelerde Hagana, Filistinlilerin tamirhane garajlarına arabalar getiriyor, patlayıcı maddeler ve ateşleme mekanizmaları taşıyan arabalarla ölümlere ve kaosa yol açıyordu. Bütün bu saldırıların arkasında *mistarvim*’lerden –İbranicede kelime anlamıyla “Araplaşan”, yani Filistinli kılığına giren Yahudiler– müteşekkil Hagana’ya ait özel bir birlik olan ha-Şahar (“Şafak”) vardı. Bu operasyonların beyni, “Şafak” birliklerinin başında olan Dani Agmon isimli bir şahıstı. Palmah’ın resmi tarihçisi web sitesinde şöyle demektedir: “[Hayfa’daki] Filistinliler Aralık’tan

³⁵ Ben-Gurion Çarşamba toplantısını günlüğünde özetlemiştir, 18 Aralık 1947.

sonra kuşatma ve tehdit altındaydı.”³⁶ Ancak daha kötü şeyler yaşanacaktı.

Şiddetin erken patlak vermesi, karışık Hayfa şehrindeki görece uzun bir tarihe sahip işçi işbirliği ve dayanışmasına üzücü bir son verdi. Bu sınıf bilinci her iki ulusal önderlik, özellikle de Yahudi sendika hareketi tarafından 1920 ve 1930’larda frenlenmişti, ancak her türden işverene karşı ortak sanayi eylemlerini harekete geçirmeye, durgunluk ve kıtlık zamanlarında karşılıklı yardımlaşmayı canlandırmaya devam ediyordu.

Şehirdeki Yahudi saldırıları, Yahudilerin ve Arapların omuz omuza çalıştıkları başlıca alanlardan birinde tansiyonu yükseltti: İraqi Petroleum Company’nin liman bölgesindeki rafineri tesisinde. Bu, İrgun’a bağlı bir çetenin, tesise girmek için bekleyen kalabalık bir Filistinli grubun ortasına bomba atmasıyla başladı. İrgun bunun daha önce Arap işçilerin Yahudi çalışma arkadaşlarına karşı gerçekleştirdikleri bir saldırının misillemesi olduğunu iddia etti; ki bu, Arap ve Yahudi işçilerin daha iyi çalışma koşulları elde etmek için Britanyalı işverenlerine karşı çoğunlukla güçlerini birleştirdikleri bir endüstriyel alanda yeni bir olguydu. Ancak BM Taksim Kararı bu sınıf dayanışmasını ciddi oranda çökertti ve gerilim daha da yükseldi. Arap kalabalıkların içine bomba atmak, 1947’den önce de yaptığı gibi İrgun’a özgü bir şeydi. Rafinerilerde gerçekleşen bu saldırı ise, Filistinlileri Hayfa’dan korku yoluyla kovmaya yönelik yeni planın bir parçası olarak Hagana güçleriyle işbirliği içerisinde gerçekleştirilmişti. Filistinli işçiler birkaç saat içerisinde tepki gösterdiler ve ayaklanıp en kötü ama aynı zamanda en son Filistin karşı saldırılarından biriyle çok sayıda –otuz dokuz– Yahudi işçiyi öldürdüler; bu en sonuncuydu çünkü olağan misilleme çatışmaları bu noktada durdu.

Bir sonraki aşama Filistin’in tarihinde yeni bir sayfa açtı. Danışmanlık’ın bir parçası olarak Hagana’nın Yüksek Komuta’sı, başka şeylerin yanı sıra eylemlerine karşı Britanyalıların ne kadar tetikte olduğunu da sinama hevesiyle bir köyü tamamıyla yağmalamaya ve sakinlerinin büyük bir kısmını katletmeye karar verdi. O sırada Britanya yetkilileri, kanun ve nizamı sağlamaktan hâlâ sorumluydular ve Filistin’de varlıkları oldukça fazlaydı. Yüksek Komuta’nın seçtiği köy, Filistin’in 1930’larda en çok saygı gösterilen ve en karizmatik liderlerinden, 1935’te Britanyalılar tarafından öldürülen Şeyh İzzeddin el-Kassam’ın kabrinin bulunduğu Beledüş-Şeyh’ti.

³⁶ Yaakov Markiviski, [Bağımsızlık Savaşı’nda Hayfa Muharebesi], Yossi Ben-Artzi (der.), [Hayfa’nı Gelişimi, 1918-1948].

Kassam'ın günümüzde de mevcut olan mezarı, Hayfa'nın yaklaşık on kilometre doğusunda bulunan köyün az sayıda kalıntısından biridir.³⁷

Yerel bir komutan olan Hayim Avinoam “köyün etrafını sarmak ve ola-bildiğinde çok erkeği öldürmek, mülke zarar vermek, kadın ve çocuklara saldırmaktansa kaçınmak” emri almıştı.³⁸ Saldırı 31 Aralık günü gerçekleş-ti ve üç saat sürdü. Altmış aşkın Filistinlinin ölümüyle sonuçlandı, hepsi erkek değildi. Ancak burada kadınlar ve erkekler arasında hâlâ yapılmakta olan ayrıma dikkat edelim: Danışmanlık bir sonraki toplantısında böyle bir ayrımın gelecek operasyonlar için gereksiz bir zorluk olduğuna karar verdi. Beledü's-Şeyh'teki saldırıyla eşzamanlı olarak, Hayfa'daki Hagana birlikleri daha zorlayıcı bir eylemle zemin yokladı: Şehrin Arap mahallelerinden biri olan Vadi Ruşmiyye'ye girdiler, mahalle sakinlerini evlerinden attılar ve evle-ri havaya uçurdular. Bu hareket Filistin'in kentsel bölgelerinde etnik temizlik operasyonunun resmi başlangıcı olarak görülebilir. Bu zulümler gerçekleşir-ken Britanyalılar gözlerini yumdular.

İki hafta sonra, Ocak 1948'de Palmah, yaratılan ivmeyi Hayfa'nın görece izole edilmiş Havassa mahallesine saldırıp sakinlerini yerinden etmek için “kullandı”. Burası aslında barakalardan oluşan ve 1920'lerde oraya iş arama-ya gelmiş, hepsi iç karartıcı koşullarda yaşayan yoksul köylülerin oturduğu, şehrin en fakir semtiydi. O zamanlar şehrin bu doğu kısmında, beş bin Filis-tinli yaşamaktaydı. Barakalarla beraber mahalle okulu da havaya uçuruldu. Bir yandan da yaratılan panik birçok insanın kaçmasına sebep oldu, Okul, şimdi Tel Amal mahallesi içinde kalan Havassa'nın kalıntıları üzerinde yeni-den inşa edildi, ancak bu bina da kısa zaman önce yeni Yahudi okuluna yer açmakamacıyla yıkıldı.³⁹

OCAK 1948: MİSİLLEMAYE VEDA

Bu operasyonlara İrgun ve Ştern Çetesi'nce gerçekleştirilen terörist ey-lemeler eşlik etti. Hayfa'nın Arap mahallelerine ve diğer şehirlere korku sala-

³⁷ *Filastin*, 31 Aralık 1947.

³⁸ Uri Milştayn, [Bağımsızlık Savaşı Tarihi], c. 2, s. 78.

³⁹ Benny Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 156 ve Uri Milştayn, [Bağımsızlık Savaşı Tarihi], c. 2, s. 156.

bilmelerinde, Britanyalıların kanun ve nizam sorumluluğundan yavaş yavaş ancak bariz bir şekilde çekilmelerinin doğrudan etkisi oldu. Yalnızca Ocak ayının ilk haftasında, İrgun daha önceki dönemlerden daha çok sayıda terörist saldırı gerçekleştirdi. Bunların arasında, Yafa'daki yerel ulusal komitenin merkezi olan Seraya binasının bombalanması da vardı, evin yıkılmasına ve yirmi altı kişinin ölümüne sebep oldu.⁴⁰ Arkasından İspanyol konsolosunun da aralarında bulunduğu çok sayıda insanın ölmesine sebep olan Batı Kudüs, Katamon'daki Semiramis Otel'i'nin bombalanması geldi. Bu son olayın, son Britanya Yüksek Komiseri Sir Alan Cunningham'ı, Ben-Gurion'a zayıf bir şikâyetle bulunmaya sevk ettiği görülüyor. Ben-Gurion eylemi kamuoyu önünde ya da şahsi olarak kınamayı reddetti. Hayfa'da artık bu gibi eylemler gündelikvakalardı.⁴¹

Cunningham sonraki haftalarda Hagana'nın politikasının misillemeden saldırgan teşebbüslere dönüştüğünü fark edince, Ben-Gurion'a bir daha başvurdu, ancak protestoları göz ardı edildi. Mart 1948'de Ben-Gurion ile son görüşmesinde Siyonist lidere, kendi kanısınca Filistinliler ülkede huzuru korumaya çabalarken, Hagana'nın meseleyi büyötmek için elinden geleni yaptığını söyledi.⁴² Bu Ben-Gurion'un değerlendirmesiyle çelişmiyordu. Ben-Gurion Cunningham ile buluşmasından kısa bir süre sonra Yahudi Ajansı Yürütme Kurulu'na: "Filistinli kitlelerin çoğunluğunun taksimi bir oldubitti olarak kabul ettiğini, bunun üstesinden gelmelerinin ya da bunu reddetmelerinin mümkün olduğuna inanmadıklarını düşünüyorum... Belirleyici çoğunluk bizimle savaşmak istemiyor" dedi.⁴³ Paris'teki Yahudi Ajansı temsilcisi Emil Naccar mevcut gerçeklik böyleyken etkili bir propaganda politikasını nasıl yürüteceğini düşünüyordu.⁴⁴

Hayfa'daki Filistinlilerin ulusal komitesi, Hayfa Britanyalıların son çekileceği yer olacağı için en azından o zamana kadar onların himayesine bel bağ-

⁴⁰ Ulusal komiteler 1937'de Filistin'in çeşitli şehirlerinde, her birindeki Filistinli topluluğu için olağanüstü durum önderliği biçiminde hareket etmek üzere yerel ileri gelenlerden oluşturulan organlardı.

⁴¹ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 50 ve Milştayn, [Bağımsızlık Savaşı Tarihi], c. 3, s. 74-5.

⁴² Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 55, n. 11.

⁴³ [Politik ve Diplomatik Belgeler], Belge 274, s. 460.

⁴⁴ a.g.e, Belge 245, s. 410.

layabileceklerini hatalı bir şekilde varsayarak tekrar tekrar Britanyalılardan destek aradı. Bu gerçekleşmeyince, Filistin içinde ve dışındaki Arap Yüksek Komitesi üyelerine, kılavuzluk ve yardım talebiyle çok sayıda çaresiz mektup göndermeye başladılar. Ocak ayında küçük bir gönüllü grubu şehre vardı ancak o zamana kadar kimi ileri gelenler ve topluluk liderleri BM Taksim Kararı'nı kabul ettikleri andan itibaren Yahudi komşuları tarafından mülklerinden edilmeye mahkûm olduklarını fark etmişlerdi. Bu insanlar, Osmanlı'nın son döneminde beraber yaşamak için önce kendilerinin davet ettiği, Avrupa'dan beş parasız ve sefil bir halde gelen ve büyüyen bir kozmopolit şehri paylaştıkları insanlardı –BM'nin o vahim kararına kadar.

Bu arka planla beraber –pek çoğu zengin tüccarlar olan, gidişleri yerel ticareti ve alım satımı mahvederek şehrin daha yoksul kesimlerine ek bir yük bindiren– 15 bin kadar Filistinli elitin Hayfa'dan toplu göçü hatırlanmalıdır.

Ocak 1948'in başına kadarki Arap etkinliğinin genel doğasından bahsedilmeden tablo tamamlanmış olmaz. Aralık 1947 boyunca başıbozuk Araplar Yahudi konvoylarına saldırmış, ancak Yahudi yerleşimlerine saldırmaktan sakınmışlardı.⁴⁵ Kasım ayında Danışmanlık bu gibi her saldırıya misilleme politikasını zaten tanımlamıştı. Ancak Siyonist liderler arasındaki hissiyat daha şiddetli eylemlere yönelmeleri gerektiği gibi.

UZUN SEMİNER: 31 ARALIK-2 OCAK⁴⁶

Danışmanlık 31 Aralık 1947 Çarşamba günü, Beledü'sh-Şeyh halkının katliama uğramasından yalnızca birkaç saat önce toplandığında Yosef Weitz "Bu yeterli değil," diye bağırdı. 1940'ların başında özel olarak günlüğüne yazdığı şeyleri şimdi açık bir şekilde öneriyordu: "Artık onlardan kurtulmanın zamanı değil mi? Neden bizim için tehlike oluşturdukları halde bu dikenleri aramızda tutmaya devam ediyoruz?"⁴⁷ Misilleme, köylere saldırıların ve arkasından köylerin işgal edilmesinin temel amacını gözden kaçırdığı için, ona modası geçmiş bir yöntem gibi geliyordu. Belirsiz nakil düşüncelerini

⁴⁵ Rivlin ve Oren, [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü], yayıncının notu, s. 9.

⁴⁶ Uzun Seminer'in tutanak metni ha-Kibuts ha-Meuhad Arşivleri'ndedir, Aaron Tsziling'in özel koleksiyonu.

⁴⁷ Ben-Gurion, [Günlük], 31 Aralık 1947.

arkadaşları için somut bir politikaya çevirerek hayati bir rol oynamış bulunan Weitz, Danışmanlık'a Yahudi Ulusal Fonu'nun (YUF) yerleşim dairesi başkanı olması sebebiyle dahil edilmişti. Kendilerini neyin beklediğine dair mevcut tartışmalarının belirli bir amaçtan yoksun olduğunu hissediyordu, 1930'lu ve 40'lı yıllarda bu yönelimin ana çizgilerini ortaya koymuştu.

1940'ta "Nakil" diye yazıyordu, "yalnızca tek bir amaca –Arap nüfusu azaltmaya– hizmet etmez, önemi kesinlikle daha az olmayan bir amaca daha hizmet eder, ki bu da: şimdi Araplar tarafından işlenen toprakları boşaltmak ve Yahudi yerleşimlerine açmak." Bu yüzden şu sonuca vardı: "Tek çözüm, Arapları buradan komşu ülkelere nakletmek. Tek bir köy ya da tek bir aşiret bile bile atlanmamalı."⁴⁸

Weitz, daha önce köy dosyaları projesine katılmış olması sebebiyle Danışmanlık için özellikle değerli bir tamamlayıcıydı. Şimdi Weitz, Danışmanlık'ın başka her üyesinden çok, ileride başvurmak üzere her yöre ve köyün detaylarını not ederek ve araştırmalarını köy dosyalarına girerek etnik temizliğin uygulanabilirliğine ilişkin konularla haşır neşir oluyordu. O günlerde en güvendiği çalışma arkadaşı, kafa dengi olan ve bu konuda Yahudi önderliğinin ikisinin de sönük bulduğu performansı nedeniyle Weitz'in can sıkıntısını paylaşan Yosef Nahmani'ydi. Weitz, Nahmani'ye bütün Arap topraklarının ele geçirilmesinin "kutsal bir görev" olduğunu yazmıştı. Nahmani kendisine katılarak bir çeşit cihat (işgal savaşı anlamına gelen "*milhement kibuş*" terimini kullanıyordu) gerektiğini, ancak Yahudi önderliğinin bunun gerekliliğini göremediğini eklemişti. Weitz'in alteregosu şöyle yazıyordu: "Mevcut önderliğe karakterini veren, etkisiz ve güçsüz insanlardır." Weitz da gördüğü kadarıyla, önderliğin tarihsel fırsatı değerlendirme yeteneğinde olmayışından aynı derecede memnuniyetsizdi. Danışmanlık'a ve özellikle de Ocak ayındaki ilk toplantıya davet edilmesiyle Weitz, etnik temizlik planları önderlik seviyesinde gelişirken bu sırada ilk kez ortak olmuştu.⁴⁹

Ocak ayının o ilk Çarşamba buluşması katılımcıların Ben-Gurion'un yakındaki evine geçtiği uzun bir oturuma dönüşünce, Weitz fikirlerini daha geniş bir çerçevede sergileme şansı buldu. Daha uzun bir toplantı düzenlemek, Büyük İsrail rüyasını gerçekleştirme fırsatlarının doğduğunu hisseden

⁴⁸ Weitz, [Günlüğüm], c. 2, s. 181.

⁴⁹ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 62.

Ben-Gurion'un fikriydi. Bu daha rahat ortamda Weitz ve diğerleri daha uzun konuşmalar yapabilir ve fikirlerini acele etmeksizin ayrıntılarıyla ifade edebilirlerdi. Bu aynı zamanda elimizde Hagana arşivlerinde bulunmuş tutanağı olan tek Danışmanlık toplantısıdır. Bu "Uzun Seminer" için Weitz, kişisel olarak Ben-Gurion'a hitap eden ve lideri, Filistinli nüfusu Yahudilerin işgal etmek istedikleri bölgelerden gönderme ve böylesi eylemleri "Siyonist politikanın köşe taşı" haline getirme planlarına arka çıkmaya çağırdığı bir bildiri hazırlamıştı. Bariz bir şekilde, nüfus naklinin "teorik" aşamasının tamamlanmış olduğunu düşünüyordu. Düşünceleri uygulama zamanı gelmişti. Weitz aslında bu Uzun Seminer'den "Nakil Komitesi" adı altında kendi küçük grubunu kurma izniyle ayrıldı ve bir sonraki toplantıya aşağıda biraz daha sözü edilecek olan somut bir planla çıkageldi.

Uzun Seminer'e davet edilen en liberal katılımcı, Dr. Yaakov Tahon dahi, önceki tereddütlü pozisyonunu bir kenara atıp hemfikir olmuş görünüyordu. Tahon, Arthur Ruppın ile beraber 20. yüzyılın ilk on yıllarında, Filistin'de Yahudi sömürgeleştirmesinin ilk planlarını geliştirmiş bir Alman Yahudisiydi. Gerçek bir sömürgeci olarak ilk elden "yerlileri" göndermeye hiç gerek görmedi; bütün istediği onları sömürmekti. Ancak Uzun Seminer'de kendisi de Weitz'ın "nakil olmaksızın Yahudi Devleti olmaz" görüşüne kapılmışa benziyor.

Doğrusu, aykırı bir ses pek yoktu ve Uzun Seminer'in tarihte bu denli belirleyici bir toplantı olması bundandır. Herkes tarafından kabul edilen çıkış noktası, etnik temizliğin gerekli olduğuydu; kalan sorular ya da daha doğrusu sorunlar daha çok psikolojik ve lojistik bir karakterdeydi. Weitz gibi ideologlar, Mahnes gibi Oryantalistler ve Allon gibi generaller askerlerinin, operasyonları her zamanki seçici eylemlerin ötesine taşımaları konusunda önceden verilen talimatları henüz gereğince sindirmemiş olduklarından şikâyet ediyorlardı. Gördükleri temel sorun, askerlerin eski misilleme yöntemlerini geçmişte bırakmayı başaracak yetenekte olmamasıydı. Danin ve Palmon'un çalışma arkadaşı, 1949'da ironik bir şekilde İsrail azınlıklar bakanlığı genel müdürü olacak olan Gad Mahnes "Hâlâ orada burada evleri havaya uçuruyorlar" diye yakınıyordu. (Burada Mahnes lehinde eklenebilecek en azından bir şey var, 1960'lı yıllarda samimiyetle şunları kabul ederek 1948'deki davranışından biraz pişmanlık duymuş görünüyordu: "Eğer provokatif nitelikteki açık [Siyonist askeri] hazırlıklar olmasaydı, [1948'deki] savaşa sürüklenmenin önüne geçilebilirdi."). O tarihte, Ocak 1948'deyse, Yahu-

di birliklerinin etkin bir şekilde hasar vermekten ziyade her yerleşimde hâlâ “suçlu kişileri” aramakla meşgul olması karşısında sabırsız görünüyordu.

Şimdi Allan ve Palmon, çalışma arkadaşlarına yeni yönelimi açıklamaya başlayacaklardı: “Fazla uzun bir zamandan beri sakin olan” bölgelerde daha saldırgan bir politikaya ihtiyaç vardı.⁵⁰ Ben-Gurion’u ikna etmeye hiç gerek yoktu. Uzun Seminer’in sonunda, misilleme olsun olmasın, Arap köylerine optimum zararı vermek ve mümkün olduğunca çok köylüyü öldürmek amacıyla bir dizi provokatif ve ölümcül saldırıya yeşil ışık yakmıştı. Ve yeni politika için önerilen hedeflerin hepsinin kuzeyde olduğunu öğrendiğinde, güneyde de bir deneme eylemi gerçekleştirilmesini talep etti, ancak bu hedef genel değil, özel seçilmiş olmalıydı. Bu noktada kendisinin kindar bir muhasebeci olduğunu ortaya koyuverdi. Bir es-Seba (bugünkü Beer Şeva) kasabasına, geçmişte her ikisi de bölgedeki Siyonist yerleşim planlarında işbirliği yapmayı reddetmiş olan belediye başkan yardımcısı el-Hac Selame bin Said ile kardeşini özel olarak hedef alan bir saldırı gerçekleştirilmesini talep etti. Ben-Gurion, üstüne basa basa artık “masum” ile “suçlu”yu ayırt etmeye gerek olmadığını söylüyordu –ikincil zarar verme zamanı gelmişti. İkincil zararın ne anlama geldiğini Ben-Gurion’un açıkça söylemiş olduğunu Danin yıllar sonra anımsıyordu: “Her saldırı; işgal, imha ve yerinden etmeyle sonuçlanmalıdır”.⁵¹ Danin hatta kimi belirli köyler hakkında konuşulduğunu ileri sürüyordu.⁵²

Hagana birlikleri içerisindeki “muhafazakâr” hava ve Wingate’in onları bir misilleme gücü olarak yetiştirmesi konusundaysa, Hagana’nın –ve 15 Mayıs 1948 itibarıyla İsrail ordusunun– geçici kurmay başkanı Yigael Yadin önlerindeki yolun yeni ve daha doğrudan bir terminoloji benimsenmesinden ve daha sert bir aşılama biçiminden geçtiğini ileri sürüyordu. “Misilleme” terimini bırakmayı tavsiye ediyordu: “Bizim yaptığımız bu değil; bu bir taarruz ve önleyici saldırılara girişmemiz gerek, [ilk olarak] bir köyün bize saldırmasını beklemeye gerek yok. Filistinlerin ekonomisini boğma kabiliyetimizi düzgün bir şekilde kullanmadık.” Pek çok İsrailli için Palmah’ın efsanevi lideri Yitshak Sade de Yadin’e katılıyor ve ekliyordu: “Yalnızca mi-

⁵⁰ Ben-Gurion Arşivleri, Galili belgeleri, toplantı tutanağı.

⁵¹ Danin’in Bar-Zohar’a anlattıklarından, s. 680, n. 60.

⁵² Ben-Gurion Arşivleri, Yazışmalar Bölümü, 16.1.48-22.1.48, Belge 42, 26 Ocak 1948.

silleme yapmakta hatalıydık.” Gereken şey birliklere saldırganlığın “şimdiki durum ve yöntem” olduğunu aşılardı.

Yardımcısı Yigal Allon daha da eleştireldi. Dolaylı olarak Danışmanlık’ı Aralık başında kapsamlı bir saldırı için açık emirler vermemekle eleştiriyordu: “Şimdiye kadar Yafa’yı kolayca alabilirdik. Tel Aviv çevresindeki köyle-re de saldırmalıydık. [Saldırılan] evlerde çocuklar yaşıyor olsa dahi ‘toplu cezalandırmaları’ tercih etmeliyiz”. Eliyahu Sason, yardımcılarının (daha sonra İsrail Oryantalizminin öncü figürlerinden) Reuven Şiloah’ın desteğiyle seminer boyunca provokasyonun dostane ve barışçıl Filistinlileri uzaklaştırabileceğine dikkat çekerken Allon sabırsızca araya girerek: “Bir barış çağrısı zayıflık olacaktır!” dedi. Moşe Dayan da benzeri görüşler ifade etti ve Ben-Gurion, Yafa’da ya da herhangi başka bir yerde herhangi bir anlaşmaya varma teşebbüsünün üstünü çizdi.

Gerçekte askerler arasında psikolojik bir sorun olduğu Yafa örneğinde kendini gösteriyordu. 7 Ocak’taki haftalık toplantıda Tel Aviv belediyesi yetkilileri, kendileri iki komşu şehir arasında bir barış atmosferi sağlamayı başarmışken, yalnızca İrgun’un değil, Hagana’nın da Yafa’daki Arapları neden kıskırttığını merak ediyorlardı.⁵³ 25 Ocak 1948’de bu kıdemli yetkililerden oluşan bir heyet, Hagana’nın Yafa’ya yönelik hareketlerinde belirgin bir değişim sezdikleri şikâyetiyle, Ben-Gurion’u görmeye evine geldiler. Yafa ve Tel Aviv arasında, iki şehrin kıyı boyunca bir tarafsız bölge şeridi ile ayrılması konusunda, gerilim koşullarında bir arada yaşamaya olanak sağlayan, yazısız bir anlaşma vardı. Onlara danışılmaksızın Hagana birlikleri bu narenciye bahçeleriyle kaplı bölgeye girerek bu hassas dengeyi bozmuştu. Heyet üyelerinden biri, bunun hem de iki belediyenin yeni bir birlikte yaşama uzlaşması sağlamaya çalıştığı bir sırada yapıldığını belirtti. Hagana’nın böylesi girişimleri engellemek için elinden geleni yapar görüldüğünden yakındı ve rasgele saldırdıklarından söz etti: Tarafsız bölgede kalan su kuyuları yakınında herhangi bir kıskırtma olmaksızın insanları öldürüyor, Arapları soyuyor, taciz ediyor, kuyuları tahrip ediyor, özel mülklere el koyuyor ve göz korkutma amacıyla ateş açıyorlardı.⁵⁴

Ben-Gurion’un günlüğünde yazdığına göre, benzeri şikâyetler Arap kasa-

⁵³ Ben-Gurion, [Günlük], 7 Ocak 1948.

⁵⁴ Ben-Gurion, [Günlük], 25 Ocak 1948.

ba ya da köylerine yakın diğer Yahudi belediyelerinden de gelmekteydi. Tel Aviv metropoliten alanındaki en eski Yahudi yerleşimleri olan ve sakinleri, tıpkı Filistinli komşular gibi, Hagana'nın Filistinli nüfusa karşı "yeni bir yaklaşım" benimsemiş olduğunu fark edemeyen Rehovot'tan, Nes Tsiyona'dan, Rişon le-Tsiyon'dan ve Petah Tikva'dan itirazlar gelmişti.

Ancak bir ay sonra bu aynı yetkililerin genel uzlaşmazlık havasına girdiklerini görüyoruz; Ben-Gurion'a "Mümkün olan her yolla Yafa'yı vurmamız gerek" diyorlar. Gerçekten de ayartma çok büyüktü: Şubat tam da Yafa'nın meşhur portakallarının toplanma zamanıydı ve açgözlü Tel Aviv belediyesi, komşu Filistin kasabasıyla önceki birlikte yaşama uzlaşmasını sürdürme eğilimini hemen bir tarafa bıraktı.⁵⁵ Doğrusu talep etmelerine de gerek yoktu: Birkaç gün önce Yüksek Komuta, zaten Filistinlilerin Yafa'daki narenciye bahçelerine ve meyve toplama merkezlerine saldırmaya karar vermişti bile.⁵⁶

Uzun Seminer'i takip eden hafta sonunda Danışmanlık'ın on bir üyesinden altısının bulunduğu bir toplantıda,⁵⁷ Ben-Gurion askeri Yüksek Komuta'nın politikasının sivil belediye yöneticileri arasında neden hemen kabul görmediği konusundaki düşüncesini ima etti ve bu küçük gruba yeni bir terim kullanmaya başlamalarını önerdi: "saldırgan savunma." Yadin bu fikri beğendi ve dedi ki: "Komutanlarımıza üstünlüğün bizde olduğunu açıklamamız gerekiyor... Arap taşımacılığını ve onların ekonomisini felce uğratmamız, onları köylerinde ve şehirlerinde taciz etmemiz ve morallerini bozmamız gerekiyor." Galili kendisiyle hemfikir oldu, ancak bir uyarıda bulundu: "Elimizde teçhizat olmadığından, bir yerleri imha edemeyiz". Aynı zamanda Britanyalıların tepkisinden endişeliydi.⁵⁸

Ancak galip gelen Tel Aviv'in kıdemli kâtipleri değil, Yigal Allon'du. Şimdi bildirdiği üzere tam bir coşku içerisinde olan ve her an gidip Arap köy ve kasabalarına saldırmaya hevesli birliklere yukarıdan açık bir emir gelmesini istiyordu. Belirgin bir koordinasyon organının eksikliği Danışmanlık'taki diğer askerleri de rahatsız ediyordu. Bildirildiğine göre Yüksek Komuta'nın

⁵⁵ Rivlin ve Oren, [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü], s. 229, 10 Şubat 1948.

⁵⁶ Ben-Gurion Arşivleri, Yazışmalar Bölümü, 1.1.48-31.1.48, Bel. 101, 26 Ocak 1948.

⁵⁷ Bunlar Yohanan Ratner, Yaakov Dori, Yisraeli Galili, Yigael Yadin, Tsvi Leştsiner (Ayalon) ve Yitshak Sade'ydı.

⁵⁸ Ben-Gurion, [Günlük], 9 Ocak 1948.

mevcut durumda herhangi bir provokasyondan kaçınmak istediği bölgelerdeki köylere gayretkeş askerlerin saldırdığı oluyordu. Uzun Seminer'de tartışılan özel bir mesele, Batı Kudüs mahallelerinden Romema'daki bir hadiseydi. Şehrin o bölgesi, yerel bir Hagana komutanı, oradaki bir petrol istasyonu sahibinin, köylüleri akan Yahudi trafiğine saldırmaya teşvik ettiği bahanesiyle mahalledeki Filistinlilerin gözlerini korkutmaya karar verene kadar özellikle sessizdi. Askerler petrol istasyonu sahibini öldürdüklerinde, köyü Lifta, bir Yahudi otobüsünü vurarak misilleme yaptı. Sason suçlamanın asılsız çıktığını ekledi. Ancak Hagana saldırısı, Kudüs dağlarının batı yamaçlarındaki Filistin köylerine, özellikle de Hagana istihbaratına göre dahi, şimdiye değin hiçbir konvoyla saldırmamış olan Lifta'ya olmak üzere, bir dizi saldırının başlangıcının sinyalini verdi.

Kudüs-Tel Aviv ana otoyolunu Kudüs'ün kuzeyindeki Yahudi mahallelerine bağlayan yeni bir yolun -1967 sonrası işgal edilmiş bölgede yasadışı olarak- yapıldığı beş yıl öncesine kadar, şehre girerken sol tarafınızda, o gün dahi neredeyse zarar görmemiş halde dağa tutunan çok sayıda eski alımlı evi görebilirdiniz. O evler şimdi yok, ancak uzun yıllar boyunca bunlar, Filistin'deki etnik temizliğe uğramış ilk köylerden olan, resmedilmeye değer Lifta köyünün kalıntılarıydı. Burası, İbrahim Paşa yönetimindeki Mısır'ın hâkimiyetine karşı, kimi tarihçilerin Filistin'deki ilk ulusal başkaldırı olarak gördüğü 1834 isyanının lideri Kasım Ahmed'in köyüydü. Köy, dağ yamaçlarına paralel uzanan dar sokağıyla kır mimarisinin güzel bir örneği idi. Özellikle II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında başka birçok köy gibi yaşadığı görece bolluk, kendini genel olarak daha yüksek bir yaşam standardıyla olduğu kadar, yeni evlerin inşasıyla, yolların ve kaldırımların ıslahıyla da göstermişti. Lifta büyük bir köydü, küçük bir Hristiyan azınlıkla beraber çoğu Müslüman 2.500 kişiyi barındırıyordu. Son zamanlardaki bolluğun işaretlerinden biri de çok sayıda köylünün 1945'te güçlerini birleştirip ortak sermayelerini yatırırlarak inşa ettirdikleri kız okuluydu.

Lifta'daki sosyal hayat, içinde bir kulüp ve iki kahve bulunan küçük bir alışveriş merkezi etrafında dönüyordu. Kudüslüleri de kendine çekiyordu. Varlığını koruyor olsa şüphesiz bugün de çekerti. 28 Aralık 1947'de Hagana köye saldırdığında hedefi kahvelerden biri oldu. Makinalı tüfeklerle silahlanmış Yahudiler, kahveyi yayılım ateşine tuttular. Aynı sırada Ştern Çetesi yakındaki bir otobüsü durdurup üzerine rasgele ateş açtı; bu, Çetesi'nin Filistin'in kırsal bölgesindeki ilk operasyonuydu; saldırıdan önce çete, üyeleri

için şu bildiriği yayımlamıştı: “Arap mahallelerini yok edin ve Arap köylerini cezalandırın.”⁵⁹

Danışmanlık’a göre, Ştern Çetesi’nin Lifta saldırısına katılması, belki Hagana’nın Kudüs’teki genel planının dışında kalıyordu, ancak bir kez gerçekleştikten sonra plana dâhil edildi. Kendini tekrar edecek bir kalıp içerisinde, oldubittiler yaratmak kapsamlı stratejinin bir parçasına dönüştü. Hagana Yüksek Komutası Aralık sonunda gerçekleşen Ştern Çetesi saldırısını önce kınadı, ancak saldırının köylülerin kaçmasına neden olduğunu fark ettiklerinde, aynı köye karşı 11 Ocak günü yerinden etmeyi tamamlamak için bir başka operasyon gerçekleştirilmesi emrini verdiler. Hagana köydeki evlerin çoğunu havaya uçurdu ve hâlâ orada kalanların hepsini kaçırdı.

Bu Uzun Seminer’in nihai sonucuydu: Siyonist önderlik koordine ve denetlenen bir kampanyanın gerekliliğini kabul etse de, her yetkisiz girişimi sonradan onaylayarak planın içsel bir parçası haline getirdi. Tek tük misilleme eylemlerinin sistemleştirilerek bir işgal ve yerinden etme taarruzuna dönüştürüldüğü Kudüs’te durum böyleydi. 31 Ocak günü Ben-Gurion, Şeyh Cerrah’in imhası, başka mahallelerin işgali ve Yahudilerin tahliye edilen yerlere derhal yerleştirilmesi yoluyla Yahudi mahallelerinin genişletilerek birleşmesinin sağlanması için şehrin askeri komutanı David Şaltiel’e doğrudan emirler verdi. Görevi, “Romema gibi boşaltılmış yarı-Arap mahallelerindeki her eve Yahudileri yerleştirmek”ti.⁶⁰

Görev başarıyla yerine getirildi. Yahudilerin Şabat’ına, Cumartesi gününe rastlayan 7 Şubat 1948’de, Ben-Gurion boşaltılmış ve yok edilmiş Lifta köyünü kendi gözleriyle görmek için Tel Aviv’den geldi. Aynı akşam Kudüs’teki Mapay Meclisi’ne gördüklerini sevinçle aktardı:

Şimdi Kudüs’e geldiğimde, bir Yahudi (İvrit) şehrinde olduğumu hissediyorum. Bu daha önce yalnızca Tel Aviv’de ya da bir tarım çiftliğinde duyduğum bir his. Bütün Kudüs’ün Yahudi olmadığı doğru ancak içinde halihazırda çok büyük bir Yahudi bloku var: Şehre Lifta ve Romema’dan, Mahane Yehuda’dan, King George Sokağı’ndan ve Mea Şearim’den girdiğinizde –hiç Arap yok. Yüzde yüz Yahudi. Kudüs, Romalılar tarafından yıkıldığından bu yana şehir hiçbir za-

⁵⁹ Bu çağrı *Mivrak* adlı yayınlarında yer aldı.

⁶⁰ Ben-Gurion, [Günlük], 31 Ocak 1948.

man, bugün olduğu kadar Yahudi olmadı. Batıdaki pek çok Arap mahallesinde tek bir Arap dahi görmüyorsunuz. Bunun değişeceğini düşünmüyorum. Kudüs'te ve Hayfa'da olanlar ülkenin büyük bir kısmında da olabilir. Eğer ısrarcı olursak önümüzdeki altı ya da sekiz ay içerisinde ülkede kayda değer –gayet kayda değer ve lehimize– değişimler olması pekâlâ mümkündür. Kesinlikle ülkenin demografik kompozisyonunda kayda değer değişiklikler olacaktır.⁶¹

Ben-Gurion'un günlüğü aynı zamanda Ocak ayında daha etkili bir saldırı gücü oluşturmak için adım atmakta ne kadar hevesli olduğunu da ortaya koyuyor. Kendisi özellikle İrgun ve Ştern Çetesi'nin Filistinli nüfusa karşı terör saldırılarını Hagana komutasının koordinasyonu olmaksızın sürdüreceklelerinden endişeliydi. Kudüs Hagana komutanı David Şaltiel, Ben Gurion'a kendi şehrinde ve aslında bütün ülkede İrgun'un çoğunlukla diğer güçlerin henüz tamamen hazır olmadığı yerlerde faal olduğunu aktarıyor. Örneğin, İrgun'a bağlı birlikler Taberiy'e Arap şoförleri öldürmüş ve ellerine geçirdikleri her yerde köylülere işkence yapmışlardı. Şaltiel esas olarak Eski Kudüs'ün izole Yahudi yerleşimine yansıtacak sonuçlardan endişeliydi. O sırada ve daha sonra şehrin bu kısmını işgal etmeye yönelik tüm Yahudi girişimleri, Ürdün Arap Lejyonu tarafından bölgenin Ürdün'ün bir parçası olarak kalmasını sağlamak için gösterilen direniş sebebiyle başarısız oldu. Sonunda Yahudi yerleşimindeki halk kendisi teslim olmaya karar verdi.

Danışmanlık'taki askeri profesyoneller; Allon, Yadin, Sade ve Dayen, şefkatle "İhtiyar" diye hitap ettikleri Ben-Gurion'u herkesten daha iyi anlıyorlardı. Yetkili ya da yetkisiz her bir askeri eylem "yabancıların" gönderilmesine katkıda bulunuyordu. Düşüncelerini onlara özel olarak açtığında, koordine edilen bir resmi politika ile eşzamanlı olarak yerel "yetkisiz" girişimleri teşvik etmek için bir sebep daha söyledi: Yeni gözdağı politikası, Yahudi yerleşimleri meselesine bağlı olmak zorundaydı. BM tarafından belirlenen Arap devletinde otuz yerleşim vardı. Bunları Yahudi devletine dâhil etmenin en etkili yöntemlerinden biri, bu yerleşimler ve Yahudilere tahsis edilen bölgeler arasında yerleşim şeritleri inşa etmektir. Bunlar, İsrail'in Oslo Anlaşması yılları boyunca ve 21. yüzyılın ilk yıllarında işgal altındaki Batı Şeria'da uygulayacağı taktiklerle aynıydı.

⁶¹ Rivlin ve Oren, [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü], s. 210-11.

Ben-Gurion'u en az anlayan kişi Eliyahu Sason'du. Uzun Seminer'de, barışçıl köylülere yönelik kışkırtılmamış ve "barbarca" bir Yahudi saldırısı olduğunu düşündüğü bir başka vakayı aktardı. Bu daha önce bahsi geçen Hısas vakasıydı. Seminerde şu şekilde şikâyetle bulundu: "Hısas'taki gibi eylemler sakın Arapları bize karşı harekete geçmeye sevk edecektir. Hiçbir provokatif eylem icra etmediğimiz bütün bölgelerde –kıyı şeridi ve Negev'de (Nakab)– atmosfer sakın, oysa Celil'de değil." Daha önce olduğu gibi kimse kendisini dinlemedi. Moşe Dayan, Sason'a şunları söylediğinde tüm katılımcılar kendisiyle hemfikir oldu: "Hısas'a yönelik eylemimiz Celil'i tetikledi, bu iyi bir şey." Ben-Gurion'un işi özür yayınlamaya vardırıldığı Hısas operasyonuna ilişkin ilk tepkilerinden eser kalmamış görünüyor. Uzun Seminer'de eylemi hoş karşılayanların tarafında yer aldı, ancak bu gibi eylemlerin resmi olarak Hagana adı altında gerçekleştirilmemesini önerdi: "Bu gibi eylemlere Mossad'ı –ileride İsrail'in gizli servisi haline gelecek özel şube– dâhil etmemiz gerekiyor." Günlüğünde Allon'un kelimelerini tekrar ederek toplantıyı kısa ve öz bir şekilde özetledi:

Şu an güçlü ve acımasız bir tepkiye ihtiyaç var. Zamanlama, mekân ve vurduklarımız noktasında yanlışsız olmalıyız. Eğer bir aileyi suçluyorsak –onlara merhamet göstermeden, kadın ve çocuklar dâhil olmak üzere zarar vermeliyiz. Aksi halde bu etkili bir tepki olmaz. Operasyon sırasında suçlu ve masum arasında ayırım yapmanın gereği yok.⁶²

Eliyahu Sason, Uzun Seminer'den Ben-Gurion'u, "dost" bölgelerin, aslında ülkenin büyük bölümünün sakın ve barışçıl kalmasını sağlamak üzere "düşman" Araplara karşı seçici bir politika uygulamayı sürdürmeye ikna ettiğine hâlâ inanarak ayrıldı. Ancak sonraki toplantılarda, kendisinin genel yönelime ayak uydurduğunu ve çalışma arkadaşlarından hiçbirinin artık siyasi güçler arasındaki ayrımlardan istifade etmekle ilgilenmediğini, yalnızca mümkün olduğu kadar çok Filistinliyi kovmakla ilgili olduklarını fark ederek, daha önce savunduğu böl ve yönet taktiklerinden artık bahsetmediğini görüyoruz.

Yigal Allon ve Yisrael Galili ise toplantıdan arzulanan Yahudi devleti içerisinde kalan Filistinli kasabalarına ve köylerine karşı büyük saldırılar başlat-

⁶² Ben-Gurion, [Günlük], 1 Ocak 1948.

mak için tam yetki aldıkları izlenimiyle ayrıldılar. Askerler, Ben-Gurion'un arzularını daha iyi anlamış görünüyor ya da en azından kendilerinin daha saldırgan girişimlerine karşı çıkmayacağını farz ediyorlardı. Haklıydılar.

Bu noktada, Ben-Gurion'un politikasını sistematik ele geçirme, işgal ve yerinden etme yönünde değiştirmesi, küresel havadaki dalgalanmalara ilişkin keskin anlayışıyla oldukça ilintiliydi. Uzun Seminer'de kendisini, Filistin krizine yönelik uluslararası siyasi iradede bir değişim olasılığı hissetmesi sebebiyle yeni süratli operasyonlar gerekliliğini vurgularken buluyoruz. BM yetkilileri, tıpkı Amerikalı diplomatlar ve Britanya yetkilileri gibi, örgütlerinin aldığı barış kararının hiçbir şekilde çözüm olmadığını, aslında savaşı büyüttüğünün farkına varmaya başlamışlardı. Her şeyi hesaba katarsak, *Ceyşu'l-İnkaz*'ın mevcudiyetinin Filistinlilerin eylemlerini kısıtlama işlevi gördüğü ve kayda değer herhangi bir genel Arap saldırısını geciktirdiği doğrudur; ancak BM ve Amerikan politikalarının değişme tehlikesi olduğu gibi kalmıştı ve Ben-Gurion, böyle bir olası politika değişimini engellemenin en iyi aracının, fiili durumlar yaratmak olduğuna inanıyordu.

Dahası, ülkeyi temizlemeye yönelik elverişli anın geliştiği algısı, Siyonist önderliğin Filistinli ve Arap askeri direncinin aslında ne kadar güçsüz olduğunu bilmesiyle pekişiyordu. Hagana'nın istihbarat birimi, ele geçirdiği telgraflar yoluyla *Ceyşu'l-İnkaz*'ın Kudüs'te Abdulkadir el-Huseyni, Yafa'da da Hasan Selame tarafından yönetilen paramiliter gruplarla işbirliği yapmakta başarısız olduğunun tamamen farkındaydı. Bu işbirliği eksikliği, Arap Kurtuluş Ordusu'nun Ocak 1948'de şehirlerde faaliyet yürütmektense izole Yahudi yerleşimlerine saldırmayı denemeye karar vermesiyle sonuçlandı.⁶³ Arap Kurtuluş Ordusu'nun başında, 1936 İsyanı'nda çoğu Irak'tan olmak üzere Filistin'e gelen bir grup gönüllüye komuta etmiş Suriyeli bir subay olan Fevzi el-Kavukci (Kavukçu) vardı. O zamandan bu yana Huseyni ailesiyle arası bozuktu ve Huseyni ailesi yerine hem 1936'da hem de 1948'de kendisinin Filistin'e girmesine yetki vermiş Suriye ve Irak hükümetlerine bağlılık gösteriyordu. Irak hükümeti Hacı Emin el-Huseyni'yi Haşimi kardeş ülkesi Ürdüne bir rakip olarak görürken zamanın Suriye hükümeti de kendisinin pan-Arapçı ihtiraslarından endişe duyuyordu. Bu sebeple, Arap Birliği'nin Filistin'i üç komutan (kuzeyde Kavukci, Kudüs'te Abdulkadir ve Yafa'da Selame) arasında paylaştırma kararı

⁶³ bkz. dipnot 52.

bir saçmalıktı ve Filistinlilerinin zaten küçük olan kendi askeri güçleri bu şekilde kullanılmakla tamamen etkisiz hale getiriliyordu.

Küresel kamuoyunun olayların gidişiyle ilgili tereddütleri ve pan-Arap askeri etkinliğinin son derece kısıtlı niteliği bir şekilde Filistin’de sükûneti geri getirebilir ve sorunu çözmeye yönelik yeni bir girişimin yolunu açabilirdi. Ne var ki Danışmanlık’ın uygulamakta acele ettiği yeni Siyonist saldırı politikası, daha uzlaşmacı bir gerçekliğe doğru atılabilecek tüm adımların yolunu tıkadı.

9 Ocak 1948’de ilk kayda değer Ceyşu’l-İnkaz gönüllü birliği Filistin’e, çoğunlukla da BM’nin gelecekteki Arap devletine tahsis ettiği bölgelere girdi; çoğu zaman bu hayali devletin sınırlarında kamp kurdular. Genellikle savunmacı bir politika benimsediler, ulusal komiteler –1937’de kurulmuş olan ve şehirlerde olağanüstü durum önderliği işlevi gören, yerel eşraf organları– ve köy muhtarları ile işbirliği içerisinde halkın tahkimatlarını örgütlemeye odaklandılar. Ancak kimi istisnai vakalarda, özellikle de sınırı geçmelerinden hemen sonra Yahudi konvoy ve yerleşimlerine saldırdılar. Saldırıya uğrayan ilk yerleşimler Kefar Sold (9 Ocak 1948) ve Kefar Etsiyon’du (14 Ocak 1948). Kefar Etsiyon’a (Kudüs’ün güneybatısı) yardıma gönderilen konvoyun bir parçası olan otuz beş Yahudi asker, pusuya düşürülerek öldürüldü. Bu Hagana askerleri öldürüldükten uzun süre sonra da, İbranice’de 35 sayısının harf karşılığı olan “*Lamed-He*” bu saldırıya misilleme sayılan operasyonlar için kod adı olarak kullanılmaya devam etti. Ben-Gurion’un biyografisini yazan Michael Bar-Zohar, haklı olarak bu operasyonların daha Uzun Seminer sırasında düşünülüp tartışıldığını ve hepsinin Ben-Gurion’un orada arzu edilir gördüğü türden ikincil zarar vermeyi hedeflediğini belirtiyor. Lamed-He konvoyuna yönelik saldırı, nihai planı 1948 Mart’ında uygulanacak olan yeni saldırgan girişim için sadece bir bahane daha oldu.⁶⁴

Uzun Seminer’den sonra, Yahudi askeri operasyonları, BM tarafından Yahudi devleti için belirlenen bölge içerisinde temizlik girişimlerine yönelerek daha sistematik bir şekilde misillemenin ve cezalandırıcı eylemlerin ötesine geçmeye başladı. “Temizlik” (*tihur*) kelimesi Danışmanlık’ın toplantılarında tutumlu bir şekilde kullanılıyordu, oysa Yüksek Komuta’nın sahadaki birliklere verdiği her emirde görülüyor. Anlamı, başka herhangi bir dilde neyse İb-

⁶⁴ Bar-Zohar, [Ben-Gurion], s. 681.

ranicede de odur: Bütün nüfusun köylerinden ve kasabalarından kovulması. Bu kararlılık, bütün diğer siyasi değerlendirmeleri gölgede bıraktı. Daha sonra hem bölgedeki Arap aktörler hem de Birleşik Devletler tarafından Siyonist önderliğe daha farklı bir yol haritası izleme şansı sunulan dönüm noktaları oldu. Ben-Gurion ve onun Danışmanlık'ı kendi yollarını açmaya karar vermişlerdi ve bu teklifleri bir bir reddettiler.

ŞUBAT 1948: ŞOK VE DEHŞET

Ben-Gurion'un geniş kamuoyuna yaptığı ateşli konuşmalarda, Danışmanlık'ın ilk toplantılarını saran atmosferden hiçbir iz yoktu. Melodramatik ve acımayla dolu bir şekilde, kendisini dinleyenlere “Yahudi topluluğunu yok etmeyi ve bertaraf etmeyi hedefleyen bir savaş bu,” diyordu, Filistinlilerin pasifliğinden ya da Siyonist eylemlerin kışkırtıcı doğasından hiç bahsetmeksizin.

Bu konuşmaların yalnızca retorikten ibaret olmadığını da belirtmek gerekir. Yahudi güçleri, Siyonistlerin Filistinli bölgelerinin ortasına diktiği tüm izole yerleşimlere giden yolları açık tutma teşebbüsleri sırasında gerçekten de kayıplar verdi. Ocak ayı sonu itibarıyla, 400 Yahudi yerleşimci bu saldırılarda ölmüştü –660 bin kişilik bir topluluk için yüksek (ama o güne değin köylerini ve mahallelerini hedef alan rastgele bombardıman ve topçu ateşlerinde öldürülmüş 1500 Filistinliye oranla çok daha küçük) bir sayı. Ben-Gurion şimdi bu zayıyatı “ikinci bir Holokost'un kurbanları” olarak tasvir ediyordu.

Filistinlileri ve genel olarak Arapları, Naziler olarak resmetme teşebbüsü, Holokost'tan üç yıl sonra Yahudi askerlerin başka insanları temizleme, öldürme ve imha etme emri aldıklarında geri durmamalarını sağlamak için amaçlanmış bir halkla ilişkiler taktiği idi. Daha 1945 yılında Yahudi topluluğunun ulusal şairi Natan Alterman, Filistinlilerle yaşamak üzere olan karşı karşıya gelişi, Avrupa'da Nazilere karşı verilen savaşla özdeşleştirmişti:

Senin gibi, cesur İngiliz ulusu
Avrupa ve Fransa siyaha boyandığında
sırtını duvara veren
savaştığın gibi kıyılarda, evlerde, sokaklarda,
kıyılarda, evlerde, sokaklarda savaşıcağız.
Muzaffer İngiliz halkı son savaşımızda bizi selamlıyor.

Halkın önüne çıktığı kimi zamanlar Ben-Gurion, Yahudi savaş çabasını BM'nin ve BM Sözleşmesi'nin onurunu koruma çabası olarak tarif edecek kadar ileri gitti. Yıkıcı ve şiddetli bir Siyonist politika ile aleni barış söylemi arasındaki uyumsuzluk çatışmanın tarihindeki kimi dönemeçlerde yeniden belirecektir, ancak 1948'deki yanıltıcılık özellikle ürkütücü görünüyör.

Şubat 1948'de David Ben-Gurion, Danışmanlık'ı genişletmeye, silah alımından ve askere almadan sorumlu Siyonist örgütlerin üyelerini Danışmanlık'a katmaya karar verdi. Bu da etnik temizlik ve askeri kabiliyet meselelerinin birbirine ne kadar yakından bağlı olduğunu bir kez daha gözler önüne seriyor. Dışarıya ikinci bir Holokost'tan bahseden kıyamet senaryolarıyla görüntü verilirken, genişletilmiş Danışmanlık Ben-Gurion'dan Siyonist önderliğin Yahudi topluluğuna dayattığı zorunlu askerlikte ve gerçekleştirdiği silah, özellikle de ağır silahlar ve uçak alımları alanında sağlanan şaşırtıcı başarıları dinliyordu.

Şubat 1948 itibariyle sahadaki kuvvetlerin operasyonlarını genişletmelerini ve Filistin'in iç bölgelerinde daha büyük etkinlikle hareket etmelerini sağlayan bu yeni silah tedarikiydi. Bu silah yenilemesinin başlıca sonucu, özellikle yeni havanlarla artık yoğun nüfuslu köy ve mahallelerde gerçekleştirilen ağır bombardımanlardı.

Ordunun kendine ne kadar güvendiği, Yahudi ordusunun artık kendi imha silahlarını geliştirebilecek yetenekte olmasından anlaşılabilir. Ben-Gurion, kısa zaman içerisinde tarlaları ve Filistinlilerin evlerini ateşe vermek için kullanılacak olan özellikle ölümcül bir silahın alımını şahsen takip etti: alev makinesi. Bu silahın satın alınıp ilk olarak Londra'daki bir laboratuvar-da, daha sonra da Tel Aviv'in güneyindeki Rehovot'ta, 1950'lerde verilecek adla Vaytsman (Weizmann) Enstitüsü'nde üretilmesi projesi İngiliz Yahudisi bir kimya profesörü olan Saşa Goldberg yönetiminde gerçekleştirildi.⁶⁵ Nekbe'nin sözlü tarihi, bu silahın insanlar ve mülkler üzerindeki korkunç etkilerinin kanıtlarıyla doludur.

Alev makinesi projesi, biyofizikçi Efraim Katsir (1980'lerde İsrail Cumhurbaşkanı olan Katsir, Yahudi devletinin nükleer silahlara sahip olduğunu dilinin sürçmesiyle dünyaya duyurmuştu) yönetiminde, biyolojik silahlar geliştirmekle görevli daha geniş bir birimin parçasıydı. Kardeşi Aaron ile be-

⁶⁵ Ben-Gurion, [Günlük], 30 Ocak 1948.

raber yönettikleri biyolojik birim, Şubat ayında ciddi bir şekilde çalışmaya başladı. Temel hedefi, insanları kör edebilecek bir silah geliştirmektir. Katsir Ben-Gurion'a şu bilgiyi verdi: "Hayvanlar üzerinde deney yapıyoruz. Araştırmacılarımız gaz maskeleri ve uygun ekipmanlar giyiyordu. Sonuçlar iyi. Hayvanlar ölmedi (yalnızca kör oldular). Bu maddeden günde 20 kilo üretebiliriz." Haziran ayında Katsir, bunu insanlar üzerinde kullanmayı önerdi.⁶⁶

Arap Kurtuluş Ordusu birlikleri artık bazı köylerde konuşlanmış olduğu ve bu köyleri işgal etmek daha çok çaba istediği için daha büyük bir askeri güce ihtiyaç vardı. Kimi yerlerde Arap Kurtuluş Ordusu'nun gelişi, fiziksel olmaktan çok psikolojik olarak önemliydi. Ne köylüleri savaşan askerlere dönüştürmeye vakitleri vardı ne de köyleri savunacak teçhizatları. Sonuçta Arap Kurtuluş Ordusu Şubat itibarıyla yalnızca birkaç köye ulaşmıştı; demek ki çoğu Filistinli, hayatlarının ne kadar dramatik ve kritik bir şekilde değişeceğinin farkında değildi. Ne liderlerinin ne de Filistin basınının, Yafa'nın kuzey mahallelerinin yakınındaki Kızıl Ev'de kapalı kapılar arkasında neyin tasarlandığı konusunda bir fikri vardı. Şubat 1948 büyük temizlik operasyonlarına sahne oldu ve ülkenin kimi belirli yerlerinde insanlar ancak o zaman yaklaşmakta olan felaketin farkına varmaya başladı.

1948 Şubat'ının ortalarında Danışmanlık, Filistin içerisinde Arap gönüllülerinin artan mevcudiyetinin olası sonuçlarını tartışmak için toplandı. Eliyahu Sason, o ana dek Arap Kurtuluş Ordusu'nun parçası olarak toplamda üç bin gönüllüden fazlasının ülkeye girmediğini bildirdi (Ben-Gurion'un günlüğünde daha küçük bir sayıdan bahsedilmektedir). Gönüllülerin hepsini, "yetersiz eğitilmiş" olarak tarif etti ve "eğer onları kıskırtmazsak boşa kalacaklardır, Arap devletleri de daha fazla gönüllü göndermeyecektir" diye ekledi. Bu Yigal Allon'u bir kez daha yüksek sesle geniş çapta temizlik operasyonlarından yana konuşmaya sevk etti ancak daha temkinli bir yaklaşım benimsemeleri konusunda ısrarcı olan, atanmış Genelkurmay Başkanı Yaakov Dori kendisine karşı çıktı. Ne var ki Dori kısa bir süre sonra hastalandı ve oynadığı bir rol kalmadı. Yerini daha kavgacı olan Yigael Yadin aldı.⁶⁷

Daha 9 Şubat günü Yadin Filistinlilerin bölgelerine "derin istilalar" çağırısı yaparak gerçek niyetini ortaya koymuştu. Fassûta, Terbiha ve Aylut gibi Ce-

⁶⁶ a.g.e., 14 Ocak 1948, 2 Şubat 1948 ve 1 Haziran 1948.

⁶⁷ Şubat'taki toplantılara ilişkin bilgi Ben-Gurion'un günlüğünden alınmıştır.

lil'in kuzeyindeki yoğun nüfuslu köyleri, tamamen imha etmek amacıyla, bu gibi istilalar için hedef olarak belirledi. Danışmanlık fazla geniş kapsamlı diye planı reddetti, Ben-Gurion da geçici olarak rafa kaldırmayı önerdi. Yadin'in planına verdiği kod adı "*Lamed-He*" idi; planı Guş Etsiyon konvoyuna gerçekleştirilen saldırıya bir misilleme olarak düşünüyordu.⁶⁸ Birkaç gün sonra Danışmanlık Filistin'in kırsal bölgeleri dâhilinde benzeri başka planları –aynı kod adıyla– onaylamasına onayladı, ancak hâlâ genel hatlarıyla da olsa Arapların düşmanca davranışlarıyla ilişkili olmaları gerektiğinde ısrar ediyordu. Bu operasyonlar da Yigael Yadin'in parlak düşünceleriydi. Operasyonlar 13 Şubat 1948'de başladı ve çok sayıda bölgeye odaklandı. Yafa'da evler rasgele seçiliyor ve insanlar daha içerlerindeyken dinamitleniyordu, Kisarya (bugün Kırsariyye) çevresindeki üç köye ve Saasa köyüne de saldırıldı.

Danışmanlık tarafından özenle planlanan Şubat operasyonları Aralık'ta gerçekleşen eylemlerden farklılık gösteriyordu: Artık eylemler tek tük değildi, Filistin'in ana güzergâhlarına serbest Yahudi ulaşımı düşüncesini köylerin etnik temizliğini bağlamaya yönelik ilk girişiminin bir parçasını oluşturuyorlardı. Ancak bir sonraki ayın kod adları verilen, hedefleri ve bölgeleri açıkça tanımlanan operasyonlarının aksine talimatlar hâlâ muğlaktı.

İlk hedefler, etkileyici tarihi gerisingeri Fenikelilere kadar giden antik Roma kenti Caesarea çevresindeki üç köy oldu. Bir ticaret kolonisi olarak kurulan şehre Caesarea ismini, Roma'daki efendisi Augustus Caesar'ın onuruna Büyük Herodes vermişti. Bu köylerin en büyüğü, eski şehrin antik surları içerisindeki 1.500 kişilik nüfusuyla Kisarya'ydı. Aralarında, kıyıdaki Filistinli köylerinde oldukça yaygın olduğu üzere, oradan toprak almış olan ve fiilen köy içerisinde yaşayan çok sayıda Yahudi aile vardı. Çoğu köylü, köyün bir parçası olmalarına karşın hâlâ çadırlarında yaşamakta olan Bedevi ailelerin yanı başındaki taşan evlerde yaşıyordu. Köydeki kuyular hem yarı-yerleşik hem de çiftçi topluluklara yeterince su sağlıyor ve geniş topraklar üzerinde tarım yaparak turuncgiller ve muz da kapsayan geniş bir çeşitlilikte tarım ürünleri yetiştirmelerine elveriyordu. Bu sebeple Kisarya Filistin'in kıyı bölgelerinde kırsal yaşama hâkim olan yaşa-ve-yaşat tutumunun tipik bir örneği idi.

Bu üç köyün seçilmesinin sebebi kolay birer av olmalarıydı: Yerlilerden ya da dışarıdaki gönüllülerden oluşan bir savunma güçleri yoktu. İşgal, ye-

⁶⁸ Ben-Gurion, [Günlük], 9 ve 10 Şubat 1948 ve [Hagana Kitabı], s. 1416-18.

rinden etme ve imha emri 5 Şubat günü geldi.⁶⁹

Kırsariyye 15 Şubat 1948'de bütün nüfusuyla yerinden edilen ilk köy oldu. Yerinden etme yalnızca birkaç saat aldı ve o kadar sistematik bir şekilde gerçekleştirildi ki, Yahudi birlikleri aynı gün içerisinde dört köyü daha tahliye ve imha edebilmişlerdi, bütün bunlar yakındaki polis karakollarında bulunan Britanya birliklerinin dikkatle bakan gözleri önünde oldu.⁷⁰

İkinci köy yaklaşık olarak bin kişilik bir nüfusa sahip Barre Kırsariyye ("dışarı Kisarya") köyüydü. Köyün Roma şehrinin yıkıntılarının yakınında, kumsal üzerindeki resmedilmeye değer konumunu gösteren 1930'lu yıllardan kalma çok sayıda fotoğrafı mevcut. Köy Şubat ayında o kadar ani ve acımasız bir saldırıyla yok edildi ki, hem İsraili hem de Filistinli tarihçiler köyün yok oluşunu oldukça esrarengiz olarak nitelendirmektedir. Yok edilen köyün her bir metrekaresi üzerinde bugün Yahudi planlı kenti Or Akiva uzanmaktadır. Kasabadaki kimi eski evler, 1970'lere kadar ayaktaydı, ancak Filistinli araştırma ekipleri, ülkenin bu kısmındaki Filistin mirasını yeniden inşa etme girişimlerinin bir parçası olarak evleri belgelemeye çalıştıklarında süratle yıkıldılar.

Benzer şekilde yakındaki bir köy olan Hirbet el-Burc hakkında da yalnızca muğlak bilgiler mevcuttur. Bu köy diğer iki köyden daha ufaktı ve eski (geçmiş 1922'ye uzandığı için görece "eski") Yahudi yerleşimi Binyamina'nın doğusundaki bölgeden geçilirse dikkatli gözler kalıntıları hâlâ görebilir. Köydeki en büyük bina bir Osmanlı hanıydı, halen ayakta kalmış tek bina da odur. Yakındaki bir levha size, Burc diye anılan bu yerin bir zamanlar tarihi bir kale olduğunu söyleyecektir –köy hakkında tek bir kelime dahi yoktur. Bugün bu bina sergiler, fuarlar ve aile kutlamaları için kullanılan popüler bir İsrail toplanıyeridir.⁷¹

Bu üç köyün kuzeyinde, çok da uzaklaşmadan bir başka antik abide yer almaktadır, Haçlıların Atlit kalesi. Bu kale geçen onca zamana ve ortaçağdan beri bölgeye gelmiş çeşitli işgalci ordulara karşı etkileyici bir biçimde ayakta kalmıştı. Atlit köyü, kalenin yanına kurulmuştu ve manda Filistin'inde sahil-

⁶⁹ Ha-Şomer ha-Tsair Arşivleri, Dosya 66.10, Galili ile toplantı, 5 Şubat 1948 (Galili 4 Şubat Çarşamba günü *Matkal* toplantısı hakkında ertesi gün bilgi veriyor.)

⁷⁰ Tsvi Si i ve Gerson Rivlin (der), *Hativat Aleksandroni be-Milhemet ha-Komemiut*, s. 220.

⁷¹ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 53-4.

lerindeki tuz endüstrisinde sergilediği nadir Arap-Yahudi işbirliği örneğiyle benzersizdi. Köyün topografyası çağlar boyunca bir deniz tuzu kaynağı olarak kalmasını sağlamıştı ve kaliteli deniz tuzunun üretildiği köyün güneybatısındaki buharlaştırma kazanlarında Yahudiler ve Filistinliler birlikte çalışıyordu. Filistinli bir işveren, Atlit Tuz Şirketi, 500 Yahudiyi köyün 1000 Arap sakiniyle beraber yaşamaya ve çalışmaya davet etmişti. Ancak 1940'larda Hagana, köyün Yahudi kesimini, göz korkutucu varlıkları kısa zamanda köydeki Filistinlilerin sayısını 200'e düşürecek olan üyeleri için bir talim üssüne çevirdi. Yakındaki Kisarya'ya yapılan operasyonla beraber, talim alanındaki Yahudi askerlerin Filistinli çalışma arkadaşlarını ortak köyden kovmakta tereddüt etmemelerine şaşırmamak gerek. Bugün İsrail'in Deniz Komandosu seçkin birlikleri için başlıca talim üslerinden olan kale, halka kapalıdır.

Şubat ayında Yahudi birlikleri, kıyı şeridini Filistin'in kuzeydoğusunda ki Merc bin Âmir ile birleştiren Milk vadisinin karşısındaki ovada bulunan Daliyetu'r-Revha köyüne de ulaştılar. Arapçada bu isim "rayihalı asma" anlamına gelir –ülkenin bu güzel manzaralı parçasını hâlâ karakterize eden hoş kokuların ve görünümünün bir nişanesi. Burası da Yahudilerin Araplar arasında yaşadığı ve toprak sahibi olduğu bir köydü. Saldırı inisiyatifi, köyden kurtulmak için operasyonun yeni aşamasını kullanmak isteyen Yosef Weitz'tan gelmişti. Gözünü, köyün verimli arazilerinin ve üzüm bağlarının sebebi olan alabildiğine gür doğal su kaynaklarının cömertçe beslediği zengin toprağa dikmişti.⁷²

Sonrasında ise, 14 Şubat'ı 15 Şubat'a bağlayan gece Saasa baskını geldi. Saasa'yı bugün gözden kaçıramazsınız. İsmin Arapça telaffuzunda, gırtlaktan çıkan iki "A" kullanılmaktadır*, Filistinli köyünün yıkıntıları üzerinde kurulan kibutsun girişindeki tabelaysa "Sasa" köyünü işaret etmektedir. İbranicelikle, Arapçanın (Avrupalılara zor gelen) gırtlaktan telaffuzunu atıp, kulağa bariz bir şekilde daha Avrupalı gelen yumuşak "A"ları getirmiş. Orijinal Filistin evlerinden kimileri ayakta kalmıştır ve şimdi kibuts içerisinde, Filistin'in en yüksek dağı olan, deniz seviyesinden 1.208 metre yükseklikteki Cebel Cermak (İbranicede Har Meron) yolunda uzanmaktadırlar. Ülkenin sürekli yeşil olan tek bölgesinde, yontma taştan evleriyle güzel bir konuma sahip olan Saasa İsrail'in resmi turistik rehberlerinde sıklıkla boy

⁷² Weitz, [Günüğüm], c. 3, s. 223, 11 Ocak 1948.

*Saasa" adını iki hecesinde de "ayn" vardır. (y. n.)

gösteren Filistin köylerinden biridir.

Saasa'ya saldırı emri, Palmah'ın kuzeydeki komutanı Yigal Allon tarafından, Hısa'staki zulümlere imza atmış 3. Tabur'un komutan yardımcısı Moşe Kalman'a verildi. Allon köye konumu sebebiyle saldırılması gerektiğini açıkladı. "İnisiyatif alabileceğimizi kendimize kanıtlamamız gerekiyor" diye yazdı Kalman'a. Emir çok açtı: "Yirmi tane ev havaya uçurmanız ve öldürebildiğiniz kadar 'savaşçı' ['köylü' diye okuyun] öldürmeniz gerekiyor." Saasa'ya saldırı gece yarısı düzenlendi –Moşe Kalman'ın anımsadığına göre "*Lamed-He*" emriyle saldırılan bütün köylere saldırılar gece yarısı düzenlenmişti. *New York Times* (16 Nisan 1948) koca Yahudi birliğinin köye girip evlere TNT yerleştirirken köy sakinlerinden hiçbir direniş görmediğini yazıyordu. Kalman sonradan "Bir Arap muhafıza rastladık" diye naklediyor. "O kadar şaşırmıştı ki, '*men hâzâ?*', 'kim o?' değil de, '*eyş hâzâ?*', 'o ne?' diye sordu. Arapça bilen askerlerimizden biri şaka yollu [metinde böyle geçiyor] '*hâzâ eş!*' ('bu [Arapça] ateş [İbranice]') diye cevap verdi ve adama ateş etti." Kalman'ın askerleri köyün ana sokağına girdiler ve aileler içeride uyurken evleri birbiri ardına sistematik bir şekilde havaya uçurdular. Köyün üçte biri havaya uçarken "En sonunda gök yarıldı" diye şiirsel bir şekilde anımsıyor Kalman. "Arkada yıkılmış 35 ev ve 60-80 kadar cansız beden bıraktık" (bunların birçoğu çocuğu).⁷³ Britanya ordusunu –havaya saçılan taş parçalarıyla yaralanmış– iki yaralı askeri Safed hastanesine taşımaya yardımcı oldukları için takdirle anıyor.⁷⁴

Uzun Seminer katılımcıları Saasa'ya gerçekleştirilen saldırıdan dört gün sonra 19 Şubat 1949'de bir kere daha toplantıya çağrıldılar. Bir Perşembe sabahıydı, gene Ben-Gurion'un evinde toplandılar ve Siyonist lider tartışmayı neredeyse kelimesi kelimesine günlüğüne kaydetti. Maksat, *Lamed He* operasyonlarının Filistinliler üzerindeki etkisini irdelemektir.

Yoş Palmon "Oryantalist" bakış açısını sundu: Filistinliler hâlâ savaşma eğilimi göstermiyordu. Ezra Danin de onu destekledi: "Köylüler hiçbir savaşma arzusu göstermiyor." Dahası Arap Kurtuluş Ordusu açıkça etkinliklerini BM kararınca gelecekteki bir Filistin devletine tahsis edilmiş alanlar-

⁷³ Resmi raporda verilen sayılar daha ılımlıydı. Kırk evin havaya uçurulduğu, on bir köylünün öldürüldüğü, seksen köylünün yaralandığı anlatılıyor

⁷⁴ Yisrael-Even Nur (der.), [Yiftah-Palmah Hikâyesi].

la sınırlıyordu. Ben-Gurion etkilenmedi. Kafası çoktan başka bir yerdeydi. Operasyonların kısıtlı kapsamından dolayı mutsuzdu: “[Arapların husumetine] küçük bir tepki kimseyi etkilemez. Yıkılmış bir ev –hiçbir şey. Bir mahalleyi yok edin, o zaman bir etki yaratmaya başlarsınız!” Saasa operasyonunu “Arapları kaçirtma” biçiminden ötürü beğenmişti.

Danin operasyonun yakın köyler üzerinden, diğer köylüleri savaşta yer almaktan caydırmaya yarayacak şok dalgaları yaymış olduğunu düşünüyordu. Öyleyse her bir Arap fiiline zor yoluyla misilleme yapılacak ve belirli köylerin ya da kimi Arapların tarafsız olup olmadıklarına o kadar da dikkat edilmeyecekti.⁷⁵ Tepkiyle planlamanın devamı arasındaki bu geri bildirim süreci Mart 1948’e kadar devam edecekti. O tarihten sonra etnik temizlik, misillemenin bir parçası olmaktan çıkacak ve Filistinlileri vatanlarından toptan söküp atmayı hedefleyen belirgin bir plana bağlanacaktı.

Danışmanlık’ın Şubat ortasında düzenlediği toplantıda Allon, *Lamed-He* operasyonlarından alınan dersleri genişletmeye devam etti: “Eğer bir bütün olarak mahalleleri ya da tıpkı Saasa’da yaptığımız gibi bir köyde çok sayıda evi yok edersek etki yaratırız.” Bu toplantıya alışılmışın üstünde sayıda insan davet edilmişti. Aralarında Batı Celil’den Giyora Zayd’in ve Nakab’dan David Karon’un da bulunduğu ülkenin her tarafından Arap ilişkileri “uzmanları” toplantı oradaydı. Toplantıda bir topyekûn harekâta hazırlanma arzusu açık seçik dile getirildi. Orada bulunanların hepsi, istisnasız, Filistin kırsalının hiçbir savaşıma ya da saldırıma arzusu göstermediğini ve savunmasız olduğunu aktardı. Ben-Gurion o an için daha ihtiyatlı bir şekilde hareket etmeyi ve olayların nasıl gelişeceğini görmeyi tercih ettiğini söyleyerek toplantıyı sonlandırdı. Bu zaman dilimi içerisinde yapılacak en iyi şey “aktarılan pasiflik havasının aynı şekilde ... hâkim kalması için ... bir dizi saldırı yoluyla ... kırsal bölgeleri terörize etmeye devam etmek”ti.⁷⁶ Pasiflik bir yandan kimi bölgelerde eylemleri engelliyordu, diğer yandan başka bölgelerde birçok başka eylemin önünü açıyordu.

Şubat ayı, Hayfa bölgesinde Kıyre isimli bir diğer köyün boşaltılması ve işgaliyle sona erdi. Bu köy de Arap ve Yahudi karışık nüfusa sahipti ve Dali-yetu’r-Revhâda olduğu gibi, bu köyün kaderini de temel olarak Yahudi yerle-

⁷⁵ Ben-Gurion, [Günlük], 19 Şubat 1948.

⁷⁶ a.g.e.

şimcilerin topraklar üzerindeki mevcudiyeti çizdi. Ordu komutanlarını köye gerçekleştirilecek operasyonun çok geciktirilmemesi için teşvik eden yine Yosef Weitz'tı. "Onlardan şimdi kurtulun"⁷⁷ diye fikir verdi. Kıyre bir diğer köye, Kamun'a yakındı ve Yahudi yerleşimciler evlerini bu iki köy arasında stratejik bir şekilde inşa etmişlerdi.

Kıyre bugün yaşadığım yere çok yakın. Şimdi Yokneam olarak anılan köyde Hollandalı Yahudiler boşaltılmış bu iki Filistinli köyünü 1948'de yerleşimleriyle "birleştirme"lerinden önce, 1935'te bir miktar toprak satın almışlardı. Yakınlardaki ha-Zorea kibutsu da toprakların bir bölümünü kendi üstüne geçirdi. Yokneam cazip bir nokta, çünkü Merc bin Âmir bölgesindeki son temiz akarsulardan birine ev sahipliği yapıyor. Baharda su güzel bir kanyondan vadiye akıyor, tıpkı köyün taş evlerine ulaştığı eski günlerdeki gibi. Kıyre sakinleri bu nehre Mukattaa Nehri ismini vermişlerdi; İsraililer "barış nehri" diyor. Bu bölgede turizm ve istirahat için ayrılmış pek çok görülmeye değer yer gibi, burada da bir 1948 köyünün kalıntıları gizli. Ne ayıp, bunu keşfetmem yıllar aldı.

Weitz'ın yerinden etme dürtülerini dışavurduğu yerler Kıyre ve Kamun'dan ibaret değildi. Hareket edebileceği her yerde hareket etmeye istekliydi. Günlüğü, Ocak ayında, Danışmanlık'a katılmaya davet edilmesinden kısa bir süre sonra, "misilleme" politikasını Yahudiler tarafından zaten satın alınmış topraklardaki Filistinli kiracılardan kurtulmak için kullanmayı nasıl düşünüp tartıştığını gösteriyor: "Onlardan kurtulmanın zamanı değil mi? Bu dikenleri etimizde tutmaya neden devam edelim?"⁷⁸ 20 Ocak tarihli bir diğer yazısında ise bu kiracıların "orijinal planımıza", bir başka deyişle 1930'larda öne sürdüğü Filistinlileri nakletme düşüncelerine göre muamele görmelerini tavsiye ediyor.⁷⁹

Benny Morris Şubat ve Mart aylarında, Weitz'ın yürüttüğü bir dizi operasyonu sıralıyor ve kullandığı kibar ifadeyle "siyasi önderlik" tarafından bu operasyonlara onay verilmemiş olduğunu ekliyor. Bu mümkün değil. Merkezi Hagana komutası bütün yerinden etme eylemlerine onay vermiştir; 10 Mart 1948'den önce eylemleri her zaman önceden bilmek istemediği

⁷⁷ Khalidi (der.), *All That Remains*, s. 181-2.

⁷⁸ Weitz, [Günlüğüm], c. 3, s. 223, 11 Ocak 1948.

⁷⁹ a.g.e., 239-40.

doğrudur, ancak geriye dönük olarak eylemlere her zaman onay vermiştir. Weitz Kamun ve Kıyre'de, Nameyn vadisindeki Arabu'l-Ğavârına'da, Kumye'de, Mansuretu'l-Hayt'ta, Huseyniye'de, Ulmaniye'de, Kiradu'l-Ğanname ve Ubeydiyye'de gerek topraklarının kalitesi gerek içlerinde ya da yakınlarında Yahudi yerleşimcilerin bulunması nedeniyle seçtiği köylerde sorumlu olduğu yerinden etmelerden ötürü hiçbir zaman azar işitmemiştir.⁸⁰

MART: PLANDA SON RÖTUŞLAR

Danışmanlık Dalet Planı'nın taslağını ilk olarak 1948 Şubat'ının ikinci yarısında tartışmıştı. Ben-Gurion'un günlüğüne göre bu tartışma 29 Şubat Pazar günü gerçekleşmişti, ancak bir İsrail askeri tarihçisi 14 Şubat tarihini ileri sürmektedir.⁸¹ Dalet Planı son halini Mart'ın ilk günlerinde aldı. İsrail tarih yazımı o dönemin generallerinin anılarına dayanarak, genellikle Mart 1948'in savaşın tarihindeki en zor ay olduğunu iddia eder. Ancak bu değerlendirme gelişmekte olan çatışmanın yalnızca tek bir yönüne dayanmaktadır: İzole Yahudi yerleşimlerine giden Yahudi konvoylarına Arap Kurtuluş Ordusu'nun Mart ayının başlarında kısa bir süre için nispeten etkili olan saldırıları. Dahası, o zamanlar kimi Arap Kurtuluş Ordusu subayları, bir dizi küçük saldırıyla Yahudi bölgelerinde yılgınlık yaratarak karışık şehirlerde süregiden Yahudi saldırılarını savuşturmaya ya da bu saldırılara karşılık vermeye çalışıyordu. Bu gibi iki saldırı kamuoyuna, Yahudilerin yönetimi ele geçirmesi karşısında Arap Kurtuluş Ordusu'nun bir direniş gösterebileceği (yanlış) izlenimini verdi.

Aslında 1948 Mart ayı, Filistinlilerin topluluklarını korumak için gösterdikleri bu son ve kısa ömürlü askeri çaba ile başladı. Yahudi güçleri, henüz her karşı saldırıya anında ve başarıyla tepki verebilecek kadar iyi örgütlenmiş değildi, bu da Yahudi topluluğunun kimi kesimlerindeki huzursuzluğu açıklamaktadır. Ancak Danışmanlık, bir an olsun gerçeklikten kopmadı. Mart başında yeniden toplandıklarında Arap Kurtuluş Ordusu'nun karşı saldırısını tartışmadılar bile, ya da genel durumu özellikle tedirgin edici bulmadılar. Bunun yerine, Ben-Gurion'un rehberliğinde nihai

⁸⁰ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 84-86.

⁸¹ Pail, [Hagana'dan Savunma Kuvvetleri'ne], s. 307. Dalet Planı'nın ele alındığı gelecek bölüme bakınız.

bir ana plan hazırlamakla meşgullerdi.

Kimi Danışmanlık üyeleri, izole yerleşimlerin ulaşım olanaklarını korumanın en etkili aracı olarak etnik temizlik operasyonlarına devam etmeyi öneriyordu. En çok düşündükleri, Tel Aviv'den Kudüs'e giden yoldu, ancak Ben-Gurion kafasına çoktan daha kapsamlı bir şey koymuştu. 1947 Kasım sonu ile 1948 Mart'ının ilk günleri arasındaki dönemden çıkarttığı sonuç, yukarıdan gelen tüm çabalara karşın sahada rehberlik edebilecek yetkin bir elin hâlâ olmadığıydı. Aynı zamanda Hagana'nın manda altındaki toprakların devralınması için hazırladığı daha önceki üç planın –biri 1937'de, diğer ikisi 1946'da– şimdi güncellenmeleri gerektiğini hissediyordu. Bu sebeple son ikisi Plan B ve C kod adlarını taşıyan planların gözden geçirilmesi emrini verdi.

Ben-Gurion'un 10 Mart 1948'de olağan Çarşamba öğleden sonra toplantısında Danışmanlık'ı oluşturan ekibe etnik temizlik hakkında söylediklerinin kaydı yok, kaleme alıp son rötuşlarını da yapmalarından sonra Hagana Yüksek Komutası tarafından onaylanan, arkasından da sahadaki birliklere askeri emirler olarak giden plansa elimizde.

Dalet Planı'nın resmi adı Yehoşua planıydı. 1905'te Belarus'ta doğan Yehoşua Globerman 1920'lerde antikomünist etkinliklerinden dolayı hapse atılmış, ancak bir Sovyet hapishanesinde üç yıl kaldıktan sonra anne babasının arkadaşlarından olan Maksim Gorki araya girince serbest bırakılmıştı. Globerman, Filistin'in çeşitli kısımlarındaki Hagana'nın komutanıydı ve Aralık 1947'de arabasını sürerken kimliği bilinmeyen saldırganlarca ateş edilerek öldürülmüştü. İsrail ordusunun gelecekteki kurmay başkanlarından biri olacağı muhakkaktı, ancak zamansız ölümünden ötürü ismi askeri başarıyla değil, daha çok Filistin etnik temizliğinin Siyonist ana planı ile birlikte anılacaktı. Meslektaşları tarafından o kadar büyük bir saygı görüyordu ki, Yahudi devleti kurulduktan sonra kendisine artık hayatta olmadığı halde general rütbesi verildi.

Globerman öldürüldükten birkaç gün sonra Hagana'nın istihbarat birimi gelecek ayların ana planının taslağını hazırladı. D Planı kod adıyla hazırlanan taslakta hem gelecekteki Yahudi devletinin (Ben-Gurion tarafından arzulanan yüzde yetmiş sekizin) coğrafi parametrelerine, hem de o bölgede yaşayan bir milyon Filistinlinin akıbetine dair doğrudan referanslar vardı:

Bu operasyonlar aşağıdaki şekilde gerçekleştirilebilir: Ya köyleri (ateşe vererek, havaya uçurarak ve enkazlarına mayın döşeyerek) ve özellikle kalıcı olarak kontrol etmenin zor olduğu nüfus merkezlerini imha ederek; ya da aşağıdaki ana hatlar çerçevesinde tarama ve kontrol operasyonları yürüterek: Köylerin etrafının sarılması, köyler içerisinde arama yapılması. Direniş halinde, silahlı güçler ortadan kaldırılmalı ve nüfus devlet sınırları dışına gönderilmelidir.⁸²

Köyler ya stratejik noktalarda bulundukları ya da şu veya bu biçimde bir direniş sergilemeleri beklendiği için bir bütün olarak yerinden edilmeliydi. Bu emirler, işgalin her zaman bir direnişe yol açacağı, onun için de ya konumundan dolayı ya da işgale izin vermeyeceği için, hiçbir köyün muaf tutulmayacağı artık belli olduğunda verildi. Bu Filistin kırsalındaki bütün köylerin yerinden edilmesinin ana planıydı. Benzeri talimatlar, büyük ölçüde aynı kelimelerle, Filistin'in kentsel merkezlerine yönelen eylemler için de verilmişti.

Sahadaki birliklere gelen emirler daha spesifikti. Ülke, planın uygulamasını kolaylaştırmak amacıyla tugay sayısına göre bölgelere bölündü, bu arada başlangıçtaki dört Hagana tugayı on iki tugay olarak düzenlendi. Her tugay komutanına kesin tarihleriyle işgal edilmesi, imha edilmesi ve tüm sakinlerinin kovulması gereken köylerin ya da mahallelerin listesi verilmişti. Kimi komutanlar aldıkları emirleri yerine getirme konusunda aşırı ihtiraslıydı ve şevklerinin yarattığı ivme içerisinde emredilenlere yeni konumlar eklediler. Öte yandan kimi emirlerin çıktısı çok yüksekti ve beklenen zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilemeyecekleri görüldü. Yani Mayıs ayında işgal edilmesi programlanmış kıyıdaki pek çok köy Haziran'a gelinceye kadar imha edilmişti. Vadi Âre –Hadera yakınındaki kıyayı Merc bin Âmir (Emek Yizreel) ve Afûle'ye bağlayan bir vadi (bugünkü 65. Yol)– bölgesindeki köyler de savaş boyunca yinelenen Yahudi saldırılarından kurtulmayı başardı. Ancak bu köyler istisnaydı: Kural, Danışmanlık'ın Mart 1948'de verdiği dolaysız emirlerle yok edilen ve sakinleri yerlerinden edilen 531 köyle 11 kasaba ve kentsel mahalleydi. O zamana kadar zaten otuz köy yok olmuştu.

D Planı, kaleme alınmasından birkaç gün sonra Hagana'nın artık sayısı on iki olan tugaylarının komutanlarına dağıtıldı. Listeyle beraber her komu-

⁸² Walid Khalidi, "Plan Dalet: Master Plan for the Conquest of Palestine", *Journal of Palestine Studies*, 18/69 (Sonbahar 1988), s. 4-20'deki İngilizce çeviriden.

tana operasyon alanlarında bulunan köylerin detaylı betimlemeleri ve yakında gerçekleşecek akıbetleri verilmişti: İşgal, imha ve yerinden etme. İsrail Savunma Kuvvetleri arşivlerinden 1990'ların sonlarında açıklanan belgeler, Benny Morris gibi tarihçilerin iddialarının aksine Dalet Planı'nın tugay komutanlarına belirsiz anahatlar olarak değil, keskin hatlı operasyonel eylem emirleri olarak verildiğini açıkça gösteriyor.⁸³

Siyasi liderlere gönderilen genel taslaktan farklı olarak, askeri komutanlara gönderilen köy listeleri imha ya da yerinden etme eylemlerinin nasıl gerçekleştirileceğini detaylandırmıyordu. Köylerin kendilerini (mesela genel metinde vaat edildiği üzere koşulsuz teslim olarak) kurtarabilecekleri yollara ilişkin herhangi bir belirleme yoktu. Siyasetçilere ve komutanlara verilen taslaklar arasında bir fark daha vardı: Resmi taslak, planın ancak manda sona erdikten sonra eyleme geçirileceğini ifade ediyordu; oysa kabul edilmesinden birkaç gün sonra sahadaki subaylara planı hayata geçirmeye başlamaları emri verildi. Bu ikilik İsrail'de ordu ile siyasetçiler arasında bugüne değin süren ilişkinin tipik bir özelliğidir –ordu sıklıkla siyasetçileri gerçek niyetleri konusunda yanlış bilgilendirir: Tıpkı Moşe Dayan'ın 1956'da, Ariel Şaron'un 1982'de ve Şaul Mofaz'ın 2000'de yaptığı gibi.

Dalet Planı'nın siyasi versiyonu ile askeri talimatlar arasında ortak olan şey planın genel amacıydı. Bir başka deyişle, doğrudan emirler daha sahaya ulaşmamışken bile askerler zaten kendilerinden ne beklediğini biliyordu. Şulamit Aloni, o günlerde bir kadın subay olan o cesur ve saygın insan hakları mücadelecisi, çoğu doktrin aşılama etkinliğinin ertesi günü özel siyasi yetkililerin gelip de Filistinlileri şeytanlaştırmak ve önlerindeki operasyonlar için referans noktası olarak Holokost'u akla getirtmek yoluyla askerleri nasıl etkin bir şekilde kıskırttıklarını anımsıyor.⁸⁴

Danışmanlık Dalet Planı'nı onayladıktan sonra Genelkurmay Başkanı Ve-kili Yigael Yadin, Hagana'nın tüm istihbarat subaylarını, Tel Aviv'in Zamenhof Sokağı'nda Yahudi halk sağlığı hizmetleri merkezi Kupat Holim'in (bugün de popüler bir Hint restoranının karşısında faaliyettedir) bulunduğu binaya çağırdı. Normalde bir hasta kabul salonu olan yeri yüzlerce subay doldurmuştu.

⁸³ bkz. 5. Bölüm.

⁸⁴ Askerlere dağıtılan plan ve ilk doğrudan emirler İsrail Savunma Kuvvetleri arşivlerindedir, 1950/2315 Dosya 47, 11 Mayıs 1948.

Yadin onlara Dalet Planı'nı anlatmadı: Emirler o hafta tugay komutanlarına gitmişti, o ise subaylara, birliklerin planı yürütme kabiliyetleri konusunda zihinlerinde hiçbir şüpheye yer bırakmaması amaçlanan genel bir yaklaşım sundu. İstihbarat subayları ayrıca bir bakıma birer *Politrük*'tu (siyasi komiser) ve Yadin anladı ki önderliğin halka yaptığı eli kulağındaki "ikinci Holokost" açıklamaları ile Yahudi güçlerinin kendi Yahudi devletlerine dönüştürmek istedikleri bölgenin planlı olarak nüfussuzlaştırılmasında hiç de ciddi bir meydan okumayla karşılaşmadıkları gerçeği arasındaki boşluğu açıklaması gerekiyordu. Yadin her zamanki gibi dramatik bir şekilde, dinleyicilerini işgal, ele geçirme ve nüfusu mülksüzleştirme emirleri alacaklarına göre, gazetelerden okudukları ve siyasetçilerden duydukları kadarıyla kendileri "yok edilme tehlikesi" ile karşı karşıyayken bunları nasıl yapabilecekleri konusunda bir açıklamayı hak ettiklerine inandırdı. Uzun ve cılız görünümü kısa zaman içerisinde tüm İsraililere aşina gelmeye başlayacak olan subay kendisini dinleyenlere gururla şunları söyledi: "Bugün ihtiyacımız olan tüm silahlara sahibiz; silahlar çoktan gemilerde ve Britanyalılar burayı terk ediyorlar, sonra da silahları getireceğiz ve cephelerdeki bütün durum değişecek."⁸⁵

Bir diğer deyişle, Yigael Yadin'in 1948 Mart'ının son haftalarını betimleyen anlatımını bütün savaşın en zor dönemi olarak gördüğümüzde, aksine Filistin'deki Yahudi topluluğunun hiç de yok olma tehlikesi altında olmadığı sonucuna varabiliriz: Etnik temizlik planını tamamlama yolunda kimi engellerle karşı karşıyaydılar. Bu zorluklar görece silah eksikliği ve belirlenen Arap devleti içerisindeki izole Yahudi kolonileriydi. Özellikle kırılğan gözükkenler Batı Şeria'daki ve Nakab'ın kuzeybatı kısımlarındaki birkaç yerleşimdi (Negba, Yad Mordehay, Nitsanim ve Gat). Mısır güçleri Filistin'e girip buraları kısa bir süreliğine ellerine geçirdiklerinde de bu dört yer, izole kalmaya devam edecekti. Benzer şekilde Yukarı Celil'deki kimi yerleşimlere de, etrafları Arap Kurtuluş Ordusu'ndan birkaç yüz gönüllü tarafından korunacak kadar şanslı olan çok sayıda Filistinli köyü ile çevrili olduğu için erişmek ya da bunları savunmak kolay değildi. Son olarak, Kudüs yolu, o ay şehrin Yahudi bölgelerine bir kuşatma hissiyatının çökmesine yetecek kadar ciddi şekilde Filistinli keskin nişancıların saldırısına maruz kaldı.

⁸⁵ Yadin'den Sason'a, İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 16/69/261 Nahşon Harekâtı Dosyaları.

Resmi İsrail tarih yazımı sonraki ayı, 1948 Nisan'ını bir dönüm noktası olarak tarif etmektedir. Bu versiyona göre; Filistin'de izole ve tehdit altındaki Yahudi topluluğu, bozgunun kıyısından döndükten sonra savunmadan saldırıya geçiyordu. Gerçek duruma bundan daha fazla ters düşülemezdi: İki topluluk arasındaki genel askeri, siyasi ve ekonomik denge öyleydi ki, Yahudilerin çoğunluğu herhangi bir tehlike altında olmadığı gibi üstelik de orduları daha ana plan yürürlüğe konmadan, 1947 Aralık başı ile 1948 Mart sonu arasında Filistin'de temizliğin ilk aşamasını tamamlayabilmişti. Eğer Nisan ayında bir dönüm noktası var idiyse, bu olsa olsa Filistinli sivillere karşı gerçekleşen tek tük saldırı ve karşı saldırılardan, şimdi bunu takip eden sistematik büyük etnik temizlik operasyonuna geçilmesi idi.

Bölüm 5

Etnik Temizliğin Ayrıntılı Planı: Dalet Planı

Sırp lar kendileri için etnik olarak saf bir *Republika Srpska* kurmaya meraklılardı ancak özellikle şehirlerdeki büyük Müslüman azınlıklar, Sırp ların homojen etnik bir mevcudiyet oluşturmalarını zorlaştırdı. Bunun bir sonucu olarak, *Republika Srpska* ordusu, General Ratko Mladic'in liderliğinde, Sırp toprakları olarak gördükleri yerlerdeki Müslümanlara karşı "etnik temizlik" politikasına başladı.

GlobalSecurity.org, 2000-2005

Ben-Gurion'un günlüğünün editörleri, Filistin'deki Yahudi toplumunun liderinin 1 Nisan ve 15 Mayıs 1948 tarihleri arasında olayların askeri yanı sıra çok da ilgili olmadığını keşfettiklerinde hayrete düşmüşlerdi.¹

Bunun yerine kafası daha çok Siyonist iç politikayla meşgul görünüyordu ve harıl harıl Diaspora kurumlarını yeni İsrail devletinin kurumlarına dönüştürmek gibi örgütsel konularla uğraşıyordu. Günlüğünde, kamuoyunun karşısına çıktığı vakitler dokunaklı bir şekilde ileri sürdüğü, yaklaşmakta olan

¹ Rivlin ve Oren, [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü], c. 1, s. 332.

felaket ya da “ikinci Holokost” hissiyatından eser yoktur.

Yakın çevresiyle farklı bir dil konuşuyordu. Nisan ayının ilk günlerinde, partisi Mapay’ın üyelerine, Yahudi birliklerinin yakın zaman içerisinde işgal ettiği Arap köylerinin isimlerini gururla saymıştı. 6 Nisan günü, bir başka etkinlikte ise kendisini, Histadrut yönetiminin, toprak sahiplerini, efendileri karşıya almaktansa köylülere saldırmanın arkasındaki aklı sorgulayan sosyalist eğilimli üyelerine çıkışarak, hareketin merkezi figürlerinden birine şunları söylerken buluyoruz: “Köylülerle değil efendilerle karşı karşıya olduğumuz konusunda size katılmıyorum: Bizim düşmanımız Arap köylüler!”²

Doğrusu Ben-Gurion’un günlüğü, halka açık toplantılarda dinleyicilerine ve dolaylı olarak İsrail’in kolektif hafızasına ektiği korkuyla katı bir zıtlık ortaya koyuyor. Günlük, o zaman itibarıyla, Filistin’in halihazırda ellerinde olduğunu fark ettiği izlenimini veriyor. Ancak Ben-Gurion özgüvenin ölçüsünü kaçırmıyordu ve 15 Mayıs 1948 günü düzenlenen kutlamalara katılmadı; önünde ne muazzam bir görev bulunduğunun farkındaydı: Filistin’i temizlemek ve Arap girişimlerinin Yahudilerin kontrolü ele almasını durdurulmasını sağlamak. Tıpkı Danışmanlık gibi, kendisi de izole Yahudi yerleşimleriyle potansiyel bir Arap ordusu arasında bariz bir dengesizlik olan yerlerdeki gelişmelerin sonucundan korkuyordu –Nakab’ın ve el-Celil’in uzak yerlerinde ve Kudüs’ün kimi kısımlarında olduğu gibi. Ben-Gurion ve yakın çalışma arkadaşları, bu yerel dezavantajların genel resmi değiştiremeyeceğini her şeye karşın gayet iyi anladılar: Yahudi güçleri, daha Britanyalılar gitmeden, BM Taksim Kararı’nın Yahudi devletine tahsis ettiği alanların pek çoğunu ele geçirme kabiliyetindeydi. “Ele geçirme” yalnızca tek bir anlama geliyordu: Oralarda yaşayan Filistinlilerin, hem kırsal bölgelerdeki hem de kentlerdeki evlerinden, dükkânlarından ve topraklarından kitleler halinde çıkartılmaları.

Ben-Gurion, Britanya Mandası’nın resmi olarak sona erdiği gün sokaklarda dans eden Yahudi yığınları ile beraber kamuoyu önünde bayram etmemiş olabilir ancak Yahudi askeri güçlerinin sahada gövde gösterisine başlamış olduklarının pekâlâ farkındaydı. Dalet Planı uygulamaya konduğunda, Hagana’nın, yarısı İkinci Dünya Savaşı’nda Britanya ordusu tarafından eğitilmiş 50.000’in üzerinde askeri vardı. Artık planı uygulamaya koymanın vakti gelmişti.

² Mapay Yürütme Komitesi’ne Konuşma, 6 Nisan 1948.

NAHŞON OPERASYONU: İLK DALET PLANI OPERASYONU

Siyonistlerin –sonradan Britanya Manda yetkilileri tarafından onaylanan– yoğun nüfuslu Arap bölgelerinin ortasında izole yerleşimler inşa etme stratejisinin zaafı gerilim zamanlarında kendini gösterdi. Bu uzaktaki kollara ikmal ve asker götürme girişimleri her zaman güvence altında olamazdı ve ülke bir kere ateşe düştükten sonra, çok sayıda Filistinli köyünün arasından geçen ve Kudüs’e batıdan bağlanan yolu korumak özellikle zordu, bu da şehirdeki küçük Yahudi nüfusunda kuşatma altında olma duygusu uyandırıyordu. Kudüs’teki Yahudiler konusunda Siyonist liderler de başka bir nedenle endişeleniyordu: Buradaki nüfus aslen Siyonizme ve Siyonizmin arzularına bağlılıkları oldukça zayıf ve hatta su götürür olan Ortodoks ve Mizrahi topluluklardan oluşuyordu. Bu sebeple Dalet Planı’nı uygulamaya koymak için seçilen ilk bölge Tel Aviv yolunun yarısı boyunca uzanan Kudüs’ün batı yamaçlarındaki kırsal tepelerdi. Sonrasındaki harekâtlara model teşkil edecek olan Nahşon Operasyonu buydu: Operasyonun başvurduğu ani kitlesel yerinden etmelerin, izole Yahudi yerleşimlerini idame etmek ya da tıpkı Kudüs’e giden yol gibi, düşman tehdidi altındaki rotaları açmak için en etkili araç olduğu ortaya çıkacaktı.

Operasyona atanan her birliğin Mazav Dalet’e, D Durumu’na geçmeye hazırlanması istenmişti, yani D Planı’nın emirlerini uygulamaya kendilerini hazırlamaları: “Dalet Planı’nın etkin uygulaması için Dalet Durumu’na geçeceksiniz” her birliğe gönderilen mesajın açılış cümlesiydi. Sonra da, “Ele geçireceğiniz, temizleyeceğiniz ya da imha edeceğiniz köyler Arap ilişkileri danışmanlarınız ve istihbarat subaylarıyla istişarede bulunarak kararlaştırılacaktır.”³ Bu aşamanın, yani Nisan-Mayıs 1948’in sonuçlarına göre hüküm verilecek olursa, tavsiye edilen, tek bir köyün dahi es geçilmemesiydi. Resmi Dalet Planı köylere teslim olma seçeneğini bırakırken, operasyonel emirler hiçbir köyü, hangi nedenle olursa olsun ayrı tutmuyordu. Böylece ayrıntılı plan, köyleri yok etmeye başlama komutuna dönüşmüştü. Tarihler coğrafyaya göre değişiyordu: Onlarca köyü olan sahile saldıracak ve arkasında yalnızca iki köy bırakacak olan Aleksandroni Tugayı emirlerini Nisan ayının sonuna doğru aldı; Doğu Celil’i temizleme talimatı Golani Tugayı ana

³ Doğrudan Karmeli Tugayı’na verilen emirlerden alıntılanmıştır, Tsadok Eşel (der.), *Hativat Karmeli be-Milhemet ha-Komemiut* [Bağımsızlık Savaşı’nda Karmeli Tugayı], s. 29.

karargâhına 6 Mayıs 1948 günü geldi ve bir sonraki gün “bölgelerindeki” ilk köy, Şecere temizlendi.⁴

Palmah birlikleri, Nahşon için emirlerini 1948 Nisan’ının ilk gününde aldılar. Birliklere gönderilecek yönergelere son halini vermek için Danışmanlık bir gece önce Ben-Gurion’un evinde buluşmuştu. Emirleri oldukça açıktı: “Operasyonun asli hedefi Arap köylerinin imhası... [ve] genel olarak Arap güçlerine ekonomik bir yük olmaları için köylülerin tahliyesidir.”⁵

Nahşon Operasyonu başka açılardan da bir yenilikti. Çeşitli Yahudi askeri örgütlenmelerinin gelecekteki İsrail Savunma Kuvvetleri’nin temelini oluşturacak şekilde tek bir ordu olarak hareket etmeye çaba gösterdikleri ilk operasyondur. Doğal olarak askeri sahneye egemen olan Doğu Avrupalı eski asker Yahudilerin, Arap dünyasından ve Holokost sonrası Avrupa’sından yeni gelenler gibi diğer etnik gruplarla beraber harekâtın kapsamına alındıkları ilk operasyondur.

Bu operasyona katılan müfrezelerin birinin komutanı Uri Ben-Ari, anılarında “Diasporaları eritmenin” Nahşon’un önemli görevlerinden biri olduğundan bahsediyor. Ben-Ari Filistin’e birkaç sene önce gelmiş genç bir Alman Yahudisiydi. Birliği Nahşon için son hazırlıklarını Hadera’nın yakınlarında Akdeniz kıyısında bir yerde gerçekleştirmişti. Kendisini İkinci Dünya Savaşı’nda Nazilere karşı savaşan Rus generallere benzettiğini anımsıyor. Onun öyküsündeki “Naziler”, Yafa-Kudüs yolu dolaylarındaki çok sayıda savunmasız Filistinli köylü ve onları kurtarmaya gelmiş Abdulkadir el-Huseyni’nin paramiliter gruplarıydı. El-Huseyni’nin birlikleri daha önce gerçekleştirmiş olan Yahudi saldırılarına misilleme olarak seyir halindeki Yahudi trafiğine rastgele ateş açarak yolcuları yaralıyor ve öldürüyordu. Köylülerse Ben-Ari ve yoldaşları tarafından kendilerine atfedilen şeytanlaştırılmış suretten bihaber, Filistin’in diğer bütün yerlerindeki gibi, normal hayatlarına devam etmeye çalışıyorlardı. Pek çoğu, atalarının yüzyıllarca yaşayıp üzerinde çalıştığı topraklardan ve evlerden birkaç gün içerisinde temelli kovulacaktı. Abdulkadir el-Huseyni’nin komutası altındaki paramiliter Filistinli gruplar, Ben-Ari’nin müfrezesinin beklediğinden daha ciddi bir direniş sergiledi ki, bu Nahşon

⁴ Binyamin Etsiyoni (der.), [Savaşta Golani Tugayı], s. 10.

⁵ Zrubavel Gilad, *Sefer ha-Palmah*, c. 2, s. 924–5. Daniel McGowan ve Matthew C. Hogan, *The Saga of the Deir Yassin Massacre, Revisionism and Reality*.

Operasyonu'nun ilk elde planlandığı gibi gitmediği anlamına geliyordu. Ancak 9 Nisan itibarıyla harekât sona ermişti.

Bu, Kudüs çevresindeki çok sayıdaki köyden ilkinin, uğurlu Kastal (Kale) ismine rağmen Yahudi ellerine düştüğü gündü. Köyün antik tahkimatları vardı ancak daha üstün olan Yahudi güçlerine karşı köyü bunlar koruyamazdı. Kastal, Kudüs'e giden son rampadan önce batıdaki son tepedeydi. İsrail'in bu yere diktiği Hagana anıtı, bir zamanlar burada bir Filistinli köyü bulunduktan bahsetmiyor. Savaşı abideleştiren bu levha, Dalet Planı'nın dilinin bugünkü popüler İsrail tarih yazımına ne kadar derin kök salmış olduğunun tipik bir örneğidir. Planda olduğu gibi levhada da Kastal bir köy değil "düşman üssü" olarak belirtilmektedir. Filistinli köylüler yerinden etme ve imha için "meşru hedefler" haline getirilmek üzere insansızlaştırılmışlardır. İsrail'in her tarafında pek çok yeni yerleşim ve ulusal park, daha 1948'e kadar orada insanların yaşadığını ispatlayan tek başına kalmış bir ev ya da cami gibi kalıntılar olmasına karşın, bir zamanlar orada bulunan Filistin köylerine hiçbir atıf yapılmaksızın ülkenin kolektif hafızasının bir parçasına dönüşmüştür.

Abdulkadir el-Huseyni 9 Nisan günü Kastal'ı savunurken çatışmada öldürüldü. Bu ölüm askerlerinin moralini o kadar sarstı ki Kudüs metropoliten alanındaki diğer köyler de hızla Yahudi güçlerinin eline geçti. Birbiri ardına etrafları sarıldı, saldırıya uğradılar ve işgal edildiler, sakinleri kovuldu, evleri ve binaları yıkıldı. Kimi köylerde, yerinden etmeye katliamlar eşlik etti. En bilineni, Kastal'ın düştüğü gün Yahudi birliklerinin Deyr Yasin'de gerçekleştirdiği katliamdı.

Deyr Yasin

Dalet Planı'nın sistematik doğası, Hagana'yla Kudüs'te bir saldırmazlık anlaşması yapan ancak Dalet Planı'nda belirlenen temizlenecek bölgeler içerisinde yer aldığı için haritadan silinmeye mahkûm olmuş çobanlı ve samimi bir köy olan Deyr Yasin'de kendini göstermektedir. Daha önce köyle imzaladıkları anlaşma sebebiyle Hagana, her tür hesap verme mecburiyetinden resmen kurtulmak için köye İrgun ve Ştern Çetesi birliklerini göndermeye karar vermişti. "Dost" köylerde ileride gerçekleştirilecek temizliklerde böyle bir dalavere dahi gerekli görülmecekti.

9 Nisan 1948 günü Yahudi güçleri Deyr Yasin köyünü işgal ettiler. Köy

Kudüs'ün doğusundaki bir tepe üzerinde, deniz seviyesinden sekiz yüz metre yükseklikteydi ve Yahudi mahallesi Givat Şaul'a yakındı. Eski köy okulu bugün imha edilen köye doğru genişlemiş, batıdaki Yahudi mahallesinin akıl hastanesi olarak kullanılmaktadır.

Yahudi askerler köye girerlerken evlere makinalı tüfeklerle ateş açarak pek çok köy sakinini öldürmüştü. Sonrasında ise geri kalan köylüler bir yerde toplanarak soğukkanlı bir şekilde öldürüldü ve cesetler taciz edildi, kimi kadınlar tecavüz edildikten sonra öldürüldü.⁶

O zamanlar 12 yaşında olan Fahim Zaydan ailesinin gözleri önünde öldürülmesini şöyle anımsıyor:

Bizi tek tek dışarı çıkardılar, yaşlı bir adamı öldürdüler, kızlarından biri ağlayınca kızı da vurdular. Sonra kardeşim Muhammed'i çağırdılar, önümüzde onu vurdular ve annem kardeşime doğru eğilerek –bir yandan küçük kız kardeşim Hudra'yı kucağında tutuyordu, onu hâlâ emziriyordu– bağırdığındaysa onu da vurdular.⁷

Zaydan da, Yahudi askerlerin köyü terk etmeden önce, “sırf eğlenmek için” bir sıra halinde duvara karşı dizip kurşunlarla taradıkları çocuklar arasındaydı. Yaralarına rağmen hayatta kaldığı için şanslıydı.

Son zamanlarda gerçekleştirilen araştırmalar, Deyr Yasin'de katledildiği kabul edilen insan sayısını 170'ten 93'e indirdi. Tabii ki katliamın kurbanları haricinde onlarca insan savaştırken öldürülmüştü ve bu sebeple resmi kurban listesine dahil edilmemişti. Ancak Yahudi güçleri her Filistinli köyünü bir düşman askeri üssü olarak gördüğünden, insanları katletmekle “savaşta” öldürmek arasındaki ayrım oldukça inceydi. İsraililerin daha 2002 Nisanı'nda Cenin'deki katliamda tekrar ettikleri bütün bu “nicel” alıştırmaların neden önemsiz olduğunu anlamak için, insana Deyr Yasin'de öldürülenler arasında otuz bebeğin bulunduğu söylenmesi yeter. O zamanlar Yahudi önderliği Deyr Yasin'i felaketin merkez üssü yapmak için kurban sayısını gururla yüksek açıklamıştı –bütün Filistinlilere eğer evlerini terk etmeyi ve kaçmayı reddederlerse kendilerini de benzer bir

⁶ Deyr Yasin'de yaşananlarla ilgili betimlemeler ve ifadeler Daniel McGowan ve Matthew C. Hogan, *The Saga of the Deir Yassin Massacre, Revisionism and Reality*'den alınmıştır.

⁷ a.g.e.

akıbetin beklediği yönünde bir uyarı olarak.⁸

Civar köylerden dördü daha sıradaydı –Kaluniya, Sârîs, Beyt Surik ve Biddu. Hagana birlikleri her köyde sadece yaklaşık bir saat geçirerek evleri havaya uçurdular ve insanları sürdüler. İlginç bir şekilde (ya da dilerseniz ironik diyebilirsiniz) Hagana subayları, her bir işgalin sonunda yaşanabilecek bir yağma çılgınlığının önüne geçebilmek için astlarıyla kavga etmek zorunda kaldıklarını iddia ettiler. Evleri havaya uçuran istihkâm erlerinin birliklerini idare eden Ben-Ari, anılarında bu köylerin yağmalanmasını nasıl tek başına engellendiğini naklediyor ancak bu iddia –köylüler yanlarına hiçbir şey almadan kaçarlarken, eşyalarının savaş yadigarları olarak hem subayların hem de askerlerin çiftliklerine ve salonlarına girdiği düşünülürse– en azından abartılı duruyor.⁹

Aynı bölgede bulunan iki köy es geçilmişti: Ebu Gôş ve Nebi Samûil. Sebabi ise bu köylerin muhtarlarının, yerel Ştern Çetesi komutanlarıyla görece samimi bir ilişki geliştirmiş olmalarıydı. Ironik bir şekilde bu, onları yıkım ve yerinden etmeden kurtardı: Hagana bu köyleri yok etmek isterken, daha aşırı uçtaki grup,

⁸ Günümüze ait anlatımlar Deyr Yasin katliamının kurbanlarının sayısını 254 olarak belirtiyor, o zamanlar Yahudi Ajansı, bir Kızıl Haç yetkilisi, *The New York Times* ve Kudüs merkezli Arap Yüksek Komitesi sözcüsü Dr. Huseyn el-Halidi tarafından doğrulanan bir sayı. Filistinlilere korku salmak ve böylelikle onları panik içerisinde toplu göçe sevk etmek amacıyla bu sayının kasten şişirilmiş olması muhtemeldir. Daha sonraları, askerler bölgelere girmeden önce panik yaratmak ve insanları, hayatlarını kurtarmaları için kaçmaya zorlamak amacıyla, “temizlenmek” üzere olan köylerde –eğer insanlar gönüllü olarak bölgeyi terk etmezlerse– kendilerini korkunç sonuçların beklediği, hoparlörlerle duyurulmuştur.

İrgun’un lideri Menahem Begin böylesi söylentiler yaymanın Filistinliler üzerindeki etkisini *The Revolt*’a şu şekilde anlatıyordu: “Ülkenin her yerinde Araplar ‘İrgun kasaplığının’ vahşi hikâyelerine inanarak sonu gelmeyen bir paniğe kapıldılar ve hayatlarını kurtarmak için kaçmaya başladılar. Bu toplu kaçış kısa zaman içerisinde kontrolsüz ve çılgınca bir izdihamla dönüştü. Bugün İsrail Devleti’ne ait olan topraklarda yaşayan hemen hemen 800.000 kişiden yalnızca 165.000’i halen oradadır. Bu gelişmenin siyasi ve ekonomik önemi ne kadar vurgulansa az.” Begin, *The Revolt*, p. 164.

Albert Einstein 4 Aralık 1948 tarihli *The New York Times*’ta yayımlanan bir mektupta, önde gelen 27 New York’lu Yahudiyle birlikte “terörist gruplar [yani Begin’in İrgun’u] savaşta askeri bir hedef olmayan bu barışçıl köye saldırarak, köyün çoğu sakinini –240 erkek, kadın ve çocuk– öldürmüş, birkaçını da Kudüs sokaklarında esir gösterisi yapmak için alıkoymuşlardır. Yahudi toplumunun büyük bölümü bu olay karşısında dehşete düşmüştür ve Yahudi Ajansı, Mavera-i Ürdün Kralı Abdullah’a (metinde böyle geçmektedir) bir özür telgrafı yollamıştır. Ancak teröristler, eylemlerinden utanmak şöyle dursun, bu katliamdan o kadar gurur duymuşlardır ki bunu geniş biçimde kamuoyuna mal etmişler ve bütün yabancı gazetecileri Deyr Yasin’de genel tahribatı ve üst üste dizilmiş cesetleri görmeleri için ülkeye davet etmişlerdir” diyerek Deyr Yasin katliamını kınamıştır.

⁹ Uri Ben-Ari, *Aharai!* [İzle Beni].

Ştern Çetesi, onları kurtarmaya gelmişti. Ancak bu nadir yaşanan bir istisnaydı ve yüzlerce köy daha Kaluniya ve Kastal ile aynı kaderi paylaştı.¹⁰

FİLİSTİN'DE KENTKIRIM

Nisan başlarında Yahudi komuta kademesinin BM'nin Yahudi devletine tahsis ettiği bölgeleri yalnızca ele geçireceklerine değil temizleyeceklerine de duyduğu güven, Nahşon Operasyonu'nun hemen ardından dikkatlerini Filistin'in belli başlı kent merkezlerine nasıl yönelttiklerine bakılarak kestirilebilir. BM temsilcileri ve Britanyalı yetkililer kenarda durup kayıtsızca izlerlerken, bu yerler o ayın devamı boyunca sistematik bir şekilde saldırıya uğradı.

Kent merkezlerine dönük harekât Taberiye ile başladı. Deyr Yasin ve üç gün sonra (12 Nisan) yakındaki Hırbet Nâsırüddîn köyündeki katliam haberleri şehirdeki büyük Filistinli nüfusa ulaşır ulaşmaz pek çok kişi şehirden kaçtı.¹¹ İnsanlar aynı zamanda 6.000 Yahudinin ve 5.000 Arap'ın ve onların atalarının asırlarca barış içinde birlikte yaşadıkları bu şehrin Taberiye Gölü'ndeki tarihi, antik başkente bakan tepelerde konuşlanmış Yahudi güçlerince her gün ağır bir bombardımana tutulmasından dehşete düşmüşlerdi. Britanya engeli, Arap Kurtuluş Ordusu'nun şehre yalnızca otuz kadar gönüllüden oluşan bir güç temin edebilmiş olması anlamına geliyordu. Bu güç, tepelerden aşağıya varıl bombaları yuvarlayan ve halkı korkutmak için hoparlörlerden korkunç sesler yayınlayan –1983'te Beyrut'ta, 2005'te de Gazze'de insan hakları örgütlerinin suç oluşturan fiil olarak kınadıkları ses duvarı aşılarak gerçekleştirilen uçuşların erken bir versiyonu– Hagana birliklerinin dengi değildi. Taberiye 18 Nisan'da düştü.¹²

Britanyalılar Taberiye saldırısında tartışmaya açık bir rol oynadı. İlk olarak Filistinli yerlileri korumayı teklif ettiler ancak kısa zaman içerisinde onları kasabanın toptan tahliye edilip Yahudi güçlerine bırakılmasını müzakere etmeye sevk ettiler. Ürdünlü Kral Abdullah daha “pratikti”: Kadınların ve çocukların taşınmasına yardım etmek için otuz kamyon gönderdi. Anıların-

¹⁰ Özellikle ilgi çekici olan, bugün aşırı sağcı bir aktivist olan Geula Kohen'in Ebu Gosh'u, köylülerinden biri in kendisinin 1946'da İngiliz hapishanesinden kaçmasına yardımcı olması sebebiyle kurtarmasıdır. Hikâyesi için bkz. Geula Cohen, *Woman of Violence: Memories of a Young Terrorist, 1945–1948*.

¹¹ *Filastin*, 14 Nisan 1948.

¹² Palumbo, *The Palestinian Catastrophe*, s. 107–8.

da, yeni bir Deyr Yasin'in yaşanacağından emin olduğunu iddia etmektedir.¹³ Daha sonra yetkililer benzer endişeler taşımış olduklarını itiraf ettiler ancak topluluğun önderleri üzerinde, gitmelerine yönelik ağır bir Britanya baskısı olduğunu gösteren belgeler, yaklaşmakta olan bir katliamla ilgili büyük bir endişe taşıdıklarını ortaya koymuyor. Kimileri, Britanyalıların bu suretle Taberiye'nin Arap sakinlerinin katliamdan geçirilmesini engellediğini, kimileri ise sürgüncülerle el ele verdiklerini söyleyebilir. Filistin'deki kentkırımın sonraki evrelerinde, Hayfa ve Yafa işgal edildiğinde Britanyalıların rolü çok daha net ve çok daha olumsuzdu.

Hayfa'nın Arapsızlaştırılması

Daha önce bahsedildiği üzere, Hayfa'daki operasyonlar mutlaka Danışmanlık tarafından başlatılmış olmasa da, onun tarafından geriye dönük olarak onaylanmış ve olumlu karşılanmıştı. Önceki Aralık ayında şehrin Arap nüfusunun korkutulması, Filistinli elitlerin pek çoğunu, şehir yeniden sakinleşene kadar Lübnan ve Mısır'daki evlerine gitmeye sevk etmişti. Kaç kişinin bu kategoriye girdiğini tahmin etmek zor: Pek çok tarihçi sayıyı 15.000 ila 20.000 olarak vermektedir.¹⁴

12 Ocak 1948 günü, Hayfa'daki Arap Bankası'nın müdürü ve yerel ulusal komite üyesi olan Ferid Saad isimli yerel bir lider, Arap Yüksek Komitesi sekreteri Dr. Huseyn Halidi'ye çaresizlik içerisinde şöyle bir telgraf çekiyor: "Yahudilerin gerçeği bilmemeleri iyi."¹⁵ "Gerçek", Filistin kentli elitlerinin, bir aylık ağır Yahudi bombardımanı ve saldırganlığı sonrasında çökmüş olduğuydu. Ne var ki Yahudiler ne olduğunu kesin olarak biliyordu. Danışmanlık gerçekten de, zenginlerin Aralık ayında kenti terk ettiklerinin, Araplar tarafından gönderilen silahların ulaşmadığının ve Arap hükümetlerinin, Filistinliler adına olaya müdahil olmaksızın eylemsizliklerini ve gönülsüzlüklerini saklamak için kışkırtıcı savaş retorikleri yayınlamanın ötesinde pek az şey yaptığının oldukça farkındaydı.

¹³ a.g.e., s. 107.

¹⁴ Bir özet için bkz. Flapan, *The Birth of Israel*, s. 89–92.

¹⁵ Bu telgraf İsrail istihbaratı tarafından ele geçirilmiş ve Ben-Gurion'un günlüğünde alıntılanmıştır, 12 Ocak 1948.

Varlıklı kimselerin şehri terk etmeleri, Hayfa'daki 55.000 ila 60.000 Filistinlinin lidersiz kaldığı ve şehirdeki silahlı Arap gönüllülerin görece az sayıda olması da göz önünde bulundurulursa, Nisan 1948'de Yahudi güçlerinin insafına bırakıldığı anlamına geliyordu. Teorik olarak yerlilerin güvenliğinden ve refahından sorumlu olan Britanya birliklerinin şehirdeki mevcudiyetine rağmen durum böyleydi.

Şehir etrafında gerçekleşen Yahudi operasyonunun bu aşamasına, hem bir kıskaç hareketini hem de şehri Filistin'in iç bölgesinden koparma düşüncesini işaret eden, kaygı verici "Makas" (*Misparayim*) ismi verilmişti. Tıpkı Taberiye gibi, Hayfa da BM planında Yahudi devletine tahsis edilmişti: Ülke'deki tek büyük limanı Yahudi kontrolüne bırakmak, BM barış teklifinde Filistinlilere önerilen anlaşmanın adaletsizliğinin bir başka tezahürüydü. Yahudiler liman kentini istemişti ancak orada yaşayan 75.000 Filistinli olmaksızın; 1948 Nisan'ında da bu amaçlarına ulaştılar.

Filistin'in en büyük limanı olan Hayfa aynı zamanda Britanyalıların geri çekilme rotalarındaki son duraktı. Britanyalıların Ağustos'a kadar kalmaları bekleniyordu ancak Şubat 1948'de geri çekilme tarihini Mayıs'a almaya karar verdiler. Dolayısıyla şehirde çok sayıda askerleri vardı ve hâlâ yasal olarak, denebilir ki ahlaki olarak da, şehrin kanun ve nizamını sağlamak yetkisine sahiptiler. Daha sonra pek çok Britanyalı politikacının da kabul edeceği üzere, buradaki davranışları, Britanya İmparatorluğu'nun Ortadoğu'daki tarihinin en utanç verici bölümlerinden birini teşkil etmektedir.¹⁶ Aralık ayında başlayan Yahudilerin korkutma kampanyasına, ağır bombardıman, keskin nişancı ateşi, dağ tarafından aşağıya doğru ateşe verilmiş petrol ve yakıt nehirleri ve patlayıcılarla dolu varillerin infilak ettirilmesi de dahildi ve bunlar 1948'in ilk ayları boyunca devam etti, ancak Nisan ayının ilk günlerinde oldukça şiddetlendi. Filistinlilerin kaçırıldıkları 18 Nisan günü, Hayfa'da bulunan Britanyalı Kuzey Kesimi Komutanı Tümgeneral Hugh Stockwell şehirdeki Yahudi yetkilileri makamına çağırdı ve onlara iki gün içerisinde Britanya güçlerinin her iki topluluk arasında bir tampon bölge hizmeti yürüttükleri noktalardan çekileceği bilgisini verdi. Bu "tampon", Yahudi güçlerinin halen 50.000'den fazla Filistinlinin yaşadığı bölgelere doğrudan bir saldırı gerçekleştirmesine ve o bölgeleri ele geçirmesine mani olan tek unsurdu. Hayfa'nın

¹⁶ bkz. Sömürgeler Bakanlığı Müsteşarı Rees Williams'ın Avam Kamarası'na yaptığı açıklama: *Hansard, House of Commons Debates*, c. 461, s. 2050, 24 Şubat 1950.

Araplaştırılmasının kapısı, sonuna kadar açıktı.

Bu görev, Yahudi ordusunun en üstün birimlerinden biri olan Karmeli Tugayı'na verilmişti (Kiryati Tugayı gibi Arap Yahudilerinden oluşan ve yalnızca yağmalamaya ya da daha az çekici "görevlere" gönderilen "daha az kaliteli" tugaylar vardı; Kiryati'nin "daha düşük insan kalitesi"ne sahip olarak tanımlandığı, İsrail belgelerinde görülebilir).¹⁷ 2000 Karmeli Tugayı askeri, silahları tapon, mühimmatı kısıtlı olan, Yahudi tarafındaki zırhlı araçlar ve havanlarla eşdeğer hiçbir şeyi kesinlikle bulunmayan, yerel ve esas olarak Lübnanlı 500 gönüllüden oluşan zayıf teçhizatlı bir orduyla karşı karşıya geldi.

Britanya duvarının kalkması Makas Operasyonu'nun yerini, "Mayayı Temizleme" (*Biur Hamets*) Operasyonu'nun alabileceği anlamına geliyordu. İbranicede terim tümünden temizlik anlamına gelmekte olup Yahudi dinindeki Hamursuz (Pesah) Bayramı arifesinde insanların evlerinden bayram boyu yasaklanmış olan ekmek ve undan eser bırakmamaları pratiğine atıfta bulunuyor. Buna acımasızca uygun bir şekilde Hayfa'nın vahşice temizliği, Hamursuz Bayramı'nın arifesinde, 21 Nisan günü başladı; burada ekmek ve un, Hayfa'daki Filistinlilerdi.

Britanyalı komutan Stockwell, eli kulağındaki Yahudi saldırısından önce-den haberdardı ve o gün saldırıdan önce istişare amacıyla şehrin "Filistinli önderliğini" davet etti. O saat için –resmen uhdelerinde olan hiçbir mevki kendilerini o sabah Stockwell'in odasında açığa çıkan can alıcı tarihsel ana hazırlamamışken– Arap topluluğunun liderlerine dönüşen dört tükenmiş adamdan oluşan bir grupla buluştu. Onlar ve Stockwell arasındaki önceki yazışmalar, adamların Stockwell'e şehirde kanunun ve nizamın sorumlusu olarak güvendiklerini gösteriyor. Britanyalı subay şimdi onlara, modern bir şehir olarak öne çıktığı on sekizinci yüzyılın ortalarından bu yana kendilerinin ve pek çoğunun ailelerinin çalıştığı ve yaşadığı Hayfa'yı terk etmelerinin insanları için daha iyi olacağını nasihat ediyordu. Stockwell'i dinlerken an be an ona olan güvenleri sönüp gitti ve topluluklarını koruyamayacaklarını fark ettiler ve kendilerini en kötüsüne hazırladılar: Britanyalılar onları korumayacaklarından dolayı yerlerinden edilmeye mahkûmlardı. Stockwell'e bir düzen içerisinde gitmek istediklerini söylediler. Karmeli Tugayı ise kan revan içinde

¹⁷ Yisrael Galili'nin yardımcısı olan Arnan Azaryahu, yeni *Matkal*'in Ramat Gan'a taşındığı sırada Yigael Yadin'in alanı koruma görevinin Kiryati üyelerine verilmemesini talep ettiğini anımsıyor. Röportaj için bkz. *Makor Rişon*, 1 Mayıs 2006.

gitmeleri için ne lazımsa yapacaktı.¹⁸

Daha Britanyalı subayla buluşmaya giderlerken, bu dört adam halihazırda Filistinli kadın ve çocukları çok geç olmadan şehri terk etmeye teşvik eden Yahudi hoparlörlerini duymuşlardı. Şehrin başka yerlerinde ise, hoparlörler Yahudi belediye başkanı Şabtay Levi'nin aksi yöndeki mesajını duyuruyordu; düzgün bir insan olduğu söylenen Levi, insanlardan kalmalarını istiyor, hiçbir zarar görmeyeceklerine söz veriyordu. Ancak kararları veren Levi değil, Karmeli Tugayı'nın operasyon subayı Mordehay Maklef'ti. Temizlik kampanyasını Maklef organize etmişti ve birliklerine verdiği emir açık ve basitti: "Karşılaştığınız her Arap'ı öldürün; bütün yanıcı maddeleri ateşe verin ve kapıları patlayıcılarla zorla açın." (Kendisi sonradan İsrail ordusu Genelkurmay Başkanı oldu.)¹⁹

Bu emirler Hayfa'nın savunmasız Filistinlilerinin halen oturdukları 1,5 kilometrekare içerisinde hızla yerine getirildiğinde yaşanan şok ve korku öyle bir seviyede ki, insanlar eşyalarını toplamadan ve hatta ne yaptıklarını bilmeksizin kitle halinde kaçmaya başladı. Panik içerisinde, kendilerini şehirden uzaklaştıracak bir gemi ya da tekne aramak ümidiyle limana doğru harekete geçtiler. Halk kaçır kaçmaz Yahudi askerleri evlere girip yağma yaptı.

Üst düzey Siyonist liderlerden biri olan Golda Meir birkaç gün sonra Hayfa'yı ziyaret ettiğinde ilk olarak masanın üzerinde duran pişmiş yemeklerin, çocukların bıraktıkları oyuncakların, yerlerdeki kitapların olduğu evlere girdiğinde korku hissini bastırmanın zor olduğunu ve hayatın bir an içerisinde adeta donmuş olduğunu gördü. Meir, Filistin'e, ailesinin Rusya'daki pogromlardan sonra kaçmış olduğu Birleşik Devletler'den gelmişti ve o gün tanık olduğu görüntüler, on yıllar sonra ailesinin Rusların Yahudilere karşı işledikleri en korkunç zulüm hikâyelerini aklına getirmişti.²⁰ Ancak görünüşe göre bu, onun ya da çalışma arkadaşlarının, Filistin'in etnik temizliğine devam etme kararlılığında herhangi kalıcı bir etki yaratmamıştı.

22 Nisan şafak vaktinde halk limana akın etmeye başladı. Şehrin bu kısmın-

¹⁸ Walid Khalidi, "Selected Documents on the 1948 War", *Journal of Palestine Studies*, 107, c. 27/3 (Bahar 1998), s. 60–105, Arap komitesi in olduğu gibi İngilizlerin de yazışmalarını kullanmaktadır.

¹⁹ Hagana arşivleri, 69/72, 22 Nisan 1948.

²⁰ Merkezi Siyonist Arşivleri, 45/2 Protocol.

daki sokaklar kaçmaya çalışan insanlarla çoktan dolmuşken, Arap topluluğunun kendi kendini görevlendirmiş önderliği bu kaotik manzaraya bir düzen getirmeye çalıştı. Halkı limanın yanındaki eski pazar alanında toplanmaya teşvik eden ve deniz yoluyla düzenli bir tahliye gerçekleşene kadar orada korunmaya davet eden çağrılar hoparlörlerden duyulabiliyordu. “Yahudiler Stanton yolunu işgal ettiler ve yoldalar” diye bangır bangır bağırıyordu hoparlörler.

Karmeli Tugay’ının savaştaki faaliyetlerini kaydeden savaş günlüğünde, bunları müteakip gelişen olaylar konusunda pek pişmanlık belirtisi görülüyor. Halkın liman kapısı yakınında toplanma tavsiyesi aldığı için farkında olan tugay komutanları, askerlerine üç inçlik havanları pazara ve limana bakan dağ yamaçlarına –bugün Rothschild Hastanesi’nin bulunduğu yere– kurmalarını ve aşağıda toplanan kalabalıkları bombalamaya başlamalarını emretti. Plan kimsenin tereddütte kalmamasını ve kaçışın tek bir yöne doğru olmasını sağlamaktı. Filistinliler beyaz kemerli revaklarla kaplı, Osmanlı dönemine dayanan –ama İsrail Devleti’nin kurulmasından sonra tanınmayacak hale getirilmiş– bir mimarlık mücevheri olan çarşıda toplandıktan sonra Yahudi keskin nişancıları için kolay birer hedefti.²¹

Hayfa çarşısı, o zamanlar limana giden ana kapıdan yüz metreden biraz daha az uzaklıktaydı. Top atışı başladığında burası panik içerisindeki Filistinliler için doğal istikamet haline geldi. Kalabalık şimdi kapıyı koruyan polisleri bir kenara iterek limana girmişti. Çok sayıda insan limana demir atmış teknelere hücum etti ve şehirden kaçmaya başladı. Bundan sonra ne olduğunu hayatta kalanların yakınlarda basılan korkunç anılarından öğreniyoruz. Onlardan bir tanesi şöyle:

Erkekler arkadaşlarının, kadınlar da çocuklarının üzerine çıktı. Limandaki tekneler kısa zaman içinde insanlarla dolup taşı. Teknelerdeki aşırı kalabalık korkunçtu. Teknelerin çoğu alabora oldu ve içindekilerle beraber battı.²²

Görüntüler o kadar korkunçtu ki, raporlar Londra’ya ulaştığında, kimi yetkililer muhtemelen ilk defa hareketsizliklerinin Filistin’de yarattığı felaketin boyutlarını fark etmeye başladıklarından Britanya hükümetini harekete geçmeye sevk ettiler. Britanya Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, Stockwell’in dav-

²¹ Tsadok Eşel (der.), *Hativat Karmeli be-Milhemet ha-Komemiyut*, s. 147

²² Walid Khalidi, “Selected Documents on the 1948 War”.

ranışlarından dolayı çok öfkeliydi ancak Genelkurmay Başkanı Mareşal Montgomery, yani Stockwell'in patronu onu savundu.²³ Hayfa'nın Filistinli liderleri ve Stockwell arasındaki haberleşme, ciltlere bedel bir mektupla son buldu:

Britanyalı yetkililerin kendilerinden istekte bulunulmasına karşın yaralıları yardım sağlanması için duyarlıklarının eksikliği dolayısıyla üzüntü ve derinden incitilmişlik duyguları içindeyiz.²⁴

Sırada Safed Var²⁵

Hayfa düştüğü vakit Filistin'de özgür olan yalnızca birkaç kasaba kalmıştı ve aralarında Akka, Nâsıra ve Safed vardı. Safed savaşı Nisan ayının ortasında başladı ve 1 Mayıs'a kadar devam etti. Bu, her ne kadar burada başka yerlerdekinden daha ciddi bir çaba sergilemiş olsalar bile, Filistinlilerin ve Arap Kurtuluş Ordusu gönüllülerinin ortaya koyduğu inatçı direniş sebebiyle değildi. Bilakis, taktiksel değerlendirmeler Yahudi harekâtını ilk olarak Safed'in çevresindeki kırsal iç bölgeye yöneltti ve ancak bundan sonra kasabanın kendisine geçtiler.

Safed'de 9.500 Arap ve 2.400 Yahudi vardı. Yahudilerin pek çoğu Ultra-Ortodoks Yahudilerdi ve Arap komşularıyla savaşmak şöyle dursun, Siyonizme hiç ilgi duymuyorlardı. Bu ve Yahudilerin kasabayı ele geçirmelerinin göreceli olarak kademeli gerçekleşmesi yerel ulusal komitenin on bir üyesinde diğer kent merkezlerinden daha başarılı olacakları yarılsamasını yaratmış olabilir. Komite, aralarında kasabanın soylularının, ulemanın (dini liderler), tüccarların, toprak sahiplerinin ve başlıca merkezlerinden biri Safed olan 1936 İsyanı'nın eski eylemcilerinin bulunduğu görece adil bir temsil organıydı.²⁶ Bu yanlış güvenlik duygusu, Arap gönüllülerin Safed'deki varlığının görece

²³ Montgomery of Alamein, *Memoirs*, s. 453-54.

²⁴ Walid Khalidi, "The Fall of Haifa", *Middle East Forum*, XXXV, 10 (Aralık 1959), Khayat [Viktor Hayat], Saad [Ferid Saad], Mu'ammar [Corc Muammar] ve Koussa [Elyas Kusa] tarafından 21 Nisan 1948'de yazılmış mektup.

²⁵ Filistin tarafına ilişkin bilgi Mustafa Abbasi, *Safed fi Ahd el-İntidab el-Biritaniyi 1917 - 1948: Dirasetun İctimaiyetun ve Siyasiyetun*'dan (Kudüs, Institute for Palestine Studies, 2005) alınmıştır; kitabın bir versiyonu "The Battle for Safed in the War of 1948: A Revised Study", *International Journal for Middle East Studies*, 36 (2004), s. 21-47'de yayımlanmıştır.

²⁶ a.g.e.

büyük olmasıyla da pekişiyordu. Ancak yarısı tüfekli olsa da, toplam sayıları 400'ü geçiyordu. Kasabadaki çarpışmalar, kimi Hagana üyelerinin Filistinli mahalleleri ve pazarlarına yönelik keşif saldırılarıyla tetiklenerek, Ocak ayının ilk günlerinde başlamıştı. Karizmatik bir Suriyeli subay olan İhsan Kam Ulmaz, Hagana'nın komando birliği Palmah'ın yinelenen saldırılarına karşı savunmanın başına geçmişti.

Başlangıçta Palmah saldırıları, birlikler saldırılarını kasabanın etrafındaki kırsal bölgeye yoğunlaştırdıkları için tek tük ve etkisizdi. Ancak Safed civarındaki köylerde işleri bittiğinde (bu bölümün sonraki kısımlarında anlatılıyor), 29 Nisan 1948'de tamamen kasabanın kendisine yoğunlaşabildiler. Safed halkı, ne yazık ki en ihtiyaçları olduğu zamanda yetenekli Ulmaz'ı kaybetmişti. Gönüllüler ordusunun el-Celil'deki yeni komutanı (1950'lerde Suriye'nin yöneticilerden biri olacak olan) Edib Şişekli, onun yerine Arap Kurtuluş Ordusu'nun daha beceriksiz subaylarını görevlendirmişti. Gerçi Ulmaz da güç dengesizliği karşısında daha başarılı olabilir miydi, şüphelidir: 400 Arap gönüllünün karşısında 1000 iyi eğitilmiş Palmah askeri, 1948'de Yahudi Davud'un Arap Golyat'ına karşı geldiği mitinin yanlışlığını gösteren yerel dengesizliklerden sadece bir tanesidir.²⁷

Palmah birlikleri, yalnızca kısa bir süreliğine 100 yaşlının kalmasına izin vererek halkın büyük bir bölümünü kasabadan çıkardı. 5 Haziran günü, Ben-Gurion günlüğüne kuru bir ifadeyle şunları yazmıştı: "Ayelet ha-Şahar [Kibuts'undan] Abraham Hanuki, bana Safed'de yalnızca 100 yaşlı kalmış olduğundan dolayı onların da Lübnan'a gönderildiklerini söyledi."²⁸

Hayalet Şehir Kudüs

Kentkırım, kısa zaman içerisinde "Ebedi Şehir"den Salim Tamari'nin yeni kitaplarından birinde ifade ettiği gibi bir "Hayalet Şehir"e dönüşen Kudüs'e uğramadan geçmedi.²⁹ Yahudi güçleri Nisan 1948'de batıdaki Arap mahallelerini topa tuttu ve işgal etti. Bu varlıklı kesimin zengin Filistinli sakinlerinin kimileri birkaç hafta öncesinden kenti terk etmişti bile. Geri kalanlar ise,

²⁷ a.g.e.

²⁸ Ben-Gurion'un günlüğü, 7 Haziran 1948.

²⁹ *Kudüs 1948*.

Filistinli elitlerin on dokuzuncu yüzyıl sonu itibariyle Eski Şehir'in surlarının dışarısında inşa etmeye başladıkları mahallelerin mimari güzelliğine hâlâ şahitlik eden evlerinden kovuldular. Son senelerde bu şaheserlerden bazıları kaybolmaya başladı: Emlak coşkusu, mimari egzantrizm ve müteahhitlerin açgözlülüğü bu zarif yerleşim alanlarını, yaşlılıklarında şehre akın etme niyetindeki zengin Amerikalı Yahudiler için korkunç derecede büyük villalara ve ölçsüz saraylara dönüştürmek üzere birleştirildi.

Bu bölgeler temizlenir ve işgal edilirken Britanya askerleri hâlâ şehirdeydi ancak kayıtsız kaldılar ve müdahalede bulunmadılar. Yalnızca tek bir yerde, Şeyh Cerrah'ta –Huseyniler, Neşâşibiler ve Halidiler gibi önde gelen soylu ailelerin evlerinin olduğu Eski Şehir'in surları dışında kurulmuş ilk Filistinli mahallesinde– Britanyalı bölge komutanı devreye girmeye karar verdi.

Nisan 1948'de Yahudi birliklerine verilen talimat oldukça açıktı: “Mahalleyi işgal edin ve evlerinin hepsini yıkın.”³⁰ Temizlik saldırısı 24 Nisan 1948'de başladı ancak bütünüyle uygulamaya konmadan önce, Britanyalılar tarafından durduruldu. Şeyh Cerrah'ta ne olup bittiği konusunda, orada yaşayan Arap Yüksek Komitesi sekreteri Dr. Huseyn Halidi'nin ağızından hayati önemde bir tanıklığa sahibiz: Müftüye yolladığı umutsuz telgraflar çoğu kez İsrail istihbaratının eline geçiyordu ve bu yazışmalar İsrail arşivlerinde saklanmaktadır.³¹ Halidi, Britanyalı komutanın askerlerinin, Hagana'nın patlatmayı başardığı 20 ev hariç, mahalleyi nasıl kurtardıklarını aktarıyor. Buradaki zıtlaşan Britanya duruşu, hem Manda anlaşmasının yükümlülüklerinin hem de BM Taksim Kararı'nın koşullarının kendilerine şart koştuğu üzere, başka yerlerdeki Britanya birlikleri de müdahale etmiş olsalardı pek çok Filistinlinin akıbetinin nasıl farklı olabileceğini gösteriyor.

Ancak, diğer Kudüs mahalleleri, özellikle de şehrin batı kısmındakiler konusunda, Halidi'nin telaşlı çağrılarının da vurguladığı üzere kural olan, Britanyalıların eylemsizliği idi. Bu bölgeler, Ocak ayının ilk gününden itibaren yinelenen bir şekilde topa tutulmuşlardı ve burada Şeyh Cerrah'ta olduğunun

³⁰ Emirlerin yeniden yapılandırılması 1948'de Kudüs'teki Hagana istihbaratının başı Yitshak Levi tarafından *Tişah Kabin: Yeruşalayim bi-Keravot Milhemetha-Atsmaut* [Bağımsızlık Savaşı Çarpışmalarında Kudüs] kitabında gerçekleştirilmiştir, s. 207. (Bu röportajlar daha sonra İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri kapsamına alınmıştır).

³¹ Bu telgrafların on dördü Ben-Gurion tarafından günlüğünde alıntılanmıştır, bkz. Rivlin ve Oren, [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü], s. 12, 14, 27, 63, 64, 112, 113, 134, 141, 156, 169, 170, 283.

aksine Britanyalılar, silahlı bir avuç Filistinli sakini silahsızlandırmış, halka onları Yahudi saldırılarına karşı koruyacakları sözünü verip derhal sözlerinden dönerek gerçekten şeytani bir rol oynamışlardı.

Ocak ayının ilk günlerinde çektiği telgraflarından birinde Dr. Halidi, Kahire'deki el-Hac Emin'e, yol göstericilik arayışında, yardım isteyen, öfkeli vatandaşların nasıl her gün evinin önünde gösteri yaptıklarını aktarıyor. Kalabalıktaki doktorlar Halidi'ye hastanelerin yaralılarla dolup taşıtığını ve cenazeleri saracak kefenlerin tükenmekte olduğunu söylemişlerdi. Tümünden bir anarşi vardı ve insanlar panik içerisindeydiler.

Ancak en kötüsü, henüz yaşanmamıştı.³² Şeyh Cerrah'a yönelik tamamlanamadan durdurulan saldırıdan birkaç gün sonra, Hayfa'da kullanılan üç inçlik havan toplarının aynılarının yardımıyla, Kuzey ve Batı Kudüs'ün Filistinli mahalleleri sonu gelmeyen bir top ateşiyle dövülecekti. Yalnızca Şuafat dayandı ve teslim olmayı reddetti. Katamon Nisan ayının son günlerinde düştü. Kudüs'teki Hagana istihbaratının başı Yitshak Levi şunları anımsıyor: "Bir yandan Katamon'un temizliği sürerken, yağma ve hırsızlık baş gösterdi. Bu yağmada askerler ve vatandaşlar yer aldı. Evlere girdiler ve evlerden mobilya, giysi, elektrikli eşya ve yemek aldılar."³³

Ürdünlü Arap Lejyonu'nun savaşa girmesi resmi değiştirdi ve temizlik operasyonları Mayıs 1948'in ortasında durduruldu. Kimi Ürdünlüler savaşta daha önce gönüllü yer almışlardı ve katkıları, özellikle San Simon manastırında Yahudi birlikleriyle yaşanan şiddetli çatışmaların da içinde olduğu Katamon'un ele geçirilmesi sırasında olmak üzere, Yahudilerin ilerlemesini yavaşlatmaya yardımcı olmuştu. Ancak batıdaki Filistinli mahallelerini korumak için gösterdikleri –Levi ve arkadaşlarının tariflerine göre– kahramanca teşebbüslere karşın başarısız oldular. Sonuçta Kudüs metropoliten alanında sekiz Filistinli kasabası ve otuz dokuz köy etnik olarak temizlenmiş, burada yaşayan nüfus, şehrin doğusuna gönderilmişti. Bugün bu köylerden hiçbiri yok ancak Kudüs'ün en güzel evlerinden bazıları, –eski sahiplerinin trajik kaderinin sessiz yadigarları olarak– hâlâ ayakta; boşaltılmalarından hemen sonra yerleşen Yahudi aileleri oturuyor şimdi.

³² Ben-Gurion'un günlüğünde bahsedilmektedir, 15 Ocak 1948.

³³ Levi, *Yeruşalayim...*, s. 219.

Akka ve Beysan

Kentkırım, Mayıs ayında kıyıdaki Akka'nın ve doğudaki Beysan'ın 6 Mayıs 1948'de işgal edilmesiyle devam etti. Mayıs ayının başında Akka bir kez daha, fethedilmesinin zorluğunun yalnızca Napoléon'a mahsus olmadığını ortaya koydu: Komşu şehir Hayfadan gelen sığınmacıların büyük akını neticesinde ortaya çıkan aşırı kalabalığa karşın, Yahudi güçlerinin her gün gerçekleştirdikleri bombardıman, Haçlı şehrini boyunduruk altına almakta başarısız oldu. Ancak kuzeye doğru on kilometre ötedeki Kâbri membaında, 200 yıllık bir su kemeri yoluyla gelen açık su kaynağı, kasabanın Aşil topuğu olduğunu ortaya koydu. Kuşatma sırasında görünüşe göre suya tifo mikrobı katılmıştı. Uluslararası Kızıl Haç'ın yerel temsilcileri bunu genel merkezlerine bildirdiler ve kimden şüphelendiklerinin tahmin edilmesi konusunda tereddüde çok az yer bıraktılar: Hagana. Kızıl Haç raporları ani bir tifo salgınını tarif ediyor ve tedbirli ifadelerle de olsa salgının ortaya çıkışının tek açıklaması olarak dışarıdan zehirlenmeye işaret ediyor.³⁴

6 Mayıs 1948 günü, Akka'nın Kızıl Haç'a ait Lübnan hastanesinde olağanüstü bir toplantı düzenlendi. Britanya tıbbi hizmetler şefi Tuğgeneral Beveridge, Britanya ordusundan Albay Bonnet, Tıbbi Hizmetler'den Dr. Maclean ve Filistin'deki Kızıl Haç temsilcisi Bay de Meuron halihazırda yetmiş kişinin canına mal olmuş salgını görüşmek üzere şehir yetkilileriyle bir araya geldiler. Enfeksiyonun Hagana'nın iddia ettiği gibi kalabalık ve hijyenik olmayan koşullar sebebiyle değil, şüphesiz su yoluyla gerçekleştiğine hükmettiler. Salgının, Mısır'daki Port Said Hastanesi'ne nakledilen elli beş Britanya askerini de etkilemiş olması çok şey söylüyordu. Tuğgeneral Beveridge "Filistin'de böylesi bir şey daha önce yaşanmamıştı" dedi de Meuron'a. Kaynağı su kemeri olarak saptadıkları an, artezyen kuyuları ve Akka'nın kuzeyindeki tarım istasyonundan gelen suyu kullanmaya geçtiler. Salgının yayılmasını engellemek için halihazırda kuzeydeki kamplarda bulunan Akkadadan gelen sığınmacılar da muayene edildi.

Tifo salgını ve şiddetli topçu ateşi sebebiyle morali bozulmuş kent sakinleri hoparlörlerden gelen çağrıyı dikkate aldılar: "Teslim olun ya da intihar edin.

³⁴ Kızıl Haç Arşivleri, Cenevre, G59/1/GC, G3/82 sayılı dosyalar; Kızıl Haç Uluslararası Komitesi (ICRC) delegesi Meuron tarafından 6-19 Mayıs 1948 tarihleri arasında gönderilen raporlar ani bir tifo salgınının anlatılmaktadır.

Son adama kadar hepinizi yok edeceğiz.”³⁵ Fransız BM gözlemcisi Yüzbaşı Petite, şehir Yahudilerin eline düştükten sonra, ordu tarafından eşyalara, giysilere ve yeni Yahudi göçmenlerin işine yarayabilecek ve ortadan kaldırılmaları sığınmacıları geri dönmekten caydırabilecek her şeye yönelik geniş çapta ve sistematik bir yağmanın gerçekleştiğini raporuna yazdı.

27 Mayıs günü, Gazze’de benzer bir su zehirlleme girişiminin önüne geçildi. Mısırlılar, David Horin ve David Mizrahi isimli iki Yahudiye, Gazze’nin kuyularına tifo ve dizanteri virüsü katmaya çalışırken yakaladılar. General Yadin, bu hadiseyi o zamanlar İsrail’in Başbakanı olan ve günlüğüne hadiseyi yorum yapmaksızın gereğince yazmış olan Ben-Gurion’a aktardı. Bu iki kişi, herhangi bir resmi İsrail tepkisi olmaksızın, Mısırlılar tarafından sonrasında idam edildiler.³⁶

Ernest David Bergman, daha önce bahsi geçen Katsir kardeşlerle birlikte, 1940’larda Ben-Gurion tarafından kurulan ve örtülü bir şekilde Hagana’nın Bilim Kuvvetleri isimli, İsrail’in biyolojik savaş kabiliyeti üzerine çalışan ekibin bir üyesiydi. Ekip Mayıs 1948’de HEMED (“tatlılık”, Bilim Kuvvetleri anlamına gelen *Hayl Mada*’nın kısaltması) olarak yeniden isimlendirildiğinde bu heyetin yöneticiliğine atandı. 1948 harekâtına ciddi bir katkı sunmadı ancak ilk katkıları İsrail’in gelecekte izleyeceği alışılmadık niyetlerinin göstergesiydi.³⁷

Aşağı yukarı aynı zamanda Akka işgal edildi, Golani Tugayı Gideon Operasyonu’yla Beysan kasabasını ele geçirdi. Safed’de olduğu gibi kasabaya, civardaki çok sayıda köyü işgal ettikten sonra girdiler. Hayfa, Taberiye ve Safed’i başarıyla ele geçirmiş olan Yahudi güçleri, özgüvenli ve ziyadesiyle başarılıydı. Artık toplu yerinden etmeler konusunda kazanmış oldukları deneyimle halka on saat içerisinde evlerini terk etmeleri için ultimatom vererek Beysan’da süratli bir tahliye dayatmaya çalıştılar. Ultimatom “şehrin ileri gelenlerine”

³⁵ Bütün bilgiler Kızıl Haç kaynaklarına ve Salman Abu Sitta, “Israel Biological and Chemical Weapons: Past and Present”, *Between the Lines*, 15–19 Mart 2003’e dayanmaktadır. Abu Sitta aynı zamanda Sara Leibovitz-Dar’ın 13 Ağustos 1993 tarihli *Hadaşot*’taki makalesinden alıntı yapıyor. Tarihçi Uri Milštain’dan aldığı ipucuyla, “Akka operasyonundan sorumlu olup da sorularına cevap vermeyi reddedenler”in izini süren Leibovitz-Dar, makalesini şöyle sonlandırıyor: “O zaman derinden inanarak ve taassupla yapılanlar bugün utançla örtülüyor.”

³⁶ Ben-Gurion’un günlüğü, 27 Mayıs 1948.

³⁷ a.g.e. 31 Ocak 1948 ve HEMED üzerine notları.

verildi, yani yerel ulusal komitenin bir kesimine. Bu ileri gelenler ultiyatomu reddederek ve uzun bir kuşatmaya karşı hızla yiyecek stoklamaya girişti yaklaşmakta olan saldırıyı geri püskürtmek içinse başta gönüllülerce getirilmiş olan iki top olmak üzere bir miktar silah topladılar. Golani Tugayı komutanı Naum Spigel, Ürdün güçlerinin daha önce, Eski Kent'teki Yahudi mahallesine ve Guş Etsiyon Siyonist yerleşimine düzenledikleri başarılı saldırılarda tutsak aldığı bir grup Yahudiyle takas etmek üzere, hızlı bir saldırıyla belli sayıda savaş tutsağı ele geçirmek istiyordu. Aslında Lejyon, Guş Etsiyon yerleşimcilerini, izole Yahudi kolonilerine ve onları kurtarmaya gelen konvoyla saldırmış olan öfkeli Filistinli paramiliter grupların elinden kurtarmıştı.³⁸ (Bugün Guş Etsiyon Batı Şeria'da büyük bir Yahudi yerleşimidir.) Bu yerleşimciler, eski Yahudi bölgesinin sakinleriyle beraber savaş boyunca ele geçirilen az sayıdaki Yahudi savaş esirinin arasındaydılar. Uluslararası hukuka göre İsrail Devleti'nin vatandaşları olan ancak esir düşmeleriyle beraber kafeslere konulan binlerce Filistinlinin aksine, adil bir muamele gördüler ve kısa bir süre sonra serbest bırakıldılar.

Havadan gerçekleştirilenler de dahil, günlük ağır bombardımanlardan sonra Beysan'daki yerel komite teslim olmaya karar verdi. Kararı alan organ; kadı, yerel rahip, belediye sekreteri ve kasabadaki en zengin tüccardan müteşekkildi. Teslim olma şartlarını görüşmek için Palti Sela ve çalışma arkadaşlarıyla bir araya geldiler (toplantıdan önce üyeler, şartlı teslim olmayı görüşmek için, Nablus'a seyahat etme izni istemiş, ancak bu reddedilmişti). 11 Mayıs günü kasaba Yahudi güçlerinin eline geçti. Palti Sela özellikle Beysan'ı savunması murat edilen içler acısı haldeki iki topu anımsıyor: Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma iki Fransız hava savunma topu düzenli Arap ordularının Filistin'e girmelerinin arifesinde, Filistinlilerin ve gönüllülerin sahip olduğu silahların genel düzeyinin temsili olan antika silahlar.

Bundan hemen sonra Palti Sela ve çalışma arkadaşları kasaba halkının "düzenli biçimde yerinden edilmesini" seyredebildiler. Bazıları Nâsıra'ya -Mayıs ayında hâlâ özgür olan bir Filistinli şehri, ancak bu durum çok uzun sürmeyecekti- bazılarıysa da Cenine'ne nakledildiler ancak halkın büyük çoğunluğu

³⁸ Levi, *Yeruşalayim...*, s. 113 ; Lejyon'u zaten teslim olmuş olanlara karşı gerçekleştirilen saldırılara daha önce katılmış olmakla suçlamasına karşın (bkz. s. 109-12).

yakındaki Ürdün Nehri'nin karşı kıyısına sürüldü.³⁹ Görgü tanıkları Beysan'dan gelen, özellikle panik ve korku içindeki insan topluluklarının aceleyle Ürdün Nehri'ne doğru, oradan da iç kısımdaki geçici kamplara gittiklerini anımsıyorlar. Ancak Yahudi birlikleri bir yandan yakındaki diğer operasyonlarla meşgulken, bu insanlardan bazıları geri dönmeyi başardı; Beysan hem Batı Şeria'ya hem de Ürdün Nehri'ne oldukça yakındır, bu sebeple fark edilmeden geri dönmek görece kolaydı. İsrail ordusunun insanları silah zoruyla kamyonlara bindirdiği ve bir kez daha onları nehrin diğer tarafına sürdüğü Haziran ortasına kadar orada kalabildiler.

Yafa'nın Tahrip Edilişi

Son olarak Yafa, Manda'nın sona ermesinden iki gün önce 13 Mayıs günü ele geçirildi. Filistin'in pek çok kenti gibi, etkileyici Roma ve Bizans mirasıyla beraber, bronz çağına kadar giden, uzun bir tarihe sahipti. Şehri 632 yılında alan ve ona Arap karakterini katan, Müslüman komutan Amr bin Âs'tı. Yafa metropoliten alanı içinde yirmi dört köy, on yedi cami vardı; bugün bir cami hâlâ ayakta ancak köylerden hiçbirisi yerinde değil.

13 Mayıs günü, 5.000 İrgun ve Hagana askeri, yerli bir Hristiyan olan Mihail el-İssa'nın komutasındaki Arap gönüllüler şehri savunmaya çalışırlarken saldırıya geçti. Aralarında sıradışı elli kişilik bir Bosnalı Müslüman birliği de ikinci kuşak Tapınakçılar da –on dokuzuncu yüzyılın ortalarında misyoner olarak gelmiş ve şimdi kolonilerini savunmaya çalışmaya karar vermiş Alman yerleşimcileri– vardı (el-Celil'deki diğer Tapınakçılar savaşmaksızın teslim olmuş ve süratle Nâsıra'nın batısındaki iki güzel kolonilerinden, Waldheim ve Bethlehem'den kovulmuşlardı.)

Sonuçta Yafa herhangi bir yerellikte Filistinlilerin sahip olduğu en büyük savunma gücünden faydalandı: 5.000 Yahudi askeri karşısında toplam 1.500 gönüllü. Üç haftalık bir kuşatmayı atlattılar ve saldırı Nisan ayının ortasında başlayıp Mayıs ayının ortasında bitti. Yafa düştüğünde, kentin 50.000 kişilik nüfusu Britanya arabuluculuğunun “yardımıyla” yerlerinden edildi, bu da gidişlerinin Hayfa'daki kadar kaotik olmadığı anlamına geliyor. Yine de Hayfa'nın kuzey limanında gerçekleşen dehşeti anımsatan sahneler yaşandı: Bir

³⁹ Sela ile röportaj (bkz. Bölüm 2, dipnot 31).

yandan Yahudi askerler gidişlerini hızlandırmak için kafalarının üzerinden ateş ederken, kendilerini Gazze'ye götürecek küçük balıkçı teknelerine binmeye çalışan insanlar kelimenin tam anlamıyla denize itildiler.

Yafa'nın düşmesiyle beraber işgalci Yahudi birlikleri, Filistin'in bütün büyük kent ve kasabalarını boşaltmış ve nüfusundan arındırmış oldu. Bu yerlerin sakinlerinin çok büyük bir bölümü –her sınıftan, zümreden ve meslekten– şehirlerini bir daha görmedi, daha politik olanlarıysa her şeyden önce geri dönüş haklarını talep ederek Filistin ulusal hareketinin FKÖ olarak yeniden ortaya çıkışında şekillendirici bir rol oynadı.

TEMİZLİK DEVAM EDİYOR

Yahudi operasyonu, daha Mart ayının sonunda Yafa ve Tel Aviv'in kırsal iç bölgesinin büyük bölümünü yok etmişti. Hagana ve İrgun birlikleri arasında aşikâr bir iş bölümü vardı. Hagana, bir yerden diğerine plana göre düzenli bir şekilde hareket ederken, İrgun'un orijinal listede yer almayan köylerde münferit eylemler düzenleme izni vardı. İrgun, Şeyh Muvannis (ya da bugün bilinen şekliyle Munis) köyüne işte böyle vardı ve 30 Mart günü zor yoluyla yerleşik halkı yerinden etti. Köyün yıkıntıları üzerinde bugün Tel Aviv Üniversitesi'nin şık kampüsü uzanıyor, ayakta kalmış birkaç evden biri de üniversitenin fakülte kulübü olmuş.⁴⁰

Hagana ve İrgun arasındaki üstü kapalı anlaşma olmasaydı, Şeyh Muvannis kurtarılabilirdi. Köyün liderleri yerlerinden edilmelerini engellemek uğruna Hagana ile samimi bir ilişki geliştirmek için ciddi çabalar gösterdiyse de ancak anlaşmayı yapan "Arabistler" İrgun'un gelip bütün köyü yerinden ettiği gün hiçbir yerde yoklardı.⁴¹

Nisan ayında kırsal kesimlerde gerçekleştirilen operasyonlar kentkırımla yakından ilişkiliydi. Kent merkezlerine yakın köyler, kentlerin daha başarılı bir şekilde ele geçirilmesine zemin hazırlamak için tasarlanan bir korku harekâtı dahilinde alınıp sakinleri ve yerlerinden edilmiş, kimi zaman da katliamlara uğramışlardı.

Danışmanlık 7 Nisan 1948 Çarşamba günü yeniden toplandı. Tel Aviv-Hayfa

⁴⁰ Hanaa Abu Eid'in www.palestineremembered.com websitesi'nde yer alan tanıklığı.

⁴¹ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, p. 118.

yolu, Cenin-Hayfa yolu ve Kudüs-Yafa yolu üzerindeki bütün köy sakinlerinin yerlerinden edilmesine ve köylerin imha edilmesine karar verildi. Günün sonunda, az sayıda köylü haricinde kimse bağışlanmadı.⁴²

Böylelikle İrgun'un Şeyh Muvannis'i haritadan sildiği gün, Hagana bir hafta içerisinde altı köyü işgal etmiş oldu: İlk köy 2 Nisan günü işgal edilen Hırbet Azzun'du, bunu Hırbetu Lid, Arabu'l-Fukara, Arabu'n-Nufeyaat ve Dumeyri takip etti; hepsi 10 Nisan itibarıyla, Hırbetu's-Serkes de 15'inde "temizlendi". O ayın sonunda Yafa ve Tel Aviv civarındaki üç köy daha –Hırbetu'l-Menşiyye, Biyâr Ades ve büyük Miske köyü– ele geçirilmiş ve yok edilmişti.⁴³

Bütün bunlar tek bir düzenli Arap ordusu askeri Filistin'e girmeden gerçekleşti ve bu noktadan sonra, hem çağdaş hem de sonra gelen tarihçiler için tempo oldukça takip edilmesi zor hale geliyor. 30 Mart ve 15 Mayıs tarihleri arasında 200 köy işgal edilmiş ve sakinleri yerlerinden edilmişti. Bu, "Arap işgali" başladığında "Arapların" kaçtığı İsrail mitinin temelini çürütmesi sebebiyle tekrar edilmesi gerekli bir gerçek. Arap hükümetlerinin en sonunda ve bildiğimiz üzere gönülsüz olarak birliklerini yollamaya karar vermelerine değin, Arap köylerinin neredeyse yarısı saldırıya uğramıştı. 15 Mayıs ve gerçekleşmiş iki ateşkesin ilkinin en nihayet yürürlüğe girdiği 11 Haziran 1948 tarihleri arasında ise 90 köy daha haritadan silinecekti.⁴⁴

Yahudi tarafındaki görgü tanıkları, Nisan ayı boyunca ordunun daha büyük bir çaba gösterebileceğini düşündüklerini anımsıyorlar. Tanıklığı Tel Aviv'deki Hagana arşivlerinde bulunan Palti Sela, resmi tarihçilerle yakın zamanda gerçekleşmiş röportajında bu ekstra coşkunluk atmosferini yeniden inşa etmek için renkli bir dil kullanıyor. Palti Sela, Beysan'ı işgal edip temizleyen ve bölgede yüzyıllardır mevsimsel olarak ikamet eden büyük Bedevi kabilelerini kovma emri alan Yahudi güçlerinin bir üyesiydi. Daha sonra şunları anımsıyor:

Bölgeyi Bedevi kabilelerinden temizledikten sonra Beysan'daki iltihap [Yidiş'te iltihaplı yara anlamına gelen *farunkel* kelimesini kullanıyor] hâlâ iki köyde devam ediyordu, Fervane ve Sâmiriyye.

⁴² Morris İbranice versiyon s.95'te toplantıya atıfta bulunuyor. Ben-Gurion da günlüğünde bahsediyor.

⁴³ Morris, bu operasyonların pek çoğundan bahsediyor; a.g.e, s. 137–67.

⁴⁴ Sayılara, yöntemlere ve haritalara ilişkin en detaylı bilgi Salman Abu Sitta, *Atlas of the Nakbah*'da bulunmaktadır.

Korkuyor gibi durmuyorlardı, hâlâ topraklarını ekiyor ve yolları kulanmaya devam ediyorlardı.⁴⁵

Doğudaki bu saldırılarda ele geçirilen çok sayıda köyden biri Sîrîn'di. Bu köyün hikâyesi, bir zamanlar burada yeşeren Filistinli hayatına dair bir iz aramanın beyhude olduğu Merc bin Âmir ve Beysan Vadisi'nde Yahudi güçlerince insansızlaştırılan çok sayıdaki köyün üzerine çöken kaderin timsali niteliğindedir.

Sîrîn Köyü

Sîrîn 12 Mayıs 1948 günü işgal edildi. Köy, Beysan yakınlarında, çiftlik arazilerinden biri üzerinde uzanıyordu. *Emlak-i müdevvere* de denen bu topraklar sembolik olarak Osmanlı sultanına aitti ancak Filistinli çiftçiler tarafından ekilip biçiliyordu. Sîrîn, Şeyh ibn Sîrîn isimli bir Müslüman âlimin kabri (makam) etrafında gelişen bir topluluk haline gelmişti. Filistin'in bu kısmındaki arazi zorluydu ve yazları dayanılmaz derecede sıcaktı. Ancak yine de makam etrafında gelişmiş olan yerleşim ve üç kilometre uzaklıktaki membalar daha iyi bir iklimi ve sonu gelmeyen temiz su akıntılarına sahip köyleri anımsatıyordu. Hayvanlar, kuyulardan gelen suyu taşıyor, hamarat çiftçiler ise suyu engebeli toprağı küçük bir Cennet Bahçesi'ne çevirmek için kullanıyorlardı. Arabayla ulaşamaz olması sebebiyle Sîrîn, izole bir topluluktu, ancak gene de köye gidip gelen yabancılar, köyü binaların özel tarzından dolayı ayrı tutuyordu: Sîrîn'in evleri volkanik siyah taşlarla karıştırılmış kilden yapılmışlardı ve çatıları birbirine sarılmış kereste ve bambuyla kaplıydı.

Sîrîn, Osmanlı dönemine dayanan, köylülerin bağlı kaldığı kolektif toprak paylaşım sisteminin güzel bir örneğiydi ve hem yerel tarımın kapitalistleşmesi hem de Siyonist toprak edinme güdüsü karşısında varlığını korumuştı. Köy, (toplam 17.000 dönüm toprağın) 9.000 dönümlük arazisi üzerinde uzanan üç zengin meyve ağacı bahçesiyle ve zeytinlikleriyle iftihar ediyordu. Toprak, bir bütün olarak köye aitti ve mahsullerdeki ve arazideki pay ailelerin büyüklüğüne göre belirleniyordu.

Sîrîn, aynı zamanda bütün doğru bağlantılara sahip bir köydü. Köydeki başlıca aile olan Zuubilere Yahudi Ajansı tarafından işbirlikçi bir aşirete men-

⁴⁵ Sela ile röportaj, (bkz. Bölüm 2, dipnot 31).

sup olmalarından dolayı dokunulmazlık sözü verilmişti. Muhalefet partileriyle yakın ilişki içerisindeki genç, iyi eğitilmiş bir adam olan muhtar Mubarek al-Hac ez-Zuubi, Hayfa'nın Yahudi valisi Şabtay Levi'nin, her ikisinin de Baron Rothschild'in şirketinde çalıştıkları zamandan bu yana arkadaşıydı. 700 köylüsünün yakındaki köylerin akıbetinden hariç tutulacağından emindi. Ancak köyde bir aşiret daha vardı: eski müftü el-Hac Emin el-Huseynî'ye ve onun ulusal partisine sadık Ebu'l-Heyca hamulesi. Sirin hakkındaki 1943 Hagana köy dosyasına göre, köyün hükmünü veren bu hamulenin mevcudiyeti. Dosyaya göre Sirin'de, Ebu'l-Heyca hamulesinin 1936 İsyanı'na katılmış olan ve "hiçbiri tutuklanmamış ya da öldürülmemiş ve on adet silahını hâlâ saklayan" on üyesi vardı.

Köy zaman zaman bu başlıca iki hamulenin husumetinden mağdur oluyordu ancak Filistin'in her yerinde olduğu gibi Büyük İsyan'dan sonra gelişmeler olmuş ve 1930'ların isyan dolu günlerinde köyü parçalayan bölünme Manda döneminin sonuna gelindiğinde geride bırakılmıştı.

Sirin'in muhtarı, köyün dokunulmazlığının, halkın geri kalanıyla ilişkileri çok iyi olan küçük bir Hristiyan aşiretinin mevcudiyetiyle güçleneceğini umuyordu. Bu kişilerden biri, 40 kişilik sınıfında siyasete ya da aşiret ilişkilerine dair herhangi bir önyargı barındırmaksızın bir sonraki kuşağı eğitmiş olan köy öğretmeni idi. Öğretmenin en yakın arkadaşıysa, köy camisinin imamı ve gene köyde bulunan Hristiyan kilisesinin ve manastırın koruyucusu Şeyh Muhammed el-Mustafa'ydı.

Birkaç saat içerisinde, dinlerin bir arada ve uyum içinde yaşadığı bu küçü-kevren yerle bir edildi. Köylüler karşı koymadı. Yahudi askerleri her iki aşiretten Müslümanları ve Hristiyanları toplayarak Ürdün Nehri'nin diğer tarafına geçmelerini emretti. Sonra da bütün evlerle beraber camiyi, kiliseyi ve manastırı yıktılar. Kısa zaman içerisindeki bahçelerindeki bütün ağaçlar sararıp soldu.

Bugün, bir zamanlar Sirin köyü olan enkazı, kaktüsten bir çit çevrelemektedir. Yahudiler vadideki sert toprağa tutunmakta Filistinlilerin başarısına asla ulaşamadılar ancak civardaki membalar kimseye fayda sağlamadıkları için tüyler ürpertici bir görüntü olarak hâlâ orada.⁴⁶

⁴⁶ Bilgi, Khalidi (der.), *All That Remains*, s. 60-1'den, Hagana'nın Köy Dosyaları'ndan, ve Ben-Tsiyon Dinur vd., [Hagana'nın Tarihi], s. 1420'den alınmıştır.

Arap Kurtuluş Ordusu Merc bin Âmir'de

Sirîn'in batısındaki Merc bin Âmir'de (Yizreel Vadisi) Fevzi el-Kavukci, Yahudilerin burayı ele geçirmesini kısıtlamak için elinden geleni yaptı ve bölgedeki başlıca Yahudi kibutsu olan Mişmar ha-Emek'e birkaç sonuçsuz saldırı düzenledi. Elindeki tek topla gerçekleştirdiği saldırılardan birinde, kibutsa isabet eden bir atış üç çocuğu öldürdü. Bu berbat trajedi, İsrail resmi tarih kitaplarında bu bölgede gerçekleştiği belirtilen yegâne düşmanca hadisedir.

Yakındaki köyler, Arap Kurtuluş Ordusu'nun kendilerini oraya gönderen Arap Birliği'ne cepheden iyi haberler götürme çabalarına ciddi bir katkı sunmadı. Aslında pek çoğu, civarlarındaki kibutslarla saldırmazlık anlaşmaları imzalamıştı. Ancak Arap Kurtuluş Ordusu'nun Mişmar ha-Emek'e saldırısı kibutsniklerin intikamcı öfkelerini körüklediğinden dolayı bu köyler, vadide artık artmakta olan saldırganlığa karşı dokunulmaz değillerdi. Kibutsnikler, askerleri bölgenin doğusunda başlattıkları etnik temizliğe devam etmeye teşvik ediyordu. Celil'in bu kesimindeki pek çok kibuts üyesinin bir kısmı daha insancıl bir pozisyon benimsemeye çalışan sosyalist Siyonist ha-Şomer ha-Tsair partisine aitti. Haziran ayında kimi önde gelen Mapam üyeleri, Ben-Gurion'a temizlik operasyonunun "gereksiz" genişlemesi olarak gördükleri durumdan yakındılar. Ben-Gurion, bölgede Nisan ayında başlatılan ilk aşamayı görmekten kendilerinin de memnuniyet duymuş olduklarını bu vicdanlı kibutsniklere hatırlatmakta hiç gecikmedi.⁴⁷ İşin aslı, 1948'de bir Siyonist Yahudiyseniz bu sadece ve sadece tek bir anlama geliyordu: Filistin'in Arapsızlaştırılmasına tam bağlılık.

Kavukci'nin Mişmar ha-Emek kibutsuna 4 Nisan günü gerçekleşen saldırısı, Yahudilerin 15 Mart günü başlayan toplu yerinden etmelerine doğrudan bir cevaptı. O gün yerinden edilecek ilk köyler, her biri 1.000'den fazla sakiniyle Ğubeyyetu't-Tahta ve Ğubeyyetu'l-Fevka'ydı. Günün ilerleyen saatlerinde sıra küçük Hırbetu'r-Res köyüne gelecekti. Buradaki işgal de etnik temizliğin bugün için tanıdık olan özelliklerini taşıyordu: İnsanların yerinden edilmesi ve evlerin imhası.

Mişmar ha-Emek hadisesinden sonra sıra daha büyük köylere geldi: Ebu Şuşe, Kefreyn, Ebu Zurayk, Mensî ve Nağnağiyye (Narnariyye diye telaffuz ediliyor): Siyonist sosyalizm kalesinin kibutslarından çok da uzak olmayan

⁴⁷ Ha-Kibuts ha-Meuhad Arşivleri, Aaron Tsizling Arşivleri, Ben-Gurion'un mektupları.

bir yerde, Cenin'in doğusunda kalan yollar kısa zaman içerisinde Yahudi birliklerinin yerinden ettiği ve yürümeye zorladığı Filistinlilerle doldu. 250 sakiniyle daha küçük bir köy olan Vadi Âre, Nisan ayında haritadan silinecek olan en son köydü.⁴⁸

İrgun burada da Filistin'in kırsal kesiminin süregiden imhası için payına düşen katkıyı yerine getirdi. Daha Britanya Manda askerleri oradayken, Merc bin Âmir'de arda kalan köylere kin dolu saldırılarını gerçekleştirdiler: Sabbârın, Sindiyâne, Bureyke, Hubbeyze ve Ummü'-Şavf. Bu köylerdeki bazı insanlar saldırgan güçlerin ağır havan ateşi altında köylerinden kaçtı, teslim olduklarını işaret eden beyaz bayrakları sallayan diğerleriye anında sürgün edildi. Sabbarın'de ise, biraz silahlı direnişle karşılaşmış olmalarından dolayı sinirlenmiş İrgun eşkıyaları ceza olarak kadınları alıkoydular, yaşlı erkekleri ve çocukları birkaç günlüğüne dikenli tellerin arasına kapattılar –tıpkı bugün Batı Şeria'da gerekli izinleri gösteremeyen Filistinlilerin saatlerce kontrol noktalarındaki kafeslere konması gibi. Silah taşıdığı ortaya çıkan yedi genç Filistinli erkek, sonrasında köylülerin kalanını, henüz Yahudilerin eline geçmemiş Ummü'l-Fehm'e gönderecek olan Yahudi askerlerince olay mahallinde infaz edildiler.⁴⁹

Çeşitli coğrafi konumlardaki her aşama ya da operasyon daha sonra askerlerin kalanınca benimsenecek yeni davranış kalıpları üretti. Kefreyn köyünün işgal edilmesinden ve halkının yerinden edilmesinden birkaç gün sonra ordu, boş kalan köyü yeryüzünden silerek yeteneklerini hayata geçirdi.⁵⁰ Bu türden manevralar 1948 savaşı sona erdikten sonra 1950'lere kadar yeniden ve yeniden kullanıldı.

Safed'in iç bölgesindeki operasyon halihazırda öfkeden ziyade verimli planlamayla harekete geçirilmişti ve operasyona tedirgin edici "Süpürge" (*Matafeh*) kod ismi verildi. Operasyon Taberiye-Safed otoyolu boyunca köylerin temizlenmesiyle başladı. İlk köy Guveyr'di. Taberiye düştükten sonra muhtar derhal, şehre en yakın köy olması sebebiyle köyünü neyin beklediğinin farkına vardı. Arap Kurtuluş Ordusu gönüllülerinin şefi Edip Şişekli'den yardım etme-

⁴⁸ Neredeyse köylere yönelik her yerinden etme ve imha olayı temel kaynağımız olan *The New York Times*'ta, yanı sıra Khalidi (der.), *All That Remains*; Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*; ve Ben-Tsion Dinur vd., [*Hagana'nın Tarihi*]'nde anlatılmıştır.

⁴⁹ Morris, a.g.e, s. 243–4.

⁵⁰ Palmah arşivleri, Givat Haviva, G/146, 19 Nisan 1948.

sini istedi ve köylülere silah dağıtılmasını önerdi ancak Şişekli bunu reddetti. Haber köylülere demoralize etti, kadınlar ve çocuklar el-Celil dağlarının öbür tarafındaki Akka yolundan Rame'ye kaçmaya başladılar. Muhtar *hartuş*larla (Birinci Dünya Savaşı'ndan kalma eski av silahları) silahlanmış elli köylü toplayıp Yahudi saldırısını beklemeye başladı. 22 Nisan'da Yahudiler âdet edindikleri üzere ilk olarak, savaşmaksızın erkeklerin toplu bir şekilde tahliye edilmelerini teklif eden bir delegasyon gönderdi. Ancak bu durumda delegasyon olağandışıydı: Geçmişte köyle dostane ilişkiler sürdürmüş insanlardan oluşuyordu ve toplantıda bulunan Filistinliler daha sonra onların Taberiye ve Safed arasındaki yol üzerinde ne kadar köy varsa hepsinin yerinden edilmesi planlandığını açıklarlarken, mahcup bir üslup takındıklarını anımsıyordu. Muhtar köyün neredeyse tamamen terk edilmiş olduğunu açığa vurmadı ve halkın “kendi evlerini savunacağını” beyan etti.⁵¹

Köyün hızla işgal edilmesinden sonra bir başka kalıp ortaya çıktı. Yahudi bir asker evlerden birinin çatısına çıkarak ele geçirilen erkekler arasında Dürzi olup olmadığını sordu. “Eğer varsa” diye bağırdı, “onlar kalabilirler. Geri kalanlar Lübnan'a gitmek zorunda.” Ancak bu seçenek dahi, işgalci güç, köylülerin Lübnan'a gitmelerine “izin vermeden” önce bir seçme süreci yürütmeye karar verdiğinden, herkese açık değildi. Böylesi seçme operasyonları, daha sonraki yerinden etmelerin modeline dönüşecekti, hem de ta Nekbe yıllarından Filistinlilerin kolektif belleğinin derinine kazınıp bugüne değin akıllarından çıkmayan bir model. On ile otuz yaşları arasındaki genç erkekler bir kenara ayrılarak esir kamplarına gönderildi. Güveyzli otuz erkek, böylece kafeslerde çürütülerek, ailelerinden on sekiz aylığına ayrı tutuldu.

Güveyr köyü sık sık BM gözlemcileri tarafından Taksim Kararı'nın nasıl uygulandığını ilk elden kontrol etmek amacıyla ziyaret ediliyordu. Gözlemciler, yerinden etmelere tanık oldular. Bir *New York Times* muhabirinin de aralarında olduğu Batı medyasının temsilcileri, münferit köyler hakkında, kamuoyunun kaderlerine ilgisi artık azalmış olsa da hâlâ haberler yapıyordu. Ne olursa olsun Batılı okurlara hiçbir zaman olayların tam resmi sunulmadı.⁵² Dahası yabancı muhabirlerden hiçbiri Holokost'tan üç yıl sonra Yahudi

⁵¹ Nafez Nazzal, *The Palestinian Exodus from the Galilee 1948*, Beyrut, the Institute for Palestini Studies, 1978, s. 30–3 ve Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*, s. 130.

⁵² Halidi *All That Remains*'de bu kaynağı kapsamlı olarak kullanmaktadır.

ulusunun eylemlerini açıkça eleştirmeye cesaret edememiş gibi görünüyor.

Ölümcül temposu gelecek yıkımın habercisi olan etnik temizlik operasyonları Hayfa içinde ve çevresinde hız kazandı. Bunları takip eden kısa süre içerisinde –kimileri 300’den az sakiniyle küçük, kimileri 5.000 civarındaki nüfuslarıyla büyük olan– on beş köy yerinden edildi. Britanya askerleri, BM temsilcileri ve yabancı gazetecilerle dolu bir nahiyede, Ebu Şuşe, Ebu Zurayk, Arabu’l-Fukara, Arabu’n-Nufeyaat, Arab Zahretu’d-Dumeyri, Beledü’ş-Şeyh, ed-Dâmûn, Hırbetu’l-Kesayir, Hırbetu’l-Menşiyiye, Rîhaniyye, Hırbetu’s-Serkes, Hırbetu’s-Saasa, Vearatû’s-Serris ve Yâcûr Filistin haritasından silindi.

Yerinden edilme ve kaçış köylüleri kurtarmaya yetmedi. Pek çoğu, evlerini patlatmadan önce süratle ve verimli bir şekilde yağmalamış olan ha-Şomer ha-Tsair’in Marksist kibutsniklerince ele geçirildi. Bu döneme ilişkin endişeli Siyonist politikacıların sözlü kınamalarına dair kayıtlar elimizde mevcut –bunlar İsrail’in “yeni tarihçileri”ne diğer arşiv kaynaklarında karşılaşmadıkları zulümlerin materyalini sağladı.⁵³ Bugün, bu şikâyet belgeleri daha çok “duyarlı” Yahudi politikacıların ve askerlerin vicdanlarını rahatlatma girişimi anlamına geliyor. Haziran 1967 Savaşı’nda küçük ölçekli etnik temizlik operasyonlarına katılmış İsrailli askerlerin, güya ahlaki nedamet ifadelerinden oluşan bir derlemenin başlığındaki gibi, “hem vur hem ağla” şeklinde en iyi tarifini bulan İsrail değerler sisteminin bir parçasını oluşturuyorlar. Bu endişeli askerler ve subaylar, sonrasında popüler İsrailli yazar Amos Oz ve arkadaşları tarafından, yıkılmasından önce Kızıl Ev’de bir “aklama töreni” sahnelenmeye davet edilmişlerdi. Benzer itirazlar 1948’de de, Holokost’tan üç yıl sonra büyük oranda savunmasız olan sivil nüfusa karşı savaş suçları işlemiş ve zulmetmiş Yahudi askerlerin dertli vicdanlarını rahatlatma hizmeti görmüştür.

Masum insanları öldürmeye ve yerlerinden etmeye devam ederken yüksek sesle ağlamak D Planı’nın ahlaki sonuçlarıyla başa çıkma taktiklerinden biriydi. Bir başka taktik de Yahudi Ajansı’nın BM’ye söz verdiği üzere İsrail devletinin vatandaşları olacak olan Filistinlileri insan tanımının dışına itmekti. Yurttaş olacakları yerde sürüldüler, hapsedildiler ya da öldürüldüler: “Ordumuz ilerliyor ve Arap köylerini fethediyor, köy sakinleri ise fareler gibi kaçıyorlar” diye yazmıştı Yosef Weitz.⁵⁴

⁵³ Morris’e temel kaynakları sağlayan bunlardır; bkz. *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*.

⁵⁴ Weitz, [Günlüğüm], c. 3, 21 Nisan 1948.

Nisan ayında askeri faaliyetlerin spektrumu hâlâ oldukça geniştir. Geniş bölgelerin temizleneceği sonraki ayların aksine, Nisan'da henüz dokunulmamış köyler vardı; başka köylerse yerinden etmeden daha kötü bir akıbetle uğradı ve katliamlara maruz kaldı. Askeri emirler, Filistinli köylerine karşı harekete geçmenin iki türü arasında ayrım yaparken bu spektrumu yansıtıyordu: Temizlik (*le-taheer*) ve taciz (*le-hatrid*). Tacizin tanımı hiçbir zaman açıkça belirtilmemiştir. Şehirlerin, kasabaların ve köylerin rastgele top atışına tutulmasından ve sivil trafiğe yönelik gelişigüzel ateş açmaktan oluşuyordu.⁵⁵ 14 Nisan günü Ben-Gurion, Şaret'e şunları yazdı: "Gün be gün işgali genişletiyoruz. Yeni köyler işgal ediyoruz ve daha yeni başladık."⁵⁶

Kent merkezlerine yakın olan bazı köylerde Yahudi askerleri, yakındaki şehir ve kasabalardaki halkın kaçışına zemin hazırlamak için bir katliam politikası izliyordu. Taberiye yakınlarındaki Nâsiruddîn'de, Safed yakınlarındaki Ayn ez-Zeytun'da ve Hayfa yakınlarındaki Tıyret Hayfa'da yaşanan buydu. Her üç köyde de, Hagana'nın deyimiyle, "10 ile 50 yaşları arasındaki erkekler", köy nüfusunun ve yakındaki kasabalarda yaşayanların gözlerini korkutmak ve dehşet saçmak için infaz edildiler.⁵⁷ Bu üç katliam içerisinden, tarihçiler Nâsiruddîn'e ilişkin tam bir resme hâlâ sahip değildir ancak diğer iki katliam oldukça iyi bir şekilde belgelenmiştir, en iyi bilinen de Ayn ez-Zeytun'dur.

Ayn ez-Zeytun

Ayn ez-Zeytun üç katliam arasında en bilinenidir, çünkü Filistin felaketinin bugüne değin yazılmış tek destansı romanı olan, İlyas Huri'nin *Babü'ş-Şems*'inin* temelini oluşturan, Ayn ez-Zeytun'un öyküsüdür. O dönem hakkındaki yarı-kurgusal bir İsrail kısa romanında, Netiva Ben-Yehuda'nın yazdığı *Mi-Baad la-Avotot*'ta da köydeki olaylar kayda geçirilmiştir.⁵⁸ Bir Fran-

⁵⁵ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivlerindeki emirlere bakınız, 51/967 özellikle 16, 24 ve 42 ve 51/128/50 dosyalarına.

⁵⁶ Ben-Gurion Arşivleri, 23.02–30.1 belge 113.

⁵⁷ Nazzal, *The Palestinian Exodus*, p. 29.

⁵⁸ Netiva Ben-Yehuda, *Mi-Baad la-Avotot: Roman al Şeloşah Hodaşim be-1948* [Düğümlemler Arasından: 1948'in Üç Ayına Dair Roman].

* İlyas Huri, *Güneşin Kapısı*, çev. Feyza Akgün, Ankara, Hece Yayınları, 2016 (y.n.)

sa-Mısır ortak yapımıyla *Babü’ş-Şems*’in filmi çekilmiştir.⁵⁹ Filmdeki sahneler Ben-Yehuda’nın büyük oranda askeri arşivlere ve sözlü belleğe dayandığı *Mi-Baad la-Avotot*’taki betimlemelerle yakından benzerlik gösteriyor. Film, aynı zamanda el-Celil’in yüksek dağlarını ikiye ayıran, deniz seviyesinin altındaki kanyonda, Mîrûn-Safed yolu üzerinde bulunan, sıcak mineral göletleriyle çevrili bir tatlı su ırmağı bağışlanmış köyün güzelliğini tam olarak yansıtıyor.

Safed’in bir mil batısındaki köyün stratejik konumu, onu işgal için ideal bir hedef haline getiriyordu. Yakınlarda arazi satın almaya başlamış olan ve Manda’nın sonuna doğru köylülerle her an bozulabilecek bir ilişki sürdüren yerel Yahudi yerleşimciler de gözlerini köye dikmişti. “Süpürge” Operasyonu Hagana’nın elit birliği Palmah’a yalnızca 2 Mayıs 1948 günü Dalet Planı’yla uyum içerisinde köyü temizleme değil aynı zamanda “eski hesapları” görme, yani Filistinli köylülerin yerleşimcilere bakışındaki ve onları karşılayışındaki düşmanlıkla ödeme fırsatı veriyordu.

Operasyon yetkisi, aynı bölgede başarılı bir şekilde Hısas, Saasa ve Hüseyiniye’ye düzenlenen vahşi saldırıları idare eden Moşe Kalman’a verilmişti. Kalman’ın askerleri pek az direnişle karşılaştı, çünkü şafak vakti köy bombardımana tutulup ağır havan topu ateşini sistematik olarak atılan el bombaları izleyince köyde konuşlanmış Suriyeli gönüllüler hemen çekildi. Kalman’ın güçleri köye öğle sularında girdi. Suriyeli gönüllülerle beraber gitmemiş olan kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve az sayıdaki genç erkek beyaz bir bayrak sallayarak saklandıkları yerden çıktılar. Derhal toplu hâlde köy merkezine götürüldüler.⁶⁰

Film daha sonra, Hagana’nın özel istihbarat birliklerince gerçekleştirilen arama-tutuklama –bu durumda arama ve infaz– rutinini canlandırıyor. İlk olarak köy meydanında dizilmiş erkekleri detaylı bir şekilde inceleyen kukuletalı bir muhbir getirilir; istihbarat subaylarının getirdikleri daha önceden hazırlanmış listede ismi bulunanlar tespit edilir. Seçilen erkekler bir başka yere götürülerek vurulur. Diğer erkekler bu duruma isyan edip tepki gösterdiklerinde ise onlar da öldürülür. Filmin oldukça iyi şekilde yakaladığı bir hadisede, köylülerden biri, Yusuf Ahmad Haccar kendisini esir alan kişilere, tıpkı diğerleri gibi teslim olduğunu ve bu sebeple “insani bir muamele görmeyi

⁵⁹ Filme ilişkin bir eleştiri için bkz. *Al-Ahram Weekly*, 725, 13–19 Ocak 2005.

⁶⁰ Ulaşılabilen kaynakların sentezi için bkz. Khalidi (der.), *All That Remains*, s. 437.

beklediğini” söylüyor. Palmah komutanı onu tokatlıyor ve ceza olarak rastgele otuz yedi genç seçmesini emrediyor. Geri kalan köylüler, köy camisinin deposuna götürülürken, gençler elleri arkalarında bağlı şekilde vuruluyorlar.

Hans Lebreht kitabında zulümlere dair bir başka bakış sunuyor ve şu izahta bulunuyor: “1948 Mayıs’ının sonunda görevli olduğum askeri birlik tarafından geçici bir pompa istasyonu yapılarak ‘terk edilmiş’ Ayn ez-Zeytun köyündeki suyun yönünü tabura su sağlamak için değiştirme emri aldım. Köy tamamen yok edilmişti ve enkazı arasında çok sayıda ceset vardı. Özellikle köy camisinin yakınında çok sayıda kadın, çocuk ve bebek cesedi bulduk. Orduyu cesetleri yakmaya ikna ettim.”⁶¹

Bu çarpıcı betimlemeler aynı zamanda Hagana askeri raporlarında da bulunabilir,⁶² ancak Ayn ez-Zeytun’da öldürülen köylü sayısını söylemek zor. Askeri belgeler infazlar da dahil olmak üzere her şey hesaba katılırsa yetmiş kişinin vurulduğunu ifade ediyor; başka kaynaklar çok daha büyük bir sayı veriyor. Netiva Ben-Yehuda, Palmah üyesiydi ve infazlar gerçekleştiğinde köydeydi ancak hikâyeyi kurgulanmış bir şekilde anlatmayı tercih etti. Gelgelelim hikâyesi köyün erkeklerinin elleri kelepçeli bir şekilde vurulmalarının tüyler ürpertici, detaylı bir anlatımını sunuyor, infaz edilenlerin sayısını da birkaç yüz olarak veriyor:

Ancak Yehonatan bağırmaya devam etti, aniden Meirke’ye arkasını döndü ve öfke içinde sürekli şikâyet ede ede uzaklaştı: “Kafayı yemiş! Yüzlerce insan elleri bağlı yatıyor orada! Git de öldür onları! Git de yüzlerce insanı harca! Böyle bağlı insanları bir deli öldürür ve ancak bir deli bunca mühimmatı onlara harcar!.. Kafalarında kim vardı, kim onları denetlemeye gelecekti, bilmiyorum ama anladım ki bu savaş esirlerinin elleri ve bacaklarındaki düğümleri çözmemiz birden ivedilik kazanmıştı, sonra fark ettim ki hepsi ölüydü, “sorun çözüldü.”⁶³

Bu anlatıma göre, pek çok diğer toplu kıyımdan bildiğimiz üzere katliam yalnızca “münasebetsizliğin” bir “cezası” olarak değil, aynı zamanda Hagananın henüz ele geçirilen çok sayıdaki köylüyü koyacak esir kampı olması nedeniyle gerçekleşmiştir. Ancak böylesi kamplar kurulduktan sonra dahi,

⁶¹ Hans Lebreht, [Filistinliler, Tarih ve Bugün], s. 176–7.

⁶² Bu herkese açık bir yayındır, *Sefer ha-Palmah*, c. 2, s. 304.

⁶³ Ben-Yehuda, *Mi-Baad la-Avotot*, s. 245–6.

15 Mayıs 1948'den sonra Tantura ve ed-Devâyime'de olduğu gibi büyük köylü grupları ele geçirildiğinde katliamlar meydana geldi.

İlyas Huri'ye *Babuş-Şems (Güneşin Kapısı)* için gerekli malzemeyi sağlayan sözlü tarihler aynı zamanda arşiv malzemesinin hikâyeyi bütünüyle anlatmadığı izlenimini güçlendiriyor: Arşiv malzemesi uygulanan yöntemler konusunda ekonomik, Mayıs 1948'de o vahim günde öldürülen insan sayısı konusunda yanıltıcıdır.

Belirtildiği üzere her köy, daha sistematik yerinden etmeleri kolaylaştıracak bir kalıbın ve modelin parçası olacak emsal görevini gördü. Ayn ez-Zeytun'da köylüler, köyün kenarına götürüldü, orada Yahudi askerler kaçmalarını emrederken kafalarının üzerinden kurşun yağdırıyordu. Rutin prosedürler de uygulanıyordu: İnsanlar anavatanlarından sürülmeden önce, sahip oldukları her şey ellerinden alınıyordu.

Sonraları Palmah, yakındaki Biriyya köyünü ele geçirdi ve Ayn ez-Zeytun'da olduğu gibi Safed'in Araplarını demoralize etmek için bütün evlerin yakılması emrini verdi.⁶⁴ Bölgede geriye yalnızca iki köy kaldı. Şimdi Hagana'nın önünde daha çetrefilli bir görev vardı: Merc bin Âmir bölgesini ve vadiyle Ürdün Nehri arasında, doğu yönünde işgal altındaki Beysan'a, kuzey yönünde o günlerde hâlâ özgür olan Nâsıra'ya kadar uzanan geniş ovalar nasıl homojenleştirecek daha doğrusu nasıl "Yahudileştireceklerdi"?

Doğudaki görevin tamamlanması

Nisan ayında bu geniş bölgeyi insansızlaştırmaya yönelik daha kararlı bir çaba talebinde bulunan Yigael Yadin'di. Askerlerin yeterince şevkli olmadıklarından şüpheleniyordu ve doğrudan yok etme emri aldıkları köyleri gerçekten işgal ve imha edip etmediklerini kontrol etmek için yöredeki çok sayıda kibuts üyesine yazmıştı.

Ancak askerlerin tereddütlerinin sebebi motivasyon ya da bağlılık eksikliği değildi. İşin aslı operasyonları kısıtlayan istihbarat subaylarıydı. Özellikle Nâsıra şehrine yakın olan bölgenin bir kısmında, Afûle'ye kadar onlarla yıllarca beraber hareket etmiş –"işbirliği yapmış" olarak okuyun– büyük aşiretler

⁶⁴ *Sefer ha-Palmah*.

vardı. Onların da yerlerinden edilmeleri gerekiyor muydu?⁶⁵

Palti Sela gibi yerel istihbarat subayları özellikle büyük bir aşiretin akıbeti konusunda endişelilerdi: Zuubilerin. Palti Sela onların hariç tutulmalarını istemişti. 2002'de verdiği bir röportajda, operasyonun telaşıyla doğru insanları nasıl seçeceklerine emin olmadığını izah etmiştir. Hatırladığı üzere her şey onları diğerlerinden ayırt etme becerisine bağlıydı: “Zuubiler her zaman dış görünüşleri itibariyle diğer köylülerden farklıydı. Erkekler, kadınlar değil. Kadınları ayırt edemezsiniz, yaşlı erkekleri de.” Her halükârda Zuubiler en sonunda işbirlikçi olmadıkları ve 1948 sonrası Filistinli kimliklerini pekiştirdikleri için Sela gösterdiği çabadan daha sonra pişman olmuş. “Bugün onlar ‘kolera’”, (İbranice günlük konuşma dilinde iğrenç) diyor kendisiyle röportaj yapan kişiye, “yedikleri kaba tükürüyorlar.”⁶⁶

Sonunda büyük ölçüde Zuubiye aşiretinden oluşan köylere dokunmama-ya karar verildi. Bu aşiretin yalnızca birkaç üyesi olması sebebiyle en “zor” karar Sîrin köyüyle ilgiliydi; görmüş olduğumuz üzere bütün köy en sonunda yerinden edildi. Palti Sela aile reislerine bir mektup yazdı: “Kalmalarına izin verilen yedi köyün bir parçası olmanıza karşın sizi koruyamayız. Hepinizin Ürdüne gitmenizi öneririm.”⁶⁷ Ki böyle de yaptılar.

Kibutsnik dostları uzun yıllar boyunca kendisini, “kurtardığı” bir köyden dolayı bağışlamaya yanaşmadı: Zarain köyü. Uzun yıllar sonra “İnsanlar arkamdan hain diyor, ama ben gurur duyuyorum” diyor röportaj yaptığı kişiye.⁶⁸

DAHA ÜSTÜN BİR GÜCE BOYUN EĞMEK

1948'de Yahudi güçlerinin üstünlüğünün ve Filistin'deki Yahudi topluluğunun bir bütün olarak resmi Siyonist mitin bize resmettiği gibi yok olma ve imha akıbetiyle karşı karşıya olmadığının göstergelerinden biri, ülkedeki çeşitli etnik azınlıkların Filistinlilerin tarafını terk edip Yahudi güçlerine katılma kararıydı.

⁶⁵ Sela ile röportaj (bkz. Bölüm 2, dipnot 31).

⁶⁶ a.g.e.

⁶⁷ a.g.e.

⁶⁸ a.g.e.

Bunlardan ilki ve en önemlileri, her ne kadar İslami ortodoksi onların iddiasını kabul etmese de kendilerini Müslüman olarak gören Dürzilerdi. Dürziler, kendileri de Şia İslamından kopan bir grup olan İsmaililerden ayrılarak ortaya çıktılar. Bu bağlamda özellikle önemli olan, ülkeye girdiğinde Arap Kurtuluş Ordusu'na katılan Dürzilerdir. 1948 Nisan'ının başında, 500 Dürzi Yahudi güçlerine katılmak için Arap Kurtuluş Ordusu'nu terk etti.

Bunun nasıl gerçekleştiği 1948 Savaşı'nın en merak edilen bahislerinden birini oluşturmaktadır. Kaçanlar, saf değiştirmeden önce ilk olarak el-Celil'deki Yahudi komutanlara kurmaca bir savaşa katılacakları, esir alınacakları ve ancak bundan sonra Siyonizme bağlılıklarını beyan edeceklerini bildirdiler. Şefa Amr kasabası yakınlarında, Hırbetu'l-Kesayir ile Havşe –her ikisi de sonradan yok edildi– arasında usulen böyle bir çatışma sahnelendi ve sonrasında Dürziler kulağa pek şaşıaalı gelen adıyla bir “kan anlaşması” imzaladı.⁶⁹

Hırbetu'l-Kesayir ve Havşe, BM Taksim Kararı'yla Filistinli devletine tahsis edilmiş bölgede Yahudi askerlerinin saldırdıkları ilk iki köydü. Bu saldırılar Siyonist hareketin Manda sona ermeden önce dahi Filistin'in olabildiğince büyük bir bölümünü işgal etmeye kararlı olduğuna ışık tutuyor.

Dürzilerin saf değiştirmesinin daha trajik sonuçlarından biri Dürzi askerlerin, el-Celil'de Yahudilerin etnik temizlik yürütmesinin temel aracı haline gelmiş olmasıydı. Siyonist hareket ile ittifakları, Dürzileri Filistinlilerin geri kalanına önü alınmaz biçimde yabancılaştırdı. Yalnızca son zamanlarda bu tecride karşı isyan etmeye başlar görünen ancak aynı zamanda katı bir şekilde yaşlılar ve dini liderlerince yönetilen patriyarkal bir toplumda bunun ne kadar zor olduğunu keşfeden daha genç bir nesil buluyoruz.

Bir başka grup, ülkenin kuzeyinde çok sayıda köyü olan Çerkesler de güçlü Yahudi askeri mevcudiyetine biat etmeye karar verdi ve aralarından 350'si Nisan ayında Yahudi güçlerine katıldı. Bu Dürzi-Çerkes karışımı, gelecekteki İsrail Sınır Polisi'nin, ilk olarak 1967 öncesi İsrail'inin Arap bölgelerinde asayişten sorumlu olan, 1967'den sonra da Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde İsrail işgalini yürüten başlıca askeri birliğin çekirdeğini oluşturacaktı.

⁶⁹ Laila Parsons, “The Druze and the Birth of Israel”, Eugene Rogan ve Avi Shlaim (der.), *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948*.

ARAP TEPKİLERİ

Yahudi güçleri Aralık 1947'de ilk köyleri işgal ve imha ettiklerinde, Fevzi el-Kavukci'nin yardımıyla, bu saldırıları durdurma şansının olduğu tek bölge el-Celil gibi duruyordu. Kavukci'nin komutası altında 2.000 kişilik bir ordu vardı ve izole Yahudi yerleşimlerine karşı düzenlediği bir dizi saldırıyla yerel nüfusu etkilemişti (bugünün Batı Şeria'sı üzerinden gelen başka birlikler de aynı şeyi yapıyordu). Ancak bunlar nihai olarak başarısız teşebbüslerdi ve hiçbir zaman güç dengesinde önemli bir değişime sebep olmadılar. Kavukci'nin kabiliyetleri, birliklerini küçük birimlere bölme ve onları yetersiz bir savunma gücü oluşturacakları olabildiğince çok şehre, kasabaya ve köye gönderme stratejisi sebebiyle sınırlıydı.

Böyle bir gönüllüler ordusunun mevcudiyeti, Filistin'i doğrudan bir cepheleşmeye iterek durumun daha da kötüleşmesine sebep olabilirdi ancak bu gerçekleşmedi. Tam tersine bir dizi izole yerleşime olduğu gibi oralara yardıma gelen Yahudi konvoylarına da saldırdıktan sonra, el-Kavukci Ocak ayında ateşkes peşinde koşmaya başladı ve 1948'in Şubat ve Mart ayları boyunca buna devam etti. Bütün askeri ölçütlerle Yahudilerin üstünlüğü ellerinde tuttuklarını fark ederek, kimi üyelerini 1930'lardan tanıdığı Danışmanlıkla doğrudan müzakere etmeye çabaladı. Mart ayının sonunda, görünüşe göre Maver-i Ürdün Kralı Abdullah'ın lütfuyla Yehoşua Palmon ile buluştu. Palmon'a Yahudi güçlerini belirlenen Yahudi devleti sınırları içerisinde tutacak ve sonuç olarak kantonlaşmış bir Filistin üzerine müzakerelere yol açacak bir saldırmazlık paktı teklifinde bulundu. Söylemeye gerek yok, teklifi reddedildi. Her şeye rağmen el-Kavukci, Yahudi güçleri BM'nin Arap devletine tahsis ettiği bölgelere girene kadar hiçbir zaman ne önemli bir saldırı düzenledi ne de düzenleyebilirdi.

Kavukci yalnızca bir ateşkes değil ancak aynı zamanda Filistin'deki Yahudi mevcudiyeti meselesini, geleceğini tartışmak üzere Arap Birliği'ne götürmeyi de teklif etti. Ancak Palmon müzakerelere bir temsilciden ziyade casus olarak gönderilmişti: Arap Kurtuluş Ordusu'nun savaşma motivasyonunun eksikliği ve teçhizatın yetersizliği hemen dikkatini çekti. Danışmanlık'ın duymak istediği başlıca bilgi buydu.⁷⁰

Kavukci'ye Mısır'dan Müslüman Kardeşler gönüllülerinin güney kıyı

⁷⁰ Ben-Gurion Arşivleri, 23.02–1.03.48, belge 70.

ovalarına çıkışı eşlik etti. Coşkuyla doluydular ancak kısa zaman içerisinde savunmaları gereken köylerin işgal edilip, boşaltılıp, imha edilmesiyle asker olarak tamamen etkisiz oldukları ortaya çıktı.

Ocak 1948’de Arap dünyasındaki savaş retorikliği tepe noktasına ulaştı ancak Arap hükümetleri genel anlamda hiçbir zaman Filistin’i kurtarma gerekliliği hakkında konuşmanın ötesine geçmediler, aynı zamanda hem yerel medya hem *Filastin* gibi günlük gazeteler, hem de özellikle *The New York Times* olmak üzere yabancı basın, düzenli olarak Filistin köylerine ve mahallelerine yönelik Yahudi saldırılarını yazıyordu.

Arap Birliği’nin genel sekreteri olan Mısırlı politikacı Azzam Paşa, bu noktada BM’nin yeniden müdahale edeceğini ve Arap devletlerini Filistin’de doğrudan bir çatışmadan kurtaracağını umuyordu.⁷¹ Oysa bu uluslararası örgüt ne yapacağını bilmez durumdaydı. Merak uyandırıcı bir şekilde BM hiçbir zaman eğer Filistinliler taksim planını reddederse nasıl hareket etmesi gerektiği sorusunu sormamıştı. BM meseleyi açık bırakmıştı, yetkilileriye Britanya ve Fransa gibi ülkelerin iyi hizmetleri yoluyla sadece komşu Arap ülkelerinin Filistinlilere tahsis edilen bölgeleri ilhak edip edemeyeceklerini soruşturuyordu ve böyle bir komşunun, Ürdün’ün, halihazırda bir “Arap” Filistin’inin ele geçirilmesi üzerine Yahudilerle müzakere ettiğini öğrenmekten esasen tatmin oldular. Ürdünlüler, Batı Şeria olarak bilinecek ve çoğu tek bir kurşun dahi atılmadan ilhak edilecek o bölgenin kontrolünü sonunda gerçekten ellerine geçirdi. Diğer Arap liderleri henüz oyunu kurallarına göre oynamaya gönüllü değildi, müdahalelerinin Filistinlilere, Filistin’i özgürleştirmeye yardımcı olmak ya da en azından Filistin’in kimi kısımlarını kurtarmak uğruna olduğu retorikğine devam ettiler.

Ne kadar müdahale ve yardım edileceğine ilişkin Arap kararı doğrudan sahadaki gelişmelerden etkileniyordu. Sahada –politikacıların artan bir umutsuzlukla, aydın ve gazetecilerin dehşete kapılarak– gördükleriye, gözlerinin önünde gelişen bir insansızlaştırma sürecinin başlangıcıydı. Bölgede Yahudi operasyonlarının kapsamının ve maksadının tamamen farkında olmaya yetecek kadar temsilcileri vardı. 1948’in başında, o erken aşamada pek azının, Filistinli halkı bekleyen potansiyel felaket hakkında kuşkusu vardı. Ancak oyalandılar, kaçınılmaz askeri müdahaleyi ellerinden geldiğince ertelediler

⁷¹ Arap Birliği içerisindeki tartışmalar için bkz. Pappe, *The Making of the Arab–Israeli Conflict*, s. 102–34.

ve gerçekleştirdiklerinde de sona erdirmekte gecikmektense erken davrandıkları için oldukça mutluydular: Yalnızca Filistinlilerin yenildiğini değil, kendi ordularının da üstün Yahudi güçleri karşısında hiçbir şansı olmadığını gayet iyi biliyorlardı. İşin aslı, kazanma şanslarının çok küçük olduğu ya da hiç olmadığını bildikleri bir savaşta asker gönderdiler.

Pek çok Arap lider, Filistin'de büyüyen felaket hakkında müstehziydi, ancak pek azı gerçekten endişeliydi. Ne var ki endişeli olanların dahi, değerlendirme yapacak zamana ihtiyacı vardı, durumun kendisinden çok herhangi bir müdahalelerinin kendi ülkelerindeki kırılgan konumlarıyla ilgili olası sonuçlarını değerlendirmek için. Mısır ve Irak kendi kurtuluş savaşlarının son aşamadaki çatışmalarıyla uğraşıyordu, Suriye ve Lübnan ise bağımsızlıklarını yeni kazanmış genç ülkelerdi.⁷² Yahudi güçleri faaliyetlerini yoğunlaştırdıklarında ve gerçek niyetleri tamamen açığa çıktığında Arap hükümetleri bir tür eşgüdümlü tepki tasarladı. Kendi toplumlarında zaten sallantılı olan konumlarını temelden sarsabilecek bir girdaba kapılamamak için kararı bölgesel kuruluşlarına, yukarıda bahsedildiği üzere Arap ülkeleri dışişleri bakanlarından oluşan Arap Birliği Meclisi'ne devrettiler. Kararları reddedilebileceğinden, özgürce yanlış yorumlanabileceğinden ve eğer kabul edilirse kısmen uygulanabileceğinden dolayı bu, etkisiz bir organdı. Organ tartışmalarını Filistin'in kentsel ve kırsal bölgelerindeki gerçeklik inkâr edilemeyecek kadar ıstıraplı bir açıklığa kavuştuktan sonra dahi sürüncemede bıraktı ve Ancak 1948 Nisan'ının sonunda Filistin'e asker göndermeye karar verdi. O zamana kadar çeyrek milyon Filistinli çoktan yerinden edilmiş, iki yüz köy yok edilmiş ve çok sayıda kasaba boşaltılmıştı.

Pek çok açıdan Arap liderlerini düzenli güçler göndermeleri gerektiğine ikna eden, el-Kavukci'nin Merc bin Âmir'deki yenilgisiydi. Kavukci 4 Nisan'da başlamış olan on günlük bir çarpışma sonucunda Mişmar ha-Emek kibutsunu işgal etmekte başarısız olmuştu, Mayıs 1948'den önce gerçekleşen yegâne Arap saldırısıydı bu.

30 Nisan günü müdahale için nihai karar alınmadan önce, Arap ülkelerinden gelen cevaplar farklılık gösteriyordu. Meclis tarafından her ülkeden silah ve gönüllü göndermeleri istenmiş ancak hepsi bu talebe yanıt vermemişti. Suudi Arabistan ve Mısır küçük ölçekli mali yardım vaat etmiş, Lübnan sınırlı sayıda silah sözü vermişti. Yalnız Suriye, komşusu Irak'ı da Filistin'e gönüllü

⁷² Walid Khalidi, "The Arab Perspective", *The End of the Palestine Mandate*, (der. W. Roger Louis ve Robert S. Stookey).

yetiştirmeye ve göndermeye ikna ederek gereği gibi bir askerî hazırlığa girişmeye gönüllü görünüyordu⁷³

Gönüllüden yana eksiklik yoktu. Çevredeki Arap ülkelerinden pek çok insan çıkıp hükümetlerinin hareketsizliğine karşı gösteri düzenliyordu. Binlerce genç hayatını Filistinliler için feda etmeye gönüllüydü. Bu güçlü duygu dışavurumu, hakkında çok şey yazılmışsa da gizemini hâlâ koruyor. Pan-Arabizm olarak sınıflandırılması da pek hakkını vermiyor. Belki öne sürülebilecek en iyi açıklama, Arap dünyasının başka yerlerinde ulusal kurtuluş hiçbir zaman o kadar heyecan uyandırmayan bezdirici müzakerelerle gelmişken Filistin ve Cezayir'in kıran kırana ve çüretkâr birer sömürgecilik karşıtı mücadele modeline, bütün Ortadoğu'da Arapların ulusal tutkularını alevlendiren bir meydan okumaya dönüşmüş olmasıdır. Ancak yeniden vurguluyorum, genç Bağdatlıların ve Şamlıların hiçbir şekilde dini olmasa da, kutsal gözüyle baktıkları bir görev uğruna, her şeyi bir kenara bırakmaya gönüllü olmalarının ancak kısmi bir tahlilidir bu.

Bu matristeki garip sima Maver-i Ürdün Kralı Abdullah'tır. Kendisi yeni durumu, Manda sonrası Filistin'ine ilişkin bir ikili anlaşma için anlaşmaları Yahudi Ajansı'yla, müzakereleri yoğunlaştırmak üzere kullandı. Ordusunun Filistin içerisinde birlikleri varken ve bu birliklerin bazıları orada ya da burada köylülere evlerini ve topraklarını korumada yardımcı olmaya hazırlarken, büyük oranda komutanlarınca dizginlendiler. Fevzi el-Kavukci'nin günlüğü, Arap Kurtuluş Ordusu komutanının Filistin'de konuşlanmış Arap Lejyonu birliklerinin kendi askerleriyle işbirliğine gönülsüz olmalarıyla ilgili hayal kırıklığını ortaya koyuyor.⁷⁴

250.000 Filistinlinin evlerinden zor yoluyla çıkarıldığı, Ocak ve Mayıs 1948 arasındaki Yahudi operasyonları esnasında, Lejyon atıl bir şekilde yerinde duruyordu. Aslında Ürdünlüler ve Yahudiler yazılı olmayan anlaşmalarını Ocak'ta pekiştirmişlerdi. Şubat 1948'in ilk günlerinde Ürdün başbakanı, Manda sonrası Filistin'inin, Ürdünlüler ve Yahudi devleti arasında bölünmesi üzerine Yahudi önderliği ile olan örtük ittifaklarının sonucunu bildirmek için Londra'ya uçmuştu: Ürdünlüler, bölünme kararında Araplara tahsis edilmiş bölgelerin çoğunu ilhak edecekler ve karşılığında, Yahudi devletine karşı askeri

⁷³ Pappe, *The Making of the Arab-Israeli Conflict*.

⁷⁴ Kasimiye Hayriye (der.), *Müzekkirat Fevzi el-Kavukci 1936–1948*.

operasyonlara katılmayacaklardı. Britanyalılar bu entrikaya onay verdi.⁷⁵ Arap Lejyonu, Ürdün ordusu, bütün Arap dünyasının en iyi eğitilmiş ordusuydu. Yahudi birliklerinin dengiydi ve hatta kimi bölgelerde daha üstündü. Ancak hareketi, Kral ve Kral'ın Britanyalı Genelkurmay Başkanı John Glubb Paşa tarafından Ürdünlülerin kendilerine ait gördükleri bölgelerle sınırlanmıştı: Doğu Kudüs ve bugün Batı Şeria olarak bilinen bölge.

Lejyon'un Filistin'in kurtarılmasında oynayacağı kısıtlı rolü belirleyen nihai toplantı 2 Mayıs 1948 günü gerçekleşti. Yüksek rütbeli bir Yahudi subay olan Şlomo Şamir, pek çoğu gibi Britanyalı olan iki kıdemli Lejyon subayıyla bir araya geldi. Lejyon subaylarının çoğu gibi Britanyalıydılar: Albay Goldie ve Binbaşı Crocker. Ürdünlü misafirler krallarından Yahudi devletini tanıdığını ifade eden bir mesaj getirdiler ancak Yahudilerin "Filistin'in tamamını mı almak istediğini" sordular. Şamir açık sözlüydü: "Eğer istersek alabiliriz; ancak bu siyasi bir soru." Sonrasında subaylar, Ürdünlülerin temel endişelerini açıkladılar: Yahudi güçlerinin, Yafa gibi BM tarafından Arap devleti olarak tanımlanan sınırlar içerisindeki bölgeleri işgal ettiklerini ve temizlediklerini fark etmişlerdi. Şamir, Yafa operasyonunu, "Kudüs yolunu güvenceye almak için gerekli" diye haklı çıkararak yanıtladı. Şamir sonrasında Ürdünlü temsilcilere, Siyonistlere kalırsa BM tarafından belirlenen Arap devletinin yalnızca, İsraililerin Ürdünlülere "bırakmaya" razı oldukları Batı Şeria'yı içerecek kadar küçüldüğünü ifade etti.⁷⁶

Toplantı, Ürdünlü subayların Kudüs'ün geleceğine dair sonuçsuz bir mutabakat girişimiyle son buldu. Eğer Yahudi Ajansı Filistin'i Ürdünlülerle paylaşmaya razı ise, neden aynı ilke Kudüs için geçerli olmasındı? Şamir, Ben-Gurion'un sadık vekili olarak öneriyi reddetti. Şamir Siyonist liderin, ordusunun şehrin tamamını alabilecek denli güçlü olduğundan emin olduğunu biliyordu. Birkaç gün sonra, 11 Mayıs günü günlüğüne yazdıkları, Ben-Gurion'un Lejyon'un Kudüs için ve eğer gerekliyse Manda sonrası Filistin'deki genel payı, yani Batı Şeria için, şiddetle savaşa çağırmanın farkında olduğunu gösteriyor. Bu beklendiği gibi, iki gün sonra (13 Mayıs'ta), Golda Meir Amman'da Kral Abdullah ile görüştüğünde tasdik edildi. Kral üste çıkma çabası içerisinde oynadığı ikili oyun sebebiyle her zamankinden daha gergin görünüyordu:

⁷⁵ bkz. Shlaim, *Collusion across the Jordan*.

⁷⁶ Ben-Gurion'un günlüğü, 2 Mayıs 1948.

Bir yandan Birlik'in üye devletlerine Arap ülkelerinin Filistin'deki askeri teşebbüslerinin başına geçeceğine söz veriyor, bir yandan da Yahudi devletiyle bir anlaşmaya varmaya çalışıyordu.⁷⁷

Günün sonunda ikinci seçenek atacağı adımda belirleyici oldu. Abdullah, Yahudi devletine karşı genel Arap teşebbüsünde ciddi bir rol üstlenir gibi gözükme için elinden geleni yaptı ancak pratikte temel hedefi Ürdün'ün Batı Şeria'yı ilhak etmesi için İsrail onayını güvenceye almaktı.

Sir Alec Kirkbride, Amman'daki Britanya temsilcisiydi; bu görev büyükelçilikle yüksek komiserliği birleştiriyordu. 13 Mayıs 1948 günü, Kirkbride, Britanya Dışişleri Bakanı Ernest Bevin'e şunları yazdı:

Arap Lejyonu ve Hagana arasında Arap Lejyonu'nun Britanyalı subaylarınca yürütülen müzakereler oldu. Bu çok gizli müzakerelerin amacının Filistin'in iki güç tarafından işgal edilecek bölgelerini tanımlamak olduğu anlaşıldı.

Bevin şöyle cevap verdi:

Araplar ve Yahudiler arasında düşmanlığı önlemeyi amaçlayan müzakerelerin başarısını etki altında bırakacak bir şey yapmak istemiyorum. Bu anlaşmanın hayata geçirilmesi Lejyon'un Britanyalı subaylarına bağlıdır. Bu sebeple [Filistin'den] Lejyon subaylarını geri çekmemeliyiz.⁷⁸

Ben-Gurion ise Ürdünlülerin, kendisinin onlara biçtiği kısıtlı role bağlı kalacaklarını asla varsayıyordu; bu da yeni devletin etnik temizliğe devam ederken bir yandan da Lejyon'a bile başarıyla göğüs germesine yetecek askeri gücü olduğuna güvendiği izlenimini güçlendiriyor.

Sonuç olarak Lejyon, Ürdün'ün İsrail ile olan anlaşmasına rağmen, kendilerinin ilhakı için savaşmak zorundaydı. İlk önce tek bir kurşun dahi atılmadan Ürdünlülerin istedikleri bölgeleri ele geçirmesine müsaade edilmişti ancak

⁷⁷ Bu kadarı 8 Mayıs 1948 günü gerçekleştirilen bir toplantıda Hagana'nın kıdemli subaylarınca, 10 Mayıs günü de Kral Abdullah tarafından Golda Meir'e aktarılmıştı. Ve Meir Abdullah'ın Yahudilerle bir anlaşma imzalamayacağını ve savaşa girmek zorunda kalacağını Siyonist önderliğe bildirmişti. Moşe Dayan ise 1975'te Britanyalıların şüphelendiği şeyi doğruladı: Abdullah gerçekten Irak ve Ürdün birliklerinin Yahudi devletini işgal edeceği sözünü vermişti; bkz. Dayan, *Yediot Aharonot*, 28 Şubat 1975; 8 Mayıs toplantıları konusunda bkz. Rivlin ve Oren, [Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü], s.409-10

⁷⁸ PRO, FO 800,477, FS 46/7 13 Mayıs 1948.

Manda'nın son bulmasından birkaç hafta sonra İsrail ordusu bu yerleri zorla geri almaya çalıştı. David Ben-Gurion, Yahudi devletin arzuladığı yüzde yetmiş sekizden de çok genişletmek için savaştan daha mükemmel istifade etme kararından dolayı pişman gibi görünüyordu. Arapların genel güçsüzlüğü, Siyonist harekete kaçırılmayacak kadar iyi bir fırsat vermiş gibi duruyordu. Ancak Ürdünlülerin kararlılığını azımsamıştı. Lejyon, Kral Abdullah'ın kendisinin olarak görmekte kararlı olduğu Filistin o bölgelerini savaş bitinceye dek başarıyla savundu. Bir başka deyişle Batı Şeria'nın Ürdünlüler tarafından işgali, ilk başta Yahudilerle önceden yapılan anlaşma sayesinde gerçekleşti ancak bundan sonra Haşimilerin elinde kalması, Ürdünlülerin ve İsrail saldırılarını püskürtmeye yardımcı olan Iraklı güçlerin direngen savunma çabaları sayesindeydi. Bu olayı başka bir açıdan görmek de mümkündür: Ürdünlüler Batı Şeria'yı ilhak ederek 250.000 Filistinliyi sürülmekten kurtardı –yani 1967'de İsrail tarafından işgal edilip daha ölçülü ve yavaş da olsa, halen sürmekte olan yeni yerinden etme dalgalarına maruz kalmalarına dek. Manda'nın son günlerindeki fiili Ürdün politikası gelecek bölümde detaylı olarak anlatılıyor.

Filistinli önderliğe gelecek olursak, ondan geriye ne kalmışsa parçalanmış ve ne yapacağını bilmez haldeydi. Alelacele ve geçici olacağını –boş yere– umarak kaçtı. Pek azının gönlünden kalmak ve Aralık 1947'deki Yahudi saldırganlığına ve Ocak 1948'deki temizlik operasyonlarının ilk hamlesine karşı koymak geçiyordu, kimileri ise gerçekten kaldı ve ulusal komitelerde yer almaya devam etti. Etkinliklerinin, 1930'lardan bu yana Filistin'in gayri resmi hükümeti olan Arap Yüksek Komitesi tarafından koordine edilmesi ve yönetilmesi gerekiyordu ancak o ana dek komite üyelerinin yarısı gitmişti, kalanlara da bununla uğraşmak zor geldi. Geçmişteki bütün başarısızlıklar bir yana, pekâlâ gitmeyi tercih edebilecekken, neredeyse acı sona kadar topluluklarıyla beraber kaldılar. Bunlar Emil Ğori, Ahmed Hilmi, Refik Tamimi, Muin el-Madi ve Huseyn el-Halidi'ydi. Her biri çeşitli yerel ulusal komitelerle ve olayları yakın çalışma arkadaşları Şeyh Hasan Ebu Suud ve şimdi Kahire'de yaşayan İshak Derviş'le birlikte takip eden Arap Yüksek Komitesi başkanı el-Hac Emin el-Huseyni ile temas içerisindeydi. Emin el-Huseyni 1937'de Britanyalılar tarafından sürgün edilmişti. Ülkedeki Britanya varlığı hesaba katılırsa, o kaos ve karışıklık günlerinde geri dönebilir miydi? Hiçbir zaman geri dönmeyi denemedi, dolayısıyla cevap tartışmalı. Yokluğunda Arap Yüksek Komitesi'nin vekâleten başkanı olan akrabası Cemal el-Huseyni, BM kararına karşı gecikmiş bir diplomatik kampanya başlatmayı denemek için Ocak'ta Birleşik Devletler'e gitti. Nereden

bakılırsa bakılsın, Filistin toplumu lidersiz bir ulustu.

Bu bağlamda, köylülerin kendilerini korumaları için paramiliter bir birlik örgütlemeye çalışmasından dolayı Abdulkadir el-Huseyni'den bir kez daha bahsetmek gerekir. Ordusu, "Ceyşu'l-Cihadi'l-Mukaddes" (Kutsal Cihat Ordusu), başını çektiği güçsüz ekip için iddialı bir isim olsa da, mağlup edildiği ve Abdulkadir'in hem teçhizatı ve askeri deneyimiyle hem de sayıca üstün olan Hagana güçlerince öldürüldüğü 9 Nisan tarihine kadar direndi.

Benzer bir çabaya Yafa metropoliten alanında, daha önce kendisinden bahsetmiş olduğum Hasan Selame ve (daha sonrasında Yahudilere teslim olan ve 1950'lerde İsrail'deki ilk Filistinli hâkim olan) Nimr Havari tarafından girildi. İzci hareketlerini paramiliter birliklere dönüştürmeye çalıştılar ancak bunlar da birkaç hafta içerisinde mağlup edildiler.⁷⁹

Böylelikle Manda'nın sona ermesinden önce, Filistin dışından Arap gönüllüler de içerdeki paramiliter birlikler de Yahudi topluluğunu ciddi bir savaş kaybetme ya da teslim olmaya zorlanma tehlikesine düşürmedi. Tersine, bu yabancı ve yerel güçlerin denediği ancak başaramadığı, Filistinli yerli nüfusu Yahudi saldırganlığına karşı korumaktı.

Oysa, İsrail ve özellikle Amerikan kamuoyu, gelecekteki Yahudi devletini bekleyen bir potansiyel imha ya da "ikinci Holokost" mitini kalıcılaştırmakta başarılı oldu. İsrail sonradan bu mitolojiyi istismar ederek genelde Arapları, özel olarak da Filistinlileri Birleşik Devletler halkının gözlerinde şeytanlaştırmak için dünya çapındaki Yahudi topluluklarında devlet için kitlesel destek kazandı. Pek tabii ki sahadaki gerçeklik tam tersiydi: Filistinliler kitlesel yerinden edilmeye karşı karşıyaydı. İsrail tarih yazımının "en zorlu" diye nitelendirerek bir kenara koyduğu ay, aslında Filistinlilerin Yahudi topluluğunun o kaddeden kurtulmaya çalışmalarına tanık olunacaktı. O ay bittiğindeyse, İsrail'in temizlik birliklerinin önünde duran hiçbir şey yoktu.

"GERÇEK SAVAŞA" DOĞRU

Görünüşe göre, Filistinlilerin bakış açısından durum, 1948 Nisan'ının ikinci yarısına doğru düzeliyor gibiydi. Abdullah Yahudi muhataplarını Arap

⁷⁹ Nimr Havari'nin *Sırru'n-Nekbe* [Nekbe'nin Sırrı] isimli savaş hatıratı Nâsıra'da Arapça olarak 1955'te yayımlanmıştır.

Birliği'nin Filistin'e düzenli ordular göndermeye karar vermiş olduğu konusunda bilgilendirdi: Mart ve Nisan aylarında Filistin'de yaşananlar, Arap dünyasının liderlerine başka seçim şansı tanımamıştı. Şimdi ciddi olarak askerî bir müdahaleye hazırlanmaya başlamışlardı. Sonra Washington'dan Dışişleri Bakanlığı'nın yeni bir Amerikan yaklaşımının ortaya koyulması için çaba gösterdiği yönünde beklenmedik haberler geldi. Sahadaki Birleşik Devletler temsilcileri şimdiye dek yaşanmakta olan yerinden etmelerin tamamen farkındaydılar ve ülkelerindeki şeflerine bölünme planının uygulamasının durdurulması ve alternatif bir çözüm doğrultusunda çalışmanın denenmesini tavsiye ettiler.

Daha 12 Mart 1948 itibariyle Dışişleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler'e sunulmak üzere Filistin üzerinde beş yıllık uluslararası vesayet öneren ve bu süre boyunca iki tarafın anlaşmaya dayalı bir çözüm için müzakere etmesini öngören yeni bir karar taslağı hazırlanmıştı. Bunun Filistin tarihinde ortaya konmuş, ne yazık ki benzeri bir daha görülmeyen, en akla uygun Amerikan teklifi olduğu öne sürülmüştür. Birleşik Devletler Birleşmiş Milletler temsilcisi Warren Austin'in kelimeleriyle: "ABD'nin konumu, Filistin'in taksiminin artık uygulanabilir bir seçenek olmadığı yönündedir."⁸⁰

BM'nin Manhattan'daki çok katlı binasına taşınmadan önce bulunduğu Flushing Meadows'da bir araya gelen BM üyesi ülkeler, bu fikri beğendi. Taksim Filistin'e barış getiremediğine ve aslında daha çok kan dökülmesine ve şiddete yol açtığına hükmetmek gayet mantıklıydı. Ne var ki, hesaba katılacaklardan biri mantıksa, bu durumda ağır basan bir diğeri de güçlü bir iç lobiyle zıtlasmama isteğiydi. Siyonist lobinin Başkan Harry Truman üzerinde oldukça etkili baskısı olmasaydı Filistin tarihinin seyri çok daha farklı olabilirdi. Buna karşılık Amerikan Yahudi toplumunun Siyonist kesimleri, Filistin'deki (ve sonrasında da bir bütün olarak Ortadoğu'daki) Amerikan politikasını etkileme kabiliyetlerine ilişkin önemli bir ders aldılar. 1950'ler ve 1960'lar boyunca devam eden daha uzun bir süreç içerisinde Siyonist lobi, Dışişleri Bakanlığı'nın Arap dünyası uzmanlarını gözden düşürmekte başarılı oldu ve Amerikan Ortadoğu politikasını, Siyonistlerin kayda değer nüfuz sahibi oldukları Capitol Hill ve Beyaz Saray'ın ellerine bıraktı.

Ancak Capitol Hill'deki zafer kolay kazanılmamıştı. *New York Times* haber-

⁸⁰ Aktaran Flapan, *The Birth of Israel*, s. 157.

lerini Başkan'ın adamlarından daha dikkatli okuyan Dışişleri Bakanlığı'ndaki "Arabiyatçılar", taksimin yerine vesayet geçmeyecekse bile en azından taksim planını etraflıca düşünmek üzere daha uzun bir zaman kazanmak için ümitsizce Truman'ı ikna etmeye çalıştılar. Onu her iki tarafa da üç aylık bir ateşkes önermeye ikna ettiler.

12 Mayıs Çarşamba öğleden sonra, Matkal'ın ve Danışmanlık'ın olağan toplantısı, üç gün sonra İsrail Devleti'nin hükümeti olacak olan "Halkın Kurulu" isimli yeni organın hayati toplantısı için ertelendi. Ben-Gurion toplantıda mevcut olan neredeyse herkesin Amerikan önerisini reddetme kararını desteklediklerini iddia etti. Tarihçiler sonraları yalnızca Amerikan planını reddetmek değil aynı zamanda üç gün sonra bir devlet ilan etmek anlamına gelen kararı geçirmekte zorlandığını öne sürdüler. En nihayet bu o kadar da önemli bir toplantı değildi, çünkü Ben-Gurion'un Siyonist siyasi elit içerisindeki, vizyonun ve planın geçmişte sırdaşı olmamış diğer insanların durdurmasına izin vermeyeceği etnik temizlik operasyonlarına Danışmanlık zaten devam ediyordu. Beyaz Saray bunun üzerine yeni devleti tanıdı ve Dışişleri Bakanlığı, Birleşik Devletler'in Filistin politikası konusunda yeniden arka sıradaki yerine itildi.⁸¹

Nisan ayının son gününde Arap dünyası, Yahudilerle Filistin'deki karşı askeri operasyonları yönetmesi için gizli bir anlaşma yapmış olduğunu liderlerinden çoğunun bildiği bir adamı atamıştı. En büyük Arap devleti olan Mısır'ın, liderlerinin fiyaskoyla sonuçlanacağını bildikleri askerî faaliyete katılmaya karar vermeden önce, son Amerikan girişimi başarısız olana kadar beklemesine şaşmamak lazım. Mısır Senatosu'nda 12 Mayıs günü kabul edilen karar, Mısır ordusuna "işgale" hazırlanmak için üç günden az süre bırakmıştı, ordunun savaş meydanındaki performansı da hazırlık süresinin inanılmayacak kadar kısa olduğunu gösteriyordu.⁸² İleride göreceğimiz gibi, diğer ordular da daha iyi bir iş çıkarmadılar. Nisan ve Mayıs ayının o günlerinde Britanya, son umut olarak kaldı, gelgelelim imparatorluğun hiçbir yerinde Albion böylesi kalles bir davranış sergilememiştir.

⁸¹ Son zamanlarda İsraili tarihçiler arasında Ben-Gurion'un tutumuna ilişkin ilginç bir tartışma oldu. bkz. *Haaretz*, 12 ve 14 Mayıs 2006, "The Big Wednesday".

⁸² Vahid ed-Dali, *Esraru'l-Camiati'l-Arabiyye ve Abdurrahman Azzam*.

Britanya'nın Sorumluluğu

Britanyalılar Dalet Planı'ndan haberdarlar mıydı? İnsan haberdar olduklarını düşünüyor ancak bunu kanıtlamak kolay değil. Büyük oranda vurucu olan, Britanyalıların halen askerlerinin konuşlu olduğu bölgelerde, Dalet Planı benimsendikten sonra faaliyetlerini bu askerlerin korunmasıyla sınırlandırarak artık yasa ve düzenden sorumlu olmadıklarını açıklamalarıydı. Bu da Hayfa ve Yafa ile aralarındaki kıyı bölgesinin şimdi Siyonist önderliğin Dalet Planı'nı Britanya ordusu tarafından engelleneceğinden, hatta Britanyalılarla karşı karşıya gelmekten korkmaksızın uygulamasına açık bir alan olduğu anlamına geliyordu. Daha da kötüsü, Britanyalıların kırsal kesimlerde ve kasabalarda ortadan kaybolmaları, bütün bir Filistin'de kanun ve nizamın tamamen çökmesi demekti. O günün gazeteleri, mesela günlük çıkan *Filastin* gazetesi, kent merkezlerinde hırsızlık ve soygun, köylerin çevresinde yağma gibi suçların sayısındaki artış dolayısıyla halkın tedirginliğini yansıtıyordu. Britanya polisinin şehirlerden ve kasabalardan çekilmesi aynı zamanda, örneğin pek çok Filistinlinin artık yerel belediyelerden maaşlarını alamayacağı anlamına geliyordu: Devlet hizmetlerinin çoğu saldırıya uğramalarının olası olduğu Yahudi mahallelerinde bulunuyordu.

Filistinlilerin bugün hâlâ Akka yakınlarındaki Suhmâta'dan mülteci Cemal Haddura gibi "Felaketin temel sorumluluğu Britanya Mandası'nda yatmaktadır" demesine şaşmamalı.⁸³ Haddura hayatı boyunca taşıdığı bu ihanete uğrama duygusunu Britanya Parlemtosu Ortadoğu konseylerinin 2001'de kurulan Filistinli mülteciler konulu ortak araştırma komisyonu önünde bir kez daha dile getiriyordu. Bu komisyona ifade veren diğer mülteciler de Haddura'nın sorumluluk yüklemesini ve dışavurduğu öfkeyi tekrarladı.

İşin aslı, Britanyalılar daha Ocak 1947'den itibaren ciddi bir müdahaleden kaçınıyor ve Yahudi güçlerinin ileri karakolları kontrol etme girişimleri karşısında atıl kalıyordu; Arap gönüllülerinin ufak çaptaki sızmalarını durdurmaya da çalışmadılar. Aralık ayında Filistin'de hâlâ 75.000 askerleri vardı ancak bunlar yalnızca Manda askerleri, subayları ve yetkililerinin tahliyesini emniyete almakla görevlendirilmişti.

Britanyalılar kimi zaman, sömürgelerini tasfiye etmeleri sürecinde alı-

⁸³ Joint Parliamentary Middle East Councils, Commission of Enquiry on Palestinian Refugees, *Right of Return*, Londra, 2001

şılageldiği üzere, yok etmeden önce kopyasını çıkardıkları ve başka hayati verileri Yahudi önderliğine sağlayarak başka, daha doğrudan yollarda etnik temizliğe yardımcı oldu. Bu envanter, Siyonistlerin kitlesel nüfussuzlaştırma için ihtiyaçları olan son detaylar da köy dosyalarına eklendi. Yerinden etme ve işgal için askeri güç, hem de gaddar bir askeri güç ilk koşullardır ancak yalnızca halkın mülksüzleştirilmesini değil aynı zamanda ganimetin yeniden sahiplenilmesini içeren büyük bir temizlik operasyonunu verimli bir şekilde yerine getirmek için bürokrasinin önemi de daha az değildir.

BM'nin İhaneti

Taksim Kararı'na göre BM, barış planının –Filistin'in ekonomik bir birlik kuracak iki ayrı devletle bütün olarak bağımsız bir ülkeye dönüştürülmesi– uygulanmasını denetlemek üzere sahada olacaktı. 29 Kasım 1947 kararı çok açık şartlar içeriyordu. Bunlar arasında BM, herhangi bir tarafın, diğer devletin ya da ulusal grubun vatandaşlarına ait ister ekili ister ekilmemiş, yani yaklaşık bir yıllığına nadasa bırakılmış toprağa el koyma teşebbüsüne mani olacağını taahhüt ediyordu.

Yerel BM temsilcileri hesabına, en azından işlerin mevcut kötü durumdan daha kötüye gittiğini fark ettikleri ve taksim politikasının yeniden değerlendirilmesi için çalıştıkları söylenebilir. Ancak etnik temizliğin başlangıcını izlemek ve kayda geçirmek dışında herhangi bir eyleme geçmediler. BM'nin Filistin'e erişme olanağı kısıtlıydı, çünkü Britanyalı yetkililer bir BM organının sahada örgütlü olarak var olmasını yasaklamıştı. Böylece Taksim Kararı'nın BM Komitesinin varlığını talep eden bölümünü görmezden geliyorlardı. Britanya, 1948'in 14 Mayıs gece yarısında son bulan Manda dönemi boyunca, yetkililerinin ve askerlerinin gözü önünde temizliğin gerçekleşmesine izin verdi ve BM'nin çok sayıda Filistinliyi kurtarabilmesini sağlayabilecek müdahale çabalarına engel oldu. 15 Mayıs'tan sonra, BM'nin topraklarını böldüğü, hayatlarını ve refahlarını on dokuzuncu yüzyıl sonlarından bu yana onları köklerinden söküp kendilerine ait gördükleri ülkede yerlerini almayı arzu eden Yahudilere teslim ettiği halkı yüzüstü bırakmak için hiçbir bir bahanesi yoktu.

Bölüm 6

Filistin Uğruna Sahte Savaş ve Gerçek Savaş: Mayıs 1948

Tantura'da bir katliamın yaşandığından şüphem yok. Bunu sokaklara çıkıp ilan etmedim. Pek gurur duyulacak bir şey değil bu. Ancak olay kamuoyunda bir kez duyulduktan sonra doğruyu söylemek gerekli. 52 yıl sonra, İsrail Devleti geçmişiyile hesaplaşacak kadar güçlü ve olgundur.

Eli Şimoni, Aleksandroni Tugayı'nda kıdemli subay,
Maariv, 4 Şubat 2001

Manda'nın sona ermesinden sonra Yahudi birlikleri haftalar içerisinde izole Yahudi yerleşimlerinin büyük bir çoğunluğuna ulaşmıştı. Bu yerleşimlerden yalnızca ikisi, Ürdün'ün işgal ve ilhak Ürdün tarafından işgal ve ilhak edilmesi üzerinde iki tarafın Mayıs 1948'den önce anlaştıkları bölgede, yani Batı Şeria'da oldukları için Arap Lejyonu'na kaptırılmıştı¹. Ürdünlüler Müslüman kutsal mekânlarının ama aynı zamanda Yahudi mahallesinin bulunduğu Eski Şehir dahil olmak üzere, Kudüs'ün de en azından yarısının kendilerinin olmasında ısrar etti ancak, bunun için daha önceden yapılmış bir anlaşma olmadığından

¹ Levi bu yerleşimleri genel stratejiye uymayan biçimde savunmaya çalışma kararını stratejik bir hata olarak eleştiriyordu; bkz. Levi, Yitshak, *Tişah Kabin: Yerusalayim bi-Keravot Milhemet ha-Atsmaut*.

savaşmaları gerekiyordu. Cesaretle ve başarıyla savaştılar. İki taraf arasındaki tek savaş buydu ve Arap Lejyonu'nun, birlikleri İsrail ordusunun işgal etmeye, temizlemeye ve imha etmeye başladığı Filistinli köy ve kasabaları yakınında konuşlanmışken sergilediği eylemsizlikle tam bir tezat oluştuyordu.

Ben-Gurion 11 Mayıs günü Danışmanlık'ı topladığında, çalışma arkadaşlarını gelecekteki daha saldırgan bir Ürdün harekâtının olası sonuçlarını değerlendirmeye davet etti. Bu toplantının sonucu, Ben-Gurion'un Hagana tugaylarının komutanlarına gönderdiği Lejyon'un daha saldırgan niyetlerinin, başlıca görevleri konusunda askerlerin dikkatini dağıtmaması gerektiğini söyleyen bir mektupta bulunabilir: "Filistin'in temizliği Dalet Planı'nın birincil hedefi olarak kaldı" (Ben-Gurion Hamursuz Bayramı'nda "mayayı temizlemek" ya da "kökünü kazımak" ve "ortadan kaldırmak" anlamına gelen *bi'ur* sözcüğünü kullanıyor).²

Hesapları doğru çıktı. Ürdün ordusu, Arap güçlerinin en güçlüsü ve böylelikle Yahudi devleti için en zorlu düşman olsa da Kral Abdullah'ın Siyonist hareketle örtük ittifakı yoluyla Filistin savaşının daha ilk gününden etkisizleştirildi. Arap Lejyonu'nun İngiliz başkomutanı Glubb Paşa'nın Filistin'deki 1948 Savaşı'nı "Sahte Savaş" olarak isimlendirmesi boşuna değildir. Glubb, Abdullah tarafından Lejyon'un eylemlerine getirilen kısıtlamaların tamamen farkında olmakla kalmıyordu, genel pan-Arap iştiraklerinin ve hazırlıklarının da sırdaşıydı. Çeşitli Arap ordularının Britanyalı askeri danışmanları gibi –bunların sayısı çoktu– kendisi de diğer Arap ordularının ön hazırlıklarının Filistin'de bir kurtarma operasyonu için oldukça yetersiz –kimi meslektaşları durumu "içler acısı" olarak niteliyordu– olduğunu biliyordu ve buna Arap Kurtuluş Ordusu da dahildi.³

Manda sonra erdikten sonra, bir bütün olarak Arap davranışında gördüğümüz tek değişim, yalnızca retorikteydi. Şimdi savaş davullarının sesi öncesine göre daha yüksek ve gür çıkıyordu ancak hâkim olan eylemsizliği, karmaşayı ve kafa karışıklığını bastıramıyorlardı. Durum, bir Arap başkentinden öbürüne değişebilirdi ancak genel resim oldukça benzerdi. Kahire'de hükümet Filistin'e asker göndermeye son dakikada, Manda'nın sona ermesinden yalnızca iki gün önce, karar verdi. Ayırdığı birlikler içinde Müslüman Kardeşler gönüllüleri

² Toplantılarla ilgili bütün alıntılar Ben-Gurion'un günlüğündendir.

³ Glubb ile röportaj; ayrıca bkz. Glubb, *A Soldier with the Arabs*, s. 82.

geniş bir yer tutuyor, 10.000 askerin neredeyse yüzde ellisini oluşturunuyordu. Mısır'ı ve Arap dünyasını İslamın ortodoks uygulamalarına kavuşturmaya and içmiş bu siyasi hareketin üyeleri, Avrupa emperyalizmine karşı mücadelede Filistin'i hayati bir savaş alanı olarak değerlendiriyordu. Ancak 1940'larda Müslüman Kardeşler, aynı zamanda Mısır hükümetine de emperyalizmin işbirlikçisi gözüyle bakıyordu ve daha aşırı üyeleri mücadelelerinde şiddete başvurdıklarında hareketin binlerce üyesi tutuklanmıştı. Mayıs 1948'de bu kişiler şimdi, Mısır'ın seferine katılabilmeleri için serbest bırakıldı ancak doğal olarak hiçbir askeri eğitimleri yoktu ve olanca tutkularına karşın Yahudi güçlerinin dengi değillerdi.⁴

Suriyeli güçler daha iyi eğitilmiş, Suriyeli politikacılar da daha adanmıştı; ne var ki Fransız Mandası'nı takip eden kendi bağımsızlıklarından ancak birkaç yıl sonra Suriyelilerin Filistin'e gönderdiği az sayıda asker, 1948'in Mayıs sonundan bile önce o kadar kötü bir performans sergilemişti ki; Danışmanlık, Yahudi devletinin sınırlarını kuzeydoğu kanadından Suriye içlerine doğru, Golan Tepeleri'ni ilhak ederek genişletmeyi düşünmüştü.⁵ Daha da az sayıda ve davaya daha az bağlı olanlarsa, savaşın büyük bölümü boyunca sınır köylerini gönülsüzce savunmaya çalıştıkları Filistin sınırlarının berisinde kalmaktan çoğunlukla memnun olan Lübnanlı birliklerdi.

Irak birlikleri, tüm-Arap girişiminin en sonuncu ve en şaşırtıcı bileşenini oluşturunuyordu. Birkaç bin kişiydiler ve hükümetlerince kendilerine Ürdün talimatlarına uyma emri verilmişti: Yahudi devletine saldırmamak, yalnızca Kral Abdullah'a tahsis edilen bölgeyi, yani Batı Şeria'yı savunmak. Batı Şeria'nın kuzey kısmında konuşlandırıldılar. Ancak kendi politikacılarının emirlerine karşı koydular ve daha etkin bir rol oynamayı denediler. Bu sebeple Afüle ve Hadera arasındaki yol üzerinde bulunan Vadi Âre'deki on beş köy direnebildi ve böylelikle yerlerinden edilmekten kurtuldu (bu köyler 1949 yazında Ürdün hükümeti tarafından, ikili ateşkes anlaşmasının bir parçası olarak İsrail'e devredildi).

Bu –kendi politikacılarının ikiye bölünmüşlüğü sebebiyle bazıları eyleme sokulan, diğerleriye engellenen– Arap birlikleri üç hafta boyunca BM Taksim Ka-

⁴ Yehuda Slutski, [Hagana Kitabı Özeti], s. 486–7.

⁵ Bu, "Dalet Planı'na göre tugaylara gönderilen operasyon emirleri"nde yer alıyordu. İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 22/79/1303.

rarı'nın Arap devletine tahsis ettiği bölgelere girmekte ve oralarda tutunmakta başarılı oldu. Bir iki yerde izole Yahudi yerleşimlerini kuşatmayı ve birkaç gün içerisinde yeniden kaybettiler bir süreliğine işgal etmeyi başardılar ancak.

Filistin'e giren Arap birlikleri, kısa zaman içerisinde ikmal yollarını fazlasıyla uzattıklarını fark ettiler. Bunun anlamı, çağdışı ve sık sık bozulan silahlarına mühimmat temininin kesilmesi idi. Subayları o zaman anladı ki çeşitli ulusal ordular arasında bir koordinasyon organı yoktu ve ikmal yolları açık da olsa, anavatanlarındaki silahlar tükenmekteydi. Arap ordularının ana tedarikçilerinin Filistin'e silah ambargosu ilan eden İngiltere ve Fransa olması sebebiyle silah kıtlığı yaşanıyordu. Bu durum Arap ordularını felce uğrattı ancak Sovyetler Birliği'nde ve onun yeni Doğu Bloku'nda gönüllü bir tedarikçi bulan Yahudi güçlerini neredeyse etkilemedi.⁶ Koordinasyon eksikliği ise Arap Birliği'nin Kral Abdullah'ı tüm-Arap ordularının başkomutanı, Iraklı bir generali de onun vekili olarak atamasının kaçınılmaz sonucu idi. Ürdünlüler genel Arap çabalarını temelsiz bırakmak için ellerinden geleni yaptıkları 1948'in o Mayıs, Haziran ve Temmuz günlerine geri dönüp hiç bakmadıysa da 1958'de iktidara gelen Iraklı devrimci yöneticiler kendi generallerini bu felaketteki rollerinden dolayı yargı önüne taşıdı.

Yine de, Arap birlikleri 15 Mayıs günü Filistin'e girmeye başladıklarında, BM tarafından belirlenen Arap devletinin kalbinde ya da Ben-Gurion'un korunmasız Yahudi ileri karakollarını kendi haline bıraktığı stratejik bir kararla ülkenin en dış uçlarında Yahudi ordusuyla savaşa girmeye ve kimi cesur Yahudi tepkisini kışkırtmaya yetecek kadar Arap askeri vardı. Suriye ordusu birlikleri o gün Şam-Taberiye yolu boyunca ilerledi ve orada dört izole yerleşimde çatışmalara girdi: Mişmar ha-Yarden, Ayelet ha-Şahar, Hatsor ve Menahemiya. Yalnızca Mişmar ha-Yarden'i işgal etmeyi başardılar ve ateşkesin ilk gününe (11 Haziran) kadar kaldılar. İsrail istihbaratının kelimeleriyle, daha sonra saldırıya uğrayıp Filistin'den çıkartıldıklarında, "herhangi bir hücum ruhu" sergilemediler.⁷

İsrailli tarihçiler, bu yerleşimleri geçici olarak terk ettiği için daha sonra

⁶ Amitzur Ilan, *The Origins of the Arab-Israeli Arms Race: Arms, Embargo, Military Power and Decision in the 1948 Palestine War*.

⁷ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 51/665, Dosya 1, Mayıs 1948.

Ben-Gurion'u suçladılar.⁸ Yerleşimlerin hiçbirini nihai olarak Arapların elinde kalmadığına göre, tamamen askeri bir bakış açısıyla Ben-Gurion haklıydı ve etnik temizlik operasyonu gündeminde bariz olarak daha büyük önemle ve daha yukarıda yer alsa da, bu uzak noktaların kaderini umursamıyor değildi.

Bu, aynı zamanda 1948 Savaşı'na ilişkin İsrail mitolojisini ve kolektif hafızasını besleyen çoğu kahramanlık hikâyesinin köklerinin, neden savaşın ilk üç haftasında olduğunu açıklıyor. Gerçek savaş İsrail tarafında başka direnç ve kararlılık sınamaları da içeriyordu –örneğin Tel Aviv savaşın ilk günlerinde Mısır uçakları tarafından defalarca bombalandı– ancak bunlar ilerleyen haftalar içerisinde dibe çöktü ve gözden kayboldu. Bununla birlikte, Arap birliklerinin mevcudiyeti hiçbir zaman –korku hikâyeleri bütünüyle silindiği için gerek resmi gerek popüler İsrail anlatısını hiç uğraştırmayan– etnik temizliği durdurmaya yeterli değildi.

Bunlara ek olarak, 1948 Mayıs'ının ikinci yarısındaki temizlik operasyonları, Nisan ayında ve Mayıs ayının ilk günlerinde gerçekleşenden daha farklı değildi. Bir başka deyişle, toplu tahliyeler Manda'nın son bulmasından etkilenmemiş, kesintisiz devam etmişti. 15 Mayıs 1948'den bir gün önce etnik temizlik vardı, aynı etnik temizlik operasyonları bir gün sonra da devam ediyordu. İsrail'in hem Arap ordularıyla başa çıkmaya hem de ülkede temizliği devam ettirmeye yetecek kadar askeri vardı.

Filistinlilerin savaş çıkar çıkmaz –Arap liderlerin işgalci orduların yolunu açma çağrısı üzerine– gönüllü olarak kaçtığı yolundaki İsrail kuruluş mitinin su götürür yanı olmadığı artık açıklık kazanmış olmalıdır. Bugün hâlâ İsrail okul kitaplarının ısrar ettiği gibi, Filistinlileri kalmaya razı etmeye yönelik Yahudi girişimleri olduğu düpedüz bir uydurmadır. Gördüğümüz gibi daha savaş başlamadan önce yüz binlerce Filistinli zor yoluyla kovulmuştu ve savaşın ilk haftasında onbinlercesi daha kovulacaktı. Çoğu Filistinli için 15 Mayıs 1948 tarihi o zamanlar herhangi bir öneme sahip değildi: O gün yalnızca, başlayalı beş ayı geçmiş olan etnik temizliğin dehşet verici takvimindeki günlerden bir başkasıydı.⁹

⁸ Pail, ["İsrail Bağımsızlık Savaşı'nda Dış ve İç Unsurlar"], Alon Kadış (der.), *Milhemet ha-Atsmaut 5708-5709 [Bağımsızlık Savaşı 1948–1949]*.

⁹ Aslında bahsettiğimiz kitaplardan bazıları, bu noktayı oldukça ikna edici biçimde kanıtlamaktadır, bilhassa Halidi (der.), *All That Remains*; Flapan, *The Birth of Israel*; Palumbo, *The Catastrophe* ve Morris, *Revisited*.

TİHUR GÜNLERİ

Tihur, İbranicede temizlik için kullanılan bir başka kelimedir, kelime anlamı “arıtma”dır. 14 Mayıs akşamında Yahudi devleti ilan edildiğinde, sahadaki birliklerin üstlerinden aldıkları emirlerde sık sık ve açık bir şekilde bu terim kullanıldı. Yüksek Komuta’nın, İsraili askerleri Filistin’in kırsal ve kentsel bölgelerini imha etmeye göndermeden önce ateşlemek için kullanmayı tercih ettiği dil, bu tarz bir dildi. Retorikteki bu gerginlik artışı, bir önceki ayla aradaki tek bariz farktı –bunun dışında temizlik operasyonları tüm şiddetiyle devam ediyordu.¹⁰

Danışmanlık toplanmaya devam ediyordu ama o kadar düzenli olarak değil; çünkü artık Yahudi devleti bir emrivaki haline gelmişti; hükümeti, kabinesi, askeri komutanlığı, gizli servisleri vb. hepsi yerli yerindeydi. Üyeleri artık yerinden etme ana planıyla meşgul değildi: Dalet Planı harekete geçirildiğinden bu yana iyi gidiyordu ve ek bir koordinasyona ve yönlendirmeye ihtiyaç duymuyordu. Dikkatleri şimdi iki cephede bir “savaş” sürdürmeye yetecek kadar askerleri olup olmadığına odaklanmıştı: Arap ordularına karşı ve 15 Mayıs günü uluslararası hukuka göre İsrail vatandaşları haline gelmiş olan bir milyon Filistinliye karşı. Mayıs sonuna gelindiğinde bu endişeler dahi yitip gitmişti.

Danışmanlık’ın şimdiki işleyişinde yeni bir şey vardiysa, o da boşaltılmış Şeyh Muvannis köyünü tepeden gören yeni bir binaya taşınmaktan ibaretti. Burası *Matkal*, yani İsrail genelkurmayının ana karargâhı oldu.¹¹ Bu yeni gözetleme noktasından Danışmanlık, 1 Mayıs günü yakındaki Filistinli köylerine yönelik başlamış olan şiddetli saldırıyı kelimenin tam manasıyla gözlemleyebilirdi. Bu kesinlikle o gün düzenlenen tek operasyon değildi, doğudaki ve kuzeydeki özdeş operasyonlarla eş zamanlı olarak yürütülüyordu. Bir tugay, Aleksandroni tugayı, Tel Aviv’in ve Yafa’nın doğusundaki ve kuzeyindeki köylerin temizlenmesiyle görevlendirilmişti. Sonrasında ise tugaya, kuzeye doğru harekete geçme ve diğer birliklerle beraber Hayfa’ya kadar Filistin’in sahil şeridini insansızlaştırma emri verildi.

¹⁰ Emirler İsrail Savunma Kuvvetleri arşivlerinde bulunabilir, bkz. 51/957, Dosya 16, 7 Nisan 1948, ve 49/4858, Dosya 495 - 15 Ekim 1948 [dolayısıyla IDF Archives, orders].

¹¹ bkz. Makor Rişon. Aktarılan neden, Kızıl Ev’e ve Ben-Gurion’un dairesine Mısır uçaklarından yapılan isabetli atışlardı.

Emirler 12 Mayıs günü gelmişti: “14’ü ile 15’i arasında Tıyre, Kalansive ve Kakun, İrate, Danba, İktabe ve Şuveyke’yi işgal ve imha etmelisiniz. Buna ek olarak Kalkilya’yı [Aleksandroni’nin ele geçiremediği, bugünse İsrail’in diktiği sekiz metre yüksekindeki ayırım duvarıyla tamamen çevrelenmiş olan, işgal altındaki Batı Şerîadaki şehir] işgal etmeli ancak imha etmemelisiniz.”¹² Sonraki emir Aleksandroni karargâhına iki gün içerisinde geldi: “Tıyret Hayfa, Ayn Ėazal, İczîm, Kefr Lam, Cebe, Ayn Havd ve el-Mezar’a saldıracak ve oraları temizleyeceksiniz.”¹³

Tugayın izlediği rotayı yeniden takip edince, birliklerin bölgeyi güneyden kuzeye sistematik olarak süpürmeyi tercih ettikleri ve köylerin imhasını, hangilerinin ilk olarak vurulacağına dair kesin talimatlardansa kendilerine doğru gelen sıraya göre gerçekleştirdikleri ortaya çıkıyor. Genel hedef listeyi tamamlamak olduğundan, açık önceliklerden bahsedilmiyordu. Böylece Aleksandroni, Tel Aviv’in kuzeyindeki ve doğusundaki köylerle başladı: Kefr Saba ve Kakun’daki nüfus gerektiği gibi yerinden edildi. BM’nin, Yahudi askerlerin tanıklıklarıyla da doğrulanan iddiasına göre, Kakun’un ele geçirilmesi sırasında bir de tecavüz vakası vardı.

Tel Aviv ile Hayfa arasında uzanan, 100 kilometre uzunluğundaki ve 15-20 kilometre genişliğindeki dikdörtgen bölgede 64 köy vardı. Sonuç olarak bu köylerden yalnızca ikisi sakınılmıştı: Fureydis ve Cisru’z-Zerka. Bu köylerin de boşaltılması planlanmıştı ancak komşu Yahudi yerleşimlerinin sakinleri çiftliklerinde ve evlerinde vasıfsız işgücüne ihtiyaç duyduklarını öne sürerek ordu komutanlarını bu köylerin zarar görmeksizin kalmasına ikna ettiler.¹⁴ Bugün bu dikdörtgen iki büyük şehri birbirine bağlayan iki ana otoyol tarafından ikiye bölünmüştür: 2 ve 4 nolu otoyollar. Bu yollarda her gün yüz binlerce İsraili evleri ve işleri arasında gidip gelir; çoğunun, içlerinden geçtikleri bu yerlere dair –tarihlerini bir kenara bırakalım– en ufak bir fikri yoktur. Yahudi yerleşimleri, çam ormanları ve ticari balık havuzları bir zamanlar buralarda yaşayan Filistinli toplulukların yerini almıştır.

Sahil şeridindeki dikdörtgeni temizlerken Aleksandroni’nin temposu

¹² İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 1951/957, Dosya 24, 28 Şubat 1948 - 7 Temmuz 1948.

¹³ a.g.e.

¹⁴ bkz. Ilan Pappé, “The Tantura Case in Israel: The Katz Research and Trial”, *Journal of Palestine Studies*, 30(3), Bahar 2001, s. 19–39.

dehşet vericiydi –yalnızca ayın ikinci yarısı içerisinde şu köyleri temizlikten geçirdiler: Menşiyye (Tulkerim bölgesindeki), Butaymat, Hırbetu'l-Menare, Kannîr, Hırbet Kumbâze ve Hırbetu'ş-Şûne. Az sayıda köy büyük bir cesaretle güçlü bir direniş sergiledi ve Aleksandroni Tugayı bu köyleri ele geçiremedi; her şeye rağmen nihai olarak bu köyler Haziran'da temizlendi. Bir başka deyişle, orta kıyı ovasındaki etnik temizlik operasyonları; ilki Mayıs, ikincisi Haziran'da olmak üzere, iki safhada gerçekleştirildi. Mayıs ayının ikinci yarısındaki en önemli “kupa” ise Aleksandroni'nin 21 Mayıs 1948 günü ele geçirdiği Tantura köyüydü.

TANTURA'DA KATLİAM¹⁵

Tantura, kıyı köylerinin en büyüklerinden biriydi ve resmi Aleksandroni savaş günlüğündeki ifadeyle işgalci tugayın “boğazına bir kemik gibi” takıldı. Tantura'nın günü, 22 Mayıs'ta geldi.

Tantura, Akdeniz kıyısında antik bir Filistinli köyüydü. Geçimleri tarıma, balıkçılığa ve yakındaki Hayfa'nın vasıfsız işlerine dayanan 1.500 sakiniyle o zamanlar için büyük bir köydü. 15 Mayıs 1948 günü, aralarında köyün muhtarının da bulunduğu Tantura'nın ileri gelenlerinden oluşan küçük bir grup, kendilerine teslim olma şartlarını sunan Yahudi istihbarat subaylarıyla görüştü. Teslim olmanın köylülerin yerlerinden edilmelerine sebep olacağından şüphelenerek bu öneriyi reddettiler.

Bir hafta sonra, 22 Mayıs 1948'de köy gece vakti saldırıya uğradı. İlk olarak yetkili Yahudi komutanı, köye hoparlörlü bir kamyonet yollayarak insanları teslim olmaya çağırmak istedi ancak bu plan uygulanmadı.

Taarruz dört bir taraftan gerçekleştirildi. Bu alışlagelmemiş bir şeydi; tugay genellikle köylüleri sürmek için taktiksel olarak dördüncü kanatta bir “açık kapı” bırakarak köyü üç taraftan kapatırdı. Koordinasyon eksikliği, Yahudi birliklerinin köyün etrafını tamamen çevirmesine yol açtı ve dolayısıyla birlikler, ellerinde çok sayıda köylüyle karşı karşıya kaldı.

Tantura'nın esir alınmış köylüleri, silah zoruyla topluca sahile götürüldü. Sonrasında ise Yahudi askerler erkekleri kadın ve çocuklardan ayırdı; kadın

¹⁵ Pappé, a.g.e., s. 3 ve aynı zamanda Pappé, “Historical Truth, Modern Historiography, and Ethical Obligations: The Challenge of the Tantura Case”, *Holy Land Studies*, c. 3/2 Kasım 2004'e dayanmaktadır.

ve çocukları yakındaki Fureydiş'e sürdü, bir buçuk yıl sonra kimi erkekler de onlara katılacaktı. Bu sırada sahilde toplanmış olan yüzlerce erkeğe oturmaları ve yakındaki bir yerleşim olan Givat Ada'da yaşayan bir İsraili istihbarat subayını, Şimşon Maşvits'i beklemeleri emri verildi; köy onun "bölgesine" düşüyordu.

Maşvits tıpkı Ayn ez-Zeytun'da olduğu gibi, kukuletalı bir yerel işbirlikçi ile beraber geldi ve tek tek erkekleri –yine İsrail ordusu gözünde "erkekler" yaşları on ile elli arasındaki bütün erkeklerdi– seçerek onları küçük gruplar halinde infaz edilecekleri uzak bir noktaya götürdü. Erkekler, Tantura köy dosyasından yararlanılarak önceden hazırlanmış bir listeye göre seçildi. 1936 İsyanı'na, Yahudi trafiğine saldırılara katılmış, Müftü ile bağlantısı olan herkes ve ayrıca otomatik olarak mahkûm edileceği "suçlardan" birini "işlemiş" olan kim varsa listedeydi.

İnfaz edilenler yalnızca bu erkekler değildi. Sahilde seçme ve öldürme işlemleri gerçekleştirilmeden önce, işgalci birlik evlerde ve sokaklarda bir cinayetler serisine girişmişti. Müfrezede bir istihkâm eri olan Yoel Skolnik bu saldırıda yaralanmış, ancak hastaneye kaldırılmasından sonra, diğer askerlerden bunun "İsrail ordusunun yaptığı en utanç verici muharebelerden biri" olduğunu duymuştu. Ona göre, askerler girerken köyün içinden açılan keskin nişancı atışları, köyün ele geçirilmesinden kısa süre sonra ve sahildeki sahneler yaşanmadan önce zıvanadan çıkmalarına sebep olmuştu. Saldırı, köylüler beyaz bir bayrak sallayarak teslim olduklarının sinyalinin verdikten sonra gerçekleşmişti.

Skolnik bu cinayetleri özellikle iki askerin gerçekleştirdiğini ve eğer yakındaki bir Yahudi yerleşimi olan Zihron Yaakov'dan insanlar yetişip durdurmasalar devam edeceklerini duymuştu. Tantura'daki bu çılgınca katliama son vermeyi başaran Zihron Yaakov yerleşiminin başı, Yaakov Epstayn'dı, ancak hayatta kalanlardan birinin ifadesine göre, "çok geç gelmişti".

Cinayetlerin çoğu, sahilde, soğukkanlılıkla gerçekleştirildi. Kurbanlardan bazıları, ilk olarak sorgulanmış ve iddialara göre onlara, köyün bir yerlerinde saklı olan "büyük silah zulası" sorulmuştu. Yerini –böyle bir silah yığınağı olmadığı için– söyleyemediklerinde ise o noktada vurularak öldürülmüşlerdi. Bugün bu dehşet verici olaylardan hayatta kalanların çoğu, infazlara tanık olmanın travması sonrasında hayat karşısında çok büyük zorluklarla başa çıkarak, Suriye'deki Yermük mülteci kampında yaşamaktadır.

Yahudi bir subay, Tantura'daki infazları şu şekilde betimlemektedir:

Tutsaklar 200 metre ilerideki bir mesafeye götürülüp, orada vuruldular. Askerler başkomutana gelip, "Kuzenim savaşta öldürüldü" diyorlardı. Bunu duyan komutan, askerlere beş ila yedi kişiden oluşan bir grubu bir kenara çekip infaz etme talimatı verdi. Sonra ise bir asker geldi ve kardeşinin çarpışmalardan birinde öldüğünü söyledi. Bir kardeş için intikam daha büyüktü. Komutan askerlere daha büyük bir grubu götürmelerini emretti ve vuruldular, vesaire.

Diğer bir deyişle Tantura'da yaşanan, sağlıklı genç erkeklerin Yahudi askerler ve istihbarat subaylarınca sistematik infazıydı. Bir görgü tanığı, Ebu Meşeyh bir arkadaşıyla beraber Tantura'da kalıyordu, aslen Yahudi birliklerince daha Şubat 1948'de boşaltılmış ve imha edilmiş olan Kıysariyye'dendi. Onlu gruplar halinde alınıp, mezarlıkta ya da yakındaki camide infaz edilen Tanturalı seksen beş genç erkeğin infazını kendi gözleriyle görmüştü. Hatta daha fazla kişinin infaz edildiğini düşünüyordu ve toplam sayının 110 olduğunu tahmin ediyordu. Bütün operasyonu Şimşon Maşvits'in yönettiğini görmüştü: "Bir 'Sten'i [hafif makinalı tüfek] vardı ve onları öldürdü." Daha sonra şöyle ekliyor: "Hepsi, yüzü duvara dönük bir şekilde duvarın kenarında durdular. Arkadan geldi ve onları başlarından vurdu, hepsini." Daha sonra Yahudi askerlerin, infazları nasıl aşikâr bir beğeniyle izlediklerini ifade etti.

Fevzi Muhammed Tanc da (Ebu Halid) infazlara tanıklık etmişti. Açıklamasında erkeklerin kadınlardan ayrıldığına ve yedi ila onlu gruplar halinde götürülüp infaz edildiklerine yer veriyor. Doksan kişinin öldürülmesine tanık olmuştu.

Tanturalı Mahmud Ebu Salih de doksan kişinin öldürüldüğünü aktarıyor. O zamanlar on yedi yaşındaydı ve o günden en canlı anısı, bir babanın çocukları önünde öldürülmesiydi. Babasının ölümünü gördükten sonra aklını yitiren ve hiçbir zaman iyileşmeyen çocuklardan biriyle temas halinde kalmıştı. Ebu Salih kendi ailesinden de yedi erkeğin infazını görmüştü.

Ebu Cemil olarak bilinen Mustafa Ebu Masri o zamanlar on üç yaşındaydı ancak seçme sırasında muhtemelen on yaşlarında olduğu tahmin edilmiş ve böylelikle kadın ve çocukların grubuna gönderilip kurtulmuştu. Ailesinin yaşları on ve otuz arasında değişen bir düzine üyesi ise daha talihsizdi, onların vurulduğuna tanıklık etmişti. Naklettiği olaylar silsilesi ürpertici bir hikâye ortaya koyuyor. Babası, ailenin tanıdığı ve güvendiği bir Yahudi subayına

denk geliyor ve ailesini, o subayla beraber gönderiyor; kendisi de daha sonra vuruluyor. Ebu Cemil 125 kişinin yargısız infazlarla öldürüldüğünü anımsıyor. Şimşon Maşvits'in sahile toplanmış insanlar arasında yürürken elindeki kırbaçla "yalnızca zevk için" insanlara saldırdığını görmüş. Enis Ali Carban da Maşvits ile ilgili benzer korku hikâyeleri anlatıyor. Yakındaki Cisru'z-Zerka köyünden gelmiş ve ailesiyle beraber daha büyük köy daha güvenli olur düşüncesiyle Tantura'ya kaçmıştı.

Köydeki kudurma hali geçip, infazlar son bulduğunda iki Filistinliye, bu tüyler ürpertici iş için getirilmiş traktörlerin sahibi Zihron Yaakovlu Mordehay Sokoler'in nezareti altında toplu mezarlar kazma emri verilmişti. 1999'da, 230 cesedi gömdüğünü hatırlıyordu; tam sayı aklında netti: "Onları mezara tek tek koydum."

Toplu mezar kazma işleminde yer almış kimi diğer Filistinliler de, kendilerinin de öldürülmek üzere olduklarını fark ettiklerinde yaşadıkları korkunç andan bahsettiler. Kurtulmalarının tek sebebi, köydeki şiddet çılgınlığına müdahale etmiş olan Yaakov Epstayn'ın gelip sahildeki cinayetleri de durdurmasıydı. Köyün en yaşlı ve en saygı duyulan sakinlerinden olan Ebu Fihmi, ilk olarak cesetlerin kimliklerini tespit etmek, sonra da onları mezara taşımaya yardım etmek için seçilenlerden biriydi: Şimşon Maşvits kendisine cesetlerin listesini yapmasını emretmişti, doksan beş kişi saymıştı. Cemile İhsan Şura Halil, cesetlerin köylülerce nasıl el arabalarına taşınıp gömülecekleri yere götürüldüğünü görmüştü.

Hayatta kalanlarla yapılan röportajların çoğu, Hayfa Üniversitesi'nde sosyal bilimler yüksek lisans tezini yazarken katliama "takılıp tökezleyen" Tedi Kats adında İsraili bir araştırma öğrencisi tarafından yapılmıştır. Bu kamuoyunca duyulduğunda, üniversite geçmişe dönük olarak Kats'ın tezini reddetti, eski Aleksandrone askerleri de iftira davası açarak Kats'ı mahkemeye verdi. Kats'ın röportaj yaptığı en kıdemli kişi, daha sonra İsrail Savunma Kuvvetleri'nde general olacak olan Şlomo Ambar idi. Ambar, gördükleri hakkında kendisine detay vermeyi "Orada olanları unutmak istiyorum" diyerek reddetti: Kats üstüne gittiğinde ise söylemeye razı olduğu tek şey şuydu:

Bunu Almanlara karşı savaşmaya [İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudi Tugayı'nda görev almıştı] gitmeme bağlıyorum. Almanlar, Yahudi halkının gelmiş geçmiş en kötü düşmanlarıydı ancak savaştığımızda uluslararası toplum tarafından dikte edilen savaş kanunlarına göre

savaştk. Almanlar, savaş esirlerini öldürmediler, Slav savaş esirlerini öldürdüler, ancak Britanyalıları öldürmediler, Yahudi [olsalar] bile öldürmediler.

Ambar bazı şeyleri sakladığını kabul ediyordu: “O zaman konuşmadım, şimdi niye konuşayım?” Kats ona yoldaşlarının Tantura’da ne yaptığını sorunca aklına hangi imgelerin gelmiş olacağı düşünüldüğünde, anlaşılır bir cevap.

Aslında Tantura’nın hikâyesi, daha 1950’de anlatılmıştı ancak o zaman, Deyr Yasin katliamı kadar ilgi çekememişti. Hikâye, Hayfa’nın ileri gelenlerinden, çarpışmadan birkaç gün sonra kendisine düzinelerce Filistinlinin sahilde yargısız infazını anlatmış olan bir Filistinlinin ifadelerini kaydeden Muhammed Nimr el-Hatib’in anılarında yer alıyor. Tam olarak şöyle:

22/23 Mayıs gecesinde Yahudiler üç taraftan saldırdı ve deniz tarafından teknelerle karaya çıktılar. Sokaklarda ve evlerde direndik ve sabah olduğunda her yerde cesetler görölüyordu. Bu günü hayatım boyunca unutmayacağım. Yahudiler bütün kadın ve çocukları, ölü kocalarını, babalarını ve kardeşlerini görüp korksunlar diye cesetleri bıraktıkları yere topladılar, ancak onlar sakin kaldı.

Erkekleri başka bir yere topladılar, gruplar halinde götürüp vurarak öldürdüler. Kadınlar silah seslerini duyduklarında Yahudi muhafıza bunun ne olduğunu sordular. Şöyle cevap verdi: “Ölülerimizin intikamını alıyoruz.” Bir subay, 40 erkek seçti ve onları köy meydanına götürdü. Dörder dörder bir kenara götürdüler. Birini vurdular ve diğer üç kişiye cesedi büyük bir çukara atmalarını emrettiler. Sonra bir diğerini vurdular ve diğer ikisi onun cesedini çukara taşıdılar vesaire.¹⁶

Sahil boyunca temizlik operasyonunu tamamladıklarında Aleksandroni, Yukarı Celile ilerleme talimatı almış:

Kadas, Mîrûn, Nebi Yûşâ ve Malikiyye’yi işgal etmeniz isteniyor; Kadas imha edilmeli; diğer ikisi Golani Tugayı’na verilmeli, komutanları onlarla ne yapacağına karar verecek. Mîrûn işgal edilmeli ve Golani’ye teslim edilmeli.¹⁷

Çeşitli konumlar arasındaki coğrafi mesafe, birliklerin yıkım yolculukla-

¹⁶ Nimr el-Hatib, *en-Nekbe Filastin*, s. 116.

¹⁷ Sinai ve Rivlin, *Hativat Aleksandroni*.

rında sağlamaları beklenen hırslı tempoyu bir kez daha ortaya çıkarırcasına, kayda değer oranda büyük.

TUGAYLARIN KAN PATİKALARI

Yukarıdaki kısım, Aleksandroni'nin Filistin kıyısı boyunca arkasında bıraktığı kanlı patikayı oluşturuyor. Arkasından diğer tugaylarca düzenlenecek yeni katliamlar gelecekti. En korkuncu, Filistinlilerin en sonunda etnik temizliğe karşı belli yerlerde biraz direniş göstermeyi başardığı, buna karşılık olarak Yahudi sürgüncülerin de işledikleri zulümlerde gittikçe artan bir vurdum-duymazlık sergilediği 1948 sonbaharındaydı.

Bütün bunlar olup biterken Golani Tugayı, Aleksandroni'nin adımlarını izledi. Diğer tugayların gözden kaçırdıkları boşluklara ya da herhangi bir sebeple alınmamış yerleşim bölgelerine saldırdı. Bu istikametlerden biri, Hayfa bölgesindeki Şubat temizlik operasyonunda es geçilmiş Ummü'z-Ziynât köyüydü. Bir diğeri ise antik Megiddo harabeleri yakınındaki Leccûn'du. Leccûn ile Ummü'z-Ziynât arasındaki bölgenin kontrol altına alınması, sahil yolundan vadiye ilerleyen kanyonun, Merc bin Âmir ve Vadi Milk'in bütün batı kanadının şimdi Yahudi ellerinde olması anlamına geliyordu.

1948 Mayıs'ı sonu itibariyle Yahudi devleti içerisinde hâlâ varlığını koruyan kimi Filistinli yerleşim bölgelerinin işgalinin normalden daha zor olduğu görüldü, bu işin tamamlanması birkaç ay daha alacaktı. Örneğin, Yukarı Celil'in uzak bölgeleri üzerindeki denetimi genişletme girişimleri, esasen Saasa gibi, Yahudi kuvvetlerinin birincil hedefi olan köyleri Lübnanlı ve yerel gönüllülerin cesurca savunmaları sebebiyle, o ay başarısız oldu.

Golani Tugayı'na verilen Saasa'ya ikinci saldırı emrinde şöyle deniyor: "İşgal uzun süre kalmak için değil, köyün imhası, yıkıntılara mayınlar yerleştirilmesi ve yakındaki bağlantı noktaları içindir." Buna karşılık Saasa'ya birkaç ay dokunulmadı. Görüldü ki gayretli ve tuttuğunu koparan Golani birlikleri için bile planın gözü fazla yükseklerdeydi. Mayıs sonuna doğru şu açıklama geldi: "Eğer asker eksikliği varsa bölgenizdeki düşman köylerine yönelik temizlik operasyonunu, ele geçirme ve imhayı (geçici olarak) sınırlamaya yetkilisiniz."¹⁸

Tugayların şimdi aldığı emirler, daha önce kendilerine verilen belirsiz

¹⁸ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 49/6127, Dosya 117, 13 Nisan - 27 Eylül 1948.

sözlü talimatlara göre; daha açık bir dille ifade ediliyordu. Bir köyün kaderi, ya evleri koruyup insanları kovmak anlamına gelen “*le-taher*” (temizleme) ya da insanların kovulmasından sonra evlerin dinamitlenmesi ve geri dönmelerini engellemek için yıkıntılara mayınlar yerleştirilmesi anlamına gelen “*le-haşmid*” (imha) kelimesi ile tayin ediliyordu. Katliamlar için doğrudan emirler yoktu ancak meydana geldiklerinde de tamamen ve gerçekten kınanmıyorlardı.

“Temizleme”ye mi “imha etme”ye mi karar verileceği, kimi zaman yerel komutanlara bırakılıyordu: “Bölgenizdeki köyleri ya temizlemeniz ya da imha etmeniz gerekir, Arap danışmanlarla ve Şay [askeri istihbarat] subaylarıyla istişare ederek kendiniz karar verin.”¹⁹

Bu iki tugay, Aleksandroni ve Golani, Dalet Planı’nda tarif edilen yöntemleri kıyı bölgesinde dini vecibelermişçesine uygularken, bir diğer tugay, Karmeli, Hayfa’nın kuzey ve Celil’in batı bölgelerine gönderilmişti. Aynı sırada ya da daha sonra diğer tugaylara da olduğu gibi Karmeli’ye de on beş köy barındıran ve Hadera yakınında sahili Afûle yakınındaki Merc bin Âmir’in doğu köşesine bağlayan Vadi Âre’nin ele geçirilmesi emri verilmişti. Karmeli yakındaki iki köyü –23 Nisan’da Celeme’yi ve kısa bir süre sonra Kebâre’yi– ele geçirdi fakat vadiye girmediler. İsrail komutası bu rotaya vazgeçilmez bir cankurtaran halatı gözüyle bakıyordu ancak hiçbir zaman burayı işgal etmeyi başaramadı. Daha sonra, 1949 yazındaysa, yukarıda bahsedildiği üzere, Kral Abdullah tarafından kendilerine verildi –yerinden edilmeye direnen büyük bir Filistinli grubu için trajik bir sonuç.

Bir önceki ayda olduğu gibi –birimleri artık yeni kurulmuş olan İsrail ordusunun parçaları olan– İrgun Mayıs ayının ikinci yarısında, Hagana’nın o vakit tartışmaya açık ya da en azından arzu edilmez bulduğu işlerini tamamlamak için sahil boyundaki korunmuş bölgelere gönderildi. Orduya resmi olarak dahil edilmesinden önce dahi İrgun, Yafa metropoliten alanının işgalinde Hagana ile işbirliği yapıyordu. 29 Nisan 1948’de Hagana’ya Hamets (Maya) Operasyonu’nda yardım etti. Bu operasyonda üç tugay yer aldı: Aleksandroni, Kiryati ve Givati. Bu tugaylar, Yafa’nın Cebaliye ve Ebu Kebir banliyölerinin yanı sıra Beyt Dacan, Kefr Aane, el-Abbasiye (el-Yahudiye), Saffûriyye, Hayriye, Seleme ve Yâzûr’u ele geçirdi ve temizledi.

İrgun’a, Mayıs ayının ikinci yarısında üç Hagana tugayının işini tamam-

¹⁹ a.g.e.

laması için Yafa'nın daha büyük bir bölgesi verildi. Tıpkı Kiryati Tugayı gibi bu tugaylar da daha etkisiz birer güç olarak görülüyorlardı. İsraili askeri komutanlar Kiryati Tugayı'nı, "daha düşük [kaliteli] askerlerden" yani Mizrahi Yahudilerinden oluşan bir tugay olarak tarif ediyordu. Haziran 1948'de denetlenen bir subay tarafından gönderilen, tüm tugaylara ilişkin bir rapor Kiryati'yi, "astsubay okuluna ve doğal olarak subay makamına gönderecek hiçbir aday olmayan, kara cahillerden" oluşan "en sorunlu" tugay olarak nitelendiriyor.²⁰

İrgun ve Kiryati, Yafa'nın güneyinde temizleme operasyonlarına devam etmeleri emrini aldılar. Mayıs ayı ortasında bu tugayların askerleri Hamets Operasyonu'nu tamamlamaya yardımcı oldu. 1909'da Yahudilerin yerel bir toprak sahibinden satın alınmış kumullar üzerinde kurduğu ilk "İbrani" şehrinin, artık günümüzün gittikçe büyüyen metropolüne dönüşen "Beyaz Şehir" Tel Aviv'in altında, operasyon boyunca işgal edilen ve boşaltılan kimi köylerin ve banliyölerin gömülmüş yıkıntıları yatmaktadır.

İsrail askeri arşivlerinde, 22 Mayıs 1948 tarihli Kiryati komutanlarından birinin, köyleri imha etmek için Dalet Planı'nda yer aldığı üzere patlayıcılar değil, buldozerler kullanıp kullanamayacağı sorusu yer alıyor. Bu komutanın talebi "savaşın" ne kadar sahte olduğunu göstermektedir: Savaşın daha ilk haftasında bu tugay komutanının, listesinde bulunan çok sayıdaki köyü yıkıp listesinden silmek için daha yavaş bir yöntemle izin verecek kadar bol vakti vardı.²¹

Yitshak Rabin'in Harel Tugayı, hangi yöntemin kullanılacağına dair herhangi bir tereddüt sergilemedi. Daha 11 Mayıs günü, yani etnik temizliğin bir sonraki aşamasının nihai emirleri verilmeden bir gün önce, dağların batı yamaçlarında, bugün Kudüs'ün ulusal parkının bulunduğu yerdeki Beyt Mahsir'i işgal etmiş olduğunu ve "Bugünlerde evleri havaya uçuruyoruz, şimdiden 60-70 kadar evi havaya uçurduk" içerikli raporunu yazabiliyordu.²²

Harel birlikleri Etsiyoni Tugayı ile beraber Kudüs metropoliten alanına odaklandı. "Bulgar" Tugayı'nın askerleri oradan çok uzaklarda, ülkenin kuzeydoğu vadilerindeki yıkım görevlerinde o kadar başarılıydı ki Yüksek

²⁰ Hagana arşivleri, 8/27/yerel, 1 Haziran 1948.

²¹ bkz. dipnot 8.

²² Yadin'e rapor, 11 Mayıs 1948, Hagana arşivleri, 25/97.

Komuta o sırada derhal Batı Şeria'nın kuzeyindeki kimi kısımları ve Yukarı Celil'in kimi kesimlerini işgal ederek ilerleyebileceklerini düşündü. Ama sonuçta görüldü ki bu aşırı hırslı bir istekti ve başarısız oldu. "Bulgarım" –öyle deniyordu– Cenin'i tutan Iraklı birlikleri bölgeden çıkarmayı başaramadı ve Yukarı Celil'i almak için Ekim'e kadar beklemek zorunda kaldı. Bu tugayın bir yandan Filistin'in geniş bölgelerini temizlerken bir yandan Batı Şeria'nın kuzey kısmını –Abdullah ile yapılan anlaşmaya karşın– ele geçirebileceği ve hatta Güney Lübnan'da işgaller gerçekleştirebileceği inancı, her ne kadar aşırı özgüvenli olsa da, İsrail'in bir "hayatta kalma savaşı" verdiği mitinin gerisindeki alaycılığı bir kez daha ortaya koyuyor. Tugay beklenenden çok sayıda köyü yıkıp insanlarını dışarı atmakta ve bununla övünmekte olduğuna göre, bu zaman aralığında "yeteri kadar" başarıya ulaşmıştı.

Mayıs'ın o günlerinde Yüksek Komuta artık Arap ülkeleri sınırlarına bitişik bölgelere birlikler yollayacak ve hükümetleri tarafından 15 Mayıs 1948'de Filistin'e gönderilen Arap yurtdışı sefer kuvvetleriyle çarpışmaya girecek kadar kendinden emin olduğu için, iki cephe, "gerçek" ve "sahte" savaş cepheleri birbirine karıştı. Diğer yandan Golani ve Yiftah Tugayları, Suriye ve Lübnan sınırlarında temizlik operasyonlarına yoğunlaşmıştı. Aslına bakılırsa, Lübnanlı ve Suriyeli birlikler kendi askerlerini riske atmaktansa yüzlerini öbür tarafa çevirip istiflerini bozmadan duruyor, bu arada tugaylar yok etme emri aldıkları her köyde olağan rutinlerini takip ederek, görevlerini engelle karşılaşmadan yerine getirebiliyordu.

İNTİKAM HAREKÂTLARI

Gelgelelim gökkubbeden başka sınır yok değildi. Kaçınılmaz olarak İsrail operasyonlarının dörtlüce ilerleyen vahşi temposunda kimi aksamalar oluyordu ve Filistin'in sistematik olarak temizlenmesinin ve eşzamanlı olarak ülkenin içlerine doğru ilerlemeye başlamış düzenli Arap ordularıyla karşı karşıya gelmenin karşılığında ödenmesi gereken bir bedel vardı. Güneydeki izole yerleşimler, buraların çoğunu –birkaç günlüğüne de olsa– işgal etmiş Mısır birliklerine terk edilmişti, Suriyeli birlikler de birkaç günlüğüne üç yerleşimi ele geçirmişti. Bir başka kurbansa, yoğun olarak Araplardan oluşan bölgelere düzenli olarak konvoylar yollama pratiği sonucunda ortaya çıkmıştı: Bunlardan bazıları başarılı saldırılara maruz kaldığında iki yüzden fazla Yahudi asker hayatını kaybetmişti.

Ülkenin kuzeybatı ucundaki Yehiam Yahudi yerleşimine doğru ilerleyen bir konvoyla yönelik böylesi bir saldırı üzerine, daha sonra olay yeri dolaylarında operasyonlar gerçekleştiren askerler, görevlerini yerine getirirken özellikle hıncılı ve duyarsız hareket etmişti. Yehiam yerleşimi, Filistin'in Lübnan ile olan batı sınırının birkaç kilometre güneyindeydi. Mayıs 1948'de "Ben-Ami" Operasyonu kapsamında köylere saldıran Yahudi askerlere, özellikle konvoyun kaybedilmesinin öcünü almak için köylerin ortadan kaldırılması söyleniyordu. Bu sebeple, Sumeyriyye, Zib, Bassa, Kâbri, Ummü'l-Ferec ve Nehr köyleri İsrail birliklerinin "yık ve boşalt" talimlerinin daha üst seviyedeki ve daha acımasız bir biçimine maruz kalmışlardı: "Görevimiz: işgal için saldırmak... erkekleri öldürmek, el-Kâbri, Ummü'l-Ferec ve Nehr'i yıkıp ateşe vermek."²³

Askerlerin hararetinin böylece aşırı yükseltilmesi, Arapların en yoğun yaşadığı Filistin bölgelerinden birinde en süratli nüfussuzlaştırma operasyonlarından birine sebep oldu. Manda'nın sona ermesinden sonraki yirmi dokuz saat içerisinde –hepsi belirlenen Arap devleti içerisinde yer alan– Celil'in kuzeybatı bölgelerindeki neredeyse bütün köylerin yok edilmesi, Ben-Gurion'un yeni toplanmış parlamentoya istekleri yerine gelmiş olarak "Batı Celil kurtarılmıştır" diyebilmesine olanak verdi. (Hayfa'nın kuzeyindeki kimi köyler, aslında daha sonra işgal edilecekti.) Bir diğer deyişle, nüfusunun yüzde doksan altısı Filistinlilerden ve yalnızca yüzde dördü Yahudilerden oluşan –toprak mülkiyetinde de oranların benzer olduğu– bir bölgeyi, neredeyse tamamen Yahudilere münhasır bir bölgeye dönüştürmek, Yahudi birliklerinin yalnızca bir gününü aldı. Ben-Gurion büyük köylerin –örneğin 1.500 nüfuslu Kâbri, 2000 nüfuslu Zib ve en büyüğü olan 3.000 kişilik nüfuslu Bassa'nın– nüfuslarının bu kadar kolay sürülmesinden özellikle memnundu.

Bassa'yı bozguna uğratmak, köyün milisleri ve kimi Arap Kurtuluş Ordusu gönüllülerinin direnişi sebebiyle bir günden uzun sürdü. Yehiam yakınlarında Yahudi konvoyuna düzenlenen saldırının intikamı olarak özellikle sert hareket edilmesi emirleri yetmemişse, köyün direnişi onu "cezalandırmak" (yani köy sakinlerini yerinden etmenin ötesine geçmek) için bir başka sebep olarak görüldü. Bu model tekrarlanacaktı: Boyunduruk altına alınması güç olan köyler "cezalandırılmalıydı". İnsanların hayatlarındaki bütün travmatik olaylar gibi, kimi korkunç zulümler kurtulanların anılarına derin bir şekilde

²³ Eşel (der.), *Hativat Karmeli*, s. 172.

kazınmış olarak kalıyor. Kurbanların aile üyeleri, bu hatıraları saklayarak kuşaktan kuşağa geçirmiştir. Hatıraları anneannesinin şahit olduğu travmatik olaylara dayanan Nizar el-Hanna böylesi bir ailenin üyesi:

İsrail askerleri Bassa'ya girdiğinde ve bütün genç erkeklerle kiliselerden birinin önünde infaz edilmek için sıraya girme emri verdiklerinde anneannem henüz genç bir kızdı. Biri 21, diğer yeni evlenmiş 22 yaşındaki iki kardeşinin Hagana tarafından infaz edilmelerini izledi.²⁴

Katliamı takip eden topyekûn yıkımda köyün Rum Ortodoks Hristiyanlarının dua ettiği kilise ve köyün diğer yarısına hizmet veren kubbeli mescit ayakta kaldı. Bugün, artık Yahudi vatandaşlar tarafından el konulmuş, işlenmeyen bir arazide etrafı dikenli tellerle çevrili birkaç ev hâlâ görülebilir. Köy o kadar büyüktü ki (17 bini ekili 25 bin dunam); arazisi içerisinde bugün bir askeri havalimanı, bir kibuts ve bir gelişim kasabası vardır. Daha dikkatli bir ziyaretçi, köylülerin gururlandığı ve köy boşaltılmadan hemen önce tamamlanmış olan mufassal bir sulama sisteminin kalıntılarını gözden kaçırmayacaktır.

Bu kadar çok sayıda –Britanya Mandası vatandaşlarından, Taksim Kararı'yla BM tarafından belirlenen Arap devletinin ya da Yahudi devletinin vatandaşlarına dönüşmüş– köylünün yerinden edilmesi BM'nin dikkatini çekmedi. Dolayısıyla Britanya'nın çekilmesine ve Arap dünyasının Filistin'e asker göndermesinin olası engelleyiciliğine karşın, etnik temizlik faaliyeti sekteye uğramaksızın devam etti. Yeni kurulmuş –oluşum sürecindeki– İsrail Devleti'nin liderleri ve askeri komutanları ellerinin altında hem ülkenin sonu gelmeyen temizliğine devam edip hep üzerlerine gelen Arap birliklerini durdurmak için yeterince kuvvet olduğunu biliyorlardı. Bir sonraki ay Yahudi kuvvetlerinin kapasitesinin artacağı da barızdı: Haziran ayının ilk günlerinde birliklere gönderilen emirler hem coğrafi genişlikleri hem de her tugayın şimdi ele geçirip imha etmesi gereken köylerle ilgili yüksek kota açısından daha da geniş kapsamlıydı.

Öte yandan Arap Genel Komutası işlerin kontrolünü artık yitiriyordu. Mısırlı askeri komutanlar, umutlarını hava kuvvetlerine bağlamışlardı ancak Mayıs ayının o hayati ikinci yarısında gönderdikleri uçaklar, Tel Aviv'e yönelik birkaç hava saldırısı haricinde görevlerinin çoğunda başarısız olmuştu. Haziran ayında Mısır ve diğer Arap hava kuvvetleri, artık başka bir şeyle iştigal

²⁴ www.palestineremembered.com'da, 1 Temmuz 2000'de yayınlanmıştır.

ediyordu; esas görevleri Filistin'i kurtarmaya yardımcı olmaktan ziyade, Arap rejimlerini korumakla sınırlıydı.

Askeri tarih uzmanı değilim; savaşın salt askeri yönlerini ele almanın yeri de burası değil, çünkü bu kitap askeri stratejilere değil sonuçlarına, başka bir deyişle savaş suçlarına odaklanıyor. Mayıs ayını değerlendiren çoğu askeri tarihçinin, harekâtına Mayıs 1948'de başlayıp kesintilerle Aralık 1948'e kadar sürdüren Suriye ordusunun performansından özellikle etkilenmiş olması kayda değer. Aslında Suriye ordusu oldukça başarısızdı. Suriye topları, tankları ve piyadeleri, arada sırada hava kuvvetlerinden yardım alarak İsrail güçleri için yalnızca üç gün boyunca, 15 ve 18 Mayıs tarihleri arasında herhangi bir tür tehdit teşkil etmiştir. Birkaç gün geçtiğinde, çabaları artık sürekli olmaktan çıkmış, etkileri azalmıştı. İlk ateşkesten sonrada ülkelerinin yolunu tuttular.

Mayıs 1948'in sonu itibarıyla Filistin'in etnik temizliği, plana göre mesafe kaydediyordu. Ben-Gurion ve danışmanları Arap Birliği tarafından zaman içerisinde gönderilen kuvvetlerin olası gücünü değerlendirerek, tüm-Arap kuvvetlerinin izole Yahudi yerleşimlerine –tıpkı Arap orduları Filistin'e girdikten bir hafta sonra öngörmüş oldukları gibi– gönüllüler ordusunun şimdiye dek yaptığından marjinal olarak biraz daha etkili saldırılar düzenleyebileceği ancak bunun haricinde ilk gelen düzensiz paramiliter birlikler kadar etkisiz ve güçsüz olduğu sonucuna vardı.

Bu farkındalık, Batı Şeria'nın, Golan Tepeleri'nin ve Güney Lübnan'ın işgal edilmesini değerlendirmeye başlamaları için İsrail ordusunun on iki tugayına verilen emirlere açıkça yansıyan bir sevinç havası yarattı. 24 Mayıs günü, danışmanlarıyla buluşmasından sonra günlüğüne yazdıklarına bakınca, Ben-Gurion gözünü her zamankinden fazla iktidar hırsı bürümüş ve zafer sarhoşluğu içinde gibi görünüyor:

Lübnan'da güney sınırı Litani Nehri olan bir Hristiyan devleti kuracağız. Maver-i Ürdün'ü yıkacağız, Amman'ı bombalayacağız ve ordusunu yok edeceğiz, sonra da Suriye düşecek ve eğer Mısır savaşmaya devam ederse –Port Said'i, İskenderiye'yi ve Kahire'yi bombardımana tutacağız. Bu Kutsal Kitap'ta anlatılan zamanlarda atalarımıza (Mısırlıların, Aramilerin ve Asurilerin) yaptıklarının intikamı olacak.²⁵

Aynı gün, İsrail ordusu Komünist Doğu Bloku'ndan büyük bir modern,

²⁵ Ben-Gurion'un günlüğü, 24 Mayıs 1948.

yepyeni 0.45 kalibre top sevkiyatı almıştı. İsrail şimdi, yalnızca Filistin içerisindeki Arap birlikleri değil, bütün Arap orduları bir araya gelse dengini ortaya koyamayacakları toplara sahipti. İsrail Komünist Partisi'nin bu anlaymayı ayarlama da etkili olduğu kaydedilmelidir.

Demek ki Danışmanlık, ordusunun her iki cepheyi de etkili ve kapsamlı bir şekilde idare etme kapasitesi hakkında “gerçek savaşın” başlangıcında taşıdığı endişeleri şimdi bir kenara koyabilirdi. Üyeleri şimdi tüm dikkatlerini örneğin, karışık kasabalarda kalan küçük Filistinli topluluklarla ilgili olarak ne yapılacağı üzerine lidere tavsiyeler vermek gibi, Danışmanlık'ın Oryantalist kesiminin vasıflarına daha uyumlu olan; diğer meselelere yönlendirmekte serbestlerdi. Buldukları çözüm bütün bu insanları her kasabada belirli bir mahalleye yerleştirmek, dolaşım özgürlüğünden yoksun kılmak ve askeri bir rejim altına almaktı.

Son olarak, Mayıs ayı boyunca, İsrail Savunma Kuvvetleri'nin nihai alt yapısının ve bu kapsamda –İbranicede *ha-Mimşal ha-Tsvay* olarak geçen– askeri yönetimin ve İsrail'in iç güvenlik hizmeti Şabak'ın merkezi konumunun kararlaştırıldığı eklemekte yarar olabilir. Artık Danışmanlık'a gerek yoktu. Etnik temizlik makinası kendi momentumuyla, kendiliğinden çalışıyordu.

Mayıs ayının son gününde Arap gönüllüler ve kimi düzenli birlikler, belirlenen Arap devleti içerisinde yer alan kimi köyleri geri almak için son bir girişimde bulundu, ancak başarısız oldular. Kendilerini karşılayan askeri kuvvet öyle büyüktü ki karşısına; Lejyon gibi iyi eğitilmiş profesyonel bir ordu çıkmadıkça dengi yoktu. Lejyon, Kral Abdullah'ın savaşın sonuna kadar sözünü tutup Siyonist hareketin Yahudi devleti için kafasına koyduğu bölgelere girmemesinin ödülü olması gerektiğini düşündüğü Batı Şeria bölgelerini savundu. Ancak, Kudüs'ün kaderi üzerinde iki tarafın anlaşamaması nedeniyle Abdullah'ın ordusu ağır bir bedel ödedi; savaşta ölen Ürdünlü askerlerin çoğu, Lejyon Kutsal Şehr'in doğu kısımlarını başarıyla savunurken toprağa düşmüştür.

Bölüm 7

Temizlik Operasyonlarının Tırmanışı: Haziran-Eylül 1948

Madde 9: Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 13/2: Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve o ülkeye dönme hakkına sahiptir.

Madde 17/2: Kimse mülkiyetinden keyfi olarak yoksun bırakılamaz.

194 sayılı kararla Filistinli mültecilerin ülkelerine koşulsuz geri dönüş hakkının ilan edilmesinden bir gün önce, 10 Aralık 1948'de 217 A (III) sayılı BM Genel Kurul Kararı olarak kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nden (*)

Haziran ayının başına gelindiğinde, imha edilen köyler listesinde, o zamana kadar yakınlarındaki kibutslar tarafından korunmuş pek çok köy de yer alıyordu. Gazze bölgesindeki nice köyün kaderi buydu: Necd, Bureyr, Simsim, Kûfha, Muharraka ve Hûc. Bu dost köylerin nasıl vahşice saldırıya uğradığını, evlerin yıkılıp bütün insanların yerinden edildiğini öğrendiklerin-

(*) bkz. <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-evrensel-beyannames/> (y.n.)

de, bu köylerin imhası yakınlarındaki kibutslar için gerçek bir şok olmuş gibi görünüyor.¹ Hûc'un toprakları üzerinde Ariel Şaron kendi özel konutunu, köy topraklarının 5.000 dönümünü kaplayan çiftliği, Havat ha-Şikmim'i inşa etti.

BM arabulucusu Kont Folke Bernadotte tarafından bir ateşkese aracılık etmek amacıyla sürdürülmekte olan müzakerelere karşın, etnik temizlik engelle karşılaşmadan devam etti. Ben-Gurion bariz bir memnuniyetle 5 Haziran 1948 tarihinde günlüğüne şunları yazıyordu: "Bugün Yibne (ciddi bir direniş yoktu) ve Kakun'u işgal ettik. Burada temizlik [*tihur*] operasyonu devam ediyor; diğer cephelerden haber almadım." İşin doğrusu, Mayıs sonu itibarıyla günlüğü etnik temizliğe yönelik yenilenmiş bir ilgiyi yansıtıyordu. Yosef Weitz'ın yardımıyla ele geçirilen köylerin isimlerinin bir listesini, topraklarının genişliğini ve yerinden edilen insanların sayısını derlemiş ve bunları özenle günlüğüne kaydetmişti. Dil artık korumalı değildi: "Bu işgal edilen ve boşaltılan [*mefunim*] köylerin listesidir." İki gün sonra bütün bunlar olurken "Arapların" bankalarından ne kadar para yağmalandığını ve kaç tane narenciye korusu ve mülke el konulduğunu değerlendirmek üzere kendi evinde bir toplantı düzenledi. Maliye Bakanı Eliezer Kaplan, şimdiden ganimetlerin üstüne çullanmak üzere bekleyen avcılar arasında patlak vereceği tehlikesi beliren çılgın çekişmeyi önlemek için, Ben-Gurion'u Filistinlilerin zaten el konulmuş olan bütün mülklerinin müsaderesine onay vermeye ikna etti.

Ganimetin bölüştürülmesi Başbakan'ın zihnini meşgul eden meselelerden biriydi. Ben-Gurion hem bir otokrat hem de detaylar konusunda ince eleyp sıkı dokuyan biriydi ve güvenlik meselelerine takıntılıydı. Günlüğü, Filistin'in sistematik imhasına eşlik eden diğer küçük sorunları da yansıtıyor. Çeşitli günlük notlarında Plan D dahilinde tek tek yıkılması emredilmiş çok sayıda ev sebebiyle ortaya çıkan TNT kıtlığı konusunda subaylarla yapmış olduğu sohbetleri kaydediyor.²

Güç toplayan şiddetli bir fırtına gibi, İsrail birlikleri artık kimseyi tahripkâr coşkunkuluklarından uzak tutmadılar. Dinamit zor bulunduğu zaman evleri yakmak ve saldırmış oldukları bir Filistinli köyünün kalıntılarını ve

¹ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 128.

² Ben-Gurion'un günlüğünde böyle dört köy –Beyt Tima, Hûc, Bîriyya ve Sımsım– konu ediliyor. İsrail Devlet Arşivleri, 2564/9, Ağustos 1948'de köylerin ateşe verilmesi aktarılıyor.

tarlalarını ateşe vermek de dahil olmak üzere bütün araçlar meşrulaşmıştı.³ İsrail ordusunun temizlik operasyonlarının artışı, üyelerinin 1 Haziran günü Ben-Gurion olmaksızın bulunduğu yeni, daraltılmış Danışmanlık toplantısının bir sonucuydu. Toplantı sonrasında Başbakan'a, köylülerin evlerine geri dönmeye çalıştıklarını ve bu sebeple orduya bunu her ne pahasına olursa olsun engelleme talimatı vermeyi kararlaştırdıklarını bildirdiler. Hükümet üyeleri arasından daha liberal düşünceli olanların bu politikaya karşı çıkmamalarını garantiye almak için, Ben-Gurion önceden onaylarını talep etti, 16 Haziran 1948'de de devam etmesi için gereken *carte blanche** verildi.⁴

Artan vurdumduymazlık aynı zamanda, Haziran ayı başında Arap ordularının etkinliğinde görülen kısa süreli yükselişe İsrail tarafından verilen karşılığın bir parçasıydı. Arap ordularının topları menzilleri dahilindeki her şeyi bombaladı, Mısır Hava Kuvvetleri Tel Aviv'e dört ya da beş defa saldırı düzenledi, 4 Haziran günü de Ben-Gurion'un evini isabetli bir şekilde vurduysa da ancak sınırlı bir tahribata yol açtı. İsrail Hava Kuvvetleri buna Arap başkentlerini bombalayıp arkasında kayda değer sayıda ölü ve yaralı bırakarak misilleme yaptı. Ancak Filistin'i kurtarmaya yönelik Arap çabasının pili, esas olarak Lejyon Doğu Kudüs'ün Ürdün'ün bir parçası olarak kalmasında ısrar ettiği için tükeniyordu. Savaş uzadı: Farklı cephelerdeki İsrail güçleri arasında Ben-Gurion tarafından tek başına belirlenen işbölümü, Yahudi tarafındaki askeri çabanın Ürdünlüler karşısında üstünlük sağlamak için gereken etkiyi yaratmaya yetmemesi demekti. Aynı zamanda Mısırlı gönüllülerin, özellikle de yetersiz teçhizatlarına ve eğitim eksikliklerine karşın Nakab'daki hattı tutmayı başaran Müslüman Kardeşler'in gösterdiği kararlılık da savaşı uzattı. Mısırlılar ayrıca kıyıdaki Filistinli kasabası İsdûd'u ve Nakab'daki kimi iç bölge yerleşimlerinin yanı sıra Kudüs'ün güneybatısındaki köyleri de uzunca bir süreliğine tutmayı başardı. O an için yutabileceklerinden daha büyük bir lokma ısırılmış olabileceklerinin farkına varan İsrailliler, BM arabulucusu Kont Folke Bernadotte tarafından teklif edilen ateşkesi kabul etti.

³ Günlüğünde aktarıldığı üzere.

⁴ Ben-Gurion'un günlüğü, 2 Haziran 1948.

İLK ATEŞKES

Yıkım, resmen 8 Haziran'da ilan edilip 11 Haziran'da uygulanmaya başlanan ateşkesin yürürlüğe girdiği andan itibaren İsrail faaliyetlerinin merkezi bir parçasıydı. Ateşkes boyunca ordu yerinden edilmiş birtakım köylerin geniş çapta yıkımına girişti: Güneyde el-Mezar, Petah Tikva yakınında Fecce ve Akka yakınında Biyâr Ades, Misea, Havşe, Sumeyriyye ve Menşiyye. Daliyetu'r-Revha, Butaymat ve Sabbârin gibi büyük köyler bir gün içerisinde yok edildi; daha birçoklarıysa ateşkesin sona erdiği 8 Temmuz 1948 itibarıyla yeryüzünden silindi.

Sonuçta ordu komutasının Haziran ayı süresince sonraki aşamalara yönelik olarak içinde bulunduğu hazırlık seviyesi, İsrail Ordusu'nun, yalnızca etnik temizlik operasyonlarına devam etme değil, aynı zamanda Yahudi devletini manda Filistin'inin, zaten işgal etmiş olduğu yüzde 78'inin ötesine doğru genişletme kabiliyetine yönelik artan bir güven ortaya koyuyordu. Bu güvenin bir bölümü hava kuvvetlerinin önemli oranda güçlendirilmesinden ötürüydü. Mayıs ayı sonunda İsraililer yalnızca tek bir noktada gerideydi: Hava gücü. Bununla birlikte Haziran ayında oldukça ilkel uçaklarına ek olarak büyük bir yeni uçak sevkiyatı teslim aldılar.

Cenin, Tulkerim ve Kalkilya'ya saldırıp işgal etmek ve Ürdün Nehri üzerindeki köprüleri ele geçirmek üzere 1 Haziran 1948 günü "Yitshak" Operasyonu başlatıldı. Gördüğümüz üzere Cenin'e bir önceki ay saldırılmış, ancak şehri ve çevresini koruyan Iraklı grup bölgeyi başarıyla savunmuştu.⁵ O dönemler İsrail hava operasyonları öncelikli olarak devletin sınırlarına baskınlardan ibaret olsa da, askeri arşivlerde, Filistin sınırındaki diğer köylere olduğu gibi Cenin ve Tulkerim'e yönelik hava bombardımanı emirleri bulunabilir. Temmuz'dan sonra uçaklar, köylüleri toplu göçe zorlamaya yardımcı olarak –ve o an bir yere sığınamamış kimseleri ayırım gözetmeksizin hedef alarak– merhametsizce temizlik operasyonlarında kullanıldı.

Haziran ayının başında Ben-Gurion, askerlerini Lübnan sınırına sürerek Yukarı Celi'le doğru uzun bir yürüyüşe odaklanmaktan memnundu. Lübnan ordusu, 2.000'i sınırdan konuşlanmış 5.000 askerden müteşekkildi. Orduyu, çoğu Nâsıra şehri etrafında konuşlanmış, geri kalanları ise küçük gruplar halinde bölgedeki düzinelerce köy içerisine dağılmış 2.000 Arap Kurtuluş

⁵ a.g.e.

Ordusu gönüllüsü destekliyordu. Fevzi el-Kavukci'nin karizmatik komutası altında gönüllüler, köyleri savunmak için ellerinden geleni yaptı ve büyüyen İsrail saldırısı karşısında bir ölçüde direnç gösterdi. Ancak elleri kolları yalnızca sayıları ya da yetersiz askeri becerileriyle değil, aynı zamanda silahlarının kalitesizliği ve mühimmat eksikliğiyle bağlanmıştı.

Arap Kurtuluş Ordusu taburlarından biri Hittin Taburu'ydu. Komutan bir noktada el-Kavukci'ye şu mesajı gönderdi: "Müfrezenin teçhizatı, içindeki tozdan dolayı kullanılabilir durumda değil. Buna tüfekler, makinalı tüfekler ve araçlar dahil." Komutan aynı zamanda Suriye'den gelen yalnızca tek bir lojistik ikmal hattı olmasından şikâyet ediyordu; bu hat sık sık kapanıyor ve hatta ikmal hatları açık olduğunda dahi ortaya üstesinden gelinecek başka sorunlar çıkıyordu. Bir yerde şu telgrafi aldı: "Terşihadan Rame'ye ikmal götürmek için araç istediğiniz telgrafa cevap olarak, araçlar için hiç yakıtımız yok, size ulaşamayız" (29 Haziran günü gönderildi ve İsrail askeri istihbaratı tarafından ele geçirildi).

Böylece, düzenli Arap birliklerinin yokluğunda, el-Celil İsrail saldırısına ardına kadar açık hale geliyordu. Ne var ki daha Haziran ayında ve gitgide artarak sonraki aylarda köylerin kendileri ilerleyen birliklere daha fazla direniş göstermeye başlıyordu ki Merc bin Âmir, kıyı, iç ovalar ve Kuzey Nakab'ın aksine bugün el-Celil'de hâlâ Filistinli köyleri bulunmasının bir sebebi budur.

Ancak Filistinli köylerinin çaresiz cesareti, aynı zamanda bu cephenin vahşiliğini de açıklıyor. İsrail birlikleri yollarına devam ederken yargısız infazlara ve yerinden etmeleri hızlandırabilecek diğer araçlara başvurmakta her zamankinden daha kararlıydı. Bu stratejinin kurbanı olacak köylerden biri, bugün üzerinde 1970'lerde inşa edilmiş birtakım Yahudi yerleşimlerinin -Segev, Yaad ve Manof- bulunduğu Miar köyüydü. İronik olan, 1948'de zorla alınan toprağın bir kısmının on yıllar boyu yerleşilmeden kalması, hatta 1970'lere, İsrail'in "el-Celil'in Yahudileştirilmesi" adını verdiği, kimi bölgelerde Yahudilerle Araplar arasında demografik açıdan hâlâ eşitçe paylaşılan el-Celil'in, Arapsızlaştırılmasına yönelik vahşi hükümet girişiminin parçası olarak yeniden el koyuluncaya dek, yakınlarda yaşayan Filistinliler tarafından ekilip biçilmesiydi. İsrail, Ağustos 2005'te Gazze'den çekilmesinin ardından Birleşik Devletler hükümetinden almayı umduğu milyarlarca dolar ile bu projeyi yeniden etkinleştirme niyetinde gibi duruyor.

20 Haziran 1948 günü İsrailli askerler Miar köyüne girdiklerinde, yazar

Muhammed Ali Taha on yedi yaşında bir çocuktur. Yakındaki Saffûriyye köyünde doğmuştu ancak bugün bir İsrail vatandaşı olarak yazdığı şiir ve nesrin büyük bölümü, Miar'da geliştiğini gördüğü travmatik olaylardan ilham alır. O Haziran, günbatımında durup, tarlalarda dura'larını toplamakta olan köylülerin üzerine ayırım gözetmeksizin ateş eden İsraili askerlerin yaklaşmasını izledi. Askerler, cinayetler serisinden yorulduklarında evleri tahrip etmeye başladılar. Daha sonra insanlar Miar'a döndü ve İsrail ordusunun orayı yeniden işgal edip kendilerini temelli olarak yerlerinden ettiği Temmuz ortasına kadar orada yaşamaya devam ettiler. 20 Haziran günü gerçekleşen İsrail saldırısında kırk kişi öldürüldü; etnik temizlik operasyonlarına eşlik eden katliamlarda can veren birkaç bin Filistinlinin bir parçası da onlardı.⁶

Aşağı ve Doğu Celil'de köylerin işgalinin ve temizlenmesinin temposu, operasyonun daha önce gerçekleştirilen bütün aşamalarından daha hızlıydı. 29 Haziran itibarıyla, Kûveykât, Amka, Tel Kesan, Lûbyâ, Terbiha, Mecdu'l-Kerûm, el-Meğar, Ayterûn, Malikiyye, Saffûriyye, Kefr Yâsif, Ebu Sinan, Cedide ve Tabaş gibi Arap Kurtuluş Ordusu askerlerinin kayda değer mevcudiyetlerinin bulunduğu büyük köyler, birliklere verilen gelecek hedefler listesinde yerlerini aldılar. On günden daha kısa bir zaman içerisinde hepsi ele geçirildi. Kimi köyler yerinden edildi, kimileriye bir köyden bir diğerine değişiklik gösteren sebeplerden dolayı yerinden edilmedi.

Mecdu'l-Kerûm ve el-Meğar bugün hâlâ yerlerinde. Mecdu'l-Kerûm'da, istihbarat subayları arasında köyün yarısının zorunlu göç yolundan geri dönmesiyle sonuçlanan kavga patlak verdiğinde, işgalci güçler köyün kitlesel tahliyesini başlatmışlardı.⁷ Köyün adının birebir çevirisi "En Yüce Zeytinlik"tir ve halen geniş üzüm bağlarının ve zeytinliklerin arasında, Akka'dan çok da uzak olmayan el-Celil'in yüksek dağlarının kuzey yamaçlarının kıyısında uzanmaktadır. Antik dönemlerde bu yer Mecdullah, "Tanrı'nın Yüceliği" olarak biliniyordu ancak köyün etrafında gelişen üzüm bağları ün kazanınca bu isim değiştirildi. Köyün merkezinde, suyu çevredeki tarlaların ve bağların bereketini açıklayan bir kuyu vardı. Kimi evler sanki kadim zamanlardan beri oradalmış gibi duruyordu: Etrafı güneyde zeytinlikler, doğuda ve batıda geniş ekili topraklarla çevrili taştan yapılmış, kerpiçle güçlendirilmiş evler.

⁶ Naci Mahul, *Akka ve Kuraha min Akdem el-Azime*, s. 28.

⁷ Tedi Kats'ın Tuvia Lişanski'yle yaptığı röportaj; bkz. Pappé, "Tantura".

Bugün Mecd el-Kerûm Filistinli köylerinin kendi doğallıklarında genişlemelerine izin vermeyen ve aynı zamanda etraflarına yeni Yahudi yerleşimleri inşa etmeye devam eden İsrail'in ayrımcı politikalarınca boğuluyor. Köyün 1948'den bu yana milliyetçi ve komünist direniş içinde daima güçlü siyasi kadroları olması bundandır; hükümet de bunu yeni evlerin yıkımıyla cezalandırmıştır. Köylülerin geçmiş dirençlerinin ve kahramanlıklarının anısı olarak yerinde bıraktıkları enkaz bugün hâlâ Akka-Safad otoyolundan görülebilir.

Meğar da hâlâ orada, Aşağı Celil'i Taberiye Gölü'ne bağlayan alçalan vadede manzaralı bir kanyona yayılmış, duruyor. Burada işgalci Yahudi güçleri Hristiyanların, Müslümanların ve Dürzilerin asırlarca bir arada yaşadıkları bir köy ile karşılaştılar. Askeri komutan Dalet Planı'nı yalnızca Müslümanların yerinden edilmesini gerektirdiği şeklinde yorumladı. Bunun süratle gerçekleştirilmesini garantilemek için, köyün pazar yerinde bütün köylülerin gözleri önünde çok sayıda Müslümanı infaz ederek, geride kalanları etkili bir şekilde kaçırmaya "ikna etti".⁸

Celil'deki pek çok köyün de Meğar gibi karışık nüfusları vardı. Bundan dolayı, bu andan itibaren askeri komutanlar kimin kalıp kimin kalamayacağını belirleyecek seçme sürecini istihbarat subaylarına bırakmaları için kesin emirler aldılar.⁹ Dürziler şimdi Yahudilerle tam bir işbirliği içerisindeydi ve kısmen Dürzilerden oluşan köylerde Hristiyanlar genellikle yerinden etmeden hariç tutuluyorlardı.

Saffûriyye o kadar talihli değildi. Köyün bütün sakinleri, çıkışlarını hızlandırmak için kafalarının üzerinden askerlerin açtığı ateş altında tahliye edildi. Köy ele geçirildiğinde el-Hac Ebu Salim yirmi yedi yaşındaydı ve bir sevgili kızı vardı. Karısı bir çocuk daha bekliyordu. Ebu Salim sıcak aile evini anımsıyor; köylülerin en varlıklılarından biri olan babası kibar ve cömert bir adamdı. Ebu Salim için Nekbe, diğer köylerin teslim olma haberleriyle başladı. "Komşunuzun evine ateş düştüğünde endişelenmeye başlarsınız", felaketin ortasında kalan köylülerin kafa karışıklıklarını ve duygularını ifade eden ünlü bir Arap sözüdür.

⁸ Görgü tanıklarının hatıraları Selman Natur, *Ante el-Katil, ya Şeyh'te* (1976) sunulmuştur; BM arşivlerini mercek altına alan Michael Palumbo, BM'nin İsrail'in yargısız infaz yönteminin farkında olduğunu aktarmaktadır, *The Palesti ian Catastrophe*, s. 163–74.

⁹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 49/5205/58n, 1 Haziran 1948

Saffûriyye, İsrail güçlerinin havadan bombaladıkları ilk köylerdendi. Temmuz'da pek çok diğer köyde de bu şekilde terör estirilecekti ancak Haziran ayında bu nadir bir şeydi. Dehşet içerisindeki kadınlar çocuklarını alıp ivedi bir şekilde yakınlardaki antik mağaralara sığındı. Genç erkekler kaçınılmaz saldırı için ilkel tüfeklerini hazırladı ancak Arap ülkelerinden gelen gönüllüler korkuya kapıldı ve konuşlandıkları kız okulundan kaçtılar. Ebu Salim'in yıllar sonra hatırladığına göre "Arap Kurtuluş Ordusu subayı bana ve diğerlerine kaçmamızı tavsiye etti." Makul görünen bir tavsiye olduğunu kabul etse de savaşmak için erkeklerle kalmış. Ancak yerinden kıpırdayamamış ve böylece, sonraki olaylar için hayati bir görgü tanığı olmuş.

Hava bombardımanından sonra kara saldırısı gelmiş, yalnızca köyü değil, mağaraları da hedef alarak. Elli üç yıl sonra Ebu Salim bir gazeteye, "Kadın ve çocuklar, Yahudilerce çabucak fark edildi ve askerler annemi öldürdü" diye anlatıyor. "Meryem'e Müjde Kilisesi'ne girmeye çalışıyordu ki Yahudiler bir bomba attı, karnından vuruldu." Babası Ebu Salim'in karısını alıp, artık teslim olmuş bir köy olan Reyne'ye kaçmış. Orada birkaç ay boyunca kendileriyle yiyeceklerini ve giyeceklerini paylaşan Hristiyan bir aileye sığınmışlar. Ailenin meyve bahçelerinde çalışmışlar ve kendilerine çok iyi davranılmış. Kendi giysilerini köylerinde bırakmak zorunda kaldıklarından, köylüler gecenin karanlığında gizlice geri dönüp giysileri almaya çalışıyormuş. İsraili askerler pek çoğunu yakalayıp olay yerinde vurmuş. 2001'de, seksen yaşındaki Ebu Salim, evini iyi bir para ödeyerek satın almaya hâlâ geçmişteki gibi gönüllü olduğunu belirterek hikâyesini sonlandırıyor. Yeniden inşa edemeyeceği şey, ailesi. Diasporada bir yerlerde çocukları olduğunu düşündüğü ancak hiçbirini bulamadığı erkek kardeşiyle bütün irtibatını yitirmişti.

Nâsıra dolaylarındaki pek çok köylü gibi Saffûriyye halkı da şehre kaçtı. Bugün Nâsıra sakinlerinin yüzde 60'ı iç mültecidir. Bir sonraki ay Nâsıra'yı işgal eden İsraili yerel komutanın oranın sakinlerini sürmeme kararı, Nâsıra çevresindeki pek çok yerinden edilmiş köylünün ikinci bir tahliyeden kurtulmuş oldukları anlamına geliyordu: Diğer köylerden hayatta kalanlarla beraber Saffûriyye halkı, yeni evlerini bugün Safafre diye anılan, eski köylerine bakan bir mahalleye kurdular. Bu bir başka travmatik hayat deneyimi demek oluyordu: Yahudi yerleşimcilerin evlerini boşaltmalarına, işgal etmelerine ve yavaş yavaş güzelim köylerini, İsraili arkeologların Talmud zamanlarında orada olan şehrin adı olduğunu öne sürüverdiği Tsippori adını verdikleri bir İsrail *moşav'*ına –kolektif tarım yerleşimi– çevirmelerine bakakaldılar.

Bugün Nâsıra'nın başka mahallelerinde, Malul ve Muceydil'den hayatta kalanlara rastlayabilirsiniz. Şehrin güney kısmında, Haziran'daki işgalden sonra köylerinin yıkıntıları üzerine inşa edilmiş İsrail gelişim kasabası Migdal ha-Emek'e olabildiğince yakın bir yere yerleşmişlerdir. Malul, arkasında iz bırakmadan yok oldu; Muceydil'de yakın zamana kadar, Filistinlilerin varlığından geriye kalan yalnızca iki kilise ve bir camiydi. Cami 2003'te bir alışveriş merkezine yer açmak için yıkıldı ve bugün yalnızca kiliseler ayakta.

Muceydil köyünün, askerler evlerine ulaşmadan önce çoğu Nâsıra'ya kaçmış olan 2.000 sakini vardı. Her nedense ordu bu evlere dokunmadı. 1950'de Papa'nın araya girmesinden sonra, Hristiyanlara köylerine geri taşınmaları olanağı sunuldu, ancak Müslüman komşuları olmaksızın bunu yapmayı reddettiler.¹⁰ Bundan sonra ise İsrail, evlerin yarısını ve köydeki camilerden birini yıktı. Muceydil'in el-Huda Camisi 1930'da yapılmıştı ve on iki metre yüksekliğinde, sekiz metre genişliğindeydi. Yakında bir *küttab* –Kur'an okulu– vardı. Yağmur suyunun caminin çatısında toplanarak bir kuyuya akıtılması için özenle hazırlanmış sistemiyle ünlüydü. Yapıya 1940'larda çarpıcı, uzun bir minare eklenmişti.

Hristiyan mekânları da aynı derecede resmedilmeye değerdi. Duvarları uzun süre önce yıkılmış olsa da, Rus Ortodoks Kilisesi'nin bir parçası hâlâ yerinde duruyor. 1882'de burayı ziyaret eden ve başka mezheplerden yerel Hristiyanların Ortodoksluğa geçmeleri umuduyla kilisenin inşası için para bağışlamış olan, Çar'ın erkek kardeşi Sergey Aleksandrov'un onuruna yapılmıştı. Ancak kendisi gittikten sonra Ortodoks Kilisesi'nin Filistin'deki temsilcisi Patrik Nikodim kendisine verilen misyonerlik görevinde o kadar ısrarcı olmadığını ve aslında daha ziyade herkese eğitim sağlanmasıyla ilgilendiğini gösterdi: Kiliseyi köydeki tüm mezheplere açtı ve buranın çoğu zaman yerel okul olarak faaliyette bulunmasını sağladı.

Köyde aynı zamanda 1903'te inşa edilen ve ilk katında kızlar ve oğlanlar için üç dilli bir okulun bulunduğu (eğitim Arapça, İtalyanca ve Fransızcaydı) Katolik kilisesi de vardı. Kilisenin köydeki herkesin yararına yerel bir kliniği de vardı. Bu kilise hâlâ ayakta ve burayla ilgilenmek için Nâsıra'dan dönmeye karar veren Ebu Hani ailesi şimdilerde bu güzel bahçeye ve okula bakıyor.

Köyün yerel tarihi üzerinde biraz durmaya değer, çünkü Filistin'in başka yerlerinde de olduğu gibi, Nekbe'de yalnızca köylerin ya da tarlaların yok

¹⁰ İsrail Devlet Arşivleri, 2750/11 bir istihbarat subayının Ezra Danin'e raporu, 29 Haziran 1948.

edilmediğini, girift toplumsal ağları ve kültürel kazanımlarıyla nasıl bütün bir toplumun ortadan kaybolduğunu gösteriyor. İsrail ordusu Muceydil'de kimi incelmış mimarlık örneklerini ve bir dizi önemli toplumsal gelişmeyi içeren bir tarih parçasını sildi. Nekbe'den tam yirmi yıl önce gururlu köylüler, muhtarı köydeki topluluğun başına yerleştiren eski geleneksel sistemi dönüştürmeye, aslında modernleştirmeye karar vermişti. Daha 1925'te, ilk projesi köyün yollarının aydınlatılmasını sağlamak olan bir yerel meclis seçmişlerdi.

Muceydil pek çok başka açıdan da benzersiz bir yerdi. Dini yapıları ve modern altyapısı bir yana, nispeten çok sayıda okulu vardı. Kiliselerle ilişkili iki okula ek olarak aynı zamanda öğrencilere teneffüslerde gölgelik eden muhteşem ağaçlarıyla, okul bahçesinin orta yerindeki kuyusuyla ve etrafındaki meyve ağaçlarıyla ünlü bir devlet okulu, Banin Okulu da vardı. Köyün bütün bu etkileyici yapıları mümkün kılan kolektif zenginliğinin ana kaynağı, on sekizinci yüzyılda inşa edilmiş bir değirmendi. Değirmen, "kıdemli" Yahudi yerleşimi Nahalal'ın halkı da dahil olmak üzere (Nahalallı Moşe Dayan, babasının bu değirmene bel bağladığından bahseder) civardaki köylere hizmet ediyordu.

HURMA AĞACI OPERASYONU

Muceydil Nâsıra ve etrafındaki köyleri ele geçirmeye yönelik "Dekel" (İbranicede hurma ağacı) kod adlı askeri operasyonla alındı. Aslında bugün yok edilmiş Filistinli köylerini kaplayan, hurma değil çam ağaçlarıdır; köylerin kalıntılarını Yahudi Ulusal Fonu (YUF) tarafından "dinlence ve turizm" amacıyla dikilen geniş "yeşil akciğerlerle" örtmektedirler. Buna benzer bir çam ağacı ormanı, yok edilmiş Lûbyâ köyü üstüne de dikilmiştir. Sonraki kuşakların şimdi Danimarka'da yaşayan tarihçi Mahmoud Issa'nın başını çektiği gayretli ve titiz çalışmaları sayesinde, bugün ziyaretçiler köyün kalıntılarının izini sürebiliyor ve orada hayatlarını kaybeden altmış kişinin anılmasına katılabiliyor. Köy, Nâsıra-Taberiye yolu Taberiye Gölü'ne doğru alçalmaya başlamadan önceki son ana kavşağın (bugün "Golani Kavşağı" deniyor) yakınında bulunuyor.

Haziran 1948'in o günlerinde, İsrail güçleri genel olarak Filistinli köylerini görece bir kolaylıkla işgal edip temizleyebilirken, ısrarcı direniş adacıkları hiçbir zaman çok uzun olmasa da kimi zaman biraz daha uzun dayanıyordu. Buralar genellikle Arap Kurtuluş Ordusu gönüllülerinin ya da düzenli Arap birliklerinin, özellikle de Iraklıların saldırıları püskürtmeye yardımcı oldukları bölgelerdi. Bu gibi köylerden biri Kakun'du: İlk olarak Mayıs ayın-

daha Aleksandroni tarafından saldırıya uğramış ve işgal edilmişti ancak Irak birlikleri tarafından yeniden ele geçirilmişti. İsrail ana karargâhı, 3 Haziran günü İsrail askeri istihbaratının 200 Iraklı askerin ve Arap Kurtuluş Ordusu gönüllüsünün mevzilenmiş olduğunu tahmin ettiği köyü yeniden ele geçirmek için “Kippa” (İbranicede “zirve”, “kubbe” ancak aynı zamanda “takke”) kod adlı özel bir operasyon emri verdi. Bunun dahi bir abartı olduğu ortaya çıktı: Aleksandroni bir kez daha köyü aldığında savunmadakilerin sayısının çok daha küçük olduğu görüldü.

Kippa Operasyonu emri, temizlik için bir başka İbranice eşanlamlı kelime takdim ediyor. *Tihur* ve *biur* ile karşılaşmıştık, bu kez Aleksandroni Tugayı D Müfrezesi bir “temizlik” operasyonu (*nikkuy*)¹¹ gerçekleştirme emri alıyor, hepsi de etnik temizliğin kabul edilen uluslararası tanımlarına uyan terimler.

Kakun saldırısı, yeni devletin Askeri Polis’inin işgalin ayrılmaz parçası olan bir rol oynama emri aldığı ilk saldırıydı. Saldırı başlamadan önce, yerinden edilecek köylüler için civarda esir kampları kurmuşlardı. Bu, işgalci güçlerin “askerlik yaşında” (10 ile 50 yaş arasında) çok fazla sayıda insan buldukları ve bundan dolayı birçoğunu öldürdükleri Tantura’da ve daha önce Ayn ez-Zeytun’da karşılaştıkları sorundan kaçınmak için yapılmıştı.

Haziran ayında İsrail birlikleri önceki iki ay bırakılmış olan “ceplerin” çoğunu ele geçirdi. Nâsıra şehri ve çevresindeki çok sayıda köyle beraber kıyı yolunda cesurca direnen birçok köy, Ayn Ğazal, Cebe, Ayn Havd, Tiyret Hayfa, Kefr Lam ve İczim, artık düşmüştü.

İKİ ATEŞKES ARASINDA

8 Temmuz 1948’e gelindiğinde ilk ateşkes son bulmuştu. 18 Temmuz’da yürürlüğe girecek olan bir diğer ateşkesi müzakere etmek BM arabulucusu Kont Folke Bernadotte’un on gününü aldı. Daha önce gördüğümüz gibi 15 Mayıs 1948, İsrail ve Arap orduları arasındaki “gerçek savaş” için belki önemli bir tarihti ancak etnik temizlik operasyonları için tamamen önemsizdi. Aynı şey bu iki ateşkes dönemi için de geçerliydi –ilki için dikkate değer nirengi noktalarıydılar, ikincisi içinse önemleri yoktu, buna belki bir tek kayıt düşülebilir: Bilfiil savaşırken, geniş ölçekli temizlik operasyonları yürütmenin,

¹¹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 49/6127, Dosya 117, 3 Haziran 1948.

İsraililerin iki ateşkes arasında el-Lud ve er-Remle kasabalarının halklarını, hep beraber 70.000 kişiyi yerlerinden ederken ve bir kez daha, ikinci ateşkestən sonra, ülkenin hem güneyinde hem kuzeyinde büyük uzaklaştırma, sürgün ve nüfussuzlaştırma operasyonlarıyla Filistin'de geniş ölçekli etnik temizliği sürdürürken yaptıkları gibi, daha kolay olduğu görüldü.

İlk ateşkesin sonra erdiği günün ertesi, 9 Temmuz'dan başlayarak, İsrail ordusu ile Ürdün, Irak, Suriye ve Lübnan'dan Arap birlikleri arasındaki tek tük çatışmalar on gün daha sürdü. İki haftadan kısa bir zaman içerisinde, yüz binlerce Filistinli köylerinden, kasabalarından ve şehirlerinden sürülmüştü. BM "barış" planı, insanların psikolojik savaş, sivil nüfusun bombardımana tutulması, yerinden etmeler, gözlerinin önünde akrabalarının infaz edilmesi, karılarının ve kızlarının istismarı, soyulmaları ve birçok durumda tecavüze uğramaları yoluyla sindirilmeleri ve dehşete düşürülmeleriyle sonuçlanmıştı. Temmuz'a gelindiğinde evlerinin çoğu gitmiş, İsrail istihkâm erlerince dinamitlenmişti. 1948'de Filistinliler ne herhangi bir uluslararası müdahale umabilir ne de Filistin'de gelişmekte olan vahşi gerçekliğin dışarıda uyandırdığı bir endişeye bel bağlayabilirlerdi. Düzinelercesi ülke boyunca gezinip, barbarlığı ve ölümleri yakından "gözlemleyen" ancak bir şey yapmaya gönlü ya da gücü olmayan BM gözlemcilerinden de medet yoktu.

Bir BM temsilcisi farklıydı. Kont Folke Bernadotte, Filistin'e 20 Mayıs günü varmış ve ülkeyi yeniden ikiye bölen bir teklif öne sürmeye ve bütün mültecilerin koşulsuz olarak geri dönmesini talep etmeye "cüret etmesi" sebebiyle Eylül ayında Yahudi teröristlerce öldürülene kadar orada kalmıştı. Daha ilk ateşkes sırasında, mültecilerin geri dönmesi çağrısında bulunmuş, göz ardı edilen bu tavsiyesini BM'ye sunduğu son raporunda tekrarlamış ve suikasta uğramıştı. Gene de, ölümünden sonra BM Genel Kurulu'nun onun mirasına sahip çıkarak Aralık 1948'de aldığı kararla -İsrail'in sistematik bir şekilde görmezden geldiği çok sayıda BM kararından biri- İsrail'in yerinden ettiği bütün mültecilerin koşulsuz olarak geri dönmelerini salık vermesi Bernadotte sayesinde. İsveç Kızıl Haçı'nın başkanı olarak Bernadotte, İkinci Dünya Savaşı'nda Yahudileri Nazilerden kurtarmaya yardımcı olmuştu, BM arabulucusu olarak atanmasını İsrail hükümetinin kabul etmesi bundandı; daha birkaç yıl önce Yahudiler için yaptığını, Filistinliler için yapmaya çalışacağını beklememişlerdi.

Bernadotte bir çeşit uluslararası baskıyı İsrail üzerine çekmekte ya da en azından böylesi bir baskı potansiyeli oluşturmakta başarılı oldu. Bunu etki-

siz hale getirmek için etnik temizlik programının İsraili mimarları, devlet diplomatlarını ve Dışişleri Bakanlığı'nı daha doğrudan işin içine sokmaları gerektiğini fark ettiler. Temmuz ayı itibarıyla, yeni İsrail Devleti'nde siyasi aygıt, diplomatik kurullar ve askeri örgütler artık uyum içerisinde çalışıyorlardı. Temmuz'dan önce etnik temizlik planının ne kadarının İsraili diplomatlar ve üst düzeydeki görevlilerle paylaşılmış olduğu net değil. Ancak sonuçlar yavaş yavaş görünür hale geldiğinde, hükümet olumsuz uluslararası tepkileri engellemek için bir halkla ilişkiler kampanyasına ihtiyaç duydu ve yurtdışı için doğru imajı –oluşum sürecindeki bir liberal demokrasi– üretmekle sorumlu yetkilileri işe katmaya ve bilgilendirmeye başladı. Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, temizlik operasyonlarının gelecek aşamalarından –kamuoyunun gözünden gizli kalmalarının sağlanması için– kendilerini önceden haberdar edecek olan istihbarat subaylarıyla yakın ilişki içinde çalışıyordu.

Yaakov Şimoni hükümetin iki kolu arasında bağlantı işlevi görüyordu. Hem Oryantalist hem de Avrupa Yahudisi olarak Şimoni, yurtdışında İsrail'in davasını yaymaya yardımcı olmaya herkesten uygundu. Haziran'da sahada daha fazla ivme kazanmış bir tempo görmeye hevesliydi: Dünya bir kez daha dikkatini Filistin'e vermeden önce, yerinden etmenin ve işgalin tamamlanması için bir fırsat penceresi olduğuna inanıyordu.¹² Şimoni sonraları Filistin ve Arap dünyası uzmanlığından dolayı –kendisinin ve İsrail üniversitelerindeki pek çok çalışma arkadaşının, Filistin'in etnik temizliği ve Arapsızlaştırılması sırasında edinmiş oldukları bir uzmanlık– İsrail akademik çevresinde Oryantalizmin duayenlerinden biri olacaktı.

İki ateşkes arasında geçen on gün içerisinde, İsrail güçlerinin ilk hedefleri el-Celil içerisinde Akka ve Nâsıra çevresindeki ceplerdi. Üç tugayın 6 Temmuz günü –etnik temizliğe devam etmek için tasmalarından kurtulmaya çalışan– İsrail birliklerine ilk ateşkesi ihlal etme emri verilmesinden iki gün önce aldığı emir, “Düşmanı köylerden tamamen temizleyin” idi. Yahudi askerler “düşman” kelimesinden, otomatik olarak savunmasız Filistinli köylüleri ve ailelerini anlıyordu. Ait oldukları tugaylar, aynı zamanda Ekim ayında Yukarı Celil'de nihai temizlik operasyonlarından sorumlu olacak olan kuzeyin üç tugayı, Karmeli, Golani ve Yedinci Tugay'dı. İşleri bu türden operasyonlara isim bulmak olan yaratıcı insanlar, şimdi “temizliğin” eşanlamlısı kelimelerden (“Süpürge”,

¹² İsrail Devlet Arşivleri, 2566/15, Şimoni tarafından yazılmış çeşitli raporlar.

“Makas”) ağaçlara geçmişlerdi: Nâsıra bölgesi için “Hurma” (*Dekel*) ve Ürdün Vadisi bölgesi için “Selvi” (*Broş*).¹³

Nâsıra içindeki ve çevresindeki operasyon hızlı bir tempoyla yürütülmüş ve Mayıs ayında alınmayan büyük köyler hızla ele geçirilmişti: Her birinin 1.500’den fazla sakini olan ancak yine de kolaylıkla boşaltılan Amka, Bir-ve (günümüzün ünlü Filistinli şairi Mahmud Derviş’in doğduğu köy), ed-Dâmûn, Hırbet Ciddîn ve Kûveykât.

Karmeli ve Golani’den gelen yardımcı kuvvetlerle beraber, Hurma Ağacı Operasyonu’nun yürütülmesini yöneten Yedinci Tugay’dı. Şimdilerde öne çıkan Filistin sözlü tarihlerinin çoğunda pek az tugay ismi görülüyor. Yedinci Tugay ise “terörist” ve “barbar” sıfatlarıyla beraber tekrar tekrar anılıyor.¹⁴

Güneyden kuzeye kıyı ovasındaki pek çok köy gibi tarihi en azından altıncı yüzyıla uzanan Amka, saldırılacak ilk köydü. İsrail’in böl ve yönet politikası Müslümanları sürüp Dürzilerinse bölgedeki diğer Dürzi köylerine yerleşmelerine izin vererek aralarına kama sokmadan önce uyum içerisinde beraber yaşayan karma bir Müslüman –Dürzi toplumu olması nedeniyle de ayrıca tipik bir köydü.¹⁵

Neredeyse altmış yıl önce meydana gelen geniş çaplı yıkıma karşın, bugün Amka’nın bazı kalıntıları hâlâ görünürlüğünü koruyor. Bölgeyi kaplayan vahşi otların arasında, köy okulu ve camisinin kalıntıları açık seçik görülebilir. Harap halde olmasına karşın cami, bugün dahi köylülerin yapımı sırasında ortaya koydukları ince taş işçiliğini gözler önüne seriyor. Şimdiki Yahudi “sahibi” burayı depo olarak kullandığından, camiye girilemiyor ancak büyüklüğü ve kendine has yapısı dışarıdan görülebilmektedir.

Hurma Ağacı Operasyonu el-Celil’in ele geçirilme sürecini tamamladı. Kimi köyler dokunulmadan bırakıldı: Kefr Yâsif, İbillin ve Şefa Amr kasabası. Bunlar Hristiyanların, Müslümanların ve Dürzilerin karışık olduğu köylerdi. Her şeye karşın “yanlış” kökenli ya da mensubiyetli çıkan sakinlerinden çoğu sürüldü. Aslında pek çok aile başlarına ne geleceğini bildiklerinden ötürü işgalden önce köyü terk etmişlerdi. Kimi köyler ise tamamen boşaltılmışlardı

¹³ Örn. Karmeli Tugayı’na verilen emirler, Hagana arşivleri, 100/29/B.

¹⁴ Sözlü tarih delili için bkz. www.palestineremembered.com.

¹⁵ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 198–9.

ancak bugün hâlâ varlar çünkü İsraililer imha ettikleri diğer köylerden gelen mültecilerle oraların yeniden iskân edilmesine izin verdiler. Benzeri politikalar kafa karışıklığı ve düzensizlik yarattı, emirleri aksi yöndeki emirler takip ettiğinden, sürgün edenlerin dahi kafaları karışmıştı. Kefr Yâsif ve Ablin köyleri ve Şefa Amr kasabası vakalarında olduğu gibi, kimi karışık köylerde İsraililer nüfusun yarısının, çoğunlukla Müslümanların apar topar yerinden edilmesi emri verdiler ve sonrasında yeni boşaltılmış yerlere yakındaki boşaltılmış köylerden gelen Hristiyan mültecilerin yerleşmesine izin verdiler.

Celil içerisindeki bu nüfus hareketliliğinin bir sonucu olarak Şefa Amr, Mayıs'tan Temmuz'a kadarki operasyonların ardından etrafını çeviren bölgeden gelen mülteci akınlarıyla kabarak büyük bir kasaba haline geldi. 16 Temmuz'da işgal edilmiş ancak esasen kendi haline bırakılmıştı: Yani kimse yerinden edilmemişti. Bu Nâsıra'da da tekrarlanacak olan istisnai bir karardı –her iki durumda da inisiyatifli kullananlar yerel komutanlardı.

Vekil Genelkurmay Başkanı Yigael Yadin, Şefa Amr'ı o ay ziyaret etti ve bütün sakinleriyle beraber yerinde duran bir Arap kasabası görünce gözlerine inanamadı. Şaşkınlık içinde, Ben-Gurion'u "Kasaba halkı serbestçe dolaşiyor" diye bilgilendirdi. Yadin derhal bir sokağa çıkma yasağı koyularak bir arama-tutuklama harekâtı başlatılmasını emretti ancak Şefa Amr Dürzilerine dokunulmaması için özel talimatlar verdi.¹⁶

Polis Memuru Operasyonu

Direnış ceplerinden bir tanesi o kadar uzun süre tutundu ki, bölgedeki köylerden kimileri on gün süren savaşa dayandılar. Bu Hayfa'nın güneyindeki kıyı boyunca yaşandı. Oradaki altı köyden üçü ikinci ateşkesin duyurulmasından önce düştü; diğer üçü ise ateşkes yürürlüğe girdikten sonra yenildi.

İlk üç köy Tıyret Hayfa, Kefr Lam ve Ayn Havd'dı. Aralarından en büyüğü Hayfa'nın yalnızca birkaç kilometre güneyindeki 5.000 nüfuslu Tıyret Hayfa'ydı. Bugün burası, Kermil'in aşağı batı yamaçlarına tırmanan, neredeyse aynı ismi taşıyan (Tirat ha-Karmel) kasvetli bir Yahudi gelişim kasabası; Hayfa Üniversitesi'nin bulunduğu Kermil Dağı'nın zirvesinden aşağı doğru yavaş yavaş genişleyen, Hayfa'nın en varlıklı mahallesi Denya'nın dibinde ama Hayfa

¹⁶ Ben-Gurion'un günlüğü, 16 Temmuz 1948.

Belediyesi bu iki yeri yollarla birbirine bağlamaktan titizlikle kaçınıyor.

Tıyret Hayfa bölgenin en yoğun nüfuslu ve arazi açısından da en büyük ikinci köyüydü. Hem Hristiyan hacılar hem de yerel kiliseler açısından önemli hale geldiği Haçlılar zamanında, ismi Sen Yohan dö Tir'di. O zamandan bu yana, Müslüman çoğunluğuyla beraber Tıyret Hayfa'nın her zaman küçük bir Hristiyan topluluğu oldu; her iki topluluk da köyün Hristiyan mirasına ve genel Müslüman karakterine saygı duyardı. 1596'da bir nahiye olarak Leccûn'a dahil edildiğinde köyün nüfusu 286'dan daha fazla değildi. Üç yüz yıl sonra bir kasaba haline gelmek üzereydi ancak Osmanlı son dönemi merkezileşme politikalarının ve çoğu geri dönmemek üzere, genç nüfusunun topluca Osmanlı ordusuna asker yazılmasının kurbanı oldu.

Tıyret Hayfa, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda zorlu ve çetin zamanlardan geçip yeni dönemin şafağına ulaşan köylerden biriydi. Toparlanma işaretleri her yerde görünüyordu: Yeni taş ve kerpiç evler inşa ediliyor, biri kızlar ve biri erkekler için olmak üzere iki köy okulu tamir ediliyordu. Köyün ekonomisi tarla bitkisi, sebze ve meyve yetiştiriciliğine dayalıydı. Pek çok köyden daha zengindi çünkü köye yakındaki kaynaklardan mükemmel bir su rezervi bahşedilmişti. Köyün gururu, bölge çapında ünlü olan bademleriydi. Tıyretu'l-Lavz ya da "bademlerin Tıyre'si" Filistin'de herkesçe bilinen bir isimdi. Bir ek gelir kaynağı da esasen bugün hâlâ orada olan Aziz Brocard manastırı kalıntılarının ziyaret edilmesi odağındaki turizmdi.

Çocukluğum boyunca, köyün eski taş evlerinin kalıntıları, köy arazisi üzerine inşa edilmiş Yahudi gelişim kasabasının küp şeklindeki gri apartman blokları etrafında dağınık bir şekilde serili duruyordu. 1967'den sonra yerel belediye bunların çoğunu, İsraililer için bir öncelik olarak kalmış ideolojik anı kıyımının bir parçası olmaktan çok, kâr peşinde koşan emlak hırsından dolayı yıktı.

Hayfa metropoliten alanındaki pek çok diğer köy gibi Tıyret Hayfa da nihai olarak nüfussuzlaştırılmasına kadar, Yahudi güçlerince düzenlenen sürekli ve şiddetli saldırılara maruz kaldı. İrgun burayı daha Aralık 1947'de bombalayıp, çoğu çocuk ve yaşlı olmak üzere on üç kişiyi öldürdü. Bombardımandan sonra, baskına gelen yirmi kişilik İrgun üyesi grup köye yaklaştı ve köyün kenarında tek başına duran bir eve ateş etmeye başladılar. 23 Nisan ve 3 Mayıs tarihleri arasında Tıyret Hayfa'daki her kadın ve çocuk, Yahudi güçlerinin herhangi bir dış baskıyla engellenmeksizin Hayfa metropoliten alanını temizlemelerine olanak sağlayan genel İngiliz "arabuluculuğu" kap-

samında köyden çıkartıldı. Erkekler arkada kalırken, Tıyret Hayfa'nın kadın ve çocukları otobüslerle Batı Şeria'ya nakledildiler. Çeşitli tugayların birleşik seçkin birliklerinden oluşan bir özel kuvvetler birliği Tıyret Hayfa'yı yıkmak için 16 Temmuz günü köye getirildi.

Aynı günün ilerleyen saatlerinde sıra Kefr Lam'a geldi. Tıyret Hayfa'nın güneyinde bulunan bu köy, o kadar varlıklı değildi ama onun da iyi bir su kaynağı vardı, köyün kuzey hudutları yakınında on beşe yakın memba akıyordu. Köye, Hayfa ile Tel Aviv arasındaki ana asfalt yoldan çıkan tozlu, asfaltsız bir yol gidiyordu. Evler yontma taştan, çatılar çimentodan, geleneksel kemerler odundan yapılmıştı. Köyün herhangi bir çiti ya da nöbetçi kulesi yoktu, Haziran'da dahi.

Köyün göreceli yoksulluğu, etraftaki diğer köylerde olduğundan daha farklı, alışlagelmemiş toprak mülkiyeti sistemi sebebiyleydi. Tarıma elverişli arazilerin yarısı, toprağı mahsullerden alınacak pay karşılığında kiralayan Hayfalı Ali Bek el-Hali'e ve kardeşine aitti. Az sayıdaki aile bu kiralama anlaşmasına dahil değildi ve geçimlerini sağlamak için Hayfa ile köy arasında gidip gelmek zorundaydılar. Köyün pek çok tarım ürünü orada satıldığından, bir bütün olarak Hayfa ile sıkı bir bağı vardı. Ve burada da, Nekbe'den üç yıl önce hayat, daha parlak ve umut verici duruyordu.

Kefr Lam nispeten apolitik bir köydü ki bu, Şubat 1948'den itibaren çevresindeki bölgeyi kasıp kavuran imha karşısında göreceli olarak rehavet içerisinde olmasını açıklayabilir. Hagana istihbarat dosyası, köyü "ılımlı" olarak tarif ediyordu, ancak 1940'ların daha ilk yıllarında, dosyaya köyün gelecekteki akıbetini hissettiren kaygı verici bir detay girilmişti. Dosya, köyde köken olarak Yahudi olabilecek kimi Samiriyelilerin olduğunu ancak 1940'larda İslamiyete geçtiklerini ifade ediyordu. Siyonist tarihçi ve Siyonist hareketin önde gelen politikacılarından Yitshak Ben-Tsvi için bu Filistin'in sahil şeridinde Yahudi mevcudiyetinin devamlılığını göstermeye yeterdi.

Bu devamlılık arayışı, o zamanlar Siyonist akademi çevrelerinin başlıca takıntılarından biriydi. Bizzat Ben-Tsvi, Ben-Gurion ile beraber, daha 1918'de Arap *fellahin*'in (topraksız köylüler) Roma Sürgünü'nden sonra Filistin'de kalan Yahudi köylülerinin soyundan geldiğini iddia ettikleri bir kitap (Yidiş dilinde) bastırmıştı. Ben-Tsvi 1930'lar ve 40'larda bu savı geliştirmeye devam etti. *Şaar ha-Yişuv* [Yahudi Yerleşimine Geçit] kitabında benzer şekilde Hebron dağlarındaki köylülerin aslında İslamiyete geçmiş

Yahudiler olduklarını ileri sürdü.

Haziran 1948'de devamlılık kanıtı, Kefr Lam *halkının* yeni Yahudi devletinin vatandaşları olarak kalmaya hak kazandıkları anlamına gelmiyordu, yalnızca *köylerinin* şimdi Yahudi halkına “hakkanîyetle iade edildiği” anlamına geliyordu. Köyü ne hasadının görece düşük verimi ne de halkının siyasi aldırışsızlığı kurtarabilirdi, yalnızca deniz kıyısındaki daha dirençli köylere olan yakınlığı Temmuz’a kadar hayatta kalmasına olanak tanıdı.

Bir yandan Kefr Lam ortadan kalkarken, aynı sırada işgal edilen Ayn Havd köyü halen neredeyse dokunulmamış gibi durmaktadır. Kimi belirli köyleri tarif etmek için “güzel”, “çekici” sıfatları ve eşanlamlıları kullanılırdı; doğrusu, bu köylerden pek çoğu da köylere, saçtığını bildikleri özel cazibeyi, güzelliği ve sükûneti ifade eden isimler veren sakinlerinin, örneğin, Arapçada adı “Toprağın Bereketi” anlamına gelen –İsrail’in yıkıp Tel Aviv şehrinin çöplüğüne çevirdiği– Hayriye sakinlerinin kendileri ve bugün oraları ziyaret edenler tarafından bu isimlerle bilinirdi.

Ayn Havd gerçekten sıradışıydı. Bölgedeki pek çok kişinin gönlünde özel bir yeri vardı. Köydeki başlıca hamule olan, Ebu'l-Heyca'ların özel sağaltıcı güçlerinin olduğu düşünülürdü ve bu sebeple pek çok insan sahilden dolanan bir yol üzerinden, Hayfa'nın on beş kilometre güneyine, Kermil dağlarına doğru yol tutarak köyü sıklıkla ziyaret ederdi. Köy, dağdan batıdaki denize akan çok sayıda akarsu vadisinden birinin içinde, kısmen gizlenmiş olarak uzanıyordu. Burası burayı işgal eden birlikteki kimi bohem tiplerin mevcudiyetinden ötürü dokunulmadan bırakılmış özellikle muhteşem bir yerd: Köyün potansiyelinin hemen farkına vardılar ve daha sonra yerleşerek bir sanatçılar kolonisine çevirinceye kadar köyü buldukları gibi bırakmaya karar verdiler. Uzun yıllar boyunca köy, İsrail'in en çok tanınan, genellikle ülkenin “barış kampı” ile ilişkili olan sanatçılara, müzisyenlerine ve yazarlarına ev sahipliği yaptı. Yafa'nın ve Safed'in Eski Şehir'lerinde yağmalardan ayakta kalan evler de benzer şekilde özel sanatçı yerleşimlerine dönüştürülmüştür.

Mayıs ayında Ayn Havd'a zaten bir saldırı olmuş ve Ebu'l-Heyca hamulesini oluşturan beş aile saldırıyı başarıyla püskürtmüştü ancak 16 Temmuz'da yenildiler. Köyün yerlileri yerlerinden edildi ve hükümetin “İsimlendirme Komitesi” –Filistin adlarını İbraniceyle değiştirmekle görevli bir organ– işgal edilmiş köye Eyn Hod denmesine karar verdi. Ebu'l-Heyca hamulesinin beş ailesinden biri doğuya doğru birkaç mil ötedeki kırsal bölgeye sığındı ve

oraya yerleşti. İnat ve cesaretle taşınmayı reddederek yavaş yavaş eski Ayn Havd adı altında yeni bir köy kurdular.

Ebu'l-Heyca hamulesinin bu kolunun başarısı oldukça kayda değerdir. İlk olarak yakındaki Tıyret Hayfa köyüne sığınmaya çalıştılar ancak o köyün bir gün önce işgal edilmiş olduğunu keşfettiler. Kendi köylerinin yakınındaki kanyonlara kovalandılar ancak orada tutunmayı başardılar. İsraili komutan, “Köyün doğusundaki Vadi’de mültecilerin direniş ceplerini temizleme operasyonu devam ediyor” raporunu verdi,¹⁷ ancak aileyi sürme girişimlerinde başarısız oldular. Ayn Havd halkının geri kalanı, kimileri Irak kadar uzak yerlere, kimileriye Kermil Dağı’nın tepesinden Ayn Havd’a bakan Dürzi köylerine olmak üzere sağa sola dağıldı.

1950’lerde Ebu’l-Heycalar, şimdi köylerinin etrafını sarmalayan ormanın içine yeni çimento evler inşa etti. İsrail hükümeti bunları yasal yerleşim olarak tanımayı reddetti ve yerinden etme tehdidi, mütemediyen üzerlerinde kaldı. 1986’da hükümet bu yeni köyü yıkmak istedi ancak Ebu’l-Heycalar kahramanca ve bütün olanaksızlıklara rağmen, kendilerini yerinden etme girişimlerini durdurmayı başardı. Neden sonra, 2005’te, nispeten daha liberal olan İçişleri Bakanı, köye yarı-tanınma sağladı.

Öte yandan, Yahudi sanatçı topluluğu düşüşe geçti, yirmi birinci yüzyılda, en parlak dönemlerindeki kadar “çekici” durmuyor. Köyün orijinal camisinin içinde bulunan koloninin café-barı “Bonanza” bugünlerde genellikle boş. Yahudi Eyn Hod’unun kurucusu sanatçı Marcel Janko buranın, yirmi birinci yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve klasik Helen-Roma geleneğine karşıt olarak “ilkel” olana değer veren düzen karşıtı sanat hareketi Dadaizmin merkezi haline gelmesini istemişti. Sanatın “ilkel” özünü korumaya yönelik bir arzuyla hareket ederek Janko, Ayn Havd’ın orijinal taş evlerini vahşi renovasyondan kurtarmaya istekliydi. Ancak kısa zaman içerisinde orijinal Ayn Havd köy evleri Avrupalı Yahudi sanatçılar için modern konutlara dönüştürüldü ve görkemli eski köy okulu binası sanat sergileri, karnavallar ve diğer turistik etkinliklerin sahnesi olup çıktı.

Bu duruma uygun olarak, Janko’nun kendi eserleri, çağdaş İsrail solunun genel olarak Arap kültürüne, özel olarak da Filistinlilere yönelik yaklaşımında sergilediği ırkçılığı –yazılarındaki, sanat eserlerindeki ve siyasi etkinliklerin-

¹⁷ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 49/6127, Dosya 516.

deki örtülü, hatta kimi zaman nüanslı ama gene de bütünü kaplayan ırkçılığı- temsil etmektedir. Örneğin Janko'nun resimlerinde Arap figürleri yer alır ancak her zaman işgal edilmiş Ayn Havd fonunda kaybolurlar. Bu açıdan Janko'nun eserleri, bugün İsrail'in Batı Şeria'ya yerleştirdiği Apartheid duvarı üzerinde bulacağınız resimlerin habercileridir. Duvar'ın İsrail otoyollarına yakın geçtiği yerlerde İsraili sanatçılardan 8 metre yükseklikteki beton canavarı, arkasında uzanan göz okşayıcı manzaranın panoramalarıyla dekore etmeleri istenmişti –ama Duvar'ın arkasında yer alan Filistinli köylerinin ve o köylerde yaşayan insanların manzaradan çıkarılmasını sağlama alarak.

Hayfa'nın hemen güneyindeki kıyı bölgesinde yalnızca üç köy kalmıştı ve birinci ve ikinci ateşkes arasındaki on günlük savaş boyunca, büyük Yahudi güçleri oraları ele geçirmeyi denedi ancak başarısız oldular. Ben-Gurion bu üç köyü saplantıya dönüştürmüş görüyordu ve işgal çabasının ikinci ateşkes yürürlüğe girdikten sonra dahi devam etmesi emrini verdi; Yüksek Komuta, BM ateşkes gözlemcilerine bu üç köye yönelik operasyonun, bir polis faaliyeti olduğunu bildirdi, hatta saldırının bütünü için Polis Memuru (İbranicede Şoter) Operasyonu kod adını seçtiler.

Bu üç köyden en büyüğü, 3.000 sakini olan İczîm'di. Aynı zamanda bu köy, saldırganlara en uzun süre direnen köydü. Kalıntıları üzerinde Kerem Maharral Yahudi yerleşimi yükseldi. Köyde hâlâ ayakta duran birkaç resmedilmeye değer ev var, bunlardan birinde de eski İsrail Gizli Servisi şefi ve yakınlarda Filistinli bir profesörle beraber meydana getirdiği, İsrail'in 1967'de işgal ettiği bölgelerden tamamen çekilmesi karşılığında Filistinli mültecilerin geri dönme hakkını ortadan kaldıran “barış” önerisinin mimarı yaşamaktadır.

Polis Memuru (İbranicede Şoter) Operasyonu 25 Temmuz günü başladı, “ateşkesin” yürürlüğe girmesinden bir hafta sonra; ancak İczîm az sayıdaki silahlı köylünün yüzlerce İsrail askerine karşı cesurca direndikleri şiddetli çatışmayla geçen üç gün boyunca ayakta kaldı. İsrail direnişi kırmak için hava kuvvetlerini seferber etti. Savaş bittiğinde köyün nüfusu bütünüyle Cenin'e gönderildi. Hayatta kalanların hatıralarına göre çarpışmada yüz otuz köylü öldü. Kuzey cephesindeki İsrail istihbarat subayları 28 Temmuz günü İczîm köyüne girmeleri üzerine şu raporu verdi: “Kuvvetlerimiz 200 ceset topladı, çoğu hava bombardımanımızda ölen siviller.”¹⁸

¹⁸ Kuzey Cephesi istihbarat subayının Merkez Karargâh'a raporu, İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 1 Ağustos 1948, 1851/957, Dosya 16.

Ayn Ėazal daha önce düştü. 3.000 sakini vardı ve tıpkı Kefr Lam gibi hayat burada diğerk yerlere göre daha zorluydu. Köyün evleri, bölgenin alışılmış mimarisinin dışında, betondan yapılmıştı ve pek çoğunda insanların buğdayları tuttukları –kimi zaman üç metre derinliğinde– kuyu ve çukurlar vardı. Bu gelenek ve kendine has yapı tarzı, köyün etnik kökenlerinin bir sonucu olabilir. Ayn Ėazal “yalnızca” 250 yıllık, görece yeni bir köydü (kıyaslarsak, her ne kadar on dokuzuncu yüzyılın sonunda küçük bir azınlık oluşturulmuş olsa da, görece “eski” diye bahsettiğimiz Yahudi yerleşimleri ancak otuz ya da otuz beş yıl önce inşa edilmiş olabilir). Ayn Ėazal halkı Sudan’dan gelerek Suriye ve Lübnan’da iş aramış ve buraya yerleşmişti (Fureydis, Tantura ve Daliyetu’r-Revha gibi yakındaki köyler yüzyıllardır oradaydı).

Şeyh Şehade adlı bir ermişin makamı orada olduğundan, Ayn Ėazal pek çok Müslümanın rağbet ettiği bir ziyaret yeri idi. Saldırıya uğramadan önce köyü terk etmiş olanlardan bazıları kıyıda ki altmış dört köyden dokunulmadan kalmış ikisine sığındılar: Fureydis ve Cisru’z-Zerka. Bu köylerin yaşlıları, 1948’den bu yana Şeyh Şehade’nin makamını korumaya çalışıyordu. Bu çabaların farkında ve bu hatıra ve ibadet yolculuğunu durdurma niyetinde olan İsraili yetkililer, makamı kutsal bir Yahudi mekânı ilan etti. Köydeki mültecilerden Ali Hamuda neredeyse tek başına koruduğu makamın Müslüman karakterini yaşattı. 1985’te makamı restore ettiği için para cezasına çarptırılmış ve hapisle tehdit edilmiş olsa da ibadet yerini kutsal ve köyünün hatırasını canlı tutmakta ısrar etti.

Ayn Ėazal halkından köyde kalanlar, ikinci ateşkesin yürürlüğe girdiği haberini sevinçle karşıladı. Mayıs ayından bu yana köyü korumakta olanlar dahi şimdi nöbetlerini gevşetebileceklerini düşündü. Aynı zamanda yıllık Ramazan orucu günleriydi ve 26 Temmuz günü gökte bir uçak belirip kalabalığın üzerine tam isabet eden bir bomba bıraktığında köylülerin çoğu, oruçlarını açmak üzere akşamüstü dışarı çıkmış, köyün merkezindeki sayılı kahvehanelerde toplanıyordu. Erkekler arkada kalırken, kadınlar ve çocuklar panik içerisinde kaçtı; çok geçmeden Yahudi birliklerinin köye girdiğini gördüler.¹⁹

Böylesi durumlarda Filistin kırsalında rutin olduğu üzere, işgalci güçlerce “erkeklerle” tek bir yerde toplanma emri verildi. Kısa zaman içerisinde, yüzü hep kapalı olan muhbir ve istihbarat subayı belirdi. İnsanlar aralarından,

¹⁹ *The New York Times*, 26 ve 27 Temmuz 1948.

çoğunlukla 1936 İsyanı'na katılmalarından dolayı on yedisinin seçilip, oracıkta öldürülmelerini izlediler. Geri kalanlar sürüldü.²⁰ Aynı gün bu direniş cebindeki altıncı köy de benzer bir akıbete uğrayacaktı: Cebe.

Dani Operasyonu

"Dani" Operasyonu, yaklaşık olarak Yafa ile Kudüs'ün ortasında bulunan iki Filistinli kasabasına, el-Lid ve er-Remle'ye düzenlenecek saldırının kulağa masum gelen kod adıydı.

Lid, Filistin'in iç ovaları üzerinde deniz seviyesinden elli metre yukarıda bulunmaktadır. Yerel halk belleğine, "camiler şehri" olarak kazanmıştır, bu camilerden kimileri Arap dünyasında ünlüydü. Örneğin bugün hâlâ ayakta olan, el-Umari (Ulu) Camisi, şehri Haçlıların elinden alan Sultan Rükneddin Baybars tarafından Memlûkler zamanında yapılmıştır. Bir diğer tanınmış cami ise, içinde 800 kişinin ibadet edebildiği ve bitişiğinde altı dükkân olan Dahmeş Camisidir. Bugün el-Lid, Yahudi gelişim kasabası Lod olmuştur, Tel Aviv'i çevreleyen ve metropolün en yoksul ve olanakları en yetersiz kesimini barındıran kemer şehirlerden biridir. İsrail'in bugün Ben-Gurion Havalimanı olarak anılan tek uluslararası havalimanının adı da yıllar boyu Lod'du.

10 Temmuz 1948 günü Ben-Gurion, Yigal Allon'u saldırının komutanlığına, Yitshak Rabin'i de onun yardımcılığına atadı. Allon ilk olarak Lid'in havadan bombalanması emrini verdi, el-Lud bu şekilde saldırıya uğrayacak ilk şehir olacaktı. Bunu, kalan bütün Arap Kurtuluş Ordusu gönüllülerinin şehri terk etmesine sebep olan, şehir merkezine yönelik doğrudan bir saldırı takip etti: Kaçanlardan bazıları, şehrin yakınlarında konuşlanmış Ürdün Lejyonu birliklerinin Britanyalı komutanları Glubb Paşa'dan geri çekilme emri aldığını öğrendikten sonra, mevzilerini daha önceden terk etmişti. Lid'in de er-Remle'nin de belirlenmiş Arap devletinin sınırları içerisinde kaldığı açık olduğundan, hem bu şehirlerin sakinleri hem de şehri koruyanlar, Lejyon'un İsrail işgaline, tıpkı Batı Kudüs'te ve (el-Lid ve er-Remle'ye çok uzakta olmayan) şehrin batısındaki Latrûn bölgesinde olduğu gibi, zor yoluyla direneceğini farz ediyordu; ancak yanılmışlardı. Glubb Paşa, geri çekilme kararından dolayı sonradan mevkiini yitirecek ve Britanya'ya geri dönmek zorunda kalacaktı.

²⁰ Khalidi (der.), *All That Remains*, s. 148.

Hem gönüllüler hem de Lejyonerler tarafından yüzüstü bırakılan, eski tüfekle silahlanmış el-Lid erkekleri, şehrin merkezindeki Dahmeş Camisi'ne sığındılar. Birkaç saatlik bir çarpışmadan sonra teslim oldular ve İsrail güçlerince cami içerisinde katledildiler. Filistinli kaynaklar, cami içinde ve Yahudi güçlerinin bir başka cinayet ve talan saldırısını gerçekleştirdikleri yakın sokaklarda 426 erkek, kadın ve çocuğun öldürüldüğünü (176 cenaze, camide bulunmuştu) naklediyor. Ertesi gün, 14 Temmuz'da Yahudi askerler ev ev gezerek insanları dışarı çıkarmış ve 50.000 kişiyi şehrin dışına, Batı Şeria'ya doğru sürmüştü (bu insanların yarısından çoğu zaten yakın köylerden gelmiş mültecilerdi).²¹

Lid'de yaşananlar üzerine en detaylı anlatımlardan biri, 1998 yazında sosyolog Salim Tamari tarafından *Journal of Palestine Studies*'de yayımlandı. Yazdıkları, bütün hayatı boyunca el-Lid'de yaşamış ve o korkunç Temmuz gününde yaşanan olaylara tanıklık etmiş Spiro Munayar ile gerçekleştirilen röportajlara dayanıyordu. Munayar işgali, camideki katliamı, İsrail askerlerinin –tek bir evi dahi es geçmeden– evlere girip aileleri dışarı sürüklemesini görmüştü. Sonrasında ise evlerin yağmalanmasını ve mültecilerin, yılın en sıcak aylarından ve Filistin'in en sıcak yerlerinden birinde, Batı Şeria'ya doğru yürümeye başlamaları emredilmeden önce soyulmalarını izlemişti.

Yerel hastanede, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi'nin gelecekteki kurucusu ve lideri olan adanmış Dr. Corc Habaş'ın yanında genç bir doktor olarak çalışıyordu. Sonu gelmeyen cesetleri ve katliam yerinden getirilen yaralıları anımsıyordu; bunlar Habaş'ı hayatı boyunca takip edecek ve onu kendi kasabasını ve vatanını 1948'de mahvetmiş olanların elinden geri almak için gerilla savaşı yoluna başvurmaya sevk edecek korkunç deneyimlerdi.

Munayar aynı zamanda tanık olduğu ıstıraplı yerinden etme sahnelerini naklediyor:

Gece boyunca askerler, işgal ettikleri bölgelerdeki evlere girmeye başlayarak, nüfusu toplayıp şehirden sürdüler. Kimilerine Harrube'ye ve Barfiliya'ya gitmeleri söylenirken, diğer askerler: “Kral Abdullah'a, Ramallah'a gidin” dediler. Sokaklar belirsiz yerlere doğru yola çıkan insanlarla doluydu.

Aynı görüntüler, o gün şehirde olan birkaç yabancı gazeteci tarafından da

²¹ “Lydda”, *The Encyclopedia of Palestine*.

gözlemlendi. Görünüşe göre ikisi, bugün “iliştirilmiş” muhabiri dediğimiz, saldırılarda kendilerine eşlik etmeleri için İsrail güçlerince davet edilmiş Amerikalılardı. *The Chicago Sun Times*’tan Keith Wheeler bunlardan biriydi. Şöyle yazmıştı: “Hemen hemen [İsrail güçlerinin] yollarına çıkan her şey öldü. Delik deşik edilmiş cesetler yol kenarlarında duruyordu.” Bir diğeri ise, “Acımasızca görkemli saldırının ardından Arap erkeklerin, kadınların ve hatta çocukların cesetleri etrafa saçılmıştı” diyerek gördüğünü aktaran, *The New York Herald Tribune*’dan Kenneth Bilby’ydi. Bilby aynı zamanda olaylar üzerine, iki yıl sonra basılacak olan *New Star in the Near East* (Yakındoğu’da Yeni Yıldız) isimli bir de kitap yazdı.

Bu boyuttaki bir katliama ilişkin gazete haberlerinin Birleşik Devletler’de neden bir protestoya yol açmadığı merak edilebilir. Irak operasyonunda, Birleşik Devletler askerlerinin, Araplar karşısında sergilediği vurdumduymazlık ve acımasızlıkla beyninden vurulmuş dönenlere, el-Lid hakkında anlatılanlar tuhaf bir şekilde tanıdık gelebilir. O zamanlar Wheeler’ın ironik olarak İsrail’in *Blitzkrieg*’i dediği şey ve Yahudi birliklerinin Nuh deyip peygamber demeyişi, onun gibi Amerikalı muhabirleri şaşkınlık içinde bırakmıştı. Bilby’nin betimlemesi gibi (“acımasızca görkemli”), Wheeler’ın da İsrail ordusunun harekâtına yönelik raporu, ne yazık ki öldürülen, yaralanan ve köylerinden sürülen Filistinlilerin sayısı hakkında benzer şekilde derine inen bir aktarımda bulunmayı ihmal ediyordu. Muhabirlerin aktarımları tamamen tek taraflıydı.

Şehir sakinleri evleri yağmalandıktan, aile üyeleri katledildikten ve şehirleri yok edildikten sonra zorla yürümeye başlatıldıklarında yaşanan korkunç sahneleri okurlarına tarif ederken *London Economist*, daha hassas ve daha az taraflıydı: “Arap mülteciler sınıra olan yolculuklarına gönderilmeden önce, bütün eşyaları sistematik bir şekilde ellerinden alındı. Ev eşyaları, dükkânları, giysileri, her şeyleri geride kalmak zorundaydı.”

Munayar da bu sistematik soygunu anımsıyor:

İşgalci askerler, doğuya giden bütün yollara barikatlar kurmuştu; mültecilerin, özellikle kadınların üzerlerini arıyor, boyunlarında, bileklerinde, parmaklarındaki altın takıların ve giysilerinde sakladıkları her şeyin yanı sıra para ve yükte hafif pahada ağır başka ne varsa çalışıyorlardı.

FKÖ’nün en çok saygı duyulan liderlerinden birinin, rahmetli Halil el-Verzir’in (Ebu Cihad) memleketi olan er-Remle de yakındaydı. 17.000 sakini

olan bu köye saldırı iki gün önce, 12 Temmuz 1948'de başlamıştı ama nihai işgal ancak İsraililer el-Lid'i ele geçirdikten sonra tamamlandı. Şehir geçmişte, Yahudi güçlerinin terörist saldırılarının hedefi olmuştu; ilk saldırı 18 Şubat 1948'de gerçekleşmiş, İrgun pazarlardan birine, pek çok kişinin ölümüne sebep olan bir bomba yerleştirmişti.

Lid'den gelen haberlerle dehşete düşen şehrin ileri gelenleri, görünüşte insanların kalmasına izin veren İsrail ordusuyla bir anlaşmaya vardı. İsrail birlikleri şehre, 14 Temmuz günü girdi, derhal, yakınlardaki bir esir kampına göndermek için 3.000 kişiyi topladıkları bir arama-tutuklama operasyonuna giriştiler ve aynı gün şehri yağmalamaya başladılar. Olay mahallindeki komutan Yitshak Rabin'di. Ben-Gurion'un kendisini ilkin el-Lid ve er-Remle'nin akıbetini tartışmak için ofisine çağırdığını şöyle anımsıyor: "Yigal Allon, [el-Lid ve er-Remle'deki] bu nüfusu ne yapmalı diye sordu. Ben-Gurion 'Atın dışarı!' anlamında bir el hareketi yaptı."²²

İki şehrin halkı da suları, yiyecekleri olmaksızın, Batı Şeria'ya yürütüldü; birçoğu yolda susuzluk ve açlıktan öldü. Her iki şehirde de yalnızca birkaç yüz kişinin kalmasına izin verildiğini ve yakındaki köylerden insanların sığınmak için buraya kaçtıklarını düşünerek, Rabin toplamda 50.000 kişinin bu insanlık dışı yolla "nakledildiğini" tahmin ediyordu. Bir kez daha kaçınılmaz soru beliriyor: Holokost'tan üç sene sonra, bu sefil durumdaki insanların geçişini izleyen Yahudilerin aklından neler geçmişti?

İki Filistinli şehrini kaderine terk etmiş olan Arap Lejyonu daha batıdaki Latrûn bölgesini o kadar büyük bir inatla savundu ki buradaki muharebe İsrail silahlı kuvvetlerinin kolektif hafızasına savaşta aldıkları en büyük yenilgi olarak kazındı. Bu fiyaskonun acı hatırası, intikam duygularını uyandırdı; fırsat, İsrail'in bölgeyi işgal ettiği Haziran 1967'de su yüzüne çıktı. Misilleme Ürdünlülere değil, Filistinlilere yöneltildi: Latrûn vadisindeki üç köy –Biddu, Yalu ve İmvâs– yerinden edildi ve haritadan silindi. Köylülerin toplu sürgünü, yeni bir etnik temizlik dalgasının başlangıcıydı.

Lejyon, Temmuz ayında, aynı zamanda özellikle Şeyh Cerrah olmak üzere, Kudüs'ün doğu mahallelerine yönelik İsrail saldırılarını da başarıyla püskürttü. Kafasında bu cazibeli mahalle olan, intikam hissiyle dolu Ben-Gurion, ordu-

²² Dan Kurzman, *Soldier of Peace*, s. 140–1.

dan “işgal ve imha et” talebinde bulundu.²³ Lejyon’un karşı koyuşu sayesinde bugün mahallenin pek çok diğer hazinesi içinde aslen sur dışındaki ilk evlerden biri olarak on dokuzuncu yüzyılda bölge eşrafından Rabah el-Huseyni tarafından yaptırılmış olan American Colony Hotel de görülebilir.

Hurma Ağacı Operasyonu devam ediyor

11 Temmuz günü, Ben-Gurion’un günlüğüne yazdıkları, Arap komşuların birleşik kudreti karşısında İsrail’in askeri gücüne duyduğu büyük güveni yansıtmaktadır: “[Onlara] Nablus’u işgal etme, Kahire, İskenderiye, Şam ve Beyrut’a ağır bir bombardıman [düzenleme emri verdim]”²⁴ Oysa Nablus, Ben-Gurion’un talimatlarına karşın ele geçirilmedi; bu, iki ateşkes arasındaki on günlük hummalı faaliyette bir başka Filistinli şehrinin, Nâsıra’nın kaderi olacaktı. Şehrin hikâyesi kentsel kıyım harekâtının en istisna bölümlerinden birini teşkil etmektedir. Bu nispeten büyük şehirde, Madlul Bek komutası altında sadece yerli nüfusu değil, aynı zamanda yakın köylerden bu kalabalık şehre ve etrafına akın etmiş binlerce mülteciyi de koruması gereken yalnızca 500 Arap Kurtuluş Ordusu gönüllüsü vardı.

Nâsıra’ya saldırı 9 Temmuz günü başladı, ilk ateşkesin sona erdiği günün ertesi günü. Şehre yönelik havan bombardımanı başladığından, insanlar zorunlu tahliye geleceğini bekliyordu ve şehri terk etmeye karar verdiler. Ancak Madlul Bek, onlara şehirde kalma emri verdi. İsrail’in eline geçen, onun ve Arap ordularının komutanları arasındaki telgraflar, kendisinin ve diğer Arap Kurtuluş Ordusu subaylarının, yerinden etmeleri muhakkak durdurmaya çalışma emri aldıklarını ortaya koyuyor: Arap hükümetleri ülkelerine daha fazla mültecinin sel gibi akmasını önlemek istiyordu. Bu sebeple Madlul’u, halihazırda şehirden çıkmakta olan insanları şehre geri döndürürken buluyoruz. Ancak bombardıman yoğunlaştığında ezici bir üstünlüğü olan Yahudi güçlerine karşı çıkmayı denemenin bir anlamı olmadığını gördü ve insanları şehri terk etmeye teşvik etti. Kendisi de 16 Temmuz akşam saat 10’da şehri teslim etti.

Ben-Gurion, bütün Hristiyan dünyasının gözünün şehir üzerinde oldu-

²³ Ben-Gurion’un günlüğü, 11, 16 ve 17 Temmuz 1948 (bu gerçek bir takıntıydı).

²⁴ a.g.e., 11 Temmuz 1948.

ğunu bildiğinden, Nâsıra şehrinin boşaltmasını istemedi. Ancak kıdemli bir general ve operasyonun komutanı Moşe Karmil arkada kalan bütün halkın toptan tahliye edilmesi emrini verdi (Ben Gurion, “10.000’i Hristiyan olan 16.000” yazmış”).²⁵ Ben-Gurion şimdi Karmil’e emrini geri çekmesi ve insanların kalmasına izin vermesi talimatını vermişti. Operasyonların askeri komutanı Ben Donkelman’a katılıyordu: “Dünya burada bizi izliyor,”²⁶ yani Nâsıra Filistin’in diğer bütün şehirlerinden şanslıydı. Bugün Nâsıra hâlâ, 1967 öncesi İsrail’indeki tek Arap şehridir.

Ancak kalmasına izin verilen herkes bu kez de kurtarılamadı. İstihbarat subayları şehri ev ev aramaya ve önceden hazırlanmış şüpheli ve “istenmeyenler” listesine göre insanları alıkoymaya başlarken, kimileri yerinden edildi ya da işgalin ilk gününde tutuklandılar. Palti Sela, Nâsıra’da iyi tanınan Arap bir şahısla beraber, ya İsraillilerle işbirliği yapan aşiretlere mensup oldukları için ya da başka sebeplerle kalmalarına izin verilecek insanların isimleriyle dolu yedi defter taşıyarak etrafta dolaşıyordu.

Benzer bir süreç, Nâsıra çevresindeki köylerde de yaşandı ve 2002’de Palti Sela kendi çabaları sayesinde 1.600 kişinin kalmasına izin verildiğini, bu karardan ötürü kendisinin daha sonra bir kez daha eleştirildiğini ileri sürdü. “Defterler kayboldu” dedi kendisiyle röportaj yapan kişiye. Tek bir Bedevinin bile ismini yazmayı reddetmiş olduğunu hatırlıyordu: “Hepsi hırsız,” demişti operasyondaki ortaklarına.²⁷

Ancak hiç kimse, Palti Sela’ya eşlik eden –adı anonim kalacak olan– itibarlı Arap bile gerçekten güvende değildi. Savaştan sonra atanan ilk askeri vali, bir sebepten ötürü bu şahıstan hoşlanmadı ve onu sürmek istedi. Sonrasında Palti Sela devreye girdi ve kendisini, ailesini ve arkadaşlarını Hayfa’ya yerleştireceği sözünü vererek onu kurtardı. Aslında “iyiler” defterlerinde yer alan pek çok kişinin, ne de olsa sonuçta ülkeden kovulduğunu kabul ediyor.

Nâsıra ve Taberiye arasındaki bölgede bulunan bir köy daha, önceki ayların sonuçsuz kalan ele geçirme girişimlerinden sonra işgal hedefi oldu, o da Hittin’di. Köyün 1937’de çekilmiş bir fotoğrafı, bugünün Toskana’sı ya da Yu-

²⁵ Ben-Gurion’un günlüğü, 18 Temmuz 1948.

²⁶ a.g.e.

²⁷ Sela ile röportaj (bkz. 2 Bölüm, dipnot 31).

nanistan'ına dair bir turist broşüründen fırlayıp gelmiş olabilir. Taberiye'nin sekiz kilometre kuzeybatısında, deniz seviyesinin altındaki Taberiye Gölü'nü yukarıdan gördüğü için çok daha yükseklerde durur gibi gözükmesine karşın, deniz seviyesinin 125 metre üstünde, dağ yamaçlarına bitişik, nefes kesici bir mevkidedir. Siyah beyaz fotoğraf, Hittîn'in kemerli ahşaptan çatılarıyla, meyve bahçeleri ve kaktüs çitlerle çevrili taştan evlerini açık seçik gösteriyor. Arabaların köye ulaşımı kolaydı ancak 1948'de, her ne kadar tamamen zayıf teçhizatlı, sayıları 25'i aşmayan gönüllüler savunmuş olsa da, güçlü bir direniş sergilemesi sebebiyle köy, alınması zor bir yer olduğunu kanıtladı.

Köyün tarihi, 1187'de Selahaddin ile Haçlılar arasındaki ünlü savaşa kadar uzanır. Ünü aynı zamanda Filistinli Dürzilerin Musa'nın kayın pederi Yitro ile özdeşleştirdikleri ve makamını ibadet ve hac yeri kabul ettikleri Nebi Şuayb'ın kabrinin orada olmasına dayanıyordu. Dürzilerin artık taraf değiştirmiş ve İsrail ordusuyla ittifak yapmış olması, İsraillilerin köyü ele geçirme hırslarını kıskırtıyordu. Bugün Hittîn mültecileri için hazırlanmış bir web sitesi, Dürzilere şöyle atıfta bulunuyor: "Hoşlarına gitse de gitmese de [Dürziler] gene de Filistinli Araplardır." Dürzilerin –merhamet bir kenara– Filistinli dostlarına çok az dayanışma ve yakınlık göstermiş olmalarına belirgin bir gönderme. Tam aksine pek çoğu –trajik bir şekilde– kendilerinin de kuşkusuz ait olduğu, Filistin'in kırsal bölgesinin imhasına katılmıştır.²⁸

Bahsi geçen pek çok köyde olduğu gibi, Nekbe bolluk uç verdiğinde vurmuştu. Yeni bir okul ve yeni bir sulama sistemi yakın zamanda kazanılmış servetin işaretleriydi ancak Hittîn sakinleri, bunların hepsini 17 Temmuz 1948'de Yedinci Tugay'ın bir birliği köye girip özellikle vahşi bir tarzda köyü temizlemeye başladığında yitirdiler. Pek çok kişi, ikinci kez yerlerinden sökülecekleri Ekim ayında işgal edilecek olan çevre köylere kaçtı. Bu Nâsıra civarındaki bütün köyleri yerinden etmiş Hurma Ağacı Operasyonu'na nokta koydu.

Sahadaki birlikler, şimdi kuruluş safhasında olan İsrail hava kuvvetlerine destek konusunda bel bağlayabilirlerdi. Daha önce gördüğümüz gibi, köylerden ikisi, Saffüriyye ve Muceydil havadan bombalandı; kıyıdaki birtakım köyler de: Cebe, İczîm ve Ayn Ğazal ikinci ateşkes sürerken bombalanarak teslim alındı. Aslında Temmuz ayında yapılan, havadan etnik temizlik, çünkü

²⁸ Nazzal, *The Palestine Exodus*, s. 83–5.

hava saldırıları Filistin’in büyük köylerinde insanları daha köy gerçekten işgal edilmeden kaçmaya zorlamak üzere panik ve yıkım saçmak için temel bir araç haline gelmişti. Bu yeni taktik, Ekim ayında kendini tam olarak gösterecekti.

Ancak Temmuz ayının ikinci yarısında bile, İsraili pilotlar gözleri önünde gelişen manzaradan sortilerinin ne kadar etkili olduğunu anlayabiliyorlardı: Mülteci kalabalıkları aceleyle toplanmış birkaç parça eşyalarını taşıyarak köylerden ana yollara akın ediyor ve yavaş yavaş daha güvenli limanlar olacağını düşündükleri yerlerin yolunu tutuyordu. Sahadaki kimi birlikler için bu iskanlanmayacak kadar iyi bir hedefti. Kuzey Komutası’ndan 17 Temmuz 1948’de gelen bir rapor şöyle demektedir: “Güçlerimiz bir mülteci grubunun yolunu tuttuğu Secra’ya giden tek yolda tacizde bulunmaya başladılar.”²⁹ Filistin’e ilk geldiğinde Ben-Gurion’a kucak açan “kıdemli” Siyonist kolonilerle gergin bir ilişkiyi korumuş olan Secra Tabor Dağı yakınında bir köydü.

Ancak 1948 yazında Ben-Gurion, kariyerine başladığı kuzeyle daha az ilgiliydi ve güneye, kariyerini bitireceği yere odaklanıyordu. Temmuz ayında etnik temizlik operasyonlarının kapsamı ilk defa Nakab’a (Negev) doğru da genişledi. Nakab Bedevileri bu bölgede Bizans döneminden bu yana yaşıyor, yarı göçebe yaşam tarzlarını en azından 1500’den beri sürdürüyordu. 1948’de bir su erişim, otlak ve toprak mülkiyeti sistemi kurma sürecindeki 96 aşirete bölünmüş 90.000 Bedevi vardı. Yahudi birlikleri, bir yandan on dokuz aşireti İsrail’in kapalı askeri bölgeler olarak tanımladığı, demek ki ancak özel izinle dışına çıkabilecekleri ayrılmış bölgelere yerleştirirken, on bir aşireti derhal yerinden ettiler. Nakab Bedevilerinin yerinden edilmesi 1959’a kadar sürdü.³⁰

Hedef alınan ilk aşiret Cubarat’tı. Aşiretin bir bölümü Temmuz ayında yerinden edildi; aşiretin bütünüyse daha sonra, ikinci ateşkesin resmen son bulmuş olduğu Ekim ayında, çoğunluğu el-Halil’e, kalanlarsa Gazze Şeridi’ne olmak üzere zorla taşındı. 1967’de İsrail onları bir kez daha, bu sefer Ürdün Nehri’nin doğu yakasına sürdü. Diğer aşiretlerin çoğu ise 1948’in sonuna doğru kovuldu.

²⁹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 49/6127, Dosya 516.

³⁰ Bedevilerin yerinden edilmesinin detaylı anlatımı Nur Masalha, *A Land Without a People: Israel, Transfer and the Palestinians*’da bulunabilir.

OLMAYAN ATEŞKES

18 Temmuz 1948'de yürürlüğe girecek ikinci bir ateşkesin eli kulağında olduğu haberleri, etnik temizlik operasyonu için uygunsuz bir zamanda geldi. Kimi operasyonlar hızlandırıldı ve böylelikle ateşkesin başlamasından önce tamamlandı, Kula ve Hirbetu's-Şeyh Meysir köylerinin işgalinde durum buydu. O zamana değin İsraililer halihazırda işgal etmiş ve temizlemiş oldukları 290 köyün yanına el-Lid ve er-Remle'yle altmış sekiz köyü daha eklemişti.

İkinci ateşkes yürürlüğe girer girmez ihlal edildi. Ateşkesin ilk on gününde, İsrail güçleri tıpkı sahil boyunca şehrin güneyindeki köylere yaptıkları gibi bir süreliğine kendi haline bırakmış oldukları bir diğer cebi, Hayfa'nın kuzeyindeki kilit köyleri işgal ettiler. Böylece ed-Dâmûn, İmvâs, Tamra, Kabul ve Miar ele geçirildi. Bu, Batı Celil'in işgalini tamamladı.

İkinci ateşkes boyunca, İsraililer Falûce cebi denen bölgeye sıkışmış olan Mısırlı güçleri yenilgiye uğratmakta zorlandıklarından, çarpışmalar aynı zamanda güneyde de devam etti. Mısır'ın başlıca askeri çabası, resmi savaşın ilk haftasının sonunda ilerleyişlerinin durdurulduğu sahile yönelmişti. O bozgundan bu yana, kendilerini kademeli olarak sınıra doğru itilir halde buldular. İkinci bir sefer gücü Kudüs'ün güneyine gönderilmişti, orada ilk elde bir başarıları oldu. Ancak Temmuz ayının ortası itibariyle, Nakab'ın kuzeyindeki üçüncü bir Mısır birliğinin hem kıyıda hem de Kudüs'ün güneyindeki güçlerle bağlantısı kopmuştu ve şimdi, orijinal Arap savaş taslağında kendileriyle buluşması planlanan Ürdünlü destek kuvvetlerine boş yere bel bağlıyorlardı.

Temmuz ayının sonu itibariyle İsraililer teslim olmaya zorlamak için bu cep etrafındaki kuşatmalarını güçlendirmeye başladı. Hal böyleyken, Mısırlılar yılın sonuna kadar direndi. Mısır güçlerinin dağılması Halil Dağı yamaçlarından Akdeniz'e, Gazze'nin yakınına kadar Kuzey Nakab'ı İsrail birliklerinin merhametine bıraktı. Kurak Nakab çölünün kenarına yıllar önce yerleşmiş olan köyler kemeri, şimdi art arda saldırıya uğruyor, işgal ediliyor ve yerinden ediliyordu. Yalnızca Gazze Şeridi ve Batı Şeria Ürdünlü birlikler tarafından başarıyla korunmuş, Aralık 1947'den itibaren yerinden edilmiş binlerce Filistinliye daha fazla mültecinin eklenmesi bu suretle önlenmişti.

BM 181 Sayılı Kararı tarafından belirlenen Yahudi devleti içerisindeki geri kalan "Arap" ceplerine yöneldiği sürece, ateşkesi ihlal etmelerinin itirazla karşılaşmayacağını algılayan Siyonist önderlik, Ağustos ayında ve sonrasında da operasyonlarına devam etti. Şimdi zihinlerinde, Filistin topraklarının,

büyük bölümü –aslında Mısırlıların ve daha önemlisi Ürdünlülerin azmi olmasaydı, tamamı– üzerinde uzanacak “Yahudi devletini” net bir şekilde canlandırıyorlardı. Sonuç itibarıyla, adım adım izole edilmiş köyler şimdi, ateşkesi denetlemek üzere gönderilen BM gözlemcileri yanı başlarından izlerken, kolaylıkla temizleniyordu.

Ağustos ayında da, Yahudi güçleri zaten işgal etmiş oldukları bölgelerde, bazı değişiklikler yapmak için ateşkesten istifade ettiler. Bunlar yukarıdan bir yetkilendirmeye ihtiyaç duymayan bölge komutanlarının emirleri doğrultusunda ya da arada sırada, belki Siyonistlerle işbirliği yapmış olup şimdi de ganimetten payını isteyen belirli bir grubun talebi üzerine gerçekleşmiş olabilir. Kermil’deki Dürzi köyü Isfiya böyle bir yerdi. Köyün Dürzi ileri gelenleri, Isfiya’da yaşayan Bedevilerin hırsız ve genellikle “uyumsuz” olduklarını öne sürerek, yerlerinden edilmelerini talep etmişlerdi. Sorumlu komutan, köye hiç de tamamen yabancı olmayan insanların yerinden edilmesiyle uğraşmaya vakti olmadığını söyledi. Isfiyalı Bedeviler bugün hâlâ orada; gerçi yerel topluluğun “daha aşağı” üyeleri olarak ayrımcılığa uğruyorlar ama İsrail ordusu Dürzilerin talebini yerine getiremeyecek kadar meşgul olduğu için şanslıydılar.³¹ Bu iç çatışmalar, Arap ordularıyla savaşın cephelerine çöken görece sakinlikte İsrail’in, işgali kurumsallaştırma vaktinin gelmiş olduğuna karar verdiğini gösteriyor.

Siyonist önderlik, işgal etmiş olduğu ancak hukuken BM tarafından belirlenen Arap devleti içerisinde kalan toprakların statüsünü kararlaştırmak bakımından önemli ölçüde baskı altında görünüyordu. Ağustos ayında, Ben-Gurion bu bölgelerden devletin henüz bir parçası olmayıp askeri bir yargı sistemi tarafından yönetilen “yönetim altındaki bölgeler” olarak bahsediyordu. İsrail hükümeti, aslen Filistinlilere tahsis edilmiş bu bölgelerin yasal statüsünü BM’nin işgal için bir açıklama talep edeceği endişesinden –gelecekte tamamen temelsiz çıkacak bir endişeden– ötürü belirsizleştirmek istiyordu. Manda sonrası Filistin’in ve yerli halkının kaderine uluslararası toplumun gösterdiği anlık, geçici ilgi süresince, İsrail’in BM tarafından belirlenen Arap Filistin’indeki yasal (“yasadıışı” olarak okuyun) statüsü meselesi, açıklanamaz bir şekilde hiç gündeme gelmedi. İsrail, Mayıs 1949’da BM’ye tam üye statüsünde kabul edilene kadar bu bölgeler için kullanılan terim, bir “yönetim altında”, bir “işgal

³¹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, Dosya 572/4, 7 Ağustos 1948’de bir rapor.

altında" oldu. Mayıs 1949'da, köyler, tarlalar ve evlerle beraber bütün ayrımlar da ortadan kalktı; her şey İsrail Yahudi Devleti içinde "çözündü".

İkinci Ateşkesin Çöküşü

Her iki tarafın da sürdürdüğü çatışmalar sebebiyle yalnızca sözde kalsa da, ikinci ateşkes 1948 yazı boyunca uzatıldı. Ancak BM, Golan Tepeleri'ne ve oradaki tek adamakıllı kasaba olan, saldırı emrinin kuvvet karargâhına, ateşkesin bittiği gün geldiği Kuneytire'ye yönelik İsrail saldırısını, durdurmakta gerçekten başarılı oldu. Araya altmış yıl girdikten sonra bile okumak tüyler ürpertici: "Size verilen emir," diye yazmıştı, Yigael Yadin sorumlu komutana, "şehrin yok edilmesidir".³² Şehir, Golan Tepeleri'ni işgal eden İsrail birliklerince etnik olarak temizlendiği 1967'ye kadar nispeten zarar görmeden kaldı. 1974'te Yadin'in kısa ve öz emirleri, İsrail güçleri muharebeyi kesme anlaşmasının parçası olarak Kuneytire'yi Suriyelilere tamamen bir hayalet şehir halinde geri vermeden önce hayata geçirildi.

1948'de İsrail'in Golan Tepeleri'ni ele geçirme kararlılığı, Suriyeli birliklerin kademeli olarak ilkin Golan'ın yamaçlarına ve sonra da Suriye'nin içlerine doğru çekilmesinden beslendi ancak Yahudi devletin liderlerinden çoğu, gözünü Suriye'ye değil Filistin'e dikmişti. Ağustos ayında İsrail'in henüz ele geçiremediği, yalnız Ben-Gurion'un gelecekteki İsrail için asli gördüğü başlıca üç Filistin bölgesi kalmıştı: Vadi Âre, Yukarı Celil'in batı kısmı ve Nakab'ın güneyi. İlk ikisi yoğun şekilde Filistinlilerden müteşekkil bölgelerdi ve bu sebeple, düzenli Arap ordularıyla Ağustos'ta her halükârda ateşkes sebebiyle miadını dolduran savaş tiyatrosunun bütünüyle dışında, etnik temizlik hareketinin kaçınılmaz hedefleri haline geldiler.

1948 Eylül'ü, 1948 Ağustos'una çok benziyordu: Düzenli Arap ordularıyla olan savaş, İsrail birliklerini Aralık 1947'de başlatmış oldukları işi tamamlamaya bırakarak gittikçe küçülmüştü. Bunlardan bazıları, İsrail'in halihazırda avcunda olan Filistin'in yüzde yetmiş sekizlik bölümünün işgalinin daha ötesindeki imkânsız görevlere gönderilmişti. Eylül ayında, birliklere verilen bu görevlerden biri, Kalkilya ve Tulkerim'i ele geçirme özel emirleriyle beraber, Vadi Âre'yi ve Batı Şeria'nın kuzey ucunu işgal etmeyi üçüncü kez denemeleriydi. Bu Sonbahar Operasyonu'ydü. Vadi Âre'yi işgal etme girişimi bir kez

³² a.g.e. 51/937, Kutu 5, Dosya 42, 21 Ağustos 1948.

daha püskürtüldü. Bu bölge İsrail tarafından 1949 baharında, Ürdün Kralı Abdullah iki ülke arasındaki silah bırakma anlaşmasının bir parçası olarak buradan feragat etmeye karar verdiğinde ilhak edilecekti. Bugün “demografik dengede” ters bir değişim potansiyelinden korkan pek çok İsraillinin, bu bölgenin Batı Şeria’daki Filistin Otoritesi’ne geri verilmesini desteklemeleri, tarihin ironilerinden biridir. Batı Şeria’daki kilitli bir Bantustan’a hapsedilmek de İsrail’de ikinci sınıf vatandaşlıktan “yararlanmak” da en hafif tabiriyle heyecan verici ufuklar sunmuyor. Ancak Vadi halkı, İsraillilerin geçmişte olduğu gibi bölgeyi halkı olmaksızın istediklerinden haklı olarak kuşkulandığı için anlaşılabilir şekilde ikincisini tercih ediyor. İsrail, Vadi’ye çok yakın ve yoğunluklu olarak Filistinlilerden müteşekkil bir bölgede Ayrım Duvarı’nı yükseltmeye başlamasından bu yana, halihazırda 200.000 kişiyi yerinden çıkartmış durumda.

Eylül 1948’de savaş başladığında, Vadi Âre’yi oluşturan on beş köyün her biri, Batı Şeria’nın kuzeyini korumaları için Arap Birliği’nin bölgeye sevk ettiği yakındaki birliğin Iraklı subaylarından yardım alarak, saldırganları püskürtmede bir direnç ve cesaret sergiledi. Bu Iraklılar Filistin’in, köylerinin kurtarılmasında savaşmış ve başarılı olmuş pek az komşusu arasındaydı. Yüzbaşı Ebu Rauf Abdurrâzık de Taytabâ ve Kalansive köylerini savunmaya yardım etmiş bu Iraklı subaylardan biriydi. Bütün diğer Iraklı askerler Sonbahar Operasyonu’ndan birkaç hafta önce, geri çekilme emri aldıklarında geride kalmaya cesurca karar vermişti. Irak ordusundan Binbaşı Abdulkерim ve Yüzbaşı Ferhan, Zeytâ ve Ca’taki kuvvetli direnişin başını çekti, Astsubay Halid Ebu Hamud da Attîl’deki direnişi idare etti. Yüzbaşı Necib ve Muhammed Suleyman Bâkatu’l-Ğarbiye’de, Halil Bek Âre köyünde, Memduh Mîara Arare’de aynı şeyi yaptılar. Nöbeti üstlenen ve başı çeken Iraklı subayların listesi etkileyici uzunluktadır.

Eylül ayı, aynı zamanda bir kez daha Kuneytire kasabası da dahil olmak üzere Golan Tepeleri’nin ele geçirilmesi çabası içinde, başlangıç günü 14 Eylül olarak seçilen Snir Operasyonu hazırlıklarına tanıklık etti. İlk aşama 26’sına ertelendi ve sonunda, BM haritasına göre Yahudi devleti içerisinde kalan, bir Suriye kalesini de içeren “Bereşit” (Tekvin) kod adlı bir mini operasyona çevrildi (Karakol 223). Suriye savunma güçleri İsrail saldırılarını birbiri ardına püskürttü. Hazırlıklarının bir parçası olarak İsrailliler, Suriye ordusundaki Çerkes ve Dürzi askerlerle, kendilerini işbirliğine ikna etmek için irtibat kurmayı denedi. İsrail’in Suriye hattındaki askeri eylemliliği, 1949 baharında da

sürdü ve kapsamında sadece karakolları değil, köyleri de işgal etme emirleri vardı. Sonradan, 1 Nisan 1949 tarihinde bu emirler, güçlerin sadece askeri karakollara saldırılarla sınırlanması yönünde revize edildi.³³

Eylül ayında etnik temizlik operasyonu, İsrail birliklerinin bir ay sonra Yukarı Celil 'de ve Filistin'in güneyinde gerçekleşecek olan son büyük operasyon öncesinde Filistin ceplerini temizledikleri Orta Celil'de devam etti. Yerel gönüllüler ve Arap Kurtuluş Ordusu, kimi köylerde sert bir direniş ortaya koydu, bunlardan en bilineni Aylabun'dur. İsrail güçlerince verilen bir rapor sonuçsuz saldırılarını resmediyor: "Güçlerimiz bu gece Aylabun'a saldırdı. Düşmanın direnişini kırdıktan sonra köyü terk edilmiş halde bulduk; hasar verdikten ve bir sürüsünü öldürdükten sonra, güçlerimiz bir yandan sürekli olarak düşmanla karşılıklı çatışma halindeyken geri çekildi."³⁴ Bir başka deyişle, Aylabun henüz ele geçirilmemiş olsa da sakinlerinden arındırılmıştı. Terşîha köyünüyse, halkın büyük çoğunluğu hâlâ köydeyken çoğunlukla Hristiyan Filistinliler savundu. Geriye dönüp bakınca, onları yerlerinden edilmekten kurtaranın, orada kalma kararları olduğu görülüyor, ancak eğer çoğu Müslüman olsaydı, akıbetleri çok farklı olabilirdi. Terşîha, Ekim ayında nihayet işgal edildi ancak boşaltılmadı. Eğer Eylül ayında ele geçirilseydi, bu sonuç da farklı olabilirdi, çünkü 19 Eylül 1948'de Alef Ayn Operasyonu talimatlarında "Terşîha kuzeye doğru tahliye edilmelidir" deniyordu.³⁵

Ancak böylesi gurur anlar nadirdi ve kesinlikle Yukarı Celil'in batı kısmında, el-Halil bölgesinin güney kısımlarında, Bîrüsseba'da ve güney kıyı hattı boyunca en son insansızlaştırılan gruptaki köylere ihsan edilmemişti.

³³ a.g.e.

³⁴ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 549/715, Dosya 9.

³⁵ a.g.e. 51/957, Dosya 42, Alef Ayn Operasyonu, 19 Haziran 1948.

Bölüm 8

İşi Tamamlamak: Ekim 1948-Ocak 1949

1,5 milyondan fazla etnik Arnavut –Kosova özerk bölgesi nüfusunun en azından %90'ı– zor yoluyla evlerinden kovulmuştu. En azından 1 milyon kişi bölgeyi terk etti, yarım milyon kişinin de ülke içinde yerinden edilmiş olduğu görülüyor. Bu, Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana görülmemiş ölçekte bir askeri harekâttır.

Kosova üzerine Dışişleri Bakanlığı Raporu, 1999

1948'de İsrail devletine dönüşen bölgelerde yaşayan Filistinlilerin %85'i mülteci durumuna düştü.

2003 yılı başında 7 milyondan fazla Filistinli mülteci ve yerinden edilmiş kişi olduğu tahmin edilmektedir.

Badil Kaynak Merkezi: Olgular ve sayılar.

Ekim ayı, İsrail temizlik güçleri için oldukça sinir bozucu bir şekilde başladı. Celil, özellikle yukarı kısımları, halen el-Kavukci'nin Arap Kurtuluş Ordusu birlikleri tarafından takviye edilen Filistinli gönüllüler tarafından kontrol

ediliyordu. Silahlı Yahudi güçlerine karşı, daha çok konvoylara ve askerlere yönelik keskin nişancı ateşi biçiminde olmak üzere bir mini gerilla savaşı vermeyi denedikleri –hepsi de BM tarafından belirlenen Arap devletinin parçası olan– el-Celil'in kuzeyindeki çok sayıda köyde Arap Kurtuluş Ordusu birlikleri hâlâ görülebiliyordu. Ancak onlarınki, çoğunlukla boşu boşuna, etkisiz bir direniş türüydü. Ekim ayı, el-Celil'in yükseklerindeki Manara adlı bir Yahudi yerleşimini bombalayan Lübnanlı düzenli birliklerin, Arap dayanışmasına son bir sonuçsuz jestle kendi ateş güçlerini katma girişimine de tanık oldu. Aşağı Celil'in güneyinde, Aylabun'da Arap gönüllülerin elinde yalnızca tek bir top kalmıştı. Bu onların an meselesi olan tümünden çöküşlerini sembolize ediyordu.

Hâlâ devam eden hangi direniş kaldıysa, o da ayın ortasında, Hiram Operasyonu'nun şiddetli saldırısı sırasında temizlendi. Hiram, adı Kitab-ı Mukaddes'te geçen Sur kralıydı; Sur da bu hırslı ve yayılmacı projenin –İsrail'in Yukarı Celil'i ve Güney Lübnan'ı alması– hedeflerinden biriydi. Yahudi güçleri bu iki yeri şiddetli top ve hava saldırılarıyla iki hafta gibi bir sürede ele geçirdi.

HİRAM OPERASYONU

Bu iki hafta, Vadi Âre'yi kurtarmak için verilen kahramanca mücadeleyle birlikte, bugün Filistinlilerin direniş tarihinin Nekbe sırasındaki en etkileyici bölümleri arasında yer almaktadır. İsrail hava kuvvetleri, yerinden etmeden muaf tutulacaklarına dair herhangi bir söz vermeksizin, köylüleri teslim olmaya çağırın 10.000 kadar bildiri bıraktı. Köylerden hiçbirini teslim olmadı ve hemen hemen bütün olarak İsrail güçlerine karşı koymak için öne çıktılar.

Böylece kısa bir süreliğine, etnik temizlik başladığından beri ilk defa Filistin köyleri, çok üstün İsrail askeri gücüne cesur bir başkaldırı içerisinde, etraflarını kuşatan İsrail birliklerine karşı durarak kendilerini birer kaleye dönüştürdüler. Yöre gençleriyle Arap Kurtuluş Ordusu'ndan artakalanların bir karması, saldırganlara yenik düşünceye dek ellerinde hangi tapon silahlar varsa onlarla direnerek bir iki hafta tutundu. Onlar gibi cesur elli adam da Rameys'i savundu; başkaları da –aslında çoğu yöre halkından değil bir kez daha yerlerinden edilmemeye yemin vermiş Saffûriyye mültecileri olmakla birlikte– Deyru'l-Kasîde bulunabilirdi. Arap Kurtuluş Ordusu'ndan Ebu Hamud adında bir adamın komutasındaydılar. Kefr Menda'yı savunmuş olan Ebu İbrahim gibi birkaç subayın adını ne yazık ki, ancak İsrail istihbarat dosyalarında ve sözlü tarihte bulabiliyoruz, oysa tıpkı Vadi Âre Harekâtı'nda bahsi

geçen Iraklı subaylar gibi, hepsinin adı Filistin'in ve dünyanın, ellerinden gelen her şeyi yaparak etnik temizliğin yaşanmasını önlemeye çalışan kahramanlar kitabına yazılmalı. İsrail ve genel anlamıyla Batı, bu kişilerden anonim ve toplu olarak Arap isyancılar ya da teröristler diye bahsediyor –tıpkı 1980'lere kadar FKÖ içerisinde savaşmış Filistinlilerden ve Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde 1987 ve 2000'de İsrail işgaline karşı gerçekleşmiş iki ayaklanmanın başını çeken diğerlerinden bahsettikleri gibi. Yanılsamaya kapılmıyorum, sömürgeleştirilmiş, yerinden edilmiş ve toprakları işgal edilmiş bir halkı şeytanlaştıran ve onları sömürgeleştiren, yerinden eden ve topraklarını işgal edenleri yücelten bir gerçekliği tersine çevirmek için, bu kitaptan çok daha fazlası gerekecek.

Bu bir avuç –tabiri caizse– savaşçı, ağır hava bombardımanları ve şiddetli kara saldırıları altında kaçınılmaz olarak yenildi. İlk olarak Arap Kurtuluş Ordusu gönüllüleri geri çekildi, sonrasında ise köylüler, çoğu zaman BM arabuluculuğu yoluyla teslim olmaya karar verdi. Ancak Nekbe'nin bu aşamasının ayırt edici özelliği, o tarihte Filistin'de on ayını geçirmiş olan gönüllülerin, ancak köyleri savunmak için umutsuzca, birçok kez de ana karargâhlarından gelen çekilme emirlerine itaatsizlik ederek savaştıktan sonra geri çekilmiş olmasıydı: Ekim ayının o günlerinde, böyle dört yüz gönüllü, hayatını kaybetti.

İsrail hava bombardımanı çok şiddetliydi ve Filistin köylerinde kayda değer miktarda “tali hasara” sebep oldu. Kimi köyler, ağır bombardımandan diğerlerine göre daha çok zarar gördü: Rame, Suhmâta, Malikiyye ve Kefr Birim. Yalnızca Rame dokunulmadan kaldı; diğer üçü işgal ve imha edildi.

Yukarı Celil'deki köylerin çoğu, Ekim ayının sonunda tek bir gün içinde ele geçirildi: Deyr Hanna, Aylabun, Arrâbe, İkrit, Ferradiye, Meelya, Hırbet İrribin, Kefr İnân, Terbiha, Terşîha, Mîrûn, Safsâf, Saasa, Cîş, Fassûta ve Kaddîta. Bu liste uzun ve on köyü daha içeriyor. Kimi köylüler tahliye edildi, kimilerininse kalmalarına izin verildi.

O günlere ilişkin temel soru, bundan böyle neden köylerin yerinden edildiği değil, neden bazılarının, neredeyse her zaman açıkça yerel bir komutanın verdiği kararın bir sonucu olarak yerinde kalmasına izin verildiğidir. Neden Cîş yerinde kaldı da, yakındaki Kaddîta ve Mîrûn zorla yerinden edildi? Ya da yanı başındaki Safsâf toptan yıkılırken Rame'ye neden dokunulmadı? Bunu söylemek zor, aşağıdaki açıklamaların büyük bölümü de spekülasyona dayanıyor.

Akka ile Safed arasındaki oldukça işlek yol üzerinde bulunan Rame köyü,

diğer köylerden çok sayıda mülteci almış olması sebebiyle zaten aşırı kalabalıktı. Köyün büyüklüğü, ancak daha büyük olasılıkla köydeki büyük Dürzi topluluğu, muhtemelen bu köyün nüfusunun yerinden edilmemesine ilişkin yerel kararı belirleyen iki etkeni. Ancak kalmasına izin verilen köylerde dahi çok sayıda, kimi zaman yüzlerce köy sakini esir kamplarında hapsediliyor ya da Lübnan'a sürülüyordu. Aslında İbranice bir isim olan *tihur*, “temizlik”, Ekim ayında yeni anlamlar kazandı. Önceden olduğu gibi hâlâ bir köyün tümünden yerinden edilmesi ve imhasını tanımlıyordu ancak şimdi seçici arama ve yerinden etme operasyonları gibi başka etkinlikleri de karşılıyordu.

İsrail'in böl ve yönet politikası, yalnızca dokunulmazlık değil aynı zamanda işbirliklerinin ödülü olarak silah sözü de vermiş olduğu Dürziler üzerinde etkili olduğunu gösterirken, Hristiyan topluluklar daha az “işbirlikçiydi”. İsrail askerleri, ilk olarak onları da Müslümanlarla beraber sürdürdükçe ancak sonrasında onları orta kıyı bölgesindeki geçici konaklama kamplarına nakletmeye başladılar. Ekim ayında Müslümanlar bu kamplarda nadiren uzun kalıyor, daha çok –İsrail ordusunun diliyle– Lübnan'a “taşınıyordu”. Ancak şimdi Hristiyanlara yeni bir anlaşma teklif edilmişti. Yahudi devletine bağlılık yemini karşılığında kısa bir süreliğine köylerine geri dönmelerine izin verildi. Takdire şayan bir şekilde çoğu Hristiyan, böylesi bir seçme sürecinde gönüllü olarak yer almayı reddetti. Bunun bir sonucu olarak ordu, kısa zaman içerisinde Hristiyanlara, Dürzi nüfusun olmadığı Müslüman köylere yaptığı muamelenin aynısını yaptı.

Sürülmeyi, hapsedilmeyi ya da öldürülmeyi beklemek yerine pek çok köylü tek kelimeyle kaçtı. İşgalden önce gerçekleşen ağır bombardımanlar, sayısı durumdan duruma değişen, pek çok köylünün kaçışına zemin hazırladı. Ancak çoğu örnekte halkın büyük kısmı, zor yoluyla kovulana kadar cesaretle yerlerinde kaldı. Ayrıca, Ekim ayının son günlerinde İsrail birliklerinin “temizlik” enerjisinin zayıflamaya başladığı görülmüyordu, çünkü büyük nüfusa sahip köylerin kalmasına izin verildi. Bu, Terşihâ, Deyr Hanna ve Aylabun'un bugün hâlâ yerinde olmasının nedenini açıklamaya yardımcı olabilir.

Daha doğrusu, Aylabun halkının yarısı bugün hâlâ bizimle: Asıl nüfusun diğer yarısı Lübnan'daki mülteci kamplarında yaşıyor. Köye yeniden yerleşmesine izin verilenler, korkunç deneyimlerden geçti. İşgal sırasında köylüler, Aylabun'un iki kilisesine sığınmıştı. Korku içerisindeki topluluk, operasyonun İsraili komutanının uzun “konuşma”sını dinlemeye zorlandıkları için kiliselerin girişlerine çökerek, küçük kilise binalarını doldurmuştu. Sadist ve

yanardöner bir kişi olan komutan, kuşatılmış köylülere, iki Yahudinin cesetlerinin uzuvlarının kesilmesi sebebiyle onları suçladığını söyledi ve hemen çok sayıdaki genç erkeği dehşet içerisindeki topluluğun önüne kurşun yağmuruna tutarak intikam aldı. Sonrasında ise, savaş esirleri olarak alınıp götürülen on ile elli yaş arasındaki erkeklerden başka, halkın kalanı zorla tahliye edildi.¹

İlk olarak, köydeki herkes yerinden edilmişti ve uzun bir sıra halinde, Lübnan sınırına doğru, çok sayıda köylünün yolda öldüğü yürüyüşe başlamışlardı. Sonra İsraili komutan fikrini değiştirdi ve sürgünlerin yarısını oluşturan Hristiyanlara, el-Celil'in kayalık dağlarından, aynı acılı ve sarp rota üzerinden, geri dönmelerini emretti. Böylece yedi yüz elli kişinin köylerine geri dönmelerine izin verildi.

Neden kimi köylerin yerinde kalmasına izin verildiği sorusu kafa karıştırıcıdır ancak İsrail güçlerinin neden bazı köylere özellikle vahşi bir muamele uygulayıp bazılarına uygulamadığını anlamak da bir o kadar zordur. Örneğin, Ekim ayının son günlerinde fethedilen köyler arasından Saasa ve Safsâf, diğer köylerin dışında tutulduğu öyle bir barbarlığa neden maruz kaldı?

Operasyon Sırasındaki Savaş Suçları

Daha önce bahsedildiği gibi, Şubat 1948'de Yahudi askerleri, Saasa köyünde, aralarında beş çocuğun da olduğu on beş köylünün öldürülmesiyle sonuçlanan bir katliam gerçekleştirmişti. Saasa, Filistin'deki en yüksek dağ tepesi olan Mîrûn (Cebelu'l-Cermak, bugün Meron) Dağı'na giden anayol üzerindedir. İşgal edildikten sonra, Yedinci Tugay'ın askerleri zıvanadan çıkarak, evlerdeki ve sokaklardaki insanlara rastgele ateş açmaya başladı. Öldürülen on beş köylünün yanı sıra, arkalarında çok sayıda yaralı bıraktılar. Sonrasında askerler, köyün kalıntıları üzerine inşa edilen Sasa Kibutsu üyelerinin, asıl sahipleri zorla tahliye edildikten sonra kendilerine aldığı birkaç ev hariç bütün evleri yıktı. 1948'de Saasa'da yaşananların günü gününe tarihi, arşiv materyallerinden kolay kolay yeniden inşa edilemez ancak tanıklıklarını gelecek kuşaklar için korumaya kararlı, oldukça etkin bir hayatta kalanlar topluluğu var. Mültecilerin çoğu Lübnan'da, Trablus yakınında bir mülteci kampı olan Nehru'l-Barid'de yaşıyor; kimileri Sur yakınındaki Reşidiyye'de; diğerleriyse, çoğunlukla tek bir aşiretten olmak üzere, Gazzâviyye'de. Daha küçük bir topluluk da Güney Lübnan'daki

¹ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 305–6.

Ayn Hilve mülteci kampında kalıyor; hayatta kalanlardan şimdi el-Celil'deki Ciş köyünde yaşayan birkaçıyla da tanıştım.² Köylerinin işgalini sarmalayan korkunç olaylar bir kez daha düşünmek onlara zor geliyor. Saasâda olayların nasıl geliştiğini yeniden kurmak için, önce daha çok bilgi toplamak gerekiyorsa da anlattıkları hikâye, tıpkı Tantura'da hayatta kalanlar örnekolyındaki gibi, İsrail askerlerinin köyde bir katliam gerçekleştirmiş olduğuna işaret ediyor.

Safsâf hakkında daha çok şey biliyoruz. Muhammed Abdullah Edgaim, Nekbe'den on beş yıl önce doğmuştu. Yedinci sınıfa kadar köydeki ilkokula gitmiş ve şehir Mayıs ayında Yahudilerin eline geçtiğinde, Safed lisesindeki ilk yılını tamamlamıştı. Yahudi ve Dürzilerden oluşan karma bir birlik 29 Ekim 1948'de köyüne girdiğinde okula artık devam edemediği için evdeydi.

Askerlerin gelmesinden önce, el-Celil'in en tanınan şarkıcılarından Muhammed Mahmud Nasir Zagmut'un da aralarında olduğu çok sayıda insanın hayatına mal olan ağır bir bombardıman düzenlenmişti. Şarkıcı, köyün batısındaki bağlarda çalışan bir köylü grubuna bomba isabet edince ölmüştü. Bu genç çocuk, şarkıcının ailesinin cesedi köye taşımaya çalıştığına tanık olmuştu; ancak yoğun bombardıman sebebiyle bu girişimlerini yarıda bırakmışlardı.

Safsâf'ı savunanların her biri, bu arada Arap Kurtuluş Ordusu gönüllüleri de, nedense doğudan gelecek bir Yahudi saldırısı bekliyordu ancak saldırı batıdan geldi ve köy kısa zaman içerisinde istila edildi. Ertesi sabah insanlara, köy meydanında toplanmaları emri verildi. Şimdi sıra "şüphelilerin" tespiti için malum işlemdeydi, bu sefer Dürzi askerler de işin içindeydi ve teslim alınan nüfustan çok sayıda kişi seçildi. Talihsiz erkeklerden yetmiş çekilip alındı, gözleri kapatıldı ve uzak bir noktaya götürülerek yargısız infaz edildiler. İsrail arşiv belgeleri bu vakayı doğrulamaktadır.³ Sonrasında, geri kalan köylülere gitmeleri emri verildi. En ufak kişisel eşyalarını dahi toplayamadan, bir yandan İsrail askerleri kafalarının üzerinden ateş ederken yakındaki Lübnan sınırına doğru sürüldüler.

İsrail askeri arşivlerinden farklı olarak, sözlü anlatımlar, daha da büyük zulümlerden bahsediyor. Birçoğu başka olaylara ilişkin başka kaynaklarda verilen

² Mültecilerin bugünkü konumları ve asıl köylerine dair detaylı bilgi, Salman Abu Sitta'nın *Atlas of Palestine 1948*'inde bulunabilir.

³ Nazzal, *The Palestinian Exodus*, s. 95–6 ve Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 230–1 ve Khalidi (der.), *All That Remains*, s. 497.

benzer bilgilerle desteklenen bu görgü tanıklıklarından kuşku duymak için pek az sebep var. Hayatta kalanlar, dört kadın ve bir kızın diğer köylüler önünde nasıl tecavüze uğradığını ve hamile bir kadının nasıl süngülendiğini hatırlıyor.⁴

Tantura’da olduğu gibi, ölüleri toplamak ve gömmek üzere az sayıda insan geride bırakıldı –birkaç yaşlı adam ve beş çocuk. Safsâf Arapçada “salkımsöğüt” anlamına geliyor. Bu zulümlere dair temel kaynağımız olan Muhammed Abdullah Edgaim yaşlı bir adam, bugün halen Ayn Hilve mülteci kampında yaşıyor. Küçük barakası, oraya ilk olarak altmış sene önce geldiğinde diktiği salkımsöğütlerle çevrili. Safsâf’tan geriye kalanlar bundan ibaret.

Buleyde, Hiram Operasyonu’nda ele geçirilen son köydü. Halkı, evlerini korumakta sarsılmaz bir kararlılık sergilediği için sona bırakılmıştı. Lübnan sınırına çok yakındı ve Lübnanlı askerler telleri geçerek köylülerle beraber savaşmıştı –el-Celil’in savunulmasına yapılan muhtemelen tek önemli Lübnan katkısı. Köy, on gün boyunca yinelenen saldırı ve baskınlara karşı koydu. En sonunda durumlarının umutsuzluğunun farkına varan nüfus, İsrail askerleri daha köye girmeden kaçtı: Safsâf halkının deneyimlemiş olduğu dehşeti yaşamak istememişlerdi.

31 Ekim’e gelindiğinde, bir zamanlar neredeyse Filistinlilerden başkasının olmadığı el-Celil, İsrail ordusu tarafından bütünüyle işgal edilmişti.

Paspaslama Operasyonları

Kasım ve Aralık’ta el-Celil’de kimi temizlik faaliyetleri devam etti ancak bu faaliyetler İsraililerin “paspaslama operasyonları” dedikleri şekle büründü. Bunlar, esas olarak başlangıçta hedef alınmamış köyleri temizlemek üzere “sonradan akla gelmiş” operasyonlardı. İsrail’in siyasi elitleri el-Celil’in tereddüde yer bırakmayan “Arap” karakterinin kökünü kazımak istedikleri için bu köyler, tahliye edilecek köyler listesine eklenmişti. Ancak bugün el-Celil, İsrail’in bütün “Yahudileştirme” çabalarına –1940’larda doğrudan yerinden etmelerle başlayarak, 1960’larda askeri işgale, 1970’lerde toprağa büyük çapta el konulmasına ve 1980’lerde Yahudileştirmeye yönelik büyük resmi yerleşim çabasına– karşın, Filistin’de doğal güzelliğini, Ortadoğu tadını ve Filistinli kültürünü hâlâ koruyan

⁴ Sözlü tarih delili Mohammed Abdullah Edgaim tarafından 25 Nisan 2001’de www.palestineremembered.com adresinde paylaşılmıştır, arşiv deliliyse ha-Şomer ha-Tsair Arşivleri, Aaron Kohen özel belgeleri, 11 Kasım 1948 tarihli notta bulunabilir.

tek bölgedir. Nüfusun yarısı Filistinli olduğundan, “demografik denge” yirmi birinci yüzyılın başında dahi pek çok İsraili Yahudinin burayı “kendi” bölgeleri olarak düşünmelerine engel olmaktadır.

1948 kışına geri dönecek olursak, İsrail’in bu “dengeyi” kendi lehine değiştirme girişimleri arasında Akka yakınlarındaki 200 sakini bulunan Arabü’s-Semniyye gibi başka küçük köylerin ve 2.500 nüfuslu büyük Deyru’l-Kasi köyünün yerinden edilmesi vardı.⁵ Bunlara ek olarak üç köyün, İkrit, Kefr Birim ve Ğabisiiyye’nin Ekim 1948’de başlayıp bugün daha sona ermemiş eşsiz hikâyeleri var. İkrit’in hikâyesi, diğer iki köye de ne olduğunu büyük ölçüde yansıtır.

Dağların yükseklerinde, sahilten yaklaşık olarak otuz kilometre doğuda bulunan köy, Lübnan sınırına yakındı. Bir İsrail taburu bu köyü 31 Ekim 1948’de işgal etti. Halk savaşımadan teslim oldu –İkrit bir Maruni topluluğuydu ve yeni İsrail devletinde hoş karşılanmayı bekliyorlardı. Taburun komutanı, kalmalarının tehlikeli olduğunu öne sürerek insanlara gitmeleri emrini verdi ancak iki hafta içinde, askeri operasyonlar sona erdikten sonra geri dönebileceklerini vaat etti. 6 Kasım günü İkrit halkı evlerinden tahliye edildi ve ordu kamyonlarıyla Rame’ye nakledildiler. Yerel rahibin de aralarında olduğu elli kişinin evlere ve mülklere göz kulak olmak üzere geride kalmasına izin verildi ancak altı ay sonra İsrail ordusu geri geldi ve onları da sürdü.⁶

Bu, temizlik metodolojisinin nasıl çeşitlilik gösterdiğinin bir başka örneği. İkrit ve komşu köy Kefr Birim vakaları, uzun ve sürüncemeli bir süreç içerisinde yerli halkın İsrail mahkemeleri yoluyla tazminat alma çabası gösterdiği, halkça duyulmuş birkaç olaydan biridir. Hristiyan olan köylülerin ülkede kalmalarına izin verildi ancak köylerinde kalmalarına izin verilmedi. Bununla birlikte köylüler taviz vermedi ve evlerine geri dönme hakkı için ordunun sözünü tutmasını talep ederek uzun bir hukuk mücadelesine girişti. Neredeyse altmış yıl geçtikten sonra, kendilerinden çalınan hayatlarını geri alma mücadeleleri sonlanmış değil.

26 Eylül 1949 günü Savunma Bakanı, daha önce işgalci komutanın söz verdiği geri dönüşe engel olmak için, İkrit’te (İngiliz Mandası’ndan kalan) Olağanüstü Hal düzenlemelerinin yürürlükte olduğunu ilan etti. Hemen hemen bir buçuk yıl sonra, 28 Mayıs 1951’de İkrit halkı davasını İsrail Yüksek

⁵ Selim ve Şehade Şrayde ile görüşen Edgaim’in tanıklığında geçiyor.

⁶ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 194–5.

Mahkemesi'ne götürmeye karar verdi; 31 Temmuz'da da Yüksek Mahkeme, tahliye yasaya aykırı ilan etti ve orduya İkrit halkının kendi köylerin yeniden yerleşmesine izin vermesini emretti. Yüksek Mahkeme kararının etrafından dolaşmak için ordunun 1948 Savaşı sırasında resmi bir tahliye emri vermiş olduğunu göstermesi gerekiyordu; böylece İkrit, tıpkı tahliye edilmelerine İsrail mahkemelerinin geçmişe dönük kararlarla onay verdiği diğer 530 Filistinli köyü gibi, boşaltılmış köylerden sadece biri daha olacaktı. İsrail Savunma Kuvvetleri herhangi bir tereddüt ya da vicdan sıkıntısına düşmeksizin böyle bir resmi emri sonradan üretti. 1951 Eylül'ünde, artık Rame köyünde yaşayan mülteciler olan İkrit'in eski sakinleri, "usule uygun olarak" tahliye edilmelerine yönelik 6 Kasım 1948 tarihli gösterilen ancak neredeyse üç yıl sonra gönderilmiş olan resmi askeri emri aldıklarında şaşkına döndüler.

Meseleyi temelli çözmek için İsrail ordusu 1951 Noel arifesinde arkada yalnızca kiliseyi ve mezarlığı bırakarak İkrit'teki bütün evleri yıktı. Aynı yıl, geri dönüşü mani olmak için aralarında Kaddîta, Deyr Hanna, Kefr Birim ve Ğâbisîyye'nin de olduğu yakındaki köylere de benzer bir yıkım uygulandı.⁷ Kefr Birim ve Ğâbisîyye sakinleri de İsrail mahkemelerinden kesin bir hüküm çıkarmayı başarmıştı. İkrit'te ordu da köylerini yıkarak "misilleme" yapmıştı. Alay edercesine sundukları mazeret, bölgede köyü her nasılsa enkaza dönüştüren –ve yaşanmaz halde bırakan– bir hava bombardımanını da içeren bir askeri tatbikat yaptıklarıydı.

Yıkım, İsrail'in gözünden, İsrail'in el-Celil'in "Araplaşmasına" karşı verdiği süregiden savaşın bir parçasıydı. 1976'da İçişleri Bakanlığı'ndaki en üst düzey yetkili Yisrael Koenig el-Celil'deki Filistinlileri "devletin vücudundaki kanser" olarak niteledi ve İsrail Genelkurmay Başkanı Rafael Eytan onlardan açıkça "hamam böcekleri" olarak bahsetti. Yoğunlaştırılmış "Yahudileştirme" süreci el-Celil'i "Yahudi" yapmakta şu ana kadar başarılı olamadı ancak bugün siyasetçiler kadar akademisyenlerin de aralarında bulunduğu çok sayıda İsrailli yaşanmış olan etnik temizliği kabul edip savunduğuna ve bunu gelecekteki politika yapıcılara tavsiye ettiğine göre yeni tahliyeler, Filistin'in bu bölgesindeki Filistinlilerin hâlâ üzerinde dolaşan bir tehdittir.

"Paspaslama" operasyonları aslında Nisan 1949'a kadar devam etti ve kimi zaman yeni yeni katliamlar ile sonuçlandı. Bedevi el-Mavasi aşiretinin yaşa-

⁷ İkrit'in, olaylarla ilgili kısa ve öz bir rapor da bulunan bir resmi web sitesi vardır: www.iqrit.org

dığı Hirbetu'l-Veareti's-Sevda köyünde böyle oldu. Doğu Celil'in bu küçük köyü, Hiram Operasyonu sırasında gerçekleştirilen, yinelenen saldırılara karşı direnmiş ve o zamandan bu yanakendi haline bırakılmıştı. Saldırılarından birinin ardından kimi köylüler ölü İsrail askerlerinin kafalarını koparmıştı. Kasım 1948'de, genel savaş durumu nihayet sona erdikten sonra, arkasından intikam geldi. Suçu işleyen 103. Tabur'un komutanının raporu olayı bütün detaylarıyla ortaya koyuyor. Askerler bütün evleri ateşe verirken, köyün erkekleri bir yere toplanmıştı. On dört kişi orada infaz edilmiş ve kalanlar esir kamplarına götürülmüştü.⁸

İSRAİLİN GERİ DÖNÜŞ KARŞITI POLİTİKASI

1948 etnik temizlik operasyonunun sonuna doğru, başlıca faaliyetler şimdi iki düzeyde İsrail'in geri dönüş karşıtı politikasını uygulamaya odaklanıyordu. İlki, ulusal düzeydi; İsrail hükümetinin tüm tahliye edilmiş köylerin yıkılıp yeni Yahudi yerleşimlerine ya da "doğal" ormanlara dönüştürülmesine yönelik kararıyla 1948 Ağustos'unda ortaya koyulmuştu. İkinci düzeyse diplomatikti; mültecilerin geri dönmesine izin verilmesi için İsrail üstünde artan uluslararası baskıların önüne geçmek üzere hararetli çabalar gösteriliyordu. Bu ikisi sıkı sıkıya birbirine bağlıydı: Yıkım temposu özel bir amaçla, mültecilerin evlerine dönüşü konusundaki herhangi bir tartışma, orada artık ev kalmamış olacağına göre hükmünü kaybet sin diye kasıtlı olarak artırılıyordu.

Mültecilerin geri dönmesine olanak sağlamak için gösterilen başlıca uluslararası gayretin başını BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu (PCC) çekiyordu. Bu, biri Fransa'dan, biri Türkiye'den, biri de Birleşik Devletler'den olmak üzere yalnızca üç üyesi olan küçük bir komiteydi. PCC, suikasta uğramış BM arabulucusu Kont Folke Bernadotte'un talep etmiş olduğu gibi, mültecilerin koşulsuz olarak evlerine geri dönmeleri çağrısında bulundu. Tavırlarını, üye devletlerin çoğunun ezici bir çoğunlukla desteklediği, 11 Aralık 1948'de kabul edilen Genel Kurul kararına dönüştürdüler. BM 194 Sayılı Kararı olarak anılan bu karar, mültecilere evlerine koşulsuz geri dönme ve/veya tazminat kabul etme seçeneklerini sunuyordu.

Üçüncü bir geri dönüş karşıtı girişim daha vardı ve bu da hem henüz temizlenmemiş köylerdeki hem de Filistin'in daha önceden karma nüfus-

⁸ Davud Bedr (der.), [el-Ğâbisiyye; Her Zaman Kalbimizde], ADRID, Mayıs 2002, Nâsıra (Arapça).

lu olup o aşamada artık “Arapsızlaştırılmış” kasabalarındaki Filistinlilerin demografik dağılımlarını kontrol etmekte. İsrail ordusu bu amaçla 12 Ocak 1949 günü yeni bir birlik oluşturdu: Azınlık Birliği. Bu birlik tek bir belirli işi yapmak –Filistinli köylülerin ve kasaba sakinlerinin asıl evlerine dönmelerine engel olmak– üzere askere alınmış Dürzilerden, Çerkeslerden ve Bedevilerden oluşuyordu. Bu amacı gerçekleştirmek uğruna uyguladıkları kimi yöntemler, Azınlık Birliği’nin 10 Numaralı Operasyon hakkında 25 Şubat 1949 tarihinde verdiği özet raporda görülebilir:

Arrâbe ve Deyr Hanna köylerinin aranması ve kimlik tespiti üzerine bir rapor. Deyr Hanna’da kimlik tespiti için toplanmış vatandaşların (*ezrahim*) kafalarının üzerinden ateş edildi. İçlerinden sekseni hapse atıldı. Operasyonda askeri polisin yerel vatandaşlara karşı “yakışsız” davranışları oldu.⁹

İleride göreceğimiz gibi, “yakışsız” davranış, genellikle her türden fiziksel ve zihinsel taciz anlamına geliyordu. Diğer raporlarda vakalar detaylıydı ancak burada belirsiz bir terminolojiyle üstünün örtüldüğünü görüyoruz.

Tutuklananlar Lübnan’a gönderildi; ne var ki İsrail’in 1949 baharına kadar işgale devam ettiği bölgeye sığınmışlarsa şimdi yeniden yerinden edilmeye karşı karşıyaydılar. Güney Lübnan’dan seçmeli tahliyeleri durdurma emri ancak 16 Ocak 1949’da geldi ve Azınlık Birliği etkinliklerini el-Celil’le ve önceden karma nüfuslu olan kasaba ve şehirlerle sınırlama talimatı aldı. Görev netti: Mültecilerin ister yaşamak ister kişisel eşyalarından bir bölümünü kurtarmak amacıyla köylerine ya da evlerine gizlice geri dönme girişimlerinin –ki sayısı az değildi– her türlüüne engel olmak. Bu “köstebekler”–İsrail ordusu onları böyle adlandırıyordu– pek çok durumda gizlice tarlalarını biçmeye ya da şimdi sahipsiz kalmış ağaçlarından meyve toplamaya çalışan çiftçilerdi. Düşman hattını geçmeye çalışan mülteciler, çoğu zaman İsrail ordu devriyeleri ellerinde öldüler. İsrail istihbarat raporlarının diliyle, “başarılı şekilde vuruldular”. 4 Aralık 1948 tarihli böylesi bir rapordan bir alıntı şunu kaydetmektedir: “Blahmiyya köyüne geri dönmeye ve eşyalarını almaya çalışan Filistinlilerin başarıyla vurulması.”¹⁰

“Başlıca sorun” bir istihbarat birliğinin şikâyetine göre şuydu: “Suriyeli-

⁹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 51/957, Dosya 1683, 103. Tabur, Bölük C.

¹⁰ a.g.e. 50/2433, Dosya 7.

ler [kendi taraflarından] mültecilere ateş ediyorlar, biz de mülteciler Ürdün Nehri'ni geçsin diye onlara ateş ediyoruz.”¹¹ Nehir üstünden Ürdün'e geçmeye çalışanlar, topraklarında büyümekte olan ve artık Ürdünlü nüfusun iki katı olmuş mülteci topluluğunun yükünü hissetmeye başlayan Haşimi Krallığı'na geri çevriliyordu. Aynı rapor Lübnanlıları, mültecilerin ülkelerine serbestçe geçmelerine “izin verdikleri” için methediyordu.

Ancak “köstebekler” ya da geri dönenler olarak tutuklama ve sınırışı operasyonlarına maruz kalmadıkları ya da üzerlerine ateş açılmadığı zaman da, köylerde kalmalarına izin verilen köylüler (Vadi Âre bölgesi henüz hariç tutularak, İsrail'in kendisi için belirlediği sınırlar içerisindeki 400 köyden ellisi) topraklarına ve yerlerine gözünü dikmiş Yahudi çiftçilerin, özellikle de kibutsniklerin açgözlülüğü sebebiyle hâlâ zorla tahliye ya da başka yerlere nakledilme tehlikesi altındaydı.

5 Kasım günü, Ürdün Vadisi bölgesinde, Kibuts Aşdot Yaakov'un yakınında küçük bir köy olan Dalhamiyya'nın –kibuts köyün ekilebilir arazisi boyunca genişleyebilsin diye– başına gelen buydu.¹² Daha da kötüsü, Hadera şehri yakınındaki Reml Zeytâ köyünün akıbetiydi. Bir kez, Nisan 1949'da Batı Şeria'ya doğru taşınmıştı; 1953'te, eski kibutsların genç neslinden oluşan yeni bir Yahudi yerleşimi Reml Zeytâ'nın yeni konumuna daha yakın bir yere taşınmaya karar verdiğinde ikinci kez taşındı. Buraya vardıktan sonra genç kibutsnikler yalnızca toprağı almakla tatmin olmadılar, aynı zamanda hükümetten Filistinlilerin evlerini, kendi görüş alanlarının dışına taşınmasını talep ettiler.¹³

Kibutsların taleplerinin kabalığı, sürgüncülerin dilindeki genel değişimle uyumluydu. Hiram Operasyonu için verilen harekât talimatları şöyleydi:

Tutuklular: Mültecileri (*plitim*) Lübnan ve Suriye sınırındaki noktalara nakledecek arabalar hazır olacaktır. Safed ve Hayfa'da esir kampları ve Akka'da bir konaklama kampı kurulacaktır; bütün Müslüman sakinlerin çıkartılması gereklidir.¹⁴

¹¹ a.g.e. 51/957, Dosya 28/4.

¹² a.g.e. 51/957, Dosya 20/4, 11 Kasım 1948.

¹³ Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 182.

¹⁴ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 51/957, Dosya 42, Hiram Uygulama Emirleri ve 49/715, Dosya 9.

Celil göklerinde devriye gezen BM gözlemcilerinin dikkatli gözleri altında, etnik temizliğin son aşaması Ekim 1948’de başladı ve 1949 yazına kadar devam etti. İster yerden ister gökten hiç kimse, her gün kuzeye doğru akıp giden erkek, kadın ve çocuk kabilelerini görememiş olamazdı. Bu insan katarlarında, üstü başı yırtık kadın ve çocuklar göze batacak şekilde ağır basıyordu: Genç erkekler yoktu –infaz edilmiş, tutuklanmış ya da kayıplardı. Bu ana dek yukarıdaki BM gözlemcileri ve sahadaki Yahudi görgü tanıkları önlerinden geçen insanların dramını kanıksamış olmalıydılar: Başka türlü gözleri önünde gerçekleşmekte olan bu büyük sürgün karşısındaki sessiz rızaları nasıl açıklanabilir?

BM gözlemcileri Ekim ayında kimi sonuçlar çıkarmamış değildi; Genel Sekreter’e –yayınlanmayacağı bir raporda– İsrail politikasının “Arapları, Filistin’deki köylerinden zor ya da tehdit yoluyla kovmak” olduğunu yazdılar.¹⁵ BM Güvenlik Konseyi’ndeki Arap devletleri Filistin raporunu, Güvenlik Konseyi’nin dikkatine sunmaya çalıştılar ancak çabaları sonuç vermedi. Yaklaşık otuz yıl boyunca, BM, mültecilere hiç kimsenin sorumlu tutulamayacağı ya da hesap vermeyeceği “insani bir sorun” teşkil ettikleri şeklinde atıfta bulunan İsrail’in BM temsilcisi Abba Eban’ın bulanık retoriğini eleştirisiz benimsedi. BM gözlemcileri süregiden ve 1948 yılı itibarıyla Filistin’deki her köy ve kasabaya ulaşmış olan yağmanın boyutuyla da şaşkına döndü. Bir yıl kadar önce Taksim Kararı’nı bu kadar ezici bir üstünlükle destekledikten sonra, BM etnik temizliği kınayan bir başka karar daha verebilirdi ancak bunu hiçbir zaman yapmadı. Üstelik daha kötüsü gelecekti.

OLUŞUM SÜRECİNDEKİ MİNİ İMPARATORLUK

İsrail bu son aşamada o kadar başarılıydı ki bir mini imparatorluk kurma rüyaları yeniden belirdi. İsrail güçleri bir kez daha Yahudi devletini Batı Şeria ve Güney Lübnan’a doğru genişletmek üzere teyakkuza geçirildi. Bu emirlerde farklı olan (o günlerde Şamire ya da Arap Üçgeni olarak geçen) Batı Şeria’nın daha açık bir şekilde anılmasıydı ki aslında bu İsrail’le Mavera-i Ürdün arasındaki örtük anlaşmanın şeffaf ve resmi biçimde ilk kez bozulmasıydı. Emir, bugünkü Batı Şeria’nın kuzey kısımlarında Cenin etrafındaki bölgelerin ele geçirilmeye çalışılması ve eğer bu başarılı olursa Nablus’a doğru devam edil-

¹⁵ United Nations Archives, 13/3.3.1 Kutu 11, Atrocities September–November.

mesiydi. Saldırı ertelenmiş olsa da ilerleyen aylarda Yüksek Komuta ordunun henüz işgal etmediği bölgelerle, özellikle Batı Şeria'yla ilgili takıntısını sürdürdü. İsrail'in Aralık 1948 ile Mart 1949 arasında, orada yürütmeyi planladığı çeşitli operasyonlara verilen isimler elimizde; en bilineni "Snir" Operasyonu; İsrail ve Ürdün sonunda karşılıklı silah bırakma anlaşması imzalayınca bunları bir kenara bırakmak zorunda kalındı.

Bu son operasyonlar Britanya'nın Ürdün ile kurduğu, en azından resmi olarak Majestelerinin hükümetini, Ürdün topraklarına yönelik bir İsrail işgaline güç yoluyla karşılık vermekle yükümlü kılan askeri ittifaktan kaynaklanan endişeler sebebiyle iptal edildi. İsrailli bakanların bilmediği, Britanya hükümetinin Batı Şeria'yı bu Anglo-Ürdün anlaşmasının koşulları altında değerlendirmediydi. İlginçtir, Ben-Gurion, bir noktada hükümetine böylesi bir operasyon için Fransızlardan onay almış olduğunu ama olası bir İngiliz misillemesinden endişeli olduğunu aktarıyor.¹⁶ Bildiğimiz üzere bu planlar, İsrail hükümetinin Cemal Abdunnâsir'in gerilimi tırmandırma politikasını bütün Batı Şeria'ya saldırı düzenlemek için kullandığı Haziran 1967'de yeniden etkinleştirildi.

Ben-Gurion, Güney Lübnan'ın işgal edilmesi ihtiyacını da içeren gelecek planlarına ilişkin tartışmayı, İsrail ordusunun "Tepe" adı verilen yeni ana karargâhına davet ettiği (hepsi Danışmanlık'ın eski üyeleri olan) beş kişiden oluşan bir komiteye taşıdı. Ekim'den Kasım'a kadar birkaç kez bir araya geldiler, bu Ben-Gurion'a eski günlerin komplolarını yâd ettirmiş olsa gerek. Ben-Gurion şimdi bu beş kişilik karar organına, Batı Şeria'nın gelecekte işgal edilmesi konusunda danıştı. Yol arkadaşları, Batı Şeria'nın işgaline karşı bir başka sav öne sürdüler. Katılımcılardan biri olan İsrail İçişleri Bakanı Yitshak Grünbaum'un sözleriyle, "Orada Filistin'in geri kalanına yapısını yapmak" –yani etnik temizlik– "imkânsız olacaktı". Grünbaum devam etti: "Eğer Nablus gibi yerleri alırsak, Yahudi dünyası bizden burayı tutmamızı talep edecek" [ve bu yüzden de yalnızca Nablus'a değil, Nabluslulara da sahip olacağız].¹⁷ Ben-Gurion ancak 1967'de, İsrail'in Haziran savaşıyla işgal ettiği bölgelerde 1948'deki yerinden etmeleri yeniden sahnelemenin zorluklarının farkına vardı. İronik bir şekilde, o zamanlar Genelkurmay Başkanı olan Yits-

¹⁶ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, Beşli Komite toplantısı, 11 Kasım 1948.

¹⁷ a.g.e.

hak Rabin'i böylesi büyük bir operasyondan sakınarak “sadece” 200.000 kişinin sürülmesiyle yetinmeye Ben-Gurion ikna etmiş olabilir. Sonuç olarak İsrail ordusunu Batı Şeriat'dan derhal çekmeyi tavsiye etti. O zamanlar hükümetin geri kalanı tarafından desteklenen Rabin, bunun yerine İsrail'in bu bölgeleri ilhak etmesinde diretti.

Güney Lübnan'ı ele geçirme planı, Lübnanlıların herhangi bir saldırı planları olmadığı, yalnızca savunma planları olduğu yönündeki istihbarat raporlarına dayanıyordu. Güney Lübnan'da işgal edilen on üç köy, İsraillileri, başa çıkabileceklerinden daha fazla sayıda, onların deyiimiyle “savaş esiriyile” –köylülerin ve düzenli askerlerin bir karması– baş başa bıraktı. Sonuç olarak infazlar burada da gerçekleşti. 31 Ekim 1948'de Yahudi güçleri Salihe köyünde 100'den fazla insanı öldürürken, yalnızca Hula köyünde seksenden fazla köylüyü infaz ettiler. Bir kişi, ilerde Yahudi Ajansı'nın Genel Müdürü olacak olan Şmuel Lahis, o zamanlar tek başına otuz beş kişiyi infaz ettiği için askeri mahkemeye çıkartıldı. Mayıs ve Temmuz ayları arasında etnik temizlik operasyonlarına katılmış olan Dov Yirmiya, operasyonların nereye doğru gittiğinin farkına varınca samimi olarak dehşete düşen az sayıda İsrail Savunma Kuvvetleri subayından biriydi. Tanık olduğu ya da duyduğu zulümlere, sesli bir şekilde karşı çıkmaya başladı. Lahis'i mahkemeye veren Yirmiya'ydı. Lahis yedi yıl hapis cezası aldı ancak İsrail'in başkanı tarafından neredeyse derhal affedilerek aklandı ve bilahare yüksek yönetim görevlerine getirildi¹⁸

İsrail 1978'de ve tekrar 1982'de Güney Lübnan'ı yeniden işgal ettiğinde, savaş esiri “sorunu” çözülmüştü: İsrail Savunma Kuvvetleri, Güney Lübnan Ordusu'nun yardımıyla elinde tutsak olanları sorguladığı ve sık sık onlara işkence ettiği bir hapishaneler ağı inşa etti. Hiyam hapishanesi İsrail zulmünün simgesi oldu.

1948'e geri dönecek olursak, işgalci bir ordunun repertuvarında kaçınılmaz olarak belirecek ve 1982-2001 işgalinde yeniden ortaya çıkacak bir model görülüyordu, bu da işgal altındaki nüfusa karşı istismarcı ve hor gören muameleydi. 14 Aralık 1948'de Lübnan'daki İsrail güçlerinin komutanı tarafından Yüksek Komuta'ya gönderilen bir şikâyet şunu belirtiyor: “Güney Lübnan'daki

¹⁸ *Ha-Olam ha-Ze*, 1 Mart 1978 ve olay yerindeki İsrail komutanı Dov Yirmiya'nın *Journal of Palestine Studies*, c. 7/4 (Yaz 1978), sayı 28, s. 143–5'te yayımlanan ifadesi. Yirmiya sayılardan bahsetmiyor ancak bu köylerin derneğinin Lübnan web sitesi ediyor; bkz. Issah Nakhleh, *The Encyclopedia of the Palestine Problem*, Bölüm 15.

askerler, köylülere kendileri için yemek bulmaları ve hazırlamalarını emreliyor.”¹⁹ İlerleyen yıllarda İsraililerin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki tavırları ışığında, bunun istismar ve aşağılama buzdağının yalnızca ucu olduğu söylenebilir. İsrail güçleri, Nisan 1949'da Güney Lübnan'dan geri çekildiler, ancak tıpkı 1978'de ve sonra da 1982'de olduğu gibi işgalleri oldukça büyük bir husumet yaratmış ve Filistin'deki 1948 etnik temizliğini Lübnan'ın güneyine genişletmiş olması dolayısıyla bir intikam hissiyatını kışkırtmıştı.

Şimdi el-Celil'in tümü Yahudilerin elindeydi. İsrail, Kızıl Haç'ın böyleli teftişlerini kısıtlamanın, BM'ye tam üye olma başvurusunun yolunu tıkayacağını bildiğinden, Kızıl Haç'ın bölgeye girmesine de arkada kalan ya da daha doğrusu kalmasına izin verilen insanların koşullarını denetlemesine de izin verdi. Kuşatmanın, bombardımanın ve yerinden etmenin etkisi her yerde görülebiliyordu. Kasım 1948'de örgütün temsilcileri bir tahribat manzarası aktardı: Ziyaret ettikleri her köyde, elinden iş gelen her erkek tutuklanmış, kadınlar ve çocuklar evlerini geleneksel olarak geçindirenlerden yoksun bırakılmış ve tam bir keşmekeş yaratılmıştı; ekinler hasat edilmemiş, tarlalarda çürümeye bırakılmıştı, kırsal bölgelerde hastalıklar ürkütücü bir hızla yayılıyordu. Kızıl Haç, sıtmanın temel sorun olduğunu bildirdi ancak çok sayıda tifo, raşitizm, difteri ve iskorbüt vakasına da rastlamıştı.²⁰

DOĞUNUN VE GÜNEYİN SON TEMİZLİĞİ

En son cephe, İsraililerin Kasım 1948'de ulaştıkları Güney Nakab'dı. Kalan Mısır güçlerini sürerek güney yönünde devam ettiler ve Mart 1949'da Kızıldeniz yakınındaki bir balıkçı köyüne, bugün Eylat şehri olan Ummü Reşrâş'a vardılar.

Büyük nüfuslu bölgelerdeki etnik temizlik operasyonlarında en iyi tugayların kullanıldığının bilincinde olan Yigal Allon, şimdi onları Nakab'ın işgaline yönlendirmek istiyordu: “Negev Tugayı'nın yerine Harel Tugayı'nı almam gerekiyor, Sekizinci Tugay'ı da bana vermenizi istiyorum. Düşman güçlü, iyi tahkim edilmiş ve iyi donatılmış; inatçı bir savaş sürdürecektir, fakat kazanabiliriz.”²¹

¹⁹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 50/121, Dosya 226, 14 Aralık 1948.

²⁰ Michael Palumbo, *Catastrophe*, s. 173–4.

²¹ Hagana arşivleri, 69/95, Belge 2230, 7 Ekim 1948.

Ancak, İsraililer yanlış olarak Britanya'nın bu bölgeye gözünü diktiğine ya da kimi İsrail güçleri Mısır topraklarına doğru hareket edecek olduğunda Majestelerinin Hükümetinin Mısır ile aralarındaki savunma anlaşmasını etkinleştireceğine inandıkları için, duydukları asıl kaygı bir Britanya karşı saldırısının gelmesiydi. Gerçekteyse, acımasızca ve belki de amaçsızca Refah'ı, Gazze'yi ve el-Arîş'i bombalayan İsrail hava kuvvetleriyle şurada burada çatışmış olmaları bir yana, Britanyalılar bunlardan hiçbirini yapmadı.²² Bunun bir sonucu olarak mültecisiyle, eski nüfusuyla Gazzeliler –1948'den bugüne değin– İsrail hava bombardımanının en uzun süreli kurbanları oldular.

Beklendiği gibi, güneydeki son operasyonlar, etnik temizlik cephesinde insansızlaştırma ve yerinden etme uygulamalarının sürdürülmesine fırsat sağladı. İki güney kıyı kasabası, İsdûd ve Mecdel, Kasım 1948'de ele geçirildi ve nüfusları Gazze Şeridi'ne sürüldü. Mecdel'de kalmış olan birkaç bin kişi, kimi İsraili solcuları "barış zamanında" gerçekleşmesi sebebiyle şaşırtarak, Aralık 1949'da yerlerinden edildi.²³

1948'in Aralık ayı, Nakab'da yaşayan Bedevi aşiretlerini temizlemeye adandı. Koskoca bir aşiret, Tarabinler, Gazze'ye sürüldü; ordu yalnızca 1.000 üyesinin yerinde kalmasına izin verdi. Bir başka aşiret, Tayahalar, ikiye bölündü: Yarı-sı Gazze'ye sürüldü, diğer yarısıysa Ürdün'e doğru gitmek üzere zorla tahliye edildi. Toprakları demiryolunun her iki tarafında da uzanan el-Hacacre aşireti, Aralık itibarıyla Gazze'ye doğru itildi. Yalnızca el-Azazme aşireti geri dönmeyi başardı, onlar da 1950 ile 1954 yılları arasında, Ariel Sharon adlı genç ve hırslı bir subayın komutasında özel bir İsrail komando gücü olan Birlik 101'in favori hedefi haline geldiklerinde yeniden kovuldular. Aralık ayında İsrail birlikleri, 1948 sonbaharında başlamış oldukları Bîrûsseba'nın nüfussuzlaştırılmasını tamamladılar. İşleri bittiğinde Filistin'in yerleşilmiş bölgelerinin bu en güney-dekinde yüzyıllardır yaşayan halkın yüzde doksanı artık yoktu.²⁴

Kasım ve Aralık aylarında İsrail birlikleri Vadi Âre bölgesine yeniden saldırdı, ancak gönüllülerin, Iraklı birliklerin ve yerel köylülerin mevcudiyeti bu planı bir kez daha durdurdu ve birtakım vakalarda yenilgiye uğrattı. Afûle ile

²² İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 51/957, Dosya 42, 24 Mart 1948'den 12 Mart 1949'e.

²³ *The New York Times*, 19 Ekim 1948.

²⁴ "Between Hope and Fear: Bedouin of the Negev", Refugees International raporu, 10 Şubat 2003 ve Nakhleh, a.g.e., Bölüm 11, 2–7. kısımlar.

Hadera'yı bağlayan işlek Otoyol 65 üzerinde yolculuk eden İsraililere adları tanıdık gelecek köyler, kendilerini çok daha üstün bir askeri güce karşı korumakta başarılı oldular: Muşeyrifa, Musmus, Muaviye, Arare, Bartaa, Şuveyke ve daha birçoğu. Bu köylerden en büyüğü, büyüyerek, bugün Ummü'l-Fehm olarak bildiğimiz kasabaya dönüşmüştür. Burada Iraklı askerlerden bir miktar eğitim alan köylüler, "Onur Ordusu" adını verdikleri bir gücü örgütlemişlerdi. Bu köyleri ele geçirmek için girilen beşinci İsrail teşebbüsüne, muhtemelen böylesi yüklü bir kod adının saldıran güçleri özel bir hırsla dolduracağı umuduyla "Hiduş Yameynu ke-Kedem", yani "Şanlı Geçmişimizi Geri Almak" adı verilmişti, ancak bir kez daha başarısız olmaya mahkûmdu.

Bir başka uğursuz isim Bîrüsseba – el-Halil bölgesindeki operasyona verilmişti: "Piton". 21 Ekim'de işgal edilen 5.000 nüfuslu küçük Bîrüsseba kasabasından başka, iki büyük köy olan el-Kubeybe ve ed-Devâyime de alınmıştı. Bugün Gazze şehrinde yaşayan Habib Carada, Bîrüsseba halkının silah zoruyla el-Halile sürüldüğünü anımsıyor. Zihnindeki en canlı imge ise kasabanın belediye başkanının, işgalci subaya halkı kovmaması için yalvarmasıydı. Duygusuz cevap, "Toprağa ihtiyacımız var, kölelere değil" oldu.²⁵

Bîrüsseba kasabası aslen, Libyalısubay Ramadan es-Senusi'nin komutasında, Müslüman Kardeşler hareketinden Mısırlı gönüllülerce korunmaktaydı. Çarpışma sona erdiğinde, esir alınan askerler ve İsrail birliklerince silah tuttuğundan şüphe edilen kasaba sakinleri toplanmış ve üzerlerine rastgele ateş açılmıştı. Carada bu günü, kuzeni Yusuf Carada ve dedesi Ali Carada'nın da aralarında bulunduğu öldürülen pek çok insanın ismiyle beraber anımsıyor. Carada bir esir kampına götürülmüş ve ancak 1949 yazında İsrail'in Ürdün'le yaptığı silah bırakma anlaşmasını müteakip, bir tutsak mübadelesinde serbest bırakılmıştı.

ED-DEVÂYİME'DEKİ KATLİAM

Bir de Bîrüsseba ile el-Halil arasında kalan ed-Devâyime köyü vardı. Devâyime'de yaşananlar kayda geçmiş Nekbe zulümlerinin muhtemelen en korkunçlarındandır. Köy, Sekizinci Tugay'ın 89'uncu Müfreze'si tarafından işgal edilmişti.

²⁵ Habib Carada ile röportaj Gazze'de Yasser el-Benna tarafından yapılmış ve *Islam Online* sitesinde sitesinde 15 Mayıs 2002'de yayınlanmıştır.

Daha önce Kont Bernadotte'un BM arabuluculuk çabalarından geri çekilmesiyle bahsi geçmiş olan BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu, el-Halil şehrine uzaklığı üç mili bulmayan köyde 28 Ekim 1948 tarihinde yaşananları araştırmak için özel bir oturum düzenledi. Köyün asıl nüfusu 2.000'di ancak gelen 4.000 göçmenle beraber sayı üç katına çıkmıştı.

14 Haziran 1949 tarihli (bugün sadece köyün adını girerek internet üzerinden erişilebilecek) BM raporunda şunlar söyleniyor:

Pek çok açıdan Deyr Yasin katliamından daha vahşi olan bu katliam hakkında bu kadar az şey bilinmesinin sebebi, (o bölgeyi kontrolünde tutan ordu olan) Arap Lejyonu'nun, haberlerin yayılmasına izin verilecek olursa, köylülerin morali üzerindeki etkisinin Deyr Yasin'inkiyle aynı olacağından, yani yeni bir Arap mülteci akınına yol açacağından korkmuş olmasıdır.

Daha büyük ihtimalse, Ürdünlülerin, acizlikleri ve eylemsizlikleri sebebiyle kendilerine haklı olarak yöneltilebilecek suçlamalardan korkmuş olmasıydı. Filistin Uzlaştırma Komisyonu'na verilen rapor aslen muhtarın tanıklığına dayanıyordu. Muhtar Hasan Mahmud İhdebdi ve söylediklerinin çoğu İsrail askeri arşivlerinde bulunan raporlarla örtüşüyordu. Katliama katılmış olan tanınmış İsrailli yazar Amos Keynan, 1990'ların sonunda Filistinli aktör ve film yapımcısı Muhammad Bekri'ye, Bekri'nin "1948" belgeseli için verdiği röportajda, böyle bir olayın olduğunu teyit etmiştir.

Muhtar, 28 Ekim günü öğle namazından yarım saat sonra, yirmi zırhlı aracın, askerler diğer yandan saldırırlarken eşzamanlı olarak el-Kubeybe'den köye girdiklerini hatırlıyor. Köyü koruyan yirmi kişi birdenbire korkuyla donakalmıştı. Zırhlı araçtaki askerler otomatik silahlar ve havanlarla ateş açarak köye doğru yarım daire şeklinde ilerlemişti. Olağanlaşmış uygulamayla köyü üç taraftan sarmış, 6.000 kişiyi bir saat içerisinde kovmak amacıyla doğu tarafını açık bırakmışlardı. Bunu başaramayınca, askerler araçlardan çıkarak insanların üzerine rasgele ateş açmaya başlamış, insanların çoğu sığınmak için camiye koşmuş ya da yakınlardaki kutsal bir mağara olan Irak ez-Zağa kaçmıştı. Muhtar ertesi gün köye geri gelmeyi göze aldığı anda, camideki –daha çoğu da sokaklara saçılmış– ceset yığınlarına dehşet içinde tanık olmuştu. Erkekler, kadınlar, çocuklar... Kendi babası da içlerinde. Mağaraya gittiğindeyse, mağara girişinin düzinelerce cesetle tıkandığını görmüştü. Muhtarın yaptığı sayıma göre aralarında yaklaşık 170 kadın ve çocuğun bulunduğu 455 kişi kayıptı.

Katliamda yer alan Yahudi askerler de korkunç sahneler anlatıyordu: Kafatasları parçalanmış bebekler, evlerde tecavüz edilmiş ya da canlı canlı yakılmış kadınlar, bıçaklanarak öldürülmüş erkekler. Bunlar yıllar sonra verilen raporlar değil, Yüksek Komuta'ya birkaç gün içerisinde gönderilen görgü tanıklıklarıydı.²⁶ Tarif ettikleri vahşet İsrail askerlerinin, Tantura, Safsâf ve Saasa'da işledikleri, daha önce sözü edilen çirkin suçlar hakkında esasen hepsi Filistinlilerin tanıklıkları ve sözlü tarihler yardımıyla oluşturulmuş betimlemelerin doğruluğuna duyduğum inancı güçlendiriyor.

Bu, Sekizinci Tugay 89. Tabur komutanının Genelkurmay Başkanı Yigael Yadin'den aldığı emrin vardıği sonucu: "Hazırlıklarınız, operasyonun bütüncü bir parçası olarak psikolojik savaşı ve vatandaşlara yönelik 'tretmanı' (*tipul*) içermelidir."²⁷

Devâyime'deki katliam, Ürdün ile yapılan silah bırakma anlaşmasıyla İsrail'e verilen bir köy olan Kefr Kasım'ın kırk dokuz köylüsünün katledildiği 1956'ya kadar İsrail birliklerinin gerçekleştirdiği son büyük katliamdı.

Etnik temizlik soykırım değildir ancak toplu cinayet ve katliam vahşetlerini içerir. Binlerce Filistinli, her kökenden, rütbeden ve yaştan İsrail askerleri tarafından acımasızca ve vahşice öldürüldü. Çok kuvvetli deliller bulunmasına karşın bu İsraililerden hiçbirisi savaş suçlarından yargılanmadı.

Eğer 1948'de herhangi bir yerde bir pişmanlık görülmüşse, Natan Alterman'ın –şu 1945'te Filistinlileri Nazilerle karşılaştıran Natan Alterman'ın– şiirinde olduğu gibi, tipik bir haklılığından emin İsraili tarzıyla kendini aklamaya çalışmanın, yeni bir "hem vur hem ağla" gösterisinin ötesine geçmemiştir:

²⁶ Hepsi Morris, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem*, s. 222–3'te geçmektedir.

²⁷ Ancak psikolojik savaş olarak tanımlanabilecek bir dizi strateji, kitlesel bir göçü bilinçli olarak kışkırtma çabası içinde Arap nüfusu yıldırma ve umutsuzluğa düşürmek amacıyla Yahudi güçlerince kullanılmıştır. Arapça yapılan radyo yayınları, Filistinlileri liderleri tarafından terk edilmiş göstererek ve Arap milisleri Arap sivilere karşı cürümler işlemekle suçlayarak Arapların arasında hainler olduğu uyarısında bulunuyordu. Hastalık korkusu da yayıyorlardı. O kadar ince olmayan bir başka taktik ise, hoparlörlerin kullanılmasıydı. Bunlar köylerde ve kentlerde Filistinlileri hep beraber öldürülmeden şehirlerini ve kasabalarını terk etmeye sevk etmek ve Yahudilerin zehirli gaz ve nükleer silahlar kullandıkları uyarısında bulunmak ya da kaydedilmiş "korku sesleri" –çığlık ve inleme, siren sesleri ve yangın uyarı alarmları– dinletmek amacıyla kullanılacaktı; bkz. Erskine Childers, "The Wordless Wish: From Citizens to Refugees", İbrahim Abu-Lughod (der.), *The Transformation of Palestine*, s. 186–8, ve Palumbo, *The Palestinian Catastrophe: The 1948 Expulsion of a People from Their Homeland*, s. 61–2, 64, 97–8).

Bir jiple yolu geçti
 Genç bir adam, Canavarların Prensi
 Duvara sinmiş yaşlı bir çift
 Ve melekvari tebessümüyle şöyle dedi:
 “Makinalı tüfeği deneyeceğim” ve denedi
 Yaşlı adamın kanını gözkapaklarına saçarak.

Ve Alterman’ınki gibisinden hiçbir nedamet, askeri güçleri Filistin’i temizleme görevlerini, şimdi zalimlik ve acımasızlık düzeyini yükselterek yaptıkları işlerini tamamlamaktan alıkoymadı. Böylelikle Kasım 1948’den başlayarak Suriye ve Lübnan’la 1949 yazında varılan son anlaşmaya kadar, seksen yedi köy daha işgal edildi; otuz altısı zor yoluyla boşaltıldı, diğerlerinden belli sayıda insan seçilerek sınır dışı edildi. 1950 yılına girildiğinde sürgüncülerin enerji ve azmi nihayet sönmeye başlamış ve –o tarihte İsrail Devleti, Ürdün’ün Batı Şeria’sı ve Mısır’ın Gazze Şeridi’ne bölünmüş olan– Filistin’de hâlâ yaşayan Filistinliler yeni bir yerinden edilme tehlikesinden artık büyük ölçüde kurtulmuştu. İsrail’de de Mısır’da da, askeri yönetim altında tutuldukları ve böylece savunmasız kaldıkları doğrudur. Ancak karşılaştıkları zorluklar ne kadar büyük olursa olsun, şimdi adına Nekbe dediğimiz dehşet dolu yıl boyunca çektiklerine göre daha iyi bir kaderdi.

Bölüm 9

İşgal ve Çirkin Yüzü

Mülteciler, Sırp güçlerinin Kosovalı Arnavutları evlerinden kovarken, etnik olarak Arnavut olan erkekler arasından “askerlik çağında” olanları – 14 gibi erken bir yaşla 59 arasındakileri– sistematik bir şekilde nüfustan ayırdıklarını iddia ediyor. Sırlar Glogovats’taki Feronikl fabrikasını çok sayıda Kosovalı Arnavut için gözaltı merkezi olarak kullanıyor.

ABD Dışişleri Bakanlığı Kosova Raporu, 1999

Emir, askerlik çağında, 10 ile 50 yaşları arasında olan her şüpheli Arap’ın esir alınmasıdır.

İsrail Savunma Kuvvetleri Emirleri, İsrail Savunma Kuvvetleri Arşivleri, 5943/49/114, 13 Nisan 1948 Savaş esirlerine nasıl davranılması gerektiğine dair Genel Emirler.

Eylül 2000’de İntifada’nın başlamasından bu yana, 2.500’ü aşkın çocuk tutuklandı. Mevcut durumda en az 340 Filistinli çocuk İsrail hapis-hanelerinde tutulmaktadır.

The People’s Voice, 15 Aralık 2005

1967’den bu yana İsrail 670.000 Filistinliyi gözaltına aldı.

Arap Birliği’nin resmi açıklaması, 9 Ocak 2006

Çocuk: 18 yaşın altındaki her insan.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.*

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler kuralları.**

* “Madde 1: Bu Sözleşme uyarınca, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.” bkz. [https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/\(y.n.\)](https://www.ihd.org.tr/ble-mletler-cuk-haklarina-da-slee/(y.n.))

**11 (a) On sekiz yaşın altındaki herkes çocuk sayılır. ...” bkz. [https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf\(y.n.\)](https://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/ozgurlugundenyoksunbirakilmis.pdf(y.n.))

İsrail Filistin'in etnik temizliğini artık esas olarak tamamlamış olsa da, Filistinliler için güçlükler sona ermemiştir. Yaklaşık 8.000 kişi, 1949 yılının tamamını esir kamplarında geçirdi, diğerleriye kasabalarda fiziksel istismara maruz kaldı ve çok sayıda Filistinli bu kez İsrail'in üzerlerinde uygulamakta olduğu askeri yönetim altında çeşitli yollarla tacize uğradı. Evlerinin yağmalanmasına, tarlalarına el konulmasına, kutsal yerlerine saygısızlık edilmesine devam edildi ve İsrail, Filistinlilerin ifade ve dolaşım özgürlükleri ve kanun önünde eşitlik gibi temel haklarını ihlal etti.

İNSANLIK DIŞI KAPATMA

Temizlik operasyonlarının ardından, on yaşındaki çocuklardan ileri yaşta-kilere, elli yaşındakilere kadar erkek köylülerin, artık rutin hale gelmiş arama tutuklama operasyonlarında İsrailliler tarafından tutulduğu büyük kafesler, Filistin'in kırsal bölgelerindeki yaygın görüntülerdendi. Burada tutulanlar daha sonraları merkezi esir kamplarına taşındılar. İsrail arama – tutuklama operasyonları oldukça sistematikti, kırsal bölgenin her tarafında ve genellikle “Tarak Operasyonu” ya da hatta “Damıtma” (*Zikuk*) gibi benzer genel kod adları altında gerçekleştiriliyordu.¹

Bu operasyonların ilki, şehir işgal edildikten birkaç hafta sonra Hayfa'da gerçekleşti. İsrail istihbarat birimleri “geri dönenlerin” –Filistin şehirlerinde çatışmalar bittikten sonra, sakinlik ve normallik geri gelmiş gibi gözüktüğü için, anlaşılır bir şekilde evlerine geri dönmek isteyen mültecilerin– peşindeydi. Ancak, başkaları da “şüpheli Arap” kategorisi altında hedef alındı. Aslında emir, şüphenin doğasını tanımlamakla gerçekten uğraşmaksızın olabildiğince çok “şüpheli Arap” bulmak diye gönderilmişti.²

Bugün Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndeki çoğu Filistinlinin aşına olduğu bir prosedürle, İsrail askerleri öncelikle bir yeri –bir şehri ya da köyü– kapatıyordu. Sonrasında istihbarat birimleri ev ev arama yapmaya başlayarak, diğer “şüpheli Araplarla” beraber o belirli bölgede “yasadışı” olarak bulunduğu şüphelendikleri kimseleri çekip çıkartıyordu. Çoğu kez bu kişiler kendi evlerinde

¹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 50/2433, Dosya 7, Azınlıklar Birimi, Rapor no. 10, 25 Şubat 1949.

² Emir daha Ocak 1948'de bir biçimde verilmişti. İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 50/2315, Dosya 35, 11 Ocak 1948.

ikamet edenlerdi. Baskınlarda alınan herkes özel bir karargâha götürülüyordu.

Hayfa şehrindeki bu karargâh kısa zaman içerisinde şehirdeki Filistinlilerin korkusu haline geldi. Limanın üstünde, dağın yükseklerine doğru olan bölgedeki Hadar mahallesinde bulunuyordu. Gri dış cephesi, 1948'de içeride meydana gelmiş korkunç olayların çok azını dışa vuran ev, Daniel Sokağı No. 11'de halen duruyor. Bu şekilde alınan ve sorgulama için buraya getirilen bütün o insanlar, uluslararası hukuka göre İsrail Devleti'nin vatandaşlarıydı. Bir buçuk yıla kadar varabilecek bir hapis cezasıyla ve artık Yahudiler tarafından işgal edilmiş bölgelerdeki "izinsiz" ve "şüpheli" Araplara katılmak üzere derhal o kafeslere gönderilmeyele sonuçlanabilecek en büyük suç, yeni basılan kimlik kartlarına sahip olmamaktı. Zaman zaman Yüksek Komuta dahi, Hayfa'daki sorgulama merkezinde istihbarat birimlerinin gözetimindeki Filistinliler karşısında sergiledikleri vahşete ilişkin tereddütlerini ifade ediyordu.³

Kırsal bölgeler de aynı muameleye tabiydi. Sık sık gerçekleştirilen operasyonlar, köylülere yalnızca birkaç ay ya da hatta birkaç hafta önce kendilerine düzenlenmiş olan asıl saldırıyı anımsatıyordu. Şimdi İsraililer, bugünün İşgal Altındaki Topraklar'ında da iyi bilinen, özgün bir uygulama getirmişti: Yeni kimlik kartlarına sahip olmayanları yakalamak için baskın denetimler uyguladıkları yol barikatları. İnsanlara yaşadıkları bölgede kısıtlı bir dolaşım özgürlüğü tanıyan kimlik kartlarının verilmesi başlı başına bir göz korkutma aracı haline geldi: Bu kartlar yalnızca, İsrail Gizli Servisi tarafından incelenen ve uygun bulunan insanlara veriliyordu.

Gerekli kimliğiniz olsa dahi birçok bölgeye girmeniz yasaktı. Bu gibi bölgeler için bir özel izniniz daha olması gerekiyordu. Mesela el-Celil'de yaşayan insanların işlerine ya da ailelerini ve arkadaşlarını görmeye gitmek için Hayfa - Nâsıra yolu gibi en sıradan ve doğal güzergâhlarından seyahat etmek üzere belirli bir izin belgesi almaları da buna dahildi. Bunlar alınması en zor izinlerdi.⁴

1949 yılı boyunca binlerce Filistinli, geçici kafeslerden nakledildikleri esir kamplarında süründü. En büyüğü (bugünkü Hertslia'nın yakınındaki) İclil ve ikinci en büyüğü Hayfa'nın güneyindeki Atlit olan bu gibi beş kamp vardı.

³ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 50/2433, Dosya 7, Tarak Operasyonu, tarihsiz.

⁴ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 50/121, Dosya 226, Askeri Valilere Emirler, 16 Kasım 1948.

Ben-Gurion'un günlüğüne göre 9.000 tutuklu mevcuttu.⁵

İlk zamanlar hapisane sistemi oldukça karman çormandı. 1948 Haziran'ı sonuna doğru bir subay, "Bizim sorunumuz," diye şikâyet ediyordu, "çok sayıdaki Arap savaş esirini ve sivil tutukluları bir araya toplamak. Onları daha güvenli yerlere nakletmemiz gerekiyor."⁶ Ekim 1948'de Yigael Yadin'in doğrudan denetimi altında bir esir kampları ağı oluşturuldu ve karmaşa sona erdi.

Daha 1948 Şubat'ında, savaş esirlerine muameleye ilişkin Hagana talimatlarının şunu söylediğini görüyoruz: "Bir esiri serbest bırakmak ya da onu tasfiye etmek istihbarat subayının onayını gerektirmektedir."⁷ Bir diğer deyişle, operasyonda halihazırda bir seçme süreci vardı ve yargısız infazlar gerçekleşiyordu. Bunları planlayan İsrail istihbarat subayları, insanları kampa vardıkları ilk andan itibaren takip ediyorlardı. Bu sebeple, yakalanmış Filistinliler, ordunun deyişiyle "daha güvenli" yerlere gönderildikten sonra dahi, bu tutukevlerinde güvenlik hariç her şeyi hissettiler. Evvela, kamp muhafızları olarak esasen eski İrgun ve Ştern Çetesi üyelerinin işe alınmasına karar verildi,⁸ ancak kamptaki mahkûmlara eziyet edenler yalnızca onlar değildi. Bir noktada, eski kıdemli Hagana subayı Yiska Şadmi, iki Filistinli tutukluyu öldürmekten suçlu bulundu. İsrail'deki Filistinlilerin tarihi açısından kendisi tanıdık bir isimdir: Ekim 1956'da Şadmi, kırk dokuz Filistinlinin hayatlarını kaybettiği Kefr Kasım katliamının esas faillerindendi. Katliamda aldığı rolle ilgili cezadan kurtuldu ve devletin Filistinli azınlıkla ilişkilerini yürüten hükümet organında yüksek mevkili bir yetkili oldu. Nihayet 1958'de de aklandı. Davası, İsrail'in Filistinli vatandaşlara bugüne kadar devam etmiş ve bugün de devam etmekte olan muamelesinin iki niteliğini ortaya koyuyor: Birincisi Araplara karşı işlenen suçlarla suçlananların Filistinlilerin hayatlarını etkileyen pozisyonlarda kalmaya devam edebilmeleri, ikincisi bu kimselerin hiçbir zaman adalete teslim edilmemeleridir. Bu durumun en yakın örneği Ekim 2000'de on üç silahsız Filistinliyi, o zamandan bu yana da on yedisini daha öldürmüş olan polis memurudur.

⁵ Ben-Gurion'un günlüğü, 17 Kasım, cilt 3, s. 829.

⁶ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 51/957, Dosya 42, Ana Karargâha Rapor, 29 Haziran 1948.

⁷ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 50/2315 Dosya 35, 11 Ocak 1948.

⁸ bkz. Aaron Klien, "[Bağımsızlık Savaşı'nda Arap Savaş Esirleri]", Alon Kadiş (der.), *Milhemet ha-Atsmaut 5708-5709* [Bağımsızlık Savaşı 1948-1949], s. 573-4.

Böylesi bir esir kampını ziyaret etmiş bulunan endişeli bir subay şöyle yazıyor: “Yakın zamanlarda tutuklulara yönelik muamelede oldukça vahim vakalar olmuştur. Bu vakalarla ortaya çıkan barbarca ve gaddar davranış, ordu disiplininin altını oymaktadır.”⁹ Burada dile getirilen endişenin kurbanlardan çok ordu ile ilgili olması da İsrail’in askeri “özeleştir”i tarihi içinde artık kulağa tanıdık gelecektir.

Daha kötüsü ise çalışma kamplarıydı. Filistinli tutukluları, zorla çalıştırmak için kullanma fikri İsrail askeri komutasından geldi ve siyasetçilerce uygun bulundu. Bu amaçla, biri Sarafend’de, bir diğeri (bugünkü Tel ha-Şomer hastanesi) Tel Litvinski’de ve üçüncüsü ise (Netanya yakınlarındaki) Ummü Hâlid’de olmak üzere özel çalışma kampları inşa edildi. Yetkililer tutsakları hem İsrail ekonomisini hem de ordunun kabiliyetlerini güçlendirebilecek bütün işlerde kullandılar.¹⁰

Tantura’da hayatta kalanlardan biri, böylesi bir kamptan sonunda salıverildikten sonra, 1950’de o günler üzerine bir kitap yayımlayacak olan eski Hayfa ileri gelenlerinden birine verdiği röportajda, yaşadıklarını anlatıyor. Muhammed Nimr el-Hatib şu ifadeyi kayda geçirmiş:

Tantura katliamından hayatta kalanlar, yakındaki bir kafese atılmıştı, üç gün boyunca yemeksiz; sonra kamyonlara tıkdılar, oturmalarını emrettiler, oturacak yer yoktu ama vurmakla tehdit ettiler. Ateş etmediler ama kafalarına sopalarla vurdular, her tarafa kan saçıldı ve sonunda Ummü Hâlid’e (Netanya) götürüldüler.¹¹

Tanık daha sonra kamptaki zorla çalıştırma rutinini tarif ediyor: Taş ocaklarında çalışmak ve ağır taşlar taşımak; sabah bir patates, öğlen de yarım kurutulmuş balıkla yaşamak. İtaatsizlik ağır dayakla cezalandırıldığından, şikâyet etmenin anlamı yoktu. On beş gün sonra 150 erkek, benzer bir muameleyle maruz kalacakları İclil’deki ikinci kampa götürüldü: “Yıkılmış Arap evlerinin molozlarını kaldırmak zorundaydık.” Ancak bir gün, “iyi İngilizcesi olan bir subay bizlere ‘bundan sonra’ Cenevre Sözleşmesi’ne uygun muamele göreceğimizi söyledi. Ve gerçekten de koşullar iyileştirildi.”

⁹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 54/410, Dosya 107, 4 Nisan 1948.

¹⁰ Bana Kızıl Haç Belgeleri’ni sağladığı için Selman Ebu Sitte’ye teşekkür ederim: G59/I/GG 6 Şubat 1949.

¹¹ Nimr el-Hatib, *en-Nekbe Filastin*, s. 116.

Hatib'in tanıdığı, beş ay sonra kendisine, doğrudan başka bir yer ve zamandan gelmiş olabilecek sahneler anımsadığı Ummü Hâlid'e geri döndüğünü söyledi. Muhafızlar yirmi kişinin kaçmış olduğunu fark ettiklerinde, "Tantura halkı olarak kafeslere konulduk, giysilerimize yağ döküldü ve battaniyelerimiz alındı."¹²

Kızıl Haç yetkilileri 11 Kasım 1948'de, ilk ziyaretlerinden birinin ardından, savaş esirlerinden genel olarak "İsrail ekonomisini güçlendirme"ye yönelik yerel çabalarda yararlanıldığını örtülü bir alaycılıkla raporlarına geçirdi.¹³ Bu ketum dil kaza eseri değildi. Holokost sırasında, düzenli olarak bilgilendirildiği Nazi toplama kamplarında yaşananları bildirmekte içler acısı bir tutumla kusur etmiş olan Kızıl Haç, Yahudi devletine yönelik sitem ve eleştirilerinde ihtiyatlıydı. Ancak kurumun belgeleri, kimileri 1955'e kadar bu kamplarda tutulmuş olan Filistinli mahkûmların durumlarına hiç değilse bir nebze ışık tutuyor.

Daha önce ifade edildiği gibi, İsraililerin tutuklamış oldukları Filistinli sivilere yönelik davranışları ile Ürdün'ün Arap Lejyonu tarafından ele geçirilmiş İsraililerin gördüğü muamele arasında şiddetli bir zıtlık vardı. Ben-Gurion, İsrail basını Lejyon'un İsraili savaş esirlerine ne kadar iyi davrandığını aktardığında sinirlenmişti. Günlüğüne, 18 Haziran 1948 tarihinde yazdıkları şöyle: "Bu doğru ancak izole noktaları teslim olmaya teşvik edebilir."

İŞGAL ALTINDA İSTİSMARLAR

1948 ve 1949 yıllarında, hapishane ya da çalışma kampları dışındaki hayat da çok daha kolay değildi. Bu konuda da, ülkeyi baştanbaşa gezen Kızıl Haç temsilcileri, Cenevre'deki ana merkezlerine, işgal altındaki yaşama ilişkin rahatsız edici raporlar göndermişlerdi. Bu raporlar, 1948 Nisan'ında karma nüfuslu şehirlere yönelik Yahudi saldırısı sırasında başlayıp 1949 yılı içerisinde de devam eden, en kötüsü de Yafa'da vuku bulmuş görünen, temel hakların toplu istismarını resmediyor.

İsraililer Yafa'yı işgal ettikten iki ay sonra, Kızıl Haç temsilcileri bir ceset yığını keşfetti. Kızıl Haç'tan Bay Gouy'a bu kişilerin muhtemelen emirlerine uymadıkları için İsrail askerlerince vurulduğunu itiraf eden Yafa askeri vali-

¹² a.g.e.

¹³ bkz. dipnot 10.

sinden acil bir toplantı istediler. “Her gece akşam 5 ile sabah 6 arasında sokağa çıkma yasağı uygulanıyordu”, diye açıkladı vali, eğer sokakta biri bulunursa emirler çok açıktı: “Vurulacak”.¹⁴

İsraililer Yafa’da sokağa çıkma yasağı ve kapatma kisvesi altında, diğer yerlerde yaşananların çoğunu temsil eden başka suçlar da işledi. En yaygın suç, hem sistematik resmi çeşidiyle hem de tek tük şahsi olarak yapılan, yağmaydı. Sistematik ve resmi çeşit, İsrail hükümetinin kendisi tarafından emredilmişti ve Britanya yönetiminin Arap nüfus için sakladığı toptan şeker, un, darı, buğday ve pirinç dükkânlarını hedef alıyordu. Ele geçirilen ganimet, Yahudi yerleşimlerine gönderiliyordu. Bu gibi eylemler, 15 Mayıs 1948’den önce dahi, Yahudi askerleri Britanyalıların yasal yetki ve sorumluluğu altındaki bölgelere paldır küldür dalarken adeta başka yöne bakan Britanya askerlerinin gözleri önünde sık sık gerçekleşiyordu. Örgütlü el koymanın nasıl ilerlediği konusunda Haziran ayında Ben-Gurion’a rapor veren Yafa askeri valisi şöyle yazıyordu:

Talebiniz üzerine efendim, “ordumuz, hava kuvvetlerimiz ve donanmamız tarafından ihtiyaç duyulan tüm emtianın sorumlu kişilere teslim edilmesini ve Yafa’dan mümkün olduğunca çabuk çıkarılmasını temin edeceğim,” 15 Mayıs 1948 tarihi itibarıyla size, Yafa’dan günde ortalama 100 kamyonluk yükün çıkartıldığı bilgisini verebilirim. Depolar boşaltıldı, mallar dışarı çıkartıldı.¹⁵

Bu yiyecek depolarını yağmalayanlarla aynı yetkililer, Hayfa’nın ve işgal altındaki diğer şehirlerin Filistinli nüfusuna, sosyal merkezlerin, dini yerlerin ve dindışı kurumların yağmalanmayacağı ve talan edilmeyeceği sözünü veriyordu. Halk bunun düzmece bir teminat olduğunu kısa zaman içerisinde, camileri ve kiliselerine saygısızlık edilip manastırları, okulları yakılıp yıkılınca anladı. BM gözlemcilerinden Yüzbaşı F. Marschal büyüyen bir çaresizlik içinde örgüte “dini topluluklara ait binalara saygı gösterileceği konusunda Yahudi yetkililerce birçok kez verilmiş garantileri Yahudiler sık sık ihlal etti” raporunu verdi.¹⁶

Yafa güpegündüz gerçekleşen ev soygunlarının da özel bir kurbanı oldu.

¹⁴ bkz. dipnot 4.

¹⁵ Yosef Olitski, [Olaylardan Savaş], s. 53’te de yer alıyor.

¹⁶ Palumbo, *The Palestinian Catastrophe*, s. 108.

Yağmacılar mobilyaları, giysileri ve ülkeye akmakta olan Yahudi göçmenler için kullanılabilir olan her şeyi aldılar. BM gözlemcileri, yağmanın aynı zamanda Filistinli mültecilerin geri dönmesine mani olma araçlarından olduğuna inanıyorlardı ve bu, stratejik politikalarını bir ileri noktaya taşımak için soğukkanlılıkla vahşi cezalandırma eylemlerine başvurmaktan sakınmayan İsrail Yüksek Komutası'nın genel zihniyetine uyuyordu.

İsrail güçleri, soygun ve yağma harekâtlarının bahanesi olarak sık sık “silah araması”nı gösteriyorlardı. Bu teftişlere çoğu zaman dayak eşlik ettiğinden ve kaçınılmaz olarak teftişler toplu tutuklamalarla sonuçlandığından, silahların gerçek ya da hayali mevcudiyeti aynı zamanda daha büyük zulümleri tetikledi: Yafa'nın askeri valisi Yitshak Hizik “Pek çok insan, herhangi bir sebep olmaksızın tutuklandı” diye yazıyordu Ben-Gurion'a.¹⁷

Yafa'daki yağmalama öyle şiddetlenmişti ki, Yitshak Hizik dahi 5 Haziran 1948'de İsrail'in Maliye Bakanı Eliezer Kaplan'a yazdığı bir mektupta artık yağmayı kontrol edemediğinden yakınma zorunluluğu duydu. Buna karşı çıkmaya devam edecekti ancak Haziran ayının sonunda itirazlarının tamamen göz ardı edildiğini fark ettiğinde, süregiden kontrol edilemez yağma ve soygun seferi karşısında teslim olduğunu belirterek istifa etti.¹⁸ İsrail devlet arşivlerinde bulunabilecek raporlarından çoğu, özellikle de İsrail askerlerince yerel halkın istismar edildiğine ilişkin kısımlar, sansüre uğramıştır. Bu raporlardan –yeteri kadar temizlenmemiş– birinde, Hizik'i askerlerin sınırsız vahşeti karşısında düpedüz şaşkına dönmüş buluyoruz: “İnsanları dövmeyi bırakmıyorlar” diyor.

Hizik de bir melek değildi. Yerine göre evlerin yıkılmasını emretmiş ve askerlerini çok sayıda Filistinlinin dükkânlarını ateşe vermekle görevlendirmişti ancak bunlar yönettiği işgal altındaki alanın egemen efendisi olarak kendi imajını desteklemek için kontrolü altında tutmak istediği cezai eylemlerdi: Kaplan'a mektubunda “Esef verici,” diyordu, ancak “askerlerin bir evi ya da dükkânı yakmamaları için açık emirler verdiği olaylardaki tavırları”na artık tahammül edemiyordu: “Emri hiçe saymakla kalmıyor, beni Arapların önünde alaya alıyorlar.” Hizik “ordunun ihtiyacı olmayan pek çok şeyin yağmalanma-

¹⁷ bkz. dipnot 4.

¹⁸ Dan Yahav, *Tohar ha-Nešek: Etos, Mitos u-Metsiut 1936-1956* [Silahların Temizliği: Ethos, Mit ve Gerçek, 1936-1956], s. 226.

sına” izin veren Bay Yakobson ve Bay Presiz adlı iki zatın himayeleri altında süregiden resmi yağmayı da eleştiriyordu.¹⁹

Yüksek Komuta, bu şikâyetleri yerinde denetlemesi için Abraham Margalit’i gönderdi, Haziran 1948’de Margalit’in geri bildirimi geldi: “Özellikle Araplara karşı tavırlarda (dayak ve işkence) ve yağmada, kötülükten ziyade cehaletten kaynaklanan birçok disiplin ihlali var.” Margalit’in açıkladığı üzere, askerleri “Arapları alıkoyup, onlara işkence yaptıkları” özel yerler ayırmaya iten, bu “cehaletti.”²⁰

Bu, İsrail Azınlıklar Bakanı Behor Şitrit’in aynı ay içerisinde Yafa’yı ziyaret etmesine yol açtı. Taberiye’de doğan bu nispeten “güvercin” İsraili politikacı, yeni devlette Yahudilerin ve Filistinlilerin bir arada yaşama ihtimallerine yönelik bir empati sergiliyordu. Britanya Mandası’nda hâkim olarak görev yapmıştı ve yıllar sonra Adalet Bakanı olacaktı. Şitrit, ezici çoğunluğu Aşkenazi, yani Doğu Avrupalı olan hükümette numune kabilinden yer verilen bir Mizrahi bakandı ve bu özelliğiyle ilk olarak hükümet içerisindeki en arzulanmayan işle uğraşmaya “terfi ettirilmişti”: Araplar.

Şitrit, Nikola Saab ve Ahmed Ebu Laben gibi işgalden sonra Yafa’da kalan ve oradaki Filistinli topluluğun başını çeken eşraftan kimileriyle kişisel ilişkiler geliştirdi. Haziran 1948’de bu kişiler, kendisine en azından askeri işgal altındaki yaşamın nispeten daha berbat niteliklerini kaldırması konusunda dil döktüklerinde, onları dikkatle dinleyip şikâyetlerinin geçerli olduğunu kabul etti ancak herhangi bir şey yapılınca dek uzun bir vakit geçti.

İleri gelenler Şitrit’e, kendileri yerel ulusal komitenin birer üyesi olduklarından, tahliye edilenlerin anahtarlarını onlara bıraktıklarını ve bunları orduya vermeye hazır olduklarını, dolayısıyla İsraili askerlerin insanların evlerine girme şekillerinin tamamen gereksiz olduğunu, ancak askerlerin evlere zorla girmeyi tercih ettiğini söylediler. Şitrit gittikten sonra aynı kişilerden kimilerinin “yasadışı mülk sahibi olmaktan” –bahsetmiş oldukları o boş evlere ait anahtarlardan– dolayı tutuklanacaklarını akıllarından bile geçirmediler.²¹ Üç hafta sonra Ebu Laben Şitrit’e en son görüşmelerinden bu yana pek bir şeyin

¹⁹ bkz. dipnot 15.

²⁰ bkz. dipnot 4.

²¹ a.g.e.

değişmediği konusunda şikâyetle bulundu: “Zorla girilmeyen tek bir ev ya da dükkân yok. Mallara limanda ya da dükkânlarda el konuluyor. Halkın elinden gıda ürünleri alınıyor.”²² Ebu Laben, Yahudi bir ortakla beraber şehirde bir fabrika işletiyordu ancak bu onu kurtarmadı. Fabrikadan bütün makineler alındı ve fabrika yağmalandı.

İşin aslı, Filistin'in kentsel bölgelerinin bütününde hem resmi el koymanın hem de şahsi yağmalamanın kapsamı o kadar genişti ki, yerel komutanlar bunu kontrol edemiyorlardı. 25 Haziran günü hükümet Kudüs'ün başına bela olan yağmaya ve el koymaya bir düzen getirmeye karar verdi. Yerli bir vatandaş olan David Ebulafya “kamulaştırma ve el koymadan” sorumlu kılındı. Ben-Gurion'a aktardığı temel sorunu, “güvenlik güçleri ve milislerin izinsiz el koymaya devam etmeleriydi”.²³

Hayfalı Filistinlilerin Gettolaştırılması

İsrail birlikleri, 23 Nisan 1948 günü şehri temizledikten sonra, Hayfâda kalan küçük Filistinli topluluğunun deneyimlerinden görülebileceği üzere, İsraililerin insanları hapsedmek ya da onların en temel haklarını çiğnemek için birden fazla yöntemi vardı. Bu topluluğun hikâyesi emsalsizdir, ancak yalnızca detayları bakımından: Genel olarak Filistinli azınlığın işgal altında bir bütün olarak karşılaştığı eziyet ve badireleri temsil etmektedir.

1 Temmuz 1948 günü akşam saatlerinde, şehrin İsraili askeri komutanı, Hayfâdaki Filistinli topluluğun liderlerini karargâhına çağırdı. Toplantının amacı şehrin yaklaşık olarak 70.000 Arap sakini yerinden edildikten sonra arkada kalan üç - beş bin Filistinliyi temsil eden ileri gelenlere, şehrin yaşadıkları çeşitli kesimlerinden tek bir mahalleye nakillerini “çabuklaştırma” emri vermektir, şehrin en yoksul bölgelerinden birine; tıks tıks ve küçük Vadi Nisnas mahallesine. Kermil Dağı'nın yukarı yamaçlarında ya da hatta dağın üstündeki konutlarını terk etme emri verilenlerden bazıları, yeni gelen Yahudiler arasında uzun yıllardır yaşıyordu. Şimdi ise askeri komutan hepsine, taşınmalarının 5 Haziran 1948'de tamamlanmasını sağlamaları emrini vermişti. Filistinli liderler ve ileri gelenler, ani ve derin bir şoka uğradı. Pek çoğu

²² Ebu Laben ile görüşme, Dan Yahav, *Tohar ha-Neşek*, s. 223-30

²³ Ben-Gurion'un günlüğü, 25 Haziran 1948.

taksimi desteklemiş olan Komünist Partisi'ne üyeydi ve şimdi savaş bittiğine göre kuruluşuna karşı çıkmamış oldukları bir Yahudi devletinin himayesi altında yaşamın normale döneceğini umuyorlardı.²⁴

“Anlamıyorum: Bu askeri bir emir mi? Bu insanların durumuna bir bakalım. Bırakın askeri hiçbir sebebi, böylesi bir hareketi haklı gösteren bir sebep göremiyorum” diye karşı çıktı, ilerde Komünist Parti adına Knesset üyesi olacak olan Tevfik Tubi. İtirazını “Bu insanların evlerinde kalmalarını talep ediyoruz” diyerek sonlandırdı.²⁵ Bir başka katılımcı, Bulus Farah ise, “Bu ırkçılıktır” diye bağırarak, bu hareketi isabetli bir şekilde, “Hayfâda Filistinlilerin gettolaştırılması” olarak niteledi.²⁶

Belgenin kuru tonu dahi İsraili askeri komutanın önemsemez ve aldırıışsız tepkisini saklayamıyor. İnsan sanki komutanın bunları söylerkenki sesinin keskin tonunu duyabiliyor:

Burada oturduğunuzu ve bana tavsiyede bulunduğunuzu [sandığınızı] görebiliyorum ancak ben sizleri buraya Yüksek Komuta'nın emirlerini duymaya ve onları uygulamaya davet ettim! Siyasetle ilgili değilim ve siyaset yapmıyorum. Yalnızca emirlere uyuyorum... Emirleri gerçekleştirim ve bu emrin 5 Haziran'da yerine getirilmesini sağlamak zorundayım... Siz yapmazsanız, ben kendim yaparım. Ben bir askerim.²⁷

Uzun monoloğunu sonlandırdıktan sonra, Filistinli ileri gelenlerden bir başkası, Şehade Şalah şunu sordu: “Peki, birinin evi varsa, o da gitmek zorunda mı?” Askeri komutan cevapladı: “Herkes gitmek zorunda.”²⁸ Sonra da ileri gelenler mecburi naklin giderlerini sakinlerin kendilerinin karşılayacağını öğrendiler.

Viktor Hayat, İsraili komutanı bütün halkın bilgilendirilmesinin bir günden fazla süreceğine ve bunun onlara yeterli zamanı bırakmayacağına ikna

²⁴ Bu toplantının tutanağı Tom Segev tarafından eksiksiz olarak 1949: *ha-Yisraelim ha-Rişonim* [1949: İlk İsraililer] kitabında yayımlanmıştır ve Devlet Arşivleri'nde de bulunabilir.

²⁵ Toplantının eksiksiz transkripsiyonu için bkz. Tom Segev, 1949: *ha-Yisraelim ha-Rişonim*, Kudüs, 1984, s. 69–73.

²⁶ a.g.e.

²⁷ a.g.e.

²⁸ a.g.e.

etmeye çalıştı. Komutan dört günün “bolca vakit” olduğu cevabını verdi. Toplantıyı kayda alan kişi bu noktada Filistinli temsilcilerin tek bir ağızdan bağırıklarını not aldı: “Ancak bu çok kısa bir süre.” Komutan sertçe cevap verdi: “Ben bunu değiştiremem.”²⁹

Ama bu, dertlerinin sonu değildi. Kapatıldıkları bölgede –bugün Hayfa belediyesinin her yıl, “Barış ve Birlikte Yaşam İçin Şölenlerin Şöleni” olarak Hanuka, Noel ve Ramazan Bayramı’nın çakışmasını kutladığı– Vadi Nisnas’ta halk soyulmaya ve taciz edilmeye devam etti –çoğunlukla İrgun ve Ştern Çetesi üyeleri tarafından, ancak Hagana da saldırılarda etkin bir şekilde yer aldı. Ben-Gurion bu hareketleri kınadı ancak durdurmak için hiçbir şey yapmadı: Günlüğüne kaydetmekle yetiniyordu.³⁰

Tecavüz

Tecavüz olaylarını aktaran üç çeşit kaynağımız var ve dolayısıyla ağır tecavüz vakalarının gerçekleştiğini biliyoruz. Yahudi askerleri tarafından kaç kadın ve genç kızın bu şekilde mağdur edildiği hakkında fikir sahibi olmak ise hâlâ o kadar kolay değil. İlk kaynağımız BM ve Kızıl Haç gibi uluslararası örgütler. Bunlar hiçbir zaman toplu bir rapor sunmadıysa da tekil olaylara ilişkin kısa ve öz beyanları var. Örneğin Yafa ele geçirildikten hemen sonra, bir Kızıl Haç yetkilisi olan de Meuron, Yahudi askerlerin bir kıza nasıl tecavüz edip erkek kardeşini öldürdüklerini belgeledi. Genelde Filistinli erkekler tutsak olarak götürülürken kadınlarının İsraililerin merhametine bırakıldığına dikkat çekiyordu. Yukarıda bahsedilen mektupta Yitshak Hizik, Kaplan’a şunları yazıyordu: “Ve tecavüzleri, Beyefendi, muhtemelen duymuşsunuzdur.” Hizik, daha önce Ben-Gurion’a gönderdiği bir mektupta “bir grup askerinin bir eve girdiklerini, babayı öldürüp, anneyi yaraladıklarını, kıza tecavüz ettiklerini” aktarıyordu.

Dışarıdan gözlemcilerin mevcut olduğu yerlerdeki vakalarla ilgili, doğal olarak daha çok şey biliyoruz ancak bu, kadınların başka yerlerde tecavüze uğramadıkları anlamına gelmiyor. Bir başka Kızıl Haç raporu, ailesiyle beraber sürülüp Şakara’ya yerleşen el-Hac Suleyman Davud’un evine 9

²⁹ a.g.e.

³⁰ Ben-Gurion’un günlüğünden, bkz. 5 Temmuz 1948.

Aralık 1948’de iki Yahudi askerin girmesiyle başlayan korkunç bir olaydan bahsediyor. Askerler karısına vurmuş, on sekiz yaşındaki kızını kaçırmışlardı. On yedi gün sonra baba İsraili bir teğmene ulaşabilmiş ve kendisine şikâyetle bulunmuştu. Görünen oydu ki, tecavüzcüler Yedinci Tugay’dandı. Kızın serbest bırakılmasına kadarki o on yedi gün içerisinde tam olarak ne yaşandığını bilmek imkânsız; akla en kötüsü getirilebilir.³¹

İkinci kaynak ise yalnızca tecavüzcülerin mahkemeye verildiği vakaları içeren İsrail arşivleridir. David Ben-Gurion her bir vaka konusunda bilgilendirilmiş ve onları günlüğüne geçirmiş görünüyor. Birkaç günde bir günlüğünde bir alt kısım var: “Tecavüz Vakaları”. Bunlardan bir tanesi Hizik’in kendisine bildirdiği bir olayı kaydediyor: “Akka’da askerlerin bir kıza tecavüz etmek istedikleri bir vaka. Babayı öldürmüşler, anneyi yaralamışlar, subaylar da onları korumuş. En az bir asker kıza tecavüz etmiş.”³²

Yafa, İsrail askerlerinin vahşetinin ve savaş suçlarının merkezi haline gelmiş gibi görünüyor. Özellikle bir tabur –askerleri Hısas ve Saasa’da katliamlar yaptığı, Safed ve çevresini temizlediği sırada da başında olan kişinin komutasındaki 3. Tabur– hareketlerinde o kadar vahşiydi ki, tabura bağlı askerlerin şehirdeki tecavüz vakalarından çoğuna karışmış olduklarından şüpheleniliyordu ve Yüksek Komuta bu taburu şehirden çekmenin en iyisi olduğuna karar vermişti. Ancak diğer birimler de işgalin ilk üç dört ayı boyunca kadınları taciz etmek konusunda daha az suçlu değildi. En kötü dönem, ilk ateşkesin sonuna (8 Temmuz) doğruydı. İşgal edilmiş şehirlerdeki askerler arasında ortaya çıkan davranış biçimi, özellikle şahsi yağma ve tecavüz vakaları konusunda Ben-Gurion bile o kadar endişelenmişti ki “on günlük” savaşta askerleri Nâsıra’yı ele geçirdiğinde belirli ordu birimlerinin şehre girmesine izin vermeme kararı alacaktı.³³

Üçüncü kaynağımız ise, hem mağdur edenlerden hem de mağdur olanlardan elde ettiğimiz sözlü tarihtir. Olguları faillerden öğrenmek çok zor, mağdurlardan öğrenmekse neredeyse imkânsız. Ancak hikâyeleri İsrail’in Filistinli halka karşı yürüttüğü savaşta en korkunç ve en insanlık dışı suçların

³¹ İsrail Savunma Kuvvetleri arşivleri, 50/121, Dosya 226, Müfreze komutanı Menahem Ben-Yossef’i raporu, 102. Tabur, 26 Aralık 1948.

³² Ben-Gurion’un günlüğü, 5 Temmuz 1948.

³³ a.g.e., 15 Temmuz 1948.

bir kısmına ışık tutmaya şimdiden yardımcı oluyor.

Failler, görünüşe göre yılların mesafesine sığınarak konuşabiliyorlar. Özellikle korkunç bir vaka geçenlerde gün ışığına böyle çıktı. 12 Ağustos 1949'da Nakab'da, bugünkü Gazze şeridinin kuzey ucundaki Beyt Hanun'dan çok uzakta olmayan Nirim kibutsunda konuşlanmış bir müfrezenin askerleri, on iki yaşındaki Filistinli bir kızı esir almış ve onu kibuts yakınındaki askeri üste gece boyunca kilit altında tutmuşlardı. Sonraki birkaç gün boyunca kız müfrezenin seks kölesi haline gelmiş, askerler kafasını tıraş etmiş, topluca tecavüz etmiş ve sonunda öldürmüşlerdi. Ben-Gurion bu tecavüzü de günlüğünde listelemektedir ancak bu kısım editörlerce sansürlenmiştir. 29 Ekim 2003 günü, İsrail gazetesi *Haaretz* tecavüzcülerin ifadelerine dayanarak bu hikâyeyi halka duyurdu: Bu barbarca işkencede ve kızın infazında yirmi iki asker yer almıştı. Mahkemeye çıktıklarında ise mahkemenin verdiği en ağır ceza kızı fiilen öldüren askere iki yıl hapis oldu.

Sözlü bellek de, Filistin'in köylerinin işgali sırasında yaşanan tecavüz vakalarını ortaya sermektedir –Mayıs ayında Tantura'dan, Haziran'da Kula'ya ve Hiram Operasyonu boyunca ele geçirilen köylerin birbiri ardına gelen taciz ve tecavüz hikâyelerine dek. Pek çok vaka, öne çıkıp deneyimleri hakkında konuşmaya gönüllü olmuş köylerdeki çok sayıda kadınla görüşen BM yetkililerince de kanıtlarla destekleniyor. Yıllar sonra, bu insanlardan kimileriyle yeniden görüşüldüğünde, köydeki kadınlar ve erkekler için olaylarda geçen isim ve detaylardan bahsetmenin ne kadar zor olduğu bariz bir şekilde görülmüştü ve görüşmeyi gerçekleştirenler bu kişilerin söylemek istediklerinden ya da söyleyebileceklerinden daha çok şey bildikleri izlenimini edinmişlerdi.³⁴

Görgü tanıkları kadınların üzerlerinden son takıya varana kadar bütün mücevherlerinin nasıl hissiz ve alçaltıcı bir şekilde alındığını da aktarıyordu. Sonrasında ise aynı kadınlar askerlerce fiziksel olarak taciz ediliyordu ki bu taciz Tantura'da tecavüzle sonuçlanmıştı. Naciye Eyyüb bunu şöyle anlatıyor: “Etrafımızı çeviren askerlerin kadınlara dokunmaya çalıştıklarını ancak kadınların onları reddettiğini gördüm. Kadınların teslim olmayacaklarını gördüklerinde durdular. Sahildeyken, iki kadını aldılar ve üstlerini aramaları gerektiğini öne sürerek soymaya çalıştılar.”

Gelenek, utanç ve travma, Yahudi askerlerinin Filistin'in hem kırsal hem

³⁴ Pappe, “Tantura”.

de kentsel bölgelerinde 1948 ve 1949 yıllarında büyük bir canavarlıkla sebep oldukları genel talan içerisinde Filistinli kadınlara tecavüz edilmesine dair eksiksiz bir tablo elde etmemizi engelleyen kültürel ve psikolojik duvarlardır. Belki günü gelir, İsrail'in Filistin'de etnik temizlik tarihinin bu bölümünü birileri tamamlayabilir.

GANİMETİ BÖLÜŞMEK

Savaş rüzgârları dindikten ve yeni kurulmuş İsrail Devleti komşularıyla mütareke imzaladıktan sonra, İsrail hükümeti işgal rejimini bir nebze gevşetti ve arkada kalmış kentli küçük Filistinli gruplara yönelik yağma ve gettolaştırmaya kademeli olarak son verdi. Ağustos 1948'de etnik temizliğin sonuçlarıyla baş etmek üzere "Arap Meseleleri Komitesi" adı verilen yeni bir yapı devreye sokulmuştu. Bu komitede İsrail'in ilk Dışişleri Bakanı Moşe Şaret ile birlikte Behor Şitrit'in, daha önce olduğu gibi çalışma arkadaşları arasındaki daha insancıl ses olduğu görüldü ancak komitede bazı eski Danışmanlık üyeleri de vardı. Hepsisi de yerinden etmelerin tertiplenmesine yardımcı olmuş insanlar olan Yaakov Şimoni'nin, Gad Mahnes'in, Ezra Danin'in, Yosef Weitz'in komitede bulunuşu, bilseler, geride kalan Filistinliler için ürkütücü olurdu.

Ağustos ayında yeni ekip, aslen mültecilerin geri dönüşüne izin verilmesi için İsrail'e yönelik artan uluslararası baskıyla uğraştı. Karar verilen taktik, uluslararası toplumdaki öncelikli aktörler bunu desteklemeye razı olacakları, ya da daha iyisi bu onları meseleyi tamamen terk etmeye ikna edeceği için, meseleye dair her tür yüzleşmeyi önceden ortadan kaldıracağı tasavvur edilen bir yeniden yerleşim programı kabul ettirmeye çalışmaktı. İsraillilerin teklifi, Filistinli mültecilerin Suriye, Ürdün ve Lübnan'da yeniden yerleşmeleri gerektiğini öne sürüyordu. Bu, daha 1944'te Yahudi Ajansı'nın bir toplantısında tartışılmış olduğundan, pek de şaşırtıcı değildi. Ben-Gurion şunu öne sürdü: "Arapların nakli herhangi bir başka [halkın] naklinden daha kolay. Etrafta Arap devletleri var... Ve Eğer [Filistinli] Araplar nakledilirse bunun onların durumunu kötüleştirmektense, iyileştireceği açıktır." Moşe Şaret şunu yazmıştı: "Yahudi devleti kurulduğunda –sonucun Arapların nakli olması oldukça muhtemeldir."³⁵ O zamanlar ABD ve Britanya –birbirini izleyen tüm İsrail hükümetlerince kabul edilen bir akıl yürütme biçimi olarak kalacak

³⁵ Ben-Gurion, *BaMaaraha* [Savaşta], s. 68–9.

olan- bu politikayı olumlu karşılamış olsalar da ne onlar ne de dünyanın geri kalanı kaynaklarını bunu daha da ilerletme çabalarına ayırmakla ya da Filistinli mültecilerin koşulsuz olarak geri dönmesini gerektiren BM 194 Sayılı Kararı'nın uygulanmasını savunmakla ilgileniyordu. İsraililerin umduğu gibi, çok geçmeden mültecilerin -hakları bir yana- kaderleri gözlerden irak düştü.

Ancak tek mesele geri dönüş ya da yeniden yerleşim değildi. Bir de eski Filistin Mandası'nın vatandaşları olarak birikimlerini Mayıs 1948'den sonra İsraili yetkililerce el konulacak olan banka ve kurumlara yatırmış olan 1.300.000 Filistinlinin müsadere edilmiş paraları meselesi vardı. İsrail'in teklif ettiği yeniden yerleşim politikası da Filistinlilerin şimdi İsraililerin elinde olan malvarlığından bahsetmiyordu. Komite üyelerinden biri, ulusal bankanın ilk müdürü olan David Horovits'ti ve "Arapların bıraktığı" malvarlığının toplam 100 milyon sterlin değerinde olduğunu tahmin ediyordu. Uluslararası soruşturma ve incelemelere bulaşmaktan kaçınmak için şunu bir çözüm olarak sundu: "Belki de Amerikalı Yahudilere satabiliriz?"³⁶

Bir diğer sorun da, Filistinlilerin terk etmeye zorlandıkları ekili topraklardı ve bunların olası kaderini Arap Meseleleri Komitesi'nde safça yüksek sesle düşünen Behor Şitrit olmuştu: "Ekili topraklar muhtemelen 1 milyon dönüm. Uluslararası hukuka göre hiçbir şeyi satamayız, bu sebeple belki de bunları geri gelmek istemeyen Araplardan satın almalıyız." Yosef Weitz merasimsiz, sözünü kesti: "Ekili toprakların kaderi, köylerin üzerinde var olduğu toprakların bütününden farklı olmayacaktır." Weitz, çözümün bütün toprakları kapsamaması gerektiğini salık verdi: Yerleşilmiş de ekili de olsa bütün köy toprakları ve kentsel bölgeler.³⁷

Weitz, Şitrit'in aksine işin iç yüzünü biliyordu. Yahudi Ulusal Fonu'nun yerleşim departmanının başı olarak resmi konumu ve geçici "nakil komitesindeki" fiili liderliği etnik temizlik başladıktan sonra birleşmişti. Weitz kırsal bölgeler içerisindeki her bir el değiştirmeyi ya kişisel olarak ya da sağ kolu Yosef Nahmani gibi sadık yetkililer aracılığıyla sıkı sıkıya takip etmişti. Yahudi birlikleri halkın yerinden edilmesinden ve evlerin imhasından sorumluyken, Weitz köylerin Yahudi Ulusal Fonu'nun sorumluluğu altına alınmasını sağlama bağlamak için işe dört elle sarıldı.

³⁶ Ben-Gurion'un günlüğü, 18 Ağustos 1948.

³⁷ a.g.e.

Bu teklif Şitrit'i daha da ürküttü, çünkü İsrail'in –Şitrit'in anlayışına göre yasadışı olarak– mülkiyetine geçireceği toprakların, başlangıçta düşündüğü 1 milyon dönümün üç katı olması demekti. Weitz'ın bir sonraki teklifi, uluslararası hukuk ya da yasallık konusunda hassas olan biri için daha da endişe vericiydi: “Bütün ihtiyacımız olan,” diye ilan etti Yahudi Ulusal Fonu'nun (YUF) yerleşim departmanı başkanı, “400 traktör, her bir traktör 3.000 dönüm işleyebilir –işlemek yalnızca gıda üretmek için değil aynı zamanda kimsenin topraklarına geri gelmesine izin vermemek için. Daha az kaliteli topraklar özel sektöre ya da kamu sektörüne satılmalıdır.”

Şitrit bir kez daha denedi: “En azından bu el koymanın, Arap dünyasından Yahudilerin Filistin'e göç ettiklerinde kaybettikleri malvarlığının bir karşılığı olduğunu söyleyelim.” O zamanlar Yahudi göçü, oldukça sınırlıydı ancak “karşılık” kavramı daha sonra İsrail Dışişleri Bakanlığı'nın ilgisini çekecek, Bakanlığın propaganda makinesi Filistinli mültecilerin Geri Dönme Hakkı tartışmalarını susturmaya yönelik sonuçsuz girişimlerinde bu kavramı sık sık kullanacaktı. Şitrit'in fikri, İsrail'in zorunlu nakil failliğiyle ilişkilendirilmesi riskinden dolayı Ağustos 1948'de terk edildi. Yaakov Şimoni böyle bir karşılıklı mülksüzleştirme ilanının kaçınılmaz olarak dikkati, İsrail'in Filistin'de gerçekleştirmiş olduğu –kendisinin “nakil” dediği– yerinden etmeye yönelteceği konusunda uyarıda bulundu.

Ben-Gurion sabırsızlanıyordu. Uluslararası yaptırım tehditlerini önceden bertaraf etmek için oldubittiler –örneğin kimsenin İsraili Filistinli ev sahiplerinin evlerine geri dönmesine izin vermeye zorlamaması için evlerin imha edilmesi– gibi hassas meselelerin Arap Meseleleri Komitesi gibi hantal bir organın yapacağı iş olmadığını fark etmişti. Bu sebeple Danin ve Weitz'ı, o andan itibaren Filistinlilerin mülkleri ve toprakları konusunda, başlıca öğeleri imha ve müsadere olan tüm nihai kararları alacak iki kişilik bir komiteye atamaya karar verdi.

Kısa ve eşsiz bir dönem boyunca, Amerikan yönetimi konuya ilgi gösterdi. Beyaz Saray konudan uzak durur görünümündeyken Dışişleri Bakanlığı'ndaki yetkililer, alışılmamış bir hareketle, mülteci sorunları konusundaki politikaya egemen oldu. Kaçınılmaz sonuç, temel İsrail tutumuna yönelik artan bir memnuniyetsizlikti. Amerikalı uzmanlar, mültecilerin dönüşünü yasal olarak alternatifsiz görüyordu ve İsrail'in bu ihtimali tartışmayı dahi reddetmesinden oldukça rahatsız oldular. Mayıs 1949'da Dışişleri Bakanlığı,

İsrail hükümetine mültecilerin geri dönüşünü barışın önkoşullarından biri olarak değerlendirdikleri yönündeki güçlü mesajını ilettili. İsraililerden ret cevabı geldiğinde, Birleşik Devletler yönetimi İsrail'i yaptırımlarla tehdit etti ve söz vermiş olduğu bir krediyi geri çekti. Buna cevap olarak İsraililer önce 75.000 mülteciyi kabul etmeyi ve bir diğer 25.000 kişinin aileleriyle yeniden bir araya gelmesine izin vermeyi teklif ettiler. Bu Washington tarafından yetersiz görüldüğünde ise hükümet, Gazze Şeridi'ni, 90.000 yerlisi ve 200.000 kişilik mülteci topluluğuyla almayı teklif etti. Her iki teklif de cimri görünüyordu ancak bu arada, 1949 baharında, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda gerçekleşen personel değişimi, Amerika'nın Filistin politikasına, mülteci meselesini –eğer bütünüyle yok saymayacaksa– ikinci plana iteceği farklı bir rotaya doğru yeni bir yön verdi.

Kısa ömürlü Birleşik Devletler baskısı dönemi (Nisan-Mayıs 1949) boyunca, Ben-Gurion'un asıl cevabı, el konulmuş topraklara ve tahliye edilmiş evlere Yahudi göçmenlerin yerleşimini arttırmaktı. Bu gibi eylemlerin uluslararası alanda kınanacağından endişeli olan Şaret ve Kaplan karşı çıktıklarında ise Ben-Gurion, kısa zaman içerisinde Avrupa ve Arap dünyasından yüz binlerce Yahudi göçmeni kasaba ve şehirlerdeki terk edilmiş Filistinli evlerine el koymaya ve yerinden edilmiş köylerin kalıntıları üzerine yerleşimler kurmaya teşvik eden daha da cuntavari bir organ atadı.

Filistinlilerin malvarlıklarına el konulmasının sistematik bir ulusal programı izlemesi gerekiyordu ancak Eylül ayının sonunda Ben-Gurion; Yafa, Kudüs ve Hayfa gibi büyük şehirlerde düzenli bir el koyma fikrinden vazgeçti. Benzer şekilde, açgözlü çiftçiler ve hükümet kurumlarının, mülksüzleştirilmiş köy ve arazilere hücumunun koordine edilmesinin de imkânsız olduğu ortaya çıktı. Toprağın dağıtılması Yahudi Ulusal Fonu'nun (YUF) sorumluluğuydu. 1948 Savaşı'ndan sonra, en önemlisi aşağıda bahsi geçen "kayyım" olan diğer organlara da benzer bir yetki verildi. YUF savaş ganimetlerinin birincil bölüştürücüsü olma işi için rekabet etmesi gerektiğinin farkına vardı. Son tahlilde YUF üste çıktı ancak bu zaman aldı. Her şey hesaba katılırsa İsrail Filistin'in kırsal bölgelerinde 3,5 milyon dönüm arazi almıştı. 1948'deki bu tahmine, yıkılmış köylerdeki bütün ev ve tarlalar dahildir. Bu toprakların en iyi nasıl kullanılacağına ilişkin net bir merkezi politikanın ortaya çıkması vakit aldı. BM 1949'da Lozan'da, sonra da mülteci meselesiyle uğraşmak için kurulan bir dizi beyhude komiteyle mültecilerin akıbetini tartışırken, Ben-Gurion özel ya da kamusal Yahudi kurumlarının toprağı tamamen almasını sonraya

bıraktı. Tüm Filistinli mültecilerin koşulsuz olarak geri dönmesini talep eden 11 Aralık 1948 tarihli BM Genel Kurulu 194 Sayılı Kararı'nın ardından İsrail'in toprakları resmen ve hukuken devralmasının sorun yaratacağını biliyordu.

Toplu mülksüzleştirmenin yaratacağı uluslararası infialin önüne geçmek amacıyla İsrail hükümeti, yeni edinilmiş mülkler için, haklarında nihai bir karar vermeyi askıya alarak “kayyım” atadı. Önceki tipik Siyonist tutuma uygun olarak bu “pragmatik” çözüm, daha sonra gelecek “stratejik” bir kararla değiştirilinceye (bir başka deyişle sahipsizleştirilmiş varlıkların statüsü yeniden tanımlanınca) değin genel politika oldu. Dolayısıyla Kayyımlık, tüm mültecilerin geri dönmeleri ve/veya tazmin edilmelerinde ısrarcı olan 194 Sayılı BM kararının muhtemel yan etkilerini savuşturmak üzere, İsrail hükümeti tarafından yaratılmış bir işlevdi. Hükümet, yerinden edilmiş Filistinlilerin tüm özel ve kolektif varlıklarını vesayeti altına alarak, herhangi bir hak sahibinin ortaya çıkmadığı uydurma bahanesi altında, bunları özel ve kamusal Yahudi gruplara ve bireylere satabilecekti, sonuç olarak sattı da. Dahası, Filistinli mal sahiplerinin el konulmuş arazileri hükümet vesayetine geçer geçmez, hukuken Yahudi ulusuna ait olan devlet arazilerine dönüştü, bu da hiçbir parçasının Araplara satılamayacağı demektir.³⁸

Bu yasal el çabukluğu, toprakların bölüşümüne dair herhangi bir nihai stratejik karar verilmediği sürece, toprakların bir bölümünü İsrail Silahlı Kuvvetleri'ne ya da örneğin yeni göçmenlere ya da (ucuz fiyatlarla) kibutsim hareketlerine devretmek için “taktiksel” ara çözümlerin benimsenebileceği anlamına geliyordu. Ganimetler, üzerine gerçekleşen kapışmada YUF bütün bu “müşterilerle” sert bir rekabet içine girdi. Evvela işleri iyi gitti ve neredeyse yıkılmış her köyü, evleri ve topraklarıyla beraber satın aldı. Kayyım 3,5 milyon dönüm arazinin 1 milyon dönümünü Aralık 1948'de kelepir fiyatına doğrudan YUF'a sattı. Bir diğer çeyrek milyon da 1949'da YUF'a devredildi.

Derken maddi kaynak eksikliği, YUF'un giderilmez görünen açgözlülüğüne bir son verdi. Ve YUF'un satın alamadıklarını üç kibutsim hareketi, moşavim hareketi ve özel emlakçılar memnuniyetle aralarında bölüştüler. Aralarından en paragözün, İsrail'in iktidar partisi Mapay'ın solundaki Mapam'a bağlı solcu kibuts hareketi ha-Şomer ha-Tsair olduğu ortaya çıktı. Ha-Şomer ha-Tsair üyeleri, yalnızca insanların artık uzaklaştırılmış olduğu toprakları

³⁸ David Kretzmer, *The Legal Status of Arabs in Israel*.

almakla yetinmiyor, saldırılardan hayatta kalmış ve hâlâ topraklarına tutunmakta olan Filistinli mal sahiplerinin de topraklarını istiyorlardı. Dolayısıyla, her ne kadar resmi etnik temizlik sonlanmış olsa da, şimdi bu insanların da kovulmalarını istiyorlardı. Rekabet eden bütün bu taraflar, İsrail ordusunun askeri eğitim sahası ve kamplar için geniş toprakların bir kenarda tutulması talepleri önünde yolu açmak zorundaydılar. Böyleyken, 1950 yılı itibarıyla sahipsiz kırsal toprakların yarısı hâlâ YUF'un ellerindeydi.

Ocak 1949'un ilk haftasında, Yahudi yerleşimciler Kûveykât, Resû'n-Nâkure, Birve, Safsâf, Saasa ve Leccûn'da kolonileştiler. Kuzeydeki Malul ve Celeme gibi diğer köylerin toprakları üzerine İsrail Savunma Kuvvetleri askeri üsler inşa etti. Pek çok açıdan, yeni yerleşimler askeri üslerden farklı görünmüyordu –bir zamanlar köylülerin kırsal ve tarımsal hayatlarını sürdürdükleri yerlerde tahkim edilmiş tabyalar...

Filistin'in beşeri coğrafyası, zor yoluyla bütünüyle dönüştürülmüştü. Yafâdaki ferah park ve Kudûs'teki sosyal merkezler de dahil olmak üzere geniş kısımların yok edilmesiyle şehirlerin Arap karakteri silinmişti. Bu dönüşüm, bir ulusun tarihini ve kültürünü silme ve yerine bir diğeri –yerli halka ait tüm izlerin silindiği– uydurma versiyonunu koyma arzusundan besleniyordu.

Hayfa tipik bir örnekti. Daha 1 Mayıs 1949'da, Siyonist yetkililer David Ben-Gurion'a (23 Nisan'da ele geçirilmiş olan) Hayfa'nın Arap karakterini dönüştürmek için ellerine "tarihi bir fırsatın" geçtiğini yazmışlardı. Bütün ihtiyaç duyulan, diye açıklıyorlardı, "227 evin imhası."³⁹ Ben-Gurion planlanan yıkımı yerinde teftiş etmek için şehri bizzat ziyaret etti, türünün en güzel örneklerinden biri olan kapalıçarşının da yıkılmasını emretti. Benzer kararlar, neredeyse 500 evin yıkıldığı Taberiye'yle ilgili olarak da de alındı; bir o kadar ev de Yafa ve Batı Kudûs'te yıkılacaktı.⁴⁰ Ben-Gurion'un burada camiler karşısındaki hassasiyeti olağandışıydı –kaideyi kanıtlayan bir istisna. İsrail'in resmi yağması, yeni elde edilmiş mülkler arasındaki mabetleri, hele camileri esirgemedi.

³⁹ Tamir Goren, *Mi-Telut le-Hiştalvut: ha-Şilton ha-Yisreeli ve Arviye Hefah, 1948-1950* [Bağımsızlıktan Entegrasyona: İsrail Yönetimi ve Hayfa Arapları, 1948-1950], s. 337, ve Ben-Gurion'un günlüğü, 30 Haziran 1948.

⁴⁰ Ben-Gurion'un günlüğü, 16 Haziran 1948.

KUTSAL YERLERE SAYGISIZLIK⁴¹

1948'e kadar Filistin'deki tüm kutsal yerler, hem Osmanlı İmparatorluğu hem de Britanya Manda Hükümeti tarafından tanınan İslami vakıflara aitti. Başında el-Hac Emin el-Huseyni'nin bulunduğu yerel dini erkândan oluşan Yüksek İslam Şûrası tarafından denetleniyordu. İsrail, 1948'de bütün bu vakıfları, bünyelerinde bulunan bütün mülklerle beraber istimlak etti ve ilk olarak Kayyim'a, sonra devlete devretti, sonundaysa Yahudi kamu organlarına ve sivil vatandaşlara sattı.⁴²

Bu toprak gaspından Hristiyan kiliseleri de muaf değildi. Kiliselerin yıkılan köylerde sahip oldukları toprakların büyük bölümüne tıpkı vakıflara olduğu gibi el konuldu ancak camilerin büyük çoğunluğunun aksine, pek çok kilise ayakta kaldı. Birçok kilise ve cami hiçbir zaman tamamen imha edilmedi ancak "antik" tarihi harabeler olarak gözükecek şekilde bırakıldı –insanlara İsrail'in imha kudretini anımsatmak üzere bırakılmış "geçmiş" kalıntıları. Ancak bu kutsal yerler arasında Filistin'in en etkileyici mimari cevherleri de vardı ve bunlar sonsuza kadar kayboldu: Mescidu'l-Hayriye, Givatayim şehri altında tarihe karıştı, Birve kilisesinin yıkıntılarıysa şimdi Yahudi yerleşimi Ahihad'un ekili topraklarının altında yatmakta. Benzer bir taş işçiliği hazinesi Hayfa yakınlarında, sahildeki es-Sarafend camisiydi (Filistin'in ortasında çok büyük bir Britanya üssünün bulunduğu es-Sarafend ile karıştırılmasın). İsrail hükümeti, o zamanlar başbakan olan Ehud Barak'a bu resmi devlet vandalizmi fiiline izin vermemesi için dil döken bir imza kampanyasını göz ardı ederek, 25 Temmuz 2000'de, buldozerle yıkılmasına yeşil ışık yaktığında cami yüz yaşındaydı.

Ancak geri dönüp bakıldığında, üyelerinin büyük bir bölümü gelenek ve dinin kucağında teselli ve refah bulan Filistinli topluluğa en çok acı veren, İslami ibadet yerlerine hakaret edilmesi idi. İsrailliler, Mecdel ve Kıysariye camilerini restoranlara dönüştürdüler, Bîrüsseba camisini de dükkâna. Ayn Havz camisi şu an bar olarak kullanılıyor, Zib'deki cami ise bir tatil köyünün parçası durumunda: Cami halen orada ancak sahibi ulusal parkların bakımından sorumlu bir hükümet kurumu. Bazı camiler, İsrailli yetkililer zamanın kendi-

⁴¹ Bu başlık altındaki bütün bilgiler Nail Nahle'nin Londra'da Arapça yayımlanan *el-Avde'*deki 14 Eylül 2005 tarihli makalesine dayanmaktadır.

⁴² Benvenisti, *Sacred Landscape*, s. 298.

lerini bu yerlerin mukaddesatını koruma yükümlülüğünden azade kıldığına inanıncaya değin dokunulmadan kaldı. Örneğin Ayn ez-Zeytun camisinin kalıntıları, 2004 gibi geç bir tarihte, mandıraya çevrildi: Mandıranın Yahudi sahibi, caminin kurulduğu yılı işaret eden taşı kaldırdı ve duvarları İbranice grafitiyle doldurdu. Buna karşılık, Ağustos 2005'te İsrail medyası, kamuoyu ve siyasetçileri, kendi hükümetlerini, İsrail'in o yaz Gazze Şeridi'nde tahliye ettiği yerleşimlerdeki sinagogları Filistinlilerin ellerine bırakma kararından dolayı kınadılar. Bu sinagogların –yerleşimcilerin tüm dini öğeleri kendilerinin tahliye edilmelerinden önce kaldırmış olduğu beton yapıların– kaçınılmaz yıkımı gelip çattığındaysa İsrail'deki genel protesto ayyuka çıktı.

Ayakta kalan Müslüman mabetleri ve Hristiyan kiliseleri ise her zaman erişilebilir durumda değildir. Suhmâta'nın camisi ve kilisesi bugün görülebilir ancak eğer orada dua etmek ya da sadece buraları ziyaret etmek istiyorsanız; Yahudi çiftliklerini geçmeniz ve özel mülke izinsiz girdiğiniz için polise ihbar edilme riskini göze almanız gerekmektedir. Aynı durum Hayfa yakınlarındaki Beledü's-Şeyh camisini ziyaret etmeye kalkışmanız durumunda da geçerlidir ve aynı şekilde Müslümanların bugün Kırıyat Şemona gelişim kasabasında bulunan el-Halise camisine erişimleri de engellemektedir. Kerem Maharal halkı da, bir zamanlar Filistin'in en varıl köylerinden İczim'in merkezinde bulunan o güzel on dokuzuncu yüzyıl camisine ulaşılmasına izin vermeyi hâlâ reddediyor.

Kimi zamanlar erişim, Hittin camisi örneğinde olduğu gibi zordan ziyade resmi manipülasyon yoluyla engellenir. Geleneğe göre, Selahaddin Haçlılara karşı kazandığı zaferi anmak üzere 1187'de köyün ortasına bu muhteşem yapıyı inşa etmiştir. Kısa bir zaman önce Deyr Hannâdan 73 yaşındaki Ebu Cemal, Filistinli çocuklar için bir yaz kampı yoluyla bu yeri ve bu yerin geçmişi görkemini geri getirmeye ve yeniden ibadete açmaya yardımcı olabileceğini ummuştı. Ancak Eğitim Bakanlığı kendisini kandırdı: Üst düzey yetkililer, Ebu Cemal'e eğer kampı iptal ederse bakanlığın restorasyon işi için para bağışlayacağı sözünü verdiler. Ancak teklifi kabul ettiğinde bakanlık bölgeyi sanki yüksek güvenli bir üsmüşçesine dikenli tellerle çevirdi. Caminin temel taşı da dahil olmak üzere bütün taşlar, araziye koyunlarını ve ineklerini otlatmak için kullanan yakındaki kibutsniklerce kaldırıldı.

Aşağıdakiler, son on yılı kapsayan kısa bir kayıt defteridir. 1993'te Nebi Rûbîn Camisi Yahudi fanatiklerce havaya uçuruldu. Şubat 2000'de Vadiü'l-Hevâ-

ris Camisi, Müslüman gönüllüler binanın restorasyonunu bitirdikten iki hafta sonra tahrip edildi. Restore edilmiş kimi camiler katıksız vandalizmin hedefi oldular. Yıkılmış bir köy olan Ayn Ėazal'daki Şeyh Şehade makamı 2002'de yıkıldı ve Beysan'daki Erbain Camisi Mart 2004'te kundaklanarak tahrip edildi. Taberiye'deki el-Umari ve el-Bahr camileri Haziran 2004'te gerçekleşen, büyük tahribata uğradıkları benzer iki saldırıdan sonra ayakta kalmayı başardılar. Yafa'daki Hasan Bey Camisi düzenli olarak camiye taş atan insanlarca saldırıya uğruyor, bir keresinde de üzerinde peygamberin ismi yazılı bir domuz kafası bahçesine atılarak hakarete uğradı. 2003'te, yeniden inşa edilmesinden altı ay sonra, buldozerler Zaruğara'daki es-Salam (Barış) Camisi'nin bütün kalıntılarını yeryüzünden sildi. 2005'te Kefr Saba yakınındaki Şeyh Seman makamı, kimliği belirlenemeyen saldırganlarca yıkıldı.

Diğer camiler ise, Ortaçağ'ın ikona kırıcılık günlerinde olduğu gibi, Yahudi ibadethanelerine dönüştürüldü. Tıpkı Taberiye'deki Semekiyye makamında ve Kefr İnân ve Daliye köylerindeki camiler gibi Vadi Uneyn ve Yâzûr camileri de bugün birer sinagog. Ben-Gurion Havalimanı yakınındaki Abbasiye camisi de sinagoga dönüştürülmüştü ancak o zamandan bu yana terk edilmiş durumda. Bugün "Arapları Öldürün" grafitisiyle süslü Kudüs'ün batı girişindeki Lifta camisi *mikve* (kadınlar için Yahudi inancına göre arınma havuzu) oldu.

Son zamanlardaki hedefler İsrail'deki -yaygın deyişle- "tanınmayan köylerin" camileridir; bu, ilk olarak Nekbe'de başlayan mülksüzleştirmenin en güncel vechesidir. İsrail hukukuna göre, İsrail topraklarının çoğu Filistinlilere kapalı "Yahudi ulusuna" ait olduğundan, Filistinli çiftçilere yeni köyler inşa edecek ya da köylerini genişletecek çok az bir alan bırakıldı. 1965'te hükümet, Filistinli bölgelerin kentsel ve kırsal gelişimlerine yönelik bütün altyapı planlarını yürürlükten kaldırdı. Bunun bir sonucu olarak Filistinliler ve özellikle güneydeki Bedeviler, doğal olarak içinde camiler bulunan "yasadışı" köyler kurmaya başladı. Bu köylerdeki evler ve camiler sürekli bir yıkım tehdidi altındadır. İsrail otoriteleri, sakinlerle hayli alaycı bir oyun oynuyor: Evleriyle camileri arasında seçim yapma hakkı sunuyorlar. Böyle bir köy olan (adını 1948'de yıkılan bir köyden alan) Husayniye'de mahkemede verilen uzun bir mücadele camiyi kurtardı ancak köyü kurtaramadı. Kutayme'de Ekim 2003'te yetkililer, yıktıkları cami yerine 13 evi ayakta tutmayı önerdiler.

İŞGALİN KÖKLEŞTİRİLMESİ

Uluslararası baskı zayıflayıp İsrail ganimetlerin bölüşülmesi için açık kurallar koymak zorunda kaldığında, Arap Meseleleri Komitesi de yeni devletin sınırları içinde kalıp şimdi İsrail'in vatandaşları olan Filistinlilere yönelik resmi devlet tutumunu formüle etti. Toplamda sayıları 150.000 kadar bu kişiler, "İsrail Arapları" oldular –sanki "Suriyeliler" ya da "İraklılar"dan değil de "Suriye Arapları" ya da "İrak Arapları"ndan bahsetmek mantıklıymış gibi. Britanya Mandası'nın, 1945'te ilan edildiğinde Almanya'nın 1935 Nürnberg Yasaları ile –hem de başkası değil, Menahem Begin tarafından– karşılaştırılan olağanüstü hal düzenlemelerine dayalı bir askeri rejim altına alındılar. Bu düzenlemeler insanların temel ifade, dolaşım, örgütlenme haklarını ve yasa önünde eşitliği fiilen ortadan kaldırıyordu. İsrail parlamentosuna seçme ve seçilme hakkı kaldı ama beraberinde ağır kısıtlamalarla. Bu rejim resmen 1966'ya kadar devam etti ancak fiiliyata bakılırsa, düzenlemeler hâlâ yürürlükte.

Arap Meseleleri Komitesi toplanmaya devam etti ve 1956'da bile komitenin öne çıkan üyelerinden bazıları ciddi ciddi "Arapların" İsrail'den sürülmesi planlarını savunuyordu. Toplu yerinden etmeler 1953'e kadar sürdü. Silah zoruyla insansızlaştırılacak olan son köy Nehâriyya yakınlarındaki Ummü'l-Ferec'di. Ordu köye girdi, bütün sakinlerini kovdu ve sonrasında köyü yıktı. Nakab'daki Bedeviler, el-Havaşlı aşiretinin gitmeye zorlandığı 1962'ye kadar yerinden etmelere maruz kaldılar. Gecenin bir yarısı 750 kişi kamyonlara bindirip kovuldu. Evleri yıkıldı, sahip oldukları 8.000 dönüm araziye el konuldu ve sonra bu arazi İsrail otoriteleriyle işbirliği yapan ailelere verildi. Komitenin tartıştığı planların çoğu çeşitli nedenlerle hiçbir zaman uygulanmadı. Bu planlar, Filistinli tarihçi Nur Masalha sayesinde aydınlığa çıkartıldı.

Kimi liberal düşünceli İsrailli politikacıların bu planlara karşı çıkışı ve bizzat Filistinli azınlığın, bu gibi kendilerini yerinden etme planlarının harekete geçirildiği birkaç olayda ortaya koyduğu metanet olmasaydı, şimdi Yahudi devleti sınırları içerisinde yaşayan Filistinli halkın "kalıntılarının" etnik temizliğine çok daha önceden şahit olurduk. Ancak bu nihai tehdidin, önüne geçilmiş gibi görünüyorsa da, nispeten fiziksel güvenlik içerisinde yaşamak için ödedikleri "bedel", ölçülemeyecek kadar ağırdı –yalnızca topraklarının değil topraklarıyla beraber Filistin'in tarihinin ve geleceğinin ruhunun yitimi. 1950'lerden itibaren, Filistinlilerin topraklarına hükümet tarafından el konulması YUF'un kanatları altında devam etti.

Toprak Hırsızlığı: 1950–2000

Yıkılmış köylerin düzleştirilmelerinden sonra akıbetlerine, köyün yerini bir Yahudi yerleşiminin mi, yoksa Siyonist bir ormanın mı alacağına karar veren, YUF içerisindeki Yerleşim Departmanı'ydı. Haziran 1948'de, departmanın başkanı Yosef Weitz, İsrail hükümetine şu raporu vermişti: “Enkazı kaldırıp köyleri ekime ve yerleşime hazırlayarak temizlik operasyonuna başladık. Bunlardan bazıları park olacak.” Weitz, devam etmekte olan yıkımı gözlemlerken traktörlerin köyleri olduğu gibi yıktıklarını görmekle istifini bozmamış olduğunu gururla aktarıyordu.⁴³ Ancak halkın geneli için çok daha farklı bir resim çiziliyordu: YUF'un ağaçlandırma etkinlikleri ülkeyi yeşillendirmek için tasarlanmış bir ekoloji misyonu olarak pazarlanırken, yeni Yahudi yerleşimleri “yaratılması”na, “çölde çiçek açtırmak” gibi sloganlar eşlik ediyordu.

Ağaçlandırma ilk tercih değildi. Seçim süreci aslında herhangi bir açık seçik stratejiye dayanmıyor, geçici kararlardan oluşuyordu. İlk elde derhal hasat edilebilecek terk edilmiş ekili araziler vardı; sonra “kıdemli” Yahudi yerleşimlerine verilmiş ya da yeni yerleşimlerin kurulması için bir kenara ayrılmış, potansiyel olarak yakın gelecekte ürün verebilecek verimli topraklar vardı. Daha önce gördüğümüz üzere, YUF kibutsim hareketlerinden gelen rekabeti savuşturma konusunda zor zamanlar yaşamıştı. Kibutslar daha devralmalarına izin verilmeden komşu köylerin topraklarını ekmeye başlıyor, sonra da o zamana kadarki çalışmalarına dayanarak mülkiyet talep ediyorlardı. Hükümetin hissiyatı, kural olarak toprakların önce mevcut Yahudi yerleşimlerine, sonra yeni yerleşimlerin inşasına tahsis edilmesi ve ancak üçüncü sırada ağaçlandırmaya açılması gerektiği yönündeydi.

1950'de, kayyım ganimeti ele alış şekline belli bir düzen getirmiş ancak YUF'u henüz toprakların tek sahibi yapmamışken, Knesset Terk Edilmiş Mülkler Kanunu'nu kabul etti. İsrail'in –neredeyse hepsi, 1948 etnik temizliğinde yıkılmış Filistinli köylerin kalıntıları üzerine dikilmiş olan– yeni ormanlarının yegâne mülk sahibi olma yolundaki YUF, ağaçlandırma meselesinde doğal olarak denetimi elinde tutma çabasındaki Tarım Bakanlığı'nı alt etti. Ancak devlet, YUF'a yalnızca İsrail'in orman koruyucuları olarak değil, aynı zamanda “Yahudi halkı adına” tüm toprakların kayyımı olarak tam yetki vermenin avantajını fark etti. Bu andan itibaren YUF, sahip olmadığı toprak üzerinde dahi, Yahudi olmayan-

⁴³ Weitz, [Günlüğüm], cilt. 3, s. 294, 30 Mayıs 1948.

larla, yani Filistinlilerle bütün işlemleri yasaklayarak toprakların “Yahudiliğini” korumakla yükümlüydü.

YUF’un ganimetleri elinde tutma mücadelesinde izlediği karmaşık yö-
rungenin, uzun uzun ayrıntısına inileceği yer burası değil. Ancak YUF’un
birincil aracı hükümet mevzuatının kullanılmasıydı. Yahudi Ulusal Fonu
Kanunu 1953’te kabul edildi ve kuruma Yahudi devleti adına mülk sahibi
olarak bağımsız bir statü tanıdı. Bu kanun ve bu kanunu izleyen, her ikisi de
1960’ta çıkmış İsrail Toprakları Kanunu ve İsrail Arazi Yönetimi (İAY) Kanunu
gibi diğer kanunların hepsi bu konumu güçlendirdi. Bunların hepsi, YUF’un
toprakları Yahudi olmayanlara satma ya da kiralama izni olmadığını belirten
anayasal kanunlardı. YUF’un devlet arazileri üzerindeki payını (yüzde on üç)
nihai olarak belirliyor, ancak YUF’un “ulusun topraklarını koruma” politikası-
nı doğrudan kontrolünün ötesindeki bölgelerde de uygulayabilmesine olanak
sağlayan daha karmaşık bir gerçeği gizliyorlardı: toplam devlet arazilerinin
yüzde sekseninin sahibine dönüşen (gerisinin sahibi YUF, ordu ve hükümetti)
İAY yönetiminde YUF’un belirleyici bir rolü ve etkisi vardı.

Toprakların yasama yoluyla devri ve YUF mülküne dönüştürülmesi süreci,
Knesset son bir kanunu, YUF’un Yahudi mülkiyetindeki topraklarını Yahudi
olmayanlara alt kiralamayla kiraya vermesini de yasaklayan Tarımsal Yerleşim
Kanunu’nu kabul ettiğinde tamamlandı (o zamana kadar yalnızca satış ve doğ-
rudan kiralama yasaktı). Kanun aynı zamanda YUF toprakları için ayrılmış
su kotasının YUF’a ait olmayan topraklarda kullanılmamasını teminat altına
aldı (İsrail’de su kıt olduğundan kabul ettiğinde tarım için hayati önemdedir).

Bu neredeyse yirmi yıllık (1949-1967) bürokratik sürecin sonunda YUF’a
ilişkin mevzuat, toprakların Yahudi olmayanlara satılmasını, kiralanmasını
ve alt kiraya verilmesini yasaklayarak devlet arazilerinin büyük bölümünde
(yüzde yedisinin özel mülkiyette olduğu açıklanan İsrail topraklarının yüzde
doksanından fazlasında) yürürlüğe kondu. Bu mevzuatın birincil hedefi,
İsrail’deki Filistinlilerin kendi topraklarını ya da kendi halklarının toprağını
satın alarak yeniden toprak sahibi olmalarına mani olmaktı. İsrail bu sebeple
Filistinli azınlığın yeni bir kasaba ya da şehri bırakalım, tek bir kırsal yerleşim
ya da köy kurmasına dahi hiçbir zaman izin vermedi (1960’ların başında
yerleşik aşiretlerin söz konusu yerlerdeki kalıcı yerleşimlerinin devlet tara-
fından tanınmasını temsil eden üç Bedevi yerleşimine izin verilmesi hariç).
Aynı dönemde, İsrail’in çok daha düşük bir doğal büyüme oranına sahip olan

Yahudi nüfusu bu topraklar üzerinde –ağaçlandırma için belirlenen araziler haricinde– bu topraklar üzerinde istedikleri kadar ve istedikleri yere yerleşim, köy ve şehir kurabiliyordu.

Etnik temizlikten sonra toplam nüfusun yüzde on yedisi olan İsrail'deki Filistinli azınlık, toprağın yalnızca yüzde üçüyle yetinmeye zorlandı. Toprağın yalnızca yüzde ikisi üzerinde inşaat yapmaya ve yerleşmeye izinleri vardır; geri kalan yüzde birlik toprak, inşaat yapılamayacak tarımsal alan olarak tanımlanmıştır. Bir başka deyişle, bugün 1,3 milyon insan bu yüzde iki üzerinde yaşıyor. 1990'larda özelleştirmenin başlamasından sonra bile YUF'un politikası, Filistinlileri, açılan toprak piyasasının genel olarak topluma, yani İsrail Yahudilerine sağlayacağı faydadan hariç kılarak yerinde duruyor. Filistinlilerin yalnızca bir zamanlar kendilerinin olan toprak üzerinde genişlemeleri engellenmedi, aynı zamanda 1948 Savaşı'ndan önce sahip oldukları toprakların büyük bölümüne, 1970'lerde el-Celil'de yeni Yahudi yerleşimleri kurmak, 2000'lerin başında da Ayrım Duvarı ve yeni bir otoyol inşa etmek için el konuldu. Bir çalışma İsrail'de Filistinlilere ait olan toprağın yüzde yetmişine ya el konulduğunu ya da onlar için erişilemez kılındığını ortaya koyuyor.⁴⁴

Celil'de ikili bir amaçla, Yahudi yerleşimleri kurma ve yavaş yavaş ama emin bir şekilde Filistinlileri bu bölgelerden kovmak üzere Batı Şeria'da toprağa el konulmasına paralel olarak gelişen –şimdilik– son mülksüzleştirme, 1967'den sonra başladı.

1960'ların ilk yıllarında İAY ile YUF arasındaki toprak bölüşümünden önce YUF hâlâ köylülerin mülkiyetinde olan el-Celil'deki Filistinlileri de mülksüzleştirmek amacıyla “Nihayet” (*Sof-Sof*) Operasyonu'nu başlattı. YUF bu toprakları satın almayı ya da başka bir yerdeki daha kalitesiz topraklarla takas etmeyi teklif etti. Ancak köylüler reddetti –köylülerin kararlılığı Siyonist etnik temizlik operasyonlarına karşı mücadelede gerçekten kahramanca olan bölümlerden birini teşkil etmektedir. Sonrasında ise YUF “inatçı” köylerin girişlerine köy sakinlerine psikolojik baskı uygulama çabasıyla özel askeri karakollar dikmeye başladı. Böylesi kalpsizce araçlarla dahi YUF amacına yalnızca birkaç durumda ulaşabildi. Hayfa Üniversitesi'nden, hükümetle yakın ilişkiler içindeki bir coğrafya profesörü olan Arnon Soffer durumu şöyle açıklıyor:

⁴⁴ Hussein Abu Hussein ve Fiona Makay, *Access Denied: Palestinian Access to Land in Israel*.

Kan döküyorduk, ancak kötülük olsun diye kötülük yapılmıyordu. Varoluşsal bir tehlikeyle karşı karşıya olduğumuz hissiyle hareket ediyorduk. Ve bu hissiyat için de nesnel sebepler mevcuttu. Yahudi mülki devamlılığı olmazsa, özellikle de su hatları [Taberiye Gölü'nden ülkenin güneyine doğru giden su kemerleri] boyunca, Arapların suyu zehirleyeceğine inanıyorduk.⁴⁵

Su kemerlerinin bütün rotası boyunca tek bir çitin ya da korumanın olmaması burada ifade edilen endişenin içtenliğiyle ilgili kuşkular uyandırıyor. Öte yandan “mülki devamlılık” ihtiyacı kulağa samimi geliyor: Sonuç olarak 1948'de İsrail'in toplu yerinden etme operasyonlarının temel ilham kaynağı buydu.

Filistinli topraklarla el koyulması yalnızca oranın yasal sahiplerinin yerinden edilmelerine, geri dönüşlerinin ve topraklarını yeniden edinmelerinin engellenmesine yol açmadı. Filistinli köylerinin, tamamen saf Yahudi ya da “Antik” İbrani mekânları olarak yeniden icat edilmeleriyle birleşti.

⁴⁵ Haaretz, 4 Şubat 2005.

Bölüm 10

Nekbe'nin Anı Kiyımı

Aşırı milliyetçiler aynı zamanda gelecek nesillere, Bosna'da bir zamanlar Sırp'lardan başka bir halkın yaşamış olduğunu anımsatabilecek fiziksel delilleri yok etmeye çalışıyorlar. Tarihi camilerin, kiliselerin ve sinagogların yanı sıra ulusal kütüphaneler, arşivler ve müzeler de yakıldı, dinamitlendi ve buldozerlerle yıkıldı... Geçmişin anısını dahi yok etmek istiyorlar.

sevdalinka.net

İsraililer tarafından 700.000'den fazla zeytin ve portakal ağacı yok edildi. Bu doğayı koruduğunu iddia eden bir devletten gelen düpedüz bir vandalizm fiilidir. Ne kadar da korkunç ve utanç verici.

Güney Afrika Orman ve Su İşleri Bakanı Ronnie Kasrils tarafından
30 Kasım 2002'de Londra'da verilen bir söylevden.

FİLİSTİN'İN YENİDEN İCADI

İsrail'de devlet arazilerini elinde bulunduran İsrail Arazi Yönetimi, ordu ve hükümet gibi kurumların yanı sıra Yahudi Ulusal Fonu da genel itibarıyla toprakların sahibi olarak, yıkılmış Filistinli köylerinin arazileri üzerinde yeni

Yahudi yerleşimleri kurmakla iştigal ediyordu. Burada mülksüzleştirmeye, ele geçirdiği, imha ettiği ve şimdi yeniden oluşturduğu yerlerin adlarının değiştirilmesi eşlik ediyordu. Bu görev, işi Filistin coğrafyasını İbranileştirmek olan resmi bir İsimlendirme Komitesi'nde görev almaya gönüllü olmuş arkeologların ve Kutsal Kitap uzmanlarının yardımıyla gerçekleştirildi.

Aslında bu İsimlendirme Komitesi, daha 1920'lerde devreye sokulmuş eski bir organdı ve o zamanlar Yahudiler tarafından yeni satın alınmış yerlere ve arazilere İbranice adlar veren geçici bir bilim insanları grubu işlevi görüyordu; Nekbe sırasında zor yoluyla alınan yer ve topraklara da ad vermeye devam ettiler. Temmuz 1949'da, Ben-Gurion tarafından YUF'un (Yahudi Ulusal Fonu) bir alt bölümüne çevrilerek yeniden bir araya getirildi. İsimlendirme Komitesi, dış dünyadan tamamen kopuk bir şekilde çalışmıyordu. Bazı Filistinli köyleri kaçınılmaz olarak, İbrani medeniyetlerinin de dahil olduğu daha önceki antik medeniyetler üzerine kurulmuştu ancak bu sınırlı bir olguydu ve bahsi geçen örneklerden hiçbiri kesin değildi. Farz edilen "İbrani" bölgeleri öyle antik zamanlara kadar uzanıyordu ki, tam olarak bulundukları yeri bulma ihtimali çok düşüktü ancak doğal olarak o zamanlar tahliye edilmiş köylerin adlarının İbraniceleştirilmesi bilimsel değil ideolojik bir çalışmaydı. Bu el koymalara eşlik eden anlatı oldukça basitti: "Erets Yisrael'in yabancı işgali altında olduğu yıllar boyunca orijinal İbranice isimler silinmiş ya da çarpıtılmıştı ve kimi zamanlar yabancı bir biçim almıştı." "Antik" İsrail'in haritasını çıkarmaya yönelik arkeolojik heves, özünde bölgeyi –isimleri ve coğrafyayı ancak her şeyden önemlisi tarihi– sistematik, bilimsel, siyasi ve askeri olarak Arapsızlaştırma teşebbüsüydü.

Daha önce bahsedildiği üzere YUF 1950'lerde ve 1960'larda, topraklara el koymakla meşguldü ancak bu hepsi bu değil. Kudüs metropoliten alanında 1967 Savaşı'ndan sonra Terk Edilmiş Araziler Kayyımı'ndan aldığı topraklara da sahipti. 1980'lerin ilk yıllarında bu topraklar YUF tarafından Elad'a, o zamanlar Doğu Kudüs'ün "Yahudileştirilmesine" adanmış, bugün de öyle kalmış yerleşimciler STK'sine devredildi. Bu STK Silvan'a odaklandı ve açıkça köyü asıl Filistinli sakinlerinden temizlemek istediğini belirtti. 2005'te, "yasadışı inşaat ve genişletme" bahanesiyle, orada üç düzine evin yıkılması emrini vermiş Kudüs belediyesinden yardım gördü.

Yirmi birinci yüzyılın başında, YUF'un önündeki temel görevler, Binyamin Netanyahu (1996–1999) ve Ariel Şaron (2001–2003; 2003–2006) dönemlerinde

hız kazanan ve YUF’un denetimini kısıtlama tehdidi yaratan, toprak mülkiyetinin özelleştirilmesine yönelik hükümet politikalarıydı. Ancak bu sağcı liderlerden her ikisi de Siyonizm ve kapitalizm arasında iki arada bir derede kalmıştı, haleflerinin gelecekte ne kadar toprağın YUF’un elinde kalmasına izin vereceklerini zaman gösterecektir. Değişmeyecek olan ise YUF’un İsrail’in ormanları üzerindeki büyük denetimidir.

Nekbe’nin inkârı bu ormanlarda o kadar derine işlemiş ve o kadar etkin bir şekilde gerçekleştirilmiştir ki ormanların altında yatan köyleri anmak isteyen Filistinli mülteciler için başlıca mücadele alanlarından biri olmuştur. Oraya diktikleri çam ve selvi ağaçları altında yalnızca kıraç toprağın olduğunu iddia eden bir örgütle –YUF– mücadele ediyorlar.

FİİLİ SÖMÜRGEÇİLİK VE YUF

Ulusal parklarını yeryüzünden silinmiş Filistinli köyleri üzerinde kurmaya kalkıştığında, oralara neyin dikileceği kararı tamamen YUF’un ellerine bırakılmıştı. Neredeyse başlangıcından itibaren, YUF yönetimi, Filistin’in doğal yerli bitki örtüsü yerine çoğunlukla kozalaklı ağaçları yeğledi. Herhangi bir resmi belgede bir amaç olarak gözükmese de, bir yönüyle bu, ülkeyi Avrupalı gösterme teşebbüsüydü. Ancak buna ek olarak, çam ve selvi ağaçları dikme seçimiyle –ki bu açıkça belirtilmiştir– ülkenin kabına sığmayan ahşap sanayiinin desteklenmesi amaçlanmıştı.

Ülkeyi Yahudi, Avrupa görünümlü ve yeşil tutmaya yönelik üç amaç kısa zaman içerisinde birleşti. Bugün İsrail ormanlarının bütününde yerli türlerin ancak yüzde on birinin bulunmasının ve tüm ormanların yalnızca yüzde onunun 1948 öncesinden kalmış olmasının sebebi budur.¹ Zaman zaman orijinal bitki örtüsü şaşırtıcı şekillerde geri dönmeyi başarıyor. Çam ağaçları yalnızca üzerinden buldozerle geçilmiş evlerin değil tarlaların ve zeytinliklerin de üstüne dikilmişti. Örneğin yeni bir gelişim kasabası olan Migdal ha-Emek’te YUF, kasabanın doğu girişindeki Filistin köyü Muceydil’in kalıntılarının üstünü, bu sefer tam bir ormandan ziyade küçük bir koru olan sıra sıra çam ağaçlarıyla kapamak için elinden gelen her şeyi yaptı. Böylesi “yeşil ciğerler” İsrail’in Filistinli köylerinin üzerini kaplayan gelişim kasabalarının çoğunda

¹ YUF web sitesinin adresi www.kkl.org.il/dir/; bu bölümdeki bilgilerin çoğunun alındığı sınırlı bir İngilizce versiyon www.jnf.org.il adresinde bulunabilir.

bulunabilir (Tiyret Hayfa üzerindeki Tirat ha-Karmel, el-Hâlisâ üzerindeki Kiryat Şemona, Mecdel üzerindeki Aşkelon vs.). Ancak bu özel tür yerli toprağa uyum sağlamakta başarısız oldu ve sürekli yinelenen aşlamaya karşın hastalıklar, ağaçlara zarar vermeye devam etti. Muceydil'in asıl köylülerinden kimilerinin akrabalarının sonraki yıllarda gerçekleştirdiği ziyaretler, bu çam ağaçlarının bazılarının kelimenin tam anlamıyla ortadan ikiye ayrıldığını ve ağaçların kırık gövdeleri ortasında elli altı yıl önce oraya ekilmiş olan yabancı bitki örtüsüne meydan okuyan zeytin ağaçlarının nasıl bittiğini ortaya çıkardı.

İsrail içerisinde ve Yahudi dünyasının her yerinde YUF, ünü harıl harıl ağaç dikmesine, yerli bitki örtüsünü ve tabiatı yaşama döndürmesine ve çocuk parkları ve piknik alanlarıyla kaplı çok sayıda doğal parka ve tesise zemin hazırlamasına dayanan, yüksek oranda sorumluluk sahibi ekolojik bir kurum olarak görülmektedir. İsraililer buraları YUF'un detaylı web sitesinde farklı ikonlara tıklayarak ya da bu parkların girişinde bulunan çeşitli bilgilendirme panoları üzerine asılmış materyallerden ve dinlenme alanları içerisindeki çeşitli duraklardan fikir sahibi olarak bulmaktadırlar. Bu metinler, istedikleri tek şey keyifli vakit geçirmek ve dinlenmek olsa bile ziyaretçileri nereye giderlerse gitsinler bilgilendirmekte ve onlara rehberlik etmektedir.

YUF parkları yalnızca park yerleri, piknik bölgeleri, oyun alanları ve doğaya erişim sunmuyor aynı zamanda belirli bir hikâye anlatan görsel öğeler de barındırıyor: Bir evin, bir hisarın kalıntıları, meyve bahçeleri, kaktüsler (*sabra*) ve benzeri. Aynı zamanda buralarda çok sayıda incir ve badem ağacı da mevcut. Çoğu İsraili baharın habercisi bu ağaçları kışın sonuna doğru tam açmış bir şekilde gördüklerinde, bunların “yaban” incirleri ya da “yaban” bademleri olduklarını düşünüyorlar. Oysa bu meyve ağaçları insan eliyle dikilip yetiştirilmiştir. Nerede incir ve badem ağaçları, zeytinlikler, kaktüs kümeleri görürseniz, orada eskiden bir Filistinli köyü vardır: Hâlâ her yıl yeni baştan çiçek açan bu ağaçlar, geriye kalan tek şey. Şimdi ekilmemiş taraçaların yakınında, salıncakların, piknik masalarının ve Avrupalı çam ağaçlarının altında İsrail askerlerinin 1948'de yerinden ettikleri Filistinlilerin evleri ve tarlaları yatmaktadır. Ancak rehberliği yalnızca bu YUF tabelalarından alan ziyaretçiler bir zamanlar orada birilerinin –şimdi İsrail'de ikinci sınıf vatandaşlar olarak İşgal Altındaki Topraklar'da mülteci olan ve Filistin sınırlarının ötesinde kamplarda yaşayan Filistinlilerin– yaşamış olduğunu asla fark etmeyecektir.

Bir başka deyişle; YUF'un gerçek görevi, yalnızca üzerine diktikleri ağaç-

larla değil aynı zamanda yarattıkları, onların varoluşunu inkâr eden anlatılarla, Filistin'in gözle görülür kalıntılarının üzerini örtmektir. Gerek YUF web sitesinde, gerek parkların içinde en ileri teknolojik görsel işitsel cihazlar, Yahudi halkının ve *Erets Yisrael*'in ulusal üst-anlatısı içerisinde verili herhangi bir konumu bağlama yerleştirerek resmi Siyonist hikâyeyi anlatmaktadır. Bu versiyon da, Siyonizmin kendi icat ettiği Yahudi geçmişiyle çelişen bütün tarihi bastırmak için anlatıda kullandığı malum efsaneleri söyleyeduruyor: Siyonizm gelmeden önce Filistin “boş” ve “çorak” topraklardan ibaretmiş.

İsrail'in “yeşil ciğerleri” olarak bu dinlenme alanları, tarihi anmaktansa, onu tamamen silmenin peşindedir. 1948 öncesinden kalan, hâlâ gözle görünür parçalara YUF'un ilıştirdiği yazın yoluyla bir yerel tarih kasten inkâr edilmektedir. Kendi adına farklı bir hikâyeyi anlatma ihtiyacının bir parçası değildir bu, yerini “yeşil ciğerlerin” aldığı Filistinli köylerin bütün hatırasını ortadan kaldırmak üzere tasarlanmıştır. Bu açıdan, bu YUF bölgelerinde sunulan bilgiler, İsraililerin anlatı âleminde her yeri sarmış olan inkâr mekanizmasının en önde gelen modellerinden biridir. İnsanların zihninde derin bir şekilde kök salan bu mekanizma, tam olarak Filistinlilerin travma ve hatıra bölgelerinin yerine İsraililer için dinlenme ve eğlence alanlarını koymak yoluyla işlemektedir. Bir başka deyişle, YUF metinlerinin “ekoloji kaygısı” olarak sundukları şey, İsrail'in Nekbe'yi inkâr etmeye ve Filistinlilerin büyük trajedilerinin üstünü örtmeye yönelik resmi çabalarından başka bir şey değildir.

İSRAİL'DEKİ YUF DİNLENME PARKLARI

YUF'un web sitesindeki ana sayfa, kurumu çölü çiçeklendirmekle ve tarihi Arap görünümünü Avrupalılaştırmakla sorumlu olarak vitrine koyuyor. Bu ormanların ve parkların “çorak ve çölvari yerler” üzerine inşa edildiklerini ve “İsrail ormanlarının her zaman orada olmadığını” gururla bildiriyor. “19. yüzyılın sonunda ülkedeki ilk Yahudi yerleşimciler tek bir ufak gölgenin bile olmadığı ıssız topraklar buldu.”

YUF yalnızca İsrail'in “yeşil ciğerlerinin” yaratıcısı değil buraların koruyucusudur da. YUF ormanların İsrail'in bütün vatandaşlarının yararına istirahat sağlamak ve onlarda “ekolojik farkındalık” yaratmak için mevcut olduğunu ilan etmektedir. Ziyaretçilere söylenmeyen ise YUF'un bu ağaçların ve oyun alanlarının altında kendi evleri gömülmüş yatan Filistinli mültecilerin geri dönüş ziyaretleri şöyle dursun, bu “ormanlardaki” tüm anma etkinliklerini

engellemekle görevli başlıca kurum olduğudur. YUF'un web sitesinde yer alan daha büyük ve daha popüler dört piknik bölgesi de –Biryâ Ormanı, Ramat Menâşe Ormanı, Kudüs Ormanı ve Satâf– hem Nekbe'nin hem de Nekbe'nin inkârının, İsrail'deki başka herhangi bir yerden daha iyi somut birer örneğidir.

Biryâ Ormanı

Kuzeyden güneye doğru uzanan Biryâ Ormanı, Safed bölgesindedir ve toplamda 20.000 dönüm araziye kaplar. Burası İsrail'de insan eliyle yapılmış en büyük ormandır ve oldukça popüler bir yerdir. En az altı Filistinli köyünün evlerini ve topraklarını gizlemektedir. Web sitesindeki metin okunup neleri içerdiği, neleri dışarda bıraktığına dikkat edilirse Dişon, Almâ, Kaddîta, Amka, Ayn ez-Zeytun ya da Bîriyya'nın bahsinin geçmediği görülebilir. Bütün bu köyler, web sitesinin ormanın muhteşem albenisi ve görülecek yerlerine ilişkin betimlemelerinin arkasında kaybolmaktadır: “Bu kadar büyük bir ormanda ilginç ve meraklı yerlerin de bolluğuna şaşmamak gerek: Korular, bostanlar, membalar ve eski bir sinagog [yani uzun yıllar boyunca bölge Safedli Ortodoks Yahudilerin uğrak yeri olduğundan dolayı eski bir sinagog olması da, olmaması da mümkün bir mozaik parçası].” YUF sayfalarının birçoğunda bostanlar –Filistinli çiftçilerin çiftlik evlerinin etrafına kurdukları meyve bahçeleri– YUF'un macera meraklısı ziyaretçilere vaat ettiği çok sayıdaki gizemden biri olarak karşımıza çıkıyor. Filistinli köylerinin bu açık seçik görülür kalıntılarından, tabiatın kendisinin ve göz kamaştırıcı gizemlerinin bir parçası olarak bahsediliyor. Orada neredeyse her yanda bulabileceğiniz taraçalara bir yerde gururla YUF'un eseri olarak atıf yapılıyor. İşin aslı, bunlardan bazıları Siyonistlerin burayı ele geçirmesinden yüzyıllar öncesinden gelen, asıl taraçaların üzerine inşa edilmiştir.

Filistinlilerin bostanları bu şekilde doğaya atfediliyor, Filistin'in tarihiye Kitab-ı Mukaddes ve Talmud zamanına ait geçmişe taşıyor. Mayıs 1948'de boşaltılan ve bu sırada sakinlerinden çoğu katledilen, en bilinir köylerden Ayn ez-Zeytun'un da başına geliyor bu. Ayn ez-Zeytun ismen geçiyor, ancak şu şekilde:

Eyn Zeytun, büyük piknik masaları ve engelliler için çok sayıda park alanı bulundurması sebebiyle dinlenme alanları içerisinde en cazip yerlerden biri haline gelmiştir. Yahudilerin ortaçağdan on sekizinci yüzyıla kadar yaşadıkları, bir zamanlar Eyn Zeytun yerleşiminin bulunduğu yerde bulunmaktadır. Burada dört kere sonuçsuz [Yahudi]

yerleşim teşebbüsü olmuştur. Park yerinde biyolojik tuvaletler ve oyun alanları vardır. Park yerinin yanında Altı Gün Savaşı’nda düşen askerlerin anısına bir anıt bulunmaktadır.

Tarihi, turistik ipuçlarıyla süslü bir şekilde iç içe geçiren metin Yahudi askerlerinin birkaç saat içerisinde sildiği müreffeh Filistinli topluluğunu İsrail’in kolektif hafızasından bütünüyle silmektedir.

Ayn ez-Zeytun’a ilişkin YUF’un web sitesindeki sayfalar detaya giriyor ve ormana yapılan sanal ya da gerçek yolculuğa eşlik eden anlatı, Filistinli köy ve topluluklarının bütün bir binyılını atlamadan önce, okuyucuyu üçüncü yüzyılda var olduğu, Talmud’da geçtiği ileri sürülen kasabaya götürüyor. Sonunda da Manda döneminin son üç yılına odaklanıyor, çünkü aynı topraklar Yahudi yeraltı hareketinin Britanyalıların dikkatli gözlerinden kurtulmaya çalışarak askerlerini eğittiği ve topladığı silahları zulaladığı saklanma yerleriydi.

Ramat Menafe Parkı

Biriyya’nın güneyinde Ramat Menafe Parkı uzanıyor. Bu park Leccûn, Mensî, Kefreyn, Butaymat, Hubbeyze, Daliyetu’r-Revha, Sabbârin, Bureyke, Sindiyâne ve Ummû’z-Ziynât’ın kalıntılarını örtmektedir. Parkın tam ortasında, şimdi üzerinde sosyalist hareket ha-Şomer ha-Tsair’e ait Ramat Menafe kibutsunun bulunduğu yok edilmiş Daliyetu’r-Revha köyünün kalıntıları uzanmaktadır. Bu köylerden birinin, Kefreyn’in havaya uçurulmuş evlerinin² kalıntıları hâlâ görülebilir. YUF web sitesi, bize parkın ortasında “altı köyün” bulunduğunu söylerken doğanın ve insan yerleşiminin karışımına dikkat çekiyor. Web sitesi İbranicede hiç de alışlagelmiş olmayan, “köy” anlamındaki kfar sözcüğünü parkın altındaki altı köyden değil parktaki kibutslardan bahsederken kullanıyor –metaforik yeniden yazımı pekiştirme işlevi gören bir dilbilimsel hile: Üzerine bir başka halkın tarihini yazmak için bir halkın tarihinin silinmesi.³

YUF web sitesinin kelimeleriyle bu yerin güzelliği ve cazibesi “eşsizdir”. Bunun birincil sebeplerinden biri, bostanları ve “geçmiş” kalıntılarıyla kırım

² Khalidi (der.), *All That Remains*, s. 169.

³ İsrail İbranicesinde kfar normalde “Filistinli köyü” anlamına gelir, İbranicede bu sözcüğün yerine *yışuvim* (yerleşimler), *kibutsim*, *moşavim* vb. sözcükleri kullanıldığına göre, demek ki hiç “Yahudi” köyü yok.

kendisidir, ancak bütün bu doğal manzaranın konturlarını koruma çabasının arkasında, bir ana tasarım vardır. Burada da doğa, parkın kapladığı yıkılmış Filistinli köyleri sebebiyle “özel bir cazibeye” sahiptir. Park boyunca YUF’un hem sanal hem de gerçek turu, önerileriyle ziyaretçileri hepsi de Arapça adlar taşıyan bir noktadan öbürüne yönlendirir: Bunlar yıkılmış köylerin adlarıdır ancak burada daha önceki bir insan mevcudiyetini açığa vurmaya doğa ya da coğrafi konumlar olarak sunulurlar. Bir yerden bir yere o kadar rahat yürünebilmesini YUF “Britanya döneminde” döşenen bir yollar ağına yoruyor. Neden Britanyalılar buraya yol döşemekle uğraşmış olsunlar ki? Elbette var olan köyleri birbirine daha iyi bağlamak (ve böylelikle kontrol etmek) için, ancak bu gerçeği metinden çıkarsamak olanaksız değilse ancak büyük zorlukla mümkün.

Gelgelelim bu silme sistemi, hiçbir zaman dört dörtlük olamaz. Örneğin YUF’un web sitesi, bizlere orman patikalarında ikide bir karşınıza çıkan tabelalarda bahsedilmeyen bir şeyi anlatıyor. Bu yeri oluşturan çok sayıda harabenin arasından “Köy Pınarı” (“Eyn ha-Kfar”) bölgenin “en huzurlu yeri” olarak tavsiye ediliyor. Tıpkı burada, şimdi kalıntıları yalnızca “bir iç huzuru” sağlamakla kalmayan, aynı zamanda yakındaki Mişmar ha-Emek kibutsunun sığırlarına aşağıdaki çayırda gitmeden önce bir dinleme noktası hizmeti gören Kefreyn’de olduğu gibi, çoğu zaman köy membaları köyün tam ortasında olurdu.

Kudüs’ün Yeşillendirilmesi

Son iki örnek Kudüs bölgesinden gelmektedir. Şehrin batı yamaçları, Yosef Weitz’in bir diğer parlak fikri olan “Kudüs ormanı”yla kaplıdır. 1956’da Weitz, Kudüs valisine şehrin batı yamaçlarındaki çorak görüntüden şikâyetini dile getirdi. Pek tabii ki, sekiz yıl önce buralar, hayat dolu Filistinli köyleri evleri ve ekili topraklarıyla kaplıydı. Weitz’in çabaları 1967 yılında nihayet meyvesini verdi: YUF, web sitesindeki kelimelerle, “Kudüs’ü yeşil bir kemerle çevirecek” 4.500 dönüm arazi üzerine bir milyon ağaç dikmeye karar verdi. Orman, güney uçlarından birinde yıkılmış Ayn Kârim köyüne kadar uzanıyor ve yıkılmış Beyt Mazmil köyünü örtüyor. Ormanın en batı ucu ise, halkı 1949 gibi geç bir tarihte yerinden edilen, yıkılmış Beyt Horîş köyünün toprakları ve evleri üzerinde uzanıyor. Orman, Deyr Yasin, Zuba, Satâf, Cûre ve Beyt Ummü’l-Meysî kaphyor.

Buraya ilişkin YUF web sitesi, ziyaretçilere tarihi kalıntıları “yoğun tarımsal etkinliğe şahitlik eden” bir ormanda, benzersiz alanlar ve özel deneyimler vaat ediyor. Daha belirli olarak ise batı yamaçları boyunca kurulmuş çeşitli taraçalara dikkat çekmektedir: Diğer yerlerde de olduğu gibi bu taraçalar her zaman “antiktir” –iki ya da üç nesilden kısa bir süre önce Filistinliler tarafından oluşturulmuş olsalar dahi.

Son coğrafi alansa, Kudüs Dağları’nın yükseklerindeki en güzel yerlerden birinde bulunan yıkılmış Filistinli köyü Satâf’tır. YUF web sitesine göre burasının en büyük cazibesi “antik”. (İbranicede *kadum*) tarımın yeniden oluşturulmasıdır –sitede “antik” sıfatı her detay için kullanılmaktadır: Patikalar “antiktir”, merdivenler “antiktir” ve saire. Aslında Satâf, yerinden edilmiş ve büyük oranda 1948’de yıkılmış bir Filistinli köyüydü. YUF’a göre köyün kalıntıları bu “antik alanda” ziyaretçilerin YUF tarafından kendileri için belirlenen meraklı yürüyüş turlarında karşılaşacakları istasyonlardan biri daha. Burada Filistinlilerin taraçalarıyla neredeyse tamamen ayakta kalmış dört ya da beş adet Filistinli evinin bir araya gelişi YUF’a yeni bir konsept yaratma ilhamını vermiş: “Bustanof” (“bostan” artı İbranicede panorama anlamına gelen “nof”; İngilizcedeki karşılığı muhtemelen “bustanorama” ya da “bostan manzarası” olurdu). Konsept tamamen YUF’a ait.

Bostanlar çok zarif bir manzaraya bakıyorlar ve belki de “Kitab-ı Mukaddes zamanından kalma” meyveler ve sebzeler verir diye bir toprak parçasını “antik” ve “Kitab-ı Mukaddes zamanından kalma” yollarla işlemeyi deneyimlemeye gelen Kudüs’ün genç profesyonel sınıfı arasında popülerler. Tıpkı bu topraklar, bostanlar ve yerin kendisi gibi, bu antik yöntemlerin de Kitab-ı Mukaddes’le ilgisi olmadığını, Filistinli yöntemleri olduklarını söylemek bile gereksiz.

YUF, Satâf’ta daha maceraperest ziyaretçilere “İkinci Tapınak döneminde doruk noktasına ulaşmış, 6.000 yıl önceki insan yerleşiminin delili” olan taraçalar arasında keşfedebilecekleri iki eser, bir “Gizli Bahçe” ve bir de “Bulunmaz Memba” vaat ediyor. 1949’da Yahudi göçmenler Arap ülkelerinden Filistinli köyünde ikamet etmeleri için gönderildiklerinde ve ayakta kalan evlere yerleştiklerinde bu taraçalar tam olarak böyle tarif edilmiyorlardı. Ne zaman ki bu yerleşimcilerin idaresinin kolay olmadığı görüldü, YUF köyü turistik bir yere çevirmeye karar verdi.

O zamanlar, 1949’da, İsrail’in İsimlendirme Komitesi, bu yer için Kitab-ı Mukaddes dönemine ait bir çağrışım aradı ancak Yahudi kaynaklarıyla burası

arasında ilişki kurmayı başaramadı. Sonrasında ise köyü çevreleyen üzüm bağını Mezmurlar ve Neşideler Neşidesi'nde geçen üzüm bağlarıyla ilişkilendirme fikri akıllarına geldi. Bir süreliğine tahayyüllerine uyması için “Bikura”-yazın erken meyvesi- ismini icat ettiler ancak İsraililer çoktandır Sataf ismine alışmış olduklarından, vazgeçtiler.

YUF'un web sitesindeki anlatı ve bu yerlerdeki çeşitli tabelalara asılmış bilgi başka yerlerde de oldukça yaygın bir şekilde bulunabiliyor. İsrail'de her zaman ekolojik farkındalığın, Siyonist ideolojinin ve geçmişin silinmesinin sık sık yakın ilişkide olduğu, yerel turizme olanak sağlayan kuvvetli bir edebiyat olagelmıştır. Bugün, bu amaç için oluşturulmuş ansiklopediler, turist kılavuzları ve albümler her zamankinden daha popülermiş ve bunlara yönelik her zamankinden daha büyük bir talep varmış gibi duruyor. YUF böylelikle, İsrail bir anlatı sunarken, bir diğerini silebilsin diye 1948'in suçlarını “ekolojileştiriyor”. Velid Halidi'nin güçlü tarzıyla koyduğu gibi: “Hem yağmanın hem de olayların anlatımının savaşta galip gelenlerin yanına kâr kalması tarih yazımının bir bayağılığıdır.”⁴

Bu kasıtlı tarih boyamasına karşın, İsrail'deki dinlenme parklarının altında yatan köylerin akıbeti bir zamanlar orada yaşayan ve şimdi, neredeyse altmış yıl sonra, hâlâ mülteci kamplarında ve uzaktaki diaspora topluluklarında yaşamakta olan Filistinli ailelerin kaderiyle yakından ilişkilidir. Filistin mülteci sorununun çözümü, Filistin'deki çatışmanın her tür adil ve kalıcı çözümünün anahtarı olmaya devam ediyor: Şimdi neredeyse altmış yıla yakındır, Filistinliler bir ulus olarak, her şeyden önce aslen kendilerine 1948'de BM tarafından tanınan Geri Dönüş Hakkı olmak üzere, yasal haklarının teslim edilmesi konusunda kararlı kaldılar. Aynı dönem içinde İsrail'in sadece sertleşmiş görünen resmi inkâr politikasına ve geri dönüş karşıtlığına karşı durmayı sürdürüyorlar.

Şu güne değin, Filistin'deki çatışmaya hakkaniyetli bir çözümün her tür tutunma şansını bozguna uğratmakta başarılı olmuş iki etken var: Siyonist etnik üstünlük ideolojisi ve “barış süreci”. İlkinden, İsrail'in devam etmekte olan Nekbe inkârı çıkmaktadır; ikincisinde ise bölgeye adalet getirmeye yönelik uluslararası iradenin eksikliğini görmekteyiz –mülteci sorununu devam ettiren ve bu top-
raklarda adil ve kapsamlı bir barışın ortaya çıkmasının önünde duran iki engel.

⁴ Khalidi (der.), *All That Remains*, s. 169.

Bölüm 11

Nekbe'nin İnkârı ve “Barış Süreci”

BM Genel Kurulu evlerine geri dönmek ve komşularıyla birlikte barış içerisinde yaşamak isteyen mültecilerin, elverişli en erken tarihte bunu gerçekleştirmelerine izin verilmesi ve geri dönmeyi tercih etmeyenlerin mülkleri için tazminat ödenmesi ve uluslararası hukukun ilkeleri kapsamında adil bir şekilde mal kaybı ya da mal zararına uğrayanların hükümetler ve sorumlu yetkililerce tazmin edilmeleri gerektiğini karara bağlar.

BM GK Kararı 194 (III), 11 Aralık 1948.

Birleşik Devletler hükümeti, mültecilerin geri dönmesini, ülke çapında insan haklarının demokratikleştirilmesini ve korunmasını destekler.

İnsan Hakları, Çalışma ve Demokrasi Bürosu,
Birleşik Devletler Dışişleri Bakanlığı, 2003

İsrail'in ülkeden kovmakta başarısız olduğu Filistinliler, İsrail'in Ekim 1948'de uygulamaya koyduğu askeri rejime tabi tutulurken, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'ndekiler de yabancı Arap işgali altındayken, geri kalan Filistinliler, uluslararası yardım örgütleri tarafından kendilerine verilen geçici çadır kamplarına sığındıkları komşu Arap ülkelerine dağılmışlardı.

1949 yılı ortasında BM, 1947 barış planının olumsuz sonuçlarıyla baş etmek üzere devreye girdi. BM'nin ilk yanlış kararlarından biri, Filistinli mülteciler için Uluslararası Mülteci Örgütü'nü (UMÖ/IRO) devreye sokmayıp özel bir kurum kurmasıydı. UMÖ'nün resmin dışında tutulması kararının arkasında İsrail ve yurtdışındaki Siyonist Yahudi örgütleri vardı; UMÖ, İkinci Dünya Savaşı'nı takip eden süreçte, Avrupadaki Yahudi mültecilere yardım eden örgütün ta kendisiydi ve Siyonist örgütler birilerinin bu iki mesele arasında olası bir bağlantı kurma ve hatta karşılaştırma yapmasına engel olmakta gayretliydi. Dahası, UMÖ, her zaman mültecilerin hakkı olan geri dönüşü, ilk seçenek olarak tavsiye etmişti.

Böylece 1950'de Birleşmiş Milletler Yakındoğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA) vücut buldu. UNRWA, 11 Aralık 1948 tarihli BM 194 Sayılı Genel Kurul Kararı'nın şart koşmuş olduğu gibi mültecilerin geri dönüşüne adanmış değildi, basitçe kendilerini kamplarda bulmuş yaklaşık bir milyon Filistinli mülteciye istihdam ve yardım sağlamak amacıyla kurulmuştu. Aynı zamanda mülteciler için kalıcı kamplar kurmak, okullar inşa etmek ve sağlık merkezleri açmakla görevliydi. Bir başka deyişle UNRWA'nın genel olarak mültecilerin günlük meseleleriyle ilgilenmesi planlanmıştı.

Bu koşullar altında Filistinli milliyetçiliğinin yeniden ortaya çıkması uzun sürmedi. Bu milliyetçilik Geri Dönüş Hakkı temelinde oluşmuştu ancak aynı zamanda eğitim kurumu ve hatta toplumsal ve tıbbi hizmetlerin sağlayıcısı olarak UNRWA'nın yerini almayı hedefliyordu. Kaderlerini kendi ellerine alma güdüsünden ilham alarak yeni oluşmaya başlayan bu milliyetçilik, 1948'de deneyimlemiş oldukları sürgün ve yıkımın ardından halkı yeni bir doğrultu ve kimlik anlayışıyla donatıyordu. Bu ulusal duygular 1968'de, önderliği mülteci temelli olan ve ideolojisi İsrail'in 1948'de Filistinli halka verdiği zararların ahlaki ve fiili telafisi talebine dayanan FKÖ'de cisimleşecekti.¹

FKÖ, ya da Filistin davasını üstlenen herhangi bir başka grup inkârın iki tezahürüne karşı koymak zorundaydı. İlki, Filistinlilerin davasını ve endişelerini eğer tamamen göz ardı etmiyorlarsa gelecekteki herhangi bir barış anlaşmasıyla ilgili olarak istikrarlı bir şekilde bir kenara itmekle uluslararası barış araçları tarafından sergilenen inkârdı. İkincisi ise, İsraililerin Nekbe'yi tanımayı kategorik olarak reddetmesi ve 1948'de gerçekleştirmiş oldukları etnik

¹ "Sahte FKÖ" adını verdiğim 1964-1968 yılları için bkz. Ilan Pappé, *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples*.

temizlikten yasal ve ahlaki olarak sorumlu tutulmaya mutlak isteksizlikleriydi.

Nekbe ve mülteci meseleleri sürekli olarak barış gündemi haricinde tutulmuştur ve bunu anlayabilmek için, 1948'de işlenmiş suçların inkârının bugün İsrail'de hâlâ ne kadar derin bir seviyede olduğunu değerlendirmemiz ve bunu, her ikisi de ağır derecede manipüle edilmekle birlikte bir yandan samimi olarak duyulan korkunun varlığıyla, diğer yandansa derine kök salmış bir Arap karşıtı ırkçılık biçimiyle ilişkilendirmemiz gerekir.

İLK BARİŞ TEŞEBBÜSLERİ

1948 fiyaskosuna karşın, Birleşmiş Milletler'de Nekbe'den sonraki iki yıl içerisinde Filistin meselesiyle ciddi bir şekilde ilgilenmeye çalışacak bir enerji kalmış görünüyordu. BM'yi, 1949 baharında İsviçre'nin Lozan kentinde bir barış konferansıya sonuçlanacak olan, ülkeye barış getireceğini umduğu bir dizi diplomatik çaba başlatırken görüyoruz. Lozan Konferansı BM'nin 194 Sayılı Kararı'na dayanıyordu ve mültecilerin Geri Dönüş Hakkı çağrısı çevresinde gelişti. BM'nin, arabulucu kurumu Filistin Uzlaştırma Komisyonu'na (PCC) göre ülkeyi iki taraf arasında eşit bir şekilde bölen iki devlet çözümü ve Kudüs'ün uluslararasılaştırılmasıyla beraber Filistinli mültecilerin koşulsuz geri dönmesi barışın temeliydi.

İlgili olan herkes bu etraflı yaklaşımı kabul etti: Birleşik Devletler, BM, Arap dünyası, Filistinliler ve İsrail'in dışişleri bakanı Moshe Sharett. Ancak bu çaba, kafalarına Filistin'den geri kalanı aralarında paylaşmayı koymuş olan İsrail'in başbakanı David Ben-Gurion ve Ürdün Kralı Abdullah tarafından aleni bir şekilde baltalandı. Amerika'daki seçim yılı ve Avrupa'da Soğuk Savaş'ın başlangıcı bu ikisinin üstün gelmesine ve barış ihtimallerinin süratle yeniden toprağa gömülmesine izin verdi. Bu çatışmanın tarihinde gördüğümüz, Filistin/İsrail'de hakiki bir barış yaratmaya yönelik tek kapsamlı yaklaşım girişimini böylece önlediler.

Amerikan Barışı'na Doğru

Lozan'daki başarısızlıktan sonra, barış çabaları hızla azaldı: Neredeyse iki on yıl boyunca, 1948 ile 1967 arasında bariz bir sessizlik vardı. Ancak Haziran 1967 Savaşı'ndan sonra, dünya bölgenin acı yüzüne yeniden uyandı. Ya da öyle göründü. Haziran savaşı, İsrail'in eski Manda Filistin'inin bütünü üzeri-

ne tamamen denetim sahibi olmasıyla sonuçlandı. İsrail'in *Blitzkrieg*'i süratli ancak yıkıcı seyrini tamamladıktan hemen sonra, barış girişimleri başladı ve önceleri Lozan'daki girişimlerden daha şeffaf ve yoğun gözüktüyordu. İlk girişimler BM'deki İngiliz, Fransız ve Rus delegasyonlarından geldi ancak kısa zaman içerisinde Birleşik Devletler'in Rusları bütün Ortadoğu gündemlerinin dışında bırakmaya yönelik başarılı teşebbüsünün bir parçası olarak dizginler Amerikalılara devredildi.

Amerikan çabası, olası çözümler aramaya yönelik temel yol olarak tamamen hâkim güç dengesine dayanıyordu. Bu güç dengesi dahilinde İsrail'in 1948'den, hele Haziran Savaşı'ndan sonraki üstünlüğü sorgulanamazdı ve dolayısıyla İsraililer barış teklifi biçiminde masaya ne getirdiyse, şimdi Ortadoğu üzerine çökmüş olan Amerikan Barışı'na temel oluşturdu. Bu, sonraki aşamaların dayandırılacağı ve bir anlaşmanın yön verici ilkelerini ortaya koyacak "ortak" aklı üretme görevinin İsrail "Barış Kampına" verilmesi anlamına geliyordu. Bu sebeple gelecekteki bütün barış teklifleri, görünüşte İsrail'in Filistin'de barışa yönelik pozisyonunun daha ılımlı sureti olan bu kampa göre ayarlandı.

İsrail, Haziran savaşının yaratmış olduğu yeni jeopolitik gerçeklikten faydalanarak, ancak aynı zamanda halkla ilişkilerinin hemen (maksatlı Kitab-ı Mukaddes anıştırmalarıyla) "Altı Gün Savaşı" adını verdiği savaşın ardından İsrail içinde "Büyük İsrail" yanlısı sağcılar ve "Barış Şimdi" hareketi yani solcular arasında ortaya çıkan iç siyasi tartışmayı da aksettirerek, 1967'den sonra yeni yönlendirici ilkeler ortaya koydu. İlk grup, İsrail'in 1967'de işgal ettiği Filistinli bölgelerini Yahudi devletinin "yeniden kazanılmış beşiği" olarak gören "kurtarıcılar"ı. İkinci grubaysa "kayımlar" deniyordu, bunlar İşgal Altındaki Filistin Toprakları'nı gelecekteki barış müzakerelerinde pazarlık payı olarak kullanmak üzere elde tutmak isteyen İsraillilerdi. Büyük İsrail tarafı İşgal Altındaki Topraklar'da Yahudi yerleşimleri kurmaya başladığında "kayımlar" barış kampının, barış için müzakere edilemez oluvermiş belirli bölgelerde –Kudüs metropoliten alanında ve 1967 sınırları yakınındaki kimi yerleşim bloklarında– yerleşimler inşa edilmesiyle bir sorunu yokmuş gibi görünüyordu. İsrail'in karşılıklı rıza gösterilen "kurtarılmış" bölgelerdeki yerleşim inşası yıllar içerisinde adım adım ilerledikçe, barış kampının, ilk elde üzerinde müzakere edilmesi için teklif ettiği bölgeler 1967'den bu yana azar azar küçülmüştür.

Birleşik Devletler'in Filistin politikasını şekillendirmekten sorumlu Ameri-

kan aygıtı bu ilkeleri kabul ettiği anda bunlar İsrail tarafının "ödünleri", "makul adımları", "esnek konumları" olarak sunuluyordu. İsrail'in şimdi Filistinli bakış açısını –doğası ve eğilimi ne olursa olsun– tamamen saf dışı bırakmak üzere yürüttüğü kıskaç harekâtının ilk kısmı buydu. İkinci kısım ise bu bakış açısını Batı'da "terörist, akıldışı ve katı" olarak resmetmekti.

1948'İN BARİŞ SÜRECİNİN DIŞINDA TUTULMASI

İsrail'in üç yön verici ilkesinin –daha doğrusu aksiyomunun– ilki İsrail-Filistin çatışmasının kökeninin 1967 olduğuydu: Çatışmayı çözmek için ihtiyaç duyulan tek şey, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nin gelecekteki statüsünü belirleyecek bir anlaşmaydı. Bir başka deyişle bu bölgeler Filistin'in yalnızca yüzde yirmi ikisini oluşturduğundan, İsrail meseleyi bir anda asıl Filistin anavatanının küçük bir kısmına indirgemiş oldu. Yalnızca bu da değil, aynı zamanda ya Birleşik Devletler'in desteklediği işletme benzeri yaklaşımla uyumlu olarak ya da İsrail'de iki siyasi kampın üzerinde anlaştığı haritanın gerektirdiği üzere daha ileri toprak tavizleri talep etti –bugün de talep etmeye devam ediyor.

İsrail'in ikinci aksiyomu bu bölgelerde, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde görünebilir olan her şeyin yeniden daha da bölünebileceği ve bölünebilirliğin barışın anahtarlarından birini teşkil ettiğiydi. İsrail için bu görünen şeylerin bölünmesi yalnızca toprağı değil, halkı ve doğal kaynakları da içeriyordu.

İsrail'in üçüncü aksiyomu ise Nekbe ve etnik temizlik dahil 1967'den önce olmuş hiçbir şeyin hiçbir zaman müzakere konusu olmayacağıdır. Bu aksiyomun içerimleri açık: Mülteciler konusunu barış gündeminden bütünüyle çıkarıyor ve Filistinlilerin Geri Dönüş Hakkı'nı baştan hesaba katılmamak üzere saf dışı ediyor. Bu son aksiyom çatışmanın sonunu İsrail işgalinin sonuyla tamamen bir tutuyor ve doğal olarak önceki iki aksiyomdan çıkıyor. Filistinliler içinse kuşkusuz 1948 meselenin kalbidir ve bölgedeki çatışmaya ancak o zaman yapılmış haksızlıkların ele alınması nokta koyabilir.

Bu kadar bariz bir şekilde Filistinlileri resmin dışına atmak isteyen bu aksiyomatik ilkeleri etkinleştirmek için İsrail'in potansiyel bir ortak bulması gerekiyordu. Bu amaçla zamanın Amerikan Dışişleri Bakanı Henry Kissinger'ın arabuluculuk maharetleri yoluyla Ürdün Kralı Hüseyin'e sunulan öneriler şu mealdeydi: "İsrail İşçi Partisi tarafından başı çekilen İsrail barış

kampı Filistinlileri yok kabul etmekte ve İsrail'in 1967'de işgal ettiği bölgeleri Ürdünlülerle paylaşmayı tercih etmektedir.” Ancak Ürdün kralı kendisine ayrılan payın yetersiz olduğuna kanaat getirmişti. Tıpkı dedesi gibi, Kral Hüseyin de gözünü, Doğu Kudüs'ü ve oradaki Müslüman ibadethanelerini içerecek şekilde bölgenin tamamına dikmişti.

Bu sözde Ürdün seçeneği, İsrail baskısına ve işgaline karşı ilk Filistinli halk ayaklanması olan Birinci İntifada'nın Aralık ayında patlak verdiği 1987'ye kadar Amerikalılar tarafından desteklendi. Ürdün seçeneğinden bir şey çıkmaması ilk yıllarda İsrail'in yeterince cömert olmayışı, ileriki yıllardaysa Kral Hüseyin'in hem kararsızlığı hem de Filistinliler adına müzakere etme kabiliyetini, FKÖ Arap dünyasında ve küresel olarak meşruiyet kazandıkça yitirmesi yüzündendi.

Mısır Başkanı Enver Sedat da 1977'deki barış teşebbüsünde İsrail'in (1977 ile 1982 yılları arasında iktidarda olan) sağcı başbakanı Menahem Begin'e benzer bir yol önermişti. Fikir, İsrail'in işgali altındaki Filistinli bölgeler üzerinde denetim sağlamasına olanak verilirken buralardaki Filistinlilere iç özerklik tanınmasıydı. Özünde bu, İsrail'in Filistin'in yüzde seksenine doğrudan ve kalan yüzde yirmiyeye dolaylı olarak sahip olmasına sebep olduğundan bölünmenin bir başka versiyonuydu.

1987'deki ilk Filistinli ayaklanması, Ürdün'ün kendisini gelecekteki müzakerelerde bir ortak olarak yer almaktan çıkarmasına yol açtığı için özerklik seçeneğine ilişkin bütün fikirleri paramparça etti. Bu gelişmelerin neticesi, İsrail barış kampının aklının, Filistinlileri gelecekteki bir anlaşmada ortak olarak kabul etmeye yatmasıydı. İlk olarak İsrail, daima Amerikalıların yardımıyla, barışı Madrid'deki 1991 barış konferansında resmi bir barış delegasyonu olarak yer almasına izin verilen, İşgal Altındaki Topraklar'daki Filistinli önderliğiyle müzakere etmeyi denedi. Bu konferans, Washington'un Birinci Körfez Savaşı'nda Irak'ın askeri işgalini destekledikleri için Amerikan yönetiminin Arap devletlerine vermeyi kararlaştırdığı ödüllü. Madrid, İsrail tarafından açıkça savsaklandığından, sonuç vermedi.

İsrail'in “barış” aksiyomları, Yitshak Rabin'in günlerinde de yeniden dile getirildi. Rabin'in ölümü -4 Kasım 1995'te kendi halkından biri tarafından suikasta uğradı- 1948'deki günlerinden bu yana gerçekten ne kadar değişmiş olduğunu değerlendiremeyeceği kadar çabuk geldi: Daha 1987'de savunma bakanı olarak birliklerine Birinci İntifada'da tanklarına taşlarla karşı koyan

Filistinlilerin kemiklerini kırma emri vermiş, Oslo Anlaşması öncesi başbakan olarak yüzlerce Filistinliyi sınır dışı etmiş ve 1994'te Batı Şeria'daki Filistinlileri fiilen çok sayıda bantustana hapseden Oslo Barış Anlaşmasını ısrarla savunmuştu.

Rabin'in barış çabalarının merkezinde, Eylül 1993'te başlayan Oslo anlaşmaları süreci duruyordu. Bu sürecin arkasındaki anlayış gene Siyonist bir anlayıştı: Burada Nekbe hiç yer almıyordu. Oslo formülünün mimarları, İsrail'in tabii ki "barış kampından" olan ve 1967'den bu yana İsrail kamuoyunda önemli bir rol oynamış İsrailli entelektüellerdi. Barış Şimdi isimli parlamento dışı bir harekette kurumlaşmışlardı, yanlarında çeşitli siyasi partiler vardı. Ancak Barış Şimdi, 1948 meselesini her zaman başından savmış ve mülteci sorununu bir kenara atmıştır. 1993'te aynı şeyi yaptıklarında 1948'i ve kurbanlarını toprağa gömen bir barış için kendilerine Yaser Arafat şahsında Filistinli bir ortak bulmuş görünüyorlardı. İsrail'in Oslo ile yarattığı boş umutlar, Arafat Oslo'nun kendisi için hazırladığı tuzağa düştüğü için büsbütün büyüyen vahim sonuçlar yaratacaktı.

Sonuç bir şiddet kısırdöngüsüydü. İsrail baskısı karşısında, hem İsrail ordusuna hem sivillere yönelik intihar bombası saldırıları biçiminde gerçekleşen çaresiz Filistinli tepkileri, daha da sert bir İsrail misilleme politikasına yol açtı, bu da –çoğu 1948 göçmen ailelerinden gelen– daha çok sayıda Filistinli gencin İşgal Altındaki Topraklar'ı özgürleştirmek için kalan tek araç olarak intihar saldırılarını savunan gerilla gruplarına katılmaya sevk etti. Gözü kolay korkan İsrailli seçmen yeniden, politikaları nihayetinde bir önceki "Oslo" hükümetinkilerden çok az farklılık gösteren bir sağcı hükümeti iktidara getirdi. Netanyahu (1996-1999) her açıdan yönetimde başarısız oldu ve İşçi Partisi, onunla birlikte de "Barış Kampı", 1999'da bu kez Ehud Barak liderliğinde yeniden iktidara geldi. Barak hükümet politikasının her alanında aşırı hırslı olduğu için kendini bir yıl içinde bir seçim yenilgisiyle karşı karşıya bulunca, Filistinlilerle bir barış, siyasi geleceğini korumanın tek yolu gibi gözüktü.

GERİ DÖNÜŞ HAKKI

Barak için postunu kurtarmak amacıyla yaptığı taktiksel bir hamleden ibaret olan şey, Filistinliler tarafından –hatalı bir şekilde– Oslo müzakerelerinin doruk noktası olarak tasavvur ediliyordu. Birleşik Devletler Başkanı Clinton, Başbakan Barak'ı ve Başkan Arafat'ı 2000 yazında Camp David'de bir

zirve toplantısına davet ettiğinde Filistinliler oraya çatışmanın son bulmasına ilişkin hakiki müzakereler beklentisiyle gittiler. Böylesi bir vaat aslında Oslo'nun temelinde vardı: Eylül 1993'ün orijinal belgesi Filistin önderliğine eğer beş ila on yıllık bir bekleme dönemini (bu zaman zarfında İsrail kısmen İşgal Altındaki Bölgeler'den çekilecekti) kabul etmeye razılarsa, çatışmanın onlara göre temel unsurları, yeni barış müzakerelerinin nihai aşamasında masada olacaktı. Şimdi bu nihai aşamanın ve böylece "çatışmanın üç temel unsurunun" tartışılacağı zamanın gelmiş olduğunu düşünüyorlardı: Geri Dönüş Hakkı, Kudüs ve İsrail yerleşimlerinin geleceği.

Parçalı bir FKÖ –örgüt, 1980'lerin sonlarında ortaya çıkmaya başlamış, daha radikal İslami hareketler de dahil olmak üzere, Oslo'nun içyüzünü görmüş olanların hepsini yitirmişti– barış için bir karşı plan ortaya atmak zorundaydı. Acı bir şekilde tek başına bu işi yerine getiremeyeceğini hissediyordu ve Londra'daki Adam Smith Enstitüsü gibi olmayacak yerlerden tavsiye alma arayışına girdi. FKÖ'nün rehberliği altında saf Filistinli müzakereciler Nekbe'yi ve İsrail'in Nekbe'deki sorumluluğunu Filistin gündeminin en tepesine yerleştirdiler.

Elbette Birleşik Devletler barış planının niteliğini yanlış okumuşlardı: Kalıcı bir anlaşma için olanlar da dahil olmak üzere, barış gündeminin maddelerini yalnızca İsrail'in belirlemesine izin vardı. Ve Camp David'de masada olan yalnızca, Amerikalılar tarafından bütünüyle arka çıkılan İsrail planıydı. İsrail, Filistinlilere asıl Filistin'in yaklaşık yüzde on beşini bırakacak şekilde Batı Şeria'nın bazı kısımlarından ve Gazze Şeridi'nden çekilmeyi teklif etti. Ancak bu yüzde on beşlik kısım İsrail otoyolları, yerleşimleri, ordu kampları ve duvarlar tarafından bölünmüş ayrı kantonlardan oluşacaktı.

Belirleyici biçimde, İsrail planı Kudüs'ü dışarıda tutuyordu: Kudüs'te hiçbir zaman bir Filistinli başkenti olmayacaktı. Mülteci sorununa bir çözüm de olmayacaktı. Bir başka deyişle teklifin gelecekteki Filistin devletini tanımlayışı, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kabul etmeye başladığımız ve 1948'den sonra Yahudi devletinin uluslararası destekle kendisi için hak saydığı biçimleriyle devlet olma ve bağımsızlık kavramlarının tamamen çarpıtılması anlamına geliyordu. Hiçbir zaman sahip olmadığı *sulta* (gerçek iktidar) pahasına önünde bulduğu *salata*'ya (iktidar nimetlerine) o güne değin razı görünen, artık güçten düşmüş Arafat bile İsrail'in dayattığı anlaşmanın tüm Filistin taleplerini içeriksiz hale getirdiğini anladı ve imzalamayı reddetti.

Arafat neredeyse kırk yıldır, temel amacı İsrail'in 1948'de gerçekleştirdiği etnik temizliğin yasal ve ahlaki olarak tanınmasını sağlamak olan bir ulusal hareketi temsil ediyordu. Bunun nasıl gerçekleşeceği hakkındaki görüşü, stratejisi ve kuşkusuz taktikleri gibi zaman içerisinde değişti ancak genel hedef, özellikle mültecilerin geri dönmelerine izin verilmesi talebinin 1948'de BM 194 Sayılı Kararı ile artık uluslararası düzeyde kabul edilmesinden bu yana aynı kaldı. 2000'deki Camp David tekliflerini imzalamak, her ne kadar sayısı az olsa da Filistinlilerin kendi başlarına kazandıkları başarılarla ihanet anlamına gelecekti. Arafat bunu yapmayı reddetti ve kendisini süratli bir şekilde bir savaş çıkırtkanı olarak resmetmeye yeltenen Amerikalılar ve İsrailliler tarafından derhal cezalandırıldı.

Bu aşağılama, daha sonra Ariel Şaron'un Eylül 2000'de Kudüs'teki Harem-i Şerif'i ziyaret etmesiyle birleşerek İkinci İntifada'nın patlak vermesini tetikledi. İkinci İntifada başlangıçta tıpkı Birinci İntifada gibi, askeri olmayan bir halk protestosuydu. Ancak İsrail'in buna öldürücü bir şiddet patlamasıyla karşılık verme kararı durumu silahlı bir çatışmaya, halen sürmekte olan son derece eşitsiz bir mini-savaşa çevirdi. Bölgedeki en büyük askeri güç Apache helikopterleri, tankları, buldozerleriyle, aralarındaki yetersiz teçhizatlı küçük milis gruplarının cesur ancak etkisiz bir karşı duruş sergilemeye çalıştığı silahsız ve savunmasız sivil nüfusa ve yoksul mültecilere saldırırken dünya duruma seyirci kalıyordu.

Barud'un *Searching Jenin* kitabı, uluslararası toplumun korkaklığı, İsrail'in vurdumduymazlığı ve Filistinli mültecilerin cesareti hakkında derine işleyen bir tanıklıkla 3-15 Nisan 2002 tarihleri arasında İsrail'in Cenin mülteci kampını işgal etmesine ve İsrail askerlerinin orada yaptığı katliama ilişkin görgü tanığı ifadeleri içeriyor.² Refidiye el-Cemal 35 yaşında, beş çocuk annesi; kız kardeşi Fedva öldürüldüğünde 27 yaşındaydı:

Ordu köye ilk girdiğinde yüksek binaların çatılarına çıktılar ve camilerin tepelerine konuşlandılar. Kardeşim hemşiredir. İşgal edilen her bölgede kurulan sahra hastanelerinden birinde görevlendirilmişti.

Sabaha karşı 4 sularında bir patlama sesi duyduk. Kız kardeşimin hemen hastaneye gidip yaralılarla ilgilenmesi gerekiyordu. Bundan dolayı evden çıktı –özellikle de insanların yardım çığlıklarını

² Ramzy Baroud (der.), *Searching Jeni Eyewitness Accounts of the Israeli Invasion 2002*.

duymamızdan sonra. Kız kardeşim beyaz üniformasını giyyordu, bense hâlâ geceliğimleydim. Kafama bir eşarp sardım ve o yolu geçerken ona refakat ettim. Çıkmadan önce abdest almasını söyledim. Çok inançlıydı, özellikle de böyle zamanlarda. Bomba düştüğünde hiçbir korku hissetmedik, yalnızca insanların kurtarılmaya ihtiyacı olduğunu biliyorduk.

Dışarı çıktığımızda bazı komşular da dışardaydı. Onlara kimin yaralandığını sorduk. Onlarla konuşurken İsrail mermileri yağmur gibi üzerimize yağmaya başladı. Ben sol omzumdan yaralandım. İsrail askerleri caminin üstünde konuşlanmışlardı ve mermiler de oradan geliyordu. Kız kardeşim Fedva'ya yaralandığımı söyledim. Sokak lambasının altında duruyorduk, yani giyimimizden kim olduğumuz çok açıktı. Ama o bana yardım etmeye çalışırken kafası üstüme düştü. Mermilerle taranmıştı. Fedva sol bacağına üzerine düştü, ben de şimdi yerde yatıyordum. Mermi ayağımı kırdı. Kafasını bana yaslamışken ona "Dua et" dedim, çünkü öleceğini biliyordum. Ama bu kadar hızlı ölmesini beklemiyordum, duasını bitiremedi.³

20 Nisan günü BM Güvenlik Konseyi, Cenin kampına bilgi toplama heyeti göndermek için 1405 Sayılı Karar'ı kabul etti. İsrail hükümeti işbirliğinde bulunmayı reddedince, BM Genel Sekreteri Kofi Annan heyeti geri çekti.

Filistinliler için Camp David sürecinin tek olumlu çıktısı, önderliklerinin kısa bir süreliğine de olsa 1948 felaketine yerel, bölgesel ve bir noktaya kadar küresel bazda dikkat çekmeyi başarmasıydı. Yalnızca İsrail'de değil, aynı zamanda Birleşik Devletler'de ve hatta Avrupa'da, Filistin meselesine dair samimi endişeler taşıyan insanlara bu çatışmanın yalnızca İşgal Altındaki Topraklar'ın geleceğiyle ilgili olmadığını, çatışmanın tam orta yerinde İsrail'in 1948'de Filistin'den temizlediği mültecilerin bulunduğu hatırlatılması gerekiyordu. Bu Oslo'dan sonra daha da zorlu bir görevdi çünkü kötü yönetilmiş Filistin diplomasinin ve stratejisinin anlaşmasıyla mesele orada basitçe bir kenara atılmış görünüyordu.

İşin aslı Nekbe, o kadar etkili bir şekilde barış sürecinin gündeminden uzak tutulmuştu ki Camp David'de birdenbire ortaya çıkınca İsrailliler sanki Pandora'nın kutusu önlerinde açılmış gibi hissettiler. İsrailli müzakerecilerin en büyük korkusu, İsrail'in 1948 felaketindeki sorumluluğunun müzakere

³ a.g.e., s. 53-5.

konusu olması ihtimalinin belirmesiydi. Bu "tehlikenin" derhal engellediğini söylemeye gerek yok. İsrail medyası ve parlamentosu Knesset, baştan başa ağız birliği sağlamada hiç vakit kaybetmedi: Hiçbir İsrailli müzakereci, Filistinli mültecilerin 1948 öncesinde sahip oldukları evlerine Geri Dönüş Hakkı'nı tartışmaya dahi izinli olmayacaktı. Knesset süratle bu hususta bir kanun geçirdi, bir yandansa Barak kendisini Camp David'e götürecek uçağın merdivenlerini tırmanırken bu yasayı savunacağını herkesin önünde dile getiriyordu.⁴

Geri Dönüş Hakkı'nın tartışılmasını engellemek için alınan bu katı önlemlerin arkasında, 1948'e ilişkin herhangi bir tartışmaya yönelik derin bir korku yatmaktadır, çünkü İsrail'in o yıl Filistinlilere "muamelesi"nin bir bütün olarak Siyonist projenin ahlaki meşruiyeti hakkında tedirgin edici sorular yaratacağı kesindir. Bu da İsraillilerin, yalnızca Filistinlilerin barış sürecinde dile getirdikleri karşı iddiaları boşa çıkarmalarına yardımcı olsun diye değil aynı zamanda –çok daha önemli olarak– Siyonizmin özü ve ahlaki temelleri üzerine bütün kayda değer tartışmalara engel olmak için güçlü bir inkâr mekanizmasını hazırda bulundurmalarını hayati kılmaktadır.

İsrailliler için, Filistinlileri İsrail eylemlerinin kurbanları olarak tanımak, en azından iki açıdan oldukça tedirginlik verici. Bu biçimde bir tanıma, İsrail'in 1948'de Filistin'in etnik temizliği yoluyla suçlu olduğu tarihsel adaletsizlikle yüzleşmek anlamına gelir, bu da İsrail devletinin kuruluş mitlerinin sorgulanmasına yol açar ve devletin geleceği için kaçınılmaz olası sonuçları olan bir sürü etik soru doğurur.

Filistinlileri kurban olarak tanımak, derine kök salmış psikolojik korkularla ilişkili, çünkü bu tanıma, İsraillilerin 1948'de ne "olduğuna" ilişkin kendi algılarını sorgulamalarını gerektiriyor. Çoğu İsrailli açısından –ana akım ve popüler İsrail tarih yazımının da kendilerine sürekli söylediği üzere– İsrail 1948'de Filistin Mandası'nın bir bölümünde bağımsız bir ulus devlet olarak kendini kurabilmiştir, çünkü ilk Siyonistler "boş topraklara yerleşmeyi" ve "çöle çiçek açtırmayı" başarmışlardır.

İsraillilerin Filistinlilerin maruz kaldığı travmayı kabul edemeyişi, Filistin ulusal anlatısının, Nekbe'nin –bugüne değin birlikte yaşamayı sürdürdükleri bir travmanın– hikâyesini anlatma biçimiyle karşı karşıya getirilince daha keskin bir şekilde göze çarpıyor. Eğer kurbanlıkları uzun süreli ve kanlı bir

⁴ Kelimesi kelimesine "Geri Dönüş Hakkının Reddini Koruma Kanunu, 2001".

çatışmanın “doğal” ve “normal” bir sonucu olsaydı, İsrail’in diğer tarafın çatışmanın kurbanı “haline gelmesine” izin verme korkusu bu kadar yoğun olmazdı –her iki taraf da “koşulların kurbanı” olurdu, bunun yerine burada insanların, özellikle politikacıların ama aynı zamanda tarihçilerin de kendilerini aksi halde taşıyacakları ahlaki sorumluluktan kurtarmalarına yarayacak şekilsiz ve tarafsız herhangi bir başka kavram kullanılabilir. Ancak Filistinlilerin talep ettikleri ve pek çoğu için artık olmazsa olmaz haline gelmiş olan şey, devam eden, İsrail’in kendilerine karşı bilinçli bir şekilde sürdürdüğü bir kötülüğün kurbanları olarak tanınmaktır. İsraili Yahudilerin bunu kabul etmesi doğal olarak kendi kurban statülerinin temelini çürütmeleri anlamına gelir. Bu da uluslararası ölçekte siyasi sonuçlar doğuracak, aynı zamanda –ve belki de çok daha hayati olarak– İsraili Yahudi dini açısından ahlaki ve varoluşsal etkiler tetikleyecektir: İsraili Yahudiler, kendi en korkunç kâbuslarının aynadaki görüntülerine dönüştüklerini fark edeceklerdir.

İsrail’in Camp David’de korkmasına gerek yoktu. Birleşik Devletler’deki 11 Eylül 2001 saldırılarından ve bir önceki sene Filistin’de İkinci İntifada’nın patlak vermesinden ve İsrail’in korkunç baskısının kıskırtmaya yardımcı olduğu intihar bombalarından sonra, tartışmayı açmaya yönelik her tür yürekli teşebbüs neredeyse iz bırakmaksızın buharlaştı ve inkârın geçmiş pratikleri olanca şiddetiyle yeniden ortaya çıktı.

Yol Haritası’nın ortaya atılmasıyla, hatta az çok daha cesaretli bir girişim olan Cenevre Anlaşması’yla, 2003’te barış süreci görünürde yeniden hayata geçti. Yol Haritası, Birleşik Devletler’i, BM’yi, Britanya’yı ve Rusya’yı kapsayan, kendi kendini görevlendirmiş bir arabuluculuk organı olan Dörtlü’nün siyasi bir ürünüydü. Dörtlü, 2001’de ve sonra yeniden, 2003’ten hastalanıp siyasal hayattan çekileceği 2006’ya kadar başbakan olan Ariel Şaron’un politikalarında vücut bulan mutabakata dayalı İsrail pozisyonunu memnuniyetle benimseyen bir barış ana planı sundu. İsrail’in Ağustos 2005’te Gazze’den çekilmesini bir medya çılgınlığına çevirerek Şaron Batı’yı iyi niyetli bir insan olduğu konusunda kandırmayı başardı. Oysa ordu Gazze’yi bugün bile hâlâ dışardan (İsrail usulü ölüm mangaları uygulaması olan “nokta hedefli suikastlara” devam ettiğine göre havadan da) kontrol ediyor ve büyük ihtimalle Batı Şeria üzerinde de, gelecekte kimi İsraili yerleşimciler ve askerler bölgenin kimi yerlerinden çıkartılacak olduğunda bile tam bir denetim sahibi olmaya devam edecek. Dörtlü’nün barış gündeminde 1948 mültecilerinin bahsinin bile geçmemesi de bir belirti.

Cenevre Anlaşması aşağı yukarı İsrail Yahudi barış kampının yirmi birinci yüzyılın başında ortaya atabildiği en iyi tekliftir. İki taraftan da, programlarını sundukları sırada artık iktidarda olmayan kişilerce tertip edilmiş bir öneridir bu. Bu sebeple de, her ne kadar bir halkla ilişkiler tantanasıyla başlatılmış olsa da, bir politika olarak ne kadar geçerli olacağını bilmek zor. Cenevre belgesi Filistinlilerin, Batı Şeria ve Gazze Şeridi'yle sınırlı olmak kaydıyla Geri Dönüş Hakları'nı tanıyor. Etnik temizliğin kendisini kabul etmiyor ancak bir seçenek olarak tazminat önerisinde bulunuyor. Ne var ki bir "Filistinli devleti" için ayırdığı alanlar dünyanın en yoğun nüfuslu bölgelerinden birini –Gazze Şeridi'ni– içerdiğinden, Filistinlilerin geri dönmeleri için pratik bir çözüm sunduğu yolundaki kendi iddiasını dakikasında boşa düşürüyor.

Kulağa garip gelse de, Cenevre belgesi, Filistinli ortakları tarafından İsrail'in bir Yahudi devleti olarak tanınmasını, bir başka deyişle İsrail'in her ne pahasına olursa olsun –etnik temizlik dahil– bir Yahudi çoğunluk sağlamak için geçmişte peşinde koştuğu bütün politikaların kabul edilmesini güvenceye almıştır. Böylece Cenevre anlaşmasındaki iyi insanlar aynı zamanda Filistin topraklarında barışın yolu üzerindeki en önemli engel olan İsrail Kalesi'ni onaylamaktadırlar.

Bölüm 12

İsrail Kalesi

[Gazze’de] angajmanı kesme planının önemi, barış sürecinin dondurulmasıdır. Barış sürecini dondurduğunuzda da bir Filistin devletinin kurulmasını engellersiniz ve mülteciler, sınırlar ve Kudüs hakkında ki tartışmaların önüne geçersiniz. Sonuç olarak Filistin devleti diye anılan bütün bu paket, içerdiği her şeyle beraber gündemimizden süresiz olarak çıkarılmıştır. Hepsi [ABD] Başkanının destekleriyle ve Kongre’nin her iki kanadında onaylanarak.

Ariel Şaron’un sözcüsü Dov Weissglas,
Haaretz, 6 Ekim 2004

Eğer hayatta kalmak istiyorsak, öldürmek, öldürmek ve öldürmek zorundayız. Bütün gün ve her gün. [...] Eğer öldürmezsek, var olmaya devam edemeyiz. [...] Tek taraflı ayrılma “barış”ın garantisi değildir –ezici Yahudi çoğunluğuna sahip bir Siyonist– Yahudi devletinin garantisidir.

İsrail Hayfa Üniversitesi coğrafya profesörü Arnon Soffer,
The Jerusalem Post, 10 Mayıs 2004.

Seçkin bir İsrail sınır polisi birliği, 24 Ocak 2006 gecesinin yarısında İsrail’deki Filistinli köyü Celculiye’yi ele geçirdi. Askerler evleri basarak otuz altı kadını dışarı çıkardılar ve en sonunda bu kadınlardan sekizini sınır dışı

ettiler. Sekiz kadına Batı Şeria'daki eski evlerine geri dönmeleri emredildi. Kadınlardan bazıları uzun yıllardır Celculiyeli Filistinli erkeklerle evliydi, kimileri hamileydi, çoğunun çocukları vardı. Birdenbire kocalarından ve çocuklarından koparıldılar. Knesset'in Filistinli bir üyesi karşı çıktı, ancak eyleme hükümet, mahkemeler ve medya tarafından arka çıkıldı: Askerler, İsrail kamuoyuna Filistinli azınlık nüfusunun mevcudiyeti “demografik sorun”dan, “demografik tehlike”ye döndüğü zaman, Yahudi devletinin süratle ve merhametsizce hareket edeceğini gösteriyordu.

Celculiye'ye yönelik polis baskını tamamen “yasaldı”: 31 Temmuz 2003 günü Knesset, Filistinlilerin İsrail vatandaşlarıyla evlendiklerinde vatandaşlık, oturma izni ve hatta geçici ikamet almalarını yasaklayan bir yasa'yı kabul etmişti. İbranicede “Filistinliler” demek her zaman, sanki hepsi aynı Filistin ulusunun parçası değilmiş gibi “İsrailli Araplar”dan ayrı tutarak Batı Şeria, Gazze Şeridi ve diasporada yaşayan Filistinliler demektir. Yasa'yı gündeme getiren, merkez parti Şinuy üyesi bir liberal Siyonist, Avraham Poraz'dı. Yasa önerisini bir “savunma önlemi” olarak tanımlıyordu, Knesset'in 120 üyesinden yalnızca 25'i yasaya karşı çıktı ve Poraz o tarihte “İsrail vatandaşlarıyla” evlenmiş bulunan “Filistinlilerin” ne kadar zamandır İsrail'de yaşıyor olduklarına bakılmaksızın, hem de aileleriyle birlikte “Batı Şeria'ya geri dönmek zorunda olacaklarını” açıkladı.

Bu son ırkçı yasaya karşı İsrail Yüksek Mahkemesi'ne başvuran bir grup İsrailli arasında Knesset'in Arap üyeleri de vardı. Yüksek Mahkeme başvurularını reddettiğinde enerjileri yavaş yavaş tükendi.¹ Yüksek Mahkeme kararı, hem İsrail parlamentosu hem de yargı sisteminin gözünde ne kadar önemsiz olduklarını gösteriyordu. Aynı zamanda bir kez daha nasıl Mahkeme'nin adaletten ziyade Siyonizmin tarafını tuttuğunu da açığa vuruyordu. İsrailliler Filistinlilere, oy kullanma hakları olduğunu, bölgedeki “tek demokraside” yaşadıkları için mutlu olmaları gerektiğini söylemekten keyif alıyor, gelgelelim oy kullanmanın gerçek bir siyasi güç ya da etki sağladığı yanılsamasına kapılan kimse yok.

“DEMOGRAFİK SORUN”

Celculiye baskını ve arkasındaki yasa, İsrail'in Filistinli azınlığının neden

¹ Arap üyeler üç partiden geliyor: Komünist Parti (Hadaş), Azmi Bişara'nın Ulusal Parti'si (Beled) ve İslami hareketin daha pragmatik olan kolunun oluşturduğu Birleşik Arap Listesi.

yakınlardaki İsrail seçimlerinin odağında yer aldığını açıklamaya yardımcı oluyor. 2006 seçim kampanyası sırasında soldan sağa, tüm Siyonist partilerin programları İsrail'deki Filistinli mevcudiyetinin devlet için teşkil ettiği “demografik soruna” etkin bir şekilde karşılık vereceğini iddia ettikleri politikaların altını çiziyordu. İsrail içerisindeki Filistinli sayısının sınırlı kalmasını sağlamak için en uygun yol olarak İşçi Partisi Ayrım Duvarı’nı desteklerken, Ariel Şaron en iyi çözümün Gazze’den çekilmek olduğuna karar vermişti. Aralarında Cenevre Anlaşması hareketi, Barış Şimdi, Barış ve Güvenlik Meclisi, Ami Ayalon’un Halkın Sesi grubu ve Mizrahi Demokratik Gökkuşağı da bulunan parlamento dışı grupların hepsinin de “demografik sorunun” üstesinden nasıl gelineceğine dair kendi favori formülleri vardı.

Filistinli partilerin on üyesi ile iki eksantrik ultra-Ortodoks Aşkenaz Yahudisi bir yana, İsrail’in yeni parlamentosunun tüm üyeleri, “demografik sorunu” kendi sihirli formüllerinin bir kalemde çözeceği vaatlerinin yüzü suyu hürmetine Knesset’e gönderilmişti. Stratejiler, İşgal Altındaki Topraklar üzerindeki İsrail işgali ve denetimini azaltmaktan –çoğuna göre İsrail hiçbir zaman bu bölgelerin yüzde ellisinden fazlasından geri çekilmeyecekti– daha şiddetli ve geniş kapsamlı eylemlere kadar çeşitlilik gösteriyordu. Örneğin Avigdor Liberman’ın Rusya kökenlilere dayalı etnik partisi Yisrael Beytenu gibi sağcı partiler ve dini partiler açık açık Filistinlilerin Batı Şeria’ya “gönüllü naklini” –etnik temizlik için kullandıkları hüsnütahir– savunuyor. Bir diğer deyişle Siyonist yanıt “demografik denge” sorununa, ya (İsrail’in uluslararası hukuka göre yasadışı olarak elinde tuttuğu) topraklardan vazgeçerek ya da “sorunlu” nüfus grubunu “küçülterek” çözüm arıyor.

Bunda yeni bir taraf yok. Siyonizm daha 19. yüzyılın ikinci yarısında “nüfus sorunu”nu hayallerinin gerçekleşmesinin önündeki başlıca engel olarak saptamıştı. Aynı zamanda çözümü de tespit etmişti: 1895’te “Yoksul nüfusu, geçiş ülkelerinde istihdam edilmelerini sağlayarak, ancak kendi ülkemizde istihdam edilmelerini reddederek, dikkat çekmeden sınırın ötesine kovmaya çalışacağız,” diye yazıyordu Herzl günlüğüne.² Ben-Gurion da Aralık 1947’de, “Yalnızca yüzde 60’lık bir Yahudi çoğunluğu olduğu sürece istikrarlı ve güçlü bir Yahudi

² Almanca aslından Michael Prior’ın çevirisiyle, Herzl’in Filistin’de bir Yahudi toplumu oluşturmaktan, Yahudiler için bir devlet kurmaya geçme teklifini tartıştığı 12 Haziran 1895 tarihli günlük notu; bkz. Michael Prior, “Zionism and the Challenge of Historical Truth and Morality”, Prior (der.), *Speaking the Truth about Zionism and Israel*, s. 27.

devleti olamaz,” derken oldukça netti.³ Aynı etkinlikte İsrail’in bu “ağır” sorunu “vakti gelince yeni bir yaklaşımla” ele alması gerekeceği uyarısında bulunuyordu.

Ben-Gurion’un “yeni yaklaşımı”, ertesi yıl Filistin’de başlattığı etnik temizlik, Filistinli sayısının yeni Yahudi devletin toplam nüfusun yüzde yirmisinden daha aza indirilmesini emniyete alıyordu. Aralık 2003’te Binyamin Netanyahu Ben-Gurion’un “korkutucu” istatistiğini yeniden dolaşıma soktu: “Eğer İsrail’deki Araplar nüfusun yüzde 40’ını teşkil ederse,” dedi Netanyahu, “bu Yahudi devletin sonudur.” “Ancak yüzde 20 de bir sorundur,” diye ekledi. “Eğer bu yüzde 20’yle ilişkiler sorunlu bir hale gelirse, devlet aşırı tedbirlere başvurmaya yetkilidir.”⁴ Detaylandırmadı.

İsrail kısa tarihinde nüfusunu iki kez, 1949’da ve 1980’lerde, birer milyon kişilik iki kitlesel Yahudi göçüyle arttırdı. Bu da Filistinlilerin İsrail’in toplam nüfusundaki yerini, eğer İşgal Altındaki Topraklar’ı katmazsak, yaklaşık yüzde yirmi oranında bıraktı. Bugünün politikacıları için düğüm tam da burada. Şimdi başbakan olan Ehud Olmert, eğer İsrail İşgal Altındaki Topraklar’da kalmaya karar verir ve bu bölgelerin sakinleri resmi olarak İsrail nüfusunun bir parçası haline gelirlerse, Filistinlilerin on beş yıl içerisinde Yahudileri sayıca geçeceğini biliyor. Bu sebeple “yakınsama” ya da daha iyisi “toplama” anlamında İbranice *hitkansut* adını verdiği, Batı Şeria’nın geniş kısımlarını ilhak etmeyi, ancak aynı zamanda Filistinli nüfus yoğunluğuna sahip olan bölgeleri İsrail’in doğrudan denetiminin dışında bırakmayı amaçlayan bir politikada karar kıldı. Bir başka deyişle *hitkansut* biraz daha farklı bir kisvede Siyonizmin özü: Olabildiğince az sayıda Filistinliyle beraber, Filistin’in olabildiğince büyük bir kısmını ele geçirmek. Bu, Duvar’ı oluşturan sekiz metre yüksekliğinde kıvrımlı beton plakalar, dikenli teller ve güçlendirilmiş gözetleme kulelerinin 670 kilometre uzunluğundaki yılankavi rotasını ve bu rotanın neden 315 kilometrelik “Yeşil Hattın” (Haziran 1967 sınırı) iki katından uzun olduğunu açıklıyor. Ancak Olmert’in hükümeti başarılı olsa ve bu “toplulaşma” devam etse bile, Olmert’in gelecekteki istikrarlı Yahudi devletini inşa edeceğini tasavvur ettiği Filistin’in yüzde seksen sekizi içerisinde yine de büyük bir Filistinli nüfus olacaktır. Tam olarak kaç Filistinli vatandaş olacağını bilmiyoruz: Bir yandan sola ve merkeze

³ Mapay merkezi önünde bir konuşmasından, 3 Aralık 1947; tam metni Ben-Gurion, *BaMaaraha* [Savaşta], s. 255’te veriliyor.

⁴ *Yediot Aharonot*’tan aktarılmıştır, 17 Aralık 2003.

yakın İsraili nüfusbilimciler, “angajmanı kesme”nin mantıklı bir çözüm gibi görünmesi sonucunu veren⁵, düşük bir tahminde bulunurken, sağcılar sayıyı abartma eğilimindedir. Ancak, Filistinliler Yahudilere kıyasla daha yüksek doğum oranlarına sahip olduğuna göre “demografik denge”nin aynı kalmayacağı konusunda hepsi hemfikir görünüyor. Böylece yakın bir gelecekte Olmert nihayet geri çekilmelerin çözüm olmadığı sonucuna varabilir.

Bu zamana değin, İsrail’deki en ana akım gazeteciler, akademisyenler ve politikacıların çoğu, “demografik denge” bahsi açıldığında kendilerini ilk zamanlar sergiledikleri ket vurmalarından kurtardılar.

Yurtiçi ortamında artık kimse bunun merkezinde neyin olduğunu ve kimi etkilediğini açıklama ihtiyacı duymuyor. Yurtdışındaysa İsrail 11 Eylül’ün ardından Batı’ya İsrail’deki “Arapların” ve İşgal Altındaki Topraklar’daki Filistinlilerin “Müslümanlar” olduğunu düşündürtmekte başarılı sağladığından bu yana, orada da demografik politikalarına destek bulmakta zorlanmıyor, özellikle de bunun en çok geçerli olduğu yerde: Capitol Hill’de. 2 Şubat 2003 günü popüler günlük gazete *Maariv*, yeni “ruh halı”ne özgü bir şekilde şu manşeti attı: “İsrail’deki çocukların dörtte biri Müslüman.” Haber, bu durumun İsrail’in yeni “saatli bombası” olduğunu anlatarak devam ediyordu. Artık Filistinli değil, “Müslüman” olan nüfusun doğal artışı –yılda %2,4– bir sorun olarak resmedilmiyordu: Bir “tehlike” haline gelmişti.

2006 Knesset seçimlerine giden süreçte uzmanlar, “demografik denge” meselesini, Avrupa ve Birleşik Devletler’de göçe ve mültecilerin nasıl engelleneceği ya da özümseleneceğine dair tartışmalarda çoğunluk nüfuslarının kullandığı dile benzer bir dil kullanarak tartışıyordu. Oysa Filistin’de, yerli halkın geleceğine karar veren göçmen toplum, tersi değil. Daha önce de gördüğümüz gibi, Tel Aviv’den Kudüs’e gelen ve Yahudi birliklerinin Kudüs’ün batı banliyölerinde ilk Filistinli köylerini sakinlerinden boşaltmış olduklarını gören zafer sarhoşu Ben-Gurion, 7 Şubat 1948’de Siyonist liderlerin bir toplantısında Kudüs’ün ne kadar “İbrani” hale geldiğini aktarıyordu.

Ancak Siyonist “azme” rağmen, büyük bir Filistinli topluluğu etnik temizlikten kurtuldu. Bugün, onların çocukları üniversitelerde; siyasal bilimler ya da coğrafya profesörlerinin İsrail’de “demografik denge”nin nasıl büyük bir sorun haline gel-

⁵ “Angajmanı kesme”, kuşkusuz Siyonist yenikonuş dağarından. “İşgalin sonu” gibi terimler kullanmamak ve uluslararası hukuka göre Batı Şeria ve Gazze Şeridi’nde işgalci güç olarak İsrail’e düşen yükümlülüklerden kaçınmak için icat edilmiştir.

diğini anlattığı dersleri alıyorlar. Kudüs İbrani Üniversitesi'ndeki –gayriresmi bir kota oluşturacak kadar şanslı olan– Filistinli hukuk öğrencileri, kısa zaman önce konuya dair güçlü ve pekâlâ geniş bir konsensüsü yansıttığını düşünebileceği görüşlerini açıklamış olan eski İnsan Hakları Derneği başkanlarından, Yüksek Mahkeme adayı Profesör Rut Gabison'a denk gelebilirler. “İsrail'in Filistin nüfusunun doğal artışını kontrol etmeye hakkı” olduğunu ilan ediyor.⁶

Üniversite kampüslerinin uzağında, Filistinliler bir sorun olarak değerlendirildiklerini fark etmekten kurtulamıyorlar. Siyonist soldan aşırı sağa kadar İsrail'in Yahudi toplumunun onlardan kurtulmak hasreti içerisinde olduğu kendilerine günlük olarak duyuruluyor. Kendilerinin ve ailelerinin bir “tehlike” haline geldiklerini her duyduklarında da endişeleniyorlar. Haklı olarak, çünkü henüz sadece bir sorunken, İsrail dış dünyaya bir liberal demokrasi görüntüsü vermeyi sürdürmek istediği için kendilerini güvende hissedebilirler. Oysa tehlike arz ettiklerini devlet resmi olarak ilan etti mi, İsrail'in Britanya Mandası zamanlarından bu yana memnuniyetle el altında bulundurduğu olağanüstü durum politikalarına tabi tutulacaklarını biliyorlar. Böylesi bir rejim altında evler yıkılabilir, gazeteler kapatılabilir ve insanlar yerlerinden edilebilir.

İsrail'in 1948'de yerlerinden ettiği Filistinli mültecilerin evlerine geri dönme hakları, BM Genel Kurulu tarafından Aralık 1948'de tanındı. Bu hakkın uluslararası hukukta sağlam dayanakları vardır ve tüm evrensel adalet düşünceleriyle uyumludur. Daha da şaşırtıcı olabilir ama, Bölüm 11'de gösterildiği üzere reel politik açısından da mantıklıdır: İsrail, Filistin ulusunun mülksüzleştirilmesinde oynadığı ve oynamaya devam ettiği başlıca rolü tanımadığı ve böylece etnik temizliğin tanınmasının gerektirdiği bütün sonuçları kabul etmediği sürece, 2000'de Oslo inisiyatifi Filistinlilerin Geri Dönüş Hakkı yüzünden dağıldığında açıkça görüldüğü gibi, İsrail-Filistin çatışmasını çözmeye yönelik tüm teşebbüsler başarısız olmaya mahkûmdur.

Ama zaten Siyonist projenin amacı her zaman, “siyah” (Arap) bir dünyada “beyaz” (Batılı) bir kale inşa etmek ve onu savunmak olmuştur. Filistinlilerin Geri Dönüş Hakkı'nı tanımayı reddetmenin temelinde İsrailli Yahudilerin sonuçta Arapların kendilerinden sayıca üstün olacakları korkusu yatar. Bunun akıllarına getirdiği olası gelecek, kalelerinin tehdit altında olması olasılığı, İsraillilerde öyle güçlü hisler uyandırıyor ki eylemlerinin bütün dünya tarafından

⁶ Rut Gabison, *Haaretz*, 1 Aralık; kelimesi kelimesine şöyle diyor: “*Le-İsrail yeş zhut le-fakeah al ha-gidul ha-tivi shel ha-'Aravim.*”

kınanabileceğini umursamaz görünüyorlar. Her ne pahasına olursa olsun, ezici bir Yahudi çoğunluğa sahip olma prensibi bütün diğer siyasi ve hatta medeni endişeleri hükümsüz kılıyor ve kefaret arayışındaki Yahudi dini eğiliminin yerini dünya kamuoyuna yönelik kibirli bir umursamazlık ve İsrail'in eleştirileri biteviye savuşturmasına yarayan ben bilirimcilik alıyor. Bu pozisyon kendi çarpık gerçekliklerinin tutsağı olarak, Müslüman çevreleriyle entegrasyona karşı, geçit vermez kalelerinin kalın duvarları arkasında siper aldıklarından dolayı, kurdukları Kudüs Latin Krallığı neredeyse bir asır boyunca tahkim ve tecrit edilmiş bir ada olarak kalan ortaçağ Haçlılarıninkinden çok farklı değil. Aynı kuşatma zihniyetinin daha yakın tarihli bir örneğini Apartheid rejiminin doruğunda Güney Afrika'daki beyaz yerleşimcilerde görüyoruz. Hollanda asıllı Güney Afrikalıların, Filistin'deki Haçlılara benzeyen şekilde ırksal olarak saf, beyaz anklavlarını sürdürme arzusu, yalnızca kısa bir tarihsel an süresince dayandı ve sonra o da çöktü.

Filistin'deki Şiyonist anklav, bu kitabın başlangıç sayfalarında gördüğümüz gibi, 1922 yılı civarında Doğu Avrupalı bir grup Yahudi yerleşimci tarafından Britanya İmparatorluğu'nun hatırı sayılır yardımı ve desteğiyle inşa edildi. Britanya'nın Filistin için tayin ettiği siyasi sınırlar eşzamanlı olarak Şiyonistlerin gelecekteki Yahudi devleti için kafalarında olan Erets Yisrael'i coğrafi olarak somut biçimde tanımlamalarına olanak sağladı. Yerleşimciler konumlarını güçlendirmek için toplu bir Yahudi göçü hayal ediyordu, ancak Holokost "beyaz", Avrupalı Yahudilerin sayısını azalttı ve Nazi saldırısından sağ çıkanlar da Şiyonist bakış açısından hayal kırıklığı yaratacak şekilde ya Birleşik Devletler'e göç etmeyi ya da hatta kısa zaman önce yaşanan dehşete rağmen Avrupa'da kalmayı tercih ettiler. İsrail'in Aşkenazi önderliği o zaman istemeye istemeye Ortadoğu'dan ve Kuzey Afrika'dan bir milyon Arap Yahudiyi Filistin topraklarında kendileri için oluşturdukları yerleşimlerde kendilerine katılmaya sevk etmeye karar verdi. Burada Şiyonizmin başka ve belki de dindaşlarına yöneldiği için daha çarpıcı bir ayrımcı yanı öne çıkıyor. Arap dünyasından yeni gelen bu Yahudi grubu, Mizrahim,⁷ tiksindirici bir Araplıktan arındır-

⁷ İsrail'deki Arap Yahudiler için Mizrahim terimi 1990'ların başında kullanılmaya başladı. Ella Shohat'ın açıkladığı üzere, "Aşkenazim" ile örtük karşıtlığını saklı tutarken, "bir dizi yananlamı da yoğunlaştırılmış olarak barındırıyor: Doğu dünyasındaki geçmişi kutluyor; İsrail içerisinde gelişmiş pan-Doğulu toplumları olumluyor; ve *Arap-Müslüman Doğu ile birlikte yaşamının yeniden canlandırılacağı bir gelecek çağırısı yapıyor*"; Ella Shohat, "Rupture and Return: A Mizrahi Perspective on the Zionist Discourse", MIT Electronic Journal of Middle East Studies 1[2001] (vurgular yazara ait).

ma sürecinden geçirildi. Bu göçmenlerin ikinci ya da üçüncü kuşaklarından bilim insanları (içlerinden Ella Shohat, Sami Şalom Şitrit ve Yehuda Şenhav göze çarpar) geçmiş yıllarda bunu teşhir etmek için çok şey yaptı. Siyonist bir bakış açısından bu mülksüzleştirme süreci de sonuçta bir başarı hikâyesi oldu. İsrail-içerisindeki küçük bir Filistinli azınlığın mevcudiyetiyle hiçbir zaman tehdit edilmemiş olduğundan, anklavın iyi inşa edildiği ve sağlam temellere dayandığı yanılması sürdürüldü.

1960'ların ortalarında, Arap dünyasının ve yeni oluşmaya başlayan Filistin ulusal hareketinin İsrail Kalesi'nin kendileri için yarattığı gerçeklikle uzlaşmayaacağı ortaya çıkınca, İsrail egemen olduğu toprakları genişletmeye karar verdi ve Haziran 1967'de, Suriye, Mısır ve Ürdün'ün kısımlarıyla beraber Filistin'in geri kalanını ele geçirdi. Arkasından Sina "barış" karşılığında 1979'da Mısır'a geri verildikten sonra, İsrail 1982'de Güney Lübnan'ı mini-imparatorluğuna dâhil etti. Anklavı korumak için yayılmacı bir politika zorunlu hale gelmişti.

Mayıs 2000'de Güney Lübnan'dan ve Ağustos 2005'te Gazze Şeridi'nden geri çekilmeler; İsrail hükümetinin yönelimini, Kale'yi aşılmaz tutmak için daha değerli gördüğü alanlarda yoğunlaşmak üzere değiştirdiğini gösteriyor: nükleer kapasite, koşulsuz Amerikan desteği ve güçlü bir ordu. Anklavın sınırlarının nereden geçtiğini nihai olarak tanımlayacak bir politika içerisinde Siyonist pragmatizm yeniden doğdu. Uluslararası hukuka göre hiçbir devlet kendi sınırlarını tek yanlı olarak belirleyemez, ancak bu Kale'nin kalın duvarlarını aşıp geçebilecek bir düşünce değil. Bugünün İsrail'indeki konsensüs, toprakları elektrik verilmiş çitlerle, görünür ve görünmez duvarlarla çevrilmek koşuluyla sınırları Filistin'in neredeyse yüzde doksanını içeren bir devlet yönünde.

1948'de Ben-Gurion'un, Danışmanlık'ı gelecekte Filistin'in yüzde yetmiş sekizi üzerinde kurulacak bir devlete "razı" ettiğinde olduğu gibi, sorun artık ne kadar toprağın ele geçirileceğinden ziyade, o topraklarda yaşayan yerli Filistinlilerin geleceğinin ne olacağıdır. 2006'da İsrail'in göz koyduğu yüzde doksanlık kesimde, devleti altı milyon Yahudi ile paylaşan 2,5 milyon kadar Filistinli var. Gazze Şeridi'nde ve İsrail'in Batı Şeria'da istemediği bölgelerde de 2,5 milyon Filistinli daha var. Çoğu ana akım İsrailli politikacı ve Yahudi kamuoyu için bu demografik denge halihazırda bir kâbustur.

Ancak İsrail'in, ezici bir Yahudi çoğunluğunu korumak uğruna Filistinlilerin evlerine geri dönme haklarını müzakere etme ihtimalini bile tartışmayı –çatışmaya son verecek olsa dahi– ısrarla reddetmesi sallantılı bir zemine

oturuyor. 1980'lerde eski Sovyetler Birliği ülkelerinden gelen Hıristiyan akını, ülkedeki artan yabancı misafir işçi sayısı ve laik Yahudilere Yahudiliklerinin "Yahudi" devletinde ne ifade ettiğini tanımlamanın her geçen gün daha zor gelmesi sonucunda İsrail Devleti neredeyse yirmi yıldır, ezici bir Yahudi çoğunluk iddiasında bulunamıyor. Bu gerçekler devlet gemisinin kaptanlarınca biliniyor, ancak bunlardan hiçbiri onları telaşa düşürmüyor: Birincil hedefleri devletin nüfusunu "beyaz", yani gayri-Arap tutmak.⁸

İsrail hükümetleri hem daha fazla Yahudi göçünü teşvik etme hem de devlet içerisinde Yahudi doğum oranını yükseltme girişimlerinde başarısız oldu. Filistin çatışmasına, İsrail'deki Arapların sayısını azaltacak bir çözüm de bulamadılar. Tam tersine, İsrail'in kafa yorduğu tüm çözümler Kudüs metropoliten alanını, Golan Tepeleri'ni ve Batı Şeria'daki büyük yerleşim bloklarını devlete dâhil ettiklerinden dolayı Arap nüfusunda bir artışa yol açtı. Ve çatışmayı bitirmek için İsrail tarafından 1993'ten sonra yapılan teklifler bölgedeki kimi Arap rejimlerinin –her ikisi de güvenli bir şekilde Birleşik Devletler'in etki alanında bulunan Mısır ve Ürdün gibi– onayını kazanmış olabilir ama o ülkelerin toplumlarını hiçbir zaman ikna edememiştir. Amerikalıların Ortadoğu'yu "demokratikleştirme" yöntemleri de, şu an Birleşik Devletler'in askerlerinin Irak'ta uyguladıkları gibi, "beyaz" Kale içerisindeki yaşamı kolaylaştırmıyor, çünkü Irak işgali Müslüman dünyasının gözünde İsrail'le sıkı sıkıya ilişkili. Kale içerisindeki toplumsal şiddet seviyesi yüksek ve çoğunluğun yaşam standardı sürekli düşüyor. Bu meselelerden hiçbiriyle ilgilenilmiyor: Ülke gündeminde, çevre ve kadın hakları kadar alt sıralarda yer alyorlar.

Filistinli mültecilerin geri dönme haklarını reddetmek, "beyaz" anklavı savunmaya devam etmeye ve Kale'yi muhafaza etmeye koşulsuz ant içmekle eşdeğerdir. Apartheid, Kale'nin bugün en yüksek sesli destekçileri olan Mizrahi Yahudilerin arasında özellikle popülerdir. Oysa ancak pek azı, hele Kuzey Afrika ülkelerinden gelmişlerse, kendilerini Aşkenazi emsallerinin tadını çıkardığı rahat hayatı yaşarken bulacaktır. Bunu da bilirler –Arap köklerine ve kültürlerine ihanet etmeleri, tam bir kabulle ödüllendirilmelerini sağlamış değil.

Yine de çözüm kolay gözüküyor: Arap dünyasındaki son post-kolonyal

⁸ İsrail'in 1980'lerde Etiyopya'dan getirdiği "siyah" Yahudiler derhal merkezlerin uzağında kalan fakir bölgelerine gönderildiler ve bugün İsrail toplumunda neredeyse görünmez konumdadırlar; büyük bir ayrımcılıkla karşı karşıya kalırlar ve aralarında intihar oranı yüksektir.

Avrupalı anklavı olan İsrail'in bir gün kendini gönüllü olarak medeni ve demokratik bir devlete dönüştürmekten başka seçeneği yok.

Bunun mümkün olduğunu, bu uzun ve sorunlu yıllar boyunca, Filistinlilerin ve Yahudilerin İsrail içinde ve dışında her şeye rağmen, aralarında yarattıkları yakın toplumsal ilişkilerden görüyoruz. İsrail'deki Yahudi toplumunun Siyonist toplumsal mühendislikten ziyade, insani değerlendirmelerle şekillendirilmeyi seçmiş kesimlerine bakacak olursak, Filistin'in parçalanmış topraklarında çatışmaya son verebileceğimiz bariz hale geliyor. Barışın menzilimizde olduğunu, her şeyin ötesinde, on yıllardır süren vahşi İsrail işgali tarafından insanlıktan çıkarılmayı reddeden ve yıllar süren yerinden etme ve baskıya karşın hâlâ uzlaşa umudu taşıyan Filistinlilerin çoğunluğundan biliyoruz.

Ancak fırsat penceresi sonsuza kadar açık kalmayacaktır. İsrail, eylemleri ve davranışları ırkçılık ve dini fanatizm tarafından belirlenen, halkının özellikleri öç arayışıyla kalıcı olarak çarpıklaşmış, öfkeyle dolu bir ülke olarak kalmaya da mahkûm olabilir. Filistinli kız ve erkek kardeşlerimizden bize inanmaya devam etmelerini ve yıkılmış kasaba ve köyleri üzerine İsrail'in Kale'sini diktiği yıl hayatlarının dönüştüğü çaresizliğe ve kedere tümenden teslim olmamalarını beklemek şöyle dursun, istemeye ne kadar devam edebiliriz?

Sonsöz

YEŞİL EV

İsrail'in tüm üniversiteleri gibi Tel Aviv Üniversitesi de akademik araştırma özgürlüğünü desteklemeye adanmıştır. Tel Aviv Üniversitesi'nin Fakülte Kulübü'ne Yeşil Ev denir. Aslen burası Şeyh Muvannis köyünün muhtarının eviydi, ancak bir akşam yemeği için ya da ülkenin tarihi ya da hatta Tel Aviv şehrinin ta kendisinin tarihi üzerine bir atölyede yer almak için oraya davet edilseniz, bunu asla fark edemezsiniz. Fakülte Kulübü'nün restoranının menüsü, burasının 19. yüzyılda inşa edildiğinden ve bir zamanlar “Şeyh Munis” isimli zengin birine ait olduğundan bahsetmektedir –kurmaca ve mekânsız bir konumda hayal edilen kurmaca ve suretsiz bir kişi, tıpkı bir zamanlar Tel Aviv Üniversitesi'nin kampüsünü üzerine kurduğu, yıkılmış Şeyh Muvannis köyünde yaşamış tüm diğer “suretsiz” kişiler gibi. Bir diğer deyişle, Yeşil Ev, Siyonistlerin sahildeki, buradan çok da uzak olmayan bir yerde, Yarkon Sokağı'ndaki Kızıl Ev'in üçüncü katında nihai şeklini verdikleri, Filistin'in etnik temizliği ana planının inkârının özetidir.

Eğer Tel Aviv Üniversitesi kampüsü, gereği gibi akademik araştırma yürütmeye adanmış olsaydı, örneğin ekonomistlerinin, 1948 yıkımında kaybolan Filistinli mülklerinin kapsamını şimdiye kadar hesaplamış ve gelecekteki müzakerecilerin barış ve uzlaş yönünde çalışmaya başlamalarına izin verecek bir envanter hazırlamış olması beklenirdi. Filistinlilerin sahip olduğu özel işletmeler, bankalar, eczaneler, oteller ve otobüs şirketleri; işlettikleri kahveler, restoranlar ve atölyeler; yönetim, sağlık ve eğitimdeki resmi görevleri –bunların hepsi Siyonistler Filistin'i ele geçirdiğinde ellerinden alındı, kayıplara karıştı, yok edildi ya da Yahudi “mülkiyetine” geçirildi.

Tel Aviv kampüsünde dolaşan kadrolu coğrafyacılar, bize İsrail'in ne kadar

mülteci toprağına el koyduğunu gösteren nesnel bir harita verebilirdi: Mil-yonlarca dönüm ekili toprak, ayrıca uluslararası hukukun ve BM kararlarının bir Filistinli devletine ayırdığı neredeyse on milyon dönüm daha. Buna bir de İsrail Devleti'nin yıllar içerisinde Filistinli vatandaşlarının elinden aldığı dört milyon dönümü ekleyeceklerdi.

Kampüsteki felsefe profesörleri, Yahudi askerlerinin Nekbe sırasında ger-çekleştirdiği katliamların ahlaki sonuçlarını şimdiye değin düşünüp tartışmış olurdu. İsrail askeri arşivlerini sözlü tarihle birleştiren Filistinli kaynakları –11 Aralık 1947'deki Tıyret Hayfa katliamından başlayıp el-Halil bölgesindeki 19 Ocak 1949 Hırbet İlin katliamıyla son bulan– otuz bir teyit edilmiş katliamı sıralamaktadır ve bunlara ek olarak en az altı katliam daha gerçekleşmiş olabi-lir. Bu katliamlarda ölen tüm insanların isimlerinin izini sürmeye izin verecek sistematik bir Nekbe anıt arşivimiz hâlâ yok –bu kitap baskıya giderken yavaş yavaş oluşmaya başlayan acı verici bir anma eylemi.

Tel Aviv Üniversitesi'nden arabayla on beş dakika uzaklıkta, 29 Ekim 1956 günü İsrail birliklerinin tarlalarından dönen kırk dokuz köylüyü katlettiği Kefr Kasım köyü uzanır. Ayrıca 1950'lerde Kıbye, 1960'larda es-Semûa, 1976'da el-Celil köyleri, 1982'de Sabra ve Şatila, 1999'da Kefr Kana, 2000'de Vadi Âre ve 2002'de Cenin Mülteci Kampı katliamları var. Bunlara ek olarak İsrail'in önde gelen insan hakları örgütü B'Tselem'in kaydını tuttuğu çok sayıda cinayet var. İsrail'in Filistinlileri öldürmesi hiçbir zaman son bulmamıştır.

Tel Aviv Üniversitesi'nde çalışan tarihçiler bizlere savaşın ve etnik temiz-liğin en geniş resmini sunabilirdi: Ordu ve hükümetin gereken tüm resmi belgelerine ve arşiv materyallerine ayrıcalıklı erişimleri var. Gelgelelim çoğu, bunu yapmak yerine egemen ideolojinin borazanı işlevi görmekten memnun: Çalışmaları, 1948'i bir "bağımsızlık savaşı" olarak tarif ediyor, savaşta yer alan Yahudi asker ve subaylarını yüceltiyor, işledikleri suçları saklıyor, kurbanla-rysa alenen kara çalıyor.

1948'de ordunun geride bıraktığı kıyım manzaraları karşısında İsrail'deki tüm Yahudilerin gözleri kör değil, yerinden edilmişlerin, yaralanmışların, işkence görmüşlerin ve tecavüz edilmişlerin hayatta kalanlar, onların çocukları ve torunları yoluyla bizlere ulaşmaya devam eden çığlıkları karşısında herkes sağır da değil. İşin aslı, artan sayıda İsrailli 1948'de yaşanan gerçeğin farkına varmaya ve ülkede şiddetle esip geçmiş etnik temizliğin ahlaki sonuçlarını bütünüyle kavramaya başlıyor. İsrail'in mutlak Yahudi çoğunluğunu koru-

mak adına çaresiz bir girişimle temizlik programını yeniden etkinleştirmesi tehlikesinin de farkına varıyorlar.

Çatışmanın geçmişteki ve halihazırdaki tüm arabulucularında bütünüyle eksik gözüken siyasi bilgeliği bu insanlarda buluyoruz: Çatışmanın tam kalbinde mülteci sorununun yattığının ve herhangi bir çözümün başarı şansının mültecilerin akıbetine bağlı olduğunun tamamen farkındalar.

Rüzgâra karşı yürüyen bu İsraili Yahudilerin sayısının az olduğu doğrudur, ancak işte varlar ve Filistinlilerin genel olarak öç değil de, eski durumlarına dönme arzusunda olduğu göz önünde bulundurulursa, Filistin'in parçalanmış topraklarında uzlaş ve barışın anahtarını hep beraber ellerinde tutuyorlar. Yıkılmış köylere düzenlenen ortak yıllık ziyaretlerde, her yıl İsrail'in resmen (Yahudi takvimine göre) "Bağımsızlık Günü" olarak kutladığı gün yapılan Nekbe'yi anma yolculuğunda, bugün sayıları neredeyse yarım milyonu bulan Filistinli "iç" mültecilerin yanı başında duruyorlar. Onları, bugün artık Yahudi yerleşimleri ya da JNF ormanları olmuş yerlerde, üzerlerinde yıkılmış Filistinli köylerinin isimleri bulunan tabelaları inatla dikmeyi görev bilen Zohrot –İbranicede "hatırlama"– gibi hükümet dışı kuruluşların üyeleri olarak faaliyette görebilirsiniz. Onları, ülkenin içinden ve dışından Filistinli dostlarıyla beraber mültecilerin Geri Dönme Hakları'na olan bağlılıklarını yeniden ortaya koydukları ve tıpkı bu kitabın yazarı gibi, işlenen suçların dehşetini küçük göstermeye ya da bunların yaşandığını tamamen inkâr etmeye yönelik tüm çabalara karşı, Filistin topraklarına bir gün kalıcı ve kapsamlı bir barış gelsin diye, Nekbe'nin anısını korumak için mücadeleye devam yemini ettikleri, 2004'te başlayan Geri Dönüş ve Adil Barış konferanslarında konuşurken bulabilirsiniz.

Ancak bu adanmış birkaç kişi bir fark yaratmadan önce, Filistin ülkesi ve halklarının, Yahudiler ve Arapların, 1948 etnik temizliğinin sonuçlarıyla yüzleşmesi gerekecektir. Bu kitap başladığı gibi bitiyor: Bu suçun böyle tamamen unutturulması ve zihinlerimizden ve anılarımızdan silinmesine hayret ederek. Ancak şimdi ödenen bedeli biliyoruz: 1948'de Filistin'in yerli halkının yarısının yerinden edilmesine yol açan ideoloji hâlâ canlı ve bugün orada yaşayan Filistinlilere yönelik acımasız ve kimi zaman ayırt edilemeyen temizliği sürdürüyor.

Yalnızca Filistin'deki etnik temizliğin önceki aşamaları fark edilmediğinden değil, asıl olarak Siyonistlerin kelimelerle ördüğü örtü, zamanla pratiklerinin yıkıcı etkilerini kamufle edecek yeni bir dil yaratmakta bu kadar başarılı ol-

duğundan dolayı, bu ideoloji bu güne kadar güçlü kalmıştır. Gazze Şeridi'nde ve Batı Şeria'da Filistinlilerin 2000'de beri kitlesel olarak yerlerinden edilmelerini maskeleyen yönelik "çekilme" ve "yeniden konuşlandırma" gibi bariz hüsn-i tabirler ile başlar bu. Ülkenin geri kalanını, "kurtarılmış", "özgür" ya da "bağımsız" olarak sunarken, bugün tarihsel Filistin topraklarının yüzde on beşine tekabül eden bölgeler üzerindeki doğrudan İsrail askeri yönetimini tanımlamak için kullanılan "işgal" gibi o kadar bariz olmayan yanlış adlandırmalarla devam eder.

Filistin'in büyük bölümünün askeri işgal altında olmadığı doğrudur –bir kısmı çok daha kötü koşullar altındadır. Geri çekilmeden sonra, askeri işgale ilişkin uluslararası anlaşmaların koruması altında olmadıkları için sakinlerini insan hakları avukatlarının dahi koruyamadığı Gazze Şeridi'ni düşünün. Pek çok insan İsrail Devleti içerisinde gözle görülür biçimde daha iyi koşullardan yararlanıyor; eğer Yahudi yurttaşlar iseler çok, İsrail'in Filistinli yurttaşları iseler biraz daha iyi. Bu sonuncular için, eğer Kudüs metropoliten alanında yaşamıyorlarsa daha iyi. Orada İsrail politikası son altı yıldır onları işgal altındaki kısma veya Gazze Şeridi ve Batı Şeria'da 1990'ların korkunç Oslo Anlaşması'yla yaratılan hukuksuz ve otoritesiz bölgelere nakletmeyi hedefliyor.

Yani, işgal altında olmayan çok sayıda Filistinli var ama hiçbiri gelecekte potansiyel bir etnik temizlik tehlikesinden uzak değil, buna mülteci kamplarında yaşayanlar da dâhil. Mesele "talihli" ve "daha az talihli" Filistinliler arasında bir hiyerarşiden ziyade İsrail'in öncelikleri gibi görünüyor. Bu kitap baskıya girerken, bugün Kudüs metropoliten alanında yaşayanlar bir etnik temizliğe uğruyor. İsrail'in inşa etmekte olduğu, bu kitap yazıldığında yarısı tamamlanmış olan Apartheid duvarının etrafında yaşayanların sırası muhtemelen gelmek üzeredir. En büyük güvenlik yanılsaması altında yaşayanlar, İsrail'in Filistinlileri de gelecekte hedef alınabilir. Yakın zamanda gerçekleştirilen bir ankete göre İsrailli Yahudilerin yüzde altmış beşi bu kişilerin "nakledildiğini" görme dileklerini dile getiriyor.¹

İsrail'in Filistinlilere yönelik politikasının hâlâ itici gücünü oluşturan ideoloji doğru bir şekilde tanımlanmadığı sürece, ne Filistinliler ne de İsrailliler, ne birbirlerinden ne de kendilerinden kurtarılmış olacaktır. İsrail'in sorunu, hiçbir zaman Yahudiliği olmadı –Yahudiliğin pek çok sureti vardır ve bunlardan çoğu

¹ Haaretz, 9 Mayıs 2006.

barış ve birlikte yaşam için sağlam bir temel oluşturur; sorun İsrail'in etnik Siyonist karakteridir. Siyonizmde, Yahudiliğin sunduklarıyla aynı çoğulculuk payları yoktur, hele Filistinliler için. Filistinliler hiçbir zaman Siyonist devletin ve mekânın bir parçası olamayacak ve savaşıma devam edecektir –umarım mücadeleleri barışçıl ve başarılı olur. Aksi halde dehşetli ve intikamcı olacak ve bir hortum gibi, yalnızca Arap ve Müslüman dünyalarını değil, hepimizi mahvetmekle tehdit eden fırtınayı ikisi de kendi adına besleyen büyük güçleri, Britanya ve Birleşik Devletler'i de kasıp kavuracak büyük ve kalıcı bir kum fırtınasının içine her şeyi çekecektir.

2006 yazındaki Gazze ve Lübnan'a yönelik İsrail saldırıları, fırtınanın halihazırda esmekte olduğunu gösteriyor. Hizbullah ve Hamas gibi İsrail'in iradesini tek taraflı olarak Filistin'e dayatma hakkını sorgulamaya cüret eden örgütler, İsrail'in askeri kudretiyle karşı karşıya kaldı ve şimdilik (bu satırların yazıldığı sırada) saldırıya göğüs germeyi başarıyorlar. Ancak daha sona yaklaşmadık. Bu direniş hareketlerinin bölgesel hamileri, İran ve Suriye, gelecekte hedef alınabilir; daha da fazla yıkıcı çatışma ve kan dökülmesi riski hiçbir zaman bu kadar güçlü olmamıştı.

Kilit Tarihlerin Kronolojisi

- 1878 Filistin'deki ilk Siyonist tarım kolonisi (Petah Tikva).
- 1882 Çoğunlukla Doğu Avrupa'dan olmak üzere 25.000 Yahudi göçmen Filistin'e yerleşmeye başlar.
- 1891 Baron Maurice de Hirsch isimli bir Alman dünyanın farklı yerlerindeki Yahudi yerleşimcilere (daha sonra Filistin'deki Siyonist yerleşimlere de) yardım etmek için Musevi İskân Birliği'ni kurar.
- 1896 Avusturya-Macaristanlı bir Yahudi olan Theodor Herzl tarafından, bir Yahudi devleti kurulmasını savunan *Der Judenstaat* isimli bir kitap yayımlanır.
- Musevi İskân Birliği (JCA) Filistin'de faaliyetlere başlar.
- 1897 İsviçre'de düzenlenen ilk Siyonist Kongre, Dünya Siyonist Örgütü'nü (WZO) kurar ve "Filistin'de Yahudi halkı için bir vatan" talebinde bulunur.
- Sosyalist Siyonizmin kurucusu Nahman Sirkin tarafından yazılan risalede Filistin'in "Yahudiler için boşaltılması gerek" denir.
- 1901 Yahudi Ulusal Fonu (YUF/JNF) WZO için Filistin'de toprak satın almaya başlar; toprak yalnızca Yahudiler tarafından kullanılacak ve işlenecektir.
- 1904 Taberiye bölgesinde Siyonistler ve Filistinli çiftçiler arasında gerginlik.

- 1904-1914 40.000 Siyonist göçmen Filistin'e varır; şimdi Yahudiler toplam nüfusun %6'sıdır.
- 1905 Israel Zangwill Yahudilerin Arapları kovmak zorunda olduğunu, yoksa "büyük bir yabancı nüfus sorunuyla boğuşacaklarını" ifade eder.
- 1907 İlk kibuts kurulur.
- 1909 Yafa'nın kuzeyinde Tel Aviv kurulur.
- 1911 Siyonist Yürütme'sine yazılan bir notta "sınırlı nüfus naklinden" bahsedilir.
- 1914 Birinci Dünya Savaşı başlar.
- 1917 Balfour Deklarasyonu; Britanya Dışişleri Bakanı "Filistin'de bir Yahudi ulusal vatani" için destek sözü verir.
- Kudüs'teki Osmanlı güçleri Britanyalı General Allenby'ye teslim olur.
- 1918 Filistin, Allenby komutası altındaki Müttefiklerce işgal edilir.
- Birinci Dünya Savaşı biter, Filistin'de Osmanlı egemenliği sona erer.
- 1919 Kudüs'teki ilk Filistin Ulusal Meclisi, Balfour Deklarasyonu'nu reddeder, bağımsızlık talep eder.
- Paris Barış Konferansı'ndaki Siyonist heyette yer alan Hayim Vaytsman "İngiltere ne kadar İngilizse o kadar Yahudi" olan bir Filistin çağrısında bulunur.
- Diğer heyet üyeleri "olabildiğince çok Arap, göç etmeye ikna edilmelidir" derler.
- Winston Churchill, "Filistin'e yerleştireceğimize söz verdiğimiz ve hayatlarını kolaylaştırmak için yerel nüfusun tahliye edileceğine kesin gözüyle bakan Yahudiler var" diye yazar.
- 1919-1933 35.000 Siyonist Filistin'e göç eder. Yahudiler şimdi toplam olarak nüfusun %12'sini oluşturmaktadır ve toprağın %3'üne sahiptirler.
- 1920 Siyonist askeri yeraltı örgütü Hagana'nın kuruluşu.
- San Remo Barış Konferansı Yüksek Konseyi tarafından Filistin Mandası Britanya'ya verilir.
- 1921 Büyük çaptaki Siyonist göçe karşı Yafa'da protestolar.
- 1922 Milletler Cemiyeti Konseyi Filistin'de Britanya Mandasını onaylar.
- Filistin'de Britanyalıların yaptığı nüfus sayımı: %78 Müslüman, %11 Yahudi, %9,6 Hristiyan, toplam nüfus 757.182.

- 1923 Filistin'de Britanya Mandası resmi olarak yürürlüğe girer.
- 1924-28 Yarısi Polonya'dan olmak üzere 67.000 Siyonist göçmen Filistin'e gelir, Yahudi nüfusu %16'ya çıkar. Yahudiler şimdi toprakların %4'üne sahiptir.
- 1925 Paris'te, Filistin ve Mavera-i Ürdün'de bir Yahudi devleti kurulmasında direten Revizyonist Parti kurulur.
- 1929 Filistin'de, Ağlama Duvarı üzerindeki hak iddialarından doğan, 133 Yahudinin ve 116 Arabin çoğunlukla Britanyalılar tarafından öldürüldüğü isyanlar.
- 1930 Yahudilerin ve Arapların Ağlama Duvarı'na ilişkin hukuki statüsünü belirlemek için Milletler Cemiyeti tarafından Uluslararası Komisyon kurulur.
- 1931 Araplara karşı daha büyük bir militanlığı desteklemek için İrgun (Etsel) kurulur.
- Nüfus sayımı %16,9'u Yahudi olmak üzere toplam nüfusun 1,03 milyon olduğunu gösterir.
- Britanya Manda yönetiminin kalkınma müdürü, Siyonist kolonileşme nedeniyle ortaya çıkan "topraksız Araplar" üzerine bir rapor yayımlar.
- 1932 Manda döneminde Filistinlilerin gerçek anlamdaki siyasi partilerinin ilki olan İstiklal Partisi kurulur.
- 1935 Yafa limanından Siyonist gruplarca gizlice silah sokulduğu ortaya çıkar.
- 1936 Filistin Ulusal Komiteleri'nin bir konferansı "temsiliyet olmaksızın vergi verilmemesini" talep eder.
- 1937 Peel Komisyonu, ülkenin %33'ü bir Yahudi devleti olacak şekilde Filistin'in bölünmesini tavsiye eder. Filistinli nüfusun bir kısmı bu devletten taşınacaktır.
- Britanyalılar tüm Filistinli siyasi örgütleri tasfiye eder, beş lideri sınır dışı eder ve Filistinlilerin isyanına karşı askeri mahkemeler kurar.
- 1938 İrgun bombalamaları sonucunda 119 Filistinli ölür. Filistinlilerin bombalamaları ve mayınlar sonucunda 8 Yahudi ölür.
- Britanyalılar isyanı bastırmak için takviye kuvvet getirirler.
- 1939 Siyonist lider Jabotinsky şöyle yazar: "... Araplar Erets Yisrael'de Yahudiler için yer açmak zorundadır. Eğer Baltık halklarını nakletmek mümkün olduysa, Filistinli Arapları taşımak da mümkündür."

Britanya Avam Kamarası 10 yıl sonra Filistin'in koşullu bağımsızlığını ve sonraki beş yıl boyunca Filistin'e her yıl 15.000 Yahudi'nin göç etmesini planlayan Beyaz Kitap'ı onaylar.

İkinci Dünya Savaşı başlar.

1940 Siyonist edinime karşı Filistinlilerin topraklarını koruyan Arazi Devri Düzenlemeleri yürürlüğe girer.

1943 1939 tarihli Beyaz Kitap'taki beş yıllık planlama uzatılır.

1945 İkinci Dünya Savaşı sona erer.

1947 Britanya yeni kurulmuş BM'ye Filistin'den çekileceğini söyler.

BM Filistin'e bir komite atar (UNSCOP).

UNSCOP taksim tavsiyesinde bulunur.

29 Kasım: BM Filistin'in taksimine yönelik 181 Sayılı Karar'ı kabul eder.

Yerli Filistinli Arapların Yahudilerce toplu olarak yerinden edilmesi başlar.

1948

Ocak

Abdulkadir el-Huseyni on yıllık sürgünden sonra taksime direnmek için bir grup kurmak amacıyla Filistin'e geri döner.

20 Britanya arazileri o bölgede hangi grup ağır basıyorsa ona vermeyi planlar.

Şubat

Yahudiler ve Araplar arasında savaş patlak verir.

18 Hagana askerlik yükümlülüğü ilan eder ve 25-35 yaşları arasındaki erkekleri ve kadınları askere çağırır.

24 ABD'nin BM temsilcisi, Güvenlik Konseyi'nin rolünün taksimi gerçekleştirmek değil barışı korumak olduğunu dile getirir.

Mart

6 Hagana seferberlik ilan eder.

10 Filistin'in etnik temizliği için Siyonist ana plan (Dalet Planı) son şeklini alır.

18 Başkan Truman, Siyonist davaya destek sözü verir.

19-20 Arap liderler, BM Güvenlik Konseyi'nce tavsiye edildiği üzere taksimdense ateşkesi ve sınırlı vesayeti kabul eder. Yahudiler ateşkesi reddeder.

30 Mart-15 Mayıs

Hagana tarafından girilen kıyı "temizleme" operasyonu, Filistinlilerin Hayfa ile Yafa arasındaki kıyı bölgesinden zorla çıkarılması.

Nisan

- 1 4.500 tüfek, 200 hafif taramalı tüfek, 5 milyon mermi içeren Çek silah sevkiyatının ilk partisi Hagana'ya ulaşır.
- 4 Hagana tarafından Dalet Planı başlatılır. Tel Aviv-Kudüs yolu üzerindeki köyler ele geçirilir, köy sakinleri yerinden edilir.
- 9 Deyr Yasin Katliamı
- 17 Güvenlik Konseyi kararında ateşkes çağrısı yapılır.
- 20 Filistin vesayet planı Birleşik Devletler tarafından BM'ye sunulur.
- 22 Hayfa Filistinli nüfustan "temizlenir".
- 26-30 Hagana Doğu Kudüs'ün bir bölgesine saldırır ve burayı Britanyalılara bırakmak zorunda kalır. Hagana, Batı Kudüs'ün bir bölgesini ele geçirir. Batı Kudüs'teki tüm Filistinliler Yahudi güçlerince yerinden edilir.

Mayıs

- 3 175.000 ile 250.000 arasında Filistinlinin evlerinden kovulduklarını iddia eden rapor.
- 12-14 Çek silahları Hagana'ya ulaşır.
- 13 Arap Lejyonu Yahudi askeri faaliyetine misilleme olarak Yahudi topluluklarına saldırır.
- 13 Yafa Hagana'ya teslim olur.
- 14 Britanya Mandası sona ererken İsrail bağımsızlık ilan eder. Başkan Truman İsrail Devleti'ni tanır.
- 20 Kont Bernadotte BM arabulucusu olarak Filistin'e atanır.
- 22 BM Güvenlik Konseyi kararında ateşkes çağrısı yapılır.

11 Haziran-8 Temmuz İlk Ateşkes**Temmuz**

8-18 İsrail Savunma Kuvvetleri el-Lud ve er-Remle'yi ele geçirirken çatışmalar yeniden başlar.

17 İsrail Savunma Kuvvetleri bir harekât başlatır, ancak Kudüs'ün Eski Şehir'ini ele geçirmeyi başaramaz.

18 Temmuz-15 Ekim İkinci Ateşkes yapılır, çok sayıda köyün İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından ele geçirilmesiyle bozulur.

Eylül

17 BM arabulucusu Kont Bernadotte, Kudüs'te Yahudi teröristlerin suikastına uğrar. Yeni BM arabulucusu Ralph Bunche olur.

Ekim

29-31 Hiram Operasyonu sırasında binlerce Filistinli yerinden edilir.

Kasım

4 BM Güvenlik Konseyi derhal ateşkes yapılması ve savaş güçlerinin geri çekilmesi çağrısında bulunur.

BM Filistinli mültecilerin geri dönme hakkıyla ilgili 194 Sayılı Karar'ı çıkarır.

İsrail geri dönüşü engeller.

Kasım - 1949 İsrail Savunma Kuvvetleri Lübnan sınırları içinde kalan yerleşimlerdeki köylüleri yerinden etmeye başlar.

1949

24 Şubat İsrail-Mısır Mütarekesi

Şubat sonu İsrail Savunma Kuvvetleri tarafından Falûce cebinden 2.000 - 3.000 köylü zorla çıkarılır.

23 Mart İsrail-Lübnan Mütarekesi

3 Nisan İsrail-Ürdün Mütarekesi

20 Temmuz Suriye-İsrail Mütarekesi

Fotoğraflar

Fotoğraf 1: 1 Ocak 1948. İsrail Devleti'nin ilanı öncesinde İrgun birlikleri Tel Aviv sokaklarında gövde gösterisi yapıyor. [© Hulton-Deutsch Collection/CORBIS/Corbis via Getty Images]

Fotoğraf 2: Yahudi güçleri Safed yakınında bir köyü (muhtemelen Bîriyya) işgal ediyor. [http://www.historicalmoments2.com]

Fotoğraf 3: Yahudi güçlerinin Malikiyye'ye girişi. [https://www.palestineremembered.com/Safad/al-Malikiyya/Picture101211.html]

Fotoğraf 4: Asker olabilecek yaştaki Arap erkekleri Tel Aviv’de topluca tutulacakları kampa yaya olarak götürülüyor. [© CPA Media Pte Ltd / Alamy Stock Photo]

Fotoğraf 5: Danışmanlık toplantılarının birçoğunun yapıldığı, 1947’den itibaren Hagana’nın karargâhı olan Tel Aviv’deki Kızıl Ev. Fotoğraf 1920’li yıllardan. [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Red_House,_1920s.jpg]

Fotoğraf 6: Mülteci kadınlar, çocuklar ve yaşlılar evlerinden atıldı. 10 yaşından 50 yaşına kadarki erkekler esir kamplarına gönderildi. 26 Haziran 1948'de, 11 Haziran-8 Temmuz arasında yürürlükte kalan ilk ateşkes sırasında çekilmiş bu fotoğraftaki kadınlar ve çocuklar Hayfa yakınındaki köylerinden kamyonla alınıp bırakıldıkları yerden, başlarının üstündeki denkleleriyle yaklaşık 5 km mesafedeki Tulkerim'e yürüyor. [© Bettman Archives via Getty Images]

200 ARABS KILLED, STRONGHOLD TAKEN

**Irgun and Stern Groups Unite
to Win Deir Yasin—Kastel
Is Recaptured by Haganah**

By DANA ADAMS SCHMIDT

Special to THE NEW YORK TIMES.

JERUSALEM, April 9—A combined force of Irgun Zvai Leumi and the Stern group, Jewish extremist underground forces, captured the Arab village of Deir Yasin on the western outskirts of Jerusalem today. In house-to-house fighting the Jews killed more than 200 Arabs, half of them women and children.

At the same time a Haganah counter-attack three miles away drove an Arab force, estimated by the Haganah at 2,500 men, out of the strategic village of Kastel on a hill overlooking the Jerusalem-Tel Aviv convoy road. This village was captured after a six-hour fight during which it repeatedly changed hands. The Jews, who first seized Kastel last Saturday, had been forced out yesterday.

Tonight Fawzi el-Kawukji, commander of the Arab "Liberation Army," was reported, although without confirmation, to be leading large forces of Syrians, Iraqis and Palestinians in an attempt to retake Kastel. The Arabs were equipped with several French 75-mm field guns, many mortars and at least eight armored cars.

On the scene of this, the greatest Arab-Jewish battle to date, the Arabs claimed that 110 Jews had been killed yesterday. On the other hand, Jews said that Arab casualties ran into the hundreds.

3 Galilee Points Seized

In southern Galilee units of the Haganah in the besieged settlement of Mishmar Haemek, a model colony of Jewish Socialists, ended a two-day truce by breaking out and occupying three Arab villages, Abu Shusha, Abu Zureik and Naaiih.

Still other forces of the Haganah were reported to have evacuated Khulda and Deir Muheisan, villages just west of Latrun on the Jerusalem-Jaffa road, yesterday, and to have driven 600 Iraqis out of the near-by Wadi Sarrar camp this morning.

The capture of Deir Yasin, situated on a hill overlooking the birthplace of John the Baptist, marked the first cooperative effort since 1942 between the Irgun and Stern groups, although the Jewish Agency for Palestine does not recognize these terrorist groups. Twenty men of the agency's Haganah militia reinforced fifty-five Irgunists and forty-five Sternists who seized the village.

This engagement marked the formal entry of the Irgunists and Sternists into the battle against the Arabs. Previously both groups had concentrated against the British.

In addition to killing more than 200 Arabs, they took forty prisoners.

The Jews carried off some seventy women and children who were turned over later to the British Army in Jerusalem.

Victors Describe Battle

The Irgunists and Sternists escorted a party of United States correspondents to a house at Givat Shaul, near Deir Yasin, tonight and offered them tea and cookies and amplified details of the operation.

The spokesman said that the village had become a concentration point for Arabs, including Syrians and Iraqis, planning to attack the western suburbs of Jerusalem. If, as he expected, the Haganah took over occupation of the village, it would help to cover the convoy route from the coast.

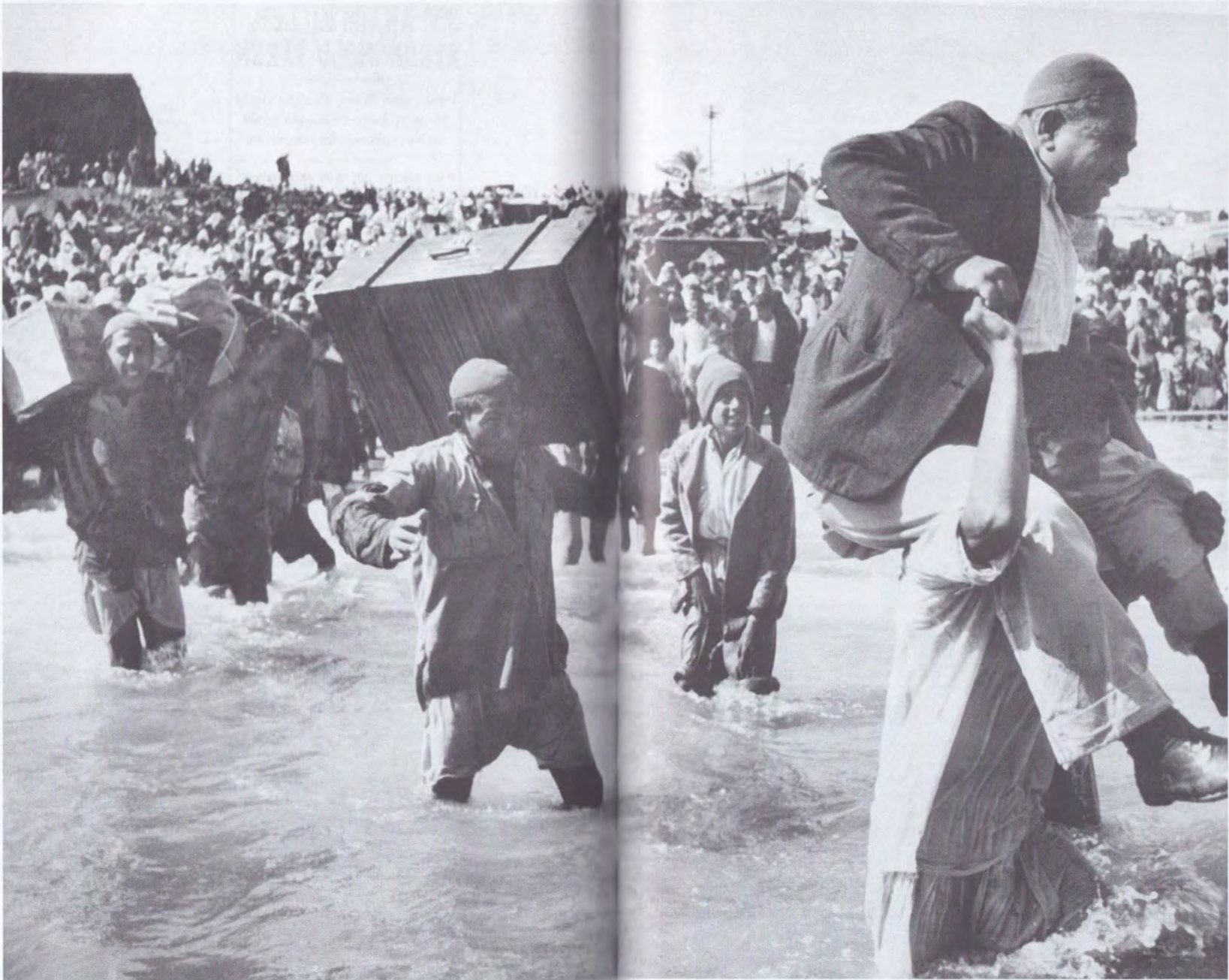
The spokesman said he regretted the casualties among the women and children at Deir Yasin but asserted that they were inevitable because almost every house had to be reduced by force. Ten houses were blown up. At others the attackers blew open the doors and threw in hand grenades.

One hundred men in four groups attacked at 4:30 o'clock in the morning, the spokesman said. The Irgunists wore uniforms of a secret design and they used automatic weapons and rifles.

An Arabic-speaking Jew, the spokesman said, shouted over a loudspeaker from an armored car used in the attack, that Arab women and children should take refuge in the caves. Some of them, he said, did so.

Fotoğraf 7: 10 Nisan 1948 günlü *New York Times* Irgun ve Stern Çetesi'nin Deyr Yasin katliamını bildiriyor.

[From The New York Times. © 1948 The New York Times Company. All rights reserved. Used under license.]

Fotoğraf 8: Ağır bombardımandan kaçma çabasındaki binlerce Filistinli kıyıları doldurdu, kitlesel kaçış sırasında birçoğu boğuldu. [Fotoğraf: Hrant Nakashian, <https://unrwa.photoshelter.com>, RG-Beach camp-10H.JPG; © 1949 UN Archives]

Fotoğraf 9: 1967'de Allenby Köprüsü'nü yaya olarak geçen mülteciler. 1967 Savaşı sırasında da 400.000 Filistinli Ürdün Nehri'ni geçerek kaçmak zorunda kaldı. [https://unrwa.photoshelter.com, 06.Exodus-1.tif; © 1967 UNRWA Archive]

Fotoğraf 10: Yahudi güçleri köyü işgal ederken Filistinli köylüler eşyalarını kamyonlara yüklüyor. [https://unrwa.photoshelter.com, Exodus-1C.JPG; © 1949 UN Archives]

Fotoğraf 11: Birçok mülteci kilometreler boyunca yürümek zorunda kaldı. [https://unrwa.photoshelter.com, © 1948 UN Archives; © 1948 UN Archives]

Fotoğraf 12: Güneyde Gazze ve Mısır'a, kuzeyde Lübnan'a kaçan Filistinli mülteciler balıkçı teknelerine tırmanıyor [<https://unrwa.photoshelter.com>, RG-Beach camp-7.JPG; © 1948 UN]

Fotoğraf 13: 31 Ocak 1949'da 1.500 Yahudi göçmeni karşılamak için binlerce kişi Hayfa liman kentine akın ediyor. [©Bettman Archives via Getty Images]

Fotoğraf 14: Yıkımından önce, 1935'te İkrit köyü. Sakinlerinin çoğunluğu 1948 Kasım'ında köyden zorla çıkarıldı. [Walid Khalidi (der.) *All That Remains*, s. 16; IPS_ATR_3_1(1). Filistin Araştırmaları Enstitüsü'nün izniyle/Courtesy of the Institute for Palestine Studies.]

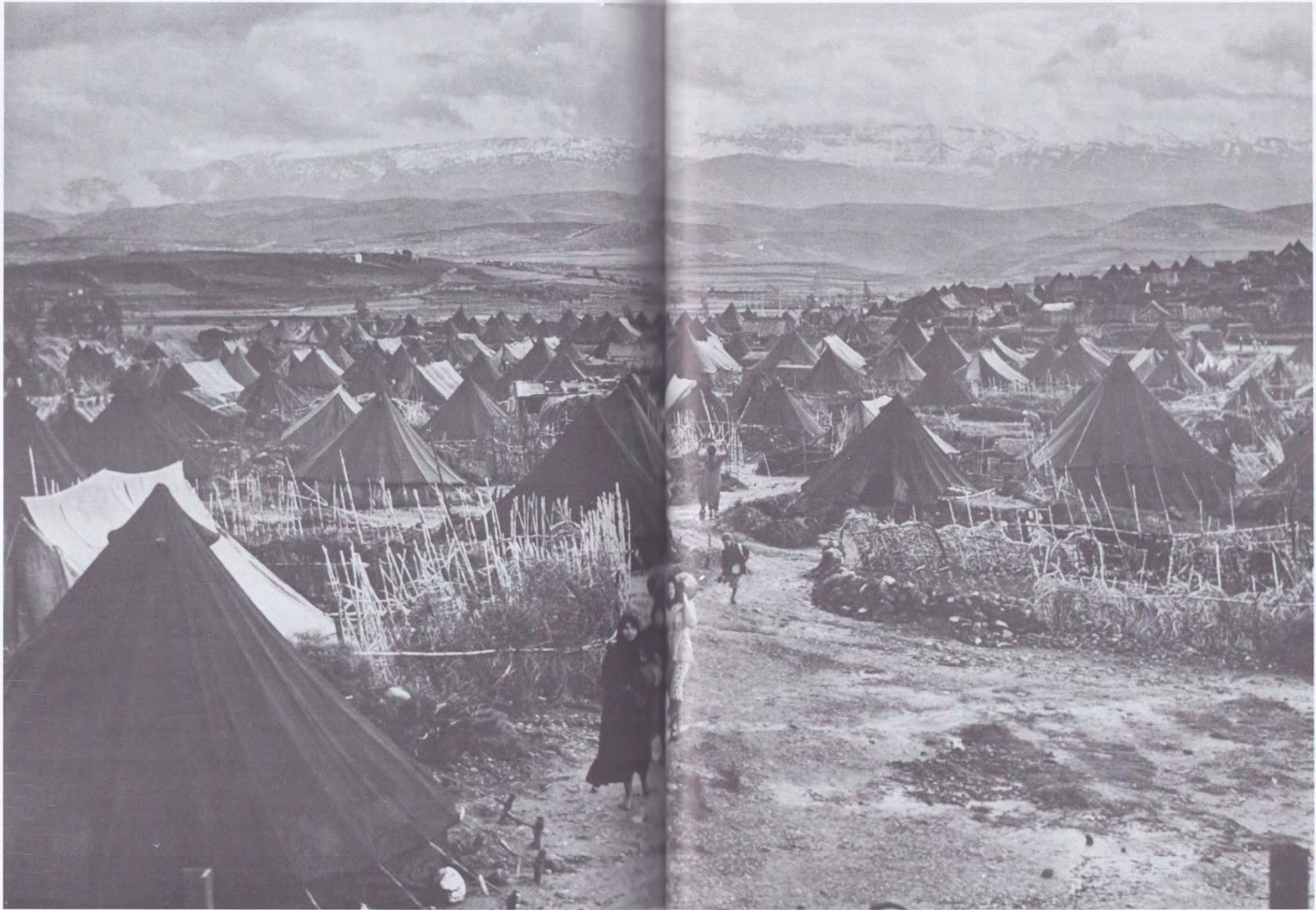
Fotoğraf 15: 1990'da İkrit köyünde ayakta kalmış olan tek bina bu metruk kilise. [Walid Khalidi (der.) *All That Remains*, s. 16; IPS_ATR_3_1(2). Filistin Araştırmaları Enstitüsü'nün izniyle/Courtesy of the Institute for Palestine Studies.]

Fotoğraf 16: 1948'de bir toplu kırma sahne olan Hayfa yakınlarındaki Tantura köyü bugün bir tema parkıyla örtülü. Fotoğraf: Mayıs 1987. [Walid Khalidi (der.) *All That Remains*, s. xxxix; IPS_ATR_17_11. Filistin Araştırmaları Enstitüsü'nün izniyle/Courtesy of the Institute for Palestine Studies]

Fotoğraf 17: Bugün Yafa yakınlarında bir parkın altında uzanan Seleme Mezarlığı. Fotoğraf: Mayıs, 1987. [Walid Khalidi (der.) *All That Remains*, s. xxxix; IPS_ATR_17_13. Filistin Araştırmaları Enstitüsü'nün izniyle/Courtesy of the Institute for Palestine Studies]

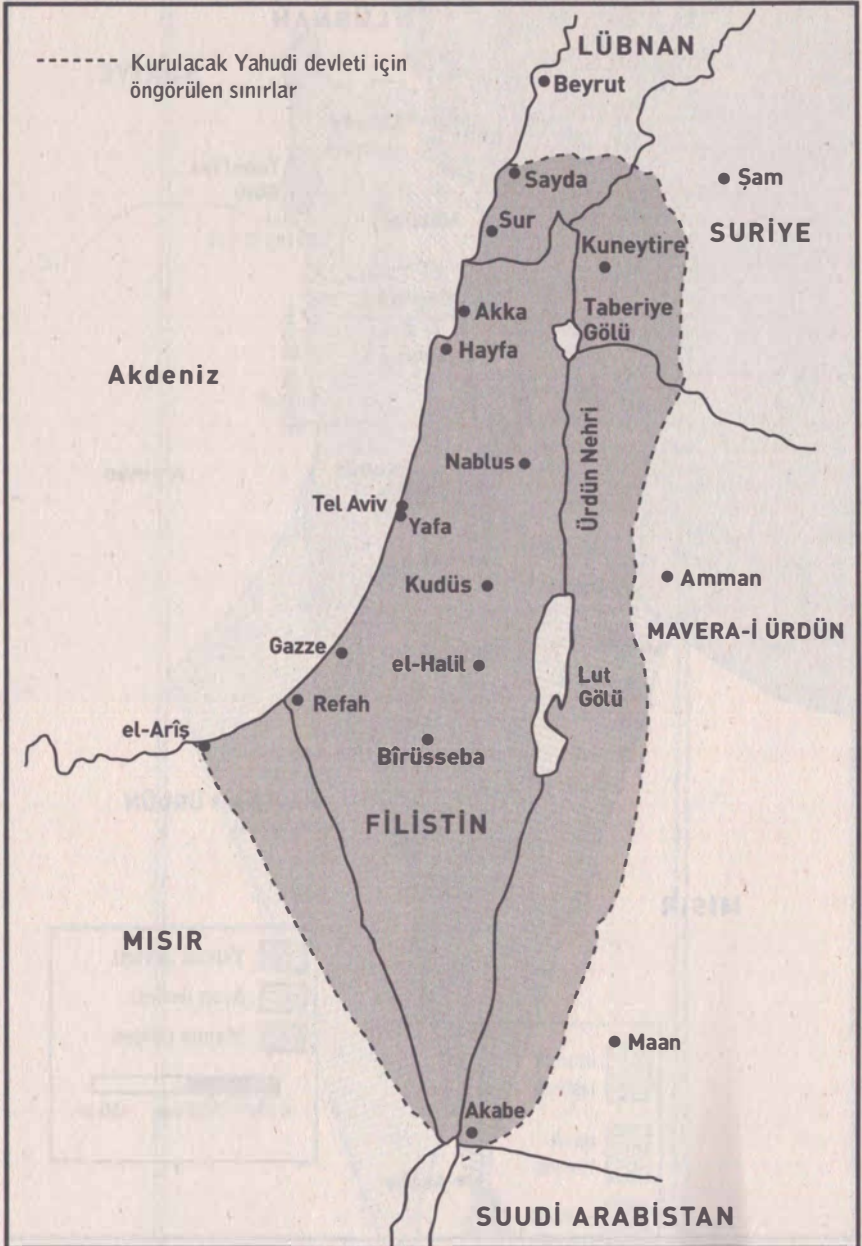

Fotoğraf 18: Yerinden edilen Filistinliler için kurulan ilk kamplardan Kuzey Lübnan'daki Nehru'l-Barid mülteci kampı; 1952 kışı. [Fotoğraf: Jack Madvo; © 1952 UNRWA Archive; IPS Photo Collection, ID: IPS_PC_81_7. Filistin Araştırmaları Enstitüsü'nün izniyle/ Courtesy of the Institute for Palestine Studies]

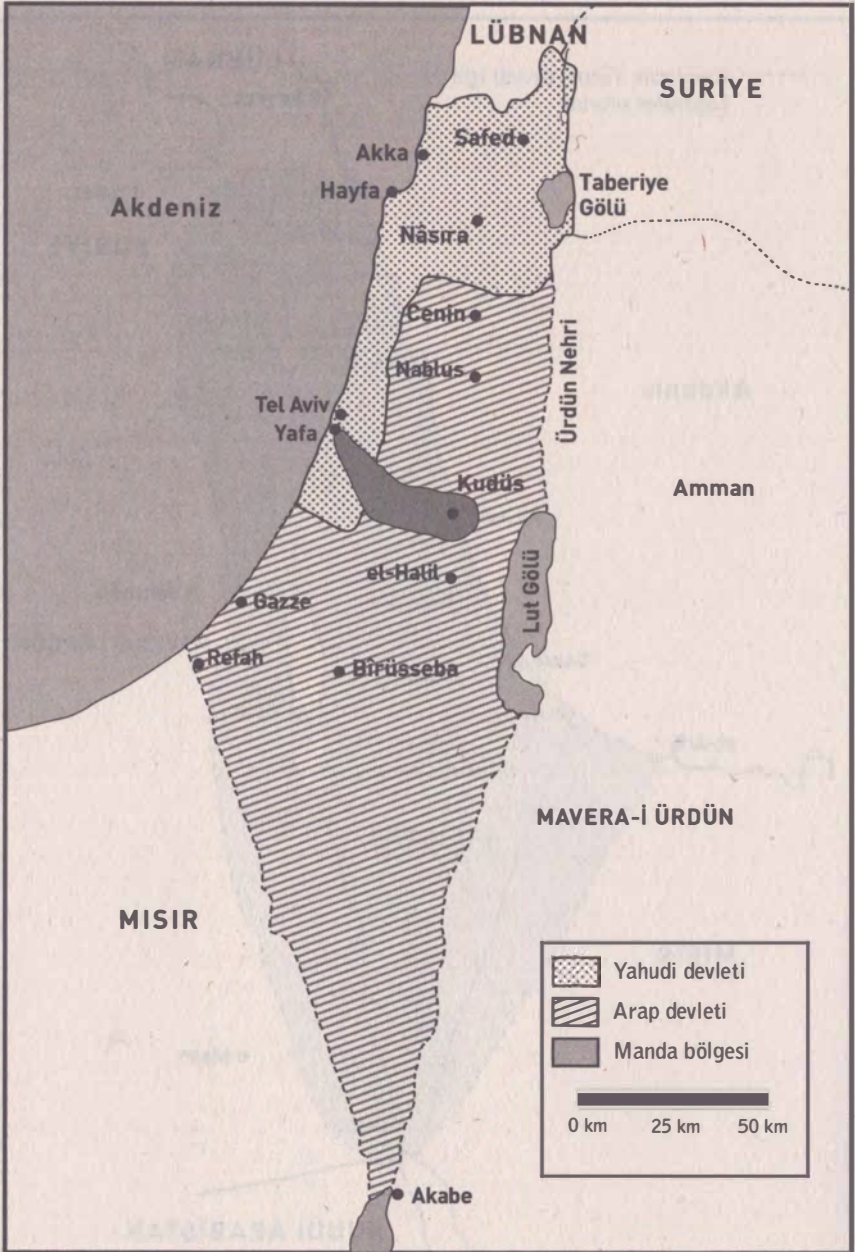

Fotoğraf 19: Ürdün'de, Bekaa mülteci kampında yaşlı bir mülteci. [Fotoğraf: Odd Uhrbom, <https://unrwa.photoshelter.com>, RJ-Baqa'a-68.jpg. © 1969 UNRWA Archive]

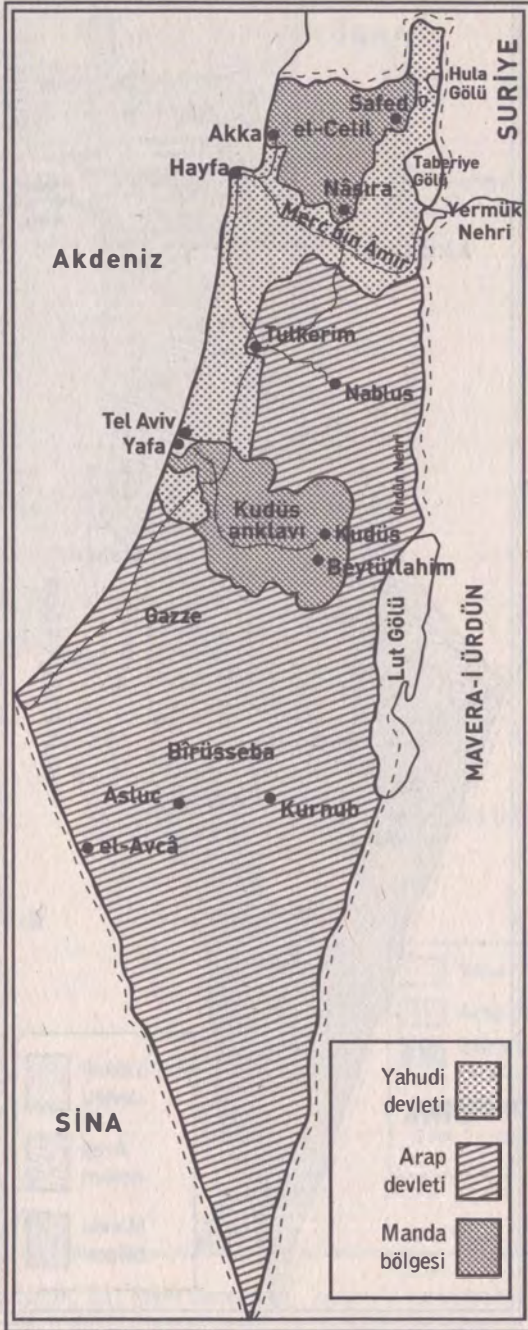
Haritalar ve Tablolar

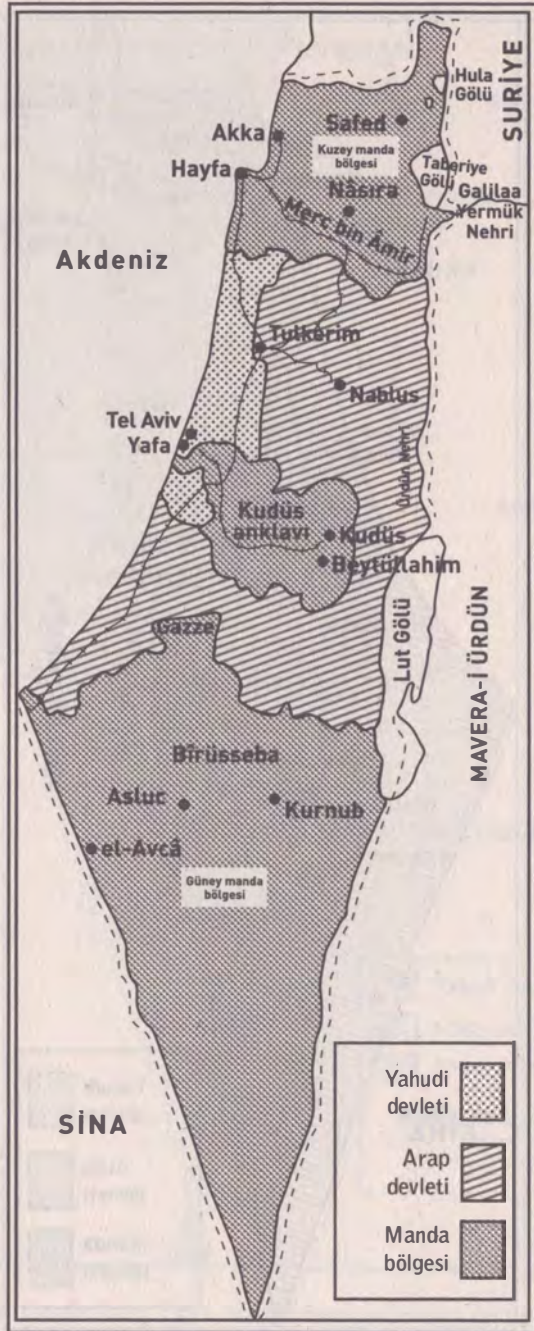
Dünya Siyonist Örgütü'nün 1919 Paris Barış Konferansı'na resmen sunduğu bu harita, kurulacak Yahudi devletine bırakılması istenen Filistin bölgelerini gösteriyor.

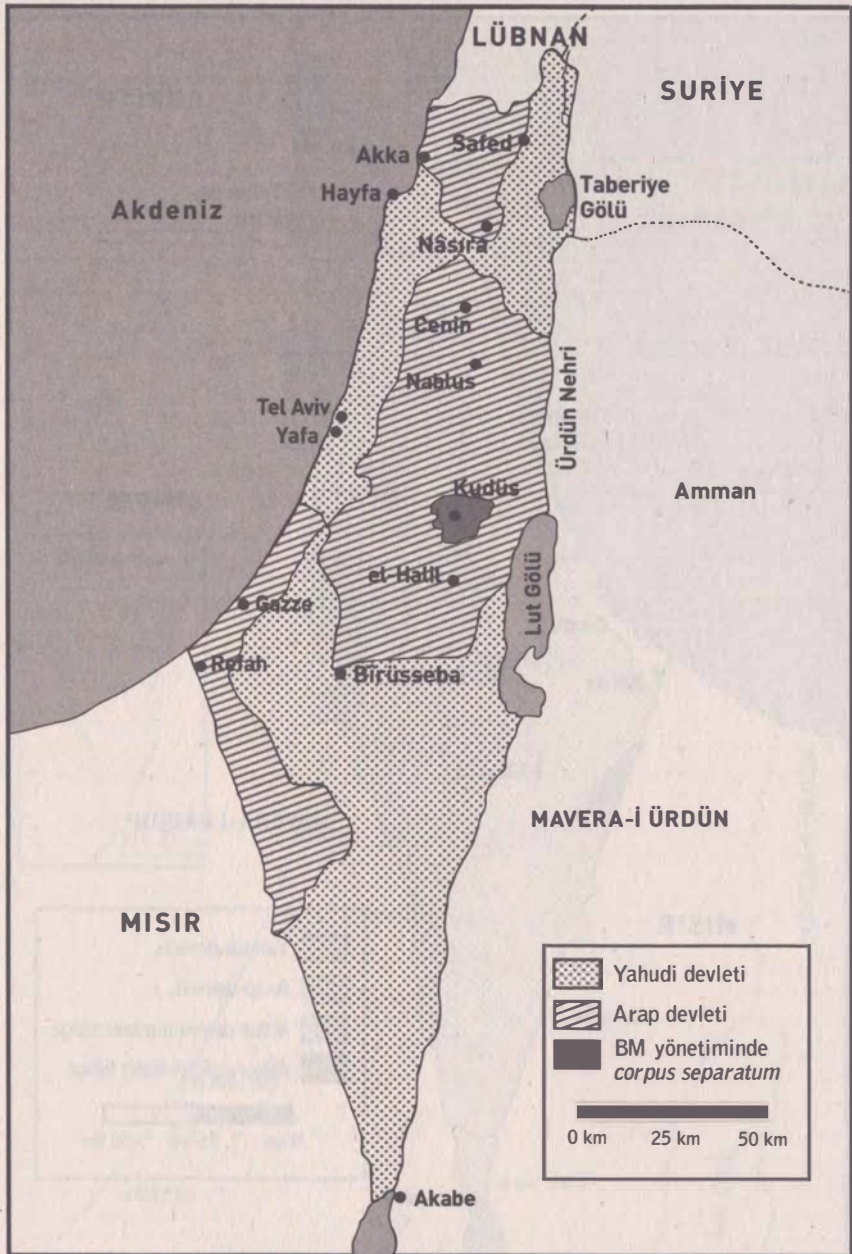
Peel Komisyonu'nun Taksim Planı, 1937. Bu plan ertesi yıl Filistin Taksim Komisyonu'nun A Planı oldu.

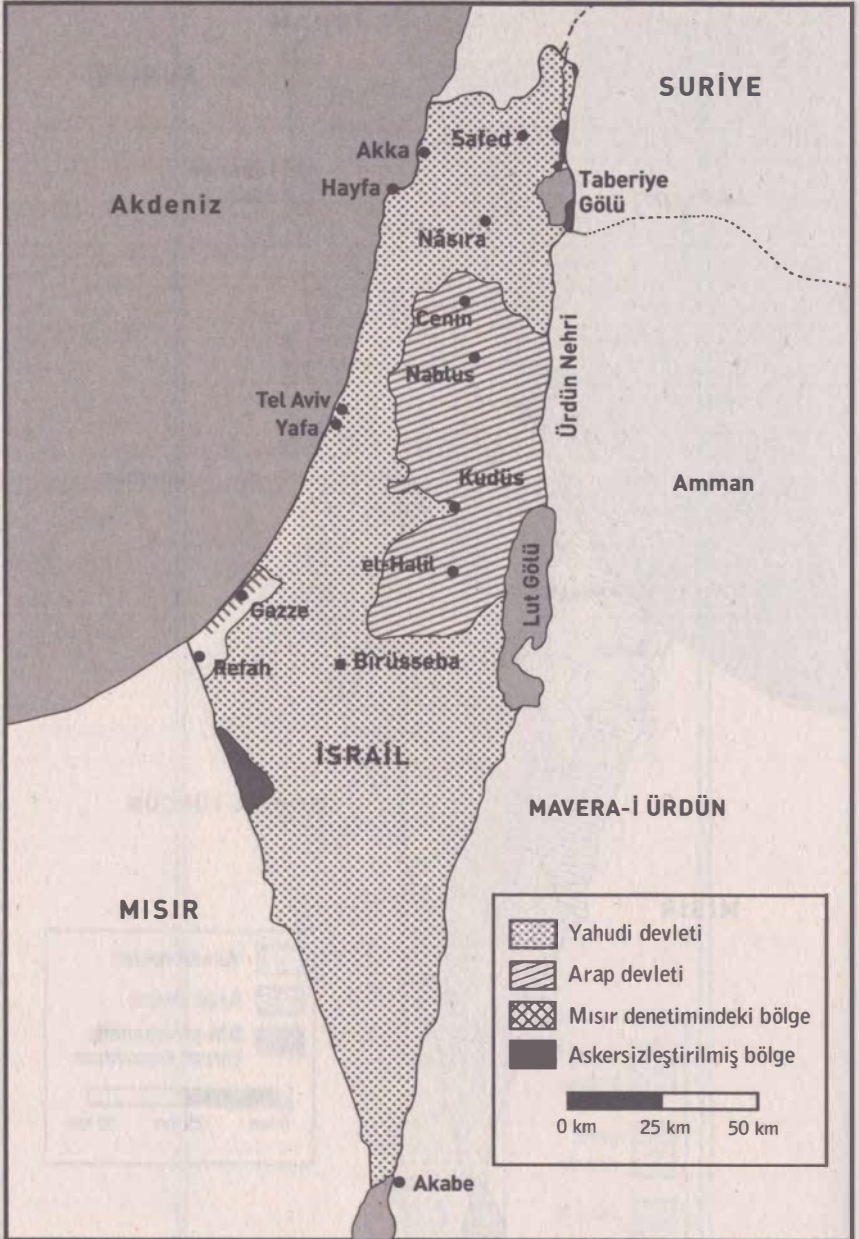
Filistin Taksim Komisyonu (Woodhead Komisyonu) B Planı, 1938

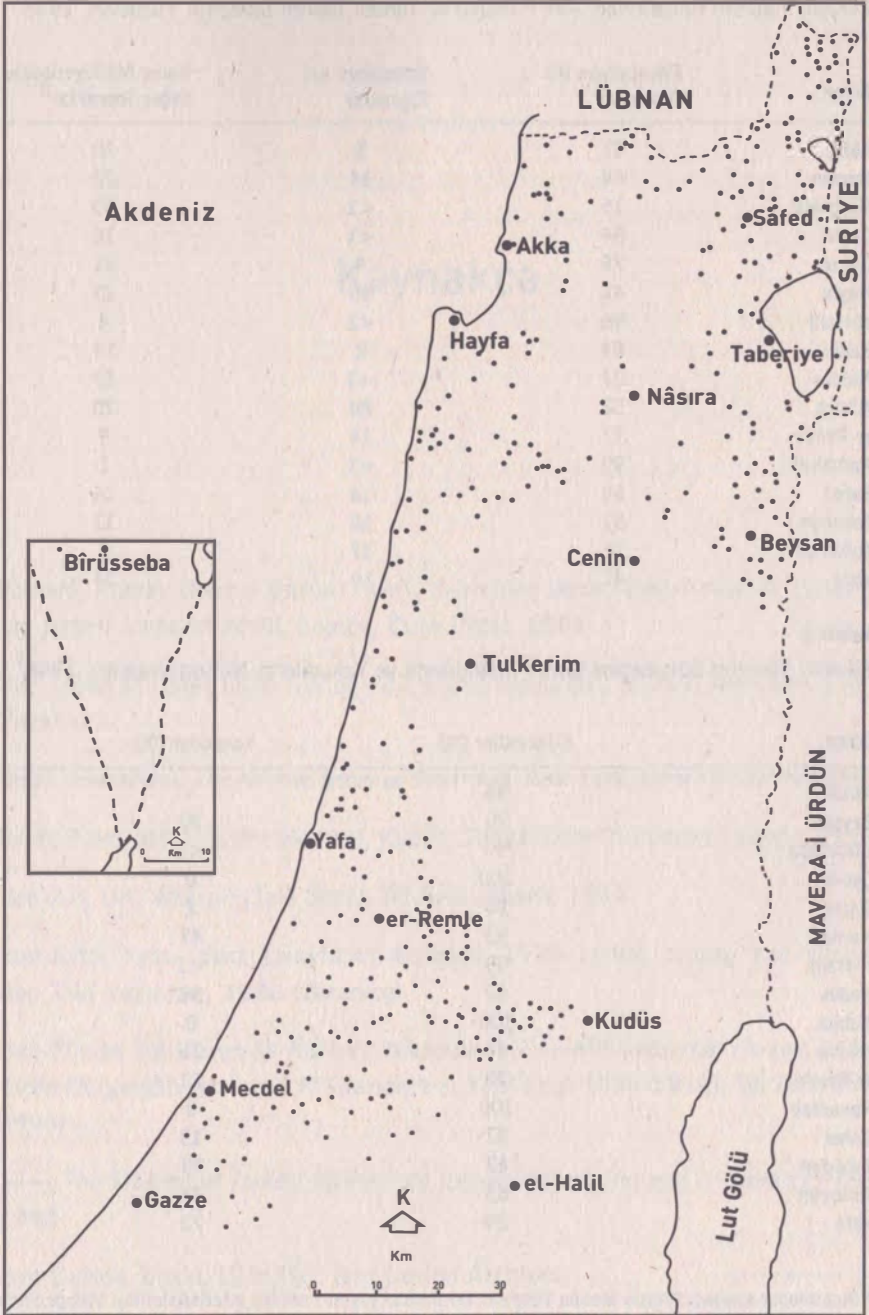
Filistin Taksim Komisyonu (Woodhead Komisyonu) C Planı, 1938

29 Kasım 1947 tarihli, 181 sayılı Genel Kurul kararıyla kabul edilen Birleşmiş Milletler Taksim Planı

1949 Ateşkes Anlaşması

İnsansızlaştırılan Filistinli köyleri, 1947-1949

Tablo 1

Filistin: Yönetim Bölgelerine Göre Filistinli ve Yahudi Toprak Sahipliği Yüzdeleri, 1945¹

Bölge	Filistinlilere Ait Topraklar	Yahudilere Ait Topraklar	Kamu Mülkiyetindeki Ve Diğer Topraklar ²
Akka	87	3	10
Beysan	44	34	22
Bîrûsseba	15	<1	85
Cenin	84	<1	16
Gazze	75	4	21
Hayfa	42	35	23
el-Halil	96	<1	4
Kudûs	84	2	14
Nablus	87	<1	13
Nâsıra	52	28	20
er-Remle	77	14	9
Ramallah	99	<1	1
Safed	68	18	14
Taberiye	51	38	11
Tulkerim	78	17	5
Yafa	47	39	14

Tablo 2

Filistin: Yönetim Bölgelerine Göre Filistinlilerin ve Yahudilerin Nüfusa Oranları, 1946³

Bölge	Filistinliler (%)	Yahudiler (%)
Akka	96	4
Beysan	70	30
Bîrûsseba	99	<1
Cenin	100	0
Gazze	98	2
Hayfa	53	47
el-Halil	99	<1
Kudûs	62	38
Nablus	100	0
Nâsıra	84	16
er-Remle	78	22
Ramallah	100	0
Safed	87	13
Taberiye	67	33
Tulkerim	83	17
Yafa	29	71

¹ Bu tablonun kaynağı Filistin Manda Yönetimi tarafından yayımlanan köy istatistikleridir: *Village Statistics*, Kudûs, 1945.

² Britanya Manda Yönetimi altında kullanılan ve Osmanlı toprak sisteminden kaynaklanan "kamu mülkiyeti" kategorisi, devletin elindeki arazilerle kişilere ve topluluklara kiralanırları içermektedir.

³ Kaynak: *Supplement to a Survey of Palestine*, Kudûs, Government Printer, 1947.

Kaynakça

Baroud, Ramzy [Remzi Barud] (der.), *Searching Jenin: Eyewitness Accounts of the Israeli Invasion 2002*, Seattle, Cune Press, 2003

Bar-Zohar, Michael, [Ben-Gurion - Bir Siyasi Biyografi], Tel Aviv, Am-Oved, 1977 (İbranice)

Begin, Menahem, *The Revolt: Story of the Irgun*, New York, Henry Schuman, 1951

Beyn, Aleks (der.), *Sefer Motskin*, Kudüs, Dünya Siyonist Kongresi yayını, 1939

Ben-Ari, Uri, *Aharai! [İzle Beni]*, Tel Aviv, Maariv, 1994

Ben-Artzi, Yossi (der.), [Hayfa'nın Gelişimi, 1918–1948], Kudüs, Yad Yitshak Ben-Tsvi Yayınları, 1988 (İbranice)

Ben-Eliezer, Uri, *Dereh ha-Kavenet: Hivatsruto şel ha-Militarizm ha-Yisreeli, 1936-1956* [Nişangâhtan: İsrail Militarizminin Yapılanışı 1936-1956], Tel Aviv, Dvir, 1995)

—— *The Making of Israeli Militarism*, Bloomington, Indiana University Press, 1998

Ben-Gurion, David, [Günlük], Ben-Gurion Archives

—— *BaMaaraha* [Savaşta], Tel Aviv, Am Oved, 1949

— *Rebirth and Destiny of Israel*, der. ve İbraniceden çev. Mordekhai Nurock, New York, Philosophical Library, 1954

Ben-Yehuda, Netiva, *Mi-Baad la-Avotot: Roman al Şeloşah Hodaşim be-1948* [Düğünler Arasından: 1948'in Üç Ayına Dair Roman], Kudüs, Domino, 1985

Bierman, John ve Colin Smith, *Fire in the Night: Wingate of Burma, Ethiopia and Zion*, New York, Random House, 1999

Cohen, Geula, *Woman of Violence: Memories of a Young Terrorist, 1945–1948*, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1966

ed-Dali, Vahid, *Esraru'l Camiati'l-Arabiyye ve Abdurrahman Azzam*, Kahire, yayınevi yok, 1978

Davis, Uri, *Apartheid Israel: Possibilities for the Struggle Within*, Londra, Zed Books, 2004

Dinur, Ben-Tsiyon vd., *Sefer Toldot ha-Hagana* [Hagana'nın Tarihi], Tel Aviv, Am Oved, 1972

Eşel, Tsadok (der.), *Hativat Karmeli be-Milhemet ha-Komemiut* [Bağımsızlık Savaşı'nda Karmeli Tugayı], Tel Aviv, Savunma Bakanlığı, 1973

Etsiyoni, Binyamin (der.), [Savaşta Golani Tugayı], Tel Aviv, Savunma Bakanlığı, tarih yok (İbranice)

Even-Nur, Yisrael (der.), [Yiftah-Palmah Hikâyesi], Bat-Yam, Palmah, tarih yok (İbranice)

Farsoun, Samih [Semih Farsun] ve C. E. Zacharia, *Palestine and the Palestinians*, Boulder, Westview Press, 1997

Flapan, Simha, *The Birth of Israel: Myths and Realities*, New York, Pantheon Books, 1987

Gelber, Yoav, *Garin le-Tsava İvri Sadir: Terumatam şel Yotse ha-Tsava ha-Beriti le-Hakamat Tsahal* [Bir Yahudi Ordusunun Doğuşu: Britanyalı Subayların İsrail Savunma Kuvvetleri'nin Kuruluşuna Katkısı], Kudüs, Yad Yitshak Ben-Tsevi Yayınları, 1986,

Gilad, Zrubavel, *Sefer ha-Palmah* [Palmah Kitabı], Tel Aviv, Kibuts Meuhad, 1955

Glubb, John Bagot, *A Soldier with the Arabs*, Londra, Hodder and Stoughton, 1957

Goren, Tamir, *Mi-Telut le-Hiştalvut: ha-Şilton ha-Yisreeli ve Arviye Hefah, 1948-1950* [Bağımsızlıktan Entegrasyona: İsrail Yönetimi ve Hayfa Arapları, 1948-1950], Hayfa, The Arab-Jewish Centre of the University of Haifa, 1996

Hayriye, Kasımiye (der.), *Müzekkirat Fevzi el-Kavukci 1936–1948*, Beyrut, FKÖ Araştırma Merkezi, 1975

Hussein, Hussein Abu ve Fiona Makay, *Access Denied: Palestinian Access to Land in Israel*, Londra, Zed Books, 2003

Ilan, Amitzur, *The Origins of the Arab-Israeli Arms Race: Arms, Embargo, Military Power and Decision in the 1948 Palestine War*, New York, New York University Press, 1996

Kadiş, Alon (der.), *Milhemet ha-Atsmaut 5708-5709* [Bağımsızlık Savaşı 1948–1949], Tel Aviv, Misrad ha-Bittahon [Dışişleri Bakanlığı], 2004

Khalidi, Rashid [Reşid Halidi], *Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness*, New York, Columbia University Press, 1997

Khalidi, Walid [Velid Halidi] (der.), *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948*, Washington, Institute for Palestine Studies, 1992

— *Palestine Reborn*, Londra, I.B. Tauris, 1992

el-Hatib, Nimr, *en-Nekbe Filastin*, Şam, yayınevi yok, 1950

Kimmerling, Baruch [Baruh], *Zionism and Territory: The Socio-Territorial Dimensions of Zionist Politics*, Berkeley, University of California, Institute of International Studies, Research Series, No. 51, 1983

Kohen, Hilel, *Tseva ha-Tselalim: Meşatfim Palestinim be Şerut ha-Tsiyonut, 1917-1948: Modiin, Mediniyut, Hityaşvut, Hitnakşuyot* [Gölge Ordu: Siyonizmin Hizmetinde Filistinli İşbirlikçiler 1917-1948 İstihbarat, Politika, Yerleşim, Suikastlar], Kudüs, Hotsata İvrit, 2004

Kretzmer, David, *The Legal Status of Arabs in Israel*, Boulder, Westview Press, 1990

Kurzman, Dan, *Genesis 1948: The First Arab-Israeli War*, Yitshak Rabin'in yeni sunuşuyla, New York, Da Capo Press, 1992

— *Soldier of Peace*, Londra, Harper Collins, 1998

Lebreht [Lebrecht], Hans, [Filistinliler, Tarih ve Bugün], Tel Aviv, Zoo ha-Dereh, 1987 (İbranice)

Levi, Yitshak, *Tişah Kabin: Yeruşalayim bi-Keravot Milhemet ha-Atsmaut*, Tel Aviv, Savunma Bakanlığı, 1986

Lloyd George, David, *The Truth about the Peace Treaties*, New York, Fertig, 1972

Louis, W. Roger ve Robert S. Stookey (der.), *The End of the Palestine Mandate*, Londra, I. B. Tauris, 1985

Mahul, Naci, *Akka ve Kuraha min Akdem el-Azime*, Akka, el-Asvar, 1977

Mandel, Neville, *Arabs and Zionism before World War I*, Berkeley, California University Press, 1976

Masalha, Nur, *Expulsion of the Palestinians: The Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought, 1882–1948*, Washington, Institute for Palestine Studies, 1992

—— *A Land Without People: Israel, Transfer and the Palestinians*, Londra, Faber and Faber, 1997

—— *The Politics of Denial: Israel and the Palestinian Refugee Problem*, Londra, Pluto, 2003

Mattar, Philip (der.), *The Encyclopedia of Palestine*, Washington, Institute of Palestine Studies, 2000

McGowan, Daniel ve Matthew C. Hogan, *The Saga of the Deir Yassin Massacre, Revisionism and Reality*, New York, Deir Yassin Remembered, 1999

Milştayn, Uri, [Bağımsızlık Savaşı Tarihi], Tel Aviv, Zemora Bitan, 1989 (İbranice)

Montgomery of Alamein, *Memoirs*, Londra, Collins, 1958

Morris, Benny, *The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947–1949*, Cambridge, Cambridge University Press, 1987

—— *The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004

—— *Tikun Taut: Yehudim ve-Aravim be-Erets-Yisrael, 1936-1956* [Bir Hatanın Düzeltilmesi – Erets Yisrael'de Yahudiler ve Araplar 1936-1956], Tel Aviv, Am Oved, 2000

Nakhleh, Issah, *The Encyclopedia of the Palestine Problem*, New York, Intercontinental Books, 1991

Natur, Selman, *Ante el-Katil, ya-Şeyh*, yayınevi yok, 1976

Olitski, Yosef, [Olaylardan Savaşa] Tel Aviv, Hagana Publication of Documents, 1951 (İbranice)

Pail, Meir, [Hagana'dan Savunma Kuvvetleri'ne], Tel Aviv, Zemora Bitan Modan (İbranice)

Palumbo, Michael, *The Palestinian Catastrophe: The 1948 Expulsion of a People from Their Homeland*, Londra, Faber & Faber, 1987

Pappe, Ilan (der.), [Manda Döneminde Araplar ve Yahudiler– Tarihsel Araştırmalara Yeni Bir Bakış], Givat Haviva, Institute for Peace Research, 1992 (İbranice)

— *Britain and the Arab-Israeli Conflict, 1948–1951*, Londra, St. Antony's/ Macmillan Press, 1984

— *A History of Modern Palestine: One Land, Two Peoples*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004 [*Modern Filistin Tarihi - Tek Ülke, İki Halk*, çev. Nuri Plümer, Ankara, Phoenix, 2007]

— *The Israel/Palestine Question*, Londra ve New York, Routledge, 1999

— *The Making of the Arab-Israeli Conflict, 1947–1951*, Londra, I.B. Tauris, 1992

Porath, Yehoshua, *The Emergence of the Palestinian Arab National Movement, 1918–1929*, Londra ve New York, Frank Cass, 1974

Prior, Michael (der.), *Speaking the Truth about Zionism and Israel*, Londra, Melisende, 2004

Rivlin, Gerson ve Elhanan Oren, *David Ben Gurion Yoman Milhama – Milhemet ha-Atsmaut 1948-1949* [David Ben-Gurion'un Savaş Günlüğü - Bağımsızlık Savaşı 1948-1949], Tel Aviv, Savunma Bakanlığı, 1982

Rivlin, Gerson (der.), [Zeytin Yaprakları ve Kılıç: Hagana Hakkında Belgeler ve İncelemeler], Tel Aviv, İsrail Savunma Kuvvetleri, 1990 (İbranice)

Rogan, Eugene ve Avi Shlaim (der.), *The War for Palestine: Rewriting the History of 1948*, Cambridge, Cambridge University Press, 2002 [*Filistin Uğruna: 1948'in Tarihini Yeniden Yazmak*, çev. Suna Gülfer İhlamur-Öner, İstanbul, Küre Yayınları, 2012]

Sacher, Harry, *Israel: The Establishment of Israel*, Londra, Weidenfeld & Nicolson, tarih yok

Schölch, Alexander, *Palestine in Transformation, 1856–1882: Studies in Social, Economic and Political Development*, Washington, Institute for Palestine Studies, 1993

Segev, Tom, *1949: ha-Yisraelim ha-Riṣonim* [1949: İlk İsrailliler], Kudüs, Domino, 1984

Shafir, Gershon, *Land, Labour and the Origins of the Israel–Palestinian Conflict, 1882–1914*, Cambridge, Cambridge University Press, 1989

Shahak, Israel, *Racism de l'état d'Israel*, Paris, Authier, 1975

Shlaim, Avi, *Collusion across the Jordan: King Abdullah, the Zionist Movement, and the Partition of Palestine*, Oxford, 1988.

Sinai, Tsvi ve Gerşon Rivlin (der.), *Hativat Aleksandroni be-Milhemet ha-Komemiyut*, Tel Aviv, Savunma Bakanlığı, 1964

Sitta, Salman Abu, *Atlas of the Nakbah*, Londra, Palestine Land Society, 2005

Slutski, Yehuda, [Hagana Kitabı], Tel Aviv, İsrail Savunma Kuvvetleri, 1964 (İbranice)

—— [Hagana Kitabı Özeti], Tel Aviv, Savunma Bakanlığı, 1978 (İbranice)

Smith, Barbara, *The Roots of Separatism in Palestine: British Economic Policy, 1920–1929*, Syracuse, Syracuse University Press, 1984

Smith, Charles D., *Palestine and the Arab–Israeli Conflict*, Boston ve New York, Bedford/St. Martin's, 2004

Stein, Kenneth, *The Land Question in Palestine, 1917–1939*, Atlanta, University of North Carolina Press, 1984

Sternhell, Zeev, *The Founding Myths of Israel: Nationalism, Socialism, and the Making of the Jewish State*, çev. David Maisel, Princeton, Princeton University Press, 1998

Tal, David, *War in Palestine, 1948: Strategy and Diplomacy*, Londra ve New York, Routledge, 2004

Tamari, Salim [Selim Temari], *Jerusalem 1948: The Arab Neighbourhoods and their Fate in the War*, Kudüs: The Institute of Jerusalem Studies, 1999

Teveth, Shabtai, *Ben-Gurion and the Palestinian Arabs: From Peace to War*, New York, Oxford University Press, 1985

Weitz, Yosef, *Yomani* [Günlüğüm], yazma, Merkezi Siyonist Arşivleri, A246

Yahav, Dan, *Tohar ha-Nešek: Etos, Mitos u-Metsiut 1936-1956* [Silahların Temizliği: Etos, Mit ve Gerçek 1936-1956], Tel Aviv, Tamuz, 2002

Dizin

- A (Elimeleh) Planı 54
 el-Abbasiyye 182
 Abdullah, Ürdün Kralı 73-4, 127-8, 156,
 159-62, 170-72, 182, 211,
 221, 285
 ve Batı Şeria 73, 157, 160-62,
 171, 184, 188, 236
 Abdurrâzık, Yüzbaşı Ebu Rauf 221
 Abu Eid, Hanaa 142
 Abu Hussein, Hussein, *Access Denied:
 Palestinian Access to Land in
 Israel* 271
 Abu-Lughod, Ibrahim, *The
 Transformation of Palestine* 242
 Abu Sitta, Salman 139, 228
Atlas of the Nakbah 143
 Abulafya, David 254
 Afûle 117, 171, 182
 Agmon, Dani 90
 Agudat Yisrael 90
 ağaçlandırma 269, 271
 Ahihud 265
 Ahmed, Kasim 100
 Akka 134, 138-9, 166, 192, 194, 201, 230
 Alan Muhafızları (*Hiş*) 76
 Aleksandroni Tugayı 110, 123, 169,
 174-6, 179-80, 182, 199
 Aleksandrov, Sergey 197
 alev makinesi 107
 Allon, Yigal 28, 67, 89, 96, 98-9, 102-3,
 108, 112-3, 210, 213, 238
 Almâ 278
 Aloni, Şulamit 118
 Alterman, Natan 106, 242-3
 Ambar, Şlomo 179-80
 Amka 194, 202, 278
 Annan, Kofi 292
 Arab Zahretu'd-Dumeyri 149
 Arabiyatçılar 44
 Arabu'l-Fukara 143, 149
 Arabu'l-Ğavârîna 115
 Arabu'n-Nufeyaat 143, 149
 Arabû's-Semniyye 230
 Arafat, Yaser 289-91
 Arap Birliği 60, 71, 82, 104, 146, 156-8,
 172, 187, 221, 245

Arap Birliği Meclisi 82, 158

Arap Kurtuluş Ordusu (*Ceyşu'l-İnkaz*)
82, 87, 104, 108, 112, 115, 119,
128, 134-5, 146-7, 155-6, 159,
170, 185, 193-4, 196, 198-9,
210, 214, 222-5, 228

Arap Lejyonu (Ürdün ordusu) 74, 84, 102,
137, 159-61, 169-70, 213, 241,
250, 317

Arap Meseleleri Komitesi 259-61, 268

Arap Yüksek Komitesi 47, 60, 70, 81, 94,
127, 129, 136, 162

Arare 177, 194

Âre 221

el-Arîş 194

Arlozorov, Hayim 34

Aşkelon 276

Atlee, Clement 50

Atlîf 110-1, 247

Attîl 221

Avidan, Şimon 28-9, 67

Avinoam, Hayim 92

Ayalon, Ami 299

Ayalon, Tsvi 67, 99

Aylabun 222, 224-6

Aylut 108

Ayn Ğazal 175, 199, 209, 216, 267

Ayn Havd 175, 199, 206-9, 216, 267
camisi 265

Ayn Hilve 229

Ayn Kârim 280

Ayn Mahel 84

Ayn ez-Zeytun 150, 152-3, 177, 199, 266,
178-9

Ayterûn 194

Azaryahu, Arnan 131

Azzam Paşa 157

B Planı 54, 341

B'Tselem 308

Bâkatu'l-Ğarbiye 221

Balfour Deklarasyonu 37, 50, 58, 61,
314

Banin Okulu 198

Barak, Ehud 265, 289, 293

Barfiliya 211

barış çeteleri 87

barış süreci 21, 282, 283-96, 297

Barış Şimdi 286, 289, 297

Baroud, Ramzy (der.), *Searching Jenin:
Eyewitness Accounts of the
Israeli Invasion 2002* 291

Barre Kisarya (Kıysariyye) 110

Bartaa 240

Bar-Zohar, Michael 79, 97

[Ben-Gurion - Bir Siyasi

Biyografi] 266, 268, 270, 288

Bassa 185-6

Batı Şeria 52, 60, 141, 147, 155-6,
160-61, 175, 184, 187, 205,
208, 211, 213, 218, 220-21,
225, 234-8, 243, 246, 271,
283, 287, 289-90, 293-301,
304-5, 310

ve Yahudi yerleşimleri 74, 87,

102, 119, 140, 169, 294

ayrıca bkz. Abdullah, Ürdün
Kralı

Bedeviler 62, 73, 89-7, 109, 143, 217,
219, 232- 239, 267-8, 270

Bedr, Davud 232

Begin, Menahem 45, 220, 240, 272,
288

ayrıca bkz. Deyr Yasin katliamı;

İrgun; King David Oteli

Bekri, Muhammed 241

Beledü's-Şeyh 91-2, 94, 149, 266

Bell-Fialkoff, Andrew, "A Brief
History of Ethnic Cleansing" 26

Ben-Ami Operasyonu 185

- Ben-Ari, Uri **124, 127**
Aharai! [İzle Beni] **127**
- Ben-Artzi, Efraim **72, 77**
- Ben-Eliezer, Uri *Dereh ha-Kavenet*
 [Nişangâhtan: İsrail
 Militarizminin Yapılanışı
 1936-1956] **15**
*The Making of Israeli
 Militarism* **40**
- Ben-Gurion, David **15, 27-8, 43, 48-54,**
64-9, 71-2, 75, 77-81, 86-7,
89-90, 93, 95-9, 101-9, 112,
115-6, 121-2, 124, 139, 146,
150, 160-2, 165, 170, 172-4,
185, 190-2, 203, 205, 208,
210, 213-5, 217, 219-20, 236-7,
250, 252, 254, 256-9, 261-2,
264, 274, 285, 299-301, 304
BaMaaraha [Savaşta] **80, 259,**
300
 Biltmore programı **48, 50-1, 74**
 günlüğü **48, 52, 66-8, 80, 83-4,**
86, 90, 94, 98-9, 101-3, 107-9,
113, 121-2, 129, 135-7, 139,
143, 160-1, 170, 187, 190-2,
203, 214-5, 248, 254, 256-7,
260, 264
Rebirth and Destiny of Israel **15**
 ayrıca bkz. Danışmanlık;
 Hagana; Siyonist hareket
- Ben-Tsvi, Yitshak **43, 205**
Şaar ha-Yişuv [Yahudi
 Yerleşimine Geçit] **205**
- Ben-Yehuda, Netiva, *Mi-Baad la-Avotot*
 [Düşümler Arasından: 1948'in
 Üç Ayına Dair Roman] **150-2**
- Bereşit* Operasyonu **221**
- Bergman, Ernest David **139**
- Bernadotte, Folke **190-1, 200, 232, 241,**
317
 öldürülmesi **200, 318**
- Bevin, Ernest **50, 133, 161**
 "Beyaz Şehir" **14, 183**
- Beyn, Aleksandr, *Sefer Motskin* **164**
- Beysan **50, 58, 72, 138-9, 141, 144, 345-6**
- Beyt Affâ **88**
- Beyt Dacan **182**
- Beyt Hanun **258**
- Beyt Horiş **280**
- Beyt Mahsir **183**
- Beyt Mazmil **280**
- Beyt Surik **127**
- Beyt Tima **190**
- Beyt Ummü'l-Meys **280**
- Biddu **127, 213**
- Bierman, John, *Fire in the Night: Wingate
 of Burma, Ethiopia and Zion* **40**
- Bilby, Kenneth **212**
- bin Âs, Amr **141**
- Binyamina **110**
- Bîriyya **153, 190, 278-9, 322**
- Birleşmiş Milletler **167, 316-8**
 181 sayılı karar **57-68, 70-3,**
77-8, 80-3, 90-1, 94, 104, 122,
136, 148, 155, 218, 316, 343
 194 sayılı karar **29, 189, 232,**
260, 263, 284-5, 291, 318
 İnsan Hakları Konseyi **24**
 Yakındoğu'daki Filistinli
 Mültecilere Yardım ve
 Bayındırlık Ajansı (UNRWA) **284**
 taksim planı **59-61**
- Bîrüsseba **58, 240, 339-46**
 camisi **265**
- Birve **202, 264-5**
- Birya Ormanı **278-9**
- bitahon* **52-3**
- Biur Hamets* (Mayayı Temizleme)
 Operasyonu **131, 182**
- Biyâr Ades **143, 192**
- Blahmiyya **233**

bostanlar 278-9, 281

Buleyde 229

Bulgarim 183-4

Bureyke 147, 279

Bureyr 189

Butaymat 176, 192, 279

C (Gimel) Planı 54

Cahula 89

Camp David zirvesi 289-94

Carada, Habib 240

Carban, Enis Ali 179

Cebaliye 182

Cebe 175, 199, 210, 216

Cebel Cermak 111

Cedide 194

Celculiye 297-8

Celeme 182, 264

el-Celil 28-9, 58, 72, 89, 103, 113, 119,
122-3, 135, 141, 146, 148, 151,
155-6, 180-2, 184-5, 192-5,
201-3, 218, 220, 222-5, 227-9,
231-3, 235, 238, 247, 271, 308,
341

el-Cemal, Refidiye 291

Cenevre Anlaşması 295, 299

Cenin 140, 143, 147, 184, 192, 208, 235,
340, 343-5

Cenin Mülteci Kampı 126, 291-2, 308

Childers, Erskine, "The Wordless Wish:
From Citizens to Refugees" 248

Cisru'z-Zerka 175, 179, 209

Ciş 225, 228

Cohen [Kohen], Geula, 128

Cunningham, Sir Alan 65, 70, 93

Cûre 280

çalışma kampları 249-50

Çerkesler 73, 155, 221, 233

D (Dalet) Planı 14-5, 55, 69, 70, 72,
80-1, 115-8, 121-167, 170-1,
174, 182-3, 195, 316 -7
Britanya'nın sorumluluğu 166-7

Dabburiyye 84

Dalhamiyya 234

ed-Dali, Vahid, *Esraru'l-Camiati'l-
Arabiyye ve Abdurrahman
Azzam* 275

Daliye 267

Daliyetu'r-Revha 111, 113, 192, 209,
279

Damıtma Operasyonu 246

Dâmûn 47, 149, 202, 218

Danba 175

Danışmanlık 16, 27, 65-7, 75, 83-4, 87,
89, 92, 94-6, 98-9, 101-2,
105-9, 113-8, 122, 124, 129,
142, 156, 165, 170-1, 174,
188, 191, 236, 259, 304,
322
genişletilmesi 107
gözdağı politikası 84-92

Dani Operasyonu 210-4

Danin, Ezra 45-6, 57, 67, 72, 84-6, 89,
96-7, 112-3, 197, 259, 261

Davis, Uri, *Apartheid Israel: Possibilities
for the Struggle Within* 42,
348

Dayan, Moşe 28, 67, 98, 103, 115, 118,
133, 161, 198

Denya 203

Derviş, İshak 162

Derviş, Mahmud 202

ed-Devâyime 153, 240-3

Deyr Eyyub 88

Deyr Hanna 225, 231, 233, 266

Deyr Yasin 280

katliamı 70, 125-8, 241, 317,
325

Deyru'l-Kasi 224, 230

dinlenme parkları 125, 269, 277-82

Dişon 278

Donkelman, Ben 215

Dori, Yaakov 99, 108

Dumeyri 143

Dürziler 87, 148, 155, 195, 202-3, 207,
216, 219, 221, 226, 228, 233

Eban, Abba 235

Ebu Cemal 266

Ebu Ğoş 127-8

Ebu Halid, Fevzi Muhammed Tanc 178

Ebu İbrahim 224

Ebu Kebir 182

Ebu Kişk çetesi 81

Ebu Laben, Ahmed 253-4

Ebu Masri, Mustafa 178

Ebu Meşeyh 178

Ebu Salih, Mahmud 178

Ebu Salim, el-Hac 195-6

Ebu Sinan 194

Ebu Sitte, Selman bkz. Abu Sitta, Salman

Ebu Suud, Şeyh Hasan 162

Ebu Şûşe 146, 149

Ebu Zurayk 146, 149

Ebu'l-Heyca hamulesi 145, 206-7

Edgaim, Muhammed Abdullah 228-230

Einstein, Albert 127

Eisenshtater, Fritz 89

Elimeleh Planı 54

Emek Yizreel bkz. Merc bin Âmir

The Encyclopedia of Palestine 211, 350

Epstayn, Yaakov 177, 179

Erets Yisrael 30, 33-4, 274, 277, 303,
315

Eşel, Tsadok (der.), *Hativat Karmeli
be-Milhemet ha-Komemiut*

[Bağımsızlık Savaşı'nda Karmeli
Tugayı] 123, 133, 348

etnik temizlik

metodolojisi 70-84

tanımı 23-7

suç olarak 27-30

Etsiyoni, Binyamin (der.), [Savaşta Golani
Tugayı] 124, 348

Etsiyoni Tugayı 183

Even, Dan 67

Even-Nur, Yisrael (der.), [Yiftah-Palmah
Hikâyesi] 112, 348

Eytan, Rafael 231

Eyyûb, Naciye 258

Falûce cebi 218, 318

Farah, Bulus 255

Farsoun, Samih [Semih Fersun] 31

Palestine and the Palestinians
31, 348

Fassûta 108, 225

Fecce 192

Ferradiyye 225

Fervane 143

Filistin

nüfus 57-9, 79-81

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi 211

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) 142, 212,
225, 284, 288, 290

Filistin Uzlaştırma Komisyonu 232, 241, 285

Flapan, Simha, *The Birth of Israel: Myths
and Realities* 15, 63, 80, 129,
164, 173, 348

Fureydis 46, 175, 177, 209

Gabison, Rut 302

Galili, Yisrael 15, 28, 97, 99, 103, 110,
131
arşivleri 66-7

Gat 119

Gazze 139, 239

Gazze Şeridi 26, 52, 88, 128, 155,
217-8, 225, 238-9, 243, 246,
258, 262, 266, 283, 287, 290,
295, 298, 301, 304, 310

Gelber, Yoav, *Garin le-Tsava İvri Sadir*
[Bir Yahudi Ordusunun Doğuşu]
52, 348

Geregs, Fawaz A., "Egypt and the 1948
War: Internal Conflict and
Regional Ambition" 65

geri dönüş 230, 259-63
hakkı 29-30, 86, 142, 189,
200, 208, 282, 284-5, 287,
289-95, 302
karşıtlığı 232-5

Gideon Operasyonu 139

Gilad, Zrubavel, *Şefer ha-Palmah*
[Palmah Kitabı] 124, 349

Givat Ada 177

Givat Şaul 126

Givatayim 265

Givati Tugayı 28, 182

Globerman, Yehoşua 116

Glubb Paşa, John 160, 170, 210
A Soldier with the Arabs 170, 349

Golan Tepeleri 171, 187, 220-1, 305

Golani Kavşağı 198

Golani Tugayı 123-4, 139-40, 180-2,
184, 198, 201-2

Goldberg, Saşa 107

Goldman, Nahum 51

Goren, Tamir, *Mi-Telut le-Hiştalvut:*
1948-1950 [Bağımsızlıktan
Entegrasyona: İsrail Yönetimi
ve Hayfa Arapları, 1948-1950]
264, 349

Grünbaum, Yitshak 236

Guş Etsiyon 109, 140

güvenlik bölgeleri 73

Ğâbisiyye 230-2

Ğazzâviyye 227

Ğori, Emil 162

Ğubeyyetu'l-Fevka 146

Ğubeyyetu'l-Tahtâ 146

Ğuveyr 147-8

Habaş, Corc 211

Haccar, Yusuf Ahmed 151

Hadar 247

Haddura, Cemal 166

Hadera 117, 124, 171, 182, 234, 240

Hagana 13, 15, 41-6, 72, 82, 87-92,
96-7, 122, 125-8, 132, 134-41,
170, 182-3, 248, 256, 314,
316, 317, 323

arşivleri 96, 143, 145, 152

Yüksek Komuta 66-8, 83-4, 89,
92, 99, 101, 105, 116, 174,
184, 208, 236-7, 242, 247,
253, 255, 257

istihbarat birimi 76-7, 104, 151

ve İrgun 76, 90, 141-3, 182-3

ve savaş esirleri 152, 248

ayrıca bkz. Palmah

el-Hâlîsa 276

el-Halidi, Huseyn 127, 129, 136-7, 162

Halidi, Reşid bkz. Khalidi, Rashid

Halidi, Velid 11, 17, 30-1, 62, 63, 117

ayrıca bkz. Khalidi, Walid

el-Halil 74, 217, 222, 240, 339-40, 343-6

el-Halil, Ali Bek 205

Halil, Cemile İhsan Şura 179

Halk Meclisi 79

- Halkın Kurulu 165
ha-Mimşal ha-Tsvay 188
 Hamuda, Ali 209
 el-Hanna, Nizar 186
 Harel Tugayı 183, 238
 Harel, İsser 29, 67
 Harrûbe 211
 Hasan Bey Camisi 267
ha-siyur ha-alim 88
 Haşimi hanedanı 73, 87, 104, 162, 234
 ha-Şomer ha-Tsair 110, 149, 229, 263, 279
 el-Hatib, Nimr 180, 249
en-Nekbe Filastin 349
 Hatstor 172
 Havari, Nimr, *Sırru'n-Nekbe* 163
 Havassa 92
ha-Veadah ha-Myeazet 5
 Havşe 155, 192
 Hayat Viktor 134, 255
 Hayfa 47, 90, 92, 149, 246-7
 Arapsızlaştırılması 129-34, 264
 gettolaştırılması 254-6
 Hayriye, Kasımiye, *Müzekkirat Fevzi el-Kavukci* 1936-1948 159, 349
 Hayriyye 182, 206
 "hazinedar" (*ha-gizbar*) 45
 Hebron bkz. el-Halil
 HEMED 139
 Herzl, Theodor 30, 33, 78-9, 299, 313
 Hırbet Azzun 143
 Hırbet Ciddîn 202
 Hırbet İlin 308
 Hırbet İribbîn 225
 Hırbet Kumbâze 176
 Hırbet Lid 143
 Hırbet Şeyh Meysir 218
 Hırbetu'l-Burc 110
 Hırbetu'l-Kesayir 149, 155
 Hırbetu'l-Menare 176
 Hırbetu'l-Veareti's-Sevda 232
 Hırbetu'r-Res 146
 Hırbetu's-Serkes 149
 Hırbetu's-Şüne 176
 Hısas 89, 103, 112, 151, 257
 Hicaz 42, 43
Hiduş Yameynu ke-Kedem 240
 Hilmi, Ahmed 162
 Hiram Operasyonu 224-7, 232, 234, 258, 318
hitkansut 300
 Hittîn 215-6, 266
 Hittîn Taburu 193
 Hizik, Yitshak 252, 256-7
 Hogan, Matthew C., *The Saga of the Deir Yassin Massacre, Revisionism and Reality* 124, 126, 350
 Holokost bkz. Şoa
 Horin, David 139
 Horovits, David 260
 Hristiyanlar 100, 145, 186, 195-7, 202-4, 215, 222, 226-7, 230, 265, 314
 Hubbeyze 147, 279
 Hûc 189-90
 Hula 89, 237, 341-2
 Huri, İlyas, *Babü's-Şems [Güneşin Kapısı]* 150-1, 153
 Hurma Ağacı Operasyonu 198-9, 202, 214-6
 el-Huseyni, Abdulkadir 104, 124, 163, 316
 ölümü 125, 163
 el-Huseyni, Cemal 162
 el-Huseyni, el-Hac Emin 47, 82, 87, 104, 137, 145, 162, 265
 el-Huseyni, İshak Musa, *Muzekkirat Decace* 35
 el-Huseyni, Rabah 214
 el-Huseyni, Said 35

Huseyniye 115, 151, 267
Hüseyn, Ürdün Kralı 288-9

İktabe 175

Ilan, Amitzur, *The Origins of the Arab-Israeli Arms Race: Arms, Embargo, Military Power and Decision in the 1948 Palestine War* 172, 349

İsfiya 219

İssa, Mahmoud 198

İbillin 202

İclîl 247, 249

İczîm 175, 199, 208, 216, 266

İkrit 225, 230-1, 332

İmvâs 213, 218

İndûr 84

İntifada 245, 288-91, 294

İrate 175

İrgun (*Etsel*) 76, 93, 102, 127, 147, 204, 213, 248, 315, 321, 325

ve Hagana 76, 90-1, 98, 141-3, 147, 183, 256

Hagana'dan kopuşu 76

ve Ştern Çetesi 76, 92, 102, 125, 248, 256, 325

ayrıca bkz. Deyr Yasin katliamı

İsdûd 191, 239

İsimlendirme Komitesi 206, 274, 281

İsrail Arazi Yönetimi 270

Kanunu 273

İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF/Tsahal) 124, 179, 188, 231, 237, 245, 264, 318

arşivleri 15, 29, 66, 246 ve birçok yerde

İsrail Toprakları Kanunu 270

İsrail Yüksek Mahkemesi 231, 298, 302
el-İssa, Mihail 141
işgal 245-72

Janko, Marcel 207-8

Kâbri 138, 185

Kadas 180

Kaddîta 225, 231, 278

Kadiş, Alon, *Milhemet ha-Atsmaut 5708-5709* [Bağımsızlık Savaşı 1948-1949] 173, 248, 349

Kakun 175, 190, 198-9

Kalansive 175, 221

Kalkilya 175, i 192, 225

Kalman, Moşe 28, 112, 151

Kaluniya 127-8

Kannîr 176

Kaplan, Eliezer 81, 190, 252, 256, 262

Karmel, Moşe 28, 67

Karmeli Tugayı 123, 131-3, 182, 201-2

Karon, David 113

el-Kassam, Şeyh İzzeddin 91-2

Kastal 125, 128

Katamon 93, 137

Kats, Tedi 179-80, 194

Katsir, Aaron 107, 139

Katsir, Efraim 107-8, 139

el-Kavukci, Fevzi 104, 146, 156, 158-9, 193

Kebâre 182

Kefar Etsiyon 105

Kefar Sold 105

Kefr Aane 182

Kefr Birim 225, 230-1

Kefr İnân 225, 267

Kefr Kana 308

Kefr Kasım 242, 248, 308

- Kefr Lam 175, 199, 203, 205-6, 209
 Kefr Menda 224
 Kefr Saba 175, 267
 Kefr Yâsif 194, 202-3
 Kefreyn 146-7, 279-80
 kentkırım 128-54, 214
 Kerem Maharal 208, 266
 Khalidi, Rashid, *Palestinian Identity: The Construction of Modern National Consciousness* 36, 349
 Khalidi, Walid
All That Remains 19, 31, 77, 145, 147-8, 151, 173, 210, 228, 279, 282, 332-3, 349
 "The Arab Perspective" 158
 "The Fall of Haifa" 134
Palestine Reborn 17, 349
 "Selected Documents on the 1948 War" 132-3
 Khayat, Victor bkz. Hayat, Viktor
 Kıbye 308
 Kıyre 114
 Kızıl Ev 13-4, 16, 43, 307, 323
 Kızıl Haç 127, 138-9, 200, 238, 249-50, 256
 Kibuts Aşdot Yaakov 234
 Kibuts Ayelet ha-Şahar 135, 172
 Kibuts ha-Zorea 114
 Kibuts Mişmar ha-Emek 146, 158, 280
 Kibuts Nirim 258
 Kibuts Ramat Menaşe 279
 Kibuts Sasa 109, 227
 kimlik kartları 247
 Kimmerling, Baruh 30-1
Zionism and Territory: The Socio-Territorial Dimensions of Zionist Politics 31, 349
 King David Oteli 51
 Kippa Operasyonu 199
 Kirâdu'l-Ğannâme 115
 Kirkbride, Alec 161
 Kiryat Şemona 266, 276
 Kiryati Tugayı 131, 182-3
 Kisarya (Kıysariyye) 109-11, 178, 265
 Kissinger, Henry 287
 Klien, Aaron, "[Bağımsızlık Savaşı'nda Arap Savaş Esirleri]" 248
 Koenig, Yisrael 231
 Kohen, Amatsiya 41
 Kohen, Geula bkz. Cohen, Geula
 Kohen, Hilel, *The Shadow Army: Palestinian Collaborators in the Service of Zionism* 45, 349
 Köy Birlikleri 87
 köy dosyaları 41-7, 54, 76, 95, 145, 167
 Kraliyet (Peel) Komisyonu 39, 315, 340
 Kretzmer, David, *The Legal Status of Arabs in Israel* 263, 350
 Kubeybe 240-1
 Kudüs 28, 50-1, 58-60, 65, 67, 78, 81, 93, 100-2, 104-5, 122-3, 125-7, 135-7, 183, 210, 218, 254, 262, 264, 267, 274, 286, 290-1, 297, 301, 303, 305, 310, 314, 317-8, 339-46
 uluslararası şehir olarak 60, 63-4, 285
 ve Ürdün 160, 169, 188, 191, 213, 218, 288
 yeşillendirilmesi 280-2
 yolu 100, 116, 119, 123-5, 143, 160, 316
 Kûfha 189
 Kula 218, 258
 Kumye 115
 Kuneytire 220-1, 339
 Kupat Holim 118
 Kurzman, Dan
Genesis 17, 350
Soldier of Peace 213, 350

- Kutayme 267
 kutsal yerlere saygısızlık 246, 265-7
 Kûveykât 194, 202, 264
- Lahis, Şmuel 237
Lamed-He konvoyu 105
Lamed-He planı 105, 109, 112-3
 Landis, Joshua, "Syria and the Palestine War: Fighting King Abdullah's 'Greater Syria' Plan" 65
 Latrûn 210, 213
 Lebreht, Hans, [Filistinliler, Tarih ve Bugün] 152, 350
 Leccûn 181, 204, 264, 279
le-ħaşmid 182
le-hatrid 150, 182
le-taħer 150
 Levi, Şabtay 132, 145
 Levi, Yitshak 137
Tişah Kabin: Yeruşalayim bi-Keravot Milhemet ha-Atsmaut [Bağımsızlık Savaşı Çarpışmalarında Kudüs] 136, 140, 169, 350
 Liberman, Avigdor 299
 el-Lid 28, 58, 210-3, 218
 Lifta 100-1, 267
 Lişanski, Tuvia 46, 194
 Lloyd George, David 36, 350
 Louis, W. Roger, *The End of the Palestine Mandate* 158, 350
 Lozan konferansı 214, 237, 238
 Lübiyâ 150, 155
 Luria, Ben-Tsion 17
 Lübnan 88, 129, 135, 138, 148, 158, 209, 226-8, 339-40, 343, 345
 ordusu 131, 158, 181, 200, 224, 229
- işgal edilmesi 85, 187, 224, 233, 304, 318
 ve mülteci kampları 226-8, 234, 259, 330, 334
- el-Madi, Muin 162
 Madrid barış konferansı 288
 Mahnes, Gad 67, 96, 267
 Mahul, Naci, *Akka ve Kurahâ min Akdem el-Azime* 194, 350
 Makas (*Mispârayim*) Operasyonu 130
 Makay, Fiona, *Access Denied: Palestinian Access to Land in Israel* 271, 349
 Maklef, Mordehay 132
 Malikiyye 180, 194, 225, 322
 Malul 197, 264
 Mandel, Neville, *Arabs and Zionism before World War I* 35, 350
 Manof 193
 Mansuretu'l-Hayt 115
 Mapam 146, 263
 Mapay 15, 64, 80, 101, 122, 263, 300
 Margalit, Abraham 253
 Markiviski, Yaakov, ["Bağımsızlık Savaşı'nda Hayfa Muharebesi"] 91
 Marschal, Yüzbaşı F 251
 Masalha, Nur 11, 30, 79, 268, 350
Expulsion of the Palestinians: The Concept of 'Transfer' in Zionist Political Thought, 1882-1948 30, 79, 350
A Land Without a People: Israel, Transfer and Palestine 217
The Politics of Denial: Israel and the Palestinian Refugee Problem 30, 350
 Maşvits, Şimşon 177-9

Matkal 66-7, 110, 131, 165, 174
Mavera-i Ürdün 73, 127, 156, 159, 187, 235, 315, 339-45
McGowan, Daniel, *The Saga of the Deir Yassin Massacre, Revisionism and Reality* 124, 126, 350
Mecdel 239, 265, 276, 345
Mecdu'l-Kerûm 194
Medine 73
Meelya 225
mefunim 190
Meğar 194-5
Meir, Golda 132, 160-1
Mekke 73
Menahemiya 172
Mensî 146, 279
Menşiyiye 143, 149, 176, 192
Merc bin Âmir 46, 72, 111, 114, 117, 144-7, 153, 158, 181-2, 193, 341-2
Mescidu'l-Hayriye 265
Mîrûn 151, 180, 225, 227
el-Mezar 175, 192
Miar 193-4, 218
Migdal ha-Emek 197, 275
milhement kibuş 95
Milson, Menahem 87
Milştayn, Uri, [Bağımsızlık Savaşı Tarihi] 92-3, 350
Misea 192
Miske 143
mistarvim 90
Mişmar ha-Yarden 172
Mizrahi Demokratik Gökkuşağı 299
Mizrahi, David 139
Mizrahim 123, 183, 253, 303, 305
Mofaz, Şaul 118
Morris, Benny 18, 85, 90, 118
The Birth of the Palestinian Refugee Problem 18, 20, 92-3,

95, 110, 114-5, 142-3, 147, 190, 202, 227-8, 230, 234, 242, 351
The Birth of the Palestinian Refugee Problem Revisited 81, 148-9, 173, 351
Tikun Taut [Bir Hatanın Düzeltilmesi – Erets Yisrael'de Yahudiler ve Araplar] 42, 351
Mossad 29, 103
Motskin, Leo 30
Muaviye 240
Muceydil 197-8, 216, 275-6
Muharraka 189
Munayar, Spiro 211-2
Musmus 240
Muşeyrifa 240
Müslüman Kardeşler 156, 170-1, 240
Nablus 140, 191, 214, 235-6, 339-44, 346
Naccar, Emil 93
Nağnağiyiye (Narnariyye) 146
Nahalal 198
Nahle, Nail 265
Nahmani, Yosef 42, 95, 260
Nahşon Operasyonu 123-8
Nâime 89
Nakab (Negev) 58, 62, 67, 72, 103, 119, 122, 191, 193, 217-8, 220, 238-9, 258
Nakhleh, Issah 237, 351
Nakil Komitesi 96
Nâsıra 58, 134, 140-1, 153, 192, 196-9, 201-3, 214-6, 247, 257, 340-6
Nâsiruddîn 128, 150
Nazzal, Nafez, *The Palestinian Exodus from the Galilee* 1948 148, 150, 216, 228

- Nebi Rûbîn 266
 Nebi Samûil 127
 Nebi Şuayb 216
 Nebi Yûşâ 180
 Necd 189
 Negba 119
 Negev bkz. Nakab
 Negev Tugayı 238
 Nehâriyya 268
 Nehr 185
 Nehru'l-Barid 227, 334
 Nekbe 12, 17, 20, 26, 31, 42, 76, 85,
 107, 148, 195, 197-8, 205,
 216, 224-5, 228, 240, 243,
 267, 273-5, 277-8
 inkârı 282-3, 295
 Nes Tsiyona 99
 Netanyahu, Binyamin 274, 289, 300
 nikkuy 199
 Nitsanim 119
- Olitski, Yosef, [Olaylardan Savaşa] 251,
 351
 Olmert, Ehud 300-1
 Or Akiva 110
 Oren, Elhanan, [David Ben-Gurion'un
 Savaş Günlüğü] 15, 75, 94, 99,
 102, 121, 136, 161, 352
 Oryantalistler 28, 44-5, 83, 96, 112,
 188, 201
 Oslo Anlaşması 102, 289-90, 292, 302,
 310
 Oz, Amos 149
- Pail, Meir 14-5, 115, 351
 "İsrail Bağımsızlık Savaşı'nda
 İç ve Dış Unsurlar" 73, 173
 Palmah 43, 76, 89, 92, 124, 135, 152-3
 Palmon, Yehoşua (Yoş) 46, 67, 84-5, 97,
 112, 156
 Palumbo, Michael, *The Palestinian
 Catastrophe* 17, 128, 173, 195,
 238, 242, 251, 351
 Pappe, Ilan
*Britain and the Arab-Israeli
 Conflict, 1948-1951* 51, 54,
 351
*Modern Filistin Tarihi – Tek
 Ülke, İki Halk* 284, 351
 "The Tantura Case in Israel:
 The Katz Research and Trial",
 175-6, 194, 258
 Parsons, Laila, "The Druze and the Birth
 of Israel" 155
 paspaslama operasyonları 229-32
 Pasternak, Moşe 44
 Petah Tikva 58, 99. 192, 313
 Petrovic, Drazen 23, 25-6
 Piton Operasyonu 240
 Polis Memuru Operasyonu 203-10
 Porath, Yehosua, *The Emergence of the
 Palestinian Arab National
 Movement, 1919-1929* 38,
 351
 Poraz, Avraham 298
 Prior, Michael, *Speaking the Truth about
 Zionism and Israel* 299, 352
 Pundak, Yitshak 29
- Rabin, Yitshak 17, 28, 67, 183, 210,
 213, 237, 288-9, 350
 Ram, Uri, "The Colonization Perspective
 in Israeli Sociology" 31, 36
 Ramat Menâşe Parkı 278-80
 Ramat Yohanan 41
 Rame 148, 193, 225, 230
 Rameyş 224
 Ratner, Yohanan 67, 89, 99

- Refah 239, 339-40, 343-4
 Rehovot 99, 107
 Reml Zeytâ 234
 er-Remle 28, 58, 88, 200, 210, 212-3,
 218, 318, 345-6
 Resû'n-Nâkure 264
 Reşidiye kampı 227
 Reyne 196
 Rîhaniyye 149
 Rişon le-Tsiyon 99
 Rivlin, Gershon,
 [David Ben-Gurion'un Savaş
 Günlüğü] 15, 75, 94, 99, 102,
 121, 136; 161, 352
Hativat Aleksandroni
be-Milhemet ha-Komemiyut 110,
 180, 352
 [Zeytin Yaprakları ve Kılıç:
 Hagana Hakkında Belgeler
 ve İncelemeler] 52, 352
 Rogan, Eugene L, *The War For Palestine:
 Rewriting the History of 1948*
 155, 352
 Roman (Sinti) halkı 32
 Romema 100-1
 Royal Monceau Oteli 51
 Rubinşteyn, Elyakim ["1929-Sonrası
 Dönemde Filistin'de Arap
 Sorununun Ele Alınışı"] 38
 Ruppın, Arthur 96
 Saab, Nikola 253
 Saasa 109, 111-3, 151, 181, 225,
 227-8, 242, 257, 264
 Sabbârin 43, 147, 192, 279
 Sabra 308
 Sacher, Harry, *Israel: The Establishment
 of Israel* 47, 352
 Sade, Margot 43
 Sade, Yitshak 28, 43, 67, 97, 99, 102
 Safafre bkz. Saffûriyye
 Safed 28, 58, 112, 134-5, 147-8, 150-1,
 225, 228, 234, 257, 278, 322,
 340-6
 Saffûriyye 13, 182, 194-6, 216, 224
 Safsâf 225, 227-9, 242, 264
 saldırgan savunma 99
 Salihe 237
 Sâmiriyye 143
 es-Semûa 308
 Sarafend 249, 265
 Sârîs 127
 Sason, Eliyahu 67, 86-7, 98, 100, 103,
 108
 Satâf 278, 280-2
 savaş esirleri 85, 140, 152-3, 177-8,
 180-1, 213, 227, 237, 240,
 248, 250, 258
 kamplar 85, 148, 152-3, 199,
 213, 226, 232, 234, 240,
 246-50, 324
 savaş suçları 27, 29, 149, 187, 227-9,
 242, 257
 Savunma Komitesi 65, 90,
 Schölch, Alexander, *Palestine in
 Transformation, 1856-1882:
 Studies in Social Economic
 and Political Development* 35,
 352
 Sde Boker 66
 Secra 217
 Sedat, Enver 288
 Segev 193
 Sela, Palti 45, 83-4, 97, 140-1, 143-4,
 254, 215
 Selame, Hasan 104, 163
 Seleme 182, 333
 Selvi Operasyonu 202
 Semekiyye 267

- Semiramis Otelı 93
- es-Senusi, Ramadan 240
- Seraya binası 90
- Shafir, Gershon 30-1
Land, Labour and the Origins of the Israel-Palestinian Conflict, 1882-1914 352
- Shahak, Israel, *Racism de l'état d'Israel* 34, 352
- Shlaim, Avi
Collusion 74, 160, 352
 "The Debate about 1948" 17, 74
The War For Palestine: Rewriting the History of 1948 65, 352
- Shohat, Ella 303-4
- Silvan 274
- Simsim 189-90
- Sinai, Tsvi, *Hativat Aleksandroni* 110, 180, 352
- Sindiyâne 43, 147, 279
- Sîrîn 144-5, 154
- Siyonist hareket 19, 27, 30-1, 133, 40, 42, 48-61, 63-4, 71, 74, 80, 116, 155, 162, 164, 170, 188, 205
 ideolojik dürtü 14-9, 33-9, 40-1, 71-2, 78-80, 144, 282
- Skolnik, Yoel 177
- Slutski, Yehuda
 [Hagana Kitabı] 352
 [Hagana Kitabı Özeti] 171, 353
- Smith, Barbara, *The Roots of Separatism in Palestine: British Economic Policy 1920-1929* 40, 353
- Smith, Charles D, *Palestine and the Arab-Israeli Conflict* 39, 48, 73, 353
- Smith, Colin, *Fire in the Night: Wingate of Burma, Ethiopia and Zion* 40, 348
- Snir Operasyonu 221, 236
- Soffer, Arnon 271-2, 297
- Sof-Sof (Nihayet) Operasyonu 271
- Sokoler, Mordehay 179
- Sonbahar Operasyonu 220-1
- sömürgecilik 31, 35, 159, 275 ve devamı
- Spigel, Naum 140
- Stein, Kenneth, *The Land Question in Palestine, 1917-1939* 42, 353
- Sternhell, Zeev, *The Founding Myths of Israel: Nationalism, Socialism, and the Making of the Jewish State* 37, 353
- Stockwell, Hugh 131-1, 133-4
- Stookey, Robert S., *The End of the Palestine Mandate* 158, 350
- Suhmâta 166, 225, 266
- Sumeyriyye 185, 192
- Suriye 2-3, 78, 85, 104, 158, 171, 177, 184, 187, 193, 221, 243, 259, 311, 318
- Süpürge Operasyonu 147, 151, 202
- Şabak 29, 188
- Şadmi, Yiska 248
- Şalah, Şehade 255
- Şaltiel, David 101-2
- Şamir, Şlomo 67, 160
- Şaret (Şertok), Moşe 43, 50, 67, 77-8, 86, 150, 259, 262
- Şaron, Ariel 51, 87, 118, 190, 239, 174, 291, 294, 297, 299
 Havat ha-Şikmim 190
- Şatila 308
- Şecere 124
- Şefa Amr 155, 20-3
- Şefer, Yitshak 43
- Şefeya 46
- Şenhav, Yehuda 30-1

- Şeyh Cerrah 101, 136-7, 213
 Şeyh Muvannis 142, 174, 307
 Şiloah, Reuven 98
 Şimoni, Yaakov 45-6, 201, 259, 261
 Şinuy 298
 Şişekli, Edib 135, 148
 Şitrit, Behor 253, 259-61, 304
 Şitrit, Sami Şalom 304
 Şoa 20, 52-3, 60, 77, 106-7, 118-9,
 122, 124, 148-9, 163, 213,
 250, 303
 Ştern Çetesi (*Lehi*) 76, 100-1, 127-8
 ve İrgun 92, 102, 125, 248,
 256, 325
 ve İrgun'dan kopuşu 76
 ayrıca bkz. Deyr Yasin katliamı
 Şuafat 137
 Şuveyke 175, 240
- Tabaş 194
 Taberiye 15, 58, 130, 147, 195, 198,
 215-6, 272, 339-46
 Tabur, 3. 112, 257
 Tabur, 89. 242
 Tabur, 103. 232-3
tagmul 83
 Taha, Muhammed Ali 13, 194
 Tahon, Yaakov 96
 taksim 47, 50, 57-68, 70-2, 78, 80-1,
 83, 90-1, 93-4, 104, 122, 136,
 148, 155, 157, 164-5, 167,
 171, 186, 235, 255, 316,
 340-43
 ayrıca bkz. 181 sayılı BM
 kararı
 Tal, David, *War in Palestine, 1948:
 Strategy and Diplomacy* 64,
 353
 Tamari, Salim 70, 135, 211, 353
- Tamimi, Refik 162
 Tamra 218
 Tantura 153, 169, 175-80, 194, 209,
 228-9, 242, 249-50, 258,
 333
 katliamı 176-80
 Tapınakçılar 141
 Tarabinler 239
 Tarak Operasyonu 246-7
 Tarımsal Yerleşim Kanunu 270
 Tayahalar 239
 Taytabâ 221
 tecavüz 18, 126, 175, 200, 229, 242,
 256-9, 308
 Tel Amal 92
 Tel Aviv 13-4, 58, 66-7, 98-101, 107,
 116, 118, 142-3, 173-5, 183,
 186, 191, 206, 210, 307, 314,
 317, 321, 323, 339-44
 Dünya Mirası Sit Alanı 14
 Tel Aviv Üniversitesi 142, 307-8
 Tel Kesan 194
 Tel Litvinski 249
 Terbiha 108, 194, 225
 Terk Edilmiş Araziler Kayyımı 274
 Terk Edilmiş Mülkler Kanunu 269
 Terşîha 193, 222, 225-6
 Teveth, Shabtai, *Ben-Gurion and the
 Palestinian Arabs: From Peace
 to War* 50, 353
- Tıyre 175
 Tıyret Hayfa 150, 175, 199, 203-5, 207,
 276, 308
 Tıyretu'l-Lavz 204
 tifo 18, 138-9, 238
tihur 105, 174-6, 190, 199, 226
 Tirat ha-Karmel 203, 276
 Tripp, Charles, "Iraq and the 1948 War:
 Mirror of Iraq's Disorder" 65
 Tsippori 196

Tubi, Tefvik 255

Tulkerim 176, 192, 220, 324, 341-2,
345-6

tutsak etme 76, 85, 226, 227, 238,
246-50

Ubeydiyye 115

Ulmâniyye 115

Ulmaz, İhsan Kam 135

Uluslararası Adalet Divanı 62

Uluslararası Ceza Mahkemesi 27

Uluslararası Mülteci Örgütü 284

Ummü Hâlid 249-50

Ummü Reşrâş 238

Ummü'l-Fehm 147, 240

Ummü'l-Ferec 185, 268

Ummü's-Şavf 147

Ummü'z-Ziynât 46-7, 181, 279

UNSCOP 59-63, 316

Uzun Seminer 94-106, 112

Vadi Âre 117, 147, 171, 182, 220-1,
224, 234, 239, 308

Vadi Milk 46, 111, 181

Vadi Nisnas 254, 256

Vadi Ruşmiyye 92

Vadi Uneyn 267

Vadiü'l-Hevâris 266

Vaytsmann (Weizmann) Enstitüsü 107

Vearatü's-Serrîs 149

Weitz, Yosef 42, 48, 67, 94-6, 111,
114-5, 149, 260, 280, 353
günlüğü 48, 95, 111, 114, 149,
269, 353

Wheeler, Keith 212

Wikipedia 26

Williams, Rees 130

Wingate, Orde Charles 40-1, 87-8, 97, 348

Yaad 193

Yâcûr 149

Yad Mordehay 119

Yadin, Yigael 28, 47, 67, 88, 97, 99,
102, 108-9, 118-9, 131, 139,
153, 183, 203, 220, 242, 248

Yafa 15, 58, 78, 86, 93, 98-9, 104,
108-9, 129, 141-3, 160, 163,
166, 174, 182-3, 206, 262,
264, 267, 314-5, 317, 333,
339-46

Yafa'da yağma 250-4

Yafa'da savaş suçları 256-7

Yahav, Dan, *Tohar ha-Neşek* [Silahların
Temizliği: Etos, Mit ve Gerçek
1936-1956] 252, 254, 353

Yahudi Ajansı 40, 71, 73, 93, 127, 144,
149, 159-60, 237, 259

Yahudi Ulusal Fonu (YUF) 41, 46, 95,
198, 260-2, 270-1, 273-82,
313

kanunu 270

dinlenme parkları 277-282

Yahudiye 182

Yalu 213

Yâzûr 182, 267

Yedinci Tugay 201-2, 216, 227, 257

Yehiam 185

Yehoşua Planı bkz. D Planı

Yeşil Ev 307-11

Yibne 190

Yiftah Tugayı 184

Yirmiya, Dov 237

Yisrael Beytenu 299

Yitshak Operasyonu 192

Yokneam 114

Yol Haritası **294**

yotsma **83**

Yüksek İslam Şûrası **265**

Zacharia, C. E., *Palestine and the
Palestinians* **31, 348**

Zagmut, Muhammed Mahmud Nasir **228**

Zarain **154**

Zaruğara **267**

Zayd, Giyora **113**

Zaydan, Fahim **126**

Zeevi, Rehavam **28**

Zeytâ **221**

Zîb **185, 265**

Zihron Yaakov **46, 177, 179**

Zohrot **309**

Zuba **280**

ez-Zuubi, Mubarek el-Hac **145**

Zuubiler **144, 154**

"İlan Pappe İsrail'in en yürekli, en ilkeli ve en keskin kalemli tarihçisi."

John Pilger

"Güçlü bir sindirim sistemi olan, gerçeği bilme arzusu da bir o kadar güçlü olan herkes için..."

counterpunch.org

"Bu olağanüstü bir kitap –akademik sentezle kutsal kitapların ahlaki duruluğunu ve insanlığını bir araya getiren göz kamaştırıcı bir girişim."

Velid Halidi

"Bu kitapta, hem 1948 etnik temizliğinin mekanizmasını hem de Siyonist hareketin 1948 yılında Filistin halkına karşı işlediği suçu dünyanın unutmamasına izin veren ve faillere inkâr olanağı sağlayan bilişsel sistemi açığa çıkarmak istiyorum. Hiç şüphem yok ki etnik temizlik paradigmasının şu zamana değin mevcut olmayışı, felaketin inkârının bu kadar uzun süre devam edebilmiş olmasının sebeplerinin bir parçasıdır. Siyonist hareket ulus devletini kurduğunda, yerli halkın 'kimi kesimlerinin', 'trajik fakat kaçınılmaz' olarak yerlerinden edilmelerine yol açan bir savaş yürütmedi, tam tersine: Temel amaç hareketin yeni devleti için gözünü diktiği Filistin'in bütününün etnik temizliği, savaşa bunun sonucu ve gerçekleştirme aracıydı.

Kimilerine göre bu yaklaşım ta baştan bir suçlama olarak görülebilir. Pek çok açıdan bu gerçekten de benim etnik temizliği tertip eden politikacılara ve gerçekleştiren generallere karşı kendi J'Accuse'üm. Suçluyorum, fakat aynı zamanda ben de bu kitapta mahkûm edilen toplumun parçasıyım. Ve kendi toplumumdaki başka insanlar gibi ben de, Filistinlisiyle, İsrailisiyle hepimiz için daha iyi bir gelecek yaratmak istiyorsak, bu denli acılı bir geçmişe yolculuğun, ilerlemenin tek yolu olduğuna inanıyorum."

İlan Pappe

250 TL (KDV dahil)

